
BIBLIOTECA
UNIVERSIDAD
DE
SEVILLA

Guillermo de Estouteuilla Epo Ostieñ. Car. Rotho. Camerario D.N. Pape Dignissimo dño suo precipuo. Oliuerius Seruius Tholétias. S.P.D. Cũ magnoꝝ uiroꝝ iudicio ꝑcellétissime dñe de singlari igenio doctriaq; Reuereñ. pris Ambrosii Choriolani Theologi Clarissimi ac uniuersi ordinis fratrũ Eremitarũ Sci Augustini ꝑoris Generalis magna undiq; ꝑdicatio esset: diligenti cura perqsitur: ut ex multis eius monimétis aliquod impmendũ daré: allatũ est uolumen ubi uita doctorũ ꝑncipis Aurelii Augustini describit' simul & obseruatio uite aplice: in tribus editionibus ab ipo Augustino posteris relicta: quaꝝ duas post annũ a sacri & phennis fontis lauacro: in móre Pisano nondũ clericus. Tertiã uero in Africa apud yponẽ Ciuitatem factus ꝑsul cõposuit: qbus idem pr Ambrosius tres orones in laudẽ ipius doctoris. corã diuersis Pont. hitas adiecit. Opus sane eruditum & castigatũ sepius plegi: unde cũ uberrimi fructus pcipiant': opeptiũ esse duxi: palam & ubiq; cõmunicandũ fore. Magna enim utilitas supprimi nõ debet. At uero siqua lectio religiosis ac deuotis uiris ꝓdesse poterit: ea ꝑfecto erit: tũ dicẽdi quodã leni: familiari & iuxta subiectã materiam eloquẽti stilo: tũ rerũ necessariaꝝ notitia: & utriusq; ꝑserti: philosophie ac diuinaꝝ lraꝝ optimis documẽtis. Igit' Reuerẽdissime pr impssoribus dedi: & usq; ad metã deducto uagare p ora hoim pmisi: ut quod piter antea oblectamẽto fuisset: iã multis suope placeret: nõ enim quẽpiã fugit apud Celsitudinẽ tuã iã dudũ huius alũni & creature tue claruisse doctrinã: cui nõ ipe tm: sed totus sacer augustianus ordo uelut alteri penti p cuncta secula debet. Et quidẽ apud oẽs ꝙ q scripsit toto animo tibi deuictus est. Et una cum cæteris eius fribus: nutu pendet tuo. Iccirco cum tanto munere. D. tua digniorem intelligã neminem. obsecro & obtestor ut inter innumera alia bñficia: quibus quottidie sub ea uiuentes impartis: opus hoc uirtuti & dignitati tuæ dedicatum: gratum suscipias: ut non modo corporeorum ædificiorũ instaurator: fundator ac protector: sed etiam ipius animorum perpetuus atq; acerrimus existas defensor. Vale.

VITA PRECELLENTISSIMI ECCLESIE DOCTORIS DIVI AVRELII AVGVSTINI IPONENSIS ANTISTITIS EDITA A SACRE THEOLOGIE PROEESSORE MAGISTRO AMBROSIO CHORIOLANO CIVE ROMANO ET TOTIVS SACRI ORDINIS FRATRVM HEREMITARVM EIVSDEM SANCTI GENERALI ET PREFATIO IN COMMENTARIOS SVPER REGVLA IPSIVS AB EODEM GENERALI COMPOSITOS FELICITER INCIPIT ET PRIMO PONITVR EXORDIVM SVPER VITA

Epe numero cũ i maioribus perorãdi generibus tempus meum haud inane ducerem: de summi ac precellentissimi doctoris Aurelii Augustini laudibus haud ignorare me comperio in conspectu maximoꝝ pontificum: tum & indignissimo Cardineo cetu: tum deniq; in plurimaꝝ precellentium ciuitatum senatu habuisse orationem: & ex eius inexplicandarũ uirtutũ cumulo quoad potui preconia recensuisse tamen uite seriem explicasse nunq̃ memini. Quod medius fidius in omniũ commendatione sanctoꝝ maximũ precipuumq; arbitror excogitandum atq; referandum merito fore. Non enim miracula: non scientia: sed uite rectitudo. Testis est idonee sanctitatis Nã q; multi uitam uoluptuosam adamarunt qui tamẽ preclaro ingenio excellentiq; doctrina gloriosissime claruere. Multi nephandissima labe polluti arcani etiam summi dei uates extiterunt. Multi cuiusq; optime uite exterminatores se hominũ conspectui: uel prestigiis: uel etiam quibusdam miraculis mirificos reddiderunt: quod nilmirũ uideri debet: cum in recipientium fide crebro miracula fieri soleant. Nonne etiam iudeoꝝ gentilium. Christianoꝝ & cuiuscunq; secte uiros etiam graues signis ac prodigiis imanissima illa bestia Antichristus subuertet? Qui tamen ad blassemandũ deum uiuentẽ: ad euertendum euacuandumq; omnẽ diuinũ cultũ: si fieri poterit subleuabitur de antechristo.

Ob eam rem sagax solers diligensq; ecclesia non tam miraculorum: q̄ religiose uite in examinandis sanctorumq; cathalago in scribēdis hominibus ē indagatrix. Quo circa ut Augustini p̄stantia: celsitudo: sanctitasq; oibus elucescat: in his cōmentariis: quos sup eius excellentissimo canone edidimus omnem uite sue cursum paucis quo adfieri potest exordiendo describam. In quo quidē q̄ admirabilis sit deus in sanctis suis: q̄mq; sublimis pietatis oculo. Nos sua intueat᷑ maiestas longe: late: aperteq; intelligere poterimus: q ex nihilo aliquid: ex malis bonos: ex tetris lucidos animos creat. Verū cū nō nisi ex uetustissimorum: grauiūq; uirorum auctoritate: necnon ex eius egregio confessionū uolumie: aliisq; plerisq; libris huius perhēnis diueq; memorie ueritatē hauserim: ac etiā ut breuior fiam: allegandi contestandiq; sicquē tiā ut aliis meis ī orationibus facere consueui: hoc tempore omittam

Incipit uita beati Augustini doctoris eximii.

Vita beati Augustini:

Vgustinus itaq; ut dicere incipiam: genere qdem Afer: ciuis Tagastēsis: genitore Patritio: matre Monica: nō tam sanguine q̄m moribus p̄clarissimis A mundi creatione quīq; milia. d. l. ab urbe condita iuxta Eusebii supputationem. M. c. iii. ut uero aliis placet. M. c. lxxv. ab humana xp̄i natiuitate Anno ccc. lxxvii. Imperii uero Cōstātii quondā magni Cōstātini filii: āno vn deuigesīo Siritii qdē romani p̄sulis pōtificatus: āno. xi. uel Liberii anno. v. ut libet aliis: idibus decēbris natus ē mūdo. Nec i baptismo tum susceptus: uel adhuc gentili p̄re (ut qbusdā placet) renitēte: uel qa in ea primeua ecclia si aliis assentire magis libet pro sacrosancto suscipiēdo baptismate discretiōis prestolabant᷑ anni. Verum cū filii sui mater ip̄a christianissima salutē magnopere affectaret: sic bonis beatisq; moribus adhuc eū lactentē imbuebat: ut nunq̄ ei ubera suggenda p̄beret: qn & inuictissime crucis signaculi eū munimine roboraret: saluberrimūq; nomē p̄ficeret redemptoris: pinde tertio suarū cōfessionū libro memorat: q̄ cū defuncto iam patre: anno etatis sue vndeuigesimo eius ad manus Marci Tulii. C. liber Ortensius nomine ad

philosophiam continens exhortationé deuenisset: ipmq; perlegeret: mens affectusq; suus ad immortalem ꝑpotentéq; deū immutaretur: longe uehementerq; i illius libri lectione inflāmari se fatebat᷑. Solū tāmē ut inquit se i ea fragrantia cōtorsit: quod nomen xp̄i iesu mūdi saluatoris nō erat ibi. Quod adhuc lacte matris tenerū cor eius pie biberat alteq; tenebat. Et quicqd illo sine ꝑcellentissimo maximeq; efficientie noīe fuisset: q̄muis (ut eius uerbis utar) litteratū: expollitū: ueridicūq; esset: ipm tn̄ totū minime rapiebat. Ea uero prime infātie etate cōsumpta litteris primo eius in ciuitate Subinde Madauris traditur capessendis. Et q̄mq̄ parentū imperio grecas ꝓsequeret᷑: multo tamen ei erant nostre gratiores: quas tanta didicit celeritate: ut pene adolescentie primos agens annos in omni grāmatices celsitudine maximus euaserit. In hac item etate sic dicendi artem adeptus est: ut eius eleganti accurataq; oratione: & incredibili quodam ac pene diuino docendi modo Cartaginenses: cū duos de uiginti nondū ageret annos: ad liberos edocendos oratoriam artem magno eum premio cōduxere: ubi annis fere decē ex omnibus preceptoribus singularem fuit gloriā cōsecutus. In hac rursus eius adolescentia tanto ualuit īgenio: ut Aristotelis Platonis Zenophontis Pithagore Demosthenis: ceterorūq; philosophoꝝ singularium artium quas liberales uocant: ut quarto suaꝝ cōfessionū libro ipse meminit codices per se ipm legit & intellexit quoscūq; legere potuit. Et quoniā nō deo a quo omne datū optimū & omne donū perfectū est: sed proprie mentis tribuebat perspicacitati. Cū conuersus & iam prestantissimus esset in fide: suam ambitioné eodé in libro agnouit: cū diceret se tūc malarū cupiditatū seruum fuisse. Et rursus cum paulopost ait. Quicqd de arte loquendi & differendi. Quicqd de geometria: quicqd de figuraꝝ dimensionibus de lineis: de musicis: de numeris: sine magna difficultate nullo hoīm tradente intellexi: & mox adiecit. Sed scis dn̄e deus meus qa celeritas intelligendi & disputandi acumen donū tuū ē: sed nō inde sacrificabā tibi. Et quoniā nō ipi oīm munerū datori deo mentis sue aciem dedicarat: inani tumēs philosophia eo tempore quo precellentissimus carthagine uenerabat᷑: in manicheoꝝ lapsus est errores. Veri ac summi dei uates & noue legis scribas ꝑclarissimos irridēs qui eius sublimem

infinitamq; maiestatem mortalem hominũ carnẽ sumpsisse scriptita uerant. Verebat͛ enĩ ob nimiã humane carnis labem: ex ea unione il lius summã celsitudinẽ inquinari. Perinde non uerã: sed fantasticam Christi carnẽ acerrima dialectica cõtendebat. Et qm̃ eius errores tolle re nemo poterat: baptismi gratiã differebat. Eas ob causas pientissi ma genitrix dolore maximo distenta: cum multo amplius flebat: q̃m flere matres corpora funerea soleãt. In deprecãda exorãdaq; dei maie state: ut eum de tam profunda eriperet caligine: diem noctemq; pene ducebat in somnem. Fundebat gemitus matris deplorantis mortem filii unigeniti. Crebra munera sacro offerebat altari. Iuges pro eo ele mosinas dabat. Quicquid ei facltatis erat pauperibus erogabat: ut fi lii salutis compos efficeret͛. Adibat uiros quoscunq; optimos: quosq; optima pollere fama nouerat: ut pro eo humiles darent altissimo pre ces. Nanq; tam iocundi tanq̃ grati filii aĩe ĩminere mortem perspicie bat. Et ex ingenti uehementiq; quã in deo de deoq; fide gerebat ex audiuit eam altissimus. Eius mirũĩmodũ defluentes lacrimas q̃ sub oculis terrã in omni sue orationis loco irrigabãt immensam: eternam q; clementiã despicere nõ decebat. Exaudiuit itaq; eã & multis multi plicibusq; modis de solito excelsoq; sue pietatis solio intuitus & sola tus fuit eã pientissimus deus. Imprimis quippe cũ eã ob causam: una ex innumeris uicibus esset merore confecta rapitur somno: rapta li gnea se q̃dã ĩ regula stãtẽ: ad seq; ueniẽtẽ iuuenẽ micãtẽ splendore: an gelum. s. dñi hilarem arridentemq; sibi. Mestitie lacrimarumq; suarum causam exposcentẽ aspexit. Eiq; respondenti: filii sui se perditionem deplorare angelũ dixisse. Esto: uiuitoq; secura. Vbi enĩ tu: ibi & ille. Et mox eadẽ in regula penes se stantẽ itidem filiũ Augustinũ prospe xit. Quid enĩ ꝑfecto hoc ei uisum indicauit: nisi q̃ future conuersio nis illius: preclarũ esset uaticiniũ͛ Eademq; recta in regula: hoc est ue ra sincera: indubitataq; christi fide: in qua ipsa sine macula & dubita tione degebat: ille felicius uicturus esset. Rursus ut multa preteream expeditiorq; properẽ ad ea que me magis urgẽt dicẽda. Postridie quẽ dam uenerabilem antistitẽ in ecclesia religiose nutritũ: diuinisq; in lit teris diutius exercitatũ inexplicabilibus precibus tota irrigata lacri mis exorauit: ut cũ Augustino loqui: eiusq; errores refellere dignaret͛

qui cum eum adhuc indocilem eius erroris nouitate diceret:moneret
q; pro eo deū exorandum:tuncq; quis esset ille error:q̄taq; ipius esset
impietas legendo differendoq; certior fieret.Cuius responsū cū haud
eius desiderii merces sufficiens uideret᷑:ꝑcibus:fletibusq; uberioribus
institisset:ut eum & uideret & alloqueret᷑ uberius.Ille uero tedio cō
stratus.A me inquit discede.Ita uiuens persuadeas tibi:fieri nō posse
q; tantaꝝ filius pereat lacrimaꝝ.Quod uerbū tam gratū:tamq; iocū
dissimū matri acceptum fuit:nō secus ac si e celo insonuisset.Opiam
neneradamq; parentem:que tanto studio gnati adamabat salutem:
ut neq; uigiliis:neq; ieiuniis:neq; disciplinis:neq; lacrimis:neq; itine
rum discriminibus:neq; aliis quibusuis unq̄ parceret laboribus:do
nec eū ad salutis portum uiderit peruenisse.Perinde cum latente dei
nutu :relicta Cartagine Romā ꝓficisci:in eamq; rhectoricam docere
prorsus animo sanciret.Eius nō tam corporis q̄m spiritus mater nau
fragiū timens:qd inde ex hac ꝓfectione deus facturus esset nescia:eā
equo animo ferre nequibat.Ea de re luctu mestitiaq; cōfecta eum ad
maris usq; littora ardenti desiderio fuit ꝓsequuta:ut uel eū ab exco
gitato reuocaret itinere:uel cū eo saltē in italiam cōmigraret.Blandis
tamen uerbis Augustinus astruebat se eam nolle deserere.At ille sub
dole:se abscondēdo peramantissimā genitricē uafra simulatione fefel
lit.Nam cū in sacello:quod Diui Cipriani memoria uocabat᷑ iuxta
littus uberiori lacrimaꝝ fonte humilibus precibus eius itineris impe
dimenta parturiens nocte consisteret pia mater:clam nauim Augu
stinus ascendit:& uelis ꝓspero uento impletis mox a littoris substra
ctus aspectibus italiam uersus cōtendit.Mane aūt illa uehentissimo
soluebat᷑ dolore.Querelisq; & gemitibus prepotentis dei aures talia
contemnentes implebat.O monica admirande pietatis genitrix:sola
re:tuisq; lacrimis moderamen tribue.Et enim ex alto eius consilio ꝓ
ficiscit᷑:ut que iam petis deus minime tribuat:ut tui scilicet desiderii
cardinem maiori cū gr̄a curet & cōpleat:ducatq; dilectissimū filiū tu
um ad eū locū:ubi a diebus eternitatis eius celsitudo sapientie statue
rat:ut quā tantū aues infallibilis ueritatis uiam inueniat assequat᷑ &
cōplectat᷑.Venit itaq; deo comite sospes ad urbem:ubi illico magna
scholasticorum parta frequentia in explicandis eloquentie preceptis

sedulo erat intentus. Venerabaturq; ab oibus tanq̃m specimen & exẽplar quoddam maximũ litterarũ. Cũq; uero eius florerent gymnasia Mediolanenses ad urbis prefectũ misere: quatenus ei dicẽdi arte peritus: euentione publica impartita: p̃ceptor destinaret᷑ Symachus itaq; urbis prefectus cũ non modo in ea exercitatione ꝓbatissimũ: sed omni scientia: sapientiaq; prestantẽ Augustinũ dignosceret: pro amplissimo quodã munere ipm mediolanensibus destinauit. Qui eum profecto tanti fecere: q̃nti eius ingenii exposcebat celsitudo. Is quoq; immensus ei tributus est honos: quẽ eius peritia ingeniiq; sublimitas merebat᷑: sicq; oibus charus erat. Vt tanq̃m rarꝝ p̃clarũq; munus haberet᷑ Mox animo perlustrauit: qui erant ibi uiri prestantes ingenio: ex quibus Diuũ antistitem Ambrosiũ pium dei cultorẽ: eiusq; arcanoꝝ preconẽ uigilãtissimũ adiuit: a quo paterno fuit susceptus & complexus affectu: quẽ Augustinus: q̃m doctor erat ueritatis: quẽ in dei ecclesia inuenire prorsus desperarat: maximo ꝓsequebatur amore. Ob eam q; rem disputantẽ: declamantemq; eum: q̃mq̃m non ea qua decuisset mentis rectitudine: sed uelut eius fame explorator ꝑ quã studiose audiebat. Nihilominus eius mentẽ sanctissimi uiri Ambrosii declamationes sic exuscitarunt: ut clare intelligeret: eũ uerũ esse doctorẽ salutis: a quo nimirũ ueteris: ac noui testamenti locis illis mirũimmodũ explicatis: in quibus tãdiu existimarat a nullo posse declarari: omnẽ desperationẽ abiiciens sese obiurgari: detestariq; cepit. Sed cũ nondũ omnes eius ex animo ambiguitates excidissent: etiã ut tũc adolescenti ecclesie morem gereret: statuit: ut tãdiu cathetuminus esset: q̃mdiu singulis fugatis erroribus: quã percontabat᷑ ueritas eluceret. Interea ex Africa uenit eius constantissima genitrix: terra mariq; ipm sequẽs sic ue de dei pietate in omni periculo secura: ut per marina discrimina cũ salute peruentionẽ ad portum polliceret᷑ inexplicabile nautis solamen: que cũ neq; iam Augustinũ manicheũ: neq; catholicũ reperiret christianũ mira ineffabiliq; letitia exiliuit: quasi iã tuta de celeri ueritatis amplexu. Hic diuia fiducia pectore pleno sic eũ affat᷑. Credo fili mi in xp̃o: ut anteq̃ e uita demigrem: Te fidelẽ ueracemq; sim christianum uisura. O inexplicande pietatis matrẽ: ut fons clementie & misericordiaꝝ pater deus: quã pie ceperat gratiã perficeret: cõfirmaret

augeretq; celerius:& uberiores & crebtiores preces :lacrimasq; effun
dere cepit:necnõ frequentius adire templa:& diui Ambrosii declama
tionibus deuotius actentiusq; autes prestare. Venerabat̃ nanq; illum
tanq̃m summi dei angelũ:qm̃ eius doctrina non dubitaret gnatum
eius Augustinũ ad illam ancipitẽ fluctuationem fuisse deductũ: per
quã e summa tenebrarum abysso ad uerũ:indeficientẽq; luminis fon
tem illico transiturũ speraret. Crebtis itaq; diui antistitis Ambrosii
exhortationibus cumulatisq; matris precibus influctuãte illo equore
magis magisq; agitabat̃ & adinquirendã ueritatem ꝓpensior:feruẽ
tiorq; fiebat. Valebat aũt tm̃ ea differendi exercitatione:ut mente cor
poreq; lustraret quoscunq; ualuisse ingenio intellexerat:quos eum tã
accerrime cõuinceret:suasit ac iussit uir sanctus Ambrosius eũ non di
sputationibus:sed piis ac sanctis p̃cibus adeundũ fuisse. Et ne confli
ctu fideles inuaderet in publicis quotidianisq; obsecrationibus pie sã
cteq; demandauit decantari:ut deus ab Augustini logica eos tueret̃
Tunc amici sui charissimi Alippius & Nebridius:qui opibus:opti
misq; paternis relictis laribus Carthagine eũ uisendi gratia uenerãt
necnõ ut in fragrantissimo ueritatis sapientieq; studio cũ eo degerent
secum pariter fluctuantes:pariterq; suspirantes:pariter indagabãt be
atam uitã. Erant enim uiri excellentes ingenio & difficillimaꝝ questi
onum scrutatores acerrimi:quos sepenumero q̃dulciter alloquebat̃
Experiebat̃ enim cor eius:& a quo nesciebat compungi. Promebat q
dem & crebro exclamabat. Heus mihi charissimi Heus cordi meo dul
cissimi. Relaxemus a curis reꝝ terrenaꝝ animum. Omittamus uana:
inania & noxia impedimenta salutis. Relinquamus caducũ & lutulẽ
tum hunc mundũ. Conferamus nos & ꝓperemus ad optimã atq; in
fallibilẽ ueritatem. Vita enim hec misera est:feda est :caduca & fluxi
bilis est:& omnis eius iactãtia ꝓfecto inanis:Mors incerta:pericula
undiq; iminent. Et nisi festinemus & inueniamus quod querẽdũ est
miseri erimus absq; fine. O bone iesu. o bone & super bone & semper
bone deus. Exaudiebas iam lacrimas pientissime matris Monice. Ex
audiebas preces pissimi patris Ambtosii. Nihil iã illi dulce erat:nisi
tua esset dulcedine conditum. Omnis mundi dulcedo tantum ei erat
odio:ut omnis eius sapor esset amaritudini. Iam nõ modo fractum

& uulneratum: sed contritum se cor habere persentiebat: perinde ex
cogitabat omne salutis mysterium: in celumq; tollens lacrimis irriga
tos oculos: cancellatisq; palmis genu complectens summi dei implo
rabat maiestatem: ut suum referaret archanum: uiamq; acquirende fe
licitatis patefaceret. Optimus autem & clementissimus deus: eius pro
sequende ueritatis affectum eterne pietatis intuitu aspiciens: quod re
ctũ: quod uerũ: quod equũ: quodq; omni mente imitãdũ: ꝓsequendũ
q; foret pandens: intelligentie infirmitatem reuerberauit: irradiauitq;
eum luce uehementissima: qua quidem amore: timoreq; pariter cõtre
muit: seq; adeo longe indissimilitudinis regione distare: & eius beati
fici muneris expertem esse cognouit: quibus monitis: & ad seipsum
rediens: in intimaq; cordis intrans: insolitam: admirabilem: & dictu
prorsus impossibilem: excedentemq; omnẽ: corporeis aspectibus con
spicuam: & sui magnitudine totum occupantem uniuersum lucẽ: sue
mentis oculo prospexit: & tanq̃m e summo celo tonantem uocem: eã
q; ipsum alloquentem hoc pacto audiuit. Cibus sum grandium Au
gustine. Cresce & manducabis me: nec tu me mutabis in te sicut cibũ
carnis tue: sed tu mutaberis in me. Quque cum perciperet uehementi cor
dis clamauit affectu. O lux inaccessibilis. O lux ineffabilis. O lux in
comprehensibilis: que omnem ueritatem pandis: omnem mentem il
luminas: omnem eternitatem referas: omnem demum charitatem ac
cendis. O eterna ueritas: uera charitas: chara eternitas. Tu es deus me
us: ad te die noctuq; suspiro. Illumina me cupientem & anhellantem
te. Et afflatu suo indicauit ei: ut ad Simplitianum celica nitentem gra
tia proficisceretur: eiq; suos conferret estus. Ipse autem: quisnam ui
uendi modus in dei uia foret prestantior: per quã quidẽ incedere mul
tiphariam solent: ostenderet. Ad quem cum se contulisset suorum ex
plicauit circuitus errorꝫ. Et cum quosdam platonicorum libros mul
tis mysteriis ad christi fidem spectantibus: & optimis preclarissimis
q; documentis reffertos: suas in manus incidisse narraret: uehemẽter
gratulatus est ei: q non in aliorum philosophorum codices fallaciarꝫ
deceptionumq; plenos tuisset. Deinde cum ad christi humilitatem sa
pientibus absconditam: paruulisq; reuelatam eum exhortaretur: ma
gna rerum gestarum serie exposuit: quo pacto Victorinus tanta om

nium optimarum artium peritia:tanto sapientie munere:tanta deni
q; omnium Romanorum gratia ualebat:ut senatus quod eximiū in
urbe censebatur pro suarum uirtutum perhenni memoria statuam in
romano foro erexerat:omni tamen ea gloria contempta:idolorū sa
crorumq; sacrilegiorum:quibus tūc fere tota romana nobilitas infla
ta spirabat:relicto cultu:mirante roma:cunctis:amicis:propinquis:
notis:familiaribusq; stupentibus:gaudente ecclesia:superbis irascen
tibus:ac tabescentibus & stridentibus dentibus:me inquit teste altio
rem templi locum conscendens in omnis fidelis cetus conspectu:to
nanti:apertoq; sermone catholicam orthodoxamq; fidem professus
christum mundi saluatorem inuocans de sacrosancto baptismatis fō
te renatus est. Alia quoq; in numera:saluberrimaq; ei documenta pre
buit:quibus multo uehemētius ī xp̄i incēderet' amore. Interea ad eū
uisendum ab Aphrica insperatus:eius amicissimus Pontianus uenit:
qui eum christianissimus esset:celibem uitam:preclaraq; miracula di
ui Antonii qui sub Constantino cesare nuper in egypto claruerat:re
censuit:astruxitq; multos:regias etiam edes illius concitatos miracu
lis reliquisse. Extemplo eius in conscientia exortis fluctibus corde:
mente:uultuq; turbatus Alippium inuasit & exclamans inquit ei:
Quid patimur? Quid est hoc? Quid audisti. Surgunt indocti & ra
piunt celum:& nos cum doctrinis nostris:sine corde:sine mentis ui
rore labimur in profundum. Ecce ubi ī carne & sanguine uolutamur
an quia precesserunt nos:sequi pudet? Et tam ingens mentis estus eū
ab Alippio semouit Alippius aūt attonitus intuebat' ī eū:non tā qa
insolita diceret. Sed quoniā plus animum:frons:gene:oculi:color:
modusq; uocis & pulsarent & panderēt q̄ uerba. Et mox in quendam
proprii domicilii ortum Alippio pedetentim comite salubriter insa
niens cucurrit. Ibiq; consedentes a profundo cordis arcano excel
sa arripuit meditatio. Omnemq; eius miseriam in cordis cōspectu cō
gessit. Impetus aūt ille ꝓcellaꝝ tam ingentē lacrimaꝝ ymbrē detulit:
ut totum illis locum madefaceret. Et cū tam cordis procella:q̄m lacri
marū effusio augeretur ne sibi esset Alippii onerosa p̄sentia:ab eo se
gregatus remotiori quodā in loco sub quadā.s.fici arbore se prostra
uit:ibiq; lacrimis dimisit habenas:& ut ip̄e ī cōfessiōibus suis testis ē

oculorum suoꝝ flumina:acceptabile sacrificium deo proruperũt.Et
de profũdis clamitans has dedit:nõ tam miserabiles q̃ salutiferas uo
ces.Et tu dñe:usq̃quo.Vsq̃quo dñe irasceris ĩ finẽ:ne memor fueris
iniq̃tatum meaꝝ antiquaꝝ.Quãdiu:q̃mdiu.Cras & cras.Quare nõ
modo:quare non hac hora finis turpitudinis mee:Heu mihi q̃ excel
sus es in excelsis:q̃m ꝓfundus in ꝓfundis:& nusq̃ recedis.Ad quem
ego tam serus me conuerti.Age dñe & fac:excita & reuoca me.Accen
de & rape me:fragra & dulcesce.Sero te amaui.O pulchritudo tã an
tiqua :& tam noua.Sero te amaui.O beataꝝ mentium gloria.Intus
eras & ego foris:& ibi te querebã:& in ista formosa que fecisti defor
mis irruebã.Meeum eras:sed ego tecũ nõ eram.Ea me tenebãt longe
a te:que si in te non essent:minime essent.Vocasti:clamasti:& rupisti
surditatem meam.Corruscasti:splenduisti:& fugasti cecitatẽ meam
fragrasti & eduxisti spiritũ & anhello tibi.Te gustaui:& exurio & si
tio te.Tetigisti me & exarsi:in pacem tuã.Cũ inhesero tibi ex omni
me:nusq̃ erit mihi dolor & labor & uiua erit uita mea tota plena te.
Nunc aũt qm̃ quẽ tu imples:subleuas:q̃mdiu te plenus nõ sum:one
ri mihi sum.Contendunt letitie mee flende cum letandis meroribus
& ex qua parte stet uictoria mea nescio.Hey mihi dñe miserere mei.
Contendunt metores mei mali cũ gaudiis bonis:& ex qua parte stet
uictoria de pugna mea ignoro.Hey mihi dñe miserere mei.Hey mi
hi ecce uulnera mea non abscondo.Medicus es:eger sum.Misericors
es:miser sum.Tota spes mea dñe:tota spes mea iã in te posita est.Nõ
nisi dñe in te:non nisi in magna ualde misericordia tua cor meũ:ani
mam meã:spiritũ meũ:& omne esse meũ:immo tuũ:quia illud tu mi
hi prestitisti:& ex nihilo illud deduxisti:humiliter pono:& iacto.Iu
be igitur christe uere fili dei.Iube quod uis:& quid ꝓ salute mea fa
cturus sim indica mihi fabricator celoꝝ.Iube celi terreq̃ patrator
quõ ego plasma tuũ tibi creatori:& redemptori:& glorificatori meo
seruire debeã.Cũ hec & his longe plura uehementioraq̃ amarissimo
cũ luctu & cõtritione ueracissima cordis depromeret/Vocẽ de uicina
domo quasi concinentis pueri crebroq̃ repetentis audiuit.Tolle le
ge.Tolle lege.Moxq̃ mutato uultu:q̃ accurate pẽsitare cepit.Vtꝝ ne
pueri:in aliquo ludendi genere tale quippiam cantare solerent.Neq̃

prorsus uenit in mentē:se uspiā tale quiddā audiuisse. Ob eā quidem
causam surgens lacrimarum impetum repressit:nil aliud interpretās
ei diuinitus iuberi:nisi ut q apud Alippium erat:codicē aperiret apo
stolicū:& ut eum lectio moneret:operaret̃. Sic eni illi magno Anto
nio egiptio Paulo superius nominato euenisse audierat:ꝙ cū in euan
gelica lectione legeret. Si uis pfectus esse:uade & uēde oīa que habes
& da pauperibus:habebis eni thesaurū ī celis:& ueni sequere me. Sic
accepit lectionis monumēta:ut sermonē illum ad se dirigi q̄si celesti
quodā oraculo minime dubitauerit. ac proinde nō modo mōastice
sed heremitice uite eo pacto se fecit ob noxiū:ut tā sublimis tā q; excel
sus ī celi gloria fieri bñmeritus fuerit q̄lē nationes oēs ipm uenerā
tur & colunt. Huius itaq; rei Augustinus non immemor:festinus eū
locū:ubi sedentē Alippiū reliquerat:adiuit:Diuiq; Pauli epistolarū
uolumen cōtinuo aperiens capitulū:in quod primū cōiecti sūt oculi
silēte labio legit. Nō in comessationibus & ebrietatibus:nō in cubili
bus & impudicitiis:non in cōtentione:& emulatione:sed induimini
dñm nostrū iesū xp̄m. O admirandū lectionis beneficiū:statim secu
ritatis luce infusa:oīum ambiguitatū tenebre diffugerunt. Et uolumē
illud claudens tranquillo serenoq; uultu que contigerāt Alippio in
dicauit:qui cū secū eā lectionē reputare maluisset:quod apostolus ad
iecit. Infirmū.f.ī fide suscipite:legit:quod ad se Alippius retulit:quo
in fide firmior & certior factus ē:ac perinde leti:iocundiq; ad diuā
Monicā celeriter pariterq; meant:cui que gesta erāt hylares enarrant.
at illa & gaudio & iubilo & mentis inexplicabili affecta tripudio im
mortalē ac prepotentē deū laudare ac benedicere sinebat nunq̄:cūctis
eius affectibus in laudes uersis creatoris:ore cordeq; dicebat. Tibi
laus:Tibi glīa:Tibi gratiarȝ actio summe clemētie deus:qui filiū me
um:filiū inq̄ ancille tue:filium & seruum & plasma tuū:deprofundis
tenebrarum eripuisti:& eius illuminasti mentem:ut cognoscat te lu
men uerum:cognoscatq; ꝙ iesus christus sit natura filius tuus:& ue
rā mortalē:passibileq; carnē:& nō ut impii manichei asserūt fantasti
cā de maria uirgine inclyta homis deiq; matre sūpserit. Cognoscat ꝙ
ipse sit lux mundi:uia:ueritas:& uita. Cor meum:lingua mea:omnia
& singula membra mea uersentur in laudem maiestatis tue domine

deus meus. Magnificet te aīa mea: magnificet te ſpiritus meus. magni ficet te oīs creatura tua: qm̄ nunq̄m relinquis diligentes te. Diligis ti mentes: & exaudis inuocantes te in ueritate. Et multo uberius q̄ nos uel petere: uel cogitare ualeamus concedis. Subinde uerſa in filiū dul cibus eū ſtrinxit amplexibus: oſculis linxit amenis: tante letitie: tanti qꝫ muneris gaudioꝝ lacrimis: utriuſqꝫ faciē irrigauit. Benedixit eū Et lacrimas: luctus: merores: uigilias: ieiunia: itinerū diſcrimina: & oēs quos ꝓ eo perpeſſa fuerat labores ei bn̄dixit. Tunc Auguſtinus ad eā ſic exclamauit. O mr̄ pietate fortis. O ſc̄tā uenerandaqꝫ parēs. O dile ctōis & feruoris gēitrix monica. Solare nūc: gaude: iocundare: & exul ta maxime. O filia ſyon: qa rex tuus: rex inq̄m fabricator & portitor orbis. Rex regū & imperator oīm me dilectiſſimū filiū tuū. Me inq̄ Auguſtinū quē plus lacrimaꝝ xp̄o: q̄m carnis mūdo feminꝫ genuiſti de babilonie ſeruitute in ſuoꝝ munerū diſpenſatorē: fideliſſimūqꝫ ci uem celeſtis urbis hieruſalē: ſua inexplicanda pietate ac bonitate con uertit. At ubi matrē ſic fere publice ſolatus eſt: ut ſibi diuinitus data gr̄a cōſirmaret᷑: gentium dimiſſa caterua: cū cathecumino Alippio: & matre Monica muliebri habitu: uirili fide: anili ſecuritate: materna ka ritate: chriſtiana pietate eis adherente. Rus petiit ſatis ſolitarium: ubi uoces in pſalmis & hymnis dabat: q̄ntūqꝫ illos decantando inflam maret᷑ explicare poſſet nemo. Cū aūt ad quartū pſalmū cuius exordi um eſt. Cū inuocarem exaudiſti me deus deueniret: ad tantū raptus eſt ardorē: ut pre dulcedine totus liquefieri uideret᷑. Et cū penultimū carmen alto clamore cordis ſui clamaret. In pace: ſcilicet inidipſū dor miam & requieſcam: dixit. O in pace. O inidipſum. O qui dixit ob dormiam & requieſcam: in quo quietem inueniam: niſi in te: qui om nino non mutaris: ſed uite requies uera: es omniū obliuiſcens & ex pers laboꝝ: & ita de melle celi mellitas: & de lumine ſūmi dei lumino ſas: ardenteſqꝫ meditationeſ: habebat: quarū dulcedine ne extolleret᷑ ſubito tam uehementem dentiū dolorē in eū immiſit deus: ut loque lam ipſam prorſus amitteret: quo in cereis tabellis ſcriberet opus fuit ut pro attenuando ſaltem dolore: qui ſecum aderant deum exora rent cuius deſiderio cognito: mox genua ſupplici fixerunt affectu & in ip̄o deprecationis exordio protinus dolor ille fugit: qui talis ac

tantus fuerat:tanq̃ ex tẽplo sedatus:ut de eius intentione ac repẽtino
recessu magnopere paueret:diceretq; nil esse miꝝ si aliqui in eam inci
dissent oppinionẽ:ut summũ locauerint bonũ in sanitate asserebat
quoq; ab ineũte sua etate penã talẽ expertũ fuisse nunq̃:quã quidem
ob rem insinuati sunt ei in profundo nutus dei:in cuius iam fide:q̃m
q̃ nondũ baptisma suscepisset:sic letus:alacer uiuebat:ut die noctuq;
laudare:benedicere:glorificareq; eius maiestatẽ & celsitudinẽ sinebat
minime:& ut ĩ eius amore magis magisq; succenderet. Diuo antistiti
Ambrosio pristinos errores suos:preleniq; tũc uotũ litteris insinuãs
edoceri ab eo petiit:quid de libris sacris ei legẽdum esset:quo diuine
pcipiẽde grẽ aptior fieret:atq; paratior. Ille aũt Ysaiã perlegi iussit:q̃m
tum christi mysteriorum:tũ gentiũ uocationis lucidissimus testator:
enuntiator clarus:ualidissimusq; preco fuisset. Quippe saluatoris my
steria sic describit aperte:ut euãgeliste potius q̃m ꝓphete stilũ sapiat
Veꝝ cũ prĩe lectiõis mẽtẽ nõ hauriret:totũq; uolumẽ tale arbitrãs re
petẽdũ ad illud usq; tp̃s distulit:quo ĩ diuinis eloquiis & sermonibus
eẽt exercitatior. Mansit aũt ĩ abditis his locis a tertio nonas maias:q̃n
sub ficu eũ xp̄i karitas uulnerauit ad ꝑdie usq; idus septẽbris:q̃n uin
demiaꝝ edictis feriis scholasticis suis aliũ uerboꝝ uẽditorẽ ꝓuidẽdũ
mediolanẽsibus insinuauit. Eo tp̄e meditationũ:soliloquioꝝ & alios
libros multos maxĩe cõtẽplationis scripsit. Vbi aũt tp̃s aduenit:quo
sicut tũc mos uigebat ĩ ecclia:de his q̃ cathecumini erãt:dare eum no
mẽ oportuit:reli cto rure Mediolanum remeauit. Sancte uero resurre
ctionis pascha aduenientie:dum triginta ageret annos Archadii:Ho
noriiq; temporibus ab integerrimo a p̃sule Ambrosio unacum Alip
pio & gnato suo Deodato in fontibus qui Diuo inscribuntur Io
hanni:cunctis admirantibus:ac deum laudantibus ineffabilis indi
uidue:ac sanctissime trinitatis patris.scilicet filii & spiritus sancti no
mine publice baptizatus est: Et ut de eius cõuersione idẽ Ambrosius
Datiusq; recẽsuit. Ambrosio Te deum laudamus exordiente: Augu
stino Te dñm cõfitemur rñdente:ꝑ ut spiritus sanctus eloqui illis
dabat:tam precellentẽ:altiq; tonantẽ hymnũ alternatim decantantes
cunctis stupentibus:cordeq; orãtibus posteris ediderũt:quẽ maxima
cũ ueneratione ecclia recipiẽs post nocturnos & ante laudes religiose

canēdum iussit: qui sic colletātes cōgaudētes simulq; iubilātes: & psal
lentes q̄si multis diuitiis: inestimabilibusq; margaritis ditati cum gra
tiaꝝ actione celeste sumentes pabulū in phenni dei seruitio confirma
ti & cōfortati fuere. At q tanta ī baptismate repletus fuit gratia: ut nō
modo e mēte oīs radix euulsa fuerit errorū. Verū etiā mundane uite
p̄terite ab eo sollicitudo fugiēs: oīs humane ac diuine sapientie fons
ad xp̄i fidē defendendā: protegēdā: irrigandāq; eius in aīo scaturiuit.
Ob eā rem: neq; illis diebus: ut ipe ī egregio suaꝝ cōfessionū uolumi
ne testis ē: satiabat' dulcedine mirabili cōsiderare altitudinē cōsilii di
uini sup salutē generis hūani: q̄ntūq; ī ymnis & canticis suaue sonan
tis ecclīe uocibus acriter corpe mēteq; ꝓstratus fleuerit: difficile eēt di
ctu. Voces quoq; ille eius auribus influebant: deiq; ueritas in cor su
um eliquebat': ꝑinde pietatis estuabat affectus: fluebat currebatq;
eius ex oculis tanq̄ duobus ex fontibus indefitiēs irrigatio lacrimaꝝ:
cū quippe q̄bus tam bene erat ei: ut diuine celestisq; dulcedinis com
pos uideret': cuius muneris amplissimi postmodū haud immemor
ut laudes gr̄asq; suo redderet creatori dicere cōsueuit. Sagictaueras tu
cor meū caritate tua dn̄e: & meis inuiscerībus trāsfixa uerba tua gesta
bā: tuoꝝ quoq; seruoꝝ: quos de nigris lucidos: de mortuis uiuos fece
ras ī cogitatōis mee sinū cōgesta me exēpla urebāt: Grauēq; torporē
assumebā: & a ploratōis ualle ascēdēti: & cātāti cāticū gradū dederas sa
gittas acutas tāq̄ carbones uastatoris: & ut longe feruētius dei uacaret
obsequiis: sicut ipe ī sermōe de filio ꝓdigo memorat idē sanctus Am
brosius eū Diui Pauli p̄mi heremite habitū: cucullā.s. nigrā ad mū
di cōtemptū significādū īduit: zonā pelliceā ad lūboꝝ refrenationem
indicādā cinxit: coronā etiam ī capite fecit: ut p capillos de uertice ra
sos terrestres cogitationes: criminūq; supfluitates de mente iugiter re
pellēdas dignosceret. Baptismate igit' & habitu eo modo suscepto:
omniumq; terrenarum rerum prorsus cura contempta Diui Ambro
sii suasu suceptoq; ab eo benedictionis munere ad eū quē superius no
minauimus Simplicianū eiusdē Pauli discipulū heremi cultorē opti
mū: grauitate morūq; honestate ac mira sanctitate fulgentē se cōtulit
quo cū heremi cultor eēt ī humilitatīs obediētie: paupertatīs ieiunioꝝ:
disciplinaꝝ: oronū: deniq; oīs sanctimonie & pie cōuersatiōis feruore

ei non modo equalis: sed maior esse studebat: & adeo quidē diuino
aspirāte afflatu ꝓfecit: ut sepe raptus alter uideret Elyas: & cū q̄diu
sic deuote: ac beate ī nemoribus degisset a pia rogat parente: secū ut ī
Affricā redire uellet: q recte tāte mr̄is munera noscens: ac dei mādati
memor: q parētes iubet a filiis honorari: ei morē gerere decreuit. Ob
idq; a sancto Simpliciano licentiā petēs: obnixe ei supplicauit: ut ali
quot suis ex fratribus de qbus in affricanis oris religionē plantaret
largiret. Cuius pius pater p̄cibus annuēs Anastasiū Fabianū Seuerū
Nicholaum Cirillū Stephanū Derotheū Ysaac Nichostratum Pauli
num Iacobū Vitalemq; uiros ꝓfecto ī heremitica uita ꝓbatissimos
donauit: amicisq; suis karissimis Alippio Nebridio Enodio Pontia
no: & filio suo ingeniosissimo: a Deodato diuaq; mr̄e sua adiunctis
aphricā petēs iter arripuit: de qbus oībus uelut humilitatis magistra
& oīs honestatis exemplar Monica ita curā gessit q̄si omnes genuis
set: ita eis seruiuit q̄si ab oibus genita fuisset: Cū uero p tuschos tran
siret colles: optimos quoscunq; reperisset heremi cultores: p̄sertim q
pisanos incolebāt mōtes: qbus primo cōdidit regulā uisebat: solaba
tur confortabat & delitioso eius sapientie pabulo in dn̄o recreabat
Romā aūt cū ex ostiis tyberinis applicuit. Christiani cultus imma
nissimos corruptores. Manicheos inuasit: expugnauitq;: quos aduer
sus duo ibidē habuit uolumina: alteꝝ de catholice eccl̄ie: alterum de
manicheoꝝ moribus inscriptū. Tūc insuper de aīe q̄ntitate: ac de li
bero arbitrio q̄rente filio: ipo aūt respondente cōtra eosdē libros ma
gna ꝓfūditate cōscriptos edidit; ubi etiā cesaris cadauer a uermibus
comestū: a buffonibus deuoratū: a serpētibus circūdatum: scorpioni
bus oīq; genere putredinis: ac fetoris repletū intuens ī matrē oculos
coniiciens puellaꝝ choros: diuitiaꝝ copiam: principū multitudinem
baronū cateruā: militū legiones: acies castroꝝ: equos ad arma feroces
canes auesq; ad uenādū: aucupādūq; rapaces: tubaꝝ clāgorem: timpa
nistriaꝝ tumultuātiū sonitum: cantoꝝ & cantatriciū: organoꝝ: oim
q; alioꝝ musicoꝝ melodias: uexilloꝝ papillionū uestimētoꝝ tapeto
rū: cubiliū auro siricoq; cōtestoꝝ apparatus & ornamēta. Omnē item
eius pompā: oīne fastigiū: oēm potētatū: oēm deniq; gl'iam & celsitu
dinē cōmemorās: ubinā hec oīa eē exclamauit. Cui pia mr̄ eius r̄ndit

Fili mi ei omnia pariter defecerunt: cum eius spiritus defecit: relique runtq; eum captiuũ in trium brachiorũ sepulchro putredine ac fetore plenum. ex urbe autẽ tranquillo iam mari facto: rursus ad tyberinã ostiam contendũt ubi mater & ipse sup quandã incũbentes fenestrã suppositum inspicientes pomeriũ soli ualde dulciter de beatorũ gloria loquebant᷑: cordisq; ore in supna fluenta fontis uite pariter inhyãtes intantam archanorũ dei: contemplationẽ eleuati sunt: ut prorsus mundus iste cũ oĩbus suis oblectamentis in eorũ sermone uilesceret. Tunc illa inquit: fili quo ad me spectat: nulla re iam in hac uita delector. Quid itaq; hic faciam. Quãobrem amodo uiuã profecto nescio Huius nanq; seculi spes omnis mihi cõsumata est. Nempe unũ solũ erat: quo nimirũ hac in uita parump immorari cupiebam: ut te uidelicet catholicum christianum anteq̃ ex ipa discederẽ hisce oculis intuerer quod tamẽ mihi deus meus multo prestitit cumulatius: ut terrena felicitate cõtempta te fidum eius uideam seruitorem. Quid igitur hec me amplius caduca mortalis fluxibusq; uita tenet᷑ Quĩta subinde uix subrepit dies: ut febribus ceperit agitari: in quibus solita bonitate: constantiaq; freta eterne uite documenta dabat. Nihil ꝓfecto de patria: nihil de cognatis: nihil demũ de proptio curabat corpore Illud etiam quod multorũ afficere mentẽ solet: extra scilicet lares proprios obite ipa incredibili animi uirtute aspernabat᷑: eam quidẽ ob causam: illa in egritudine poscentibus: an ab eius ciuitate corpus tã distanter tumulari formidaret: responsum prebuit: nil longe esse a deo: nilq; timendũ: ut in seculi consumatione nõ agnoscat: unde me resuscitet: perinde alteri nato Augustini. s. germano eam nõ peregre sed tanq̃ felicius ĩ patria defungi cupienti uultu anxio: reflexo aspectu: prestanti fide eius sermonem exprobrãs: quid hic inquit ad Augustinũ ait᷑ et illico nullo expectato responso uerbum ambobus adiecit. Hoc ubicunq; ponite corpus: nihil uos eius cura conturbet: Illud dumtaxat rogo: ut in diuine celsitudinis ara mei ubicunq; fueritis memores sitis. O preclarum uerbum: & sapiente homine dignum His aliisq; mltis memoratu dignis explicatis ingrauescẽte morbo die egritudinis sue nono q̃rto nonas maias: etatis uero eiusdẽ anno sexto & quinquagesimo. Augustini autẽ ceu ipse in confessionum libro

memorat tertio & trigesimo: pia sanctaq; illa anima corpore soluta ē Augustinus uero tam felicem obitum monumentis optimis astruēs minime deplorandū:exteriorē fletum mitigabat:reprimebatq;:& sui affectus increpabat molliciem:q̄mq̄ interiori maceraret dolore atq; planctu:q tanta esset orbatus parente:q̄ta post christi matrē alia nō fuerat in orbe inuenta. Cuius beatū corpus:cum suorꝝ fratrū:aliorꝝq; ei coherentiū:ac innumere multitudinis Ostieñ. ecclesie obsecrationibus:cum ea qua decuit ueneratione sepulture cōmisit. Solus mestus q; deinde Augustinus abditum locum adiuit. Vbi cum tam morigera:tam pia:tanq; sancta matre se orbatum pensitaret. Cum eius īmentem illius itineris discrimina:labores inexplicabiles:lacrimarꝝ gurgites:ceteraq; īmense pietatis uenirent offitia:libuit ei quidem in dei cōspectu flere:& quas continuerat lacrimas:ut pro arbitratu fluerēt: dimisit. Et in eo fletu ex intimis cordis preces ad deum pro ea fundebat gratiasq; illi optimo reddebat opifici:qui eam tot tantisq; meritis insignierat:ut glorie sue digna inueniret muneribus. Defuncta uero matre: nec ut quidam licenter aiunt in Aphricam remeauit:sed ad centū cellas quadrigesimū fere lapidem ab urbe se contulit:ubi sub sancte trinitatis uocabulo monasterium quod adhuc extat extruxit: quod optimis fratribus primi heremite pauli uitam ducentibus referfit eosq; apostolicum uiuendi modum quē heremitis de monte pisano dederat: perdocuit. Ibi ut pleriq; aiunt sublime de trinitate uolumen quod postea senio confectus expleuit exorsus fuit. Postmodū ut primi uoti compos efficeretur in aphricam suis cum comitibus reuersus est Carthaginemq; ueniens a quodam uiro deuotissimo Innocentio nomine hospitio suscipitur:qui cum tanta premeretur in ualitudine: ut quedam ei membra abscidi oporteret Augustinus pietate motus pro eo orauit confestim gratia descendente diuina sanitatem fuit adeptus. Ad proprios deinde agros cū sua profectus cohorte:patrimonioq; uendito:locum idoneum ubi cum suis fratribus omnino abdicato mūdo in ieiuniis:orationibus:sanctarumq; scripturarum lectionibus fāularet altissimo pcōctabat. Cuius uehem̄tissimū desiderium Valerius Iponensis antistes cognoscens:ei locū i heremo ab hominū semotum frequentia sancto suo proposito aptissimum donauit:

multaq; pro monasterii structura de episcopatus bonis largitus est. Vbi preter eos quos de italia secũ duxerat ex optime fame odore: copiosum ibi numerũ fratrũ lucratus est: quibus optimã uiuẽdi formã a sanctis apostolis seruatã: maxime ut eorꝫ nemo propriũ haberet aliquid: in omni obedientia: pudicicia: uera sinceraq; charitate degerent dedit. In quo quidem uiuendi ritu quedam compendiosa precepta q̃ in italia plus dederat quæ secundam dicunt regulam: complexus est. Ex quibus & aliis nõnullis preclarissimis documentis quas paradisi appellant margaritas. Postmodum factus antistes regulam quã ipse uite salutaris speculum uoluit nominari confecit. Experta igit᷑ eius celica uita: experta doctrine profunditate: experta efflagitantis ecclesie necessitate. Sanctus presul Valerius eũ ad se accersiri fecit: & q̃mq̃ inuitum sacerdotii dignitate eũ premuniuit. Sacerdotii quidem dignitate suscepta: beate uite auctus est feruor. Proinde suũ repetens monasteriũ magis ac magis pauper cũ pauperibus deo seruire decreuit tanto quippe diuine sapientie munere ualebat: ut quicquid uel ipse optaret: uel pro augenda seruandaq; fide opus esset: q̃mirabili celeritate cõscriberet. Cũ aũt a beato Valerio quiete solitudinis adeo mirificus uideret᷑ amator. Illiusq; salubri doctrina minus cõmode populus reficeretur: ut utriq; daret temperamentum: populi. s. necessitudini & augustini satisfaceret proposito: hortulum ciuitatis menibus contiguum ubi alterũ erigeret monasteriũ: condonauit: quod cum illius etiã ope construxisset: de prioris monasterii fratribus: & aliis multis qui effusa iam fama accurrebant: cum eiusdem uite obseruantia oportunum sufficiẽtẽq; numerũ intromisit: cũ q̃bus ut predicationi: disputationi ac publice lectioni cõmodius uacaret cõmorabat᷑. Eius quoq; uita: cõuersatioq; & sãctior: & redolentior cõtinuo habebat᷑. Et enĩ fratrꝫ suorum numerus mirũ crescebat ĩmodũ. In quorꝫ mentes tantus uite & doctrine fructus ex Augustini eminẽtissimo redũdabat fonte: ut Valerii pontificis iussibus: eorꝫ pleriq; oẽs dei uerbum publice saluberrimeq; docerẽt. Quibus enim de rebus uehemẽti gaudio: inexplicabiliq; letitia. Idẽ Valerius afficiebat᷑. Et q̄ talẽ: tantũq; uirũ donasset ei deus cuius sana: saluberrimaq; doctrina stabiliri: firmari: ab oĩq; hereticorꝫ perfidia defensari: ac ꝓtegi sua sancta posset ecclia. Iuges quas

poterat eius maiestati grãs habebat. Eoqdem tẽpore dira: seuaq; fortunati manicheorũ presbiteri plurimos inuaserat pestis: quẽ diuus Augustinus i publicũ fecit certamẽ cõueniri: & die: loco: oĩmq; famosissimorũ uirorũ cõuentu edictis: notariis & tabellionibus rogatis ad utriusq; argumẽta: rñsaq; suscipienda patefactis tabellis: die pͥma: q̃stio q̃ de mali erat origine: cõscripta & adnotata ẽ. Perẽdie aũt disputationẽ fuere cõgressi. In q̃ tã ualide: tã potẽter: tã acriter: tãq; apte illũ expugnauit: ac eius cõfutauit errorẽ: ut ñ mõ: pudori: cõfusioni: ludribrioq; oĩbus factus abierit: uerũ etiã de pñtium: absentiũq; mente: ad quorũ aures tanti certaminis deuenit uictoria: pestiferus ille morbus ultro & citro sublatus extitit: tũc ueritas: religio: fides augmento robori firmitati: nitoriq; inexplicabili oĩm fuit mẽtibus: in quẽ: & ĩ alios innumeros errores: q morbidã fluctuãtẽq; Petri reddebãt nauiculã pluria egregia edidit uolumina. Cũ aũt hũc hoĩem: e celo missum ad ꝓtegẽdã defendendãq; fidẽ xp̃i. Sanctus senex Valerius minime dubitaret fuisse destinatũ: formidare cepit: ne ip̃m in episcopũ alia postularet ecclesia Metropolitano suo: Carthaginensi uidelicet archipresuli clam obnixeq; supplicauit: q̃tenus ip̃o cedẽte Iponẽsem episcopũ Augustinũ ordinaret: cuius humilibus annuẽs p̃cibus: conuocata synodo: eo cedẽte Augustinũ Iponensis ecclie presulẽ creauit: ad quã certe dignitatẽ assumptus (nõ ut q busdã placet antea) clericorũ regularium: quos uocabulo greco canonicos appellamus monasteriũ instituit: & duos priores uiuẽdi modos: quos suis dederat fratribus ĩ unã redegit regulã: quã & fratribus & canonicis iussit eẽ cõmunẽ. Hec nempe tertia est q̃ a maximis pontificibus inter canones recepta ẽ & approbata. Nec ob p̃sulatus dignitatẽ fratres eiecit: qnĩmo secũ iugiter plurimos iusserit comorari: ut cũ eis (sicut ĩ sermõe ad presbiteros Iponenses inqt) aĩum mentẽq; ad deuotõem excitaret: & pr̃na solitaue cõfidẽtia dulcia cũ eis haberet colloquia. In episcopali celsitudine latiorẽ uitã non duxit: sed ut ip̃e posteris tradidit ĩ ea sede pauptate magnopere seruabat Olera & legumina absq; oleo: absq; butiro: absq; oĩ alio cõdimẽto: ut antea ĩ solitudine cõis eius uictus erãt: infirmorũ tñ hospitũq; gr̃a nõ nunq̃ carnes habebat. Vino semp q̃ sobrie utebat᷑. Quippe sibi pauper & parcus: aliis autem diues: & largus erat: sibi ieiunia: uigilias: &

acerrimas quascũq; uite asperitates:aliis epulas:& optima q̃cunq; que absq; pctõ poterat oblectamenta curabat. Eius hostiũ uiatoribus pa tebat. Mensa frugalis erat hospitibus:in qua nullã cõfabulationẽ fieri sinebat:sed uel disputationẽ:uel lectionẽ:aut saltẽ summũ instituerat seruari silentiũ:detractores ĩ mẽsa tanq̃m pestiferos:morbidosq; pelle bat. Iccirco in tabella mensali fecit in eos scribi uersiculos. Quisquis amat dictis absentũ rodere uitã. Hanc mensam indignã nouerit ẽẽ si bi. Vasa eius lignea erant:uel terrea:nõ q̃m argentea deessent ei:cũ au ro argento:diuitiisq; multis abundaret:sed q̃m ea frangi & conflari & captiuoꝝ redemptioni pauperũ & quorũcũq; indigentiũ subuẽtio ni ea distribui iusserat. Cũ autẽ cõtinua:diffusaq; erga egenos & pau peres largitate ecclie pecunia defuisset:fideli denũtiabat populo:se nõ habere:quod indigentibus erogaret. Idq; palam predicabat. Et ut in paupertate eos solidaret:fratribus Iponensibus sepenumero dicebat. Neq; temporaliũ bonoꝝ possessores:sed erogatores simus. Neq; ego qui episcopus sum hr̃e quippiã debeo:nisi tantũ ad dispensandum: q̃a bona eccliaꝝ matrimoniũ sũt pauperũ. De consanguineis ei cura nõ erat:nisi quos plus eguisse dignosceret. Et enĩ alieni pauperes:q̃m ꝓpinqui diuites sibi erant cariores. In uestimentis item & calciamen tis tantã seruabat mediocritatẽ:ut se de preciosa ueste erubescere fatere tur:iuberetq; habitũ nostrũ notabilẽ nõ ẽẽ:nec affectare uestibus pla cere:sed moribus. Ob eã rem cũ ei preciosum daret̃ indumentũ illud ꝓ pauperũ subuentione uendebat:ut cũ illud cõmune ẽẽ non posset: pecunia ĩde suscepta cõis eẽt cõmodiusq; egenis largiret̃. Pius erat mi seroꝝ cõsolator. Diligẽs pctõꝝ cõuersor. Libẽs predicator:dulcis doc tor tonãs arcanoꝝ dei p̃co:nefãdoꝝ uitioꝝ acerrimus reprehẽsor:ti midis amenus:temerariis seuerus:cũctis tñ erat affabilis. Viduas:or phanos:pupillos:miserosq; protegebat:subleuabat oppressos:defen sabat iniuste damnatos:rectus iudex oĩm erat: perinde filios uel sibi caros ꝓpter eccliam exheredandos petenti dicere solitus erat. Alterũ consultorẽ q̃reret:q̃ Augustinũ: Quid plura. Mixtam habebat cũ iu sticia mirã clementiã. Monasteria:ecclias:hospitalia:& cetera pia loca erigebat:sustentabat:& manutenebat. Fratres quos in xp̃o genuerat sepe uisitabat:tum ut eoꝝ cõuersatione eius augeret̃ feruor:tũ ut eos

exhortaret᷑:doceret:ac ī sācto confortaret ꝓposito.Eoꝝ q̄tum opus
erat indigentie subueniebat.Vnde cū eoꝝ numerus auctus fuisset:cē
tū & q̄draginta uestimenta:totidēq; calciamētoꝝ paria:q̄tenus seduli
ores frequētioresq; ī orationibus & aliis diuinis obsequiis essent:largi
tus ē.Feminaꝝ intro domū suā adire passus ē nullā:neq; germanā so
sorotē:neq; fratris filias:q̄ deo pariter seruiebāt:neq; ceu Possidonius
memorat cū muliere solus loq uolebat unq̄:etiā si quod tractandum
fuisset arcanum:si qua uero interdū tanto eius indiguisset affatu:ut
se ei negare nequiuisset nō nisi fratribus:aut clericis ꝓspicientibus ei
p̄stabat auditū .Eam hospitibus karitatē obseruabat:ut quot poterat
in ꝓprio susciperet domicilio:& tanq̄ xp̄i ꝑsonā coleret & ueneraret᷑
semp memor saluatoris dicētis.Quod uni ex minimis meis feceritis
mihi feceritis.Ob eā cām nō īmerito ceu diuus Prosper recensuit.Cū
ex multa pauperū frequētia uice q̄dā cuiusdā lauisset:& osculatet᷑ pe
des ab eo audire meruit.Gaude Augustine quia hodie christum dei
filium uidere in carne:tangere:lauare:& osculari eius pedes:atq; cum
eo loqui meruisti.Quibus expletis eius euanuit ab oculis summam
inexplicabilemq; relinquens letitiā.Sic legendo:p̄dicando:scribendo
disputādoq; ualenter inuadebat & cōfundebat hereticos:ut palā asse
rerent nil peccati perpetraturū.Qui Augustinū necaret:imo eum tā
q̄m lupum rapacē:leonēq; rugientē & inuasorem acerrimū occidendū
perdendumq; esse predicabant:astruentes perditoribus eius cuncta
ab immortali deo relaxanda fuisse facinora.Hinc eius de interemptō
ne cōsilium sepissime inientes:simul in nefandissima coꝝ conspiratio
ne:deificare illū decreuerunt:qui Augustinū quauis morte de medio
sustulisset:eā ob rem sepe ip̄m inuasere:sepenumero nūc ueneno:nūc
armis:nunc aliis modis plurimis eum extinguere conati fuerūt:sepe
numero cum docēdas monendasq; plebes adiret:armati in eum irrue
runt.Prepotēs aūt deus semper suum athletā seruauit illesum:ut mun
dā:illesamq; fidem eius iugiter custodiret:die noctuq; p̄ēsitabat:quo
pacto sue alioꝝq; potuisset prodesse saluti:perinde non tam super ec
clesie sue animis:sed super totius xp̄iane religionis uigilabat grege:
ne uel sathane:uel peruersoꝝ hoīm perfidia:dolisq; labentes lupis pa
bulo fierent.Quod si cuippiam contigisset:luctu amarissimo:diuinā

implorabat clementiã:ut eius presto adesset conuersioni. Quos uero
sua opera industriaq; ualebat erigere:nõ modo nõ omittebat:uerum
etiã ad id faciundũ nulla occasione ei poterat esse ebitudo. Hinc cum
Roma Gothorum irruptione:ut eis uerbis utar agentiũ sub rege A
larico:atq; impetu magne cladis euersa esset:eiusq; euersionẽ deoꝝ fal
soꝝ mutoꝝq; cultores i xpianam religionẽ referre conarent:solitoq;
acerbius & amarius deũ uerum blassemarent:ipe exardescens zelo do
mus dei aduersus eoꝝ blassemias & errores:magnũ preclarissimũq; il
lud uolumen quod de ciuitate dei inscriptũ est in duos ac uiginti cõ
sumatũ libros q̃ accuratissime scripsit. Noctẽ pene totã ducebat isom
nem:ut his defensionũ causis:sanctaꝝ litteraꝝ explanationibus:diui
nisq; implorandis uacaret muneribus:qbus sic erat intentus:ut sepe
numero oĩs sensus expers uideret. Quo plerũq; fiebat:ut cũ ab aliis
uocaret in celestiũ raptus cõtem platiõe sentiebat minime. Sic post
sacrosancti baptismatis lauacrũ suũ instituit aĩm:ut non modo ea cri
mina:que mortẽ inferũt:aliqñ perpetrarit:sed nunq̃m ocioso uerbo
nunq̃m iuramento:nunq̃ue mendatio fuerit usus Vnde & illa que
etiã cõmuni religiosoꝝ licentia iuramenta fiunt:utpote:deus mihi te
stiũ sit:deus me adiuuet:i uero iudicio loquar:& alia que imbuccam
parũ meditate loquentiũ concidere solent:cura quadam incredibili:
tanq̃ diram pestem exhorrebat asserens euangelii documentum ma
gnopere fore seruandũ:quo omnes in unũ admonemur:ut omnis ser
mo noster sit:est est:non non:ne iurandi consuetudine ĩpeierandi la
beremur execrationem. Quanta subĩde nituerit castitate eius fama:p̃
clarissimũq; nomen testis est:quo castitatis speculum:pudicitie nor
ma:omnis demũ continentie exemplar ab oĩbus diceret. Qua de re
nullũ bonum opus sine castitate crebro dicebat:sepe indubitateq; as
serebat;quopacto plus placeat deo mugitus boum:latratus canũ cro
nitus porcorum:q̃m deprecatio clericoꝝ luxuriantiũ:ideo ut omnis
carnis rebellionem tolleret cilicio:ieiuniis:flagellisq; asperrimis eã
domitabat. Cubilis molliciem:uestium ornatus:apparatus domus:
colloquia & aspectus mulierũ:que maxime sunt incentiua libidinis:
mirũimodũ odio habebat. Hinc & mulierum inspectoribus q̃m sepe
dicere solitus erat. Impudicus oculus:impudici cordis est nuntius:

Preclarissimo euangelizandi officio tam feruenter fūgebat᷑:ut non i
iuria in dispensando uerbo dei:parem cū apostolis grām habuisse cen
seat᷑.Tanta faciendoꝝ miraculoꝝ uirtute etiā uiuēs claruit ut nullū
morbi genus fuerit quod piis precibus sanctisq; meritis eius non fue
rit sublatū:que cū explicatu difficillima forēt ea impresentiarum pre
tereo.Quid opus est uerbis:profecto singula eius facta ac gesta stupē
da sunt:& non nisi uehementi spiritus sancti fuisse afflatu congesta
censendū est.Vnum tamen arbitror:quo proculdubio cunctis uete
ris ac noui testamenti uiris sanctis preferendis sit:copiosioremq; dei
gratiam suscepisse minime dubitandum.ꝙ cum sic partita diuina mu
nera sint:ut alii differendi:alii legendi:alii euangelizandi:alii orandi
alii scribandi:alii regende rei publice:alii interpretandi sermonis:alii
sanandarum egritudinū:alii effugandoꝝ demonū:alii expugnande
temptationis:alii item alio refulxerint munere Augustinus uero sic
oībus his preditus premonitusq; fuit:tanq; omnia faciebat egregie:
ut nihil supra.Ob eam rem Macedonius stupet:deumq; in testem in
uocat:se nescium esse:quid in Augustino magis miretur:an sacerdo
tii perfectionem:an philosophie dogmata:an historie plenam noti
tiam:an facundie iocunditatem:an reꝝ modoꝝq; uarietatem:omnia
inquit sic pariter complexus est:ut neq; in uita sanctior:neq; ī doctri
na possit excellentior excogitari.Ob eam rem sanctus Prosper rerum
Augustini meditator accuratissimus inquit.Deus pater per unigeni
tum filium suum cuncta creauit & aliquo gradu pfectionis creaturas
singulas dotauit.Sed beatum Augustinum ad imaginem trinitatis
creatum adeo sublimauit:alta scilicet intelligentia:memoria lata:uo
luntate inflammata:ut nullus excepto filio dei iesu christo sibi unq̄
fuerit similis inuētus.Perinde diuus Oddo Columnensis gentis ꝑn
ceps gloriosissimis.Qui & Martinus quintus Ro.pon.max.extitit:
dum diue Monice corpus sanctissimum a tyberinis ostiis in urbem
cum incredibili quadam transferret celebritate ipmq; nobis tanq̄ eius
nepotibus ueris ac legitimis heredibus condonaret:in tanti docto
ris laudem preconiumq;:ut per talem prolem:talem tantāq; parentē
extolleret.hoc pacto intonuit.Quicquid enī fil᷑ oēs apostoli plan
tauerunt.Quicquid apollo atq; alii apostoloꝝ sectatores irrigarūt:

hic coronauit:hic tetendit:hic uelut circũposito aggere materiã pre
buit:qua ex deo feliciora ecclia suscipet in crementa.Sic itaq; hunc ui
rũ celestẽ spũs sanctus sua repleuit grã:ut nõ mõ ĩ oĩbus liberalibus
artibus:sicut ĩ supioribus assertũ fuit.Verꝫetiã in eminẽtissimo theo
logie fonte:oĩq; bñ agẽdaꝝ reꝝ uirtute:pter deũ pceptorẽ habuerit
neminẽ.Sic.n.repente sub sicu ĩ alteꝝ mutatus ẽ uirũ:ut q̃mq̃ hõ na
tura:uirtute & grã ãgelus(ut diuo Basilio placuit)merito fuerit iudi
cãdus.Et.n.tot:tãtisq; grãꝝ muneribus sũmus reꝝ oĩm opifex eũ in
signiuit:ut ñ mõ oĩm uirtutũ:forma & speculũ extiterit ĩ natura:sed
toto orbe terraꝝ unicũ eẽt.Christiane fidei iubar splẽdissimũ.quo nõ
mõ terrens ĩ artibus uiuẽte:sed oĩbus sęcul' sue mẽtis splẽdore tota re
fulgeret ecclia.Nã sue admirabil' sapie flumẽ sic eã irrigauit:ut uullo
unq̃ tpe uel heresibus:uel ĩfidelitatis agitatoĩbus:siccitatibus:adustio
nibusq; poterat arefieri:qn eius sapia posteris relicta:& uirere & firma
ri.ac perpetuo stabiliri queat.Tot nanq; egregia libroum edidit uo
lumina:tot elegantissimas orationes tot epistolarum genera:tot ua
rios diuersarum rerum tractatus composuit:ut nihil opertum:nihil
obscurum:nihil abditum:nihil indiscussum:nihil qđ ul' ad defesio
nẽ:ul' ad gubernatoẽm:ul' ad augmẽtũ:ul' ad fidei gliam spectet:inta
ctũ reliq̃rit.Hic Volusianus legi dei deesse:ait:qcqd Augustinũ cõti
gerit ignorasse.Hic Possidonius cecinit Augustine tonas diuine flã
mie uerbi.Mẽtit' q te totũ legisse fatet'.aut tua qs lector noscer' cũcta
põt.Nãq; uoluĩbus mille Augustine ĩfulges.Testant' libri quod li
quor ipe tui:q̃uis mltoꝝ placeãt docuĩnta libroꝝ.Si Augustinus ad
est sufficit ipe tibi.Neq; p mille sic numeꝝ pscriptũ intelligamus:qn
longe plura ediderat uolumina.Sed eũ q̃ndã ĩdefinite mltitudis mo
dũ:sicut p ea q̃ ad Paulinũ:idẽ Possidonius scripsit aptissime cõstat ĩ
sinuare uoluisse.Nẽpe q̃dã ĩ epl'a sic inqt.Si a me petis quot librorũ
uoluĩa diuersis psonaꝝ statibus pr̃ nr̃ Aurelius Augustinus gratiose
cõscripserit:nil aliud tibi rñdere cũ ceteris audeo:nisi ꝙ ascẽdit super
cherubin.& uolauit sup pennas uentoꝝ:cuiusue intellectus magnitu
dinẽ:latitudinẽ:pfũditatẽq; si scire desideras:ausculta(obsecro te)pau
lisp.Fertur.n.ꝙ Marcus Terrentius Varro apud latinos innumerabi
les libros cõposuit:apud grecos: Calcidorus miris attollit' laudibus

De nr̄is etiā Origenē sex milia libros legit̄ scripsisse: hoꝝ aūt omniū
studiū Augustinus scīa & ingenio uicit. Nā tāta dictādo ꝓuati: tanta
ī ecclesiis: diuersisq; locis disputādo cōscripsit: ut uix cuiq̄ studiosoꝝ
nō dicā scribere: sed nec ea legere posse occurrat. Mentit̄ ergo q̄ se to
tū Augustinū legisse fatet̄. At q̄dē si Varronē: si Calcidoꝝ Origenē
& oēs cuiuscūq; secte philosophos: atq; oīs facultatis doctoris: siue gē
tiles: siue fideles supauerit: nōnulle dūtaxat sed plures sex milibus a
bundasse uoluminibus: astruamus: necesse ē cui sententie nō tā mea in
heret opinio: q̄ Isydori: Vgonis Vicentii Bernardi: alioꝝq; plurimo
rū assentit auctoritas. in quoꝝ q̄dē uoluminum editionibus hec ꝓfe
cto stupenda: atq; ultro & citro admirāda sūt. ꝙ in oī .s. ope alio usus
stilo fuerit: ꝙ nulla ī tot tātoꝝq; uoluminū copia īueniat̄ repugnātia
ꝙ sic adunguē emēdatissima cūcta reliq̄rit: ut nihil uel addēdū sit: ul'
minuendū: ī quoꝝ emēdatōe libꝝ: quē de ꝓtractatōnibus inscripsit:
sua ī senectute cōposuit: q̄bus q̄dē suprē ineffabilisq; sapiē effusio: so
liditas tenacitasq; mēorie: deniq; mētis eius celeritas cōꝓbat̄: q̄ ī nll'o
quouisalio doctore: ut neminē excipiā unq̄ fuere. Quid igit̄ pluribus
moror: nullū satis mihi tp̄s: nulla dicēdi ubertas: nulla deniq; mentis
acies: adenarrāda: excogitāda: explicādaq; fideliter: ac scē ab eo gesta sa
tis eēt: ne tn̄ longior fiā: & ad ip̄os cōmētarios festinē: orōem claudā.
Post itaq; īnumera eius opa: post admirabilē: ac pēitus īexplicabilē scī
moniā: defēsionē: sublimatōemq; fidei: a saluatoris ortu āno q̄dringē
tesimo tregesimosexto: pōtificatus Sixti tertii: anno secūdo Theodo
sii mioris imperii undeuigesimo: ꝓsulatus eius anno q̄dragesimo: oīs
q; eius etatis sexto & septuagesimo. Iuxta Eusebii Possidoniiq; suppu
tationē Vandaloꝝ exercitu omnē Aphricā īmanissime deuastante: se
xui: etati ꝓfessioni: dignitatiq; nulli parcēte: ꝑceteris augustinus sue se
nectutis dies amarissimos: lugubresq; duceret. Cū .n. alios hostili ne
ce extingui: alios effugari: alios ꝑ tormētoꝝ acerbitate a fide apostota
re. Eccl'ias itē sacerdotibus mīstrisq; destitui: uirgines & optimo quos
cūq; cōtinētes dissipari: corpis aīq; integritatē ī oībus pene deficere: op
pida demolliri: deuastari urbes: sacra dei tēpla igne cremari: hymnos
laudes: sacramētaq; oīa ab oībus fere ꝑtermissa uideret: tātam eccl'ie ia
cturā: tanq; deplorandū excidiū equo aīo ferre nō potens: tensis ī celū

palmis luctu singultu: oíq; doloris acerbitate maceratus: corpe: menteq; pstratus. Noctes diesq; ore & corde humillimas offerens pces dei exorabat maiestatē: eiusq; íplorabat clemētiā: ut hec tāta extingueret mala: aut eius fidelibus cōstātiā patiētiāq; í ea pssura: iacturaq; largiretur: aut ipm de hac lugubri uita saltē subripet: & de tertio se exaudiēdū reuelatū ē ei: quo factum fuit: ut tertio obsidionis mense agitari febribus ceperit: q optatū efflagitatūq; uotū de pxio cōferēdū agnoscēs oíbus eiectis curis: septem psalmos dauid quos penitentiales nos appellamus: quos ipe pmus se legit: uberrime flēdo eos sepissime relegebat Fratres canoícosq; í unū cōgregatos solabat: scā saluberrimaq; documēta eos docebat: & miro quodā suasu í sancte religionis pposito cōfortare desinebat nunq̄. Tēporaliū terrestriūq; rerū testamētū nullū fecit: qa unde faceret xpi paup hēbat minime: imensi tn̄ thesauri sapiēsue bibliothecā p totū. s. orbē effundēdā reliqt. Itaq; susceptis fidei sacramētis: ore mēteq; humiliter deū laudans: decima egritudinis die: qnto klās septembris: angelorū comitāte caterua: pia sanctaq; aía illa corporis soluta domicilio: ad suū rediit creatorē Amen.

Explicit uita sancti Augustini episcopi.

Incipit cōmendatio regule eiusdem.

Atis quo adpotuimus breuiter uitā gestaq; diui Augustini pstrinximus: q̄tenus ad uenerādum eius celsitudinē reddere mur feruentiores: magnifaceremusq; interptandū opus: qm̄ ex tanto ē doctore pfectū. Nūc aūt: ut tāti opis nō modo lectores: uerūetiā attentissimi simus obseruatores: de eius pstātia quippiā referamus. Nēpe ex oíbus regulis: sub qbus uiri religiosi in dei militāt ecclesia: ea q̄ a pcellētissimo doctore Augustino cōdita ē pculdubio primatū tenet: tum ob ipius istituentis excellētiam. Nāq; regularum cōditorū aliq cathalago minime ascribūt' sctōr̄. Aliq & si ascripti sint sapiētia nō polluerūt. Aliq & si sanctimonia & ingenio ualuerint: non tn̄ magne extiterūt auctoritatis. Cōstat aūt nōnunq̄ plus ad salutares

sententias ꝓferendas: sanctitatẽ ualere q̃ sapientiã. Interdum aũt econtra qm̃ simplicitas ipsa q̃mq̃ sancta sit: si tñ p sapientiã nõ dirigat᷑ minus utile: minusq; laudabile ꝓfert iudiciũ. Si aũt & sanctitate: & sapiẽtia qs ualeat auctoritatis uero expers sit: in cõdendis instituendisq; p̃ceptis haud ẽ facile recipiendus. Tria igitur hec: utpote sanctitas: sapientia: & auctoritas conferunt institutis dignitatẽ: qbus q̃ntũ doctoꝝ princeps Aurelius Augustinus claruerit: efficax ab uniuersis nationibus reddit᷑ testimoniũ. Et enĩ ipsum omnis humane: diuineq; sapientie splendorem maximũ. Ipsum sanctitatis speculũ. Ipsum & pontificii merito refulxisse dignitate: omnis orientalis & occidentalis testat᷑ ecclesia. Tum ob exemplaris prestantiã: omne quidem opificiũ a sui ratione recipit dignitatẽ. Hinc fit ut dei opera perfectissima comprobentur: quoniã per infallibiles eternasq; rationes in letante sui mente exñtes uniuersa ꝓduxit. At uero pleriq; omnes ex sanctoꝝ patrũ: cenobitaꝝ: uidelicet aut anathoretaꝝ institutis: eoꝝ regulam compilarunt: augustinus autẽ ad exemplar uite apostolice: quã infallibilis dei instituit sapientia: suam condidit: ecclesia testante: que de ipso loquẽs ita cecinit. Et cepit uiuere secũdũ regulã sub sanctis apostolis constitutam: quod & ipse implerisq; suis astruxit sententiis: in quibus se ꝓfitetur apostolica uita uiuere uelle. Sed q̃nto sacer ille apostolorũ senatus prestantior extitit beatoꝝ patrũ collegio: tanto apostolica uita illoꝝ ẽ institutis excellẽtior: quo nimiꝝ fit: ut diui augustini regula illius gerens imaginem: ceteris prestet: necesse est. Tũ ob eius magnã uetustatem: omnibus enim rebus diuturnitas ipsa magnũ prestat laudandi officiũ. Quod maxĩe ĩ scripturis propter diutunũ magnoꝝ uirorum uerificatur examen: in quo si absq; calumnia pertransierint. nemo illas deinceps audebit infitiari. Sed cum sanctissimi augustini doctoris regula: non solum modernas: uerumetiam diui Benedicti: & aliorum quoruncunq; quibus ecclesia utitur latinorum annis multis regulas p̃cesserit: p totq; illustriũ uiroꝝ: & cõcilioꝝ transierit iudicia Quis eam oppugnare audebit? Quis etiã ob eã rem ceteris eã p̄stantiorẽ esse negabit? Tum ob ipsius regule argumẽtum. Porro alie omnes magis circa corporales obseruantias: ieiunioꝝ. disciplinaꝝ. uigiliarũ: multaꝝq; angariarum onera imponẽtes. Parẽtis aũt. nři sãctissimi

canones erga ſpũales:ceu dei ꝓximiq; dilectionē:cordiũ unitatē bea toꝝ moꝝ cõcordiã:pietatis offitia:& cetera hmõi:qbus totũ eſt opuſ refertũ magis uerſant᷑ monimēta.At qdē ſicut ſpũs corpi:& lex ſpũa lis legi p̄ualet carnali:ita ſpũalia exercitia corpalibus preſtent oportet ac perinde regula eaꝝ moderatrix p̄ſtantior ſit: opus ē.Tũ deniq; ob eius p̄ceptorũ moderamen.Nanq; alie nimis onerofe:alie nimis leueſ ſunt.Altero depremunt᷑.altero licenter ꝓfeſſores uagant᷑.Glorioſiſ ſimi aũt Auguſtini regľa eaꝓfecto i ſuis p̄ceptis utit᷑ mediocritate:ut nec auſteritas ipſa :nec leuitas mandatoꝝ inuitioſum labat᷑ extremũ ſed utiq; omnis eius preceptio in eo conſiſtit medio i quo uirtus om nis iure manere dignoſcitur.

Cõmentarii ſuper regula diui Auguſtini Iponenſis epiſcopi ſancte ec cleſie doctoris precellẽtiſſimi editi ab Ambroſio Coriolano ſacre the ologie ꝓfeſſore & priore.Generali totius ordinis fratrũ heremitarũ eiuſdem ſancti per modum Dialogi fœliciter finit.

Auguſtinus

Ante omnia fratres kariſſimi diligat᷑ deus:deinde proximus:qa iſta ſunt precepta principaliter nobis data.

Ambroſius.

X omniũ parente doctoꝝ:& nr̃e ſanctiſſime religio nis.p̄mo ac ueraciſſimo fundatore Aurelio Augu ſtino iubemur:ut i p̄mis deũ:ſubinde ꝓxim diliga mus.qm̃ ſicut rõnem adiecit:a mundi redemptore iſta precepta ſeruanda ſunt principaliter nobis data & adeo quidem:ut ex his(ceu ipſe ſaluator mox in tulit)tota lex pendeat & ꝓphete.Ob eam rẽm a ſanctiſſimo gẽtiũ do ctore ſcriptũ ē.Qui diligit legē adimpleuit.Et Auguſtinus i cõmenta riis canõice Iohis inqt.Dilectõnē hẽas & iplesti legē:qd q̃ p̄clariſſimũ q̃q; cõſentaneũ dictũ ſit:cõſtat ex eo qdē:quod ex his duabus dilectõ nibus:tota cõſlet᷑ karitatis eſſentia.Vnde eã hoc pacto ſacri diffinire

doctores. Charitas est dilectio qua diligimus deũ ꝓpter se: & ꝓximũ ꝓpter deũ: aut in deum: perinde idem Augustinus in octoagintatri um questionũ uolumine: eam talẽ uocat amorẽ: quo deus & animus ipse diligit᷑. Et in libro de doctrina xpiana: ea motũ animi nuncupa uit ad fruendũ deo: ꝓpter seipm: & se atq; ꝓxio ꝓpter deum. At enĩ tanta est charitatis necessitas: tanta excellentia: tanta prestantia: tanta deniq; gloria & splendor: ut de ipsa idem gloriosus aplus Paulus ad Corin. scribens intonuerit. Si linguis hoim loquar & angeloꝝ chari tatem aũt non habeã. factus sum uelut: es: sonans: aut cymbalum tini ens. Et si habuero ꝓphetiam: & nouerim misteria oia: & omnẽ sciẽtiã & habuero omnẽ fidem: ita ut montes transferã: charitatẽ aũt non ha buero nihil sum. In quibus & aliis que sequunt᷑ non modo utilẽ: sed necessariam: hanc unã omniũ caput: pentẽ: decoremq; uirtutũ satis eẽ ad eternã felicitatem acquirendam transegit: eius quoq; prestantiã au gens eam esse omniũ præceptorũ finem: legisq; plenitudinem alibi de finiuit qm̃ ad eã: si de conscia bona: & fide non ficta: extiterit: oĩa refe runt᷑ ꝑcepta: quoꝝ quidem adimpletio uera ẽ legis plenitudo: cuius etiã diuus Gregorius celsitudinem contemplans illud saluatoris uer bum. hoc est preceptum meũ ut diligatis inuicẽ sicut ego dilexi uos exponẽs: cũ uehemẽti rogat affectu. Cũ cũcta sacra inqt: eloquia ple na sint dñicis preceptis: qd ẽ: q; de dilectiõe: q̃si de singulari mãdato dñs dicit: hoc est ꝑceptũ meũ ut diligatis inuicẽ: sicut ego dilexi uos: nisi quia omne mandatũ de sola dilectione est: & oĩa unũ ꝑceptũ sũt qa qcqd ꝑcipit᷑ i sola charitate solidat᷑. Vt enĩ multi arboris rami: ex una radice ꝓdeunt: sic multe uirtutes ex una charitate generant᷑. Nec habet aliquid uiriditatis ramus boni operis: si nõ manet ĩ radice cha ritatis. Precepta ergo dñica mlta sunt & unũ. multa p diuersitatẽ opis unũ ĩ radice dilectõis. Et Augustinus cũ de fortitudine suis ĩ sermoni bus narraret ꝑstantiam: asseruit: oĩs bone actionis formã eẽ karitatẽ. Cũ aũt diuinoꝝ uerboꝝ eẽt declamator: tã excellẽs bonũ charitatẽ eẽ asseuerauit: ut nihil ea ꝑtiosius: nihil luminosius: nihil firmius: nihil utilius: nil deniq; astrueret fore securius. Et ĩ tãtã ꝑfecto eius laudes erexit uehemẽtiã: ut dicere nõ diffideret: q; sublata charitate cetera dei mũera nihil ꝓdessẽt. Ad cuius itẽ ꝑñtiã cetera uiuerẽt dõa ĩmo uirtẽtori

quadã ualerent uirtute. Et ut suã celsitudinẽ ad sũmũ tolleret fastigiũ eã oĩm bonoꝝ radicem astruxit: eã uitã oĩm uirtutũ dixit: eã iter oĩa dĩna munera ꝓmatũ tenere ꝑdicauit: eius tãdẽ fornax effectus ĩtonuit sũmi dei maiestatẽ ab ea ñ distare: quoniã deus karitas ẽ. O q̃sublime q̃q; ꝑcellẽtissimũ uerbũ. Nã quõ altius? quõ excellẽtius? quõ eminẽtius? quõ demũ magnificẽtius nobis potuit karitas cõmẽdari q̃ cũ dr̃: deus karitas ẽ? Breuis quippe lauſ: sed maximũ ꝑconiũ: breuiſ ĩ sermone: maxia ĩ ĩtellectu. Merito igit̃ pq̃rẽda ẽ charitas: merito amplectenda: merito ꝓ illa adipiscẽda oẽ studiũ ẽ adhibẽdũ: merito & ꝑceptor & ĩstitutor nr̃ Augustinus ĩ aplice regl̃e traditõe exorsus ẽ. Añ oĩa fr̃es kmi diligat̃ deus: deĩde ꝓxĩus. Caueat igit̃ ut nemo se seducat astruẽdo se dũtaxat ĩ hoiem peccare: si ñ diligit frem. Quõ qs ñ peccat ĩ deum si ĩ charitatẽ: q̃ deus ẽ delinq̃t. Hãc igit̃ amemus: hãc seq̃mur: hãc ãplectamur: si deo grati eẽ desideramus: si mortẽ criminũ: pugnantiũ uirtutẽ: uictoꝝ palmã: mẽtiũ cõcordiã: electoꝝ ꝯsortiũ oĩmq; bonoꝝ anhelamus affectũ. Hãc teneamus si diuine maiestatis fieri domiciliũ cõcupiscimus. Sic.n. familiaris ẽ deo charitas. Vt ipe mãsionẽ hr̃e nolit. Vbi caritas ñ fuerit. Si ergo caritatẽ hẽmus: & utiq; deũ ĩ nobis habemuſ: qa deus charitas ẽ? Quid igit̃ opus ẽ: ut longe uageris? Quid girũ celi ꝑlustras: ut deũ uideas: Intuere cõsciam tuã. Attẽde & an charitatẽ ĩ ea uideas cõsidera. Si ĩ mẽtis tue ergastulo hĩtat: & deus ibi habitat. Si charitatẽ ĩ ea uides & deũ ꝑfecto uides: qa deus charitas est. Vis: o fr̃: uis: o heremitane uidere sedẽtẽ in celo: hẽas charitatẽ diligas añ oĩa deũ: diligas deinde ꝓxĩm: exequer̃ mãdata ꝑceptoris tui Augustini: & in te illũ sicut ĩ celo meditaberis sedentem.

Quomodo differt charitas a deo. Ambrosius

Eq; tñ te labi uolumus ĩ errorẽ ut ita existimes charitatẽ esse deũ: ut eũ illũ eẽ mẽtis nr̃e hĩtũ credas; quo eius diligimuſ maiestatẽ. Absit ut id arbitreris. Scimuſ.n. deũ eẽ subãm: eternã ĩmẽsam ĩcorruptibilẽ: & oĩm reꝝ creatricẽ: q̃les qdẽ ꝓꝑetates tali hĩtui q ab ipa summa dei celsitudine nostris in mẽtibus tãq̃m aliqd creatũ & alteri inhærens infundit̃: tribui nõ pñt. Nõ tñ ob eã rem mẽtitus est Iohãnes: q dixit. deus karitas ẽ: qm̃ spiritui sancto: hoc nomen tribuit̃: q sicut & pr̃is: & filii amor: nexus: uinculũ: dilectõ & amicitia di

cit':ita & karitas uerius nuncupat'. Partiunda ẽ igit' charitas:ut altera creata alteri insit:altera creatrix i se existat.Hec illã nobis creat:& i fundit:p illã ad istam tendimus & deuenimus.Illa uia:hec finis:illa mens pficit':p hanc perfecta insuo regno locat'.Illa totius trinitatis munus est:hec patris & filii summũ & imensum ẽ donũ.Illa nempe ex nihilo creat'.hec a p̄re & filio de utriusq; substãtia ꝓculdubio spirat'.Illa de solius trinitatis arbitrio dat' tpaliter:hec diuina cõcomitãte natura ꝓducit' eternaliter.Per hãc p̄r & filius mutuo se diligũt per illã nos feliciter deũ amamus & ꝓximũ:q̄mq̄ illo spũ:q & karitas est ut nr̄e unitoq (ueluti nõ absurde qdã estimauerũt) utrũq;:deũ.s.& ꝓximũ meritorio cõplectamur amore.Et qm̄ utraq; ad beatitudinẽ facit utraq; hoim mẽtes incendit:utraq; inflãmat & nectit:licet multis dispari efficiẽtia:utraq; merito:uno singularissimo cõfundit' uocabulo

De modis qbus habẽda ẽ dilectio. Ambrosius

T qm̄ deũ atq; ꝓxim iubemur diligere:ꝓinde quõ utraq;:& q̄ circa deũ:& q̄ circa ꝓxim uersat' dilectio tenẽda sit:indagãdũ ẽ.Et.n.illa q̄ sũmo ac ꝑpotẽti:unũ deo:eminẽtie:cõtinuitatis:uehemẽtie:inreferibilitatisq; modis debet ee circũornata.Eminẽtie inq̄ modũ imprimis tenere debet:qm̄ cũ dilectõis obiectũ bonũ sit tãto unũqdq; magis debet amari:q̄to maius ee bonũ dignoscit'.At eni ꝯstat imortalẽ deũ:ob sui imẽsitatẽ:eternitatẽq; sũmũ ac supmũ ee bonũ.Nec utiq; alio bono bonũ sed ut uerbis diui Augustini utar. Ipm bonũ ee ois boni bonũ.Quo circa sup oia bõa eius est diligẽda maiestas.Quod ipsa nobis ueritas insinuauit.cũ dixit .Qui amat patrem:aut matrẽ:fratres:aut sorores:aut etiã & aiam suã plusq̄ me:nõ est me dignus.Eam ob rem:parẽs noster ꝑstantissimus Augustinus ad nos filios suos sermonẽ dirigẽs hãc dilectõis eminẽtiã celsitudinẽq; cõteplis itonuit.Aut oia hoc ẽ prius:& sup singula creata fres kmi diligat' deus.Cõtinua insup & iugis debet esse dilectio:q̄ i sũmi dei serũr' celsitudinẽ:& usq; ad extremũ uite succẽsi:illa feruoř debemus:qm̄ ipo teste:ñ q iceperit:sed q ꝑseuerauerit usq; i finẽ hic saluus.erit:hic inq̄ dilectõis asseqt' ꝑmiũ:hic uerã eteroãue:acqrit felicitatẽ.Quid.n. ꝑdest rex aggredi exordia:si a ꝯsequẽdo fineaim auertimus.Proficiscẽti.n.magna ẽ iputãda cõfusio:si cũ possit & debeat:ad istitutũ prefi

xumq; terminũ minime cõtẽderit. Hinc philosophorꝝ pꝛinceps Aristo teles in egregio de animis uolumie: a fine oĩa appellari asseruit. Egre gius quoq; uates Naso cecinit. Exitus acta ꝓbat. Vehemẽtes quoq; ac sũmo feruore succensi eẽ debemus tã excelsũ: tãq; imẽsum bonũ: q̃le ẽ sũmi dei maiestas diligẽtes: ne quid absit: tanq̃m tepidos nos suo uo mat ex ore: hanc nobis uehemẽtiã instituit seruãdã cũ dixit. Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo: & ex tota mente tua: & ex tota aĩa tua Quibus ĩ uerbis ꝓfecto nullã uite nr̃e p̃tẽ reliq̃t: q̃ uacare debeat: & q̃ si locũ dare: ut alia re uelis frui. Sed quicq̃d aliud diligẽdũ uenerit in aĩm: illuc rapiat᷑: quo totus dilectõnis ĩpetus currit: & quo uniuerse nr̃e uires: uniuerse potẽtie: uniuersaq; mẽbra sũt dirigẽda: sicut ipe p̃ce ptor nr̃: eo ĩ libro quẽ de infirmorꝝ uisitatione edidit ita monet. Dili gat deũ tuũ: oculus tuus: manus tua: pes tuus: & oĩs sensus tuus: & tu totus diligas deũ: & ut tu totus diligaris ab eo. Et eeu ĩ libro supputa tionũ exclamat. Immẽsus es o dñe: & sine mensura debes amari & lau dari ab his quos tuo p̃cioso sanguie redemisti. Heus fr̃es dilectissimi si hõ hoĩem tãta diligit dilectione: ut alter alterꝝ uix patiat᷑ abesse: si cut sponsa sponso tãto cõglutinat᷑ mẽtis ardore: ut p̃magnitudine a moris nulla pfrui ualeat reqem: uiri sui absẽtiã cũ ĩexplicabili ferẽs me rore: q̃ dilectiõe: quo studio: quo feruore aĩa nr̃a: quã sibi sũma eius benignitate cũ ineffabilibus inenarrabilibusq; ornamẽtis excelsa eius maiestas: fide: & miserationibus despõsauit deũ. s. uerꝝ & pulcherrimũ eius sponsũ: q eã sic adamauit: ut ꝓ ea saluãda mori nõ dubitauerit: di ligere debet. Postremo ineffabilẽ dei maiestatẽ sic adamare debemus ut p nr̃m amorẽ illã ĩ finẽ aliũ nõ referamus. Nã cũ sũmus & ultimus oĩm rerꝝ finis existat: quopacto si recte illã diligimus: ꝓpter aliũ dili gimus? Preterea sicut a nr̃o edocti sumus p̃ceptorẽ: solo deo fruẽdũ est q̃m illo fruimur: quo btĩ efficimur: ĩ quo spẽ ponimus: ut ad id pueni amus. Ea de re ĩ libro de doctria xp̃iana. Res q̃bus fruẽdũ ẽ diffinit eẽ patrem filiũ & spiritũ sãctũ: eadẽ tñ trinitas (ut adiecit) q̃dã sũma res ẽ cõisq; oĩbus fruẽtibus ea: si tñ res dici debet: & ñ rerꝝ oĩm cã: si tñ & cã nõ. n. facile ĩuenire põt: nomẽ: q̃d tãte excellẽtie cõueiat: nisi q̃d melius dicit᷑ trinitas unus deus. At enĩ sicut ab eodem preclare diffinitũ est Frui q̃dẽ nil aliud ẽ: q̃ amore ĩhereẽ alicui rei ꝓpter se ĩpam. Quod &

clarius i eminẽtissimo de trinitate uolumie hisce uerbis insinuat. Frui mur cognitis: i qbus ipsis ꝓpter se uolũtas delectata conqescit. Ex q bus sane fitutroq pacto a nobis sit diligẽdus deus ut dilectionẽ: qua tantã cõplectimur celsitudinẽ: in nullã referamus creaturã: q si secus a quopiã fiat mirũ qdem imodũ oberrat: qm nempe nulla maior p uersitas ẽ: sicut eidẽ nr̃o pẽnti excellentissimo placuit: qm utendo fru endis: & fruendo utendis. Cõferamus igit̃ summi impatoris maiesta te: cũ eius natura eterna: infinita: immensa: incircũscripta: rex oim p̃n cipiũ atq finis: summũq sit ꝑcellentissimũ atq ineffabile bonũ: imo si rectius loq uolumus: ipse sit p essentiã bonitas: simplex: purissima abstracta: & oĩs penitus expers cõcretionis: modo eminentissimo: iu gi atq perenni uehemẽtissimo: & deniq irreferibili a nobis amari o portere: quos qdẽ modos fornax ista karitatis Augustinus cõtẽplans ut nos eterne felicitatis cõpotes fieremus: exorsus ẽ. Ante oĩa fr̃es ka rissimi diligat̃ deus ita: ut illa ꝑpositionis nota: nõ solũ prioritatem significet: sed etiã superioritatẽ insinuet. Quod enĩ superius est: alteri ꝓsit necesse ẽ: ac perindẽ eminentie: uehementie: irreferibilitatisq mo dos designet oportet. Sed ut tam salutiferũ mãdatũ adimplere ualea mus arrectis auribus eundẽ nr̃m preceptorẽ: in libro de btã uita docẽ tem audiamus. Ille inqt deũ diligit q suis in oĩbus mandatis obtẽpat. Ille deũ diligit: q leges eius & precepta custodit. Ille deũ diligat qui se ut ille sanctus ẽ: & ipse sanctificat: sicut scriptũ ẽ. Estote sancti: qa ego sanctus sũ dñs deus uester: deũ apprime diligit: quẽ & illud ꝓphete im plet eloquiũ. Qui diligitis deũ odite malũ: deũ diligit q nihil aliud q̃ celestia cogitat: & diuina: deus. n. nõ nisi sanctitatis & iusticie & pie tatis existit amator: nempe ille deũ diligit: q nõ aliud. q̃m quod deus amare uidet̃ opat̃. Quid aũt sit deũ diligere: dñs & saluator noster declarat dicẽs. Qui audit: uerba mea: & facit ea: hic ẽ q diligit me. Igi tur ille deũ diligit: q qđ deus ꝑcipit facit. Quia qui nõ facit: nõ diligit. Studeamus ergo sũmi dei mãdata seruare: & sic eius diligemus maie statem: & eo pacto ea adimplere nitamur: ut ex toto corde: & ex tota aĩa: & ex tota mẽte: illũ diliger̃ uideamur. Nos q ad uitã eternã pueni re ꝓposuius. Vita. n. eterna ẽ totũ ꝑmiũ: tota merces: & denarius a ꝓ curatore uinee celestis nobis ꝓ laboribus nr̃is r̃dditus: gaudemus eius

ꝓmissione:premium tñ precedere merita nõ põt:igitur nõ debemus poscere premiũ:anteq̃ illud mereamur accipere.

Viso quomodo diligendus est deus:sequit᷑ uidere quomodo diligẽdus est proximus. Ambrosius

T quoniã he due dilectiones:dei.s.& ꝓximi adinuicẽ sũt cõnexe:ideo doctor ꝑcellentissimus mãdato de diligendo deo adiecit:deinde ꝓximus.Nõ enĩ dilectio dei põt eẽ ĩ hoĩe:qui nõ diligit ꝓximũ:nec dilectio ꝓximi ĩ eo q nõ diligit deũ.Quo circa nõnunq̃m alteꝝ sine altero:siue hoc:siue illud ꝓ plena doctrina inuenit᷑ cõmemorasse scriptura:ut etiã p hoc intelligat᷑ eoꝝ tãta esse cõnexio:ut alteꝝ sine altero eẽ nõ possit:qm̃ q diligit deum sicut pauloante astruximus:facit & ĩplet iussa dei.At enĩ ex his unum ꝑclarissimum est:& ꝑmo mãdato teste saluatore sile:ut ꝓximum.s.diligamus Sed quo pacto ipm̃ diligere debeamus:docuit cũ adiecit:sicut teipm̃ Nã ĩ ꝑcepto charitatis tria inuenit hõ:q̃ diligat:utpote deum:se:& ꝓximum.Et quoniã ille ĩ sui dilectiõe nõ errat:q deũ diligit cõsequẽs fit:ut ꝓxĩo ad diligendum deum cõsolat:que iubet᷑ sicut seipm̃ diligere.Sic enĩ uxori:sic filiis:sic domesticis:sic ceteris q̃bus poterit hoĩbus:ac p hoc erit pacatus oĩ hoĩ:q̃tum ĩ ipo est:hoĩm id est ordinata cõcordia:cuius ordo est:ut ĩprimis nulli noceat:deinde etiã ut ꝓsit:cui poterit.Meditar̃ igit᷑ ꝙ diliger̃ nil aliud ẽ:nisi bonũ uelle & bonũ optar̃.Meditar̃ q̃ sũt bõa:q̃ tibi optar̃ debes.Meditar̃ q̃ sunt:q̃ ad tuã faciãt salutẽ.Que te adoptatã desideratãq; felicitatẽ eternã inducere q̃unt:hec p tuo ꝓxĩo affectes:hec ꝓ eo ꝓcurare nõ desistas:& eo pacto illũ sicut teipm̃ diliges.Proĩde ĩ libro de moribus ecclie:huius adimplendi mãdati Augustinus seriẽ modũq; describẽs dixit.Qui diligit ꝓximũ agit q̃tũ põt:ut saluus corpe:saluusq; aĩo sit:sed cura corpis ad animi r̃ferẽda ẽ salutẽ.Et ĩ libro de doctria xp̃iana inq̃t.Quisqs recte diligit ꝓxĩm:hoc cũ eo debet ager̃:ut etiã ipe:toto corde:tota mẽte:totaq; aĩa diligat deũ.Sic.n.illũ diligẽs tãquã seipm̃:totã dilectõnẽ sui & ꝓximi refert ĩ illã dilectõnem dei:q̃ nullũ a se riuulũ dari extra se patit᷑.Sed quisnam sit iste ꝓximus:quẽ sicut nosmetipo̅s diligere debemus:in libro de disciplina xp̃iana apte indicauit dicẽs.Nõ enĩ ꝑmo sic debes diligere ꝓximũ:ut fratrẽ uel cognatũ uel affinem

Proximus est enim omni homini omnis homo: proximi sibi dicuntur: pater & filius: socer & gener. Nil tã proximũ q̃ homo & homo. Sed si putas nõ eẽ proxios: nisi qui de eisdẽ parẽtibus nascũtur. Adã & Euã intẽdamus: & oẽs fratres sumus. Equidẽ si frates secũdũ q̧ hõines sumus: q̃to magis secundum quod xp̃iani sumus? Ad id quod homo es: unus pater fuit adam: una mater fuit Eua? Ad id quod xp̃ianus es: unus pater ẽ deus: una mater est ecclesia. Que & si preclare dicta: & uerissima sint: discernit tñ in plerisq̧ locis sue sñie hominem ab hoïe deus: ut hunc Amicũ: illum uero inimicũ nostrum appellet: & utrunq̧ ab ipso iubemur amare: amicum quippe ĩ eum: inimicum uero ꝓpter eum. Ob eã rẽ diuus Gregorius ait. Ille enĩ ueraciter charitatem habet: qui amicum diligit in deum: inimicũ uero diligit ꝓpter deum. Amicus idcirco in deũ diligẽdus est: qm̃ preter eius naturã in se habet: quo diligi mereatur: bonum utpote & oblectamẽtũ amicicie: quia tamen noster amor: noster affectus: nostraq̧ dilectio in eo sistere tanq̃ in nostro fine minime debet: hunc. s. amici nostri amorẽ in illud bonum: tanq̃ in maius atq̧ prestãtius referre debemus: quod huius ẽ cã boni. Inimicus uero diligendus est ꝓpter deũ duntaxat: quoniã tãq̃m inimicus nihil in se habet amabilitatis: & iõ iubemur illius gratia ip̃m diligere. qui oĩs diligende nature fons est & origo: cuius etiã ipse inimicus gerit imaginẽ. Omnis enim homo ut inimicus ut peccator: & ut aduersarius nequaq̃m ẽ diligendus: sed ut naturam habet humanitatis: ut imaginem gestat summi dei: ut plasma ẽ summi opificis: ergo ꝓpter ip̃m est amãdus: q̃tenus eum seq̃mur: q in cruce pendens ꝓ crucifixoribus exorauit. Propter deũ igitur peccatores amemus: qui ꝓpter peccatores saluãdos de celo descẽdit in uterꝰ uirginis: qui tacens propter eos colaphos accepit: uerbera sustinuit: crucifixus est: & moriens uoluit ad inferna descender. O ineffabilem dei bonitatem. o inenarrabilem clementiã: o inexplicabilem charitatem: ut pro redimendis saluandis glorificãdisq̧ peccatoribus: tam acerbã peregrinationẽ tam equo aĩo tulerit. Et quoniam ab ip̃o sapĩe ac summe pietatis magr̃o discere debemus: mãdauit nobis: ut nostros etiã: propter eum diligamus inimicos. Compello cœlum: & uoco terram ut pietatis dominice nouitatem & terra stupeat: & celum imitetur: q̃

mens sentit:quis capit auditus:que doctrina tradit. Ad quod euãgeli
sta immo euãgelistarꝫ preceptor attrahit xpianos auditores dicendo
Diligite inimicos uestros. Nec recipit hoc mortalis sensus. Nec hoc
uiscera humana capiunt:recusat hec cognitio carnalis:hoc seculi non
admittit auditus. Imbecillis animus amãtes amare non sufficit: & di
ligentes diligere uix ualet:incõstans hominis natura. Nonne filii pa
rentes:uxorem uir:uirꝫ uxor:fratrẽ frater:ciuem ciuis:parens parentẽ
sepe feralibus odiis persequũtur. & de charitatis uinculo nodos alli
gant odiorꝫ:sumentes de pace bellum:de cognitione dissidium:& ip
sa fit cã odii:que fuerat res amoris. Et si ista que pro natura sunt: sic
orbitant a natura:illa que contra naturam sunt: quis inferit nature.
ira mali cã est:amor uero est res nature:amor ergo & ira sic diuisa sũt
ut cõiungi nequeant. Et quõ dicitur. Diligite inimicos uestros:odio
habentes non odisse: persequẽtes non persequi: & pro persequẽtibus
orare. Non ualet animus carnis onere ꝑgrauatus. Hec nõ loquentes
desperationẽ non facimus:sed ut recte solatur ꝑceptor noster Augus
tinus. Celestis precepti magnitudinẽ de terrena impossibilitate mon
stramus:qtũs impleie illud:non sit humani operis :sed diuini mune
ris ipso xpo auctore:qui dicit. Que impossibilia sunt apud hoĩes:po
ssibilia sunt apud deum. Iubendo deus uelle tuũ querit:posse dat ipe
qui precipit. Si enim lapis lapidi illisus:cũ sit uterque frigidus :emit
tit ignem:inimicitiarꝫ ignes ictu:quã possunt cõflare cõcordiã. non
ne:regna:gentes:populi dum inimicis inimicitias reddunt: mũdum
uniuersum cõscindunt:bellis sanguinem persundũt. Seuiente discor
dia :ardet mundus:& ea sola pereunte:in seculo non manet incendiũ
Sicut aqua extinguit ignem:ita dilectio restringit incendia: dilectio
enim est pacis unda:ros gratie:charitatis imber:semen cõcordie:affec
tus germen:amoris fructus uberrimus:& deniq3:ut illud: quo altius
dici non potest:explicẽ. dilectio deus est:qui seruos suos inimicitiis
nolens subiacere inimicitias imperauit auferri :easq3 uoluit dilectiõe
placari:furorem caritate compesci:& in amorem ipsas inimicitias cõ
mutari. Sic enim imitatur quisq3 deum:si dilectiõe iterficit irã:si ami
cũ de inimico:de hoste frẽm. de ꝑphão sanctũ:de sacrilego religiosũ
de gẽtili efficit xpianũ. Vñ postq̃ de predicta dilectione locutus est :

adiunxit: ut sitis filii patris uestri: qui in celis est: quam quidem filiationem: ut adipisceremur: a charitatis mandato regulã tradens apostolicam noster incepit preceptor cum dixit. Ante omnia fratres charissimi diligatur deus: deinde ꝓximus. Nam hæc sunt due alæ: amor scilicet: dei & ꝓximi: quibus euolamus ad cœlos: transimus ad sanctos: inserimur inter angelos: uiuimus ineternũ: iubilamus ac gaudemus: absq; fine: & filii dei per adoptionẽ effecti eternam possidemus hereditatẽ. Vnde Augustinus apud prosperꝫ ait. Vnde istis gẽmis uirtutum: qui caret alis celorꝫ: ad regnum non habet unde uolet.

Textus secundus — Augustinus

Ec sunt que ut obseruetis præcipimus in monasterio cõstituti. Primũ propter quod in unũ estis cõgregati: ut unanimes habitetis in domo: & sit uobis aĩa una & cor unum in deo.

Commentum secundum — Ambrosius

Mnis doctrine & disciplinе ordo: is est: ut a cõmunioribus tanq̃ magis necessariis ac notioribus sumat̃ exordiũ: contendaturq; subinde ad ea: que magis distincta sunt & specialia. Perinde præcepta a saluatore nostro oĩum hominum nationi data Augustinus: his fratribus: qui in monasterio sunt cõstituti: tanq̃ etiã cõmuni lege astrictis seruanda instituit: cum exorsus est. Ante omia fratres charissimi diligatur deus: deinde ꝓximus: postmodum quod cõmune est: eisdem nixus est approꝑare: cum dixit. Primum: utpote mandatum: a me præceptore uestro uobis filiis charissimis datum: illud nempe est: ꝓpter quod in unum estis congregati: utpote ut unanimes habitetis in domo: & sit uobis anima una: & cor unum in deo Profecto tunc fratres unanimes habitant in domo: quãdo unum habent animum: unum uelle: unam deniq; mentem in his faciẽdis: que placita sunt deo: siquidem: ut quẽadmodum in una continentur domo: ita una dilectionis biga ad se mutuo diligendum: & sibi inuicem subueniendũ: & ad diuina implenda præcepta regantur: q̃bus uerbis

aperte proximi indicauit amorem: quoniam ut in altero astruximus sermone ad hec amandus ē proximus: ad que nosmetipsos diligimus Dilectionem autem dei insinuauit cum dixit. Sit uobis aīa una & cor unum in deo. Nam cum nos dilectio dei a mundo separet: deoq; con iungat: sic enim nobis erit anima una & cor unum in deo: si ex toto corde: ex tota mente: & ex tota anima: suam diligemus maiestatē. ꝓp terea scriptum est. Deus charitas ē: & qui manet in charitate: ī deo ma net: & deus in eo. Ecce q̄ dilucide q̄q̄ sub aliis uerbis eandē replicauit sententiam: non tamen ob eam rem nugatione reprehendi debet: tan q̄ in suo superfluus extiterit sermone: quoniam in exordio cōmune recensuit mandatum: in sequentibus quod cōmune est suis fratribus appropriauit aperiēs horum adimplendorum præceptorum maiorē eis cōuenire necessitatem: tanq̄ si patentē diceret. Ob eam causam uos in monasterio in unum cōuenisse dicimus: ut ceu una uos cōtinet do mus: ita his duabus dilectionibus: dei scilicet: & ꝓximi uniti & colli gati unam habeatis mentem: ad ea omnia facienda: que summo ac ꝑ potenti deo placita esse dignoscitis: quoniam si præfata præcepta hi qui in seculo sunt: qui habitatione: consortio: & iugi cōmuniōe sunt separati adimplere tenentur: q̄to magis uos: qui unam colitis domū uno uictu degitis: unius estis consortii: uno deniq; estis uoto astricti Quod egregie in sermone de filio prodigo indicauit dicens. Pacē & dilectionem inter uos habete: quia estis fratres: quia in hac uasta solitudine simul estis cōgregati. Vno enim pane: uno indumēto: uno nigro colore: una aqua omnes simul ꝑticipamus. In his enim uerbis aperte insinuat inter eos neq; fuisse: neq; esse debuisse quicq̄ diuisum quod ad ueram corporis animeq; pertineret salutem. Et si hæc q̄ cor porea & caduca esse cernuntur: sic eis esse cōmunia: ut singula singulis & omnia omnibus unū sint oportet. quāto magis tanq̄ uno indisso lubiliq; nexu una debent charitate simul cōplecti: deū. s. & proximū: sine errore amantes? Possumus & aliter locum hunc interpretari: ut astruamus sicut proculdubio fuit: diuū Augustinum tres regulas e didisse. Primam quidem ex oīum fratrum in monte Pisano solitarie cōmorantiū decreto: In qua ut indissoluende promissionis efficacissi mū ꝑberent testimoniū: singuli propriū. ceu in ipa exꝑsse dignoscit'

continerí: cyrographum addidere: cuiuſ quidẽ exordium eſt. Cõi di
ffinitione decreuimus apud uos: quod nũq̃ poſtmodũ ab ullo põt
infringi. Reſidentibus in monaſterio: ĩ nomine dñi noſtri iheſu xp̃i
oĩbus placuit unum ſentire. Alteram cuius initium eſt. Ante oĩa frẽs
chariſſimi diligatur deus: deinde ꝓximus: quia iſta praecepta ſunt ꝑn
cĩpaliter uobis data. Qualiter autẽ oporteat uos orare uel pſallere de
ſcripſimus. Hanc autem: ut quibuſdã placet fratribus heremitanis a
pud centum cellas cõmorantibus dedit: uel ut aliis libet illis: quos ĩ
Africa in primo monaſterio cõgregauit: pleriq; ſenſerunt: ut etiam in
monte piſano eam ediderit. Poſtq̃ autem creatus eſt: yponñ. Antiſtes:
tertiam ex his duabus: & ex quibuſdã aliis ſalutiferis documentis ad
nos fratres ſuos heremitanos cõſcriptis: que ipſe paradiſi nuncupauit
margaritas: cõflatam edidit: quippe quã & nobis prioribus filiis ſuis
& clericis: quos in domo epiſcopi ad regularem: apoſtolicãq; uitam
reduxit: uoluit eſſe cõmunem: quod inficiari nemo poteſt: cum ipſe ĩ
ſermone de tribus generibus: monachoꝝ patẽter aſſeruit: eos heremi
tas plura obſeruare: q̃m in hoc ſpeculo demãdauerat. Hanc enim ſpe
culum appellauit: quoniã quæcũq; in illis cõtinebãtur: & ſingula ad
noſtram ſalutem opportuna in hac una uelut in ſpeculo quodam po
ſſumus intueri. Hec: ut pleriq; aſſerunt eo in loco incipit: ubi legitur
hæc ſunt: que ut obſeruetis præcipimus in monaſterio cõſtituti. Pri
mum ꝓpter quod in unum eſtis cõgregati & cetæra: ita tamẽ ut pria
clauſula utpote: hæc ſunt: que ut obſeruetis præcipimus in monaſte
rio cõſtituti: ſicut in uetuſtiſſimis emẽdatiſſimiſq; libris repperimus.
Rubrica ſit ſequentis ſermonis: ubi cõnumerãdo præcepta initiauit
textum dicens. Primum ꝓpter quod & cetera: quibus ſi aſſentiri licet
mandatum de diligendo deo ac ꝓximo: quod ſecunde regule exordi
um eſſe nemo ſane mentis: & in operibus Auguſtini exercitatus ãbi
git. Iccirco aditum fuiſſe cenſendum eſt: q̃tũs expreſſius ad id ſeruãdũ
excitemur: uehemẽtiuſq; inflãmemur: cetæris quidem ꝑtermiſſis: q̃m
in hac poſtrema: ordinatiori modo: atq; elegantiori quodã ſtilo ſunt
omnia illa conſcripta. Quiſquis aũt Auguſtinũ in hac etiã ita fuiſſe
exorſum uelit: priorem noſtram imitetur interꝑtationem. Quocun
q; modo res ſe habuerit: ita eximii atq; ꝑcellentiſſimi doctoris mens

est suscipienda ut quẽadmodum ipe dei ac proximi ardebat amore: ita & nos suam doctrinam uitamq; sectantes: uere charitatis succedamur feruore.

Ambrosius

Taq; hac ambiguitate reiecta ad litteræ interptationem accedentes: quæ in ea sunt cõtenta exponamus. Videamus igit̃ ĩ primis de monasterio℞ constitutione: quoniã inquit nos in monasterio cõstituti. Nanq; tria doctor excellentissimus Augustius uiunes: in africa fundauit monasteria: equæ ac in sermone de iustitia ipe aperte hisce uerbis declarat. Vt bene nostis fratres charissimi tria monasteria apud yponem dei grana merui laudabiliter ad honorem sancte trinitatis construere: quo℞. Primum hoc est: in quo iam annis multis modico pabulo cõtenti hilariter cõmoramur: bestiis associati ab auibus ministrati: ciborumq; spernentes delitias: uisus hominũ fugientes: & ideo non ego miser: sed uos sepe angelo℞ estis assueti colloquiis. Aliud quoq; monasteriũ in horto: quem sanctus pater Valerius mihi dedit ædificatum est. Et quoniã postq̃ episcopus factus sum: nec semp hic uobiscum habitare potui: nec cum fratribus: qui in altero positi sunt monasterio. Propterea infra domum episcopi mecum hr̃e uolui monasterium clerico℞: ut cum eisdem pariter secundũ apostolicam traditionem uiuerem: sicut & uobiscum hactenus uixi. Quibus sane transigitur: q cum tam heremitas: q̃ etiam clericos in mõasterio cõstituerit: q ad utrosq; hanc regulam direxerit. Oberrant igit̃ miruminmodum qui ad canonicos assertos regulares eam duntaxat Augustinum destinasse astruunt: quinimo si recte canonico℞ qui se regulares pdirant: pspicimus originem: cum longe post Augustinũ a btõ Ruso fuerint instituti: quẽadmodũ egregius dei uates Ioachĩ palã testatur: neq; eos augustinus uidit: aut nouit unq̃: quo fit: ut eis neq; regulam dederit: q̃q̃ & suos seculares clericos: factus psul ad hãc aplicã regulã seruandã cõpulerit. at enĩ longe hoc genus: sicut nr̃o in defensorio clare mõstrauimus: ab illis pculdubio distat: augustinus igit̃ in monasterio cõstitutus: ut se rligiosum: sicut semp post baptismatis lauacrũ fuit: fateret̃ ab eis quos in monasterio constituerat: ut eorũ se pceptorẽ: se parentẽ: seq; fundatorẽ assereret: ac deniq; ab eorũ

successoribus:p̃no iussit affectu hec q̃ in hac cõtinent᷑ regl̃a obserua
ri.Ob eã enim cãm dei scõrũq; patrũ:quibus collata est iubẽdi ptãs:
nobis p̃cepta legunt᷑:qtũs lecta intelligãtur:intellecta opere cõplean
tur:qm̃ sicut diuini uerbi p̃eo excellẽtissimus Paulus clamat:non au
ditores legis tantũ:sedfactores iustificabunt᷑.Nec ab hac snĩa dissen
tiit Marcus Tullius:qui ĩ officiorꝝ libris uirtutis oĩs laudẽ in actiõe
cõsistere:asseuerauit.Et diuus Iacobus scribit.Si quis in lege p̃fecte li
bertatis perspexerit:& permãserit:nõ auditor obliuiosus factus:sed fa
ctor operis:hic btũs ĩ facto suo erit.Et dei hoĩsq; filius iesus xp̃s ĩ euã
gelio dicit.Btĩ qui audiũt uerbũ dei:& custodiũt illud.Custodir᷑ eni
uerbũ dei:ẽ ea facere:quæ p ip̃m iubent᷑:cuius celsitudini Augustius
cupiẽs parere:aliosq; ad:ei obtẽparãtes excitare dixit.Mãdata dei siue
cũ legunt᷑:siue cũ mẽoria recolũtur:tanq̃ speculũ intueri debemus:&
eo pacto ad eorꝝ obseruãtiã eẽ parati:ut si aliquid iusserit:quod secun
dũ hoĩem uideat᷑ iniustũ:iustũ credat᷑:& fiat:cuius uolũtas ẽ sola: ue
ra iusticia.Peride ĩ cõmẽtariis super Iohãnẽ uice dei loqũẽtis functus
ait.Qui habet mãdata mea & seruat ea:ille est qui diligit me.Qui ha
bet ĩ mẽoria & seruat in uita:qui habet ĩ sermonibus:& seruat in mo
ribus:qui habet audiẽdo & seruat faciẽdo:aut qui habet faciẽdo & ser
uat p̃seuerãdo:ip̃e ẽ:qui diligit me.Opere ẽ enĩ demõstrãda dilectio:
ne sit infructuosa noĩs appellatio:quoniã ut ergegius doctor Grego
rius p̃clare inquit.Probatio dilectiõis exhibitio ẽ operis. Quo circa
sic ad ea:q̃ nobis in mõasterio cõstitutis tradunt᷑ p̃cepta attẽdãus:ne
quod absit in nobis illa ptimescẽda uerificet᷑ snĩa:q̃ ait,Seruus q scit
uoluntatẽ dñi sui:& nõ facit illã:plagis uapulabit multis.Nãq; cõtẽp
tus cuiuscũq; p̃cepti(teste Hieronymo)p̃cipiẽtis iniuria ẽ: in quouis
ꝓposito:in quouis gradu:equale peccatũ ẽ:uel ꝓhibita admittere:ul᷑
iussa nõ facere.Itidem Bernardus affirmãs ait.Iussa sine culpa nõ neg
ligunt᷑:& sine crimine nõ cõtẽnuntur.Itaq; siue deus siue hõ uicarius
dei mandatũ quodcũq; tradiderit:pari ꝓfecto obsequẽdũ est cura:pa
ri reuerẽtia deferendũ.deferẽdũ aũt cẽseo cũ p̃fecta parẽdi dilectõe:qm̃
ut ĩ libro de uera ĩnocẽtia Augustinus disseruit mãdatũ dei si timor᷑
fit penæ:potius q̃ amore iustitie:seruiliter fit non liberaliter:& iõ bñ
nõ fit.Nõ.n.bonus fructus ẽ:q nõ de charitatis radice ꝓcedit. Neq;

ob eam rẽ serui dei expauescere aut trepidare debẽt: qm̃ nõ ẽ aliquod p̃ceptũ tam arduũ: quod diligenti religio seq; menti facile nõ sit. Vñ Leo pontifex maximus. Nihil humilibus arduũ: nihil mitibus asperꝝ indicãs: facile inqt oĩa p̃cepta ueniũt in effectũ: qñ grã p̃tẽdit ĩ auxilium: & obediẽtia mollit ipsum: nec dura ibi necessitate seruit᷑: ubi diligitur quod iubetur.

Augustinus

Rimũ est ꝓpter quod ĩ unũ estis cõgregati: ut unanimes habitetis in domo: & caetera

Ambrosius

Am hic: q̃ supiore ĩ lr̃a ceu ꝓlibauimus nobis fuit demãdatũ ut deũ ac ꝓximũ diligamus: neq; p̃ceptũ hoc ab illo: nisi tãq̃ quoddã appropatũ ab eo: quod oĩbus fuerat ĩ q̃dã generalitate iniũctũ distare uidet᷑. Verꝝ cũ hoc in loco: de unanimitate cohabitationis nr̃e: quã cõcordiã domus appellamus: mẽtio fiat spẽal᷑. Iccirco de ip̃a aliqd differẽdũ putauimus cõtẽplaturi. Imprimis eius noĩs ĩterp̃tationẽ. Subĩde quãte sit efficacie: q̃tũq; glorie merat᷑: ac demũ q̃tũ in una domo ꝯmorãtibus sit opportuna dicturi. Cõcordiã igit᷑ nil aliud cẽ arbitramur: nisi pluriũ aĩoꝝ unitatẽ ad aliqd siue bonũ: siue malũ ꝑagendũ. Nã cũ cor ab aĩo nõ distet: iuxta piẽtissimã Saluatoris petitionẽ dicẽtis. Fili da mihi cor tuũ: pluriũ cordiũ: aĩoꝝq; unitates: eãdẽ significationẽ explodũt. Nõ. n. tãta maiestas cor carneũ: sed aĩmũ postulauit sibi donari: ac si apte dixisset. Nõ tãtũ a te exteriores: o fili actiões exquiro: cũ ille sepenumero ĩ tua nõ sint ꝑtãte: sed bonã agendi ĩtẽtionẽ: rectũ aĩmũ: rectãq; exigo mentẽ. Et cũ duplex sit cõcordie genus: alterꝝ ad peccãdum: alterꝝ ad bñ agẽdum ĩstitutum. Nobis ꝑmũ cauere sumope debemus iuxta sapiẽtissimi Salomõis ꝯsiliũ monentis Fili si te lactauerit peccatores: ne acqescas eis. Ob eã rẽ diuus augustinus uehemẽter ĩ sermõe de pace dolẽdum esse iqt. Si supbi: si ĩpii: si ꝑ

fecta charitate carẽtes pacẽ & cõcordiã hẽant adiuicẽ: quoniã ficut mul
tũ nocet iter bonos difcordia: ita mltũ obẽ iter malos cõcordia. Tũc
eni augent oĩa peffima: q̃ fieri ul excogitari ab hoĩbus pñt: qñ. f. mali
pacifice & cõcorditer uiuunt: alterꝝ fummo ftudio fummaq; ope niti
debemus ãplecti: quo. f. ad bñ agẽdum ad feruiẽdum creatori nfo: ad
eius iplendã uoluntatẽ debẽus uniri: quoniã hoc ẽ ꝓpter qđ ĩ unum
fumus i mõafterio ꝯgregati uti fummi dei feruitio unum aĩum unũ
fpiritum: unum cor: unãq; mẽtẽ hẽamus. Iccirco iubet ut unanĩes ha
bitetis ĩ domo: & fit nobis aĩa una: & cor unum ĩ deo. Nihil .n. ꝑfec
to pfonaꝝ cõfert cõgregatio: fi adfit fpiritualium mentium diffenfio.
Quid .n. ꝓdeft: fi nos una ꝯtinet domus: & diuerfa feiungit uoluntas
Nãq; mlto magis diuina celfitudo ad aĩoꝝ: q̃ ad loci attẽdit unitatem
& iõ ãnitendum ẽ: ut fi pfonalr fanguĩe: natõe: moribus: uel q̃cunq; a
lia re differimus: ĩ mõafterio cõgregati uĩculo fimus pfecte charitatis
cõiuncti. Nãq; finis nři ĩgreffus ad mõaftærium: nfeue cohabitatõis
is ẽ: ut p opa pnie expiati: p fpirituales actiões puri & initiati effecti:
p hãc religiõis bigã: eternã acqramus felicitatẽ. At .n. bonaꝝ mẽtium
unitas: pax: trãqllitas: cõcordia: ferenitas mentis: & charitas eft: q̃ mul
titudinem opit peccatoꝝ: q̃ grãm ĩpetrat: mẽtem fubleuat: aĩmũ cum
deo nectit: qetem ĩ fummo ac fupno bono meret adipifci. Perĩde ua
tes dei excellentiffimus Dauid in pfalmos cecinit. Ecce q̃ bonum & q̃
iocundum habitare frẽs ĩ unum: quod nos ĩ uno pacis uĩculo: ĩ uno
charitatis feruore: ĩ uno cõcordie nexu degere ĩterp̃tamur: tal autem
cõuentus: talis cohabitatio: tal fratꝝ unio nempe fimilis eft unguen
to: quo linitum Aaron caput extitit: quod ex capite ĩ eius barbã: & ĩ
ora ueftimenti fragrãs defcendit. Silis eft rori hermon: q defcendit ĩ
mõtem fyon: quoniã ficut ibi: ita & ĩ bonoꝝ fratꝝ & unanimiter &
cõcorditer ĩ deo uiuentium domicilio deus maieftatis ĩtonuit: mãda
uitq; fua magnitudo bñdictionem & uitã ĩ feculum feculi. O ĩeffabi
lem fraterne unionis uirtutem. Etenim nihil efficacius eft ad propici
andum deum fraterna concordia. Hinc faluator ait. Si duo uel tres ex
uobis conuenerint in terra: ĩ medio eorum ego fum: & qcqd petierĩt
fiet eis. ꝙ fi paucis tãta præftat fiducia ĩpetrãdi: q̃to magis fi plures
ĩ mõafterio ꝯftituti dño ꝓfternãur diuinoꝝ mũeꝝ erimus fufceptors

Amemus igit᷑ cõcordiã fratres:sequamur unanimitatem: cor unum
&animã unam habeamus in deo:ut unus spiritus efficiamur cum eo
Nã hæ sunt ꝑmitie sp̃s:q̃s tonãtis dei maiestas in nr̃e cõuersiõis exor
dio a nobis ei iubet offerri:eius eterna sapĩa clamitãte.Fili da mihi
cor tuũ:nãq; aio corde &uolũtate ꝑus ad eũ uecti:iuictissimi aduer
sarioꝝ efficimur pugnatores. Quid igitur tibi cõe ẽ cũ discordia fra
ter:Quid simultates amas:Quid tibi libet:quod tuo nõ potuit pla
cere auctori:Nõne ipm in euãgelio audis dicẽtẽ.Qui nõ ẽ mecũ con
tra me:sed quo pacto cũ xp̃o ẽẽ:aut cum eo hr̃e cõcordiã potes:si dis
cors uolueris ẽẽ cũ xp̃iano:Nõne in cõtumacie crimẽ laberis: si omit
tis quod ab eo ꝑcipit᷑:aut ab eo declinas:quod ĩpat᷑:Quid exerces
inimicicias:quas nec ille euadere potuit:q eas ꝑmitus adinuenit.In i
tio inimicitias in ꝓthoplaustũ dũ serpẽs exercuit interfectus ẽ:pinde
Augustinus in libro de uerbis dñi de suggestore ꝓthoplaustoꝝ iqt
dũ hõi iuidet ipe ꝓsternit᷑:dũ Adã cupit decipe ipe ꝑmitus iugulat᷑
Quare aut xp̃i charitatẽ ãplectere xp̃iane:aut discordie auctori de si
militudine ipius opum:parẽ te ẽẽ cognosce Itaq; si uis i monasterio
ꝓficere:fuge rixas:fuge cõtẽtiones.fuge emulatiões:& cũ oĩbus fratri
bus deo seruire uolẽti bus concors esto.Attende fr̃ ad id. q Ambro
sius doctor ꝑcellẽtissimus in libro de priarchis monet. Melius ẽ iqt
emigrare cũ gr̃a:q̃ cohabitare cũ discordia.melius ẽ sine lite abir̃:q̃ cũ
iurgio residere.Nẽpe nulla spatia p̃nt ẽẽ satis discordibus:quietis aũt
& pacificis etiã angusta abũdãt:dissonis uero moribus spatiosa arctã
tur:imo ad nihilũ redigunt᷑:qm̃ ut Marcus Tullius Cicero in ꝑcla
ro de aicitia libro iqt.Nulla ẽ.n.domus tã firma:tãq; stabilis:q̃ odiis
& dissidiis funditus euerti ñ possit.Proide romanoꝝ tm̃ auctũ fuit i
piũ:ut dñi eẽnt uniuersi:qm̃ ad pcendũ subiectis:ad debellãdũ super
bos:ad cõculcãdos rebelles:ad diuinũ cultũ exercẽdũ:ad pudicitiã cõ
seruandã:ad relinquẽda ꝓpa cõmoda:ad cõprimẽdas uoluptates: &
deniq; ad singula honestatis officia extiterũt cõcordes:cũ uero ꝓpriũ
cõmodũ sectãtes abinuicẽ dissenserunt:de eorum celsitudine sic ad ĩsi
ma deuenerũt:ut sicut oĩum gentiũ ac nationũ:imo &totius orbis
terraꝝ primatũ monarchiãq; tenebãt:ita & oĩbus gẽtibus pene fuer̃e
effecti obnoxiores.& iure qdẽ:qm̃ ut ꝑstãtissimus eoꝝ ciuis crispus

Salustius inquit. Concordia res paruę crescũt: discordia uero maxiã dilabuntur. Et dominus in euangelio: omne regnũ in se ipsum diuisum astruit desolandum. Iccirco fratres nobis qui sumus in monasterio constituti sumopere necessaria est cõcordia. Et iõ: si cupimus deo placere: displicere autem diabolo: mutuã dilectionẽ & concordiã habeamus: quoniam sicut nihil est præciosius: nihilue gratius deo: cõcordię & dilectõis uirtute: ita nihil est (ut diuo Gregorio libuit) diabolo desiderabilius: extictõe charitatis: ac p ꝯseqns nihil ei odibilius: q̃ ipsa nostrarum mẽtiũ unio: qa hoc nos tenemus in terra: quod ipse ĩ cœlo seruare contempsit. Si cõcupiscimus igitur: sacrosanctã nostrã religionem: & eius monasteria in quibus habitamus: suscipere incrementa. Si affectamus nostras orationes: nostra ieiunia: nostras disciplinas: nostra sacrificia: nostraq; cætera bona a deo acceptari: contentiones: impugnationes: iurgia: dissensiones: cõspirationes: & cætera: q̃ concordiam tollunt: sumopere fugiamus: diligenter attendẽtes ad id quod luculẽtissimus Hieronymus ĩquit. Quisqs corpus affligit: & cõcordiam deserit deum quidem laudat in tympano: sed non in choro quia ubi dissensio: inuidia: impugnatio ueritatis: liguæ defluxus: & iurgia sunt: ibi chorus esse non põt. Ad quam quidẽ unionem & concordiam seruandam: fugiendamq; discordiam: licet innumera habeamus incitamenta: tamen si nihil cõtra uitium discordie: uel cauendũ uel sanandũ existeret: nisi plasmationis hoĩs memoria: quod scilicet summus oĩum opifex deus: ꝓpterea uoluit unum creare hominẽ: de quo multitudo ꝓpagaret: ut hac ãmonitione: ĩ multis cõcors unitas cõseruaretur: sufficeret quidẽ. Vuanimes igitur inquit: habitetis ĩ domo: & sit uobis aĩa una: & cor unũ in deo. Et qm̃ ut stoycus ille Seneca recte sentit. Discordie ꝑncipiũ & origo ẽ: aliquid ex cõi facere suũ. Icirco p̃ceptor noster pro cõseruanda cõcordia: & tollenda discordia secundum præceptum adiecit dicens.

Nota q nihil valet abstinentia si nõ iurgijs abstineat

Textus tertius. Augustinus

T non dicatis aliquid proprium.

Commentum tertium. Ambrosius

Postolicam uitam ducentes non modo habere:sed nec dicere aliquid proprium debent. Nam sicut eis omnia debent eẽ cõmunia:sic ab eis cõmuni debent appellari uocabulo:ut non meum quippiam ego:tu uero tuum:ille autem suũ:dicamus:sed nostrum quilibet:id nostrum esse dicat:ut codex noster:causa nostra:cucullla nostra:& opus nostrum dicatur. Nanq; si ab uno aliqua bona: siue spũalia:siue temporalia proficisci uideantur:illa tamen sibi uendicare minime debet:quoniam deus:a quo omnia bona ꝓcedunt: uel suorum cõfratrum obsecrationibus:uel ut illa cõfratribus cõmunicet dignatus est elargiri:& eo modo uel cooperantes sunt:uel coutentes sint secundum dei uoluntatem:necesse est:Non enim si scientiam: si sapientiam:siq; quodcunq; aliud donum summa dei bonitas cuipiã donat:id tribuit:nisi ut suorũ sit munerꝝ dispensator. Accedit ad hec quoniã charitas:qua in monasterio cõstituti feruere debẽt:sicut Apostolus Paulus ait:quæ sua sunt non quærit:accedit quoniam ut in altero præcepto assertum est:ꝓprietas ipsa rixarum: cõtentionum: litium:& omniũ deniq; est mater discordiarꝝ:quarꝝ uiri religiosi undiq; debent esse expertes. Accedit penarum terror:quibus proprietarii debent esse effecti. Nãq; & si omnium criminũ inflexibilis iudex ultor existat:huius tamẽ generis ꝓquãseuerus esse consueuit. Perinde iudã loculos habentẽ laqueo uoluit suspendi. Sic enim legimus in actibus Apostolorũ:& hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis: & suspẽsus crepuit medius:& diffusa sunt omnia uiscera eius. Merces quippe iniquitatis Iude non tantum fuerunt illi triginta argentei: quibus uendiderat xp̄m: sed omnis pecunia ab eo furtim tanq̃m ꝓprietario sublata:perinde Anania & Saphira:defraudãtes p̄tiũ agri:& mẽtientes spiritui sancto coram apostolorũ cetu:& omnium assistentiũ turba:retrorsum cadentes uelut fulmine percussi mox expirarunt. In sacra etiã monachorꝝ cõtione apud egyptũ degentiũ:ubi sicut patres nostri scripserũt:circiter qnq; milia sacellorꝝ florebãt penitentiũ. Cuidam ex fribus cum centum solidis morienti cõmuni decreto dictum est. Pecunia tua tecum sit in perditione: quod quidam tremendum iudicium tradito sepulture Beatus Gregorius uni ex suis manachis cum tribus aureis decedenti omnino fieri iussit:quo etiam iudicio

Innocentius Pon.Max.fr**æ**tus:ſicut in capitulo:cum ad monaſteriũ.
de ſtatu monachoꝝ:exemplũ eſt:decreuit:ꝙ ſi proprietas apud quen
q̃ in morte fuerit inuenta:ipſa cum eo:in ſignum eterne perditionis:
extra monaſterium in ſterquilinio iuberet subterrari. Cæſarius quo
qꝫ refert:conuerſum quendam ordinis ciſterſienſis cum:e uita diſcede
ret dominicum corpuſ ſumere nõ potuiſſe:quoniã qnqꝫ ſolidos apud
ſe tenens non fuerat confeſſus. Quidam etiam monachus beatũ An
tonium in retinenda proprietate decipere ſatagẽs ab accipitribus:uul
turibus:& aliis rapidis auibus totus eſt dilaniatus. Sed quid alios cõ
memoro? Diuus præceptor & parens noſter Aurelius Auguſtinus:
q̃ ſeuerus improprietarios extiterit:ex ſententia in Ianuariũ aperte di
gnoſcitur:de quo ita in ſermone ad preſbyteros yponẽ.meminit. Ma
le inquit Ianuarius uixit:& male moritur? Quare uel quomodo ma
le uixit? quia quod ſuum non erat ſecrete tenuit. Quomodo etiã ma
le moritur:quia in fine ſe nõ cognouit:& obſtinatus in ſuo ſenſu no
bis ignorantibus teſtamentum fecit:& filium quẽ in ſeculo habebat:
ditauit:o utinam ſaltẽ in fine hoc nobis dixiſſet:ut orantibus nobis
ueniam impetraſſet. Nec eum feciſſe penituit: ꝓpterea de meis non ẽ
nec dum uiueret erat. Ligantes igitur manus cadaueris eius: ponẽtes
in panno centum & undecim ſiclos:quos in pariete cellule retinebat
abſcenſos:& flentes ſuper eum dicatis pecunia tua tecum ſit in perdi
tione. Non enim licet eam nobis ſeruis dei collocare:uł ponere in uic
tu:uel ueſtitu:uel in opere monaſterii:quoniam precium damnatio
nis eſt. Rurſus impoſſibilitas quam ſecum habet diſpenſandi:nos co
git ipſam proprietatem abdicare. Sic enim maximi pontifices contra
proprietarios regulares eodem capitulo:cum ad monaſterium acerri
ma extat ſententia. Abdicatio proprietatis ſicut & cuſtodia caſtitatis
adeo eſt: annexa regule monachali: ut contra eam nec ſummus pon
tifex poſſit licentiam indulgere. Et quãq̃ in maximo pontifice pleni
tudo inueniatur poteſtatis:ſuper proprietariis:cũ monachis diſpenſa
re poteſt minime. Poteſt quidem monachum de monaſterio extrahe
re:& ipſum non monachum facere. Poteſt cauſa legitima ſubſiſtente
ei tradere uxorem:tamen ut monachus ſit:& proprietarius:facere nõ
põt:nec miꝝ qa nl̃la uirtute etiã ſi ĩfinita ſit:alicui eẽnalia pñt auferri

Quis enim efficere potest:ut quispiam homo sit: & animal:seu rationalis non sit:neq; natura:neq; infinita summi dei potestas id ualet: Valet quidem deus sui præstantia hominem annihilare: At uero q homo expers sit animalitatis:expers sit rationis:non ualet.Sed omis approbate regule essentialia sunt obedientia:paupertas:& ipsa cōtinētie honestas:A nullo igitur regularꝫ genere:quauis uirtute hec tollūtur.Euitare ꝓprietatem insuper debemus:ut quātum inter carnales & spūales fratres intersit:agnoscatur.Illi enim quod cōmune est ꝓriūtur:isti quod diuisum erat cōmune efficiunt.Eorum quisq; quod suū est quærit.Hi uero non que sua sunt deposcunt: sed quæ ihesu christi.O quantū igitur hec ꝓpinquitas illi prestat.Nanq; illa deficit: ista crescit.Illa habet diuisionem:ista unitatem:illa cum seculo trāsit: ista cum eternitate manet.Presens item uita figura est illius:quā adipisci speramus. At enī in illa unum erit cōmune bonū.Vnum cōe gaudium.Vnum oīum btōrum pabulum:quo btī cōpotes efficiemur: ipa scilicet patris & filii & spūs sancti essentia:quæ summū & supremū est bonum:qm̄ infinita:incōprehensibilis:eterna: & mentium omnium est plenitudo . Quod si unū ibi est:a quo quod cuiq; opus est:accipiet:absurdum est:ut in monasterio degentes ꝓpria habeant & possideant:quinīmo sicut unum domicilium habent: ita unū uestiarium & unum habeant cellarium:oporteat.Quod si secus factū ab aliquibus fuerit:mentietur in eis.Illud apostoli dicentis. Scimus autem qm̄ cū apparuerit similes ei erimus:quoniā uidebimus eū sicuti ē. Sicuti est enī illū uidebimus:quoniā cognoscemus eū eē oē bonū:& nō ꝓpriū alicui:sed oībus cōe:qui desiderāt & cōcupiscūt eē boni.Omēs igit̃ illud cōe bonum cōiter possidebimus:si hic quoad fieri pōt oīa cōmuniter habebimus.Filii huius seculi:auꝝ:argentū:domos:familias:nomē grāde:potentiā:gloriā:& alia:q̄ ad huiusmodi potētatū spectāt:ꝑtiunt̃:& alter ꝓ his alteꝝ inuadit:quia humane mētis aciē explere nō pn̄t.Nos aūt qui religiosi sumus:hoꝝ cōtentione sublata nihil extra deū hr̄e debemus:quoniā nimis auarus ē:cui nō sufficit deus: qui pelagus ē:& abyssus isinita oīum bonoꝝ .Abiciāus igit̃ ꝓpetates frēs ne tā sublimis excellētisq; boni exptes fiamus.duo qppe sūt:tpale:& eternū:si tpaliū uolumus eē possessoꝝs:eternoꝝ neq̄q̄ erimus fruitoꝝs

Et ꝑpterea xp̃s dicit. Bt̃i paupes spiritu: quoniã ipoꝝ ẽ regnũ celorũ. Maiestatis item in celo presidentis efficientia ad abiiciendũ exectabile cõtagiosumq; proprietatis morbũ: cõseruandamq; com unitatis dignitatem nos etiam impellit. Non enim tantum sanctis dedit: deus solem & lunã & pluuiã & omnia nascẽtia terre: & oẽs fructus: qui oriunt' in ea: sed in cõmunione oĩbus hominibus dedit illa: qui solẽ suũ oriri facit super bonos & malos: & pluit super iustos & iniustos. christus etiam saluator nr̃ non pro sanctis tantũ passus est: sed pro peccatoribus: impiis: & sceleratis: ascendit in crucẽ: & passione sua oẽs reuocauit ad uitam. Ideo ipsum oĩum redẽptorem recte predicamus: qui idcirco oĩbus hominibus sue pietatis opera fecit cõia: sicut ab Augustino in libro de salutaribus documentis preclare dissertum est: ut et bonum nostrum: & elemosine nostre: & charitas nostra: & pacientia nostra: & humilitas nostra: in cõmune omnibus hominibus distribuantur. Quamdiu ergo fuerimus in hoc mundo faciamus bonum ad omnes: maxime autem ad domesticos fidei: & oremus pro inimicis nostris: & bonum pro malo restituamus. Quod si ad totam uniuersi multitudinem nostrorum operum communionẽ iubeamur referre: q̃to magis id in uno degentibus monasterio seruandum est. Gentilium etiam exempla quantum nos in monasterio constitutos ad pestiferum uirus proprietatis fugiendum ꝯmoneant: preceptorem nostrum in libro de operibus monachorum audiamus dicentem: Si huius terrene rei publice principes preclarissimo litteratorum suorum eloquio predicari solent: q rem communem uniuersi populi sue ciuitatis primates suis rebus sic anteponebant: ut eorum quidam Africe domite triumphator: quid nubenti filie daret nõ habuerit: nisi ex senatusconsulto de publico dotaretur: quo animo esse debet in rẽ publicam suam. Ciuis eterne illius ciuitatis Hierusalem celestis: nisi ut illud ipsum quod propriis manibus elaborabit: in commune cum fratre habeat: Et si quid ei defuerit: đ communi suppleat. Dicens cum illo. Cuius preceptũ exemplũq; secutus ẽ: quasi nihil hñtes et oĩa possidẽtes: & ĩ tractatu đ spiritualibus margaritis iubet. nẽo ex opeř suo aliqd sibi approꝑet: ap̃lica. n. uita optãus uiueř: si qs aũt ꝯtrafecerit furti iudicio cõdẽnet'. & si correctus nõ emẽdauerit đ ur̃a societate abiiciat'

Et in sermone primo de cōi uita clericoꝝ: qualis esset uita sua: ostēdēs dicit. Ecce quō uiuimus: nulli licet in societate nostra habere aliquid ꝓpriū: quem uiuendi modum: nō solum dum heremi cultor cū suis fratribus eēt: retinuit: sed etiā dum antistes in sua cōmoraretur ecclia: ꝓpterea in sermone de tribus generibus monachoꝝ sibiipsi de paupertate cōgratulatus: hoc pacto suos fratres alloquit᷑. Igit᷑ fratres mei: licet in cathedra epāli me uideatis: pauptatem mihi tamen carā spōsā tenere cōgratulor: quia ipa est sponsa xpi: scōꝝ possessio: btōrū uita fidelium securitas: clericoꝝ ornamentū:: mōachoꝝ uita: nobiliū pulchritudo: diuitum magnificētia: hec ē.n. illa sancta pauptas: quā qui tenet & amat: nulla potest indigentia laborare. Nec miꝝ fratres: quia ei datur oium dominus possidendus: qui est oibus in se sperantibus thesaurus in paupertate: solatiū in solitudine: gloria in abiectiōe: honor in cōtemptu: & in omni ꝓtectione umbraculum: quem quidē ut nude expediteq; diuus Hieronymus sequeretur: quid egent sua indicant uerba Ego inquit non accipio hereditatem inter ceteras tribus: sed quasi sacerdos & leuita uiuo de decimis: et altari seruiēs: altaris oblatione substentor: habens uictum & uestitum his cōtentus ero: & nudam crucem nudus sequar: btī.n. pauperes spū: quoniā ipsoꝝ est regnum celoꝝ. Hinc egregius doctor Ambrosius cōcitatus ī libro de uiduis ait. Etenim quibus nihil est proprium: nihil deest. Breue quippe uerbum: sed grande & ueracissimū uerbū: quoniā ipsoꝝ est regnū celorum: ubi oia sunt oblectamenta bonoꝝ: ipsoꝝ est deus: qui omis est bonitas per essentiam: ipsoꝝ est uera & eterna btītudo: que est status omnium bonoꝝ aggregatione perfectus: perinde preceptor noster in eodem sermone ad eam nos hisce uerbis hortatur. Estote igitur pauperes fratres mei: quoniā exaudiuit dominus pauperes: & p̄parationem audiet auris sua. Tunc.n. uere pauperes spū eritis. Tūc uere btī: tunc benigni: tunc obedientes: tunc ueraces: tunc non ficti: tunc ab omni malo ignari: si uere corde: & opere: pauperes inueniemini. & q̄q̄ pauperes et exptes ꝓprietatis eē debeamus: tñ quādiu hic peregrinamur pro hac uita substentāda: ad uictum uestitumq; ordinata: nobis sunt opportuna: idcirco adiecit.

Textus quartus. Augustinus

T distribuatur unicuiq; uestrum a ꝓposito uestro uictus & tegmentum.non equaliter omnibus.quia non equaliter ualatis omnes:sed potius unicuiq; sicut cuiq; opus fuerit.sic.n. legitis in actibus apostoloꝝ:quia erant eis omnia cõmunia: & distribuatur unicuiq; sicut cuiq; opus erat.

Commentum quartum Ambrosius

N sacro apostoloꝝ collegio:ut expeditius possent uerbo dei uacare nõnulli fuerunt ad ministrandum instituti:sic preceptor noster sua uoluit ordinare monasteria: ut in eis alii uacarent spiritualibus:alii uero temporalia ministrarẽt.Et ideo alios uoluit esse præpositos:alios subditos.Præpositorũ officium est: subditis temporalia ministrare:que ad uictum spectant & tegmentũ: sicut i ꝓma parte huius textus aperte insinuat᷑.Subditorũ autem officium ẽ: ut Vgoni placuit:spiritualibus studiis insistere:utpote lectioni: orationi:& cõtemplationi uacare:In psalmis hymnis & canticis spiritualibus celesti dño quottidie deseruire.Que & si uera esse uideãtur: nõ tamen præpositi ab his spiritualibus absoluũtur studiis.Cum & ipsi omnium optimarũ actionũ aliis exemplar esse debeãt: sicut nec subditi ab officio ministrandi:si eis fuerit iniunctũ:cum ꝓprium sit subditorum in quibuscunq; honestis:suis obedire prælatis.Et metienda sunt uerba magna sapientia cõscripta. Prout dicit unicuiq; uestrũ ui ctus & tegmentum a ꝓposito uestro distribuatur:neminem excipit: quia in præpositi mente nulla debet esse ꝑsonarum exceptio: quia si omnes in monasterio cõstituti altari seruiunt:omnes de altari uiuere debent:si omnes laboramus omnes mãducare debemus: qm̃ ut dñs ait:dignus est operarius mercede sua.Quod si inter nos quispiam nõ laborans inueniat᷑:iuxta apostoli sententiã:non mãducet.Et ideo caueat unusquisq; uiuere de annona xp̃i:nisi laboret in seruitio xp̃i: q̄ si nõ laborat & mãducat:tanto maioris criminis efficit᷑ reus: q̃to dei beneficia sumit indignus.Propterea sanctus dauid nos excitãs dixit

Surgite postq̃ sederitis qui mãducatis panem doloris. Oportet ergo ut diligenter ei seruiamus: a quo pascimur: si sine aĩe periculo: quod nobis distribuit᷑ sumere uolumus. Et nocanter diximus diligenter: quia maledictus homo: qui facit opus dei negligenter. Heus fratres si tanto studio mũdani subditi: suis ꝑncipibus seruiunt: ut nullis parcant laboribus: ut eis possint cõplacere: & ab eisdem aliquid humane & caduce mercedis suscipe: q̃to magis nos principi nostro: creatori nostro: redemptori saluatori & glorificatori nostro: a quo innumera bona suscepimus: infinita & etærna speramus esse de ꝓximo suscepturi: omni studio: oĩ conatu: omni deniq; affectu seruire debemus: & quippiam boni opis offerre: quod sue celsitudini & eius infinite libeat maiestati. Pensemus ergo ad quid nobis uictus & tegmentũ distribuit᷑ ut sit totum desideriũ nostrũ. ꝑmũ querere regnũ dei: & iustitiã eius Propter quod & hæc oĩa adiiciunt᷑: Et ait uictus & tegmentũ: q̃m his duobus sicut gentiũ doctor & uas electionis Paulus monuit cõtenti esse debemus: necessaria nobis non supflua distribui iussit: q̃m per necessaria quippe humana substẽtat᷑ uita: sed p supflua nostra submergitur aĩma: p necessaria ducimur ad supna: p supflua labimur ad infer na: & ideo a nostro saluatore: non thesauros: non prædia: nõ lapides ꝑciosos: nõ delitiosum pabulũ: nõ quecũq; supflua: sed panẽ quotidianũ idest necessariũ uictũ a suo patre cœlesti sua in oratiõe docemur postulare. Distributio aũt illa qualiter sit facienda declarat cũ subdit.

Textus quintus — Augustinus

On æqualiter oĩbus: quia nõ æqualiter ualetis oẽs: sed potius unicuiq; sicut cuiq; opus fuerit.

Commentum quintum — Ambrosius

Ontingit aũt in monasteriis diuersaꝝ cõplexionũ & conditionũ eẽ hoĩes: ut alii debiles: alii robusti: alii infirmi: alii sani: alii nobiles: alii rusticani: alii alta sapiẽtes: alii ignari: alii soli cõtemplationi dediti: alii in actione solliciti: alii humiles: alii superbi

alii facile corrigibiles:alii in suo sensu obstinati:alii ad omne bonum opus promptissimi atq; feruentissimi:alii nõ mõ tepidi: sed frigidissimi maneant. Prudentis aũt prælati est:has differentias suoꝝ subditorum discernere:quo prout unicuiq; opus est:idest ꝓut eius exigit cõditio:& ꝓut postulat indigentia:ꝓuideatur. Vñ si in sæculo delicate nutritis: aut infirmis:aut in ꝑdicando:docendo:monendoq; occupatis aliquid delicatioris alimenti tribuat᷑:quod aliis fortioribus:ignobilioribus:& manuũ actionibus deditis forte non dat᷑:talis rephendi ñ debet distributio:quoniã ñ equaliter ualẽt: ñ equaliter opant᷑:ñ eq̃liter sapiũt:dũmõ unicuiq; ꝓut opus fuerit:non deneget᷑:diligẽter semp aduertendo:ut tantũ unicuiq; tribuat᷑:ut nutriatur:& nõ habũdet:abundãtia enim rebellẽ facit carnẽ spiritui:quod dei seruo ꝑcauẽdum est maxime. Et ideo in distribuẽdis rebus talis est seruãdus modus:ut corpus sic nutriat᷑ ut seruiat:sic repmat᷑ ut non supbiat:sic reseruetur necessitas nature:ut abscidatur supfluitas cõcupiscẽtie: sic aspiciãtur ad decus religionis:ut in monasterio seculares nõ uideamur non enim opus est alicui monasteriũ ingredi:si blãda:si lenia: si mollia:si delicata:si & alia quæ carnem fouent:que mentẽ depmunt:q̃ in sæculo querrebat:in monasterio exposcat. Et ut suũ ꝑceptũ maioris habeatur firmitatis:ap̃lica auctoritate ipm corroborat dicens. Sic enĩ legitis in actibus apostoloꝝ:quia erant illis oĩa cõia:& distribuebat᷑ unicuiq; sicut cuiq; opus erat. Vñ diui Luce euãgeliste sacroꝝ ap̃loꝝ describentis actus uerba sunt ista. Multitudinis credẽtiũ erat cor unũ & aĩa una. Nec quisq̃ eoꝝ que possidebat aliquid suũ esse dicebat: sed erant illis oĩa cõia. Neq; enim egens quisq̃ erat inter illos. Quotquot enĩ possessores agroꝝ:aut domoꝝ erãt uẽdentes:efferebãt ꝑtia eorũ: que uẽdebãt:& ponebant añ pedes ap̃loꝝ. Diuidebãt aũt singulis ꝓut cuiq; opus erat:quẽ quidẽ scripture locũ scũs Augustinus suis uolens imitatoribus regulã dare:sicut in ꝑmo sermone de cõi uita clericorũ inquit. Primo p Lazarum dyaconũ legi fecit. deinde per semetipsum legere uoluit:subiungens. Audistis quid uelimus:orate ut possimus. Tota itaq; diui pñtis nostri Augustini fuit intẽtio:ut saluatorẽ nr̃m:eiusq; scõs ap̃los in cõione seruãda qnoad fieri potuisset imitaretur. Testat᷑ hec reg̃la:testant᷑ sermões. testant᷑ & alia multa documẽta

diuersis in locis ab eo conscripta. At enim in sacro illo aplorum cetu: quatuor in praefatis uerbis insinuant fuisse comuniones. Vna quidē localis quoniā dicit multitudinis credentiū in unū .s. p cohabitationē cōgregate. Vñ sicut in actibus Aplorum dicit. xi. Apli post resurrectionē domini simul habitauerunt in Hierusalē in cenaculo grandi strato: & erant oēs ibidem pseuerantes in orōnibus cū mulieribus & maria mře Iesu: Oēs enim tam aplī: q̄ alii discipuli: necnon & mulieres in ea regione Hierusalē habitabāt: quae dicit Mello. s. in monte syon: ubi Rex Dauid suū cōstituerat palatiū: ibi cenaculū illud erat: In quo sanctissimi aplī cum matre dn̄i habitabant. Discipuli aūt & aliae mulieres iam circūiacētibus cōmorabant locis. In eo cenaculo in die ascēsionis suae: xp̄s eis apparuit pcipiens: ut inde egressi in montem oliueti ad suam aspiciendā ascensionem cōscenderent: quē cum uidissent ad idem cenaculum maximo cū iubilo sunt reuersi: in eo usq̄ ad diem sanctae pēthecostes habitantes: Tunc uero ibidem in centum & uiginti in unū cōgregatos in linguarum ignearum specie tonātibus coelis: cardinibus terrae tremētibus: uelut fulgur corruscās: eorum corda succendens: mentē replens fiduciam donās: oium gentiū sermonem tribuens: ut i oibus finibus terrae saluatoris mundi: indefessi: intrepidiq̄ essent pcones: e coelo missus sps sanctus descendit. Altera cōmunio unionis est spiritual: cum scilicet unum cor & unā aiam habentes in deo unius moris: unusq̄ obseruātie in cōi consistimus: que non nisi auctore deo fieri pōt: sicut de ipo sanctus loquitur Dauid dicens. Qui habitare facit unius moris in domo. Hec tanto pma est pstantior: q̄to unio plurīū mentium in uno deo: maior est: q̄ plurium corporum i uno loco: quātū aīma corpus & deus oēm creaturam circūscribentē locum antecellit. Nec pma quippiam ualet sine altera. Perinde Augustinus in sermone de filio prodigo inquit. Cogitate fratres ad quid uenimus: ecce in solitudine sumus: elongati agentibus sumus: & longo tempore iam māsimus i solitudine: ut secundū aplicam formā remotius uiuere ualeamus: Locus enim non facit scōs: sed bona opatio locū sanctificat & nos. Peccauit enim angelus in caelo: peccauit Adam in paradyso: & tñ nullus locus sanctior illo erat. Si eni loca habitatorē tueri possent: pfecto nec hō: nec angelus a dignitate sua corruissent. Ob eam tē carmē illud dauid

Ecce q̃ bonum & q̃ iocundum habitare fratres in unum: nõ tantũ ad
corporalem habitationem: q̃tum ad unionem referendũ est animorꝫ
Quid enim ꝓdest moribus ad ꝓposito diffidentes: uno domicilio
cõiungi? Hanc mentiũ unionem beatus Lucas euãgelista insinuauit:
cum dixit. Erat cor unũ & aĩa una. Per cor quidẽ unum: unam intelle
xit uoluntatẽ: qm̃ sicut cor carneum: ut physici aiunt: omniũ motuũ
corporalium est ꝑncipium: ita a uoluntate omnes siue bone: siue ma
le spũales emanant actiones: & eo pacto increate sapiẽ intelligenda ẽ
petitio cum dixit. Fili da mihi cor tuum. Per animã uero unã: unifor
mitas est uite intelligenda: qm̃ ut a pæripateticis p̃clare assertũ ẽ. Aĩa
ꝑncipium est: quo ꝑmo uiuimus. Illi ergo unam debent habere aĩam
quoqꝫ uita: hoc est uiuẽdi forma ẽ una. Si uero in cõuẽtu aliquo ego
meam: tu tuam: ille uero suam uitã ducimus: uestre diuise erunt aĩe:
diuersi mores: diuerse cerimonie: diuerse sententie: diuersi modi uiuẽ
di: quo fit: ut si in una habitemus domo quod ad ꝑmam ꝑtinet uni
onem: non tñ unius sumus moris in domo: quod ad alteram spectaf
docuimus. Fit etiam ut uita nostra: non aplica: sed cõfusio babyloni
ca: nõ Augustini regula: sed abusio anormala: non ordo: sed horror
merito censeatur. Tertia cõmunio tꝑaliũ est possessionum: qñ uideli
cet eorum nemo: qui in scõ placito habitant aliquid habet ꝓpriũ: sed
eis oĩa sunt cõia: que ab ipo rationalis creatuf exordio summi dei: na
tureqꝫ fuerunt iuribus ꝓgenita. Vnde Augustinus in cõmentariis su
per Iohannẽ inquit: dñi est terra & plenitudo eius: paupes & diuites
deus: de uno limo fecit: & paupes & diuites terra una sustẽtat. Iure au
tem humano hec dicit domus mea: hec uilla mea: Tolle ius Impato
ris: & quis audet dicere hec uilla mea est: Perinde diuus Clemens Põ
tifex Maximus ait. Vsus omniũ q̃ sunt in hoc mũdo oĩbus hoĩbus
debet esse communis: sed p iniquitatẽ alius dixit hoc esse suum: aliud
uero istud. Plato quoqꝫ iure diuino imbutus dixit: Sicut non põt di
uidi aer: nec solis splẽdor: ita nec reliqua: que cõmuniter data sunt ad
habendum: diuidi debere: sed habenda esse cõia: Ideo rem publicã sic
instituit: ut in ea nihil inter ciues haberetur ꝓprii. Diogenes etiã cũ
oĩa penitus reliquisset: Alexandro multa pollicenti respondit. nihil a
te de ceteris uolo: dũtaxat mihi uelĩ: ut soli nõ obstes. Cratõ. Socrates

Pytagoras: & multi alii philosophi hãc cõmunitatem: proprietatisq;
abdicationem sic abdicarunt: q; omni relicto patrimonio solius uir
tutis se fatebantur esse possessores: huius cõmunitatis ablectamentis:
Cicero affectus. Dulcissimam omnium possessionum cõmunem asse
uerauit. Propterea in primo officiorum libro etiam inquit. Sunt aũt
priuata nulla natura: sed aut ueteri occupatione: ut qui quondã in ua
cua uenerunt: aut uictoria: ut qui bello potiti sunt: aut lege: aut pacti
one: consuetudine: uel condicione: uel sorte. Hanc senatus ille sanctis
simus aplorũ a christo fuit edoctus: & eam in scriptis redigẽs. Scriba
dei Lucas dixit. Nec quisq̃ eorum quæ possidebat aliquid suum esse
dicebat: sed erant illis omnia cõmunia: cuius figuram in libro nume
ri legimus: ubi mandatum fuit: ut sacerdotes & leuite solum de decis
uiuerent: nihilq; nisi in cõmuni possiderẽt. Postrema cõmunio penes
distribuendi proportionem attenditur. Duplex enim apud philoso
phos genus reperit' æqualitatis: alterum quod ad eandem quãtitatẽ
alterum quod ad quãdam pportionalitatẽ refertur. Primum ad iusti
tiam cõmutatiuam: in qua rei ad rem fit comparatio. Alterũ uero ad
iustitiam distributiuam spectat: in qua rerũ ad psonas: earũq; condi
tiones cõsideratur pportio: quã nos respectum quendã indigentie re
cte possumus appellare: itaq; q̃to qualiq; unusquisq; secundũ sui cõdi
tionẽ indiget: tantũ taleq; sit ei cõferendum. Vñ quia plus sani come
dere cõsueuerunt: q̃ infirmi: plus alimenti sanis: q̃m infirmis ẽ tribuẽ
dum: & quoniã debilior est ad digerendũ uirtus infirmorũ: q̃m bene
ualentiũ: equũ est: ut illis delicatiora: istis uero grossiora tribuant' ci
baria. Et id est quod in lectõe actuũ subditur aplorũ. Neq; enim egẽs
q̃sq̃m erat inter illos. Et infra. Diuidebãt aũt singulis put cuiq; opus
erat. Maximus igit' doctor Augustinus pspitiẽs suo tpe aplice cõmu
nionis obseruãtiã extra fines ecclesie serme exulasse: & timens ne ipo
sterũ pter prauã hoĩnũ cõditionẽ in nihilũ redigeret': eã instaurare
decernẽs: reglam summa pditã discretione: & in actibus aplorũ funda
tã cõscripsit: in q̃ qdem impmis post charitatis pceptum: eã quatrisa
riã cõitatẽ quãq̃m sub aliis uerbis: iussit obseruari. Primã qdem cũ di
xit hæc sunt: q̃ ut obseruetis pcipimus in mõasterio cõstituti. Primũ
ppter quod in unũ estis cõgregati: ut unanimes habitetis in domo.

Secundam cum subdit. E sit uobis aīa una: & cor unum in deo. Terti am cum adiecit. Nec dicatis aliquid ꝓprii: sed sint uobis omnia cōia Quartam cum postremo adnectit. Et distribuatur unicuiq; uestrum a ꝑposito uestro uictus & tegmentū: non equaliter oībus: quia nō eq̄ liter ualetis oēs: sed potius unicuiq;: sicut cuiq; opus fuerit. Quibus sane Augustinus aplīce uite instaurator dici pōt. Nam licet ante eum plures patres maxime sanctitatis extiterunt: nullus tñ uiuēdi formā: sup aplicis cardinibus sancitam ante ipm tradiderat: quod & ipe ī ser mone de tribus generibus monachoꝝ testat᷑ dicens. Videte fratres ꝙ ante me fuerunt patres multi: quos imitari debemus: nō tñ sicut ego sed aplicam uitam alios uiuere docuerunt. Caput igit᷑ & ꝑncipiū om nium uestrum sed aplīcam uitam me dicere non erubesco: nō te pige at eos sequi: & imitari in oībus: Attendentes tñ omnia cōmuniter ha bere & possidere: quia in celsitudine pauptatis uiuentes non licet: nisi ut unum sit cor: una aīa: & oīa cōmuniter possidere. Illud aūt quod ī ꝑfata lectione de actibus Aplōꝝ legitur. Neq; enim egens quisq̄ erat inter illos: ad illud refertur: quod sequit᷑: quia diuidebant singulis ꝓ ut cuiq; opus erat. Quod non est sic intelligendū: ut sic abundāter di stribueret᷑: ut nullā haberent indigentiā: cum etiam de ipsis aplīs scri ptum sit: ꝙ seruiebant deo in fame: siti: frigore: & nuditate: sed poti us ad aīmi affectum circa deū est referendū. Nāq; in ꝑmitiua ecclesia tanta erat gr̄e spūalis abundātia: ut non solum illicita desideria: uerū etiā corporales naturalesq; appetitus in eis extingueret: ut & illi non solum fortune bona: sed seipos penitus abnegarent: ut nō solū modi co cōtenti essent: sed ipm quod nihil habebant ꝓ summis reputarent deliciis: iuxta illud apli. Tanq̄ nihil hn̄tes: & oīa possidentes. Chari tas enim q̄ oīa suffert: dilectō dei: q̄ fortis est: ut mors etiā in summis necessitatibus: laboribus: & angustiis: cōstitutos cōpotes faciebat. per inde eoꝝ paupiatē cū oīum ꝑncipum deliciis mīe contulissent. Peride iubilans Paulus dicebat. Magnus quæstus est pauptas cum sufficien tia: hn̄tes igitur uictus: & quibus tegamur his cōtēti sumus. Perinde sanctissimi apl̄i agroꝝ ꝑtia: qbus fideliū ꝑdia uendebant᷑ nō in mani bus: ut de illis cupidi essent: sed ante eorum pedes: tanq̄ eorum cōtēp tores apponi iubebant.

Textus ſextus Auguſtinus

Vi aliquid habebant in ſæculo:qñ ingreſſi ſunt monaſteriũ
libenter uelint illud eſſe cõe.

Commentum ſextum Ambroſius

Poſtoli ut diximus iubebant:oĩa bona eorum:qui ad fidem
cõuertebant᷑ uendi:& illorum pretia ante eoꝝ pedes deponi:
& cõſignari:ac deinde diſtribui:ſecundum uniuſcuiuſq; indi
gentiã.Hunc ꝑciſe modũ Auguſtinus in ſuo canone non iuſſit: quo
niã ꝑſpicaci mente conſiderabit:modum illum non fore diuturnum
Non enim maxima multitudo hominũ diu uiuere potuiſſet ex ſolis
p̃tiis uenditoꝝ agroꝝ:quoniã illis cõſumptis non facile alia uenden
da prædia donarent᷑:ſed ei æqualentẽ modum mãdauit:ut qui mõaſ
terium ingrederent᷑:ea quæ haberent in ſæculo:monaſterio libenter
donarent:libenterq; uellent illa oĩbus ibidẽ uiuentibus eſſe cõmunia
Ille modus apſoꝝ tunc temporis congruebat:ut qui xp̃m ſequi uole
bant:tantum bonum eum eſſe intelligerẽt:ut omnis mũdi theſaurus
eius gratia foret cõtennendus:ut in uſum ponerer᷑ conſiliũ xp̃i dicen
tis.Qui non ſolum poſſeſſores:domos:& agros:ſed etiam patrem &
matrem:fratres & ſorores:adhuc autem & animã ſuam ꝓpter me nõ
reliquit non eſt me dignus:ut extirparent:penitus de eorũ mentibus
inueteratam rerum mundanarũ cupiditatem.Nanq; Iudaicus ille po
pulus ſaturniam ſequens naturam auaritie & cupiditati ſemp deditus
fuit:& ideo ut non ſolum res:ſed rerum deponerent affectum:oĩa eo
rum bona uendi:& eorum pretia tanq̃ uiliſſima in terram ꝓiici man
dabant.Rurſus modus ille in Hieruſalem conſentaneus erat:& tẽpo
ri illi uehementer expediẽs:quoniã apl'i ſpũſ ſancti afflatu ſciebant ec
cleſiã que erat in Hieruſalẽ:tum ꝓpter inſtantẽ ꝑſecutionẽ Iudeoꝝ:tũ
ꝓpter iminentẽ deſtructionẽ ciuitatis:necẽ diſpſionẽq; populi illius
hæbreoꝝ:fore de ꝓximo diſpgendã:& ad gentiles eſſent ꝓfecturi:a
pud quos fidem xp̃i nunq̃ defecturam fundarent:& ob eã cãm in iu
dea hic p̃dia minime expediebat:ſed uendebantur: ut eoꝝ p̃tiis faltẽ

2

pro illo breui tempore uiuere potuissent. Sed Augustio modus quē in regula posuit decentissimus uisus fuit: quoniam diutissime durare & ab omnibus æquo animo obseruari poterat: necnon suo tempori satis conformis: expedit enim legislatorem: ut temporis congruētiæ sua accomodet præcepta: unde cōmunitas hæc: & proprietatis abdicatio multos multiplicesq; successus subiuit. Christus nanq; primus: euāgelicæ paupertatis fundator: q̄q̄ dn̄s oīum rerū existeret: essetq; ipse rex regum: & dn̄s dominantium: non solum quo ad deitatē: uerumetiā quo ad humanitatem: nullius tamen rei in hoc mūdo uoluit se possessorem ostendere: immo ut ueram profundamq; omnibus predicaret paupertatem dixit. Vulpes foueam habent: & uolucres celi nidos: filius autem hominis non habet ubi reclinet caput suum. Et rursus qui non renuntiauerit oībus: quæ possidet non pōt meus esse discipulus. Propter quod apostoli quicquid possiderant eū sequētes reliquerūt. Quo circa Petrus in omniū persona ita confidenter locutus est. Ecce nos reliquimus omnia: & secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Viuebant enim omnes simul cum eorum: immo cum omni magro ex elemosinis: quas de fidelium suscipiebāt facultatibus: pinde Lucas euāgelista narrat. Quo pacto quedam sancte mulieres sequebantur xp̄m ut ei de suis facultatibus ministrarent. Hæ quidem erant Maria Magdalena: Marta: Iohanna uxor Chusæ procuratoris Herodis: Susanna & aliæ plures: quæ a christo de diuersis languorum generibus beneficium susceperant sanitatis. Post uero christi resurrectionem: apostoli eum modum uiuendi instituerunt: ut inter eos nihil esset proprii: sed de pretii uenditorum agroꝝ: sicut Lucas recēsuit unicuiq; prout opus erat distribueretur. Deinde cum per apostolorum predicationem credentiū creuisset mltitudo: & de alienigenis diuersisq; gētibus ad xp̄i fidē multi cōfluxissent: ob īueterat ā eorū gētilitatē: & ut tenacius fidei erudimēta seruarēt: nil aliud eis imponebant: nisi ut a fornicatiōe: rapinis: a sanguis suffocatōe: & idoloꝝ īmolatōe se abstinerēt: atq; ob eā libertatē: q̄ gentibus ꝑpter eoꝝ infirmitatē īdulta: primus ac scūs ille feruor etiā apud pfectos friguit: existimātes id: qđ erat gētibus ꝑ ī sir mitate cōcessū: sibi etiā licitū extitisset: utpote p̄dia: domos: & agros ꝑ eoꝝ usibus rtinerēt. locupletatis aūt a cōstātio ecclīis: cunctis laicis

habere ꝓprium a Siluestro Pon. Max. fuit concessum: dūmō annuas decimas suis soluerent sacerdotibus adhuc in cōi uiuētibus. Sed cres cente clericoꝝ auaritia uita cōi mē contenti: ceperūt sicut laici ꝓpriū hr̄e: quod uirus ita paulatim subrepit: ut nulla amplius seruaret̄ inter sacerdotes cōitas. Quod Augustinus uidens ingemuit: & cōtemplās q̄ta fuerat aplice cōmunionis pfectio: ut ipam saltē ī suis frībus: & cle ricis sibi subiectis eā instauraret: statutū fecit de nō hn̄do ꝓpo: iubēs deinde in regula: ut quicqd in sæculo haberent: cum monasteriū igre derent̄: libenter uellent illud esse cōe. Dignum enim uidebat̄: ut Hu go ait: ut qui cōmunē habebant gratiā: cōmunē haberēt & substantiā & quibus unus erat spūs: unus esset & sumptus: Et ut totius precepti clarior habeatur expositio. Sane aduertendū est: ꝙ in seculo manētes duo hn̄t: bona. s. terrena: & eorum affectum: cū monasteriū ingrediū tur utrunqꝫ in monasterio offerre altissimo debent: bona quidem ut sint cōia maiestati eius famulantibus: affectum ut non amplius illa: ut sua: sed ut cōia diligant: & quia bonum quāto cōmunius: tanto ꝓ culdubio melius: ideo plus illa in monasterio: ꝓ cōmunione fratrum curare tenent̄: q̄ si illis in proprium cōmodū in sæculo uterent̄: ꝓp terea præceptor noster in sequentibus dicet. Oīa uestra opera in unū fiant maiori studio: atqꝫ frequētiori alacritate: q̄ si uobis singuli ꝓpria faceretis: hæc enim illa duo sunt: quæ dn̄s in euāgelio p̄cepit: cum di xit: qui non renuntiauerit oībus quæ possidet: non pōt meus esse dis cipulus: quoad ꝑmum scilicet possidendi facultatem. Et iteꝝ q uult uenire post me: abneget semetipm̄: quo ad secundum. s. retinendi affe ctionem. Non enim sufficit exteriorem relinquere substantiam: nisi intetiorē abscidamus cōcupiscētiā. Et sane abiecit libenter: qm̄ hylarē datorē diligit deus: nec suæ celsitudini grata sunt coacta sacrificia. hec tria igitur tua facient munera grata: si rerum substantia: si earum affe ctum: si cum mentis hylaritate offeres: libēter igitur & oī cum affectu debemus terrena dare: ut possimus celestia cōparere. his tribus regnū cœloꝝ emit̄: etiā si ꝑmum exiguum sit: dummō altera duo in archa no feruēāt mētis. Eteni regnū celoꝝ tantū ualet: q̄tū habes. Nihil uti lius emit̄: nihil carius possidetur. Nihil a te postulat uberrimus re munerator deus: nisi quod largiri potes: Nihil iubet: nisi quod ad

ĩplere uales. Si exteriora non habes: quæ dones interiora non desunt que offers: que tanto erunt illi summo principi deo gratiora: quanto hæc illis sunt quippe pstantiora.

Textus septimus — Augustinus

Vi autem non habebãt: non ea que erant in monasterio que nec foris habere potuerunt.

Commentum septimum — Ambrosius

Ræcognouit præcellentissimus doctor ad monasterium mĺ
tiplicium hominum genera fuisse uentura: nec omnes: qui il
luc se conferunt: diuino ducerentur spiritu: qnimmo aliqui monaste
rium ingrederentur labores mũdi euitantes: ac etiam de rebus ad ui
ctum uestitumq; spectantibus diffidentes: quibus dicitur ut non pre
sumptuose: nõ arroganter in monasterio uiuant: nec se erigant ad ea
postulanda: quæ foris hoc est in seculo habere non potuerũt. Discre
ti tamen prælati charitas suppleat: ut eorum necessitati presertim tem
pore infirmitatis: quod opus fuerit: minime deneget. Iccirco mox ab
iecit: Sed tamen eorum infirmitati: quod opus est tribuatur: etiam si
paupertas eorum: quando foris erant: nec ipsa necessaria poterant iue
nire. Charitas quippe illud esse indumentum preciosissimum atq; ã
pliissimum describitur: quod omnia operit. Et ideo pauperes & diui
tes: magnos & paruos: doctos & ignaros: nobiles & iguobiles: cũ ne
cessitas affuerit: eadem debemus charitate complecti. Nanq; omnes q
ad christi accedunt seruitium: equum est: ut de christi uiuant muneri
bus. Dignus est enim operarius mercede sua. Ft licet pauperes aliqui
quoad terrenam substantiam ad monasterium accedant: tamen pleri
q; effecti diuites sunt: quibus iubetur: ut propter deum ipsum dimit
tant. Vnum enim de secunda tabula mandatum est: ut non concupis
ces: concupiscentia eni rerũ terrenarũ atq; fluxibiliũ: satis est ad cõseqn
dam æternã damnationem. Hinc scriptum est: qui uiderit mulierem
ad concupiscendam eã: iam mechatus est: hinc Beruardus ait. Viscus

quidē praui desiderii:& delectatōis terrene aīam uolare non patit᷑: & citius retrahit mentem:si forte aliquando subleuatur. Propterea speculator nostrarum intentionum deus:plus ad nostram attendit intētionem:q̄ ad ipsam substantiam exteriorem:propterea ab eo enuntiatum est. Beati paupēres spiritu. Propterea a nobis cor expostulat. Nā qꝫ ex omnibus creaturis:quæ sub sole sunt:nihil humano corde sublimius:nihil nobilius:nihilqꝫ deo similius repitur:iure igitur nihil aliud a te querit nisi cor tuum

Textus octauus Augustinus

Amen non ideo putent se esse fœlices:quia inuenerunt uictū & tegmentum quale foris inuenire non potuerunt.

Commentum octauum Ambrosius

Vibus fratres istos conferre possumus:qui ꝑpter corporis necessitatem:non ꝑpter anime salutem ueniunt ad mōasteriū: qui non mentem:sed uentrem replere desiderant. Qui se felices ideo putant:quia inuenerunt in monastario uictum & uestitum: qualem in seculo inuenire non potuerunt. Tales quippe Beluis comparamus:quæ omnem eorum appetitum ad ingluuiem dirigunt. Tales de numero sunt epicureorum:qui eorum fœlicitatem in uoluptate sanxerunt. Tales utiqꝫ sunt:quorum ut inquit aplus deus uenter ē Ad hos xps direxit sermonem:cum dixit: Queritis me non quia uidistis signa:sed quia manducastis ex panibus meis Absit igitur frēs: ut in monasterio simus:ut bene r̄ficiamur:bene uestiamur:bene dormiamus:& bene nobis temporaliter sit. Nonne tunc nobis illa saluatoris conueniret sententia. Amen amen dico nobis:recepistis mercedem uestram. sed Absit:ut hic finis:hic merces:hic & præmium nr̄arum sit operationum:ut nos simul cum illis hic fine claudamur. Caueamus igitur concupiscere terrena:ne amittamus cælestia. Non desideramus temporalia:ne priuemur æternis. Ieiunemus igitur breui tēpore in mōasterio:ut ī æternū epulemur ī celo. Exurire debemus hic

ut satiemur cum apparuerit gloria dei. Nõ.n.nobis tunc illa dari sati etas poterit:q̃ nr̃a erit felicitas:nisi nos hic prius afficiamur p̃simonia Vnde beatus Hieronymus difficile immo impossibile eẽ dicit: ut qs de delitiis ad delitia transeat:ut in utroq; seculo maneat gloriosus:ut hic uentrem: ibi mentem plenã habeat: ꝑpterea terrena tantũ nobis debent esse in usu:ut uiuamus:non uiuere ut illis fruamur Dauiticæ monitioni obtemperãtes. Diuitie si affluant nolite cor apponere. Nã q; illud cui unusquisq; suum cor apponit:proculdubio efficit͛: dicente p̃re nostro Augustino. Si terram diligis:terra es: Si deũ diligis: deus es. Et rationem alibi adiecit:quoniã profecto tanta est uis amoris: ut amantem transferat in amatum:sitq; uniuscuiusq; amor: pondus amãtis:ut eo feratur:sicut eidem placuit:quo ip̃e fertur amor. Diligamus ergo eterna fratres:ut æterni fiamus:diligamus cœlestia ut cœlestes simus:diligamus deum:ut unus sp̃s efficiamur cum eo:cuius maiestas:q̃ nec oculus uidit:nec auris audiuit:nec in cor hoĩs ascẽdit:nobis in sua p̃parauit essentia.

Textus nonus — Augustinus

Ec erigant ceruices:quia socian͛ eis:ad quos foris accedeř nõ audebant:sed sursum cor habeant:& terrena uana non q̃rãt: ne incipiant monasteria esse diuitibus utilia non paupibus: si diuites illic humilian͛:& pauperes illic inflantur.

Commentum nonum — Ambrosius

Icut moniti sunt pauperes monasterium ingredientes:ut nõ ea quærant in illo:que in sæculo non potuerunt habere: nec existimet se esse fœlices :si uictum uestitumq; talem inuenerint:qualem in sæculo inuenire nequiuerunt:ita admonentur ut ceruicem non erigant si eis associentur in mõasterio:ad quos dum eẽnt in seculo accedere non audebãt. In hoc magna uis:magnumq; ostenditur religionis uĩculum ut pauperes & ignobiles:ad diuites & nobiles seculares eoꝝ pudore:diuitũq; cõtẽptu accedere ĩ seculo nõ audeãt

& utriq; religionem ingressi: utriq; ihesu christi facti conserui: utriq;
eiusdem domus: eiusdem cellarii: eiusdemq; uestiarii sunt facti posses
sores. Sicut enim omnes eiusdem uinee domini sabaoth cultores: ita
omnes eiusdem consortii: eiusdem aĩ: eiusdẽq; cordis in dño eẽ debẽt
Nec tñ ob hanc cõmunẽ societatẽ paupes ceruices erigant: idest non
supbi: non arrogantes: nõ ãbitiosi: nõ ĩflati fiãt: sed sursum cor habe
ant deo grãs agendo: q talium in religiõe hñt consortiũ: ad quos ĩ se
culo neqbãt hr̃e ingressum. Et terrena uana non quærãt. Vanũ ꝓpe
illud dicimus: quod suũ nõ cõsequit̃ finẽ. At enim religiosoꝝ finis
est ipe gloriosus & sublimis deus qui summũ est bonum. Ceruicum
igitur erectio: elatio mentis: ambitio & oĩs actus supbie: & deniq; om
niũ rerum terrenaꝝ appetitus: uani sunt: hoc est in uanum: incassum
& frustra illos in monasterio esse facit: qui in eos dilabunt̃: quoniam
sancte religionis misericordie pmittent eos asseq finẽ. Nam & si sanc
ta sit religio: sanctum sit monasteriũ: sanctus sit habitus: sancta uide
antur opa: oĩa tñ inutilia ex superbie efficiunt̃ uitio. Nempe omnis
superbia casum habet. Inde de superbo scriptum est. si penetrabit nu
bes & cœlum ascenderit tanq̃ sterquilinium perdetur in fine. Quid
enim supbis angelis profuit cœlum: Quib elatis prothoplaustis dili
tiarum paradysus: Quid igit̃ ambitioso mõacho sanctũ ꝓderit mo
nasterium: certe nihil: propterea sanctus Dauid orat ad dñm. Nõ ue
niat mihi pes superbie: quia ibi ceciderunt qui operant̃ iniquitatem:
expulsi sunt: nec potuerũt stare. Vnde Nabucdonosor regi de sua ba
bylonia superbienti: & exclamanti: atq; in hæc uerba prorũpẽti: Non
ne hec est ciuitas Babylon: quam ego ædificaui in domum regni ĩ ro
bore fortitudinis mee: & in gloriam decoris mei: Vox super eum in
tonuit dicens. Tibi rex dicitur. regnum tuum transiet a te. ab omni
bus eiicieris: & cum bestiis ferisq; erit habitatio tua. fœnũ ut bos co
medes: & septem tempora super te mutabunt̃: donec scias q excelsus
dominatur in regno hominum. & mox sensum & regnum amisit: si
cut brutum & iumentum annis septem pascua quærens. Quo circa p
ceptor noster in sermone de superbia his uerbis nos cautos reddit. O
frẽs mei. Cauete ne orãtes ul' leg ẽtes: ul' stãtes: ul' sedẽtes: ul' uigilantes
& ĩ cinere & cylitio habitãtes cũ phariseo dicatis: grãs tibi ago dñe:

quia non sum sicut cæteri homines:hoc enim salutariã uitam ducen
tes diabolo instigati sæpe cogitant:sepe hoc dicere tẽtant᷑ ab inimico
seruoꝝ dei.potius enĩ uolo uos heremũ exire:q̃ talia dicere uł cogitar᷑
Sed dum tẽtamini hoc asserere:uel de uobis hoc cogitare:mox clama
te:mox ululãtes dicite. Ego sum uermis & nõ homo:obprobriũ hõi
nũ & abiectio plebis.Et cum publicano dicite q̃buscũq; ornati uirtu
tibus.Deus ꝓpitius esto mihi peccatori.Attẽdat igit᷑ charitas uestra
quid dixerit ueritas nostra.Qui maior est uestrũ:fiat sicut minor: &
qui p̃cessor ẽsit minister:ergo:o monache:q̃to maior es humilia te in
oĩbus.Si minor es: non erigas ceruicẽ:quia magnis & ꝑfectis associ
aris:sed potius memor esto uilis cõditionis tue: & in oĩbus te humi
lia:deo gratias agens:& sic inuenies gratiã corã deo & hoĩbus.Ecõtra
si feceris:superueniet in te comminatio:quam noster adiecit præceptor
dicens.Ne incipiant monasteria esse diuitibus utilia non pauperibus
Si diuites illic humiliant᷑:& paupes illic inflantur.Magna quippe ab
usio est:ut paupes sup̃bi sint:ut sup illud p̃sumãt quod eis non est a
natura uel fortuna cõcessum:ꝓpterea eis cauendũ ẽ:ne id quod eis eẽt
ad salutẽ ꝓficuũ:ad ꝑpetuũ cõuertat᷑ incendiũ.Verbũ enim Saluato
ris ẽ:ut difficilius sit diuitẽ regnum cœloꝝ intrare: q̃ Camellũ ꝑ cru
nã acus:ergo expeditius atq; libẽtius paup: quoniã paucioribus ĩpli
catis curis:deo poterit famulari.Si uero sup̃bie detẽtus põdere:facilius
ad superiora non euolet:suæ duntaxat erit ascribendũ uolũtati.Sicut
ergo in sæculo pauperes:sicut infimi: sicut abiecti extiterunt: ita se ĩ
religione ostẽdant: in qua nõ mõ humiles: sed mites: docibiles: disci
plinabiles:& ad oẽs debent esse obedientes:quoniã dñs sicut scriptũ
est:Docebit mites uias suas.Et rursus ip̃e emittit fontes ĩ cõuallibus
idest gratiã suam prestat humilibus.Et iterum qui se humiliat exalta
bitur.Et Propheta:Superbus deus resistit:humilibus aũt dat gratiã:
Et dominus in euangelio.humilis recumbit in nouissimo loco:ut ab
ipso domino ei postea dicatur.amice ascende superius. Et sanctus Da
uid:elegi abiectus esse in domo dei mei:hoc est in loco humili sancte
religionis:& in consortio deo famulantiũ:magis q̃ habitare ĩn taber
naculis peccatorum:hoc est in synagoga peruersorum: & in conuen
tu malignantium atq; superborum.

Attende

Textus decimus. Augustinus

Vrsus etiam illi: qui aliquid esse uidebātur in sæculo: nō habeant fastidio fratres suos: qui ad illam sanctam societatē ex pauptate uenerunt.

Commentum decimum. Ambrosius

Icut tribus preceptis admoniti sunt paupes: ita diuitibus ac nobilibus monasterium ingredietibus tria cōfert documēta seruanda. Primū qdē: ut non habeant fastidio fratres suos: qui quidē uenerūt ex pauptate & ignobilitate sæculi: ad illā sanctam societatē: que in cōi uita religiōis cōsistit. Duabus ꝑfecto rōnibus diuites: nobiles: potentes: & qui aliquid alio mō uidebant̃ esse in sæculo: sumopere cauere debent: paupes & ignobiles ad sanctā monasterii societatem uenietes odio uel fastidio habere. Altera quidē est ex eorū maioritate ꝑfecta: nam ad eos dictū ē: quāto maior es: tanto magis te humilia. Altera ex incōprehēsibili abissu diuine & etærne electiōis emanans: qm̄ sicut Apl̄us ait. Infirma mūdi elegit deus: & ignobilia: & cōtemptibilia: ut fortia queq; cōfunderet: ut nō glorietur omnis caro in cōspectu eius. s. neq; potens in potentia sua: neq; sapiēs in sapientia sua: neq; diues in diuitiis suis. Et tertiam addimus. qm̄ non est ut Apl̄s iqt: acceptio psonarū apud deū. Idē eni dn̄s oium: & diues i oibus inuocātibus eū. Propterea diuus Basilius ait: q̄ deus nō fecit diuitem: diuitiarum dn̄m & possessorem: sed distributorē. Eum quidē fecit ut saluet̃: paupibus cōpatiendo: nō deridendo.

Textus undecimus. Augustinus

Agis aūt studeant non de parentum diuitum dignitate: sed de paupum fratrum societate gloriari.

Commentum undecimum Ambrosius

Lterū documentū est: ut diuites & nobiles ipi: non debeant de

parentum dignitate:diuitiis & potentatu gloriari:quoniam id ad ua
nitatem ptinet mundi.Nempe magna stulticia coꝝ est: qui mundũ nota
reliquerunt monasteriũ ingrediẽdo:& mũdi inuoluũtur uanitatibus
Nonne isti melius letarentur in seculo:quam se & alios affligerunt ĩ
monasterio:Nonne isti talibus cõparant amẽtibus: qui suauissimis
spretis epulis:uelit deĩde epularum satiari odore:Studeant igitur nõ
de uanitatibus mundi:cu mortui sunt:sed de paupeꝝ fratrum:cum
quibus uiuũt xp̄o societate gloriari.Contẽplentur cum Salomõe:ꝙ
omnia que sub sole sunt:uanitas sunt uanitatũ. Contẽplẽtur: ꝙ nec
parentum dignitas:nec diuiatiarum copia:nec potẽtatus magnitudo
aliquid cõferunt ad beatitudinem: Contemplent ꝙ sublimis deus
qui diues in gloria sua:pauper factus est pro nobis:nec diuitibus:sed
pauperibus dignatus est sotiari.Contemplent ꝙ qui excelsus:impas
sibilis:& immortalis est in sua deitate: paruus:humilis: passibilis: &
mortalis factus est in nostra humanitate.Quod igitur supbis:o mo Atende
nache:qui puluis es & cinis:qui de mundi uanitatibus gloriaris:qui
fastigio pauperes fratres habes:qui dedignaris eis sociare:qui eos de
risorio uultu aspicis:Si rex celoꝝ:creator uniuersi:dn̄s dominãtiũ:&
deus maiestatis:sic pauperum adamauit cõsortium:ut relictis regali
bus sedibus:pauper inter pauperes nasci uoluit:paup uiuere cũ paup
ibus cõuersari:pauperes ad se accersiri: pauperum collegium cõstitu
ere:pauper & sanctus inter pauperes nudos & sceleratos mori: & mũ
di potentiam calcare:& mundum ip̄m totum:paucis emissis pauperi
bus ad se cõuertere:Non enim alis:non cuneis:non legionibus:non
aciebus castroꝝ:non exercitibus militum:non armis quibuscũq;:nõ
ducum:imperatorumq; impetu:sed discalciatoꝝ hominum pauperũ
scilicet aplorũ linguis:omnibus terre finibus suam uoluit ꝑesse male
statem.Nos igitur fratres diligamus & amemus pauperes: quoniam
milites xp̄i sunt:gloriemur de paupeꝝ fratrum cõsortio:quoniã dn̄s
refugium est pauperi:gaudeamus & iocũdemur de eoꝝ societate:quo
niam ipoꝝ est regnum celoꝝ.Caueamus eos derisui uel cõtẽptui ha
bere:quoniã nihil ꝓfecto grauius:sicut egregius doctor Ambrosius
inqnit:q̃ ut fratres nostros pauperiores supbo oculo despiciamus:cõ
formes nobis intollerabili ꝑpellamus fastidio:nostra indignos gratia

iudicantes quia ſunt inopes:cum pauptas facilius ſit deo q̃ theſaurus acceptior:ꝓpterea Auguſtinus in libro de uerbis apl̃i ait. Vis cognoſcere q̃ loruplex ſit pauptas:celum emit. Quibus theſauris cõferri poteſt quod pauptati uidemus indultum:ut pauper ad regnum cœloꝝ uenerit:quod diues poſſeſſiõe ſua obtinere non potuit.

Textus duodecimus Auguſtinus

Ec extollantur ſi cõi uite de ſuis farultatibus aliquid contulerint. Nec de ſuis diuitiis magis ſupbiant:qui eas in mõaſterio partiuntur:q̃ ſi eis in ſeculo fruerentur.

Commentum duodecimum Ambroſius

Ertium documentum:quod noſter præceptor diuitibus ad monaſterium accedentibus tradidit:eſt:ut ſi ſuis de facultatibus monaſterio pro cõi uita ſeruanda quippiam tribuerint: non extollantur mente:neq; etiam uerbo ſe iactent. Verba enim exteriora imago ſunt uerbi interioris. Perinde ariſtoteles in libro enũtiationum ait. Voces ſunt notæ earum:quæ ſunt in aĩa paſſionũ. Propterea ſi quis iactanter narrat:quæ monaſterio cõtulit:ſignum eſt ut elatam habeat mentem. Nec de ſuis diuitiis magis ſupbiant:quia eas ĩ monaſterio inter fratres partiunt̃:q̃ ſi eis in ſeculo fruerentur. Multo enim minus malum eſt:ut quis humiliter ſuis diuitiis fruatur in ſeculo:q̃ ſupbe partiundas inter fratres cõferat monaſterio. Ob eam rem diuus parens noſter Auguſtinus in ſermone de ſupbia nos admonet ut caueamus & uigilanter attendamus:ne ſupbia inflemur de bonis cõmiſſis. At enim bonorum duo ſunt genera: Alteꝝ quod ad animũ Alterum quod ad bona pertinet exteriora. Ex qbus duo genera naſcantur ſupbie:alterum quod carnale:alterum quod ſpũale dicit̃. Nã q; opes:diuitie:pulchritudo:nobilitas generis:robur corporis:& alia huiuſmodi exteriora bona ſunt de his gloriari: propter hæc faſtidio fratres habere:pauperes proſequi:alios contemnere ad carnalem ſpectat ſuperbiam. At uero ſcientia:ſapientia:fortitudo animi:pudicitia

tentationum uictoria:singule uirtutes mentis:& deniq; omnia pieta
tis obsequia:spūalia sunt bona.De his qui se extollunt in genus spi
ritualis superbiæ labuntur.Quippe utrunq; malū:sed hoc periculosi
us.Vtrunq; euitandum:sed hoc fugiendum.Vtrunq; eiicit mentem:
sed hoc infœliciorem facit animā.Hinc beatus Hieronymus ait.Mul
to illa deformior est superbia:quæ sub quibusdam humilitatis signis
latet:sicut sepenumero cōtingit:ut glorieris q᷑ de peccato superbie e
geris penitentiam.O infœlix anima:ut de occiso inimico suscites ho
stem:superbiam abiiciendo glorieris:mactando superbiam efficiaris
superba.Quid hoc pernitiosius:qd infelicius:quid periculosius? Nē
pe uirus hoc naturam habet uiperarum:ppterea summo studio āni
tendum est:ut hoc genus nostris:e mentibus penitus euellamus. Ca
ueamus igitur extolli de bonis operibus fratres:ne deiiciamur.Quis
quis enim in eo quod bene agit intumescit:eo ipso tramite quo pficit
cadit.Et porro quāto magis uidetur profecisse:tanto plus deficit:& q̄
to magis ascendisse creditur:tanto periculosius ac uelotius pro sui pō
derositate descendit.Hinc Cassiodorus dixit.Sathanas elatus cecidit
humilis homo subleuatus ascendit.Hinc Gregorius Pontifex maxi
mus in moralibus ait.Omnis superbia eo ipso in imo iacet:quo in al
to se erigit:ut inde magis subposita cunctis sit:unde cunctis appetit
superesse.Hinc Bernardus fassus est.Superbia de supnis celestibus ad
ima p̄cipitat:humilitas ab imis ad alta leuat.Angelus:e cœlo ad tarta
ra corruit:homo:e mundo ad cœlum ascendit.Et Vgo in cōmentari
is inquit. Omnis quippe superbia tanto in imo est:quanto in alto se
erigit:tantoq; profundius labitur:quāto excelsius eleuatur

Textus decimustertius Augustinus

Equitur alia quippe quæcunq; iniquitas in malis opibus ex
ercet̃ ut fiant supbia etiā bonis operibus insidiat̃ ut pereant.

Commentum decimumtertium Ambrosius

T feruentiores sint ad suscipienda documenta:q̄ de euitāda

De superbia : nota.

superbia tradidit eius detestationem & malignitatem adiecit: aperiēs ipsam cunctis iniquitatibus: cunctis uitiis & peccatis profecto esse nequiorem: quoniam quæcūq; alia iniquitas: quodcūq; delictū sit: quippe illud exercetur in malis operibus: ut fiant: hoc est: ut illa perpetrentur & sequantur mala. Superbia uero non solum perpetrare mala itēdit: sed etiam bonis insidiatur operibus ut pereant. Et ideo in libro đ natura & gratia inquit: omnia uitia in malefactis tantūmodo ualent: sola superbia etiam in recte factis est cauenda: in quibus pede celeriore supuenit & obrepit. Cætera uitia similes sunt Leoni: qui aperte irascitur. Superbia draconi: qui occulte insidiatur. Et q̄to difficilius ē: occultas euitare insidias: q̄ impetus fugere manifestos: tanto cæteris uitiis & nequior & periculosior est superbia. Hinc duplicem finem eē superbie agnoscito: mala utpote uniuersa cōmittere: & bona oīa tollere quo fit: ut recte scriptum sit: initium omnis peccati esse superbiā. Perinde præcellentissimus doctor Augustinus in sermone de nō alte sapiendo inquit. Superbia mater est & caput omnium uitiorum: ab ea enim descendit inanis gloria: inuidia ira: tristitia: auaritia: uoluptas carnis: in qua continetur gula atq; luxuria. Ascendit quis fratres mei: ad sapientiam huius mūdi: & dum considerat honores sibi a discipul' exhibitos: extendit alas suas usq; ad terminos orbis terre: & de se præsumens gloriatur: & superbiendo ac præsumendo: mox inanis gloria præsumentem aggreditur: dum ab aliis querit gloriosus uideri. Et dū sic querit: a quibusdam considerat & uidet se despici dicentibus: non est quod a mltis creditur: plures nāq; sunt eo acutiores: plures eo meliores esse non dubitamus. Inflatus uero ille: qui se omnia putat scire uel singula possidere: uidens quosdam altiores se: mox eū inuidia aggreditur: cuius uestigium ira imitatur: & non ualens iram ope pficer̄ tristatur: & consolationem quærens tristicie ab auaritia tangit': ut habeat unde transcendere ualeat omnes. Sed ecce cum diuitias cōgregauerit: statim in gule & luxurie foueam cadit. Et eo pacto cunctoꝝ malorum radix: & regina est omnium uitiorum superbia. Quid plura? cæteris uitiis creaturæ offenduntur: superbia uero suum iaculū in deum immediate enixa est emittere: dicente Augustino in commentariis psalmorum. Quid superbie malicia deterius: quæ nec deū habere

prepositum:Hec uelut omnium peccatorum imperatrix:prima est i delinquendo:ultima remanet in conflictu.Ob eam rem cum dei ser ui cetera superauerint uitia:& ad alta uirtutum conscenderint: adhuc super est eis contra superbiam pugna:quam nisi expugnauerint:frus tra in cœteris laborarunt:quoniam arx & fortilitium cauernosum est ubi tanq̃ clamdestini cœtera uitia latent.Hec ieiunia.disciplinas:orō nes:peregrinationes:elimosinas :omnium facultatum distributiones & omnium uirtutum genera facit inutilia:ideo subiunctum est.

Textus decimusquartus Augustinus

T quid prodest dispergendo dare paupibus: & paupem fie ri:si anima misera superbior efficitur diuitias contemnendo q̃ fuerat possidendo.

Commentum decimumquartū Ambrosius

Onge enim melius esset:si eas in sæculo retineret:q̃ sic dimit tere:ut in monasterio deinde superbiant.Infœlix profecto ē qui perit uirtutibus:& unde præmium expectat:inde tormē tum incurrat.Hanc fœlicitatem incurrit Phariseus:quando bona sua opera iactanter in templo recensuit:se quidem iustificando:& ipsum condemnando publicanum.Perinde Augustinus alibi sic dicit.Sunt quidam qui de cōtemptu uane glorie uanius gloriātur. Silr sunt ple riq:qui de contemptu diuitiarū:uanius extolluntur: quibus sane di citur:melior est humilis peccator:q̄m iustus elatus: Melior humilis diues:q̄m supbus pauper. Quocirca oīs seruus dei sic ꝓuidus: & cir cunspectus in suis debet esse actionibus.ut hæc perspicaci studeat mē te.Imprimis ne mala committat:deinde ne bona negligat:postremo ne de bonis:quæ fecerit extollatur.Etenim illa quæ agimus:tunc uere sunt bona:cū sp sūt ab hūilitate custodita.tūc ueraciter sumus paupes xp̄i:si hūiles sumus ꝓ amor xp̄i:& tūc qdē sumus hūiles ꝓ amor xp̄i: qn̄ abrenūtiantes diabolo seqmur xp̄m.Nāq꜄ p superbiā & cupidita tē(ceu Augustius libro de salutaribus documētis xp̄ianissime disserit)

Attende quod dicit

Diabolus superbe dicit. In cœlum conscendam: Christus cum humi
litate dicit. Humiliata est in terra anima mea. Diabolus per superbiã:
& cupiditatem dicit. Ero similis altissimo. Christus per humilitatem
cum esset in forma dei exinaniuit semetipm formam serui accipiẽs: hu
miliauit se patri. Factus obediens usq; ad mortem. Diabolus per sup
biam & cupiditatem dicit. Super astra exaltabo solium meum. Chris
tus cum humilitate dicit. Discite a me quia mitis sum & humilis cor
de. Diabolus cupidus & supbus per Pharaonẽ loquitur dicẽs. Nescio
deum: & israel non dimittam. Christus cum humilitate dicit. Si dixe
ro: quia non noui eum: ero similis uobis mẽdax: sed noui eum & mã
data eius seruo. Diabolus supetbus & cupidus dicit. Mea sunt flumi
na: & ego feci ea. Christus cum humilitate dicit. Nõ possum a memet
ipo facere quicq̃: sed pater meus in me manens facit omnia. Diabolus
superbus & cupidus dicit. Mea sunt omnia regna mundi: & gloria eo
rum: & cui uolo do ea. Christus: cum diues esset: pro nobis factus est
pauper: ut eius inopia diuites redderemur. Diabolus superbus & cu
pidus dicit. Sicut colliguntur uuæ: quæ derelictæ sunt: sic uniuersam
terram: ego congregaui: & non fuit: qui amoueret pedem: & aperiret
os atq; garriret. Christus cũ humilitate dicit. Similis factus sum pel
licano in solitudine: uigilaui & factus sum sicut passer solitarius in te
cto. Diabolus per superbiam & cupiditatẽ dicit: exiccaui uestigia pe
dum meorum: omnes riuos aggerum. Christus cũ humilitate dicit.
Nunquid non possum rogare patrem meum: & exhibebit mihi plus
q̃ duodecim legiones angelorum. Et ad ultimum concludam. Diabo
lus per superbiam & cupiditatem cum ruina magna ad infernum pre
cipitatur. Christus cũ humilitate ad cœlos subleuatur: Et nos fratres
si uolumus perficere nostri certaminis cursum: & ad æternam beatitu
dinem peruenire. Caueamus imprimis cupiditatem malam per abdi
cationem proprietatis. Caueamus superbiam diabolicam: de per nos
collatis monasterio: & cæteris aliis bonis operibus: nos non extollen
do: & cum omni humilitate Christi conemur sequi uestigia: pauperi
bus fratribus bona cõmunicando: infirmos uisitando: miseris & affli
ctis omnibus prestando solamen: unionem: pacem: & charitatem cum
omnibus habentes: & eo modo legis saluatoris: & preceptonis nostri

Augustini regulæ:ueraces erimus obseruantes.Iccirco adiecit.

Textus decimusquintus Augustinus

Mnes unanimiter & concorditer uiuite:& honotate inuicem deum in uobis:cuius templa facti estis.

Commentum decimūquintū Ambrosius

Vod ait unanimiter ad unam spectat uoluntatam.Quod ad iecit concorditer:ad unitatem cerimoniarū & beatorum morum pertinet.Quod annectit:honorate inuicem deum ĩ uobis:id nimirum fit:si propter deum nos inuicem diligamus:si sollici ti sumus:ut nostrum unusquisq; dei seruet mandata. Vnanimiter in quā uiuimus:si unum in deo animum habeamus: ut omnes unū sentiamus:quod ad nostram spectet salutem.Si omnes sumus unius uelle in dei seruandis mandatis:unius nolle in euitandis profugandisq; uitiis:utrunq; enim & uelle & nolle ad uoluntatem spectat: que si in aliquibus coniungantur: ueri sunt amici:quoniam Crispo salustio teste:idem nolle & idem uelle ea demum firma amicitia est: a qua Marci Tulli non discrepauit sententia:cum diffiniret:amicitiam esse:omnium humanarum:diuinarumq; rerum cum beniuolentia & charitate summam consensionem.Concordem autem ducimus uitam:si nostris in actibus singulares non fuerimus.Non enim decet in uno monasterio costitutos discrepantes esse in cerimoniis. Non decet quempiam ut si cōuentus constitutus reficiatur: ipse ut singularis appareat:ieiunet si constitutus est in lectione:ipse uelit esse in oratione:ut si constitutus orando stat:ipse prostratus iaceat:mlto minus morū decet difformitatem:ut cum alii taciturni:casti:modesti:& humiles sint ipse loquax: luxuriosus:præceps sit:& superbus.Itaq; frater qui concorditer uiuere affectat:prius debet prauos relinquere mores: ut peruersus:inordinatus:infestus: indocilis: procax:& petulans: minime sit.Deinde sermones:incessum:statum:omnem motum:& omnē deniq; uitam suam sic librare:ut concors sit illis:cum quibus nouerit eē

quomo honorat deus

uiuendum. Is itaq; religiosorum hominum est rectus ordo uiuendi Vt imprimis in eis sit una uoluntas: deinde concors seruetur uita: postremo deum in seipsis inuicem honorent. Honoratur autem a nobis deus: si eius seruamus mandata. Honoratur deus si debitus latriæ exhibeatur cultus. Honoratur in nobis deus: si propter ipsum nos ipsos diligimus. Hinc Saluator ait. In hoc cognoscit homines: qa mei discipuli estis: si dilectionem habueritis ad inuicem: honoratur a nobis deus: si bona opera que agimus deo attribuimus: & in eius referimus maiestatem. Cum enim egerimus hec: eius templa facti erimus per superuenientem: & inhabitantem spiritum sanctū eius in nobis. Ea uero assequi non possumus: nisi per fugam proprietatis: & supbie & per paupertatis & humilitatis amplexum. Quoniam sicut illa duo omnis discordiæ: omnis odii: omnis defensionis: omnium contentõnum guerrarum & bellorum sunt causa. Ita hæc paupertas & humilitas: charitatem generant: charitas uero unitatem nutrit atq; concordiam. Vnitas autem & concordia nos efficiunt templum dei. Propterea præceptor noster ad communionem seruandam: ad repellendam supbiam: ad amplexandam unionem & concordiam nos tanto ordine: tantoq; studio concitauit.

Textus decimussextus — Augustinus

Rationibus instate horis & temporibus constitutis

Commentū decimūsextū — Ambrosius

Attende: bene quid conferat volentibus celum ascendere

Nhælantibus cœlum ascendere: opus est: ut imprimis charitate ferueant. subinde quod ex altero necessario sequitur: unionem pacem & concordiam habeant: postmodū terrena suppeditent: Quarto ut reiecta superbia humiles sint: hæc ad hunc usq; locū preceptor nr̄ iussa tradidit capessenda. nunc magnum uehemensq; uehiculum: quo ad deum magnopere subleuamur: iubet ascendere

Oratio est maximu[m] vehiculum. Eterne vite.

Hec quidem oratio est: quæ post predicta sane iubetur: quoniam sine
illis prorsus absq; fructu habetur. Hinc probe dicimus: q oratio fere
nat cor: si fuerit a charitate succensa. Surgat a uitiis: si cũ fraterna emic
tatur concordia. Abstrahit a terrenis: si a paupere spiritu fiat. Suble
uat ad celestia: si a contrito & humiliato proficiscitur corde. De q̃ Au
gustinus. Imprimis maximum ponit incitamentum: cum dicit: Ora
tionibus instate. Subinde quo tempore orandum sit docet: cum ãne
ctit horis & temporibus cõstitutis. Tertio oratorii subiungit immu
nitatem: cum ait in oratorio nemo aliquid agat: nisi ad quod factum
est. Postremo modum adiecit orandi dicens. Psalmis & hymnis cum
orate deum: hoc uersetur in corde: quod profertur i ore. Mouet itaq;
nos imprimis ad orandum hisce uerbis. Orationibus instate. Instare
inquã debemus: quoniam sine mora excussa pigritia: curis mundãis
sublatis: & omni reiecta tepiditate: & absq; intermissione orare debe
mus: aliquando nescio quo pacto de nostris orationibus illa Augus
tini poterit uerificari sentẽtia. Orationẽ definiens: esse ascẽsum anime
de terrestribus ad cælestia. Inquisitionem supernorum. Inuisibilium
desiderium. Discessionem secularium morum: quibus quottidie mẽs
premitur humana. Orationibus item instare debemus: quoniam ut
Augustino in tractatu de oratione interrogare liceat: Quid est orati
one præclarius: Quid uite nostre utilius: Quid animo dulcius: qd i
nostra tota religione sublimius: Oratio est quæ nos christianos pro
uocat. Oratio est qua cum deo loquimur: qua patrem dicimus: q̃ uni
uersa desideria nostra in conspectu maiestatis eius effundimus. Ora
tio est: quæ cœlos penetrat: nubes transit: dei aures attingit. Hæc in
ecclesia uniuersis gradibus necessaria est. Hæc cathecuminis spiritum
fidelibus præsidium: pænitentibus solatium præstat. Hæc iustos cõ
tinet. peccatores subleuat. Per hanc etiam qui stant: non cadunt: & q
elisi sunt eriguntur. Hac utitur ætas omnis & sexus. Hac conditõ om
nis & dignitas. Hæc magna seruat. hec tutat & mĩa: per hanc diuites tu
ti sunt: p hãc paupes ñ deficiũt: hec illo[rum] abundantiã excubat: hec ut
ab ipis penuria repellat exorat. i hac gubernãur i pspis. p hãc fiduciã
gerimus i aduersis: hec nobis i gaudiis iucũda ẽ. hec i luctibus suauis

Per hanc leticiam percipimus. per hanc tristitiã declinamus. Huic au
tem animi nostri põdus: & tedium: uotiuaq; omnia commendamus
Hanc quasi fidelem sequestramus: & quasi idoneam & tutissimam na
uem uniuersorum desideriorum nostrorũ mercibus oneramus: que
ut ad omnipotentem deum prospero fœliciq; cursu perueniat: expan
sis manibus fusisq; precibus euitemur: per hanc omnia timoris domi
ni ornamenta pcipimus: p hanc quicquid fides inchoat: spes cumulat
charitas decorat: assidua depcatõe seruamus: p hãc castitatẽ tuemur:
continentiaq; uirtute gubernamur: per hanc in cõfessiõe persistimus:
in tentatione duramus: per hanc pro Christo corporis uincula susti
nemus: per hanc postremo beata martyria consumamus. O quãtum
igitur est fratres mei orationibus instandum: ex quibus tot adipisci
mur ornamenta uirtutum: quantumq; eis semper uacandum: ex qui
bus tot tantosq; nouimus effectus peruenisse: quis enim orationis ef
ficientiam explicaret? quis eius enarraret mysterium? Ecce ut Augus
tinus in sermone de oratione mellifluis uerbis utar. Moyses orabat in
mõte: & Iosue Amalech deuicebat in prelio: per orationem Ezechias
sanatur: & anime corporisq; salutem adipiscitur: per orationem Hiere
mias confortatur in carcere: Daniel inter Leones exultat. Tres pueri
in fornace tripudiant. Iob in sterquilinio nudus triumphat. Parady
sum de cruce latro inuenit. Susanna inter senes defenditur. Chaneæ
clamores exaudiuntur. De Magdalena septem eiiciuntur demonia:
Stephanus de torrente. in cœlum suscipitur: & inter lapidantes p sau
lo exauditur. Saulus efficitur Paulus: & doctor gentium: & prædica
tor orbis terre. Et quid amplius dicam. Nunquid & ipse Augustinus
de hoste fidei: per orationem factus est propugnaculum fidei? De ua
se erroris factus est doctor ueritatis: de tenebrosa caligine: factus ẽ iu
bar splendidum. Orauit Monica sanctissima. plorauit & lachrimata ẽ
pientissima mater pro suo perdito filio: p suo nato in errores demer
so. Et sic ad lachrimosam eius orationem deus respexit: ut nõ solum
catholicum efficeret christianum: sed totius Christi fidei institueret
defensorem. O q̃ igitur grandis: q̃ excelsa: quanq; efficax oratiõis uir
tus: merito igit̃ ait orõibus istate. Nõ simplr ĩqt orate: sed orõibus ĩ
state: qm̃ ñ iõ ẽ ab orone desistẽdũ: si obstrepẽtiũ cogitationũ tumltus

mentem ab oratione distrahat. aut si nō illico nos exaudiet deus: sed
orando pulsandoq; sic est perseueranter instandum: quousq; importu
nas desideriorum carnalium suggestiones: quæ nostris obstrepūt sen
sibus fortissima superemus intentione: ac tamdiu opus insistere est:
quousq; persistendo uincamus. Non enim desistentibus: non tepidis
non ociosis: non negligentibus: sed usq; in finem feruenter perseuerā
tibus cœlestia regna donantur. Hinc Saluator ait: Non qui inceperit
sed qui perseuerauerit usq; in finem: hic saluus erit. Hinc rursus scrip
tum est. Regnum cœlorum uim patitur: & uiolenti rapiunt illud.
Hinc Antiquus sermo dicit perseuerantiæ triumphus: & palma dat
uictoriæ. Hinc Aristoteles: a fine omnia appellari iustum esse asseue
rauit. Cœlorum igitur Rex inuictissimus: nostris in supplicatiōibus
instantiam importunitatemq; a nobis requirit. Hinc in euangelio ait
Petite & accipietis: quærite & inuenietis: pulsate & aperietur uobis:
Magna enim & excelsa munera facile dari minime debent. Nempe
magnitudini præmiorum mensura debet correspondere desideriorū.
At enim oculus non uidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascē
dunt: quæ deus præparauit diligentibus se. Propterea Beatus Grego
rius stupens interrogat: Quæ autem lingua dicere: uel quis intellec
tus capere sufficit: illa supernæ ciuitatis quanta sint gaudia: angelorū
interesse choris: cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere
presentem dei uultum cernere: incircunscriptum lumen uidere: nullo
mortis metu affici: incorruptionis perpetuæ munere lætati: Quocir
ca si primas orationes deus non exaudit: si ad primas lacrimas nō at
tendit: non ideo desistendum est: sed instar Cananeæ afluxu liberari
petentis. Instar Magdalenæ dominum in monumento inuenire affe
ctantis. Instar Annæ prolem ex suo uiro Alchana suscipere cupiētis:
Instar Ioachim & Anne uirginis gloriose parentum: Elizabeth & za
charie: & aliaꝝ pluriū ex se sobolē hr̄e q̄ritantiū instandum ē: hoc mr̄
illa pietate plena diua Monaca effecit: q̄ p̄us Augustinū carne mūdo
pepererat: postmodū charitatis uisceribus: ml̄to lachriaꝝ semīe eū ge
nuit xp̄o: & qm̄ ml̄tū feruēter: ac istāter orauit: ml̄tū fleuit: multū ad
aures dn̄e pulsauit maiestatis. Ml̄tas ad illā p̄ces emisit: multas fudit
lachrimas: multas destinauit supplicationes: in q̄bus sua feruētissima

Instandū est orōni ·

nullo modo desistendū ab oratione

pandebat desideria:explicabat mentem:insinuabat animum: mltum cor eius obsecrando contriuit:multum petendo se humiliauit:multū pientissima summa dei maiestas dignata est eam exaudire: quoniam non solum lauacro fontis baptismatis:sicut ipa petebat renasci meruit:sed ut contemptor mundi:heremi cultor:pastor gētium:fundator religionum:instaurator uite apostolice:lumen ecclesie:doctor doctorum:abyssus sapiētie:& preco summus:sanctissime foret trinitatis donatum est.Hanc imitemur fratres:tante matris sequamur uestigia: q̄ nullis parcendo laboribus:omnibus sublatis cōmodis:nulla itinerū curando discrimina:omni reiecto fastigio:sine intermissiōe: cū uberrimo fonte lacrimarum: ꝓ sui filii Augustini salute ex ītimo armario cordis praeces fundebat ad dominum.Huius amata & cōpagnonus imitati feruorem:ex sterilibus lumbis coruscans illud sidus Nicolaū Tollentinatem Augustini ordinis decus genuerunt.O igitur sancta oratio.Tu es columna sanctarum uirtutum.Tu deitatis scala.Tu uiduarum maritus.Tu uirginum gloria.Tu coniugatarum leuamen. Tu parturientium iuuamem.Tu sterilium soboles.Tu angelorum cognata:Monachorum corona.Oberrantium uia.Egrotorū sanitas. Afflictorum consolatio.Fluctuantium portus.Patientia pauperum. Beatus qui te amat:Beatior qui te frequentat.Beatus qui te astringit sed beatior qui in te perseuerat.Foelix itaq; qui tecū lacrimas fundit. quoniam holocaustum sanctum deo:& immaculatum offerre nō dubitamus.Orationibus igitur instate fratres:& in stando flete: si uris in petitionibus exaudiri desideratis:si digni cōcupiscitis gratia dei fieri.Et sequitur.Horis & temporibus constitutis & cætera. Et quāq̄m omnes qui deo per fidem adheserunt:in hanc conueniant sententiā: ut nobis ideo opus sit quotidiana oratione: ut qui quotidie deliquimus continua assiduaq; nos purgemus satisfactione.De horis tamen & temporibus cōstitutis nō eadē oīum uidet̄ esse snīa. Nāq; nōnulli existimarūt nūq̄m ab oīone eē cessandū.ꝓpter id qd saluator in euāgelio dicit.Oportet sp̄ orare:& nō deficere.& aplus ait: sine ītermissione orate:& augustius ī sermōe de oīone cū triplici vlitate oīonem eē faciēdā astruxit.utpote ī oī loco:ī oī tp̄e:& ꝓ oībus:orate iq̄t sp̄ & in oī loco:ut saluemi:nō solū unusq̄sq; ꝓ se:sed ꝓ oībus orate debemus

Nota

& rationem quam a uiro sanctissimo Ambrosio acceperat: adiecit dicēs
Nam ut ait pater Ambrosius. Si pro te tantum rogaueris solum tuū
meritum possidebis: Sed si pro omnibus rogaueris: omnes pro te ro
gabunt. Hanc orādi perseuerantiam fortius in cōmentariis super ps.
asseuerauit dicens. Quādiu hic sumus: rogemus dominum ut non a
nobis āmoueat deprecationem nostram: & misericordiam suam: ut p
seueranter oremus: & perseueranter misereatur. Multi enim in orādo
languescunt: li scilicet: qui in nouitate sue conuersionis feruēter orāt:
postea languide: postea frigide: postea negligenter: quasi securi fiant:
Vigilat hostis dormis tu. Ipse dn̄s praecepit in euangelio: quia opor
tet semper orare: & non deficere: igitur non deficiamus in orōne. Ille
eteni quod concessurus est: & si differt non auferet. Securi igit de pol
licitatione ipsius non deficiamus in orando. Alii uero huic sententie
q omni die orandum sit. assentientes: non astruunt: q omnibus ho
ris & omni momento orare debeamus: quoniam haec solum angelo
rum & abstractarum mentium est perfectio: & dum in hac sumus uia
dum terrenis artubus: dum ponderoso corpore: dum humi mēs nos
tra fuerit defixa: ad tantam: celsitudinem efferri nequimus. Cuius sen
tentie aiunt Augustinum fuisse non solum hoc in loco: ubi non sem
per: sed horis & temporibus constitutis: ait esse orandum: sed etiam ī
secunda regula: & in tractatu de margaritis paradisi: ubi certa descrip
sit orationis tempora seruanda. Nos aūt ambiguitatem de medio au
ferentes: duo esse orationis genera definimus: alterum ministeriale &
publicum: alterum deuotionis & priuatum. Ad pm̄ r obseruantiā cer
tas horas: certaq; tempora ab ecclesia instituta: plane constat. Nāq; ge
nus hoc in septem horas canonicas ecclesia ipsa: cuius haec est aucto
ritas faciendi: ob multa in septenario numero significata mysteria pti
ta est: quae quidem horae ab his: qui in sacris sunt cōstituti absq; mor
tali labe praetermitti nequaq̄ possunt. Hoc genus publicum etiam di
citur: quia publice coram populo: & p oī re publica xp̄iana in ecclesi
is celebratur. Alterum genus priuatum est: quia a priuatis psonis: p
priuatis necessitudinibus: aut p p̄uata salute fuit assumptū: ad quod
ip̄a referenda est continuitas. Mirum enim in modum opus est: ut
suggestionibus diaboli: temtationibus mundi: fomentis carnis:

& aliis innumeris: que nō solū diebus singulis: sed singulis momētis imminent: per humiles & continuas supplicationes petamus liberari Sed quispiam diceret: quis enim homo tante mentis & corporis fortitudinis est: quis omnibus ita curis solutus: quis tanto feruore succēsus: tanta grā imbutus: ut hoc absq; interuallo opere complere queat Vt neq; xp̄s: neq; aplus aliquid uideatur īpossibile p̄cepisse. Sano sūt sensu eorum iussa suscipienda. Nemo enim ad impossibilia tenet' mādata. Itaq; ut utriusq; & xp̄i qui semp orare oportere: & nunq̄ deficer' & apl̄i qui sine intermissione orandū dixit: habeatur intentio: trifariā posse oronem fieri dicimus: uoce. s. mentē: & exteriori actione. de p̄ma quidem psalmista ait. Voce mea ad dn̄m clamaui. De altera idem Cytharedus iquit. Desiderium pauperꝝ exaudiuit dn̄s. De postrema glosa sup̄ eodem uerbo xp̄i. dicit. non desinit orare: qui nūq̄ desinit benefacere. Ob eam rem cuidā interrogāti: quo pacto illud posset adīpleri mandatum: ysaac Abbas (ceu in sanctoꝝ patrum collationibus habetur) in haec uerba prorupit. Cum mens nostra ab oī fuerit passione & pondere subleuata: & illi summo deo ardentissimo desiderio cōiuncta: tunc implebimus illud apl̄i. Sine intermissione orate. Tūc enī de terreno situ mens nostra quasi ad puritatem angelicam sublimata quicqd egerit sincerissima atq; purissima dicetur oro. Ille ergo semp orat: & sine intermissione p̄catur: qui aliquo hoium genere semp est occupatus: quod pagere nulli p̄fecto reputamus impossibile: etiā si somno ligatus sit: dummō cum orandi dormitauerit desiderio. Etenī ob p̄existentem philosophie habitum quispiam etiam dormiens philosophus est. proinde Augustinus in cōmētariis sup p̄s. xxxvii. locū istū secū disputās ita trāsegit. dicit Aplus sine ītermissiōe orate. nūqd sine ītermissiōe genua flectīus nūqd sine ītermissiōe corpus p̄sternīus manus: aut leuāus: ut dicat sine ītermissiōe orate. Hoc puto sine intermissiōe ñ possumus facere. Est & alia rō sine intermissione: quæ ē desiderium. Quicqd aliud agas: si desideras supnam qetem: nō intermittis orare. Si nō uis intermittere orare: noli intermittere desiderare. cōtinuum desiderium tuū: cōtinua est uox tua: tacebis: si amare destiteris. Sed si semp manet charitas: sp clamas. si sp clamas: sp desideras: si sp desideras: sp oras. At etiā ad publicas & canoīcas horas in ecclīis

celebrandas hanc orandi continuitatē possumus ꝓculdubio referre non quidem respectu unius & singularis ecclesie: sed si ad totam ecclesie uniuersitatem per totum orbem terrarum effusam eam referamus. Nanq; sapientem latet neminem: dies in omni hemisperio aequales nō esse: sed nunc ī alio longiores: nunc uero & in alio eē breuiores. cōstat Insuper semper alicubi esse diem: & alicubi esse noctem: fit ex his sane ut quando in aliqua regione est media nox: in alia sit hora ꝑma diei in alia hora tertia: & sic deinceps. Transigit̃ ex his necessario: ꝙ semper alicubi est media nox: semper alicubi est hora ꝑma: semp alicubi ē hora tertia: semper alicubi est hora nona: semper alicubi est hora uespere: semper alicubi est completorii. Ex quibus necessario inferimus: semper alicubi horas canonicas celebrari: & eo pacto Saluatoris uerbum: qui semper orare & nunq̃ deficere iussit. Et dictum apl'i Pauli: qui sine intermissione orandum ꝑcepit: bene & congrue possumus interpretari ut scilicet praeceptum hoc ad uniuersalem non quidem ad apostolicā singularem dirigatur ecclesiam: quo etiam pacto institutū praeceptoris nostri Augustini sane potest exponi: cum dicit orationibus instate horis & temporibus constitutis. Instate inquit: idest sine intermissione oretis. Hoc est horas canonicas: horis & temporibus ab ecclesia constitutis: sine intermissione celebretis: referendo praeceptum nō ad fratres alicuius singularis monasterii: sed ad totam fidelium multitudinem eius regulam sectantium: quos in spiritu in uniuerso orbe terrarum prenouit esse futuros. Quocunq; autem modo: siue publice: siue ꝑuate: quis orat: ad tam dignam tanq; praestantem actionem exequendam: non tam praesto: q̃ deuotus & ardēs & modestissimus debet accedere. Nam quis est tam insulsus. qui cum ad alloquendū mūdanum regem accedit corpore: mente: uerbisq; non studeat compositus accedere. At enim nosse debemus: ꝙ orare: nil aliud est: q̃ cū summi dei maiestate: cui omnes beatorum spirituum contiones assistunt loqui. Propterea Augustinus in libro de oratione dominica dicit. Sit orantibus sermo: & predicatio cum disciplina quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu dei stare: placendum diuinis oculis: & habitu corporis: & modo uocis. Nam ut imprudentis est clamoribus strepere: Ita sapientis modestis precibus exorare

· Nota ·

Sed sunt nõnulli qui añ tempus orare studẽt: alii uero cõstituta obseruant tempora. Quidam & mente & corpore hebetes illa pretereũt. Primi laudandi sunt tanq̃ prudentes: qm̃ ante tempus orare est prudẽtia: dummõ id non faciant: ut quietius dormiãt: ut delectabilius epulentur: ut accuratius mundanis occupationibus misceant͛. Alteri extollendi sunt tanq̃ obedientes: quoniã orare in tempore est obedientia: que quãto p̃stantior uirtus est: q̃ prudentia: tanto magis secundi adipiscuntur meritum: q̃ primi. Tertium genus orator̃ est oĩno fugiendum: quoniam sine peccato & sine maledictione orandi tempus p̃terire non possumus: hinc scriptum est. Maledictus homo: qui facit opus dei negligenter. Tantum enim damnosum canoĩcas intermittere horas: q̧ etiam restitute non amplius merẽtur nomen officii: orõis nomen tenent: officii aũt non tenent. Et ut quietiori attentioriq̧ aĩo fieri possit orõ adiecit

Textus decimusseptimus Augustinus

N oratorio nemo aliquid agat: nisi ad quod factum est: unde & nomen accepit: ut si forte aliqui & p̃ter horas cõstitutas: si eis uacat: & orare uoluerint: non eis sint impendimento: qui ibi aliquid agendum putauerint.

Commentum decimumseptimum Ambrosius

Agnopere cauendum est: ne in templo dñi aliquid fiat quod oculus diuine maiestatis offendat: uel ibi orare uolentes impediat: perinde Bernardus ait. Omnino diuine cælsitudinis proditorem se esse nouerit q̧cunq̧ est ille: qui uitia quelibet in hanc domum conatur inducere: & templum dei speluncã uult facere demoniorum. Ob eã rẽ saluator noster uendentes & ementes de templo eiiciens: & mensas numular̃ subuertens dixit. Domus mea domus orõnis uocabitur. Vos aũt fecistis eam speluncam latronũ. Domus mea inquit: quia omnis ecclesia & omne tẽplũ domus dei ẽ. Domus mea inquit: ut se deum ac dominum esse insinuaret. Domus mea inquit:

ut intelligeremus eum nō solū possessorem:sed factorē esse diuine do mus:nemo enim potest ecclesiam edificare:nisi a deo motus:propte rea scriptū ē:templū dei sanctum est:dei structura est:dei edificatio ē. Et subdit domus orationis uocabit᷑:quia in templo dei non nisi ora tiones.obsecrationes:& diuina debent administrari sacramenta:hinc præceptor noster ait in oratorio nemo aliquid agat:nisi ad quod fa ctum est. Vnde & nomē accepit. Quippe oratoriū ab oratione dictū est:& .ꝑpter orationē faciēdā erectum ē:quare nihil est ibi aliud agen dum q̄ orandū. Cauete igit᷑ fratres alias ibi facere confabulationes:ca uete non dico tantū operari:sed nec etiā ibi aliqnid cogitare:quod in iustum:quod turpe:quod inhonestū.& uanū sit. Cauete ibi nō solū corpore:sed nec mente uagari. Ecclesia enim est domus dei:ecclesia est porta cæli:ecclesia ē domus salutis. In ecclesia est illa scala Iacob:cuius summitas cælos tangebat.per quā descendentes & ascendentes ange los uidit. Ibi oculus domini cunctos nostros ītuet᷑:& discernit actus Ibi tronus sue maiestatis. Ibi cū nos sumus oratores:chori angelorū assunt laudatores. Ibi peccatores reconciliant᷑:Iusti sanctificant᷑:cele stia tractant᷑ sacramēta:diuina explent᷑ mysteria:& cælestes effundū tur benedictiones. Iccirco Salomon hoc pacto ꝑ ædificato tēplo ora uit. Benedic dn̄e domū istam:q̄m edificaui nomini tuo:uenientiū in loco isto. Exaudi preces in excelso solio gloriæ tuæ. Domine si cōuer sus fuerit populus tuus:& orauerit ad sanctuariū tuum. Tu exaudies eos:& dimitte peccata eoꝝ. O q̄ igit᷑ metuendus:o q̄ uenerandus:o q̄nta cū deuotione frequentandus est locus ecclesiæ:hinc cōmendat᷑ Thobias:ꝙ frequenter.s.ibat ad templum orans deū:hinc angelus a perto carcere in quo erant apostoli:dixit eis. Ite & loquimini in tem plo uerba uite:hinc laudat᷑ Eunucus candacis reginæ æthiopū:qui de æthiopia ueniebat ad hierusalem ad uisitandum templum:hoc nos docuit. Christus faciendum:qui nunc per oblationem quadragenari am:nunc per disputationem cum doctoribus:nunc orando:nunc do cendo:nunc predicando:nunq̄m destitit & uisitare & honorare tem plum dei.

Ecclesia quid sit

Textus decimusnonus Augustinus.

Psalmis & hymnis cum oratis deum: hoc uersetur in corde: quod profertur in ore.

Cōmentum decimumnonum Ambrosius

Vm psalmis hymnis: & quibuscunq; aliis obsecrationibus deum oramus: nō de labiis tm̄ ꝓcedat oratio: sed toto simus animo intenti ad ea: que ore ꝓferimus ne quod absit: de nobis saluator dicat: quod cōtra iudeos ꝓclamauit dicēs. Hic populus labiis me honorat: cor autem eorum est longe a me. perinde glosissimus præceptor noster Augustinus in libro de oratione dominica ita nos admonet. Quādo stamus ad orationē fratres dilectissimi uigilare & incūbere ad p̄ces tota mente debemus. Cogitatio oīs carnalis & saecularis abscedat: nec quicq̄m tunc animus: q̄ id solū cogitet: quod precat̄. Ideo & sacerdos in præfationis exordio pat fratrū mentes dicēdo Sursum corda: ut dum respondet plebs: habemus ad dn̄m: admoneatur: nihil se aliud q̄ deum cogitare debere: hoc hortat̄ apl's: cum ait psallam spiritu psallam & mente. Hoc Bern. sup cantica persuadet dicēs: pure psallere debetis: nil aliud dum psallitis: cogitando: & quibusdam interpositis rōnem adiecit: qm̄ spiritus sanctus illa hora gratum nō recipit quicquid aliud q̄ quod debes neglecto eo quod debes: optuleris: hoc dn̄s in euangelio præcepit cum dixit. Cum oraueris itra cubiculū tuū: & clauso hostio ora patrē tuū: quid. n. cubiculū nisi arcanum mentis intelligere uoluit. Cubiculum ergo tuū: secretū interiorum tuoꝝ est. Cubiculū tuū conscientia tua est. Cubiculū tuū aīa tua est. Cū igit̄ oraueris intra i eam: hoc est intellectu & mente prius ꝑcipias: quod orare intendis: hinc beatus Ambrosius de sacramentis ad neophitos ait. Intra in recessum pectoris tui: & totus ingredere: non te perfuntorie uideas: sed diligenter prospicias: ut ille: cui placere desideras: uideat ꝙ ex corde oras: ut te ex corde orantem dignet̄ audire. Et subdit redemptor noster. Et clauso hostio ora patrem tuum: quod est enim hoc hostium: quod claudere debemus. Nempe est & hostium conscientiæ: de quo ip̄e in sua Appocalipsi ad Iohānē dixit Ego sto ad hostium & pulso: & est hostium oris: iuxta preces Dauid

dicentis. Pone custodiam ori meo: ut nõ delinquat lingua mea. Vtrũ
ꝙ enim claudere debemus: primũ quidã ne diaboli obrepant tenpta
tiones: unde Augustinus ad præfata uerba adiecit. Claudat cõtra ad
uersariũ pectus: & soli deo pateat: nec ad se hostem dei tempore oratõ
nis adire patiat. Obrepit enim frequenter & penetrat: & fallens sub
tiliter præces nostras a deo abuocat: ut aliud habeamus in corde: ali
ud in uoce: qñ intentione sincera dñm debeat: non uocis sonus: sed
animus & sensus orare. Que aũt segnitia est: alienati & capi ineptis co
gitationibus & ꝓphanis: cũ dñm depreraris: quid aliud est quod ma
gis debeas cogitare: q̃ id ꝙ cum deo loqueris. Quomodo te audiri a
deo postulas: cum te ipe non audeas. Vis esse dñm memorẽ tui: cum
rogas: qñ tu ipe memor non es. Rursum hostium oris claudere debe
mus. Tunc autem ipm claudimus: si quando oramus: non sermone
clamamus: nec nostram ob mundi gloriam diffundimus orationem
nec nos iactamus in populis: & ideo in secreto conscientie nostre secu
ri oremus: ut nos in secreto possit audire qui omnia uidet atq; audit
uniuersa. Et quando orare & psallere in ecclesia pro celebrandis horis
oportet: eo utendum est moderamine: ut sic populo & ecclesie satisfi
at: quatenus mens immortali deo nullatenus displiceat: attendẽs sem
per ad id quod diuus Bernardus ait: ꝙ ille alte cantat: qui humiliter
cantat. plus enim attendit dei maiestas ad deuotionem & puritatem
cordis: quã ad modulationem uocis. ꝓpterea in suaꝝ confessionũ li
bro Augustinũ: dixisse legimus. Cum accidit: ut me amplius cantus
q̃m res que cantat moueat: pænaliter me pecrare cõfiteor: & tũc mal
lem non audire cantantem: perinde a quodam sapiente scriptũ ẽ. Nõ
uox: sed uotum: non fidiũ sonantiũ musica: sed cor: non clamor: sed a
mor cantat in aure dei. Hinc Athanasius Alexandrinus episcopus at
tam modico flexu uocis iussit psalmos decantari: ut lector pronunti
anti similior esset: q̃ canenti: propterea beatus Cesarius uocem extollẽ
tes detestando: inquit se uidisse demonem impleuisse sacculum tumł
tuosis uocibus sublime in choro canentium. Quas ob res ut deo gra
te nostre sint orationes: breui complectar sermõe: que opus sunt ora
toribus. Itaq; imprimis retum terrenarum relinquatur sollicitudo:
subinde cæterorum negociorum fiamus immemores. Detractiones

¶ item uaniloquia:& omnes scurilitates de nostris mentibus ampute
mus. Nihil deniq; tristiciæ:nihil perturbationis:nihil elationis:nihil
concupiscentie:nihil deniq; liuoris in nostro resideat animo:sed sit
mens deuota:sit humilis:sit iusta:sit casta:sit charitate succensa:sit ita
deo intenta:ut petitionis ac sui uideatur oblita:petitiones ipsæ hone
stæ:æquæue sint & salutiferæ:His quippe omnibus beate Monice:p̄
dicta summopere cōmendatur oratio. unde Augustinus ad sororem
suam sanctimonialem uirginem de ea scribit.q̄ sua in oratiōe sepenu
mero tanta spiritus sancti repleatur æbrietate:q̄ in ea uere tota die
dum esset rex in accubitu cordis sui sic quiesceret:ut neq; uox:neq; sē
sus in ea pciperetur:nec mirum inquit:quoniam pax illa:que exupat
omnē sensum:intantum uidue corporales sepeliebat sensus ut uix ma
trone & conuicinæ nostræ eam pungentes excitare ualerent. In die au
tem sancti Cipriani dum hec christi ancilla diuina mereretur accipere
sacramenta:dum esset in domo orans fere a terra per cubitum :eleua
ta fuit:clamando:que quietissima esse consueuerat. dicens . Volemus
ad celum. uolemus ad cælum fideles:quā cum postea interrogaremus
quid sibi acciderat:nō respondebat:sed tm̄ replebatur gaudio:q̄ om
nes ad sestum perducebat:cantans cum propheta. Cor meum:& caro
mea exultauerunt in deum uiuū. Et dum quadam die eadem ancilla
christi præuenta & uisitata a te domine:beneficia tua:quæ tu in carne
humano generi clemens exhibuisti:consideraret:tantam compunctiō
nis gratiam:& lacrimarum copiā:torculari tuæ crucis expressam in pas
sione adinuenit:q̄ uestigia eius per ecclesiam lacrime desuper pauimē
tum copiose defluentes ostēdebant:& quanto plus a fluentia hortaba
tur desistete lachrimarum:tanto maior fluuius oriebatur illarum. ad
quos etiam mentis excessus:sicut in suarum confessionum uolumine
ipsæ cū gratiarum actione confitetur:augustinus sepissime rapiebatur
unde ait aliquando intromittis me in affectum multum inusitatum
introrsus: nescio ad quam dulcedinem:q̄ si perficiatur in me:nescio
quid erit. Scio tamen q̄ ista uita non erit. Sed dices:quis tot oratiōis
circūstantias adimplere:quis ad tantam puritatem deuenire:ut ita ra
piatur ualebit. Dicimus ut humilies cor tuum:si uis ut oratio tua nu
bes penetret:q; cælos ascendat. Vis exaltari:non desinas humiliari.&

4

quia omne datum optimum:& omne donum perfectũ a deo est:pe
tas ab eo humiliter:q dat oĩbus libenter. petas inq̃ ut te ĩ orãdo purũ
in contemplando humilẽ faciat:& ad supernos eleuet excessus. Disce Attende ... oronẽs
a preceptore nostro Augustino:qui multifariam multisq; modis ob
nixe dei præcabatur maiestatem:ut ad huiusmodi effectus intromitti
mereretur. Et imprimis qualiter in libro de contemplatione saluato
ris oret audiamus. Tu es inqt dñe uita mea:q̃ uiuo:tu es spes mea:cui Oratiuncula de...tissima.
inhereo gloria:quã adipisci desidero. Tu mihi cor tene:mẽtem rege
intellectum dirige:amorem erige:animũ suspẽde:& insuperna os flu
enta sitientis te spiritus trahe. Tace quæso tumultus carnalium conti
cescant:phanthasie terraræ:& aquarum:aeris:& poli. Taceant somnia
& imaginariæ reuelationes:omnis lingua:omne signum:& quicquid
transeundo fit:sileat sibi:& ipa anima transeat se:non cogitando se:
sed te deus meus:quoniã tu es reuera tota spes mea & fiducia mea. Et
in libro meditationum inquit. Nihil mihi tam dulce q̃ cum domino Alia ora...
meo esse. Mihi autem adherere deo:bonum est. Da mihi domine:do
nec his fragilibus assisto membris tibi adherere:sicut scriptum ẽ. Qui
adhæret deo:unus spiritus est cum eo:prebe mihi rogo contemplatõ
nis pẽnas:quibus indutus ad te uolitem sursum. Tene mentem meã
ne ad ima corruat. Tene cor meum precor manu tua:quia sine te ad
altiora non rapitur. Tene & rege spiritũ meum:& sume illum secũdũ
uoluntatem tuam:ut te duce ascendat in illam regionẽ ubertatis:ubi
pascis israhel in æternum pabulo ueritatis:ut ibi uel rapida cogitatio
ne attingat te summam sapientiam cuncta transcendentem:& omnia
gubernantem. Sed uolitanti ad te domine animæ multa obstrepunt
iussu tuo domine conticescant mihi omnia:ipsa sibi sileant:pertranse
ant omnia que creata sunt:transcendat a se:ut perueniat ad te:atq; in
te solo creatore oĩm oculos fidei figat. Tibi inhiat. tibi intẽdat:te me
ditetur:te contempletur:te ante oculos ponat:te in corde reuoluat sũ
mum & uerum bonum:& gaudium sine fine mansurum. Et in libro
quẽ manuale appellauit sub infrascripto deuotissimo stilo:nos docuit
nostros non modo excitare affectus:sed pure mẽtis adire excessus di
cens. Deus ineffabilis & incircũscriptæ naturæ:institutor oĩm rerum Alia oratio ...
deum enim iesu christi pater:qui eundem filium tuũ dilectũ de sinu

tuo misisti ad publicum martyrium suscipære: nostram uitam: ut no
bis donaret suam: essetq; perfectus deus ex patre: & perfectus homo
ex matre. Totus deus: & totus homo: unus idéq; christus æternus &
temporalis: & immortalis & mortalis: creator & creatus: fortis & infir
mus: nutritor & nutritus: pastor & ouis: temporaliter mortuus: tecũ
inæternum uiuens: qui suis dilectoribus municipiũ promittẽs dixit.
Quodcunq; petieritis patrem in nomine meo dabit uobis. obsecro
itaq; domine: & te nimis pium rogo in nomine eiusdem dilecti filii
tui: ut des mihi cum eodem filio tuo: te ĩ omnibus benedicere & glo
rificare: des mihi per illum: & cum illo peccatorꝝ meorꝝ ueniam: & mã
datorum tuorum custodiam: dilectionem tuam ueram: & fraternum
amorem: contra diabolum fortia humilitatis arma: & erga fratres ue
ritatem perfectam: & charitatem inextinguibilem: temperantiam cibi
& potus atq; somni: & totius libidinis: & uani desiderii continentiam
auditum castum: uisum simplicem: puritatem cordis: mundiciã cor
poris: castigationem mundam: oris cordisq; custodiam: ut nec cor in
tus iniquitatem concipiat: nec lingua foris parturiat: nec falsa loquat
nec taceat uera: nec salutifera abscondat: nec mortifera proferat: precor
etiam ut det mihi assiduitatem orandi: frequentiam legendi: ut præce
pta tua infatigabiliter legam: quod rectum est: teneã: quod deforme
componam: quod pulchrum excolam: quod sanum cõstruem: quod
infirmum corroborem. & omne quod tibi placet custodiam perseue
ranter. Des insuper mihi displicere temporalia: & totis uiribus æter
na diligere: ut mortuum mihi deputem mundum: & mundo mortu
us tibi uiuam: nec gaudens: nec lugens de temporalibus existam: nec
metuam aliquod temporale: nec diligam: nec blandis corrumpar: nec
aduersis concutiar. Rogo etiam sancte pater tuam clementiam in no
mine ipsius filii circuncide in me omnia uitia cordis & corporis: & da
mihi augmentum perfectionemq; uirtutum. Illumina sensum & ani
mam meam. ut illud a te petam: quod te delectet audire. Doce me qd
cogitare: quid agere: quid loqui: quid tacere debeam. Da prudentiam
fortitudinem: iusticiam & temperantiam. Da discretionem in omni
bus discernendi inter dextrum & sinistrum. Da etiam sensum uigilẽ
& intellectum prouidum: ut possim inter bonum & malũ discernere

Aufer a corde meo alienationes ſenſus:tura in me ſtuporem mentis extirpa de uiſceribus meis conſilia iniquitatis:eradica de lingua mea detrahendi conſuetudinem:mentiendi facilitatem:loquendi ſcurrilitatem:& omnes actus uanitatis meæ.arte:ſana medicinæ tuæ. Da mihi perfectum ſenſum ſemper in purgatiſſimis moribus. Tene me uirtute omnipotentiæ tuæ:& non ſinas me ꝓprii uoluntate arbitrii euagari. Iuxta tuam prudentiam diſpone omnem meam uitam. In tua uoluntate animam hanc peccatricem:pro qua mortuus eſt chriſtus. Nõ permittas perire frænum tuũ in maxillis meis pone.& tanq̃m animal manſuetum trahe me poſt te. Tu enim cuncta:quæ mihi expediunt noſti. Non diabolo:non mihi:non mundo:non alicui alii liceat tua dona ſubuertere.quia totum fragile eſt:quicquid tibi nititur obuiare Feciſti enim mecum a puero miſericordiam multam:perfice quod cepiſti. Da mihi ſemper:& ubiq; contra hoſtem crudeliſſimum tuæ pie defenſionis auxilium:ut ſicut fragilitatem meam ille inuidus non ceſſat impetere. Ita tuis cogatur uiribus abſcedere præſta ut ſim paruulus in oculis meis:ut coram te inueniam gratiam. Da & auge mihi ſẽper fidem firmam. Spem incõcuſſam: karitatemq; perfectam humilitatem profundam:patientiam inuictiſſimam:corporis animeq; caſtitatem perpetuam. Da cordis contritionem:& ſontem lacrimarum. Da ſimplicem innocentiam & puritatem cordis:ſtabilitatem:& integritatem mentis. Da uires inuictas:ut uictor mei in cunctis:exiſtam Dominetur in me ratio:& rationi tua gratia:ut non uiuam beſtialiter: raptus impetu carnis:ſed ſit conuerſatio mea honeſta & rationabilis:fac me prouidum ad omnia:& in cunctis diſcretum. Tribue mihi nulli occaſionem ſcandali præbere :ſimplicitatem & ueritatem diligere:& inſtanter ea:quæ pacis ſunt & charitatis ſequi. Longe fac a me omnem ypocriſim.& omnem ſimulationem:& fac me tibi ſeruire in ueritate. Concede quæſo mihi:bono animo propter te maiorum ſubdi penis:& alacri corde ad obedientiam:& compaſſionem: & concordiam ſine mora concurrere:excita toporem meum ſtimulis tuis die ac nocte:& fac me ſtrẽnue perſeuerare in præceptis & laudibus tuis die ac nocte. Da mihi ſcientiam humilem:que ædificet: &

linguam eruditam . & eloquentem :ut & bona ualeam : ac melio ra exhortari : & mala ad rectitudinis lineam reuocare. Infunde ro go te cordi meo præsidium tuum : & da mihi spiritum sapientie cum eo & intellectus : consilii: & fortitudinis:scientiæ :& pietatis: & reple me sancto timore & amore tuo . Da irriguum superius. & irriguum inferius. Da mihi benedictionem de rore cæli: & de pin guedine terræ. Da ut anima mea ardeat igne amoris tui. Fac me mū do penitus extingui: concede mihi cor contritum & humiliatum semper habere coram te .Fac me per gratiam tuam peccata mea de flere antequam moriar .Da mihi tota anima mea: & totis uisceribus meis exquirere fatiem tuam semper. Infunde dilectionem tuam pe ctori meo:& scribe dilecte mi:memoriam tui in tabulis cordis mei Illustra me luce cælestis patriæ: imaginem tuam non finas in me obscurari : quæ sic te præstante defendarur: ut semper egregia inue niatur. Adsit mihi quæso sanctorum angelorum pia & fida custodia ubiq; & semper: & præsta ut te pro me misero omnium sanctorum agmina intercedant . Vt eorum precibus & meritis : pro tua pie tate dignus efficiar : promissionibus filii tui . Concede mihi fra gilissimo beatorum monachorum patrum meorum imitari uesti gia. Da mihi eorum mansuetudinem :modestiam: tolerantiam :be nignitatem & paupertatem: longanimitatem: cordis contritionem & fontem lachrimarum: cibi potusq; abstinentiam:cordis laboris mundiciam. Spirituale gaudium:& perfectum mundi contemptum Maxime domine charitatem a te efflagito: humilitatem in quiro:pa tientiam postulo :indiuiduas comites fidei meæ simul & ueram ani mæ & corporis pudicitiam .Sicut illis dedisti:precor te per filium tu um: respice in me & miserere mei :exaudi orationem meam:& da mi hi gratiam tuam propter multitudinem benignitatis tuæ. Qui me cum iugiter perseuerans : doceat me incedere in misericordia : & iu sticia tua coram te : & uoluntatem tuam in omnibus diebus uitæ meæ semper implere: hanc peto. da mihi eam: quæ cum amicis paci ficum : & inimicis reddat tranquillum. Que me a uerbo aspero mi tiget: & ab ocioso sermone compescat: quæ me semper dominum :

uel quæ domini sunt: cogitare compellat: & oculos ab isto sæculo
uano auertat: quæ in omni hora ante conspectum mortis ingerat:
& hic gaudere prohibeat: quæ trabem aut molem peccatorum me
orum me considerare & plangere faciat: & non aliorum delicta: uel
festucam leuissimam perscrutari dimittat. Postremo omnia mundi
pro nihilo habere: & te totis solum sentire uisceribus dominum me
um usq; in finem. Faciat atq; potenter efficiendo doceat: & sicut pijs
sima misericordia tua dedisti mihi uoluntatem ueniendi ad te: sic p
illam donare digneris sapientiam: & intellectum: uirtutem: 10 passibi
litatem corporis & animæ ad tibi deuotissime semper seruiendum
in omnibus: per eanden benignam magistram meam gratiam tuā:
sine qua: nec cogitare: nec loqui: nec agere aliquid boni ualemus: &
ipse unigenitus tuus dixit. nemo uenit ad me nisi pater meus traxe
rit eum: & nemo uenit ad patrem nisi per me. Obsecro sancte pater
te suppliciter rogo deus noster: trahe tu me ad ipsum: & ipse perdu
cat me ad te illuc: ubi ipse est sempiterna uita: & sempiterna beata se
curitas: & secura tranquillitas: fælix eternitas. & eterna felicitas: ubi
est amor perfectus: & timor nullus: dies æternus & unus. ubi tu om
nipotens semper cum illo: & ille tecum in communicatione sancti
spiritus æternaliter ac sempiternaliter uiuis & regnas per omnia sæ
cula seculorum Amen.

Textus uicesimus. Augustinus

T nolite cantare nisi quod legitis esse cantandum: Quod autẽ non ita scriptum est: ut cantetur: non cantetur.

Cõmentum uicesimum Ambrosius

Tempore Aug. nondũ erat determinatum aliquod offitiũ p ecclesiam.

Iui Augustini tempore nondum aliquod determinatum officium per ecclesiam fuerat institutum: sed singulis in ecclesiis pro eorum prelatorum arbitrio laudes deo tribuebantur. Ob eam rem Augustinus tale diuinum officium a suis fratribus celebrandũ instituit: quale in secunda regula quæ exorditur: ante omnia fratres karissimi expressum est dignoscitur. Et q̃mq̃m fere eodem tempore ad preces Theodosii imperatoris Damasus pontifex maximus iuxta beati Hieronimi distinctionem: & cum adiectione in fine cuius libet psalmi excellentissimorum uersuum in laude sanctissimæ trinitatis editorum. uidelicet gloria patri & filio & spiritui sancto. Sicut erat in principio & nunc & semper & in sæcula sæculorum amen. Psalmos nocturnos atq; diurnos in ecclesiis decantandos instituerit: quia tamen institutio illa promulgata non fuit. Adhuc fratres sancti Augustini ad celebrandum officium iuxta ritum ab eo institutum tenebant. Vbi autem ipse Augustinus creatus esset episcopus. & cõstitutio illa Damasi de celebrandis officiis per eius successorem Siritiũ cepisset promulgari. multi ac uarii & inconsoni cantus in ecclesia pro libito uniuscuiusq; in maximam potius christiane religionis confusionem q̃m in summi dei laudem fieri ceperunt. Et ea que non ad cantandum sed ad legendum erant conscripta absq; ullo ordine: absq; omni proportione & absq; omni instituto cantabantur. Cui quidem absurditati Augustinus quoad fieri potuit obuiare desiderans: præhabitis suis institutis de celebrando officio hoc adiunxit præceptum: utpote. Nolite cantare: nisi quod legitis esse cantandum: Quod autem non ita scriptum est: ut cantetur non cantetur. Due

Quomodo addictũ fuit Gloria patri et filio &c. in fine cuiuslibet psalmi.

quippe insurrexerant confusiones. prima quidẽ q̄m multa cantabant᷑
que ad legendum erant instituta. hanc inhibuit in prima textus clau
sula dicens. Et nolite cantare nisi quod legitis esse cantandum. Altera
quia modus canendi institutus minime seruabatur: sed alii sic: alii ue
ro sic: prout eis libebat canebant: hãc uetuit: cum adiecit. Quod non
ita scriptum est: ut cantetur non cantetur. Non enim decet ut cantus
& usus ecclesiasticus fieri debeat secũdũ arbitrium singulorum: sed fir
miter seruandus ẽ secundũ scripta & instituta maiorum. Similiter cõ
stitutiones: diffinitiones: statuta: & quecunq; sacræ religionis decreta
non nisi cum consilio sanioris partis capituli: & eorum qui præsutie
auctoritate institui: aut innouari debent. quod & de laudabilibus: &
antiquis consuetudinibus p̄formiter tenẽdum censemus. Nanq; om
nis innouatio in quacunq; re publica p̄iculosa est. Cum autem neces
sitas cogit: aliquid institui: aut innouari in omnibus: auctoritas eccle
siæ magis est imitanda q̄m ratio. quoniam nulla neq; antiquæ: neq;
noue legis scriptura sine illa alicuius momenti aut firmitatis. perinde
Augustinus contra epistolam fundamenti ait. ego non crederem euã
gelio: nisi crederem ecclesie. Auctoritas item ecclesie obedientie & hu
militatis est. Ratio autem nõnunq̄m ambitionis & præsumptionis
Et quoniam apud uiros probos & religiosos nihil leuitate detestabi
lius: iuxta illud apostoli dicentis. Nũquid leuitate usus sum. ut apud
me sit est & non. In omni monasterio: in omni religione: in omni de
niq; re publica illud est præcipue seruandum: ut non facile quicquam
aut leuiter uarietur: & si quã ꝓ temporis congruentia fieri mutationẽ
oporteat: timor dei: religionis honor: modestia & grauitas ipsa in agẽ
do seruetur Augustini etiam tempore (ut de institutione diuinorum
officiorum aliquid interponamus) beatus Ambrosius Mediolanẽ.
antistes: & doctor ecclesiæ celeberrimus: egregium ritum: tum i cano
nicis horis: tum in missis celebrandis instituit: qui non modo ꝑ om
nem liguriam: sed per totam fere Italiam usq; ad tempus beati Grego
rii extitit in usu. Ipse aũt diuus Gregorius sub quodam limatiori sti
lo: ac forma breuiori: utrunq;: & breuiarium & missale reformans reli
cta in ecclesia Mediolanẽ. edictõne eiusdem uiri sanctissimi Ambro
sii de cõmuni cõsilio sanctoꝝ patrũ: & cõsensu reuerẽdissimoꝝ dñoꝝ

Cardinalium:& afflatu quodam spiritus sancti:de canonicis horis:celebrandisq; missis:formam & ordinationem suam per totum orbem terrarum iussit promulgari:quam adhuc sacrosancta Romana ecclesia: retinet quippe quæ nostrum sacratissimũ ordinem:sub sua recipiens protectione:eam nobis seruandam condonauit:eximens nos a prioris officii per beatum Augustinũ descripti obseruantia:ad quod quidem nisi sedis apostolice interuenisset exemptio adhuc nos utiq; teneremur. Nos igitur tum in legendo:tum in cantando sancte Romane ecclesie ritum tenentes:nihil aut legere:aut cantare publice in ecclesiis debemus:nisi quod nobis legẽdum aut cantandũ ipa protectrix nostra tradiderit:diligenter tamen semper attendentes:ut siue cantentur siue legantur psalmodiæ earum:& quarũcunq; obsecrationum diuinarumq; laudum uerba distincte:modeste:pausatim:integreq; pronuntient quod pulchre Bernardus in suis monitionibus insinuauit dicẽs. Moneo uos dilectissimi:pure ac strẽnue interesse laudibus diuinis. Strennue quidem:ut sicut reuerenter:ita & alacriter domino assistatis:non pigri: non somnolenti:non oscitantes:non pcentes uocibus:nõ præscindẽtes uerba dimidia:non integra transilientes:nõ fractis & remissis uocibus :muliebre quiddam de nare sonantes:sed uirili(ut dignum est)& sonitu:& affectu uoce sancti spiritus depromentes.

Textus uicesimusprimus Augustinus

Amem uestram domate ieiuniis & abstinentia esce & potus quantum ualitudo permittit.

Cõmentum uicesimum primum Ambrosius

Am de uictu in monasterio seruando tractatum aggrediens septem de ipsa ponit præcepta. Primũ quidẽ ẽ de ieiuniis & abstinentia: quibus nostrã iubet carnẽ domare:quantũ nrã

permittit ualitudo. Ieiunia igitur & abstinentiam æsce & potus: pri
mũ a nobis seruari præcepit: ut caro ipsa dometur: quoniã hic præci
puus est ieiunioꝝ finis. ut domita caro spiritui ac rationi subiiciatur
& seruiat. Subinde in ieiuniis & abstinentia seruandum adiecit mode
ramen: cum dicit quantum ualitudo permittit: quoniam in omnibus
nostris actionibus discreno ipsa uelut quoddam omniũ uirtutum ue
hiculum est tenenda. Itaq; imprimis in monasterio cõstituti ieiuniis
abstinentia cibi & potus domare carnem debemus: ut domita: flo
rentissima a nobis seruetur castitas. Nam concupiscit: ut ait apostolus
Caro aduersus spiritũ: & spiritus aduersus carnem: quoniam parente
nostro Augustino dicente. sicut caro mollibus. sic anima duris nutri
tur. Illam blanda fouent: hanc aspera exercent. Illa dormitationi de
dita: hæc uigiliæ intenta: illa in libidine cupit suffocari: hæc castitatis
nitore cupit illuminari. Et ideo ne carnis cõcupiscentia præualere q̃at
summo studio niti debemus: ut per spiritus uirtutem illam reprima
mus. Et enim cum caro attenuatur: spiritus augetᷣ: cum caro domatᷣ
spiritus roberatur; domatur autem caro sane per ieiunii atq; abstinen Quomodo domat ur
tie uirtutem: quoniam ut diuus Ambrosius in tractatu de ieiunio in
quit. Ieiuniũ est continentie magisterium: pudicitie disciplina: humi
litas mentis: castigatio carnis: & forma sobrietatis. & Isidorus secũdo
libro soliloquioꝝ dicit. Ciborum saturitas: carnis luxuriam suscitat
edacitatis uitio crescit carnis tentatio: saturitati sub libido adiũcta est
At econtra. Ieiunio libido restringitur: Hinc Hieronimus ait. Mater
sanitatis est abstinentia. mater egritudinis est uoluptas. Sine cerere &
uino cito friget uenus: & a patre libero ad inconcessam uenerem est ꝓ
ximus gradus in temperantiæ. & ad furiam scribit. Nihil sic inflam
mat corpora & titilat membra genitalia: sicut multus & indigestus ci
bus: uictusq; cõuulsus. Hinc in sermone q̃rto de ieiunio dicit Augu
stinus. Ipse princeps generis humani Adam quãdiu non comedit: in
paradiso fuit: statim cum comedit de paradiso eiectus est. Qui in pa
radiso dei: uirgo fuerat: eiectus de paradiso cognouit uxorem suam
semper enim saturitati coniuncta est lasciuia uicinæ sibi sunt uenter
& genitalia pro membrorum ordine. ordo uitiorum elicitur eiecit
nos de paradiso cibus: reducat esuries. Et in sermone de institutio

ne. Ieiunii sic de nostra prima genitrice Eua inquit: Eua quãdiu abstinuit uirgo fuit. In paradiso permansit: sed dum ieiunium uiolauit in miseriam corruit: libidinis corruptionem persensit: sub dominio constituta remansit: & de paradiso fuit expulsa. Et Ambrosius in tractatu de Elia dixit. Gula de paradiso regnantem expulit. Abstinentia ad paradisum reuocauit errantem. Satis igitur ex his constat gule uitium fomentum esse luxuriæ: que cũ inter alia peccata facillime diaboli subcendatur temptationibus: inter omnia uitia habeat͂ fœdissima: inter omnia delicta maxime uirtutũ sit exterminatiua: mirũimmodũ annitendũ est: ne caro nostra uelut asinus impinguatus & ingrassatus recalcitret atq; rebellis efficiatur: sed ieiuniis & abstinentia domet͂: & si opus est maceretur. Nanq; Augustino teste Ieiunium carnem spiritui subiicit. Ieiuniũ concupiscentie nebulas dispergit: libidinũ: ardores extinguit: castitatis uerum lumen accendit. Ad cuius obseruantiã ut semper simus propensiores innumera alia eius munera tam ab eodem patre nostro Aurelio Augustino q̃ ab aliis doctoribus conscripta audiamus. Ieiunium inquit: purificat mentem: subleuat sensum: cor contritum: contribulatum: & humiliatum facit: quod deus spernit nunquam. Ieiunium uerbositatem non amat: lites frenat: diuitias superfluas resecat & iudicat: superbiam spernit: humilitatem cõmẽdat præstat homini seipsum intelligere: quod est infirmum & fragile qddam: atq; ita dum se intelligit: aptius uirtute dei adiutorium querit & accipit. Ieiunium inhertiam tollit de anima: & omnia aufert impedimenta carnalia: & sicut oratio est refectio ieiunioꝝ: ita & ieiuniũ est fiducia & roboramentum orationum: perinde etiam adiecit: ut se ipm̃ unusquisq; consideret quanta sit orandi differentia inter uentrẽ uacuum: & refectum: inter rubentem faciem: & ora pallentia: inter saliuam uirginem: & labia crapula dissoluta. inter oppressum epulis sensum: & inedia uictusq; tenuitate uigilantem. Quod Bernardus ꝑspiciens asseuerauit. Ieiunium deuotionem ac fiduciam præstare orationi & mutuam subuentionem narrans: inquit. Oratio uirtutem impetrat ieiunandi. Ieiunium gratiam meretur orandi. Ieiunium oratõnem roborat: oratio ieiuniũ sanctificat. Ob eã rem per pulchre ipm̃ in tractatu de Elia hisce uerbis diffiniuit: Ambro. Ieiuniũ ẽ substãtia

& imago celestis:ieiunium est refectio animæ:tibus mentis.Ieiuniũ est uita angelorum: mors culpæ excidium delictorum: incitamentũ orationum remedium salutis:radix gratiæ:fundamentum castitatis:norma uirtutis:purificatio anime:miserationis expensa:lenitatis institutio:charitatis hoc graduſ citius peruenit̃ ad deũ q̃m curru Helyas ascenderit in sublime cælum sacellum:custodia mentis:infirmitatis alleuamentũ & alimentũ salutis:Quo circa Bern.Ieiuniũ bonũ & salutare esse astruxit:qm̃ per ip̃m redimunt̃ æterna supplitia:dum remittuntur peccata.Non solum ait:ẽ ablutio peccatoꝝ:sed extirpatio uitioꝝ:non solum optinet ueniam:sed meretur gratiam:nõ solũ delet peccata præterita:que cõmisimus:sed repellit futura que cõmittere poteramus.Et Rabanus se scire dicit.Ieiuniũ esse dei arcẽ xp̄i castrum murum spiritus sancti:uexillum fidei:castitatis signum:sanctitatis tropheum:quare si ieiunemus cũ christo:sessuri erimus ad mensam cũ ip̄o.Ieiunauit christus:ut nobis obseruationis regulã daret: Christus post acceptum Iohannis baptismũ continuo ieiunauit: ut nos abluti:a uitiis ieiunare debeamus:ip̄e:ut deus legem constituit:i paradiso ieiunandi.Idem ut mediator noster in mundo:quatenus ieiunare debeamus:nos suo uoluit docere exemplo:perinde perspicax indagator Ambro.interrogat. Terrenũ qs:aut nouellũ putet esse ieiuniũ:primus usus mundi a ieiunio cepit:qñ lux clara resplenduit:secundus dies in ieiunio fuit qñ in medio celi factũ ẽ firmamentũ:tercia die terra pabulũ germinauit:& obsequiũ prebuit:ieiuniũ tamẽ cælestis disciplina seruabat:quarto die luminaria facta sunt solis & lune & adhuc ieiuniũ erat illesum:p̱duxerunt aque reptibilia aïaꝝ uiuentium:& uolatilia super terrã secũdũ firmamentum cæli.Et uidit deus quia bona essent:benedixit ea dicens.Crescite & multiplicamini:& replete aquas:que sunt in mari:& uolatilia multiplicent̃ sup terram:& adhuc solidum erat ieiunium.Deniq; benedixit ea.Scriptum est.Et dixit. Crescite & multiplicamini:& non dixit edite & manducate. Sexto die:bestie sunt create:& cum bestiis orta est comedendi potestas:& usus æscarum.ubi cibus cæpit:ibi finis factus est mundi.O quã igitur sanctum ieiunium.O quam salutiferum.O quam condignum in quo dignissime facte sunt creaturarum: per quod merita

& uirtutes augentur:per quod de utroq; bello:corporali scilicet & spi
rituali reportamus triumphum:per quod nobis delentur peccata:re
plemur sapientia:imbuimur gratia:& æternam acquirimus fælicitatē
hinc prothoplaustis ipm fuit demandatum:q̄mq̄ diuini præcepti ex
titerint transgressores:hinc dn̄s filiis israhel præcepit:ut a multis se ci
bariis abstinerēt:hinc Eleazarus Machabei:& alii q̄plurimi maluerūt
potius occidi.q̄m uetita manducare. Quid plura. Cum ieiunio Moy
ses legem impetrare meruit:sine ipo non meruit. Insupercilio montis
data est lex Moysi ieiunanti:a populo aūt in inferioribus manducan
te facta est sacrilega preuaricatio :quo infando scelere motus:fregit ta
bulas Moyses indignum iudicans:ut æbrio populo lex daret̄. Itaq;
tabulas legis:quas acceperat abstinentia:cōteri fecit ebrietas:q̄m sicut
Ambrosius ait:sicut mater fidei continentia:ita pfidiæ mater ebrie
tas est Moysen ieiunantem non tonitrui uoces:non fulgura:& nubes
umbrosa non fumigans syna perterruit. Neq; uero introisset in nubē
& uocem dei loquentis:de medio ignis sine periculo salutis audiuisset
nisi .xl. dierū ieiunii armis præmunitus extitisset. Helyas ieiuno ore
uocem emittens sacrilego populo iudeorū cælum clausit Helyas ieiu
niis filiū uiduæ ab inferis suscitauerit:Helyas ieiuniis clausum cælum
mouit ad pluuias. Ieiuniis ignes eduxit e cælo:& duos fecit quinqua
genarios deuorari. Ieiunio ore statuit fluenta Iordanis:& redundan
tem fluminis alueum repente siccatum puluerulente transmisit uesti
gio. Ieiuniis currus eius raptus est ad cælum:& .xl. dierū ieiunio diui
nam acquisiuit presentiam:hoc gradu ieiuniorū citius ascendit ad de
um:q̄m curru peruenerit ad cælum. Quis humana uirtute equos ig
neos potuisset ascendere:& æreos regere currus:nisi qui naturam hu
mani corporis incorruptibilis:ieiunii uirtute mutasset:hāc.s.abstinē
tiæ ad cælū abiens:suo discipulo Heliseo reliquit hæreditatē:per ieiu
nium Iosue solem stare in cælo fecit:ne suū pageret cursum:donec ce
pti prælii uictoriam assequeret̄:per ieiuniū Niniuitæ prædicante Io
na fuerunt a submersione liberati:per ieiunium impetus Senacherib
Hierosolima euasit:cuius exercitus nocte una centū & octuaginta qn
q; miliū fuerunt cælitus interfecti:& ne eorū feterent̄ corpora:mox ī
puluerem fuerūt resoluta:per ieiunium Hester pulchrior facta:auget

enim dominus ſobrie menti gratiam:omne genus ſuum id eſt popu
lum iudeorum totũ a perſecutionis acerbitatibus liberauit:ita ut ſibi re
gem ſubiiceret non libidinis ardore inflãmatum:ſed celeſti miſeratio
ne conuerſum:ita ut pena in impiũ retorqueret͛:& honor ſacris red
deretur altaribus.per ieiuniũ Daniel ora clauſit leonum:ſummi dei De daniele.
uidit arcana:& incarnationis & paſſionis chriſti uaticinatus eſt myſte
ria.per ieiuniũ Anna uidua præpotentis dei uates effecta de xp̃o mul De Anna
ta prædixit.per ieiuniũ uxor Manuel ab angelo indictũ ſampſonem de Manuele.
fortiſſimũ pugnatorem concipere meruit.per ieiuniũ Ioſaphat rex iu De Iosaphat rege.
da de inimicis habuit uictoriã.per ieiuniniũ Iudith meruit caput O De Iudith
loferniſ amputare.& dei liberare populũ.per ieiunium quod tandem
filii Iſrahel fecerunt de philiſteis uictores fuerunt:cũ tamen antea ab De filiis Israel.
illis debellati fuerãt:& arca dñi ab eis ſublata extiterat.per ieiunii uir
tutem Iohãnesbaptiſta in ſpiritu ueniſſe Helie dictus eſt.Nam ipſæ De Iohanne Baptista
antra deſerti tenellus petens.ieiuniis uacans:melle & locuſtis paſceba
tur:& ideo qui uite humanæ poſſibilitatem continentia ſupergreſſus
fuerat:non homo:ſed angelus exiſtimatus eſt.hic eſt de quo ſcriptũ
eſt:ecce ego mitto angelum meũ ante faciẽ tuã qui præparauit uiam
tuã ante te:hic ꝓpheta & pluſq̃m ꝓpheta a xp̃o nominatus ẽ:hic adeo
a ſaluatore fuit ſublimatus:ut diceret.Inter natos mulierũ eo non fu
rexiſſe maiorẽ.Demq; tam ſpecioſa eſt ieiunii uirtus:tanta eius celſitu
do:ut ieiunare delectaret & xp̃m:ut tentatorẽ diabolum ſuparet.Ille
gulæ ad eum dixerat ſpeculum dicẽs.ſi filius dei es:dic ut lapides iſti
panes fiant:xp̃s ieiuniũ magnificeit:ut tentatoris laqueos & uincula
diſſolueret.d.Non i ſolo pane uiuit homo.ſed in omni uerbo quod
procedit ex ore dei:ac ſi patenter dixiſſet:non uentri & gulæ:ſed con
tẽplationi diuini uerbi dediti eẽ debemus.Nanq; panis implet uẽtrẽ
ſed contemplatio deitatis reficit mentẽ.per cibũ corpalem:corpus tẽ
poraliter ſuſtentat͛.ſed per uerbũ dei mens eternaliter glorificat͛:p il
lum homo ſepenumero labit͛ in peccatum:per hoc mens ſemp ad
bonũ ſublimat͛ etærnũ.Illo tentationis laqueo Adam fuerat tranſgu
latus:hoc:abſoluoone:diabolice queſtionis oĩs homo eſt liberatus:
ꝓpterea ſanctiſſimi apoſtoli huius documenti uirtute frœti:in fame:
ſiti:& nuditate libenter xp̃o ſeruiebãt.hac de cauſa ſancti martires nõ

folum ad ieiunia &abſtinentias: ſed ad effundendum propriũ ſangui
nem: &ad omne genus tormentorũ ſe ſponte optulerunt. Quid de
paulo Anthonio Hieronymo Auguſtino Machario: & aliis heremi
cultoribus dicam? Nonne ieiunium tanq̃m maximũ medicamentũ
animaꝝ: remedium ſalutis: propugnaculum mentium: ſpiritum uitæ
galeam uirtutum: diaboli tælum. Currum cæli: & quiddam deo ma
xime placitum complexe fuere? propterea contra deteſtatorem ieiuni
orum in exameron Ambro. inquit. Medicamentum queris: & ieiuni
um fugis: quaſi maius aliquod remedium reperire poſſis. ieiunii hoīs
ſputum ſi ſerpens guſtauerit moritur. Vide quanta uis ieiunii ſit: ut
& ſputo ſuo homo terrenum ſerpentem interficiat: q̃nto ergo magis
ſpiritualem: hoc eſt diabolum necabit ſerpentem? Nonne etiam gen
tiles philoſophi: ut mundanã acquirerent ſapientiam: ciboꝝ & oīm
terrenarum reꝝ uoluptatibus relictis: ſumme ſobrii: ſummeq; conti
nentes eſſe ſtudebant. Nonne Cinicos & epicuros ob eorum uitã uo
luptuoſam tanq̃m acerrimi ſobrietatis: cōtinentiæ: & omnis honeſta
tis defenſores damnabant. Rurſus ut etiam ad noſtros redeamus. tã
ti antique legis principes obſeruãtiam faciebant ieiuniorum: ut Saul
rex Ionate filio ſuo mortem non pepercerit: quoniam edictum ab eo
ieiunium præcepti etiam neſcius uiolauit. O inexplicabilem regis ſã
ctimoniam. O ineffabilem deuotionem. O inenarrabilem religionē
O regis iuſticiam cunctis ſæculis prædicandam. Videte fratres mei:
& alta mente conſiderate: quanta apud Saul regem fuit religionis ob
ſeruantia: qui offenſam dñi optauit etiam parricidio mitigare. Medi
temini quanta ſit reſoluti ieiunii culpa: que non niſi effuſione ſangui
nis punit̃. Contemplemini quanti mali cauſa huius etiam ignoran
tia omiſſi præcepti extiterit tranſgreſſio: Et enim cum rex Saul: ut hi
ſtoriã texam contra philiſteos bellum gereret uniuerſo eius exercitui
unius diei indixiſſet ieiunium: & Ionathas filius eius præcepti neſci
us inter medias hoſtium acies uictor incedens fauum mellis intincta
ſceptri ſummitate guſtaſſet: tãta indignatio repente cōmota eſt: ut &
differret̃ uictoria: & deitas læderet̃. Deniq; nec bello finis imponitur
nec regi propheticum datur reſponſum: per quod ſane intelligimus:
ꝗ Saul hoſtes non tam uirtute militum: q̃m bellatorũ abſtinentia

ſuperabat. O damnoſam uiolationem unius eſt culpa: cunctis infert ignauia. & unius delicto omnibus generatur infirmitas. Deficit enī uirtus in exercitu. ubi deficit in tranſgreſſione ieiunii: deficit ſcīa pugnandi: ut affuit neſcientia ieiunandi: quod peccatum Saul ex īpa deitatis offenſione cognoſcēs Ionathe dixit. tantæ præuaricationi non eſſe pcendū: ſed perpetratum delictum eſſe ſanguinis effuſione expiādū. Et ita eum tradidit morti: q̄q̄m omnis exercitus eminentiſſimum patrociniū īpm tandem occidi non permiſerit. O fratres mei attendite. ſi ignorans Ionathas indictum a patre ieiunium reſoluens in pernitiem mittitur. Qui ſciens indictū a christo reſoluit ieiunium: quid meretur? ſi Ionathas pro guſtu puſilli faui mellis iudicatur occidēdus crapulatus a uino: & impinguatus & ingraſſatus epiſtolarum uarietatibus quid patietur? Quare ſtatuta nobis ieiunia fratres omni cū diligentia & deuotione cuſtodiamus. Domemus ergo carnem noſtram abſtinentia æſcæ & potus: ut hoſtes noſtros ſpirituales carnaleſq; uincamus. Cum uero ſubdit q̄ntum ualitudo permittit uirtus commendatur diſcretionis: ſine qua ſingulæ noſtræ bonæ pereunt actiones. ꝓpterea Hieronymus ait/ prudenter enim deus ſibi uult ſeruiri: non ut nimietate debiles fiant: & poſt medicoꝝ ſuffragia requirant. temperandum enim ē: ut ſi fieri poteſt: ceptum obſequium gradatim proue hatur: potius q̄ inconſiderantia minuatur. Et fulgentius inquit. Ieiunis ſic eſt adhibenda temperies: ut corpus noſtrum nec ſaturitas excitet: nec inedia immoderata debilitet: quoniā ut beatus Gregorius ī moralibus dicit. per abſtinentiam carnis: uitia extinguenda ſunt non caro. Sic neceſſe eſt: ut artem continentiæ quiſq; teneat. quo non carnem: ſed uitia occidat. ſepæ enī dum in ala hoſtem inſequimur: etiā ciuem quē diligimus trucidamus: & ſepe dum noſtro cōciui pcimus ad prælium hoſtem nutrimus: ſic qui carnem ſuam (ut Vgo in ſua inquit in interpretatione) ſupra modum affligit: ciuem ſuū occidit: q pluſq̄ oportet alimētiſ eā paſcit. hoſtē nutrit. ꝓpter quod Iohannes Caſſianus in libro de inſtitutis monachorum aſtruxit: meliorem eſſe rationabilem quotidianam cum moderatione refectionem: q̄ per interualla arduum: longumq; ieiunium/ nouit enī immoderata inedia non ſolum mentis labefactare conſtantiam: ſed etiam orōnū efficaciā

reddere lassitudine corporis eneruatam. Ob eam causam Augustinus
tanq̃m præceptor summa discretione pollens in regula non determi
nata præcepit ieiuuia: sed ea nostro fieri arbitrio iuxta nostram uali
tudinem dereliquit. Vnde in sermõe de institutione ieiunii ad postu
landum nos ab eo inuitat inquiens. Sed dicetis. Nunquid in uita no
stra semper ieiunare debemus: & respondens ait. Legem meam recepi
stis: & audistis frequenter inter cætera: ꝙ carnem uestram dometis ab
stinentia æscæ & potus: quantum ualitudo permittit. Nolo enim me
ipm ligare. nolui onera uestra portare: sed hoc solum super uos po
nere uolui: ieiunantes & abstinentes quantum facere deo fauente po
testis. Nolo (tamen adiecit) ꝙ diebus dominicis ieiunetis: hoc enĩ he
retici & infideles faciunt. Omne aũt ieiuniũ exceptis dñicis bonũ est
& laudandum: si bene fiat. Fit autem bene: sicut aliis in locis plene dis
seruit: si pium: si castum: si humile: si discretum: si cum oratione fiat: si
non ad mundi gloriam: sed ad dei laudem: & animæ salutem fiat: si si
mul cum ora singula membra ieiunent. Ieiunet igit᷑ oculus a curiosis
aspectibus: & omni petulãtia: ut bene humiliatus coerceat᷑ ĩ peniten
tia: q male liber uagabat᷑ in culpa. Ieiunet auris nequiter pruriẽs a fa
bulis & rumoribus: & quæcunq; ociosa sunt: & ad salutem minime p
tinẽtia. Ieiunet lingua a detractatione: murmuratione: ab inutilibus
uariis, atq; scurilibus uerbis. Interdum quoq; ob grauitatem: silentii
ab his quæ uideri poterant necessaria. Ieiunet manus ab ocisis signis:
a rapinis: a persecutionibus: & ab omnibus operibus: quæ non sunt
licite imperata. Ieiunet pes a uanis & ꝓhibitis incessibus. Ieiunent ge
nitalia ab oĩ illicito concubitu. sed multo magis ieiunet anima a pro
pria uoluntate sua: ut nihil appetat: nihil concupiscat: quo dei offen
dat᷑ maiestas: quoniam sicut scriptum est. In diebus ieiunioꝝ nostro
rũ nostræ exquiruntur uoluntates: quæ omnia Augustinus in cõmẽ
tariis super Iohannem paucis complectitur inquiens. Ieiunium ma
gnũ & generale ẽ abstinere ab iniquitatibus: & illicitis uoluptatibus
sæculi.

Textus uicesimussecundus Augustinus.

Quando autem aliquis non potest ieiunare:non tamen extra horam prandii aliquid alimentorum sumat: nisi cum egrotat.

Commentum uicesimumsecundum. Ambrosius

Secundum preceptum de modo uiuendi in monasterio ser uandum est: ut si contingat: uel propter immoderatum ex ercitium: uel ex naturali complexionis dispositione. uel qua cunque alia ex causa: quempiam ieiunare non posse. talis extra horam prandii alimentorum nihil sumat: nisi ægrotus extiterit. Infirmis eni uel propter stomachi debilitatem: uel propter medicamēta sumenda uel ut citius recreentur: neque hora: neque lex imposita est. Nanque opor tet eos medicorum obedire præceptis: qui iuxta ægritudinis conditō nem: nūc tempestiua: nunc sera hora: iubent eis alimenta minystrari Ceteris autem: utpote sanis: comedendi hora est instituta. Quippe ie iunantibus: ab hora nona: usque ad uesperas: consentaneum tempus ē. Non ieiunantibus ad horam tertiam usque ad sextam cōgruum descri bitur. hec enim tempora sancti illi patres in ægipto deo famulantes: quorum uitam sanctus doctor Augustinus semper estuabat imitari obseruabant: nec immerito huiusmodi obseruandatum horarum fa cta est constitutio: cum apostolus Paulus iubeat omnia honeste: & se cundū ordinem fieri: sic quidem: ut non solum cibo potuque tempate utamur. Verumetiam: ut cōstitutas obseruemus horas: ne cui de uita nostra prebeamus offendiculum. preceptum enim hoc ad refrenandū gule uitium positum est. cuius cum multa sint genera. illud quidem unum & satis detestabile est: quod in hoc suo mādato præceptor ipse euitandum iussit: ante scilicet horam prandii alimēta suscipere. Et enī siue prandii: siue cæne præuentio: nisi infirmitatis tempore fiat: gulæ peccatum est: quam Iohannes Cassianus in sanctorum patrum colla tionibus ita inhibuit. Cauendum inquit nobis est: ne appetitu corpo reæ uoluptatis innoxiam labamur dissolutionem: & ante præscriptū tempus: uel cibo nos indulgere: uel modum sinamus excedere hanc horæ præuentionem Hieronymus detestans ad paulam inquit. Sic

Nota bene de Abstinentia & potus.

Qua hora ... ieiunium

uilis:& uespertinus cibus tuus. Olera & legumina: interdumq; pisci culos prosummis ducas deliciis. Qui christum desiderat: & illo pa ne uescitur: non querit magnopere q̄m de preciosis cibis stercus con ficiat tanq̄m si ei patenter iuberet. ut non modo tempus: non antici pet comedendi: sed potius horā finat præterlabi comestionis: instar cuiusdam uiri continentissimi. de quo sanctoꝝ patrum narrant histo rie. q̄ mox cum rutilante aurora diabolica suggestione tanta uexare tur fame: ut emittere spiritum ex debilitate uideretur: tacitus sibi ipsi dicebat in corde. Qualicunq; res claudatur fine: tibi opus est. ut terti arum ad comedendum horam præstoleris: quoniam monachorum nullum decet ante hanc horam quouis modo comedere: que cum ad uenisset: secum aiebat: etiam te inuitū usq; ad horam sextam: oportet comestionis esse expertem: qua adueniente: panem iactabat in fontē dicens: quousq; infundatur panis decet te nonam expectare: interea ca nonicas horas & omnes suas persoluebat orationes: quibus solutis iā declinante die cum gratiarum comedebat actione. hanc exuriem cū pluribus diebus eodem pacto sustinuisset: tanq̄m de pugna demonū uictor: cum uice quadam sumere cibum uellet: in ipsius benedictione mirūmmodum conturbari fontem: & ex ipso magnum exire fumū perspexit: & extunc non modo exuriem: & corporis illā non sensit de bilitatem: sed propter abstinentiæ meritum & triumphum quem de tali reportauerat pugna: sic animo & corpore roboratus est: ut per bi duum ac triduum sæpenumero staret non comedens neq; bibens.

¶ Alterum genus est: cum lautiora exquiruntur cibaria. nam quidā su perstitiosum nimis in præparandis cibis studium adhibent infinita decoctionum frixuraꝝ & condimentorum genera excogitantes: mo do mollia: modo dura: modo frigida: modo calida: modo elixa: mō assa: modo pipere: modo allio: modo cimino: modo sale condita: secū dum consuetudinem pregnantium mulierum desiderata: ita q̄ ibi de sudant cocorum artes: & uarie fiunt questiones: utrum fieri debeant assata: utrum frixa uel elixa: & tanta sollicitudine preparantur: ut de uoratis quatuor uel quinq; ferculis: prima non impediant nouissima & cum iam stomachus crebris ructibus repletum se indicat: nondū

tamen curiositas satiatur. O uentris cultores: nonne sane de uobis predicauit apostolus.quod deus uester uenter est. Nam solent diis. ut ueuerabilis Vgo cōscripsit. templa destrui:altaria erigi: ministri ad seruiendum ornari:immolari pecudes:thura concremari. Deo si quidem uestro:utpote uentri.O abominabiles uoratores. templum fecistis coquinam : altare mensam :ministros cocos:immolatas pecudes : carnes uariis modis decoctas : fumum incensorum odorem saporum :atq; ferculorum.O utinam ad seruiendum deo immortali : tantum a uobis apponeretur studii :quantum gulæ tribuitur sollicitudinis . O utinā cum Alano doleamus hec pestilentia . gula non uulgari humilitate contenta se inprofundius in eos non porrigeret id est in prelatos : a quibus continentiæ formam discere deberemus Nanq; ipsi salmones :lucios :ceterosq; pisces æquipollenti generositate præsignis uariis decoctionum cruciatos martirii.baptizandi ad ulterantes effectū sacri piperis fonte baptizant .ut ex tali baptismate baptizati . multiformem saporis gratiam consequantur . In eadem mensa terrestre animal piperis inundatione submergitur . piscis natat in pipere.auis eiusdem uiscositate ligatur .dumq; tot animalium genera uno uentris ergastulantur in carcere : aquatile animal secum pedestre:aereūq; genus in eodē sepulchro intumulari miratur.quibus si detur licentia exeundi:egressui uix potte sufficit amplitudo .quare non mitum si podagra :si arthetica :si iliaca passio :si catharralis fluxus:si innumera langorum genera ipsos aggrediuntur.immo mirandum est . sicut ille stoicus Seneca inquit. cur subito non moriant O miserum genus hominum: ab hoc decliuo tempore genitū. heu nos miseros hac labente ætate progenitos. Initium uite hominis panis & aqua : nobis autem non suffitiunt fructus arborum : non grana leguminum: non radices herbarum : non pisces maris:non bestie terre:non aues cæli.sed queruntur pigmenta: parantur aromata : & mittuntur altilia capiuntur obessa .quæ studiose coquuntur ante cocos.quæ laute parantur officio ministrorum . Alius contondit & colat:alius confundit & conficit:& substantiam conuertit in accidens .

naturam mutat in aliam. ut saturitas transit in esuriem: reuocet ad appetitum: ad dirigendam gulam: non ad substentandam naturam: nõ ad necessitatem supplendam: sed ad explendam gulositatis ingluuiẽ

¶ Est & tertium genus gulæ: si non quantum natura exigit: sed quãtum uenter capit: exhibetur: cui quidẽ generi dediti non nisi naturam sequuntur bestiarum: quarum omnium studium est replere ueutrem & sensualitati inseruire. Vnde Seneca inquit. uentri obediẽtes animalium irrationabilium numero computamur: hæc quidem mẽtem natura non habent: & omnis experta sunt rationis. Tu autem deditus uentri nature ac summi dei munere amplissimo dotatus: per ingluuiem illo expolliari: & brutis fieri similis studes: dum non aduertis ꝙ gulæ nimia saturitas aciem mentis obtundat: ingenium euertat & usum sic tollat rationis: ut neq; inter pulchrum & informe: inter iustum & iniustum: inter honestum & inhonestum & turpe: inter uerum & falsum discernat: ad illam unum ex altero conferre spectat: sed nimie saturitatis nebulis oppressa non modo non discurrit. sed dormitat: & uelut eleboro infecta nimio est ligata sopore: hinc etiã fit: ut facillime debelletur: succumbat: & inexplicabilem ruat iacturam: quoniam impossibile est saturum uentrem pugnas interioris hominis experiri: nec bellis robustioribus attentari: perinde egregie in libro de institutis monachorum Iohannes Cassianus inquit. ¶ Quibuslibet æscis refectus uenter seminaria luxurie parit: nec preualet mens discretionum gubernacula moderari ciborum pondere preuocata. Non enim sola crapula uini mentem inebriare consueuit: uerũ & cunctarum escarum nimietas eam uacillantem ac mutabundam reddit: omniq; integritatis ac puritatis contemplatione dispoliat. hic & Gregorius pontifex maximus ait ¶ Dominante uitio gule omne quod homines fortiter egerunt perdunt: & dum uenter non restringitur simul cuncte uirtutes obruuntur. Hinc Hieronymus ¶ semper saturitati iuncta est lasciuia: uicina sunt sibi uenter & genitalia. pro menbrorum ordine: ordo uitiorum. Ob eam rem cocorum princi

pem muros hierusalem deficere dicitur: quia dum uenter per inglu uiem tenditur: uirtutes animæ per luxuriam destruuntur. O mise ram talium uoluptuosissimorum hominum conditionem. q etiam uelut sues nimio cibo pregrauati cronizantes huc & illuc uolutan tur: & uelut amentes doloribus affecti requiem non inueniunt: nunc ructant: nunc euomunt: nunc stercorizant: nunc luxuriant & nullus est actus tam insulsus: tanq turpis instar turpissimi tumē ti: quem ipsi non efficiant. propterea fratres in mensura sit nobis ci bus noster. tantum sumamus alimentorum: quantum ad sustentan dam uitam opus est. Voluptuosi enim homines uelut bellue uiuūt ut comedant. nos autem comedere debemus: ut uiuentes deo serui amus: propter hoc enim ipse nos creauit. At enim natura nostra pau cis ac minimis contenta est: & quanq̄m uenter precepta non audi at: non tamen ut inquit Seneca. Molestus est creditor: sed paruo contentus est: Si das illi quod debes: non quod potes. Illi tantum debes: ut ad cor: ad cerebrum: ad epar. & ad alia uitalia menbra re fectionis possit munera impartiri: quibus uita possint & sanitate po tiri: quod enim plus datur ad langorem & egritudinem datur per inde Galieni doctissimus interpres in exhortatione medicinæ præ clare inquit. Quotum uita & ars sagina est. Nec uiuere posse diu: nec sanos esse: animasq ita nimio sanguine. & adipibus: quasi luto inuolutas: Nihil tenue uel celestæ: sed semper de carnibus eructare: & ingluuie cogitare. Propterea Iouinianum monens Hieronimus se legisse ait quosdam morbo articulari & podagræ humoribus la borantes: proscriptione bonorum ad simplicem mensam: & paupe peres cibos redactos conualuisse. Caruerant enim sollicitudiue di spensande domus: & epularum largitate que corpus frangunt & animā. Ob eam rem longe minus detestabile est exiguo & delicato cibo ad usum uesci: q̄m ulli ad eructuationem usq saturari. Frena igit demus gulæ. gutturi nr̄o iponamus habenas. Ventri claudamus orificium alioquin similis fiet puteo infernali: qui nunq̄m sat esse di

cit.quod ſane diuus deſcripſit Ambro.dicens.{Male domine ſeruitur
gulæ:que ſemper expetit:nunq̃m expletur: quid enim inſatiabilius
uentre:hodie ſuſcipit:cras exiget:cum impletus fuerit diſputatur de
continentia.cum digeſſerit uale:uirtutibus dicitur.O igitur inexple
bilem uentris ingluuiem:una ſilua pluribus elefantibus ſufficit.uen
ter autem:ut inquit Seneca:non paſcitur terra & mari. Nam quicqd
auium uolitat: quicquid piſcium natat: quicquid ferarum diſcurrit
in noſtris ſepelliri uentribus. quare cur nũc ſubito moriamur: niſi
quia mortibus uiuimus:parce igitur edamus: quia nimietas præci
pitium facit.uno ſimus cibo contenti: quia multos morbos:fercula
multa fecerunt.Fames nos ad comedendum uocet.non exquiſita ua
riorum ciborum incitet præparatio:quoniam cibus & æſca regnum
dei non poſſidebunt. Quocirca Auguſtinus libro de conflictu ui
tiorum de ſodoma dicit:quopacto intercetera eius mala ſaturitate ma
xime panis periit:domino teſtante:qui ad hieruſalem per ꝓphetam
loquitur dicens.Hec eſt iniquitas ſororis tuæ Sodome.ſaturitas pãis
& abundantia aquæ.quapropter ſicut æger ad medicinam:ſic ad ſu
mendas dapes debet quiſq; accedere:nequaq̃m ſcilicet uoluptatem ĩ
illis appetens. ſed neceſſitati ſuccurrens. Hinc incarnata ueritas per
euangelium ait:attendite ne grauentur corda ueſtra in crapula & ebri
tate. Hinc de inſatiabili iudeorum uoracitate.apoſtolus inquit.Mul
ti enim ambulant quos ſepe dicebam uobis: nunc autem & flens di
co inimicos crucis chriſti: quorum deus uenter eſt:& gloria inpudẽ
dis eorum:qui terrena ſapiunt.Et ruſus æſca uentri:& uenter æſcis:
deus autem hunc & hanc deſtruet. Ille autem hoc uitium plene ſupe
rat: qui in ſumendis dapibus non ſolum per ſimoniam tenet.ut ſci
licet refectioni ſemper exuries:imparet.uerumetiam accuratiores: &
ſuauiores epulas excepta corporis infirmitate & hoſpitum gratia cõ
temnat.{Quartũ genus ẽ ſi ardẽtiori q̃ deceat uoluptate alimẽta ſuma
mus. pinde nõnulli gule uitiũ deſcribẽtes:ipm eẽ dicũt ſolius corpo
ris cã illecebroſum & nimis auidũ ciboꝝ appetitũ:cui ſnĩe.b.Grego
rius ĩ moralibus aſſentiẽs dixit.Nõ cibus:ſed appetitus ĩ uitio ẽ.Vñ

& lautiores cibos plerunq; sine culpa sumimus:& abiectiores non si
ne reatu conscientie degustamus. Et rursus inquit. non ad conflictũ
spiritualis agonis assurgitur: si non prius intra nosmetipsos hostis
positus gule uidelicet appetitus edometur. Et Iohannes Cassianus.
nunq̃m posse quempiam ardentes concupiscentiæ stimulos inhibere
testatur: qui desideria gulæ refrenare nequierit. Et Augustinus in p̃cla
ro suarum confessionum uolumine ait. Hoc me docuisti domine: ut
quenadmodum ad medicamenta: sic ad alimenta sumpturus accedã
Sed cum ad quietem satietatis: ex indigentie molestia transeo: in ip̃o
transitu mihi laqueus insidiatur concupiscentiæ. ipse enim transitus
uoluptas est:& non est alius: qua transeatur: quo transire cogit neces
sitas. Et cum sit salus causa edendi & bibendi: adiungit se tanq̃m pedi
seca periculosa iocunditas:& plerunq; preire conatur: ut eius causa fi
at: quod salutis causa me facere dico uel uolo: nec idem utriusq; mo
dus est. Nam quod saluti satis est: delectationi parum est.& sæpe in
certum fit: utrum ab hac necessaria corporis cura subsidium petat:
an uoluptaria cupiditatis fallacia minysteria suppetat. Ad hoc incer
tũ hylare scit infælix anima:& in eo præparat excusationis patrocini
um gaudens non appetere quid satis sit moderationi ualitudinis: ut
obtentu salutis obumbret negotium uoluptatis. his tentationibus
quotidie conor resistere:& inuoco dextram tuam ad salutem meam
Constat igitur ex his: in uoluptatibus:& in ipsis immoderatis desi
deriis: præcipuæ gulæ uitium cõsistere: que quidem adeo sunt nõnun
q̃m uehementia: ut pleriq; cum ad edendum accesserint inquieta qua
dam agitatione menbrorum intemperantiam sui designant animi:
caput excutiunt: brachia erigunt: manus in altum expandunt:& non
sine magna turpitudine quasi totum epulum simul sint absorturi: in
gentes quosdam conatus & gestus satis indecoros ostendentes. In
uno loco sedentes oculis: ac manibus:& qui prope:& qui longe sunt
omnia circuncurrendo simul panes comminuunt. uina in calices ef
fundunt: discos in gyrum circunducunt: anhelant:& suspirant pre an
gustia: ita ut existimes eos alium. rugienti uentri. patentiorem adi
tũ quærere: quasi angustia fauciũ nõ possit exurienti stomacho satis

sufficientem abundantiam ministrare.& uelut rex super obsessam
ciuitatem aggressum facturus:dubitant ubi primum expugnationē
aggrediantur:dum simul in omni parte abruptionem facere concupi
scunt.Ob eam rem diuus parēs noster Augustinus mirumimmodū
timens :non dico solum ab huiusmodi insultibus:& illecebrosis in
temperantiæ actibus:sed a quibuscunq; edendi uel bibendi periculo
sis iocūditatibus capi:atq; illa que Ari quotidianis ieiuniis in seruitu
tē redigebat corpus suum.& obnixe hisce uerbis deū precabat̄ īmor

Oratio beati Augustini

talē.Eripe me dñe ab oī tentatione Nō īmundiciā obnoxii cibi timeo
sed īmūdiciā cupiditatis.Scio Noe oīne genus carnis:quod cibo esset
usui mādučare permissum Iohannē mirabili abstinentia prædicum a
nimalibus hoc est locustis escam cedentibus non fuisse pollutum:&
scio Esau lenticulæ concupiscentie deceptum:& Dauid propter aquæ
desiderium a se ipso reprehensum:& regem nostrum non de carne.
sed de pane esse tentatum:ideoq; & populus in heremo:non quia car
nes desiderauit.sed quia æsce desiderio aduersus dominū murmura
uit:meruit improbari.In his ergo tentationibus positus certo quoti
die aduersus concupiscentiam manducandi & bibendi.Non enim est
quod semel prhendere:& ulterius nō attingere decernam:sicut de cō
cubitu potui.Itaq; frena gutturis temperata relaxatione & constrictō
ne tenenda sunt.Et quis est domine:qui non rapiatur aliquando ex
tra metas necessitatis:Quisquis est:magnus est.magnificet nomē tu
um.ego autem non sum:quia peccator homo sum.Sed ego magnifi
co nomen tuum.& interpellat te pro peccatis meis:qui uicit seculum
numerans me inter infirma menbra corporis sui.Et quia imperfectū
meum uiderunt oculi tui:& in libro tuo omnes scribentur.Attendi
te fratres mei:patris nostri humilitatem:attendite indictis suis peri
cula gulæ.attendite quanti & quot sunt huius uitii peticulosi:& in
uoluti laquei. Considerate q; si uir tantæ continentie. qui in cili
tio & ieiunio continuo animam suam humiliabat: & corpus suum
in seruitutem redigebat: se huius concupiscentiæ tenptationibus
iugiter uexatum fuisse: atq; quottidie aduersus edendi potandiq;
concupiscentiam gessisse certamen: seq; inualidum & impotentem

ad resistendum illi confiteat᷑:q̃nta cura:q̃ntoq; studio nos qui fragi
les:qui peccatores:qui tanti patris corrigiam soluere calciamenti di
gni nõ sumus huiusmõi illecebrosis appetitibus resister̃:& carnẽ nr̃am
abstinentia æscæ & potus domare debemus. Sunt & duo alia ge
nera huic uitio annexa:quæ regulariter uiuentium labefactare uitam
consueuerunt. Alterum:si clam & absq; prælati licentia cibus sumat᷑
Alterum:si non benedictione præcedente:& gratiarum subsequente
actione comedatur:De primo sicut in sanctorum patrum collationi
bus refertur. testis est imprimis Serapion abas:qui cum adhuc adole
scens panem furtim sublatum media die comedere soleret:incredibilẽ
quendam mentis sentiebat cruciatum:ut multo maior post illius æsũ
esset pena:q̃m in sumptione fuisset iocunditas:quo delicto cum iam
diu esset affectus:decreuit uenerabili Theone abati suum confiteri
peccatum:quod cum fusis lacrimis referasset:ipsumq; abas magno di
aboli laqueo enuntiaret per confessionem illam fuisse solutum:adhuc
eo loquente de penitentis Serapionis sinu lampas accensa ægrediens
in supportabili fetore sacellum morbidum reddidit. In quo simul
tria sunt declarata mysteria. Primum quidem quam graue peccatum
sit religiosis clanculum & absq; licentia comedere. Alterum quanta
sit pure cõfessionis efficiẽtia atq; uirtus. Postremo q̃nta uerbo℞ beati
senis ueritas tanq̃m diuine loquentis afflatu fuit ostensa. Testis dein
de est monachus ille:de cuius sanctitate:sicut beatus Gregorius q̃r
to dyalo. refert cũ apud omnes magna extitisset opinio:diem tamen
suum claudens extremum:omnibus fratribus coram se congregans
pauens ac tremens in hec uerba prorupit. Non a me signa expectens
sanctitatis:quoniam damnatus a uobis discedo. Et cum fratres dolo
re mæstitiaq; magnopere affecti damnationis suæ causam exquirerẽt
dixit eis. Quando me uobiscum ieiunare credebatis:occulte comede
bam:ea de re nunc ecce trador draconi immanissimo deuorandus:
quibus uerbis prolatis:illico ex hac luce migrauit ad tenebras. q̄ etiã
illi hoc in uitio delinquant:qui absq; benedictione. & gratiarum co
medũt actione:plane cõstat:tũ qa nostri saluatoris palã trãsgrediunt᷑
doctrinã. Ipẽ. n. nos suo docuit exẽplo q sicut crebrus euãgelicus ser
mo ĩsinuat añ pais fractõem:eleuatis ĩ celũ ocul᷑ celesti pr̃i grãs agebat

tum quoniam a debita iusticie forma discedunt. Nanq; sincere iusti
ciæ officium est: ut quod possumus largitori rependamus. Vnde Se
neca inquit. hoc certe iusticie conuenit: suam cuiq; reddere beneficio
gratiam. Tum quia non reddentes: summi dei muneribus iniuriam
inferunt. Inde Bernardus ait. Spiritui gratiæ contumeliam facit: qui
beneficium dantis grata mente non suscipit. Tum deniq; quia non
reddentes ingrati de acceptis esse uidentur. Ingratitudinis autem ui
tio? quid detestabilius? quid abhominabilius? quidq; execrabilius
dici potest? Nanq; ut Bernardus ait. Ingratitudo inimica est animæ
exinanitio meritorum: uirtutum dispersio: beneficiorum perditio:
uentus urens siccans fontem pietatis: rorem misericordie: & fluenta
gratie. Et rursus peruersi cordis est: occasiones ingratitudinis inuesti
gare. Nemo id facit: nisi qui etiam gratis est ingratus: peremptoria
igit' res est ingratitudo. hostis gratiæ: inimica salutis: quoniam nihil
ita displicet deo. presertim in filiis gratiæ: q̃m ingratitudo. Et iterum
gratiarum cessat decursus: ubi recursus non fuerit: nec modo aliquid
augetur ingrato: sed quod acceperit ei uertitur in pernitiē. fidelis aūt
in modico: censetur dignus munere ampliori. Et Petrus Rauennas
inquit. Nihil est ꝙ adeo indignationem prouocet altissimi: sicut in
gratitudo que beneficiorum exinanitio: & meritorum est extermina
tio. Et hieronimus. Indignus recipiendus est ille: qui de acceptis fue
rit īmemor. Et Marcus Tullius. nihil est tam ĩhumanum tanq; seuū
q̃m beneficia recolenda tacere. propterea doctorū pater Augustinus
in calce libri de oratione dominica. nos monet dicens. Vigilemus ora
turi semp & acturi deo gratias. hic quoq; orare & gratias agere nō de
sinamus. Et non solum monuit: sed etiam quod docuit faciendum.
iugiter ipse peragebat. proinde in libro suppotationum cū maximo
cordis clamore dicebat. Gratias ago pietati tuæ domine: & multifor
miter gratias refero ex totis præcordiis meis: qui propter tuam ine
narrabilem dilectionem: qua nos miseros & indignos mirabili boni
tate amare dignatus es: & misisti unigenitū tuū de sinu tuo ad pecca
tum nostrū saluare nos peccatores: tūc filios perditionis. gratias ago
tibi pro sancta incarnatione & natiuitate eius. & pro gloriosa geniti i
ce sua. de qua ip̄e carnē assumere dignatus est: propter nostrā salutem

ut ſicut uerus deus de deo: ita uerus homo ex homine eſſet. gratias
tibi ago pro paſſione: & cruce: & morte: & reſurrectione: & aſcenſio
ne eius in celum: & ſede maieſtatis eius ad dexteram tuam. Ipſe enim
quadrageſimo die poſt reſurrectionem ſuam uidentibus diſcipulis a
ſcendens ſuper celos: ſedensq; ad dexteram tuam ſpiritum ſanctum ſe
cundū promiſſionem in filios adoptiōis effudit. Gratias tibi ago ꝓ
ſanctiſſima effuſione ſanguinis eius: quo ſumus redempti: & pro ſa
croſancto: & uiuifico myſterio corporis & ſanguinis eius: quo quoti
die ī eccleſia tua paſcimur: & potamur: & abluimur: & ſanctificamur
& unius ſumme diuinitatis participes efficimur: gratias tibi ago pro
tua magna & īenarrabili charitate: qua nos indignos ſic amaſti & ſal
uaſti per unicum & dilectum filium tuum. Sic enim dilexiſti mun
dum: ut unigenitum tuum dares: ut omnis qui credit in ipſum non
pereat: ſed habeat uitam eternam: ut cognoſcamus te deum uerum
& quem miſiſti ieſum chriſtum per fidem rectam: & digna fidei ope
ra. Et cum ipſo deo ſolus: & lachrimas & ſermones effunderet dicebat
Multa beneficia tua exhibuiſti mihi domine: & ego eram cecus: & nō verba b[eati] Augustini
cognoui donec me illuminaſti. En illuminaſti me lux animæ meæ de
us meus: & cognoſco te: quia uiuo per te: & gratias tibi ago. ſed uiles
& exiles: ac beneficiis tuis impares: quales tamen mea fragilitas habet
affero: quia tu es ſolus deus creator meus benignus: qui educaſti me:
poſt beneficium nempe creationis: quoniam in principio animas a
mas domine: & nihil odiſti eorum: que feciſti. En ego primus inter
peccatores: quos ſaluaſti: ut exemplum aliis tribuam: benigniſſime
pietatis tuæ. Confiteor beneficia tua magna: quoniam eripuiſti me
de inferno. ſemel: ſecundo: & tertio: & centies: & milies: & tu ſemper
me ducebas: & cum iuſte milleſies damnaſſes: ſi uoluiſſes: noluiſti: qa
amas animas: & diſſimulas peccata propter penitentiā domine deus:
multa miſericordie: ī oībus uiis tuis. Et innumeris aliis ī locis: multiſ
mltiplicibusq; ſententiis & exēplis docuit quatenus nos ad grãꝝ actio
nes debeamus eē ꝓpenſiores. Nec ambigendum eſt: ſi uel cōtemptu
uel inertia omittant᷑: penā eē obmiſſores ſuſcepturos. Debemus itaq;
alimēta nr̄a uerbo dei & ſācte trinitatis īuocatione prius bn̄dicere: ut benedictione
inde tentatores abſcedāt: ut q̄ ad ſalutē ſumimus detrimentum non

afferant animabus:ut quæ ex solius diuinæ maiestatis solio tribuun
tur nostris meritis nõ ascribamus. In fine quoq; gratias ei agamus:ut
nobis que sumpsimus aie corporiq; prosint alimenta:ut de acceptis
muneribus memores:digni fiamus amplioribus:ne ingratitudinis la
bamur in uitiũ:ac perinde acerbissimos fructus ex hac pessima arbo
re ꝓgredientes iusto dei cogamur degustare iudicio:ꝓpterea psalmi
st a nobis. qui panẽ mãducamus doloris:postq̃ ad edendũ sederimus
surgere iubet:ad gratiaꝝ.s.reddẽdas actiones:& ꝓ illis ad deũ preces
effundere:a quibus nouimus beneficia suscepisse:quod tanto facere
debemus libẽtius:q̃to meliora meremur. si ut Cassiodoro libet:colla
ta bona de corde non ꝓbamur amittere:ac insuper cũ nil melius:ut
Aureliũ antistitem:Augustinus docuit:q̃m quod animo gerimus:o
re promamus:& calamo deo gratias exprimamus:q; siqs alias ab ec
clesia institutas gratiaꝝ reddendaꝝ nesciat circũstantias hoc breuissi
mũ & maxime efficientiæ uerbũ. utpote deo gratias:nõ omittat:q̃m
eo nec dici breuius:nec audiri letius:nec intelligi gratius:nec agi fru
ctuosius quicquã potest. Et quoniã gule uitiũ nõ in esculentis solũ
uerũetiã in poculentis p æbrietatis cõmittit' excessum: operepreciũ
existimaui (ut illum non modo euitemus:uerũetiam prorsus abhor
reamus) eius de obscenitatibus aliquas conscribere. Et enim quatuor
illi modi priores in esu peccandi:longe sunt in potu detestabiliores :
hinc deteriores detestabilioresq; effectus sequi ex eis consueuerũt. Nã
q; sicut uinum moderate sumptum stomachi debilitati & aliis multis
occurrit infirmitatibus. ita & immoderate bibitum æbrietatem indu
cit. Ebrietas autẽ innumeras gignit ægritudines:innumerosq; actus
obscenos:ac nefandissimos inducit effectus. Nam æbrietas sic belui
nos mores:uanasq; imagines incerti uisus:tortuosi gressus:horribiles
q; sonitus immittit. ut ea infecti:umbras sæpe transiliant sicut foueas
Nutat his terra:subito erigi. & inclinari uidet':& quasi uertat':timẽtes
in faciẽ ruunt:& solũ manibus apprehendunt:aut cõcurrentibus mõ
tibus sibi uident' includi. Murmur in auribus tanq̃m maris fluctuã
tis:pauor:interdũq; tonitrua insonare uident'. Canes si uiderint leo
nes arbitrantur:& fugiunt. Alii risu soluunt' incondito. Alii incõso
labili merore deplorant. Alii euomunt:alii cantant:alii tripudiant.

Alii pedunt:alii alios inhonestissimos ferinosq; mores instar irratio
nabiliũ animalium tot gestiunt:ut non uideatur quouispacto anti
quus & uulgaris sermo habere ambiguitatem ꝙ simie naturam sapi
ant:ꝙ ebriorum genera:centesimum numerum excedant. Vigilantes
somniant:dormientes litigãt:& ut diuus inquit Ambrosius uita his
somnium est:quo uelut subhet grauati nullis possunt uocibus excita
ri quantolibet stimulandos in pulsu putes:nisi resipuerint.respirare
non possunt. Vnde bene Hieremias hoc genus hominũ tanq̃m sup
fluam creaturam flendam putat:quid est enim homo ebrius:nisi cre
atura superflua. Ebrietas letali morbo afficit corpora:& tanto quidẽ
grauius:q̃nto illa cum defuerit tremor esse non desinerit. Ebrietas enĩ
perpetuum dat tremorem. Perinde Ambrosius ait. Sudant uinũ cor
pora temulentorum:si leuius contigeris uinum exprimis. Ebrietas fo
mentum libidinis. Ebrietas incentiuum insanie:ebrietas uenenum sa
pientie:pabulum insipientiæ:hec sensus hominum mutat & formas
per hanc fiunt ex hominibns equi hinnientes. Siquidem naturali
uapore corporis calidi.& propter naturam uini calore flammati coer
cere se nõ possunt:& in bestiales libidines excitantur.ut nullum tem
pus præscriptum habeat:quo deceat indulgere concubitu:uocem a
mittunt:colore uariantur:oculis ignescunt:ore anhellant:fremunt na
ribus:in furorem inardescunt:sensum excedunt:hinc frenesis pericu
losa:hinc calculi grauis pena:hinc exitialis cruditas:hinc fomitus fre
quens cum interiorum uiscerum cruore uomentum. Mentior nisi ea
dem dominus per Hieremiam locutus est dicens. Bibite & inebriami
ni:& uomite:& cadetis:& non surgetis. Ebrietas ad arma concitat:ca
licibus per eam tæla succedunt. hinc ad corporis animeq; pernitiem
suos destinet possessores. O q̃m inexplicabilis perfidie uirus:quod in
uino latet:merito deus per Moysen non solum ueneno:sed etiã draco
num ueneno uinum compauit dicens. Furor draconum uinum illoꝝ
& ira aspidum insanabilis. Ebrietas perfidiæ mater sacrilegio:populũ
dei inuasit:de qua scriptum est.ꝙ ieiunante Moyse in montis cacumi
ne:ut legem dei mereretur accipere:ipse in eius radicibus cibo potuq;
repletus surrexit ludere:& deo cæli terga uertens idolatra factus est
Ebrietas aufert potentibus sapientiam & potentiam:unde Olefernis

principis miliciæ regis Assiriorũ uino sepulti sancte Iudith cõtinen
tia non modo sapientiam. sed caput abstulit:& innumerabili dedit
exercitui conflictum. Itaq; unius mulieris ieiuniũ innumeros strauit
exercitus æbreorum. Proptera Ambro. Romanórum laudabat astu
tiam dicens. prudenter Romani barbarorꝫ uini haustui indulgẽt:ut
in potus soluti:& eneruati æbrietate uincantur. Ebrietas est incestus
origo. Vnde sanctus Loth de incendio Sodome & Gomorræ libera
tus in monte: quẽ sibi sperabat esse saluti uino inebriatus cõcubitu ex
arsit filiarum. Ebrietas egestatem inducit. O ad quantam egestatem
& miseriam Epulonem illum diuitem: qui induebatur bisso & purpu
ra:& uescebatur quotidie splendide:& aperto gurgite uinum funde
bat: conduxit ꝙ in inferno sepultus: ut linguam eius refrigeraret: que
ardebat incendio aque non meruit sibi guttam elargiri. Ebrietas pau
peres insanire facit. hi quidem in tabernarꝫ foribus: neq; tunicam: ne
q; sequentis diei sumptũ habentes: pro tribunali sedẽt de summis põ
tificibus iudicantes. immo & sibi regnare cunctis preesse:& exerciti
bus impare uidentur: fiunt ebrietate diuites: qui sunt in ueritate ino
pes super terrã. Aurum scilicet imagine imperfecta:& insulsis uerbis
donant. dispensant pecunias populis: ciuitates edificant: castra con
grægant: qui non habent cauponi: unde potus sui corporis soluant
feruet uinum in his:& quid loquantur penitus ignorant: diuites sũt
dum inebriantur. Mox ubi uinum digesserint: cernunt se esse mendi
cos: uno die bibunt multorum dierum labores: proh dolor: ꝙ uiri etiã
magni atq; potentes sic sepenumero uino madefiant: ut omni popu
lo habeantur derisui: hac atq; illac tanq̃m nauigia sine gubernatore
fluctuent & nisi a seruulis excipiantur tanq̃m uulnere icti in terram
defluant. Alii in equis: alii in curru: alii in scutis referuntur: quos ma
ne insignes spectaueras: uultu minaces: eosdem uesperi cernas etiam a
puerulis impune rideri: sine ferro uulneratos: sine pugna interfectos:
sine hoste turbatos: sine senectute tremulentos in ipso iuuentutis flo
re nascente. Sepenumero se ipsos necant: nonnunq̃m in charissimos
seuiunt seu Alexander Macedo: qui cum toti imperaret orbi ei temu
lento sic impauit uinum ut sibi charissimum transfoderet seruitorem
Perinde Seneca dicit. Cogita quas clades ediderit publica ebrietas.

hic acerrimas gẽtes bellicosasq; hostibus tradidit:hic multorũ auorũ
pertinatia bello defensa:menia patefecit:hic cõtumacissimos: & iugũ
recusantes:in alienum redegit arbitrium:inuictos enim acie meto do
muit:cum ipse ab illo domitus esset. O Alexander:tu tot prælia: tot
pugnas:tot hyemales estiualesq; intemperies quibus uicta temporũ
locorumq; difficultate transisti.tot flumina ex ignoto cadentia:tot
maria tutum te dimiserunt.& bibendi te intempantia subuertit? O e
brietas mare & pelagus uitiorum. Tu furoris poculum.tu ignis liti
um.tu mentis uenenũ:tu petulantiæ magistra:tu subuersio sapientiũ
tu derisio potentum:tu debilitatio corporum:tu pernities animarũ
tu amica demonum:inimica deo:tu pudentiæ reseratrix: & eni Noe
patriarcha summus:& secundus restaurator orbis ad unius horæ in
uasionem tuam.nudauit pudore femora sua:que per sex centos ãnos
summa cum pudicitia contexerat. Tu nature confusio.tu amissio gra
tie.tu perditio glotiæ:tu damnationis genitrix:tu sacrilegii incestus
adulterii & omnis illiciti concubitus incentiuum. Perinde uini usus
Teste Valerio.olim Romanis feminis ignotus fuit:ne scilicet in ali
quod dedecus laberentur:quia proximus a libero patre intemperan
tiæ gradus ad inconcessam uenerem esse consueuit. Tu ebrietas atca
norum reseratrix:& periculorum inductrix. Qui te habet:homo nõ
est.sed obprobrium hominum & abiectio gentium. Qui re habet nõ
facit peccatum:sed pene est ipsum peccatum. Nanq; ebrioso? quid tur
pius? quid furiosius? quid rabidius? quid ignominiosius.hinc fætor
in ore:tremor in corpe:ignis in gutture:fornax in uentre: puteus in
stomacho:in lumbis sentina libidinis.hic promit stulta:prodit occl
ta:huic mens alienatur:facies transfotmatur:& cum ad dei factus sit
imaginem:denigrauit se ut bestiarum & demonum fieret imago hos
& alios innumeros illecebrosos effectus.& præclare & eleganter di
uus parens noster Augistinus summa cum detestatione descripsit
Vnde ad sacras uirgines ita scribit. Ebrietas ab animæ iniuria incipit
& flagitiorum omnium mater est:culparum materia:radix criminũ
origo omnim uitiotum:turbatio capitis:subuersio sensus: tempestas
lingue:procella corporis:naufragiũ sanctitatis. Ebrietas turpis amen
tia est:insania uoluntatia:ignominiosus langor:male sana debilitatõ

De Noe

Olim feminis comm... usus vini ignotus fu...

Quid sit ebrietas secundum Aug.num

turpitudo morum: dedecus uitæ: honestatis infamia: animæ corruptela. Ebrietas ut quotidie cernimus: amplarum famularum q̃plurimos labefecit: & cura gubernationis destitutos. parentum auorumq; suorum bene diuq; congregata atq; ingenti precio præparata mille modis distrahere fecit. Ebrietas in utroq; sexu cuncta mala semper appetit: & nefanda committit. Ebrietas timorem dei aufert. futurum dei iudiciū de corde se habentium tollit. Ebrietas ut ait apostolus regna cælestia appetentibus denegat. Ebrietas tumulento domino tempus furatur dies surripit depositi sui non reminiscitur: & ante illum posita: nec mente: nec oculis contuetur. famulo uero non solum fidem aufert: sed etiam fraudum & seruitutis officio inutilem facit. Quid plura. In quibus regnat ebrietas: nulla ratio: nullum gerende uitæ consilium: nulla gestorum aut lectōnum memoria: nec ulla artium aut industria prouidentiæ: quoniam ebrietas rationis offuscat iudicium: memoriā euacuat: uoluntatem deprauat: cunctas eneruat potentias: per eam toti menti sui ipsius obliuio generatur. Vbi enim dominatur æbrietas ibi ratio exulat: intellectus obtunditur: consilia deuiant: iudicia subuertuntur. Et in libro de salutaribus documentis. his uerbis nos monitos facit. Fugiamus inquit æbrietatem. ne in crimen luxurie incurramus: quia apostolus præcepit dicens. Nolite inebriare uino in quo est luxuria. Vinum enim deus nobis ad letitiam cordis: non ad æbrietatem donauit. Bibamus igitur non quantum gula exigit: sed quantum naturæ imbecillitas postulat. Ne igitur ad medelam corporis nostri tributum est: ad pernitiem deputemus. Anuncia quæso tuis in domo tua subiectis quod pleriq; per uinum homicidia: fornicatiões perpetrauerunt: nec ipsam mortem recusauerunt. Alii per uinum a demonibus capti sunt: nec est aliud ebrietas: quam manifestissimus demon. Ebriosus putat se aliquid optimum gerere: cum fuerit ad præcipitia deuolutus: per uinolentiam armatur ad maledicta: & ad cōuitia proximorum: & immutatur mens eius. & lingua balbutit. huiusmodi enim uir cum se putat bibere uinum: bibitur a uino: plurimi nanq; homines per uinum maximam debilitatem contraxerunt: nec potuerunt consequi pristinam sanitatem: quia gulæ non temperauerūt ardorem. Et rursus sacris uirginibus scribēs æbrietatem ipsam: ut sāctā

quam deuouerunt uirginitatem cōseruare queant:detestatur hoc pa
cto. Vt cūcta inquit summatim perstringam per uinum castitati sur
reptum est.& plurimæ a corruptoribus decepte sunt. multe uirginū
etiam pellente uino thori genitalis oblitæ pudiciciam suam adulteris
tradiderunt & mæchis de morte pacte sunt maritorum. Quo in plu
res in pellente uino præcipites indecentibus se conuentibus pollue
runt:& de genitoribus aut genitricibus:de filiis aut filiabus:de fratri
bus aut sororibus:de generis aut nuribus:per nefandos concubitus
sibi filios genuerunt. per uinolentiā plurimi:plurimeq; a sancto pio
q; proposito exciderunt.& sui obliti:missis honoribus.ignobiles re
manserunt.& a patris sedibus profugi uitam:non ubi sumpserant fi
nierunt:per uinum fortes ab infirmis elisi sunt:& in mortem q̄mplu
res ictu muliebri p̄strati:& inuicti exercitus.uino dominātе extincti
sunt:& seruitutis iugo subacti. Innumerabiles iugum alterius domi
nationis diu recusantes uinolentia in alienum redegit arbitrium. As
suetudine uini q̄mplures in insaniam conuersi sunt:& mentis duran
te amentia ab humana sunt conuersatione seiuncti. & ferina morte
consumpti. Quāplures uini immoderatus excessus:ex diuitibus pau
peres reddidit & egenos. Infiniti numero:uino impellente iniusta im
piaq; homicidia commiserunt. Quāplurime urbes diu obsesse:nec ca
ptæ:custodibus somno uinoq; sepultis hostibus patefacte sunt:& in
cendiis concremate:& alia multa nefanda & innumera sunt:quibus p
æbrietatis uitia mundus ipse frequenter uexatus est:& nunc usq; ue
xatur. Propterea uinolentiam & omnem ebrietatem fratres mei fugia
tis. Nanq; æbrietas licet omniū hominū generi mala sit. sacerdotibus
tamen & diuino cultui dedicatis damnatissima. perinde Augustinus
ait. quicunq; erit honori sacerdotali præditus:& proximus fuerit æ
brietati:uicinus est ultioni:& ab eis:qui deo proximant:si fuerint te
mulenti:procul non sunt uindictæ:quæ seuiant. Ergo quisquis diui
no munere constitutus uinolentus accesserit ad sacramenti celebratō
nem:mortis consequendæ non habet dilationem. Vt crudelem igit̄
necem:uobis mordax effugitæ uinum. nec uobis de uestra potandi
continentia blādiamini:quoniam Noe uir summæ cōtinentie non

inebriatus est diluuio:inebriatus tñ est uino:q̃q̃ ille naturam uini ig norabat: Non enim ante potauerat. Sed uos didiciſtis in illo:qd ca uere debeatis. Loth etiã q inter ſodomitas uixerat cõtinentiſſimus:in monte ſalutis:q̃q̃ p deceptionẽ filiaꝝ a uino deuictus inceſtũ cum eis cõmiſit. Vultis ergo nõ decipi:uultis nõ circũſcribi: uultis nõ irride ri:a ſomno nõ capiami:uultis ab illo nõ capi: eſtote ſobrii ſitis conti nentes:fugite uinũ quod oculos letali pondere claudit. Si non uultis uri ad ignẽ nolite accedere. Fugite pluſq̃ ignem uinũ:ſi uri nõ uultis: cõcupiſcentia. Imitemi nõ Loth in mõte ubi uino madefactus eſt ſed præceptorẽ nr̃m Auguſtinũ q ſuis cum fratribus in eo habitãs: pane ordeaceo & aqua(ut liber deo famularet̃)cõtentus erat.

Textus uiceſimuſtertius Auguſtinus

Vm acceditis ad menſam:donec inde ſurgatis:quod uobis ſecundum cõſuetudinem legitur:ſine tumultu & cõtentiõi bus audite. Nec ſole uobis fauces ſumant cibum:ſed & au res eſuriant uerbum dei.

Commẽtum uiceſimũtertium Ambroſius

Ertium pceptum quod in modo uiuendi ſeruare maxĩa cũ diligentia debemus eſt: ꝙ q̃diu ad menſam ꝓ refectiõe ſu menda ſumus:attento aĩmo:arrectis auribus:ſine tumultu ſine cõtentione:de his.ſ.ſcripturis:quæ nobis ſecundũ cõſuetudinẽ le gi iubẽtur:lectionẽ audiamus:& hoc iõ:qm̃ nõ ſolũ fauces corporales debent ſumere cibum:ſed etiã aĩa delirioſo illo pabulo quod uerbum dei ẽrefici debet:& qm̃ uerbũ dei(ut inqt aplſ)p auditũ eſt:cum teſte phõ:ſenſus auditus ſit ſenſus diſciplie:iõ aures ipe:nõ qdem exterio res:quibus affectus eẽ nõ põt:ſed aures cordis exuriãt:hoc eſt affectẽt & cõcupiſcãt audire uerbũ illud dei ſacratiſſimũ. Multa in huius ſalu tiferi mandati paucis uerbis cõprehendunt̃ myſteria:q̃ mĩme ſunt ſi lentio ptereunda. Itaq; uideamus & explicemus charitati ũe illa quo ad fieri põt p ſinglã uerba:ut nõ mõ nr̃i pceptoris acumẽ ingenii:ſed

erga nos filios suos ardentissimum nræ salutis intelligamus desideri
um, iubet igit᷑ dum reficimur a nobis lectionem audiri: ut dei nobis
in lectione loquentis reficiamur suauitate: & magis gustũ interioris
hoīs ad illam ineffabilem dulcedinem diuine maiestatis degustandā:
dirigamus: q̃ fauces: dentes: guttur: & uentrem ad sumendũ putribi
lem cibum præpemus: hic nempe sæpissime nauseam generat: & cum
digestus fuerit rursus relinquit esuriem: illa uero sic delectat & satiat
aīam: ut omni sublato fastigio: omni: sitiq; extincta uniuersi sui desi
derii iam cōpos efficiatur: hic corporalis & terrenus cibus uentrē īplet
& grauat: illa complet mentem & subleuat: hic sepenumero infœli
cem facit refectum: illa fœlicem & beatum facit intellectũ. Hinc scūs
dauid dicebat. Gustate & uidete q̃ suauis ē dn̄s: btūs uir qui sperat in
eo. Hinc btūs Augustinus de flumine loquens deitatis aiebat. Si qs
de fluuio paradysi biberit: cuius una gutta maior ē omni oceano: nil
sibi restat nisi ut omnis sitis in eo extincta sit. Et Saluator noster secũ
ad puteum loquenti Samaritanæ dixit. Si quis biberit ex hac aqua si
tiet iterũ: si quis autem biberit de aqua: quam ego dabo: non sitiet in
æternum. Aqua autem xp̄i aqua salientis est in uitam æternā: aq̃ xp̄i
munera sunt sp̄us scī: aqua xp̄i gratia & gloria xp̄i est: ad quam hic p
lectionem: obseruantiamq; suorum mandatoꝝ disponimur: cũ uero
nostre mortilis carnis uestimenta deposuerimus: eam cunctis exple
tis affectibus suscipiemus dicente ꝓphā: satiabor cum apparuerit glo
ria tua. Qui in alio psalmo domino decantauit. Veniant mihi misera
tiones tue: & uiuam: quia lex tua meditatio mea est: cui lex dei medi
tatio est. Hinc teste Ambrosio præsto sunt misericordiæ: ut uiuat in
æternum. Et rursus Dauid. Beatus uir qui in lege domini meditabit᷑
die ac nocte. Sed quomodo quis sine lectione ueniet ad meditationē
nam qui meditatur in lege: eruditur in lege & quē lex erudierit: domi
nus per lectionem erudiuit: qui locutus est legem non enim aliud est
nobis deum loqui: q̃ ꝙ ipse qui est ueritas infallibilis: sapientia icom
prehensibilis: mens infinita: & intellectus unico intuitu omnia com
prehendens nobis legat: nos doceat: erudiat & illuminet: Ideo scriptũ
est. Beatus quem tu erudieris domine: & de lege tua docueris eum.

Audiamus ergo fratres diuine scripture lectionem libēter: audiamus
deuote: audiamus attente: ne tantum offendamus doctorem nos suā
sapientiam docentem. Discamus & nos in lege meditari: ut possimus
absq; fine beatificari: non aduocemur sæcularibus illecebris: non occu
pemur mundanis impedimentis: sed semper ad legem dei simus attē
ti: quoniam scriptum est. Os iusti meditabitur sapientiam: & lingua
eius loquetur iudicium. Idem Apostolus Paulus docuit obseruandū
cum ad Thimotheum scripsit. Attende lectioni exhortationi: & doc
trinæ. lectio enim fræquens nec intermissione aliqua destituta doctri
næ munus operatur. Origenes etiam uir certe eruditissimus: nunq̄ ut
Hieronymus refert sine sacre scripture lectione cibū sumebat. Precep
tor etiam noster plus hoc docuit exemplo: q̄ scripto: ipse enim condi
tor legis saluatoris sequens uestigia nil nobis īperauit faciendum: q̄d
ipse prius & abundantius non fecerit. Hunc autem ritum & modum
legendi ad mensam a senioribus uiris doctissimis didicit: quorum
plerique omnes tanta cum dulcedine mentis rerum diuinarum cum
reficiebantur lectiones audiebant: ut sumendi cibi sæpenumero ob
liuiscerentur. Et quanquam omnibus lectio atq; in lege meditatio
perutilis sit: regularibus tamen: & sacris dedicatis mysteriis: & his p̄
sertim: qui aliis presunt summopere est necessaria. Cuius rationem A
postolus Paulus ad Titum scribens his uerbis inducit. Debet inquit
Episcopus amplecti eum: qui secundum doctrinam est fidelem sermo
nem: ut potens sit exhortari in doctrina sana: & eos qui contradicunt
arguere: quod utiq; sollicitæ atq; intæntæ meditationis est: non per
functorie lectionis. Et ut nostræ satisfaciamus pollicitationi. illud
quod noster exorditur præceptor: cum scilicet acceditis ad mēsam pla
ne inducit: ut ædendi bibendiq; seruetur communitas: seruari autem
non potest: si plures diuersis in locis: diuersisq; temporibus præparen
tur mense. Sed quo enim pacto fratres mei simul in mensa lectionem
audietis: si non simul eodemq; in loco reficiamini: ¶ Magna igitur est

in illo monasterio abusio & ponderosa religionis trangressio: in quo
partiales fiunt mensæ. Innumera enim ex hoc & execrabilia sequunt
mala. Nanq; imprimis fundamentum debilitatur: &: o utinam non
destruatur religionis. Fundamentum enim ueræ approbatæq; religi
onis: est ipsa communitas. Scriptum est enim in actibus Apostolorū:
Et iddem mandatum est a nostro patre & præceptore. sint uobis om
nia communia. communia autem esse non possunt: quæ diuisa & pro
pria facta sunt. Diminuitur deinde charitas: quæ non nisi communi
cari omnia deposcit. Nascitur murmur. Etenim tali partiendi genere
alii abundant: alii uero æsuriunt: inde murmura oriuntur: quoniam
iuxta Prophetam: qui non fuerint saturati murmurabunt Consumū
tur monasterii bona. Detractiones: coniurationes: clamores: conuitia
maledicta deniq; innumeræ exinde oriuntur insolentiæ. Vna igitur:
& communis fratribus: qui bene ualent: & qui sedulo in monasterio
commorantur: debet esse mensa. Pro infirmis autem: & hospitibus ex
hibenda charitate: plures fieri: tam regula q̄ nostri ordinis instituta
iure admittitur: quoniam charitas quæ imperatrix est omnium uirtu
tum omnia suffert. Si aūt cū aliqua communis uel particularis neces
sitas id admittat: ut plures fiant in monasterio mensæ: in unaquaque
hoc seruandum est mandatum: ut sine tumultu & contentōne qui in
ea fuerint: sine tumultu & contentione audiant lectionem. Cum uero
subdit: donec inde surgatis: lectiones per totam mensam continuita
tem aperte insinuauit: quoniam quemadmodum una continuaq; cor
poris: ita & mentis debet esse refectio. ¶Multum quoq; omni tempore
contra quascunq; tentationes lectionis ualet assiduitas. Perinde Bea
tus Ambrosius ait: Quando in afflictionis tempore sumus: & quati
mur aduersis: meditatio nobis in lege sit: ne imparatos procella ten
tationis affligat. athleta nisi exertitio palestræ prius fuerit assuefactus
non audet subire certamen. Vngamus ergo oleo lectionis nr̄æ mētis

lacertos. Sit nobis tota die ac nocte exercitii: usus in quadam coelesti
um scripturarum palestra: artusq; animorũ nostrorum salubris spiri
tualiumferculorum æsca confirmet: & cum aduersarius assistere ce
perit: & puluere nos sue temtationis asperserit: stemus intrepidi:
Per hoc autem quod adiecit. Quod uobis secundum consuetudinem
legitur: indicauit nõ uniuscuiusq; arbitrio: sed secundum superiorum
patrum consueta & laudabilia instituta legantur: quæ legenda sunt:
Vetustissimis autem in mensa legendi ritus: ceu in sanctorum patrũ
legitur institutis. Non de egyptiorum solum: sed de cappadocum ty
po ꝓfectus ẽ: a quibus: tum propter compescendam ociosam cõfabu
lationem: tum propter contentiones euitandas: tum propter refectio
nis mentis habendam: tum deniq; propter capessendam spirituale ex
ercitationem: sicut Iohanni Cassiano placuit religiose sancteq; fuit in
stitutus. Singula autem hec beatus Augustinus in hoc mandato con
scripsit. Nam in eo quod dicit. Sine tumultu: hoc est cum silentio oci
osam confabulationem nobis caueamus iubet: quod in secunda regu
la expressius demandauit dicens. Omnes ad mensam sedentes taceant
audientes lectionem: hanc taciturnitatem tanto studio seniores prẽs
seruabant: ut crederetur apud eos hoc religionis mandatum inter cæ
tera tenere primatum: cui sententiæ uisus est assentire Augustinus cũ
dixit in libro sermonum. Silentium fratres charissimi inter cetera uo
bis in heremo summe est necessarium. Omne enim quod non hædifi
cat in periculum uertitur dicentium & audientium: lingua enim nr̃a
sensum sequatur & rationem: non uoluntatem. Non enim debemus
tantum oculos clausos tenere: sed & linguas infra dentes seruare illæ
sas. Sermo enim uanus uoue conscientie iudex est: qualis enim es: ta
les sermones loqueris: talis & mens compobatur: & qualis fueris in
factis: talis comprobaueris in uerbis: stultus enim ualde est qui non
prius uerbum ducit ad linguam rationis: q̃ educat ad linguam oris:
qualis est homo in mente: talem uerbositas depingit in ore: uerbosi
tas hominẽ cõducit ĩ ioculatorẽ hũane nature: dignitatẽ depõit: hono
res sibi rapit: ĩimicos ĩfinitos acqrit: ĩflãmat dẽiq; lĩgue mobilitas in a
dolescẽtia ad iocosa ĩ uirili etate ad fraudulẽta: sed ĩ sẽili ad dtractoria

Restringenda ẽ igit̃ hec praua fauilla: ne ĩ magnã uertat̃ flãmã: surcu
lus ne crescat ĩ siluã: gutta ne crescat ĩ fontẽ. maius ẽ denique frẽs linguã De refrenatione lingue
refrenare q̃ cape ciuitatẽ: quia id ĩsultat exterius: sed istud interius: hic
sumũt arma cõtra te ipm: sed ibi de alieno. Sũma tñ uerecũdia ẽ: & de
pssa delectio nõ posse linguã refrenare: & uile nõ posse ligare mẽbrũ:
Ecce lingua egredi q̃rit: motũ pquirit: tu uero: o mõache p tpantiã ip
sam refrena: appone ei pensulũ rõis: circũcide eã maturitate discretiõis
O lĩgua tu piculum ĩminẽs es: tu lutũ pducis: discordiam sepe spgis
pditionis uenenũ & detractionis paris: & ad infernũ qui tibi credũt
cõducis. O manache cognosce linguã nequã fuge eã: despice eã: si po
tes cõfunde eam: sed uolo te instruere tuã linguã bñ loqui: uis bñ loq
da ei moderatum modum: preciosa enim lingua nõ nouit nisi uerba
dĩna semp cõstruere. O q̃m sanctum est os: unde sp cœlestia erunpũt
eloquia. O monache cõsidera te redditurũ rõnem de oĩ uerbo ocioso
& tanto maiorẽ quãto minus es obligatus: non enim in foro sed ĩ cel
la habitare debes: non familiã: sed familiarũ aĩas orõne pascere debes
nõ igit̃ ẽ tibi necesse multũ loqui: nec inter hoĩes cõuersari nec mercã
tias ptractare: ut uiuas: nã mercantiã in monacho usurã ocultã existi
mamus. Ama igit̃: o monache solitudinẽ: multitudinẽ uero fuge: ne De solitudine.
cõprehendaris uerbo: ac etiã cõfundaris in facto. Et si interrogatus fu
eris melius est tibi ad singula rñdere breuiter: q̃m diutius in morãdo
uerba criminosa plixius extendere. uerbositas. n. qd aliud ẽ q̃m semen De homine verb[oso]
qđ fructũ nõ facit. O uerbose erubesce & cõsidera tuã grandẽ miseriã
qd. n. aliud es q̃m sal ĩfatuatũ: qđ ad nullũ ualet cõdumẽtũ: uere tu in
fructiferus se & ĩfructiferos facis q te libẽter audiũt. o uerbose mẽdax q
ueritatẽ raro dicere uoluisti. o eloquax cognosce teipm: nã loq nũq̃m
erubescis: nec cõsideras qđ sed quãtũ discere possis: ñ mẽsuras uerbo⁊
sñias: sed tñ ut satieris. O uerbose erubesce: qa oĩo ꝯgnosceris qd agis
nã tua cõditio ẽ occulta manifestare: nota ĩ cõuẽtibus pdicar̃: sed si ne
scis sõnias in auditu: fingis te scire qđ nescis: ut libẽter audiaris a cunc
tis. O artifex mẽdatio⁊: o faber fabla⁊: lege qđ ĩ ps. dr̃ qa uir lĩgosus
ñ diriget̃ nec diliget̃ ĩ terrã pmissiõis. o mõache & tu diligẽter attẽdas
nã q ñ refrenat lĩguã suã: huius uana ẽ religio: q ñ custodit lĩguã suã
monachus non est: qui autem moderat lĩguam suam prudentissimus

est.uerus q̃ monachus est.Huic assentitus est Ambrosius qui in pri
mo officioꝝ libro astruxit silentium a nobis potissimum fore adis
cendum atq̃ diligenter seruandum quod magno & irrefragabili legis
dei omnipotentis testimonio comprobauit dicens.Lex dicit.Audi is
rahel dominũ deum tuum.Non dixit loquere:sed audi.ideo Eua la
psa est:quia locuta est uiro:quod non audierat a domino deo suo pri
ma uox dei dicit tibi.audi.si audias custodias uias tuas:& si lapsus es
cito corriges.In quo enim corrigit iunior uiam suam:nisi in custodiē
do uerba dei.Tace ergo prius:& audi.ut non delinquas in lingua
tua.graue malum est:ut aliquis de oro suo condemnetur.Et enim ꝓ
ocioso uerbo reddet unusquisq̃ rationem:quanto magis pro uerbis
iniquitatis & turpitudinis:grauiora sunt enim uerba præcipitationis
q̃m ociosa.ergo si pro ocioso uerbo ratio poscitur:q̃nto magis ꝓ ser
mone impieratis pœna exsoluitur .perinde sapiens Cato optime pu
tauit.primam uirtutem esse compescere linguam:qui autem non cō
pescit:sed uir linguosus est non(ut inquit propheta)dirigetur in ter
ra:neq̃ quoq̃ diligetur.Propterea fratres mei in cænobiis habitantes
in mensa:& singulis aliis in locis constitutis studeamus tenere silen
tium:quoniam ex eo nascitur quies mentium:surgit profectus studē
tium:contemplationis deuotio sumit augmentum.cultus iustitie ex
oritur:pax:tranquillitasq̃ domus seruatur e contra ex silentii solutio
ne mentis inquietudo:uagus discursus:perturbatio studii :orationũ
cessatio:deuotionis remissio:contemplationis perditio:lites :iurgia:
contentiones:rixe:detractiones:bonoꝝ moꝝ colluuio:& deniq̃ om
nium oriuntur decrementa uirtutum:& eo pacto cum crescere in uir
tute religiosus debeat sal uanum & infatuatum quod ad nullum ua
let condimentum effectus:in præcipitium labitur.& deterior efficit
sæcularibus.Ob eā rem sanctus doctor Ambro.codē in libro:ut su
perioris sententie eius uerbis utar dixit:Quid p̃ceteris debemus di
scere q̃ tacere:ut loqui possimus:ne prius me uox condemnet mea:
quā absoluat aliena:Scriptũ ē.n.ex uerbis tuis cōdēnaberis:qd opus
ē igit:ut ꝓperes piculũ suscipere cōdemnationis loquēdo:cũ tacēdo
possis esse tutior.Complures uidi loquendo in peccatũ incidisse:uix

queq̄m tacendo:ideoq; tacere nosse:q̄m loqui difficilius ē:ideo pytha
goras hoc suis in studiis decretum statuit ut ad septenium usq; iuxta
numerum septem liberalium artium nullus suorum discipulorum
de his que ab ipso discebat rationem postulare auderet:sed fidem suis
daret uerbis:quo usq; singula sua audisset præcepta: Secundo etiam
philosophorita & ī matrem obsuit unius uerbi prolatio:ut deinceps
sub silentio semp fuerit philosophatus. Alius ne ad loquendum ling
uam solueret calculum suo semper gestabat in ore Iohannes quoq; os
auri. ut de nostris dicamus propter elationis uerbum in adulterium
& homicidium lapsus āmodo uelut quadrupes per nemora pænitēs
mutus ingemuit David etiam propheta summus,ne inter strepen
tium crebra certamina:& deceptionis tumultus sermo aliquis offensi
onis eius ab ore excederet:tacere proposuit: & intra se ipse tacitus con
ferebat:legem sibi taciturnitatis imponens dixit. Ponam custodiam
ori meo:ut non delinquat lingua mea: & cum taceret inimici eum cla
more magno uelut insolentes:ut loqueretur:& eas de sua qualitate fa
ceret certiores:prouocabant dicentes:si de potentia præsumis:ecce ui
des te esse uictum. Ipse autem tacens conuersus ad dominū loquebaẗ
dicēs, quoniā in te dn̄e speraui:tu exaudies me domine deus meus: q̄a
dixi:ne aliquando exultent in me inimici mei. Susannam quoq; nul
lum magis iudicium suæ castitatis inuenit:q̄m silentium. dominus
etiam noster iesus christus in passione tacens:omniū operabatur gra
tiam ac salutem. O igitur ualidum scutum circunspecte munitionis
silentium. O fidelium stabilitatis fundamentum, amate igitur silenti
um fratres mei, ponite custodiam ori uestro:imitemini tantorū uiro
rū uestigia. perfecti nempe uiri & sapientis est tacere:cum loqui nō ex
pediat. Iccirco solon unus ex septem sapientibus: cum aliis loquenti
bus taceret:interrogatus:an propter uerborum inopiā:an quia stul
tus esset, ipse sileret, respondit stultus silere non potest:linguam cohi
beo, quoniam dixisse me aliquando pænituit: tacuisse uero nunquā
O responsum uiro dignum. duo documenta indelebili memoria di
gna unica responsione protulit. Et sane aliquando dixit:& non sem
per:quoniā sicut incauta & superuacanea locutio merorē pit:ita indi
scretum silētiū irrecuperabile damnum sæpenumero gignit. Vtrūq;

Nota pythagore docum[...]

Solon unus de septē sapientibus

Attende

enim tacere scilicet:&loqui uirtutis est.si cum opus est: & fructum affert in usum assumitur :aliquotiens enim nimia taciturnitas stulticie ascribitur:& dolorem affert. Vnde scriptum est. Ve mihi quia tacui:sic & uerborum nimietas ad furorem refert᷑:quoniam in multiloquio non deest peccatum. Peopterea sapiens dixit: Tempus loquēdi & tēpus tacēdi:& rursus:homo sapiens tacebit usq; ad tempus.& rursus pomum aureum in lecto eburneo:uerbum prolatum in tēpore suo:quod nimirum præceptor noster Augustinus nō solum scriptis uerumetiam exemplo docuit.Nam cū docere populum :monere fratres:arguere & increpare hereticos:ei opus esset:& pro fide expedire uidebatur:silebat minime quinimo dies noctesq; ducebat insomnes: ut tanq̄m leo rugiens confunderet aduersarios . fidem defenderet malos obiurgaret. & bonos in operibus roboraret. Cum autem consentaneum statutumq; aduenirer tempus:sicut cum alimēta sumeret cum & diuine maiestatis meditaretur mysteria:nil sibi poterat gratius esse silentio.

De Contentione :

¶ Contentiones autem noxias euitandas innuit in eo quod dicit:& contentionibus.O q̄m grauis & periculosa est in omni genere hominum contentio:que ut excellenti doctori Ambro. placuit:nil aliud est q̄m impugnatio ueritatis:& confidentia clamoris eam igitur ubiq; & semper:& cum omnibus fugiamus:ex contentionibus enim neq; utilitatis:neq; honoris quippiam possumus adipisci.Nanq; contra parem contendere anceps est:cum superiore furiosum:cum inferiore sordidum:maxime autem contra fatuum & æbriosum contentionem inire. Nam ut Cassiodorus inquit:absentem ledit qui cum æbrio litigat. Sit ergo sermo noster ad omnes grauis: sit modestus : sit uerax : sit deniq; in numero :pondere .& mensura constitutus. Et enim ut dissertissimus doctor Hieronimus ait.Qui modeste alloquitur proximum :gratum accipit responsum :& quasi de uberibus:in quibus lac querebat butirum exprimit:sed qui incepto uerbo rixam.& discordiam ex superno corde prouocat:quasi necessaria inde emungens:sanguiuem elicit:iuxta illud .qui uehementer emungit:elicit sanguinem: & qui prouocat iras producit discordias.Proptera per Salomonem dicitur :qui dimittit aquā:caput ē iurgioꝝ aqua ꝑprie dimittit᷑ cum lingue fluxus effræna᷑:sed dimissor

aquæ iurgiorꝫ caput efficit᷑:quia per lingue incõtinentiam discordiæ
origo ꝓpinat᷑.Ob eã tem idem Salomon ait:mollis sermo frãgit irã
durus autem suscitat furorem.Et quoniam in conuiuiis propter uen
tris ingluuiem:& uini fumositates ad cerebrum ascendentes:nonnũ
q̃m propter inuidentiam maioris:aut delicatioris annone:interdum
propter ministrantium incuriam:oriri contentiones consueuerunt:
pro his contentionibus tollendis:ac pro detractionibus:quæ sepissi
me de absentibus nascuntur in mensa.cauendis atq; euitandis:diuus
solertissimusq; parens noster:uelut magne cautionis magister institu
it.ut tandiu fratres conticentes lectionem audiant in mensa:q̃mdiu
eorum duret refectio.Et non solum hoc mandauit in regula:sed ut
neminem suam posset latere intentio:hos in titulo mensæ:a cunctis
legendos uersus descripserat:Quisquis amat dictis absentũ roddere
uitam.Hanc mensam indignam nouerit esse sibi:quod quidem præ
ceptum tanq̃m optimus legislator adeo accurate in suo obseruari uo
lebat edulio.ut nullo pacto ferre poterat:ut etiam coepiscopi in eo lo
querentur:quinimo si uel ad detractiones:uel ad contentiones eos cõ
tigisset soluere linguam adeo acriter eos obiurgabat:ut eis diceret.
aut hos delete uersus.aut uestra compescatis labia:aut hinc in malam
abeatis rem.& quandoq; ipse tanto in eos furore propter lingue rela
xationem replebatur:ut de mensa discedens in studium ingrederet᷑
Statuerat insuper.ut Possidonius inquit:hic cælestis uitæ instructor
maximus:ut secum conuiuantes poculorum præfixum haberent nu
merum :quorum tot priuabantur:quot leuia etiam uerba proferrẽt

¶ Ceteca duo:utpote mentis refectionem:& in spiritualibus exerci
tationem:sane intellexit:cum huius mandati adiecit rationem dicẽs.
Nec sole fauces sumant cibum:sed & aures exuriant uerbum dei.Illi
exuriunt uerbum dei:qui illud audire desiderant.Sed ad ipm audien
dum alii mouent᷑ ut solũ eorꝫ demulceant᷑ aures:alii ut adiscant:& i
illis:que didicerint.uel pro euitandis tediis:uel pro mundi gloria ac
quirenda:uel pro pariundo lucro se exerceant.Alii ut eorꝫ reficiatur
mens.& discant quid euitare quidq; obseruitare debeãt.primi ab ipa
lectione uacui recedentes:nullum in ea habẽt affectũ:nullum sentiũt
saporẽ:nullũ acquirũt profectum:nam quicquid audiũt faciũt saporẽ

De his q audiũt e no intelligunt ... legunt ... nullũ ... sensu accipiunt

Attende

Nota.

hi nimirũ sibi de diuini uerbi lectione iudicium non salutem reportant. neq; exurientes sunt: sed aspernantes: quoniã audire & non intelligere: quid est aliud q̃m negligere. Et enĩ si quis audiat & non intelligat: similis factus est iumento lyre sonum audienti. Alteri & quo si ad mundum uideantur proficere: tamẽ diuini uerbi premium non assequunt᷑. quoniam nõ pro caduco terrenoq; cõmodo. sed procõseq̃ndo cælesti munere illud est audiendum. Postremi duntaxat perfecti sunt auditores: hi sunt de quibus saluator in euangelio dicit. Beati q audiunt uerbum dei & custodiunt illud. Quippe diuinoꝝ uerborũ custoditio: ipsa est preceptorum adimpletio: frustra enim custodiuntur memoria: nisi custodiant᷑ & uita. hi ergo proprie exuriunt uerbũ dei: hi gaudium: hi letitiam: hi mentis saturitatem: hi deniq; uerã beatitudinem recipiunt. Iuxta saluatoris promissa. Beati qui esuriunt & sitiunt iusticiam: quoniam ipsi saturabuntur: qui scilicet: sic retinent illud: ut faciant que iubentur per ipsum. unde dominus ipse pabolã de semine: quod aliud cecidit secus uiam: aliud cecidit supra petram: aliud inter spinas: & aliud in terram bonam discipulis aperiens. inq̃t terram bonam esse illos: qui in corde bono & optimo audientes uerbum dei retinent: & fructum afferunt in patientia. petram autem & spinas ad illos refert: qui uel in fide deficiunt propter eorum cordis ariditatem: uel mundanis suffocantur curis propter pungentes auaritie spinas. de quibus in altero nostre diuisionis menbro fuimus locuti. per uiam autem intellexit illos: qui audiunt sed non intelligunt: & si intelligunt negligunt illud. propterea inquit. uenit diabolus & tollit uerbum de corde eorum. ne credentes salui fiãt. quos in primo nostre ptitionis loco posuimus. quare sic exurire debemus uerbum dei ut saturemur. nam ideo saturabimur: quia prius exuriuimus. Exuriẽdo enim homo efficitur dignus: ut postmodum saturetur. primũ ergo debemus præparare cor nostrum ad esuriendum & desiderãdũ uerbum dei: tunc supercelestis ueniet gratia: que nos intus perfundat & dulcedine atq; sapore spiritali reficiat. ut delecter nos cum cytharedo & symphoniario nostro Dauid cantare. q̃m dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo: & bonum mihi lex oris tui super milia auri & argenti. Et sane & pulchre inquit diuinum eloquium dulcius

eſſe melle milibus auri & argenti melius:quoniam in ipſo:fons om
nis dulcedinis ſcaturit.In ipſo omnis bonitas relucet:in ipſo omnis
decor reſplendet.Vnde ipſum(ut in libro de queſtionibus euangelio
rum Auguſtinus inquit)Domini uerbum lucidum eſt candore ueri
tatis:ſollidum firmitate æternitatis:& undiq; ſui ſimile pulchritudi
ne deitatis.Propterea quiſquis uerbo dei paſcitur: terrenum pabulū
non querit:nec enim poteſt panem ſæculi concupiſcere:qui pane refi
citur ſaluatoris.Nec uentris(ut ait Ambróſius)curam habere poterit
qui alimentum uerbi celeſtis acquirit :quoniam ipſum eſt omnium
refectio que ſaginat animam:que impinguat uiſcera:ipſum eſt:cui ſi
anima conſentiat:corrigetur ad ſalutem:quo roboratur ad pugnam:
quo præmunitur ad uictoriam:quo uictor parit triumphū:quo triū
phator iocunditate potitur ipſum eſt quo illuminat᷑ ad cognitionē
cui init᷑ ad uirtutem:quo reformatur ad ſapientiam.cui adheret ad de
corem:cui maritatur ad facunditatem:quo fruitur ad eternam ſelicita
tem:per ipſum ſi in corde retinet᷑ a laqueo:a uia praua:a ruina:& om
ni liberat᷑ præcipitio:defendit᷑ periculo:& omni deſtituit᷑ malo?qd
enim mali pati poteſt quem cuſtodit deus:cui inhabitat deus.Vnde
Lactantius.cuſtodit enī deus pium hominē ab omni malo.At enim
uerbum dei:quod deus eſt a te recedet minime:ſi ei ī tuo corde habi
taculum præparas.O q̄m pia igitur diligentia uerbum dei tractandū
eſt.O q̄nto deſiderio deſiderandum:q̄nto nitore ſuſcipiendum:q̄nto
ſtudio cuſtodiendum?Quid enim ipſo maius?quid præſtantius.qd
melius:quid ſublimius:quid iocundius:quid deniq; poteſt efficienti
us excogitari?Nam per ipſum celos:terramq; creauit altiſſimus: per
ipſum genus humanum redemptum ē:per ipſum alligato ſathana de
inferis eripuit prædam?Quid plura?uerbum dei Niniuitis a peſſun
datione liberauit ſacrum cætum apoſtoloꝝ effecit:eunuchum regine
candacis allexit:Cornelium Dioniſium Areopagitā Victorinū ora
torem maximū :Paulum Auguſtinum:grecos:latinos:& demū om
nes mundi nationes ad chriſti fidem conuertit.perinde doctoꝝ prin
ceps Auguſtinus quaſdam ſanctimoniales interrogat?Quid uobis
plus eſſe uidetur:uerbū dei:aut corpus chriſti.Si uultis uerum reſpō
dere:hoc utiq; dicere debetis:ꝙ non minus ſit uerbū dei:q̄m corpus

Nota. christi:& ideo non minus est reus qui uerbum dei negligenter audie
rit:q̄m ille qui corpus christi in terrā sua negligentia cadere permit
tet.hinc Marthe soror Maria non tam reuerenter q̄m attente secus pe
des domini audiebat uerbum illius.hinc discipuli emaus q̄mq̄ quis
loqueretur ignorarent:cor ardens habebant ad ea:que de christo ex
ponebantur:hinc christo in templo loquente:omnis populus suspē
Eglon rex. sus erat audiens illum:hinc Eglon rex :mox suo surrexit de solio: &
uelut attonitus audiuit aioth dicentem.uerbum domini habeo ad te
Esdra. o rex:hinc Esdra legis uerba sine intermissione a mane usq; ad meri
diem legente conticuit omnis populus :auresq; arrectas attentasq; te
nebāt:hinc ab Augusti.q̄m alte q̄mq; eleganter dictum est :letabitur
nota. cor nostrum:si mentibus exurimus. Cum enim aliqua suauia appo
nuntur in epulis nostris letātur fauces:querentium cibum. Cum ua
rie colorata:blandeq; depicta apponuntur aspectibus nostris:lætant᷑
oculi querentium aliquid uidere luminosum:letantur aures querenti
um cantum:lætatur olfactus querentium odorem gratum.Sed læte
tur cor querentium dominū:proculdubio singula que exhibentur di
uersis sensibus.nostros singulos sensus delectant .Neq; enim uel so
nus delectat aspectum:uel color auditum.Cordi autem nostro domi
nus & lux est:& uox est:& odor & cibus est:& ideo omnia est:quia
nihil horum est.Est lumen cordi nostro.cui dicimus in lumine tuo
uidebimus lumen.Est sonus cordi nostro:cui dicimus.Auditui meo
dabis gaudium & leticiam.Est odor cordi nostro:de quo dicit᷑:chri
sti bonus odor sumus.Si aūt cibū quæritis:qa ieiunastis.beati q exu
riūt & sitiūt iusticiam.De ip̄o autem domino nostro iesu christo di
ctū est:quia factus est nobis iustitia & sapientia.Ecce epule præparate
sunt.Iusticia christus ē:cibus est:quem sentit omnis:qui fauces sanas
habet interiores hominis.Cibus ē:qui se ip̄m commendans ait. Ego
sum panis uiuus qui de cælo descendi.Cibus ē qui reficit:nec deficit
Cibus ē:qui esurientes satiat:& integer manet.Cum hinc ad mensas
uestras discesseritis:nisi tale manducabitis᷑quid ad istas epulas con
uenistis:bene igitur manducate:sed cum audieritis:bene digerite.be
ne manducat:& male digerit.qui audit uerbum dei:& non facit.Nō
enim ducit utilem & dulcem succū sed crudum ructat in digestione

faſtidium nec miremini.ꝙ corda noſtra ſic epulantur :ut & ipſa refici
antur:& non minuant unde reficiuntur.Corporalibus oculis noſtriſ
deus talem cibum dedit.Nam lux iſta cibus ē oculorum:hac lumina
noſtra paſcuntur.Et ſi quis in tenebris diutius fuerit:tanq̄m ieiunii
eius deficiunt oculi:perdiderunt enim homines oculos ſedendo in te
nebris·Nec aliquid irruit oculis:nec aliquis quiſquam percuſſit:nec
humor alienus influxit:nec puluis:nec fumus ꝑducitur homo poſt
tenebras:& non uidet quod uidebat:oculi eius fame mortui ſunt:ci
bum ſuum:hoc ē lucem non ſumendo defecerunt .Et iſta lux :que ui
detur ab hominibus:omninm paſcit oculos:& aſpectus uidentis per
eam reficitur:& lux integra perſeuerat. Si duo uideant tanta perma
net.Si plures uideant tanta permanet:uideat diues :uideat pauper:æ
qualis ē omnibus:nullus in ea limites figit.Impletur pauperis inopia
uacat diuitis auaritia.Nunq̄d enī q plus habet :plus uidet. aut ꝑlato
auro præocupat pauperes:& emat ſibi quod uideat:ut ille non habe
at.Si ergo talis cibus eſt lux corporea oculis noſtris :quid ē deus mē
tibus noſtris.Aurium quidem cibus eſt ſonus:& ipſe qualis ē:Ecce lo
quor charitati ueſtræ adſunt aures .adſunt mentes.Duo quedam no ſono· et· Intelle
minaui .aures & mentes:& in eo:quod loquor duo quedam ſunt: ſo
nus & intellectus ſimul feruntˀ ſiīˀ ad aures perueniūt.Sonus remanet
in aure:intellectus deſcendit in cor .Excellentius intellectum amare
debemus.Sonus eſt quaſi corpus. Intellectus eſt quaſi animus.Sed
ſonus ut aurem percuſſerit:auremq; tetigerit:tranſit non reuocatur:
Nec adhuc ſonat:Ita enī ſyllabe preeundo ſibi:& ſequendo ſuccedūt
ſecūda non ſonat niſi prima tranſierit. Verūtamen q̄mq̄m ſit quoddā
tranſitorium:magnum habet miraculum.Ecce enim ſi uobis exurien
tibus panem apponere non perueniret ad ſingulos totus:diuideretis
uobis quod poſuiſſem:& q̄nto plures eſſetis:tanto minus haberetis.
Modo autem ſermonem profero uerba inter uos:& ſyllabas non di
uiditis:nec ſecatis ſermonem meum:ut alius tollat iſtam partem :ali
us illam:& ſic ꝑticulatim & minutatim ad ſingulos quouſq; quod di
co perueniat:ſed totum audit unus.totum audiūt duo:& quotquot
uenīūt totū audiūt.& oībus ſufficit & ſingulis integer eſt:præparatˀ
ad audiendum auris tua.nec ea fraudat uicina auris aliena. Si hoc fit

de uerbo sonanti: quid fit de uerbo omnipotenti. Quomodo enim uox ista nostra auriũ omniũ audientiũ singulis tota ẽ: & apud singulos tota est. Nec tot sunt mee uoces: quot sunt uestre aures. Sed una uox multas aures implet: non diuisa: sed oĩbus tota. Sic cogitate uerbum dei totũ ĩ cælis: totũ ĩ terris: totũ in angelis: totũ apud pr̃em: totũ apud uirginẽ: totũ in eternitate: totũ ĩ carne: totũ ad inferos. cũ uisitaret. totũ ĩ padiso: quo latronẽ trãstulit. Hec dixi de sono: qd si de ĩtellectu aliquid dicã? Et q̃nto minus ẽ q̃ uerbũ dei. Ecce enĩ sono ꝓfero. sed cũ ꝓtulero iam: iã non reuoco. Si uolo audire alterũ sonũ ꝓfero: & cũ ipe trãsierit ꝓfero alteꝝ: aut silẽtiũ cõsequet᷑. Intellectũ uero & ꝓfero ad te: & teneo apud me: & inuenis qd audisti. & non perdo quod dixi. Intellectus ergo manet ĩ corde meo: migrat ad tuũ: nec deserit meũ uerũtñ cũ ĩtellectus inest cordi meo: & uolo. ut insit etiã cordi tuo: quero quo: ad te transeat? & assumo sonũ quasi uehiculum: & quasi impono intellectum: & profero: & perduco: & doceo: & nõ amitto. Si potuit hoc facere intellectus meus de uoce mea non potuit uerbum dei de carne sua? Ecce enim uerbum dei: deus apud deũ: sapiẽtia dei manens incõmutabiliter apud patrem: ut procederet ad nos. Carnem quasi sonum quæsiuit: eiq; se inseruit: & ad nos processit: & a patre non recessit. Intelligite sapienter hoc quod audistis: quantum sit: & quale cogitate: & de deo maiora sentite. Vincit ille omnem lucem: omnem sonum: omnem intellectum: ideo summopere desiderãdus est. & ad eum inhyandum, ut letetur cor querentium dñm: letatum satietur: satiatum glorificetur: glorificatũ beatum existat sine fine᷑. Nõ igitur fauces solum sumant cibum. sed mentis aures affectent uerbũ dei: Non tantum corporalis mensæ. sed cælestis debemus esse participes. Et quidẽ quanto præstantior est anima: q̃ corpus: tãto illius nos delectent alimenta: q̃m corporis. Audiamus ergo uerbum dei fratres feruenter. Audiamus si possibile est iugiter. si non saltem frequenter Audiamus sine tumultu: sine contentione: sine contradictione. Audiamus fide affecti: spe cõmoti: charitate inflammati. Audiamus cũ reuerentia attentione. & cum debito proposito adimplẽdũ: quæ p ipm iubentur: iuxta diui apostoli Iacobi mandatum dicentis. Estote factores uerbi & non auditores tantum. fallentes uosmetipos: quoniam si

quis auditor est uerbi.& non factor:ut(rationem subiungens ait)hic compabitur uiro consideranti uultum natiuitatis suæ in speculo.Nã q̃ considerauit:& abiit.& qualis fuerit mox oblitus est.Qui autem i lege perfecte libertatis perspexerit:& in ea permanserit:non auditor obliuiosus factus.sed factor operis hic beatus in facto suo erit.

Textus uicesimusquartus Augustinus

Vi infirmi sunt ex pristina consuetudine:si aliter tractant̃ in uictu.non debet aliis molestum esse::nec iniustum uideri eis:quos alios fecit consuetudo fortiores:nec illos felitiores putent:quia sumunt:quod non sumunt ipsi:sed sibi potius gratulentur.quia ualent:q̃ non ualent illi.

Commentum uicesimumquartum Ambrosius

Vartum mandatum circa uictum seruandum est:ut fortiores & robustiores corpore:moleste non ferant:nec iniustũ eis uideatur:si hi:qui infirmi sunt ex pristina & antiqua cõsuetudine misericordius tractantur in uictu:immo quoniã ualidiores sunt.maiorem in se abstinentiæ seruare rigorem:& aliorũ non modo æquo animo sufferre imbecillitatem.uerũetiam plurimũ eis compati:plurimũq; misereri debent. Quæ enim maior uirtus misericordia:nõne ipsa est charitati cognata?Nam quid aliud est misericordia nisi alienæ miserie q̃dã in nr̃o corde cõpassio:sed qd ẽ cõpassio nisi ut Augustinus ait.pia tristicia:& si dici põt beata miseria.Et bñ inq̃t beata miseria:quia ea qui præditus ẽ:beatus ẽ.dolet quippe compatiens de proximi malo.& si põt:delet illud.& eius necessitati libenti animo subuenit:sed nunquid hec munera sunt charitatis?Ob eam rem christus in euangelio misericordes beatos esse dicit:& ob misericordiam quã in proximũ gerunt:se a patre omniũ misericordiarum:& deo totius consolationis misericordiam suscepturos esse astruxit dicens.Beati misericordes:quoniam ipsi misericordiam consequentur.Nã misericordia tñ optinet efficaciæ:ut auctorem suũ sine premio esse non

patiatur:& tantum miserentis augetur meritum:quantum miserecor
dia ipsa augetur. Iccirco ad eam faciendam unusquisq; uigilātissimus
esse debet. Et q̄mq̄m misericordia appellata sit ex eo.q̄ miserum cor
faciat alieno malo condolentis:nullus tamen ita liber est ab omni mi
seria:q̄m qui misericors est:q̄m qui subuenit inopi.qui exurienti ci
bos præstat:qui potum sitienti tribuit:qui nudum uestit: peregrinū
tecto recipit:compressum liberat:docet ignaros:solatur afflictos: re
mittit iniurias:curat infirmos:& deniq; humanitatem suam usq; ad se
pulturam porrigit mortuorum. Vt igitur liberi a miseria simus:mise
ricordes simus:si autem nostris proximis misericordiam exhibere ne
gabimus:cunctis proculdubio miseriis obruti erimus. Perinde Au
gustinus ait. Si enim uis impetrare misericordiam dei:esto misericors
Si tu negas homini:cum homo sis humanitatem. negabit tibi deus
suam diuinitatem. Nequaq̄m indiget deus te.tu autem indiges deo:
nihil a te petit ille:ut beatus sit:tu autem:nisi ab eo acceperis :beatus
esse non poteris. Quod ab illo accepturus es:queris :nihil ex his que
condidit:sed tibi dat ad fruendum se ipso conditore:qui omnia ex
nihilo fecit.qui illud est:quo nihil melius:nihilq; maius potest exco
gitari:propterea admonitio diuina:neq; cessauit:neq; tacuit unq̄m.
quo minus in scripturis sanctis. tam ueteribus:q̄m nouis semper &
ubiq; ad misericordie opera :dei populus prouocetur:& si quidem
ut etiam si fieri possit in ea exhibenda modum non teneat: quoniam
sola misericordia tantūmodo est ab excessibus liberata:dum omnia
sint odiosa cū transcenderint modum:solū misericordia terminū nō
habet ipsa:ut Augustinus asseuerauit. tantum est:cuius nimietas pla
cet.cuius enormitas oblectat:cuius laudabilis potest esse profusio. So
la itaq; misericordia est:que quanto ad maiora processerit crementa
tanto amplior est.ut sibi laudem:& in domino tribuat credulitatem
qui miserator & misericors est:longanimis:& multæ misericordie .&
uerax:quare cum nobis tempus est:cum dei adiutorium adest.cum ī
nostra potestate consistimus:bona opera faciamus .Cum enim tran
sierit tempus bene operandi:non restat nisi tempus recipiēdi. Nemo
tibi dicturus ē post resurrectionem mortuorum in regno dei .frange
esurienti panem tuum:& egenos uagosq; induc in domum tuā: quia

Attende

propterea diuina prouocatur semp. populus ad misericordia

non inuenies esuriẽtẽ:nec egentẽ.Nemo dicturus ẽ.Vesti nudũ:ubi
oĩm tunica ĩmortalitatis erit.Nemo dicturus ẽ suscipe pegrinũ:ubi
omẽs ĩ patria sua uiuent.Nemo dicet.uisita ægrum.ubi ẽ sempiterna
sanitas.Nemo dicit sepeli mortuos:ubi mors nulla erit:ista oĩa pieta
ris officia in uita æterna necessaria non erunt:ubi sola pax erit:& leti
tia sempiterna:ergo hic compatiamur:hic misereamur:hic pietatis ex
erceamus obseqa:hic in pauperes:hic in miseros:hic in egrotos conii
tiamus oculos:hic nostras patefaciamus palmas. Cuius pectus tã fer
reum:cuius cor tam lapideũ:ut gemitus non exprimat:lachrimas nõ
effundat:cũ ꝓximi.uel amici morbũ:uel interitũ intuet᷑. ut patienti
non cõpatiatur:& dolentibus non condoleat?Nam ĩpe iesus cum ui
disset Mariã:& iudeos plorãtes infremuit spiritu.turbauit semetipm
& lachrimatus ẽ.Ipse ostendẽdæ misericordie suæ gratia:que proprie
tas ẽ dei:leprosos mundauit:cecos illuminauit:a demonibus oppres
sos liberauit:curuatã erexit mulierem:mutis loquelã:surdis auditũ:
aridis uirorẽ:claudis incessum:paraliticis firmitatẽ:& deniqꝫ omni ge
neri languentiũ restituit sanitatẽ.Et quid plura auctor fecit pietatis?
Vt nobis misereret᷑:sui misereri nõ uoluit:ut nobis indulgeret. Sibi
nõ pepercit.ut nos sanaret:a planta pedis usqꝫ ad uerticẽ capitis non
fuit in eo sanitas,ut nr̃am deleret mortẽ:pro nobis mori non dubita
uit.uoluit igit᷑ cruci affigi:uoluit in sepulchro recõdi:uoluit ad infer
na descendere:uoluit a morte resurgere:uoluit celos ascendere: uoluit
paraclitũ mittere:& omnẽ deniqꝫ suã peregrinationẽ facere uoluit:ut
erga nos suã inexplicabilẽ infinitamqꝫ ostenderet pietatẽ. Meditemĩ
igit᷑ fratres clementiam saluatoris. cõtemplemini misericordiam re
demptoris.attendite ad pietatem glorificatoris.Et q̃m misericors pa
ter:& quã longanimis sit dñs:cõsiderate?Quid tam longanimũ?qd
tã multũ in misericordia?peccat᷑ & uiuit᷑:accedũt peccata:& augetur
uita:blassemat᷑ quottidie:& solẽ suũ oriri facit super bonos & malos
Vocat undiqꝫ ad correctionẽ:uocat undiqꝫ penitentiã:uocat beneficia
largiẽdo:uocat tempus uiuendi impartiundo.uocat perlectorem.uo
cat per actrhactionem.uocat per intimã cogitationem: uocat per fla
gellũ correctionis:uocat per misericordiã consolationis .longanimis
est ergo dñs.& multe misericordie eius.Adiscamus igitur fratres a tã

bono tanq̃ misericordie: magistro misericordiam impendere:sequa
mur uestigia eius. Nam qd de nobis erit:si saluator noster:clemens:
pius & misericors fuerit:& nos misericordiã negauerimus? Nonne si
misericordie clauserimus uiscera:claudet᷑ nobis oĩno xp̃i ianua? Nã
ut p̃ceptor noster Augustinus ĩ sermone de misericordia scribit. Mise
ricordia ẽ porta dñi:& iusti intrabũt ĩ eã:hæc nouũ testamẽtũ illumi
nat:& ueteris rigorẽ extenuat. hoc est lignũ quo moyses aquas dulco
rauit. hoc est sal:quo Eliseus aquaꝶ sterilitatẽ extermiãuit. hec est fari
na.q̃ eliseus mortẽ:q̃ ĩ olla erat extirpauit. hoc est oleũ: quod samari
tanus infundit uulnerato. hec ẽ aqua Iordanis: qua curat᷑ lepra Naa
man Syri. hic ẽ sola uirtus q̃ diuidit inter crudelẽ & pium. inter regẽ
& tyrannũ. Nam ꝓpter eã sanctus Ioseph fratrũ suoꝶ:oblitus fuit in
iurie Dauid rex benignissimus:filii persequẽtis deflebat dementiam
diua Monica sui filii Augustini imminentem deplorabat damnatio
nem Augustinus ianuarii lugebat finalẽ impnĩam:propter eã Paulus
apostolus dicebat? Quis infirmat᷑ & ego nõ infirmor? qs scãdalizat᷑
& ego nõ uror? propter eã Moyses a deo petiit:ut aut suo parceret po
pulo. aut eũ de uite libro deleret ꝓpter eã idẽ pr̃ Augustinus diuine
supplicauit maiestati:ut aut impios profugaret Barbaros:aut eũ de
huius uite medio tolleret: ꝓpter eã Abraam cunctando petiit deũ cõ
tra nefandissimos hoĩes misericorditer agere. Sed diceret qs ex uobis
ecce in monasterio sumus:pauperes uidere nõ possumus:pupillas &
uiduas cõsolari nõ ualemus:mortuos sepelire nequimus :quõ miseri
cordie opera faciemus? Audiatis in sermõe de misericordia optimi p̃
ceptoris rñsionẽ suæ q̃stionis. Ipse enĩ ibi inqt. Et si in seculo nõ habi
tatis:nec gentiũ cõmertiũ hr̃e debetis. misericordie tñ opera bene ex
ercere potestis:orãdo:obsecrãdo:& ꝓ pupillis & orphanis deprecan
do:quod si satis esse nõ uidet᷑:pensai e debetis quõ in monasterio cen
tũ & plures habitatis simul:hoc ad illos dicebat:quos in monte sub
eius cura degendos congregauerat sed nos ad uos omnes. q eius sub
regula degitis:sil᷑ cũ eo dicimus: Nũqd sepe infirmamini. Nũqd sæpe
a diabolo & a mũdo tẽtamini? Nũqd sepe affligimini? nũqd sæpe pa
timini? nũqd & sepe morimini. Inter uos ergo potestis pietatis opera
exercere. Nõ tẽpus: nõ locus: nõ cõditio: nõ ꝓfessio. nõ quæcunq̃ res

alia a uobis tollit: ut inter uos misericordes esse nō possitis. Quando igit̃ ꝑpter egritudinis uetustatē aliquid aspicitis fratribus uestris de licatioris exhiberi: non mō nō moueri: turbariq; aīo: sed eius potius compati misereri: & in quibus potestis subuenire debetis: nec illos se liciores putetis: qa sumunt quod uos non sumitis. sed ipsi potius gra tulemini: quia ualetis quod non ualent illi. Nāq; melius est abstinere q̄m sumere. Nam illud uirtutis hoc infirmitatis est. Gratulari sibi qs q; debet: q; dono diuine gratie tam sanus est: & ualidus: ut possit sibi sufficere cōis alioꝝ cibus & potus: quod nihil delicatū querat: nihil su perfluū petat: Quanto enī quisq; minus appetit: & q̄nto artius uiuit tanto beatior erit. Arta enim & angusta uia est que ducit ad uitam. Gaudeat ergo qui ꝑpter xp̄m uiuere parce potest. Arta enī uita occi dit uitia: extinguit libidinem: nutrit uirtutes: roborat animū: mentē q; ad cęlestia subleuat. Hoc nobis Rothomageñ. decus: & cardineæ dignitatis splendor: & sacri nostri ordinis protector diligentissimus Guilermus de Estouteuilla: tanq̄ diuinoꝝ munerū cognitor maxi mus sepenumero retulit: se uidelicet deo immortali ultra innumera a lia beneficia obnoxiū fuisse: quoniā sanitatis fruebat̃ munere: quo & cōpatiebat̃ infirmis: & nos sepenumero ad eis miserendū paternali ter cōmonuit. Quid enim aiebat i hoc mundo melius sanitate: quid est: in quo & xp̄o: & beato Augustino similiores esse possemus: q̄ mi sericordia: nam ille auctor. hic minister summæ pietatis fuit.

Textus uicesimusquintus Augustinus.

T si eis qui uenerunt ex moribus delicatioribus ad mona steriū aliquid alimentoꝝ: uestimentorū: operimentorūue datur quod aliis fortioribus: & ideo fęlicioribus non da tur: cogitare debēt: quibus non datur: quantū de sua seculari uita illi ad istam descenderunt: q̄muis usq; ad alioꝝ: qui sunt corpe firmiores frugalitatem peruenire nequerunt. Nec debent uelle oēs quod pau cos uidēt āplius: nō qa honorant̃: sed qa tolerant̃ accipere: ne cōtigat

detestanda peruersitas:ut in monasterio ubi quãtum possunt: fiunt
diuites laboriosi:fiant pauperes delicati.

Commentum vicesimumquintum Ambrosius

Vintum-preceptum ẽ.ꝙ si eis qui uenerunt ex moribus de
licationibus ad monasterium:ceu illi qui sunt nobiles & ui
ri potentes.ac diuites extiterunt in sæculo aliquid alimen
torum :uestimentorũ: operimentorũue datur:ac si aperte diceret. ꝙ
si talibus aliquid delicatioris uictus:pretiosioris uestitus:pulchrioris
cõmodiorisq; mansionis tribuitur.quod aliis corpe fortioribus:& iõ
fælicioribus non datur & ex felicioribus inqt.qm̃ quo ad humanas fe
licitates:robur & sanitas corporis optabilior ac suauior esse uidetur:
quid enim opes:quid diuitie:quid status:quid honores :quidq; alia
in quibus mundani homines fælicitatem sanxerunt oblectamẽti pos
sunt afferre.si fortitudo desit:si continui assint langores .Nam nihil
in hoc mundo habemus præter uirtutem & sapientiam:quod magis
accedat fælicitatem:q̃ sanitas & indolentia.Inde de beatoꝝ conditiõe
scriptum est.Absterget deus omnem lachrimã ab oculis sanctoꝝ: &
iam non erit amplius:neq; luctus:neq; clamor:neq; ullus dolor.quo
niam priora transierunt.possumus & aliter locum istum consolari:ut
ideo fortiores fæliciores dicant̃:si uidelicet fortitudine illa in uigiliis
ieiuniis & ceteris penitentie actibus faciendis:ex quibus uera acquiri
tur fælicitas:ordinarie seduloq;:ut debent utant̃.Isti inq̃m quibus il
lud plus uel delicatius non dat̃ cogitare debent q̃ntũ de sua seculari
uita illi:quibus datur descenderunt:cum ad monasterium uenerunt
q̃uis usq; ad frugalitatẽ:hoc ẽ psimoniã seu moderantiã alioꝝ q sunt
corpe firmiores puenire nequerint:& q̃re cogitare debẽt.ut.s. ex rõe
cognoscãt:qm̃ iustũ & rõni cõsentaneũ ẽ.ut hi q plus descẽderũt plus
accipiãt.Id enĩ nature prestat expimentũ:ut q̃tũ aqua de altiori scatu
rit loco q̃tũq; plus descẽdit: tm̃ eminẽtiora possit debeatq; loca irri
gẽda deduci.Id etiã & xp̃s nr̃aꝝ retributor opatõnũ pollicitus ẽ dicẽs
q se hũiliat exaltabit̃:& q̃tũ qs plus se hũiliabit tm̃ plus a xp̃o exalta
bit̃ hoc summe iusticiæ complementũ in eo celestis pater ostẽdit:qui
illum ad summũ extulit fastigium:& dedit illi nomen: quod est sup

omne nomen.quoniam ut inquit apostolus exinaniuit semetipsum
factus obediens usq; ad mortem:mortem in quã ignominiosam cru
cis.Si ergo hoc facit dominus:cur eius ministri & religionum pasto
res suum imitantes exemplum facere non debent?Cur si unus plus
alio in religione descendit:si plus se humiliat:si de altiori statu:ad hu
miliorem uenit:plus accipere:plus tolerari:plus etiam & exaltari nõ
debeat?Pulchra quidem res est in animo discretio pulchra. rectũ iu
dicium:hoc quidem ex quadã sui cælsitudine confusa discernit: spar
sa colligit: secreta rimatur:uerum inuestigat: uerisimilia examinat:fi
cta & offuscata explorat:suscipienda tribuẽda qa metitur:omnia tru
tinat:oĩa põderat:oĩa mẽsurat:oĩa æqua bilãgia hoc ẽ iusta merita &
demerita cõfert.In te igit a clarissimo prĩcipe in uitis patrũ Rustica
nus reprehẽdit heremita: qui cũ illius fame & gloriæ:quã ex frequẽ
tia eum uisitantium ob singularem eius sanctimoniam susceperat
inuidens ipmq; leguminibus: oleribus: pane uinoq; pasci & famu
lum strtatum eius preparantem.ac in aliis obsequentem uidens ait
ad principem.Nescio profecto unde tãtam adeptus sis gloriã scitatis
ut etiã a remotissimis oris te uisendi gratia populi cõfluãt.ego enim
postq̃m in heremo sum pane & aqua contentus nunq̃m nisi super pa
leam in tugurio meo iacui:& nemo est qui aliquid de me referat san
ctimonie:nemo qui ad me uisendũ se conferat.Cui princeps dic mihi
frater obsecro:anteq̃m mundum relinqueres heremiq; fieres habita
tor.Quisnam erat status tuus?Qui respondit,ego agricola eram: cu
stos boum:& telluris arator :& rursus princeps quibus cibis uesce
baris:Respondit heremita:pane & aqua & crebro solis herbarum ra
dicibus:Et iterum princeps cubilia tua qualia erant?Respondit here
mita:nuda terra.sub aperto celo. Tunc princeps:Et si nihil propter
deum reliquisti:immo aliquid tue uitæ melius addidisti: quia nunc
sub tugurio in palea iaces & ferculis sepe uesceris .Ego autem maxim
propter deum reliqui potentatum :magnam seruorum & clientium
cateruam:epulabar quottidie splendide:in excelsis tectis & depictis
pallatiis habitabam:uestimentis auro contexstis induebar:quicquid
gloriæ:quicquid apparatus:quicquid uoluptatis desyderabam conti
nuo mihi conferebatur:omnia reliqui ut christum sequerer .Struxi

mihi hoc tugurium. Reliqui mihi hũc famulum qui pro uite conser
uatione duntaxat olera & legumina mihi paret. Itaq; frater mi nullã
habes occasionem querele. Sit ergo in seruis dei discretio personarũ
quia etiam præceptor noster dixit: non equaliter omnibus: quia non
æqualiter ualetis omnes: sit agnitio status eorum: sit rectum sanumq;
iudicium: & cum huiusmodi discretionem prænominatãq; distribu
tionem iustam rectamq; cognouerint: nõ uelint oẽs accipere: quod
paucos accipere amplius uident. Tolerandi enim sunt qui minus pos
sunt. Sufferendi qui minus ualent: compatiendũ illis: qui delicatius
in sæculo uiuere consueuerunt: & hoc ideo: ne contingat detestanda
peuersitas: ut scilicet ĩ monasterio q̃ntum possunt diuites fiant labo
riosi: hoc est abstinentes parci: & sobrii: pauperes autem fiant delicati
ut plus scilicet & delicatius cæteris sumant. Magna quippe & detestã
da peruersitas est: ut & pauperes: inopes: egeni: ignobiles & rusticani
homines in sæculo: uelint tanq̃m nobiles & magni uiri. In religione
tractari: ubi diuites & generosi homĩes sobriam & parcam uitam du
cunt: quod tamen fieri sepenumero uidemus. Efferunt enim se nõnũ
q̃m plærinq; in religione: ut in ea primũ accubitum delicatiores cibos
prælaturas: & eminentias quærant: cum tamen in sæculo pauperes: in
fimi & abiecti extiterint. Econtra multi q̃nto nobiliores delicatiores
q; fuerunt in seculo: tanto postmodum abiectius: districtius: humili
usq; degunt in monasterio. Illi quidem uentri: hi menti seruiunt. Illi
mundum sequunt: hi deum uenerãtur. Illi per latam spatiosamq; uiã
tendunt ad penã. Isti per artã & angustã tendũt ad gloriã. Tam autẽ
puersus: tanq; detestabilis error: ex eo quidem prouenit: quia se statũ
q; eorũ ille minime cognoscunt. O q̃m sublime & excelsum munus ẽ
ut quis se ipsum cognoscat. perinde poeta cecinit: e celo descendit nos
ce te ipm. perinde Cassiodorus inquit. Magnus accessus ad deũ: ẽ pro
prie infirmitatis cognitio: nã tũc incipit uirtus adesse diuĩa: cũ p̃sum
ptio incipit deesse humana. perinde Solon magnus ille phũs docuit
summã phiam esse sui ipius habere cognitionem. Quid enĩ ꝓdest si
cursus syderũ: qd si uires herbarũ: cõplexiones hoim: naturas aĩalium
cælestiũ oĩm & terrestriũ sciam hẽas: si te ipm ignoras: imo præcellen
tissimo illo munere. cuius grã ad religionẽ uenisti. ut deũ. s. agnoscas

compos fieri non poteris: si te ipm non agnoscas. Tu enim ipsius in te geris imaginē: quā si ignoraueris: imaginati prestantiam profecto intelligere nequiueris. Iccirco recte Vgo de anima differens ait. Frustra cordis erigit oculum ad uidendum deū: qui nondum idoneus ē ad uidendum se ipsum: prius enim est: ut cognoscas inuisibilia spiritus tui. qm possis esse idoneus ad cognoscendum inuisibilia dei. Si ñ potes cognoscere te. non presumas apprehendere ea que sunt supra te precipuum & principale speculum ad uidendum deum est animus rōnalis: se ipsum uidens. Inde speculator maximus deitatis Augustinus cum in singulis creaturis deū perquireret. & omnia que in cœlis & sub cælo sunt scrutaret. nullā aut q̄m tenuē de ipso adipisceret notionē: tandem ad se reuersus: in se deū cognouit: & intellexit. Vnde in mellifluo soliloquiorum libro ita inquit. Ecce dñe deus meus. Summe omnipotentissime inueni locum ubi habitas: quia in anima quā creasti ad imaginem & similitudinem tuā: quæ te solum querit. & desiderat & ego circuiui sicut ouis quæ periit: quærens exterius te: qui & interius: & laboraui multū quærens te extra me. Et tu habitabas in me. & non inueni: quia male querebam foris: quod erat intus. Circuiui. uicos & plateas ciuitatis huius mundi: & misi nuntios meos omnes sensus exteriores: ut quererē te: & non inueni: quia male querebam: quia tu es intus: & ego te foris querebam. quod sui conditoris beneficia recolens altius confessus est hoc pacto. Sero te amaui pulchritudo tam antiqua. & tam noua: sero te amaui. & ecce intus eras. & ego foris: & ibi te querebam. & in ista formosa: quæ fecisti deformis irruebā. Mecum eras: & tecum non eram: ea me tenebant longe a te: quæ si in te ñ essent: non essent. Vocasti: & clamasti. & rupisti surditatē meā coruscasti. Splenduisti: & fugasti cecitatem meam: flagrasti & duxi spiritum & anhello tibi. Gustaui: & esurio: & sitio. Tetigisti me: & exarsi in pacem tuam. Itaq ex his conferamus: q si hic i uia cognoscere deum cupimus: nosipsos cognoscamus: qui ipsius gestamus imaginem: qui sua sumus similitudo: qui suæ maiestatis templum facti sumus: per quos tanq̄m per consonos gradus ad eius conscendimus celsitudinē & quoniam ita est: q medium sumus: quo a nobis cognoscatur deus: nō facile de nobis ipsis integrā perfectāq habemus cognitōem

Attende.

quod Augustinus eodem in libro asseuerauit dicens. Animus ad ha bendum se ipsum angustus ē:& interrogans ubi sit:ꝙ se non capiat. Nunquid extra ipsum an non in ipso? & difficultatem augens:ita re spondet. Multa mihi super hoc obruitur animi ratio. Perinde recte Salomon dixit. inscrutabile est cor hominis: quorum sententiæ hanc esse rationem (Si Basylio assentire licet) existimamus: quoniam nō so lus oculus ea que extrinsecus habentur inspiciens: se ipsum non ualet intueri: sed etiam mens ipsa satis acute aliena delicta contemplans. Tardior est erga suorum cognitionem uitiorum: iuxta illud Teren tianū. Vnusquisq; aliena melius iudicat q̃m sua. Sed si non plus refle xiua uirtus esset mens q̃m oculus corporis reprehensione dignus Ba silius non esset. Nam hec est apud philosophos ratio: quare se ipsum oculus non intuetur. non quia alia uideat: sed quoniam super se ipm reflectere minime potest: quare absonum ē: ut eam esse causam astru at: ut difficile animus se ipsum cognoscat: quoniam exteriora cogno scit. Nos autem quoniam remotus est a sensu: & propter sui entitatis præstantiam id esse asseueramus. ꝙ si hec (ut nō dubitamus) tante dif ficultatis causa ē. non segnes esse debemus. ut tantam entitatem etiam si possibile sit comprehendamus. Namq; si sui natura animus prestās est. & magna dignitate ꝑditus: multo nihilominus dignior: multoq; prestantior erit: si se intelligit. comprehendit: & continet. Si enim ali ena cognoscere ei delitiosum pabulum: salutem: perfectionem: digni tatemq;: non mediocrem præstat: q̃nto magis sibi ipsi præstabit: si se ipam noscendo continebit. Nam si laudabilior ē animus: ut Augusti nus astruit: cui nota ē infirmitas propria: q̃m qui ea non respecta mū di menia: uias siderum: fundamēta terraꝝ: celoꝝq; fastigia perlustrat: q̃nto etiam precellentior erit. si suā meditabitur dignitatem. Redeat ergo fratres mei unusquisq; ad cor suum: intelligat se: cognoscat dig nitatem suam: discutiat se ipsum: consideret unde uenerit: quo tendat quomodo uiuat: quid agat: quid cōmittat: quidue omittat: q̃ntū quo tidie uel proficiat: uel deficiat. Quibus cogitationibus magis incurse tur qbus affectibus frequētius molestet̃: quibus temtationum machi nis a maligno spū acrius impugnet̃: & cū totū interioris exteriorisq; hoīs statū ꝑstātiā: habitū. conditōem: successumq;: quoad fieri possit

plene cognouerit:non modo qualis sit:uerũetiam qualis esse debeat
intelliget:& tunc utiq; non se inflabit:sed humiliabit:nec ea queret ĩ
monasterio.que foris habere non poterat.compatietur fratribus suis
compatietur debilibus:compatietur & his:qui de moribus delicatio
ribus ad monasteriũ uenerunt:si non ita parce:ita frugaliter:ita stri
cte:ita etiam sobrie uixerint. tolerabit eos patienter:& æquo animo
feret:si quid alimentorum uestimentorum operimentorumue:plus
uel delicatius eis:q̃m cæteris impțietur:per hanc sui cognitionẽ etiã
ad summi dei subleuari poterit contemplationem. Maximus enĩ con
templationis gradus est humilitas:& sui ipsius cognitio. Nam sicut
sui ipsius ignoratio:ut Lactantius inquit:mater ẽ omniũ malorꝝ:ita
e contra.notio: salutis glorie:etærne beatitudinis:& omnium ẽ geni
trix bonorꝝ.quo circa Bernardus ait. Scio neminem absq; sui cogni
tiõe saluari:de qua nimirum mater salutis humilitas oritur:& timor
domini:qui sicut & sapientie:ita & salutis ẽ initium Crysostomus au
tem qui sicut sanctitate:ita & doctrina ualuit:non modo ex hac cog
nitione sapientiam uoluit proficisci. sed ait id præcipuum atq; potis
simũ esse hominis:sapientiam affectantis: contemplari scilicet quid
ipse sit:quid intra se:quid extra:quid infra:quid supra:quid contra:
quid ante:quid deniq; post sit.hec consideratio quatripertitũ inquit
parit fructũ:utilitatem sui:charitatem proximi.contemptum mundi
& prepotentis dei amorem:ut sui nãciscať utilitatẽ.per sui cognitõnẽ
cõpungiť:cõpunctus conteriť:contritus uero quatuor afficitur qua
litatibus.Nam in primis ubi fuit meditať:& sic dolens reminiscitur
uitiorum:quorum memoria secum considerat:ubi propter illa erit
quoniam ante tribunal diem maiestatis de cunctis redditurus ratio
nem:& eo modo equissimi iudicis futurã irreuocabilemq; ꝑtimescit
sententiã.Rursus solerte ubi est considerat:& sic presentis uitæ mala
innumerosq; laqueos perspitiens mæret & plorat.postremo contẽpla
tur:ubi nõ ẽ:& eo pacto æterna infinitaq; superne ciuitatis meditať
bona.que nondum adeptus est:illa summope concupiscit:lugens cũ
ꝓpheta.heu mihi quia incolatus meus ꝓlongatus ẽ habitaui cũ ha
bitantibus cædar multũ incola fuit aĩa mea.& rursus cũ eo in eorum
liquefactus & resolutus affectum:ĩ suauẽ erũpit melodiam decantãs

Quam dilecta tabernacula tua domine uirtutũ concupiſcit & deficit
anima mea in atria domini. Cor meũ & caro mea exultauerunt in de
um uinũ. Ex quibus uileſcit ei mundus. & cuncta que in eo ſunt con
temnit oblectamenta: & eleuans ſe ad cæleſtia tota mente conatur ab
illo redamari: in quẽ iam profecto anima eius : liquefacta ẽ amore: in
quo: ut mens exardeſcat: dulcedinis ac ſuauitatis ſuæ: iam ſe profitere
tur habere ſaporem dicens. Tu es domine deus meus melle dulcior.
Tu es lacte & niue candidior: Tu nectare ſuauior: gemmis & auro p̃
cioſior: & cunctis terraꝝ diuitiis & honoribus mihi carior. Tu es de
us meus: uita mea: tu ſalus mea: tu gloria mea: tu dulcedo animæ mee
tu es ſuſceptor meus: & liberator meus: & ꝓtector meus. Suſceptor
ne cadã. liberator ne peam. protector ne feriar. tu es mihi oĩe bonũ
quoniam tu ſolus ſummũ bonũ. & in te ſolũ ſatiari poſſum: quia tua
bonitas ſolũ trinũ non habet. & ideo ſatiabor & explebor: cum clari
us apparebit gloria tua: quoniam ad aquã ſemp anhello nõ differat
obnixe precor illam mihi pandere benigniſſima maieſtas tua. Vt tue
faciei claritatem uidens in te delecter: in te quieſcam: te fruar: & tue ſẽ
piterne ſiam beatitudinis compos. Et qm̃ bonũ tanto maius tantoq̃
iocundius eſt: q̃nto diffuſius: aduocat ꝓximos: & uelut ad nuptias in
uitat eos: ut tantæ glorie: tante dulcedinis: tantæ deniq̃ ſuauitatis p
ticipes fiant: dicens cum propheta guſtate proximi & amici mei: & ui
dete: quoniam ſuauis eſt dominus. beatus uir qui ſperat in eo. O igiť
p̃claram ſui ipſius congnitionem. o inexplicabilem eius uirtutem: p
quam ad tantam uehiť mẽs ſui conditons contẽplationem: O ſpecu
lum luciđiſſimũ. o ſalutiferꝫ iudicium. Ad eam igiť creberrimam ha
bendam uos exhortor. Ad eam cõplectendam uos moneo. Ad eã iu
giter: ſi poſſibile eſt retinẽdam uobis pſuadeo: quoniam ipſa fontem
ſuum: de quo oritur: hoc eſt mentem: Vt Bernardus inquit, purificat
affectus regit. actus dirigit. exceſſus corrigit. mores cõpõit. uitã hone
ſtat & ordinat: quid liceat: quid deceat: quicq̃ expediat docet. demũ
tanq̃m ſplendor maximus animæ: & iubar quoddam ſplendidiſſimũ
mentis omniũ humanarum diuinarumq̃ rerum ſcientiã cõfert.

Textus uicesimussextus Augustinus

Ane quem admodum ægrotantes necesse habent minus accipere: ne grauentur: ita & post ægritudinem sic tractandi sunt: ut citius recreentur: etiam si de humillima sæculi paupertate uenerunt: tanq̃m hoc illis contulerit recentior ægritudo quod diuitibus anterior consuetudo.

Commentum uicesimumsextum Ambrosius.

Extum mandatum est: in quo iubet: ut omnes siue ex diuitiarum fastigio: siue de humillima seculi paupertate uenerunt: post ægritudinem sic i uictu & in aliis opportunis quibuscunq; tractentur. ut citius recreentur: Nempe in hac recreatiõe facienda personarum non debet esse acceptio. neq; contemni humillima paupertas in his debet: que postulat humana necessitas. Decet autem id fieri: tum ut debita charitatis ad omnes extendantur obseqa: tum ut unusquisq; q̃m totius possit famulari deo: seruire monasterio & alia uirtutis exercere officia: liberius ualeat: Tum ne ipsa infirmitas: sic in famulo dei suscipiat p̃dñium: ut inde uel de recidiua periculum incurrat: uel minus idoneus ad onera religionis portanda efficiatur. Rursus ut Hieronimio placuit. Nimia corporis debillitas nõ solum ipsius: sed etiam animæ uires frangit. ingenium marcescere facit & plerũq; ipsum deuotionis tollit feruorem: quoniã q̃mdiu hæc mẽbra rexerint artus organo: medioq; animus corpore indiget. Et q̃mq̃ apostolus uirtutem in infirmitate perfici prædicauerit: noluit tamẽ quenpiam sic attenuari. ut excessum laudauerit infirmitatis. cum & ipse etiam dixerit: castigandum esse corpus: & non mortificandum Et rursus. ne frangamur in tentationibus consolatus est nos dicens. Fidelis deus non sinet uos tentari supra q̃m ferre potestis. propterea quicquid cum modo & temperamento fit: per pulchre & salutare fieri dicimus. perinde semper libuit uirtuti: suũ in medio locare tribunal. Nota.

Preterea non ita in infirmitate apostolus uirtutem perfici uoluit: ut assereret infirmitatẽ ipsam: causæ esse perficiendæ uirtutis: sed ꝙ

an perfecta sit:infirmitas ipsa ostendat:quoniam in egritudinibus:ꝑ secutionibus:tormentis:& in quacunq; aduersa fortuna uiri demonstratur cõstantia.Iccirco cum non omnes tanta mentis ualeamus fortitudine:ut cũcta aduersa equo animo toleremus: quoad fieri potest annitendum est:ut famuli dei cito sanentur:& post ægritudinem ne frãgãtur:sic tractandi sũt ut citius recreentur.Et quoniam multa sũt egritudinum genera:alia quidem tenuem uitam:& ꝑsertim in principio exigunt:ceu quedam febres sunt que ex multa stomachi repletione generantur.In quibus si cibus sumitur non eleuat:sed grauat tunc sane necesse habent ægrotantes minus accipere: ne grauentur Alia uero rerum presertim optimarum copiam deposcunt: sicut oculorum cataractæ:ægritudines malencolicæ nature defectus: & inualitudines:sincopim:& totius corporis: post euacuationem debilitatẽ inducentes huiusmodi infirmitatibus affecti in cibo: potu:uestitu: cubatione:mansionibusq;:quoniam omnia ista ad subleuandam naturam multum conferunt: sic tractandi sunt:ut citius recreentur: etiam si pauperes in sæculo fuerint:tanq̃m hoc illis contulerit recentior ægritudo.quod diuitibus anterior consuetudo:ac si patenter asfereret: ꝙ sicut ex delicatioribus moribus ad monasterium uenientes propter eorum antiquas & consuetas debilitates melius sunt tractandi:ita & circa pauperes:propter recentiorem eorum ægretudinẽ ut citius recreentur diligentior est cura adhibenda: Que enim seminat homo(ut inquit apostolus)hec & metet. Sed quopacto misericordiam metemus in agro summi dei: si eam in campo:hoc est in dolore non spargimus proximi:"perinde Iohannes euangelista inqt (qui uiderit fratrem suum necessitatem habere: & clauserit uiscera sua (ab eo:quomodo charitas dei manet in eo:"Si ergo cælestis patris charitatem desideramus habere:debemus:& nostris fratribus misericordiam exhibere. Vnde ut ad eam exhibendam:unigenitus filius suus nos hortaretur dixit.Beati misericordes:quoniam ipsi misericordiã consequentur. Magna profecto: & incomperabilis nobis misericordia ostendetur:quando pro subuentione:& cura temporalis ægritudinis.quam in hoc seculo proximo gerimus:ab æternis in die iudicii liberabimur crutiatibus:& celeste regnũ pro tantillo obsequio nobis

ab illo donabitur in præmium: a quo pro tribunali in solio sue maie statis sedente audiemus infirmus fui: & uisitastis me: esuriui: & dedi stis mihi manducare. O ineffabilem bonitatem redemptoris: ut suæ celsitudini uendicet: quæ hic suis pusillis impendimus. O inexplicabilé liberalitatem summi regis: ut pro tam exigua seruitute infiniti regni dignetur largiri amplitudinem. O maximi imperatoris magnitudi nem: qui pro terrenis cælestia. pro momentaneis æterna: pro infimis sublimia condonare nobis polliceatur. Icirco fratres sic exhibeamus nos metipsos ad seruiendum infirmis ut non alteri: q̃n immortali deo nos seruire existimemus: & quanto pauperiores: deiectiores: hu miliores q̃ infirmi extiterint: tanto ad eos uisitandos: curandosq̃ si mus feruentiores: quoniam sicut ipsa sapientia incarnata ægrota: in firma: atq̃ mortalis: ad nos uenit, ut nos sanaret atq̃ immortales face ret: ita pauper ad nostras tollendas calamitates descendit, ut pauperi bus atq̃ egenis misericordiores simus: ac perinde beatiores: tanq̃m de maiori humilitate premium reportantes: fiamus iuxta edictum p os Dauid tanq̃m per suum præconem factum: qui in psalmo cecinit beatus qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala: que di es erit ultionis liberabit eum dominus: & non solum tunc: uerum eti am & in præsenti uita: maxima ei aduenire munera optat dicens: do minus conseruet eum: & uiuificet eum: & beatum faciat eum in terra & nõ tradat eum in manum inimicoꝝ eius: dominus opem ferat illi super lectum doloris eius.

Textus uicesimusseptimus Augustinus.

Ed cum uires pristinas recuperauerint: redeant ad fælitio rem consuetudinem suam: que famulos dei tanto amplius decet quanto minus indigent. Nec tibi eos teneat uolu ptas iã uegetatos: quos necessitas leuarat infirmos. Illos sane estimẽt ditiores: qui in sustinenda parcitate fuerint fortiores. Melius est enim minus egere: q̃m plus habere.

Commentum uicesimumseptimum Ambrosius

Ostremum mandatum est: ut sublata: dei gratia: infirmitate: recuperatis ob diligentem curam pristinis uiribus ad felitiorem cõsuetudinem suam fratres redeant. Felix consuetudo est corpus suum castigare: atq; ut apostolus i seruitutem redigere. Felix consuetudo est carnalia desideria: que militant aduersus animam abscidere. Felix consuetudo est die noctuq; diuino uacare seruitio. Felix consuetudo est monasterii bona: et ea maxime: que spiritualia sunt diligenter curare. Felix consuetudo est se in obsequium seruorum dei exhibere: Felix consuetudo est se totum diem meditationi & contemplationi dedicare: contemplari quidem debent: quomodo amari debeat deus: & cum aquila contemplationis Augusti. in dei amorem toto liquefacto: ita eum querere: & ad eum exclamare dicẽtes. Amamus te. o deus noster: & magis: magisq; amare uolumus. Da nobis speciosæ pre filiis hominum: ut desideremus te: & amemus: q̃ntũ debemus & uolumus. Immensus enim es: & sine mensura debes amari: presertim a nobis: quos sic amasti: & sic saluasti: pro quibus tanta fecisti & talia. O amor: qui semper ardes. & nunq̃m extingueris dulcis christe & bone iesu: charitas deus noster. Accende nos totos igne tuo: amore tuo: charitate tua: dulcedine tua. desiderio tuo: iocunditate & exultatione tua: & pietate & suauitate tua: & uoluntate: & concupiscentia tua: que sancta est: & bona: & casta & munda: ut toti dulcedine tui amoris pleni: & toti flãma charitatis tuæ uaporati. Diligamus te dominũ nostrum dulcissimum & pulcherrimum ex toto corde nostro: & ex tota anima nostra: & ex totis uiribus nostris: & omni intẽtione nostra: cum multa cordis contritione & lacrimarum fonte. cũ multa reuerentia & tremore: habentes te in corde: & in ore: & præoculis nostris semper: & ubiq;: ita ut nullus i nobis pateat locus adulterinis amoribus: Et ad hanc ieiunandi disciplinandi: laborandi: orandi meditandi: atq; contemplandi fælicem consuetudinem: famulos dei tanto amplius atq; festinantius redire decet: q̃nto minus indigent. Nec cibi eos teneat uoluptas iam uegetatos: quos necessitas leuerat infirmos. Nanq; ad leuandam deponendamq; corporis infirmitatem: carnis: agere & habere curam necessarium est: que quidem caro cũ uegetata & instaurata fuerit. sic cibi potusq; usus remittendus est: sic

carius resecanda cura:ut dei famulos cibi:aliarumq; delitiarum non te
neat uoluptas:nec seruiant gulæ:qui deseruire debent animæ:pericu
lose enim ac per hoc summopere fugiende sunt uoluptates:que effe
minatum faciunt animum:sicut idoneus testis est sardanapalus. Ma
ximum attenuant robur:strenuum ducem uilem faciunt:& in bello
inuictum sua lenitate deuincunt & prosternunt:sicut indomitus Ha
nibal testatur:quem cum fomenta campaniæ & arma uiocere neque
tant:hyberna uina dapesq; soluerunt atq; eneruauerunt. Ob eam rem
Marcus Cicero consentaneum non esse inquit:ut qui metu non fran
git':is frangatur cupiditate:& qui inuictum se a laboribus presciterit
Ille a uoluptate uincatur. Quanto ergo famuli dei minus indigent:
tanto eos amplius decet ad pristinam:fælicem:austerioremq; uitã re
dire:nec animæ uirtutes:ipse auferant uoluptates:quibus neq; maior
neq; suauior potest inueniri tyrannus. Nempe uniuersa nature:& for
tune:& gratiæ cum quadam falsa & pestifera iocunditate eripiunt bo
na:quoniam ut recte Isidorus eas interpretatur. Voluptates nil aliud
sit:nisi cum quadam lubrica suauitate ad illicita fædæ mentis inclina
tiones. Hinc magnus ille stoicus Señ. inquit.q; hostis unq̃m tam cõ
tumeliosus fuit:q̃m in quosdam uoluptates suæ. Quidam se in uolu
ptates mergunt:quibus in consuetudinem adductis carere nõ possũt
& ob hoc miserrimum est:quo eo peruenerint:ut illa que superuacua
fuerunt:facta sint necessaria seruiunt itaq; uoluptatibus nõ fruuntur:
& mala sua:quod malorum ultimum est:amant. perinde in preclaro &
excelso uolumine de philosophica consolatione diuus Boetius eas de
testando ita interrogat: Quid de corporis uoluptatibus loquar:qua
rum appetentia quidem plena est anxietatis:satietas uero penitentiæ
quarum motus quid habeat iocunditatis ignoro:tristes uero esse uo
luptatum exitus:quisquis reminiscitur libidinum suarum:intelliget:
que si bonos explere possunt. nihil causæ est. quin pecudes quoq; be
ate esse dicantur. Sed certe ut Hieronymus ait:nihil prodigæ satis est
uoluptati:semper famem patitur sui:que alimentis perpetuis nescit ĩ
pleri:propterea a blandimentis uoluptatum abstrahendus ẽ animus
ne si mergi incipiat:subleuari modo non possit. Serenis utiq; morem
tenent que tãdẽ nautas allicit & demulcet cãtu. quousq; naufragium

perspexerit incurrisse. Nullus igitur se illecebrosis seducat a moribus
Nullus uinci a uoluptatibus se permittat: unusquisq; constanter pu
gnet. uiriliter dimicet. hostem audacter inuadat. quoniam nullus spi
ritualis certaminis apprehendit palmam qui non legitime certauerit
qui in semetipso prius per afflictam uentris cõcupiscentiam ante car
nis non deuicerit incentiua. Nec ad consuetum spiritalis certaminis
ordinem assurgitur: si non prius intra nosmetipsos hostis positus gu
le uidelicet appetitus edometur: quoniam sicut ab arte & a natura re
cte docemur: nisi ea que nobis uiciniora sunt prosternamus: per quã
inaniter ad remotiora impugnanda pertransimus. Et ut uitia que ĩ no
bis ex ipsis generantur uoluptatibus: maiori cum impetu extinguen
da inuadamus adiecit: illos sane extiment ditiores qui in sustinẽda p
citate fuerint fortiores. Duplex diuitiarum genus esse nouimus: aliud
quidem temporalium: aliud spiritualium. Temporales diuitie que
sint latet neminem: quoniam prędia palatia: gẽmẽ: auri argentiq; pon
dera. & magna pecuniarum copia. que in caducarum diuitiarum. ueni
unt appellationem. In his utiq; etiam ditiores sunt: qui in sustinenda
parcitate fuerint fortiores: quoniam ut antiquus sermo dicit. qui par
ci sunt diuites fiunt. Sed ad presens negocium hæc minime satisfacit
interpretatio. Idcirco que sint spirituales diuitiæ: & quo pacto in illis
ditiores fiant: qui in sustinenda parcitate fuerint fortiores uideamus.
Spirituales diuitias: fidem: spem: charitatem: iusticiam: humilitatem
temperantiam: prudentiam: constantiam: & reliquas appellamus uir
tutes. hinc ad ueram philosophiam Marcus Tulius mentem erigens
in paradoxis q̃m digne: q̃mq; excellenter dixit quanti precii estiman
da est uirtus: que nec eripi: neq; surripi potest: neq; naufragio: neq; in
cendio amittitur. qua prediti qui sunt soli sunt diuites. At enim ne
mo diues nisi abundans diuitiis. Virtus autem ex nece pullulat uitio
rum: quoniam teste philosophorum maximo Aristotile. Vnũquod
q; ex suo efficitur contrario. Occiduntur autem uitia maxime ex car
nis mortificatione: & ex ipsa parcitatis fortitudine. Qui ergo in sustinẽ
da parcitate extiterint fortiores. hi per ieiunia: per sobrietatem: p ab
stinentiam: per continentiam: per psimoniam: per domitionẽ carnis
per castitatemq;: animũ preditum faciunt esse uirtutibus: & ĩ thesauro

regni cælestis fiunt ditiores .Et ut ad hãc sustinendam parcitatem fia
mus propensiores:postremo annectit.Melius est enim minus egere
q̃m plus habere.Inter indigeo:& careo:hoc interest:quoniam absq;
ulla prorsus differentia illis caremus:que in nobis non sunt:siue no
bis oportuna extiterint:siue non indigemus autem illis:que nobis
sunt ad nostrum usum necessaria:etiam si illis non careamus:quopa
cto sane dicimus:oculis qui in nobis sunt indigemus ad uidendum:
dentibus ad edendum:lingua ad loquendum:& pedibus ad ambulã
dum:& ceteris membris ad propria exercẽda officia:sepenumero etiã
illis indigemus:quibus & si careamus.pro nostra tamen subuentiõe
opus essent:ut si pro annuo uictu.x.alicui opus esset talentis:& ꝑ su
stinenda hyeme uestimentis:quibus careret.Ad hunc quidẽ sensum
textus est iste interpretandus.Melius est enim minus egere.q̃m plus
habere:ac si aperte dixisset.melius est egere alicuius rei.que nobis mi
nus est:hoc est que nobis deficit q̃m plus habere:id est plus abũda
re:q̃ opus sit:qm̃ melius ẽ aliquid egestatis propter dñm sustinere:q̃
superabundare.Nam egestas.que propter deũ est generat humilitatẽ
que est causa salutis:dicente xp̃o nisi efficiamini sicut paruulus iste:
humiles scilicet simplices & puri:non intrabitis regnum cælorum:q̃
etiã causa est exaltationis dicente eodem humilitatis magistro.qui se
humiliat exaltabit:que ẽ ista uia ad acquirendã sapientiam Salomõe
testante qui ait.In animã maliuolam:hoc est superbam & elatam nõ
intrabit sapientia:que est causa tam diuine q̃m humane benedictõ
nis.ꝑinde beata dei genitrix de se inqt:Quia respexit deus humilitatẽ
ancillæ sue.Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes
que est causa:quare orationes & alia sua opera grata sint altissimo.uñ
scriptum est:oratio humilitantis se nubes penetrat.imo & cælos.imo
& ad summi dei ascendit maiestatem:que & demum est oim bonorũ
inicium:abundantia autem parit superbiam.que omniũ est maloꝝ o
rigo.Eam ob rem serui dei.ut carnis illecebrosos appetitus:& omnes
queant reprimere uoluptates:iugiter ac diligenter attendere debent:
ut alimentoꝝ:uestimentorumq; minus habere uelint:q̃m eis opus
fuerit.Deus enim gloriosus & summe bonus.& summe clemens:qui
omnia regit:omnia gubernat:qui sanat contritos corde:qui nostras

intuetur necessitates.qui pascit uolucres cæli:qui uescit lilia agri: qui ad Helyam coruū destinauit:qui populum manna cibauit nostris nō sinet nos in necessitatibus deperire.

Textus vicesimusoctauus Augustinus

On sit notabilis habitus uester:nec affectetis uestibus placere sed moribus:

Commentum vicesimumoctauum Ambrosius

Dhibito in uictu pro refrænanda carnis concupiscentia cō sentaneo moderamine. Iam pro euitanda uestitus pompa de habitus qualitate præceptum subiungit dicens. Nō sit notabilis habitus uester. Omnis quidem excessus notabilis est.pro pterea neq̄ nimis preciosa:nec inmis abiecta religiosorum debent esse uestimenta:ne uel nimis pomposi:uel hypocritæ a laycis iudicen tur:fecit utiq; uir sanctus:quod docuit. Scriptum est enim de eo.qa uestimenta eius & calciamenta:nec nitida nimium :nec abiecta pluri mum:sed ex moderato & cōpetenti habitu erāt. Ipse quoq; de seipso in sermone de cōmuni uita clericorum ita inquit:fateor enim nobis de præciosa ueste erubesco:& non decet hanc professionem. Non de cet hanc ad monitionem:non decet hec membra:nō decet hos canos Et si declinandū quouismodo ab aliquo extraniorum cupiam in ue stimentis uideatur:tolerabilius atq; decentius est apud nos. Religio sos uiros:ad despectum habitum descendere:q̄ ad præciosum efferri tum quia sicut mortui sumus mundo:ita & omnem eius pompam abdicare debemus:tum quia præciose uestes curiosum:elatum:& infe ctum faciunt animum. Ob eam rem diuus Hieronymus ait.Non ue nera uestis:sed mundicia mentis ornatum facit monacum. Et domi nus in euangelio. Ecce qui mollibus uestiuntur in domibus regum sūt: tanq̄m si patenter saluator dixisset. Non uos regni huius mundi curiales:sed cælestis esse debetis.& ideo non sicut illos uos mollia ue stimenta sed opera penitentiæ delectent. Et enim mollia uestimenta mollem effeminatumq; animum efficiunt:quare mollibus uestimen

tis ut recte Vgo monet regia delectet᷑ aula:asperis & humilibus chri
sti delectetur ecclesia/preciose igitur uestes quibus ornari debemus.
spiritualia debent esse ornamenta.castitas uidelicet humilitas:mãsue
tudo:patientia: ieiunia: misericordia: assiduitas orandi:fides: spes:&
charitas:que illud amplissimum:præciosissimumq; uestimentum est
quod operit multitudinem peccatorum:sine quo ad cælestes nuptias
recipitur nemo hinc ad conuiuiũsine illo eunti in euangelio dictum
est.Amice quomodo huc intrasti non habens uestem nuptialẽ.Perin
de præceptor noster adiecit.Nec affectetis uestibus placere.sed mori
bus/boni ac beati mores ex ipsis generantur.uirtutibus.beati mores
sunt:quibus ingenui dicimur:beati mores sunt:qui nos a filiis huius
sæculi discernunt.beati mores sunt:quibus cælesti placemus impera
tori:beati mores sũt:qbus aĩa pulcherrima & splendidissima redditur
per quos eam cælestis sponsus in suã recipit sponsam:per quos ĩ tha
lamo recipitur deitatis:per quos agminibus associatur beatorũ.Non
enim exteriorem pulchritudinem:sponsus requirit inuisibilis:sicut
scriptum est.Omnis gloria eius filiæ regis abintus.Non auro con
texta: non gemmis ornata: non lapidibus preciosis configurata:
non syrico uestimenta conficta:nostro placent saluatori:qui unica &
inconsutili fuit ueste contentus. Non enim tunicas:ut ait Augusti
nus.In regno cælorꝝ sumus inspecturi:sed uestis cuiuscunq;:fulgor
iustitie deputabitur:ipsius erit innocentiæ splendor humilitatis exal
tabitur decor:castitatis nitor:& omnium bonorum operũ sublimabi
tur odor: in quo sane diuinitus monitus: oĩ reiecta cõcẽpteq; mundi
glia:sacrosancto baptismatis lauacro mũdatus:nigris hũilibusq; uo
luit a sanctissimis uiris Ambro.Mediolañ. antistite.& Simpliciano
Liguriẽsi diui Pauli ꝑmi heremite discipl'o indumẽtis uestiri.sicut idẽ
uir sanctus Ambro.in eo sermone:quẽ de Augustini cõuersiõe & ba
ptismo edidit:p q̃ deuotissime scribit.Et ip̃e Augu. ĩ diuulgatissimo
famosissimoq; sermõe de cæna dñi de sui habitus figura & qualitate
ita memorat dicens/Nos qui uidemur gerere in corporis nostri habi
tu:figuram crucis:& nomen sancte religionis habemus: nigram ue
stem hũilitatis portamus:& zonis peliceis ꝑcincti sumus:quorꝝ signi
ficatõem talẽ ĩ excellẽtissĩo sermõe de filio ꝓdigo asserit se a.b.Amb.

Nota.

didicisse. pensate ergo inquit fres: qd uestis nigra: quid zona pellicea quid corona capitis persuadeant. Nigra enim uestis: que uilis est mũdi contemptum nobis denunciat: & memoriam mortis zona pellicea lumborum refrenationem declarat. Capilli rasi de uertice superfluitatem criminũ significant ablatam de mente. Et subdit: sic enim mihi sanctus pater Ambrosius: quãdo me regenerauit i christo anno etatis meæ trigesimo: mihi petenti respondit. Cogitate ergo fratres q̃m reprehensibile est: si sub tali habitu superbia lateat: uel luxuria. Eius itaq̃ edocemur exemplo: ut non sit notabilis habitus noster: ut uitam habitui conformem ducamus: moribus potius q̃m uestibus placere affectantes: obedientes apostolo nobis dicenti. Nolite cõformari huic seculo: sed reformamini in nouitate sensus uestri: eo pacto deo placebimus omnipotenti: eo modo: animæ nostræ initiatæ peccatis: ornate q̃ uirtutibus dicet: q̃m pulchra es amica mea: & macula non est in te sicq̃ in die nouissimo eam suscipiens dicet. Veni amica mea: ueni speciosa mea. ueni columba mea: ueni dilecta mea: intra in cubiculũ domini tui: ueni in thalamum sponsi tui. Intra in tabernaculum regis tui: ponam te intra tronum meum: ut mecũ gaudeas: mecum læteris mecum inæternum maneas: inæternũ mea beatitudine perfrueris.

Textus vicesimusnonus Augustinus

Vando proceditis simul ambulatæ. cum ueneritis quo itis simul state.

Commentum vicesimumnonum Ambrosius

Vam utilæ: q̃mq̃ salutiferũ sit: siue in incessu: siue in statu bonoꝝ consortium explicari facile nõ esset. Nãq̃ imprimis aduersarius nr̃ diabolus: q uelut leo rugiens circuit sp quẽ deuoret uehemẽtioribus tentationis fluctibus afficit solos: q̃ sociatos Vñ cũ seniores pr̃es nr̃i. primũ heremi cultores eẽ cepunt: ceu i sctõꝝ patrũ collationibus scribit̃: nequissimi spũs tã seuas eius inferebant molestias nec eoꝝ i cell' audebãt soli cõmorari. pin de i oratorio i cell'

& ubiq; cōi decreto plures simul manebant. Et tantū creuit uersuti tē
tatoris persecutio:ut uicissim nocturnas facerent excubias :psalmis:
orationibus:lectionibus:atq; disciplinis incumbentes :hinc cum fra
ter quidam patrū industria a maximis eriperet tentationibus bono
rum fratrū simultatē extollens ad Rusticū monacū beatus Hieroni
mus scribit.O si solus fuisset:quo auctore supetasset:ac si diceret nul
lo.ac perinde uictus debellatusq; iacuisset.Nos etiā fratrē quendā ger Nota Miraculū
manū nostri ordinis nouimus.& allocuti sepenumero fuimus .q cū
Arimini presertim ī nocte solus esset:tot tantasq; demonū tentationes
illusiones:pressurasq; passus fuit.ut difficile esset dictu:nunc clamori
bus:nunc cachinis:nunc flammis.nunc uerberibus:nūc horribilibus
aspectibus:nunc uectione:nunc sursum:deorsumq; eum uibrando a
gitationibus:pauperem religiosum:cum solus maneret torquebant.
Sociato uero nihil mali.nihilq; ei inferebant molestiæ. Postremo ut
temporalibus finē:æternisq; darēt cruciatibus initium(O rem stupē
dam:& ubiq; terrarū cunctis sæculis predicandam)Ipsum una dierū:
hora circiter uesperi:de angustiis craticule ferreæ:contra corporeæ mo
lis naturā foraminibus extrahentes supra incredibilis altitudinis pi
naculum templi duxerunt:ut illinc eum seuissime præcipitarent .O
clementissime deus:non permisisti seruum tuum tandem atrocissimo
rum hostiū uiolentia trucidari.Ecce ad tam grande spectaculum to
ta ciuitas Ariminensis accurrit:& uiso populo seruus tuus ausum su
scepit tuum inuocandi subsidium:& soluta lingua que diaboli manu
tenebat ligata:aperto ore:tonanti uoce:cunctis audientibus exclama
uit.O deus meus.O sancte Nicolae de Tollentino defende me.quia
ecce deuotus tuus iam pereo.O mira dei protectio.O potestas infini
ta.O pietas immensa.Mox inuocatus:e celo rutilās sanctissimus Ni
colaus a pientissimo deo emittitur:& cunctis uidentibus demones ef
fugauit:& accepta dextra seruum suum ex templi pinaculo in terram
duxit:& ipm sanum tutissimūq; restituit.Subinde plurium deuoto
rum hoīm collegio facilius optinetur:quod deposcit.Vnde saluator
suis discipulis aiebat.Si duo ex uobis consenserint super terram de oī
re quācunq; petierit fiet eis a patre mō :Et rursus:ubi duo uel tres in
noīe meo congregati fuerint in medio eorū ego sum:quod si duorū:

uel trium iustorum id cógregationi promittitur:proculdubio ocius
atq; liberius.ut Leo pontifex maximus inquit.plurimoꝝ cetui cōdo
nabitur.Nanq; dispersi milites non modo uictoriam:sed conflictum
ut plurimum consequuntur.Carbones quoq; in uno congerie succē
duntur & ardent:seiuncti uero extinguuntur & frigent. Dirigunt̃ p̄
terea ob ipsam bonorum societatē omnes ad bonos atq; beatos mo
res:quoniam ut sanctus Dauid cecinit,cum sancto sanctus eris:& cū
electo electus eris:& cum peruerso peruerteris.Et enim sicut malorū
comes.malus fiat necesse est:ita & bonoꝝ:bonus fiat oportet .Pude
bit enim ipsum coram bonis:mala uitæ cōmittere:fiat etiam inde:ut
sequi mali mores:si quæ noxie in eo sint affectiones:optimis aliorū
reprimantur exemplis. Rursus uiri religiosi ad honorem:decorē: ho
nestatemq; sancte religionis semper debent esse intenti. quoniam de
ipsa scriptum est.Flores mei fructus honoris & honestatis.Et aposto
lus præcipit:ut omnia honesta & secūdū ordinem fiant.At enim reli
giosum honestum atq; honorabile est:ut q̄madmodū fratres simul
in uno habitant monasterio:ita cum processerint simul uadāt:simul
q; in eodem maneant loco.Ob sanctam salutiferamq; instructionem
Id insuper uisum est:facillime enim solus.uel in articulis fidei orto
doxe:uel in alicuius scripture:sententia labi posset in errorem:& cum
non haberet cui erroneum conceptum suum posset insinuare perditō
nis incurreret periculum:propterea scriptum est.Ve soli.qui ceciderit
non habet subleuantem.Et rursus frater qui iuuatur a fratre quasi ci
uitas firma.Et Augustinus inquit.Tutior enim & dultior uita ē:ubi
unus alium cohortatur.Vbi alter alterius inflammatur exemplo ubi
alter doctrina alterius instruitur .Vbi alterius porrecta manu alter
subleuat̃.Et.b.Hiero.ad Rusticū monachū ait.Nihil placet ut habe
as sacrum contubernium:nec ipse te doceas.Et subdit in solitudine ci
to surrepit supbia:dormit q̄n uoluerit:facit quod uoluerit:nullū ue
ret̃.Tu aūt q in cōmunitate uiuis nō facies quod uis:comedis quod
iuberis:subiiceris cui nō uis.Tandem corpalis hæc societas spūalē de
signat coniunctionem:quæ terribilis:ut castrorum describitur acies.
Nanq; castrorum acies:cum ad bellum se præparat: se cōiungere atq;
ordinare festinat.ne uel interrumpi uel penetrari:ab hostibus queat

Sic nimirum nostra spiritualis acies bene coniuncta: beneq; ordinat simul ambulare: simulq; stare præcipitur ut coram diabolo muniat ad bellum: ut ex sua uidelicet coniunctione antiquum: non solũ ter reat. sed pulsitet hostem: qui in seruis dei nil magis timet q̃m amoris uinculum: & ad bene beateq; uiuendum concordie unitatem.

Textus tricesimus Augustinus

N incessu: in statu: in habitu: & in omnibus motibus uestris: nihil fiat quod cuiusquã offendat aspectum: sed quod uestram deceat sanctitatem.

Commentum tricesimum Ambrosius

Ffectiones mẽtis: & omnes motus animi: sicut quouismo do ab exterioribus sumunt exordium: ita & per exteriora quales sint crebrius cognoscũtur. Ob eam rem nequis ma lum de uestris iudicet mentibus: in incessu: statu: habitu: & in singulis uestris motibus exterioribus Augustinus iubet nihil a uobis fieri: quod cuiusq̃m offendat aspectum: sed quod uestram deceat sanctita tem. Decet quippe sanctitatem uestram fratres karissimi: ut in dictis factis: gestibusq; uestris tali animi utamini moderatione: tali sitis pre diti modestia: tanta polleatis grauitate: tanta ualeatis sanctimonia: ut a nemine iuste ualeatis reprehendi. Nam non solum ad maiores eccle sie prælatos. uerumetiam ad nos: qui uoto sumus religionis astricti tanq̃m etiam ueros suos discipulos saluator dixit. Vos estis sal terre tanq̃m si diceret. Vos estis hominum condimentum: uestro exemplo instrui: uestra sapientia doceri: uestra humilitate componi cæteri debẽt Et rursus uox illa ad nos. Directa etiã ẽ qua dicit. Sancti estote: q̃m ego sanctus sum dicit dñs. Vere sancti eẽ debemus: q nomen habitũ q; religionis ac sanctitatis assumimus: q diuino sumus cultui mãcipa ti: sacris xp̃i altaribus cõsecrati diuinis quoq; mysteriis dedicati. Tale ergo sal simus ĩ pplo ut uermes: & oẽs aĩæ putredĩes: ñ solũ doctria &

Attende.

p̄dicatione :uerūetiā uitæ sanctitatæ ab eo abstergamus .Nanq; si sal euanuerit.Si predicator uires amiserit: si religiosus luxrie concupiscē tie & uanitati se dediderit:in quo salietur? in quo populus credetur? cui fidem adhibebit? quem imitabitur? Nonne iuste clamabit? Ecce homo:cuius tanta nos fefellit oppinio:& propterea subdit. Ad nihi lum ualet ultra:nisi ut mittatur foras.& conculcetur ab hominibus Tale enim sal:ut beatus Gregorius inquit:quia infatuatum est:foras mittitur.quoniam falsus prædicator:eiusq; doctrina:que uana sine sa pore:& inutilis est:ab ecclesia pellitur:conculcatum autem ab homi nibus despectui habeatur.Oportet itaq; nos:ut apostolus ait:ab his qui foris sunt.bonum habere testimonium.Non enim teste Augusti no:sufficit nobis uita sancta:nisi sit & fama bona.Nam uita iusta no bis ē necessaria propter nos:fama bona propter alios. Propterea chri stus crudelem illum appellat:qui negligit famam suam:& rursus illū maledicit.qui eam aspernatur.& merito quid:quoniam sicut a sapien tissimo uiro Salomone assertum est.Melius est nomen bonum q̄ di uitie multe.Ergo sic nos existiment homines:ut ministros christi : ministeriorūq; dei ueraces dispensatores ex bonis operibus nos esse agnoscant:ut de nobis uerificetur:quod christus adiecit dicens.Vos estis lux mundi.Nempe ad corpoream mundi lucem:hoc est ad solē spectat effugaræ tenebras:illuminare orbem.calefacere terram :conso lari uiatores:exterminare bestias:& cunctis animantibus uim genera tionis conferre. Sic & nos:qui religiosi sumus:qui lux spiritualis ap pellamur:debemus heresum & cūctorum errorum atq; criminum te nebras per ueram sanamq; doctrinam effugare .Illuminare orbem: populum scilicet instruendo & docendo: qoumodo in uia dei:hoc ē in fide catholica ambulare debeat:calefacere terram :hoc est terrenos homines reiecta sæculi cupiditate in dei amore succendere .consolari uiatores:q̄mdiu enim sumus in hoc mundo pæregrinamur ad deū & presens uita nr̄a:uia ē ad nr̄m redeūdi creatorē. Vbi cū multis erū nis:miseriis:laboribus atq; inexplicabilibus p̄iculis:in sæculo degen tes uideamus circūseptos:ne frāgāt̄. Nos q̄ spirituales sumus illos cō solari & recreaē sepenumero debemus:ut usq; ad itineris metā cōstātē fortiq; animo proficiscantur. Exterminare bestias: quoniam apros:

ursos & rugientes leones:hoc est nequissimos demones simplicium
atq; dedilium:& si possibile sit: etiam fortissimorum animas deuora
re quærentes:orandi assiduitate: diuinorum nominum inuocationi
bus:humilitatis:fidei:charitatis:ceterarumq; sanctarum uirtutum ful
gore:& demum signo crucis tanq̃m infallibili tremendaq; machina
sicut scriptum est. Ecce crucem domini fugite partes aduerse :extermi
nare debemus. Et cunctis animantibus uim generationis conferre te
nemur:quoniam hominibus:quibus possumus:qui omnium animã
tium naturam participant:quomodo saltem bonas animi affectiones
habeant quomodoq; bona opera deo offerre debeant: lucis exempla
monstrare debemus. Iubente christo in euangelio. Sint lumbi uestri
præcincti.& lucerne ardentes in manibus uestris. Sic ergo uiuamus
ut uita concordet cum nomine:professio teneatur in opere:& his que
nobis appropriata sunt:similes compleamus effectus:ut si sanctus sit
ordo. sancta sit conuersatio:ut si sal dicimur:nostras aliorumq; men
tem condiamus uirtutibus:& saporem bonorum operum degustan
dum præbeamus. Si lux appellamur:uim effectumq; lucis ostenda
mus:ut si bene de nobis dicatur:id testimonio bonæ actionis cõpro
betur:quoniam teste Marco Tullio:omnis uirtutis laus in actione
cõsistit. Vt si religiosi uocamur:religiosæ uiuamus. At eni tũc religio
se uiuimus :si illicitos mores sub disciplina coercemus. Si membra &
sẽsus nostros studeamus restringere:ut neq̃ant lasciuiæ & leuitati de
seruire: ut aspectus noster sit simplex:& humilis. ne fixe aspiciat ocu
lus:quod illicite concupiscat animus. Vt noster auditus sit purus &
discretus:ea q̃ superflua sunt & uana respuens. ea q̃ dei sunt gratanter
suscipiens. Vt sermo noster sit sale conditus: ociosa & noxia detestãs
bona & utilia cõmendans. ut sit in corde munditia. In uultu pudici
tia. Incessus cum grauitate: status: cum reuerentia:motus cum matu
ritate:habitus cũ religione:quatenus ubiq; resplẽdeat sanctitas:emine
at honestas:seruetur humilitas:ut in omnibus motibus nostris nihil
fiat:quod cuiusq̃m offendat aspectum. sed quod nostram deceat san
ctitatem : & sic tandem in omnibus:tam priuate:q̃m publice:tam pa
lam:q̃m clanculũ. nos geramus:ut i nobis nõ mentiat̃ religionis no
men. Nanq; religiosus:ut ait Cicero a religendo appellatus est :eo q̃

retractat: & tanq̃m relegit ea: que ad cultum diuinum pertinent: modum ordinẽ: formãq; cũctis spiritualibus imponẽs. Et Isidorus inquit Religiosi dicti sunt ex relegendo: tanq̃m ex eligendo eligentes: & ex diligendo diligentes. ꝗ si in tanto culmine positi sumus diuinitatis contineamus imprimis nos aliter: quatenus sine rumore alios continere ualeamus: quoniam non potest exercitum continere impator: sicut præclare Marcus Cicero inquit qui se ipsum non continet.

Textus tricesimusprimus Augustinus

Culi uestri & si iaceantur in aliquam feminarum: in nullam figantur. Neq; enim quando proceditis fœminas uidere prohibemini: sed appetere. aut ab ipsis appeti uelle criminosum est.

Commentum tricesimumprimum. Ambrosius

Mnipotentis dei mandatum est: non mechaberis. in quo omnis membrorum genitalium illicitus prohibetur usus ad quod quidem præcepti obseruantiam: cum totũ genus obligetur humanum: non illud hic iussit Augustinus: ut quidã aiũt sed ut diuine maiestati hoc iubenti facilius: liberius: commodiusq; pere ualeamus: opportunitatem: causam atq; uiam: qua ad prohibiti uitii deuenitur labem: nobis imperauit cauendam dicens. Oculi uestri: & si iacianť in aliquã feminarum in nullam configantur: tanq̃m si manifeste dixisset. Cauete fratres in mulieres oculos coniicere: & si cõiecti fuerint: in nullã figantur quoniã ĩ aliquã earꝫ conficti sagitte sũt corda feriẽtes atq; penetrantes: & secum uirus deferentes: ut interficiãt animã: perinde Treñ. tertio scriptũ est. Oculus meus depredatus est animã meã. Ob eã rẽ Democritus sicut Tertullianus meminit sibi oculos eruit: ne uidelicet femĩas uidere: q̃s sine cõcucupiscẽtia aspicere nõ poterat Ad hoc hortatus ẽ nos xp̃s ĩ euãgelio di. Si oculus tuus scãdalizat te: erue eũ & ꝓiice abs te. hic. b. Anto. cũ didimũ uirũ ꝑfecto

eruditissimum de sua cõsolaretur cecitate dixit .Multo quidẽ melius est spũ uidere:q̃ carne:& illos oculos possidere:in quos festuca pecca ti non possit incidere:q̃ illos:qui solo uisu p cõcupiscentiã põt homi nem in meritum gehenne mittere. Et ne quis credat in simplici uisu peccatum cõsistere:subdit. Neq; enim qñ ꝓceditis fœminas uidere ꝓ hibemini:non enim uidere ꝓhibitũ est:sed male uidere:ille enĩ male uidet:ille nequiter aspicit:qui p uisum ad cõcupiscentiã tendit: hinc adiecit:sed appetere aut ab ipsis appeti uelle criminosum est. Crimen enim ut ipse sup Iohannẽ inquit:est peccatũ graue accusatõe:& dana tione dignissimũ. Nemo iccirco putfaciat cõcupiscentiã: si criminosa est:si accusationis demeritum habet:si concupiscentẽ damnatione fa cit esse dignissimũ. Caueamus igit̃ figere oculum:ne ad cõcupiscẽtiã labamur:qm̃ si quottidie uelis pulchris faciebus oculos figere: ut cry sostomus ait:capieris oĩno:& si bis uel ter fortassis laqueos euades:ñ tamen quæ fragilis est:humane nature expers eris: quæ talibus est cõ stipata cõditionibus:ut si etiam contuitus tpe se contineat:spẽs nihil oĩnus forme semel cordi p oculos immissa adeo illigata tenet̃ :ut uix magni luctaminis soluat̃ ptãte. Ea de re idem uir doctissimus Cryso stomus cautos nos reddens inquit; Quando uisa muliere flamma se mel accensa fuerit:& postea abñte ea:format quis apud se imagĩes tur pium actionũ multotiẽs ꝓcedit ad opus. Testis est scũs Dauid:q ocu los suos in fœminã figens:illicito appetitu deuictus adulteriũ & ho micidiũ ppetrauit. Testis est Iudas: qui cũ i biuio nurũ suã Thamar aspiciens cũ ea peccauit. Testes sunt filii dei:qui cum filias hominum pulchras uiderent:eas in uxores acceperũt. Testes alii innumeri:q ex libidinoso aspectu in cõcupiscẽtiã exarserunt:ac deinde ad fœdissima deuenerũt opera. Et si opportune cõmoditatis carentia ad opus non ueniatur:rei nihiloĩnus sunt apud dei maiestatẽ:ppterã affectãtes:dicẽ te Saluatore in euãgelio. Qui uiderit mulierem ad cõcupiscendũ eam mechatus est in corde suo:deus enim qui est scrutator cordium níam iudicat intentionẽ. Itaq; si cuiusq̃ malus ẽ animus: mala mens: prauus affectus: puersaq; extiterit intentio: necesse fit:ut ipse totus malus sit. Christo testãte:qui ait si oculus tuus simplex fuerit:totũ corpus tuũ lucidum erit. Si aũt neq̃ fuerit:& totum corpus tuũ tenebrosum erit

De mentis utiq; oculo: qui ꝑmatũ tenet in hoie: & a quo nõ solũ no
men: ueruetiã & opationẽ: & eẽntiã tenet: ueritas ipa itellexit. Nẽo igi
tur se de castitate: nẽo de uirgĩtate: nẽo de pudicitia gliet᷑: si castũ uir
gineũ pudicũue cor nõ habuerit: poterit quidẽ hoiem fallere: sed deũ
cui oĩa patẽt fallere nõ poterit. Sed ne hõ exardescat iterior. Oculus a
uertat᷑ exterior: ne. s. uideat uanitatẽ: & si uiderit i eã nõ figat᷑. (Nõ. n.)
nos Salomõe sapiẽtiores: nõ dauid sanctiores: nõ Sãpsone existimus
fortiores. q̃ si ergo tãti uiri p icuriã ceciderũt oculoꝝ. Nos qui longe
ab eis uirtute distamus: tã mortale ꝑcipitiũ sumope timere & cauere
debemus. Discamus igit᷑ ab istis. Discamus & a uiro scĩssimo atq; pe
ritissimo Iohãne os auri: qui cũ se tã castũ eẽ glõiaret᷑: tãte cõtinentie
atq; fortitudĩs existĩaret: ut dicere ausus eẽt deo. Dñe libera me a sup
bia: qm̃ me ipm a libidĩe & hõicidio liberabo: & tñ ad cõtuitũ errati
ce adolescẽtis mox tãte castitatis ruit colũna. O frẽs mei. xl. & ultra ã
nos exemplũ extitit pudicitie: q unico momẽto amisit gloriã castita-
tis: & hõicidii ppetrauit delictũ. Discamus & a Paulo aplõ uase electi
onis: qui ꝑparatus i euãgelio xp̃i ob carnis aculeos: & icẽtiua uitiorũ
nõ mõ oculos: sed totũ corpus suũ reꝑmebat: & i seruitutẽ redigebat
ne fortealiis ꝑdicãs ipse reprobus iueniret᷑. O frẽs mei si hic ad tantã
grãm erectus post nuditatẽ: ieiunia: famẽ: carcerẽs: fragella. & supplicia
clamat. Video alterã legẽ i mẽbris meis repugnãtẽ legi mẽtis mee: cap
tiuãtem me i lege peccati. Et rursus. Infelix ego hõ: quis me liberabit
de corpore mortis huius? Quõ nos securos eẽ putamus. si delitiis ua
camus. si micãtes oculos i feminã eiicimus? Ob eã rem patientie atq;
cõstãtie turris iexpugnabilis Iob aiebat. pepigi fedus cũ oculis meis.
ut nõ cogitarem quidẽ de uirgĩe. Expiebat᷑. n. uir scĩssimus. q̃ p exte
riorem uisum iterius corrumpet᷑ lumen: suis cum ocul' pactum pegit
ne icaute aspiceret quod illicite cõcupisceret. Et q̃q̃ aĩmus ex oibus sẽ
sibus tanq̃ suis ex nuntiis possit cõmoueri: nullus tñ est. qui ul' plres
ul' distĩctiores: uel remotiores. uel etiam uehementiores. exactioresq;
menti nr̃e offerat species. q̃ uisus. Magna nimiꝝ est eius ptãs. & q̃mp
amplum giꝝ lustratõis suæ. fulgore uelociter cursus eius. & super oẽs
uolucres celi uolatus suus: penetrabilior oĩ gladio acuto conus intui
tus eius. Adamat pulchra. & uelut strennuissimus miles atq; expedi

tissimis armiger: quohorsum se uerterit: dimicãdo ferit. ĩ sublimibus
& excelsis q̃maxime delectat᷑. Hinc tãq̃ in arce in sublimiori p̄stanti
ori q̇ pte hoĩs oculi sunt a natura locati: ut per eos nõ in ſeĩnas: non
in uanitates huius mundi: non in seculi uoluptates: sed in celos & ad
sidera: & ad summi dei cõtemplationẽ nr̃ uersetᷓ aspectus. Et qm̃ ĩ do
mito equo sunt calcãde habene: sic refrenãdus est aspectus nr̃: ne calci
tret: sic pudicitia ornãdus ne labefiat: sic cõprimẽdus ne se extollat: sic
retinendus ne in p̄cipitium nos eiciat: sic deniq̇ ubiq̇ & apud quẽcũ
q̇ custodiendus: ne referẽdarius tante maiestatis cardo fiat nr̃e eterne
captiuitatis. Credite mihi frẽs mei dilectissimi: curiosum: uanum: & ĩ
cautũ aspectũ: non labefactãtis libidĩs tm̃: uerũetiã oĩm maloꝝ exti
tisse originẽ. Nam quo pacto uoluptuosissima illa prima parens nr̃a
Eua diuinũ fuit trãgressa p̄ceptũ: nisi quia uetitũ incaute pomũ aspe
xit. Cham quia impudice p̄ris aspexit uerẽda: de honorãdis parẽtibus
mandatũ cõtẽpsit. Castissimi Ioseph dña oculos in eũ cõiciẽs in libi
dinẽ exarsit. Dina ob eius uanũ aspectũ a sichem corrupta homicidio
rũ: guerraꝝ inexplicabiliũq̇ fuit cã maloꝝ. Ex nude ueneris aspectu:
Paris excelsæ & inclite ciuitatis troianæ pepit incẽdiũ. Egyptii uisa ei
us pulchritudĩe: Sarã abrahæ cõiugẽ rapuerũt. Olofernus captus sanc
te Iudithit ornatu cũ oĩ suo periit exercitu. Senes ex luxurioso nisu ĩ
castã pudicãue Susannã exarserũt. Sed quid p ãpliora uagor exempla
Nõ solum hic corporeus sed mentis aspectus incautus maloꝝ oĩum
extitit initiũ Nãq̇ lucifer suã pulchritudinẽ: splẽdorẽ: celsitudinẽq̇ cõ
templans elatus est: & p̄liari cepit: ut poneret sedẽ suam uersus aquilo
nẽ: & sil'is fieret altissimo. Propter quod: e celo cũ oĩ sua cohorte ĩ eter
nos cruciatus eiectus est. Hinc xp̄s in euãgelio dicit. Videbã sathanã
sicut fulgur de coelo cadentẽ. O q̃igitᷓ piculosus: q̃ damnandus: q̃ de
testandus: q̃q̇ magnopere fugiẽdus est interioꝝ exteriorumq̇ oculo
rum uanus & incautus aspectus. Perinde sanctus supplicabat Dauid
Auerte oculos meos dñe ne uideant uanitatem. Auerte oculos carnis
ne carnalis fiam. Auerte dñe: auerte oculos mẽtis meæ: ne elatus a tua
celsitudine: sicut sathanas tuam. Ob eam rem sancto Loth a sodomis
fugienti p̄cipitᷓ: ut non retro aspiciat: neq̇ remaneat ĩ oĩ circũadiacẽti
regione: sed in montes saluum se faciat. Qui retro aspicit: ut xp̄us ait

non est aptus ad regnum dei: hic est: qui sicut canis ad uomitum re
dit: qui ex religione ad iam relictam miliciam sæcularem reuertitur:
qui per oculos corporeos animæ quærit interitum: qui ob mundana
rum rerum concupiscentiã: minime ueretur suam labefactare consciẽ
tiam: de quo quid aliud sentiꝛ̃ possumus: nisi quod uxori Loth retro
aspicienti contigit: ut salis uidelicet conuertatꝛ̃ in statuã: ut de anima
to: sensibili: & rationabili: inanimatus: insensibilis: irrationalisq; fiat:
ut ꝙ minor homine: deterior bruto: & sicut lapis sine omni uita effi
ciatur. Contemplemur ergo: q̃ mala sit huius positionis inspectio: q̃
q; detestanda animiaduersio. Neq; aliquis dei seruus: sicut & Loth in
aliqua circunadiacenti remanere debet regione: circunadiacentes regi
ones inordinati sunt aliorum sensuum appetitus. Quid dei famulo
ꝑdest: si componat oculos: linguã habeat ad detrahendum solutã: na
res: gustum: tactumq; ad molliciẽ: sapores: odores & ad omnes inde
centes uoluptates habeat extensos: aures ad uana colloquia audienda
habeat arrectas. Hæ quidem uiæ pessundatarum ciuitatum sunt qui
bus potest ad animã ingredi mors. Iccirco & has regiones incolere: si
cut retro aspicere caueamus. Et in mõtẽ ubi saluifiamus nitamur ascẽ
dere. Christus enim ut oraret: crebrius ascendebat in montem. dauid
ꝓpheta oculos suos: ut inde ei auxilium ueniret: leuabat in montes:
Lex domini in monte fuit Moysi collata. Dei hominisq; filius in mõ
te uoluit exaltari: & de monte in cœlum & ad patrem redire. Et deliti
arum paradysus in monte constituta est: quoniam montes sublimio
res sunt cœlo propinquiores: & deo q̃m conualles sunt similiores:
qui magnus est & excælsus: & super omnes celos: qui firmus & stabi
lis dans cuncta moueri: qui preciosiora munera donat: qui ab omni
conuallium est alienus caligine. Mons tamen primus triceps est: q̃m
unus deus & trinus est: promontoria & appenditiæ sunt sancti: uide
licet qui in cœlesti illa ciuitate sunt primores: tandem colles sunt: qui
inferiores sunt spiritus beati. Ad hos inquã inspiciamus: ad hos ocu
los mentis nostræ eleuemus: sed ad unum & tricipitem primum diri
gamus aspectum: clamantes cum ꝓpheta. Ad te leuaui oculos meos
qui habitas in cœlis: ut inde ueniat nobis hic bene operandi auxiliũ
& postmodum ad eum ascendendi concedatur uehiculum. Quisquis

igitur Sodomorum & gomoreorum fugere incentiua desiderat uitiorum ab eorum aspectu:uicinorumq; residentia se prorsus faciat alienum:& simul cum Loth altos uirtutum montes conscendat:& tandē ad montem:qui xp̄s est efferri mereatur. Etenim tanto quispiam illesior seruabitur a uitiis:quanto & corpore & uirtute magis elongabitur ab eisdem· Et ne quis ambigat uisum esse:causam concupiscētiæ: addit.

Textustricesimussecundus Augustinus

On in solo tacito affectu:sed aspectu quoq; & affectu appetit & appetit cōcupiscētia feminarũ.

Commentum tricesimūsecundū Ambrosius

Ic tacite præceptor noster respondet questioni: Nam cum plurimis in locis ipse asseuerauerit peccatum in tantum esse peccatum inquantum est uoluntarium. Et iterum peccatum esse retinendi uoluntatem:uel consequēdi quod iusticia uetat. Et rursus omne peccatum esse factum: uel dictum: uel concupitum contra æternam legem:ex ipsa procedens uoluntate:ex qua tanq̄ ex arbore mala procedunt opera mala:tanq̄ fructus mali:non igit̃ ex ipso aspectu concupiscentia:uel quodcunq; aliud emanat peccatum. Huic latēti obiectioni respondet dicens:non solo tacito affectu: hoc est tacita uoluntate intus concupiscentia oritur: sed aspectu quoq; exteriori simul cum affectu interiori generatur:ac si diceret ꝙ ex uano aspectu oritur iniquus affectus:ac perinde necesse est:ut ex utroq; oriatur peccatum. Hinc sane scriptum est. Ascendit mors per fenestras nostras: ingressa est domos nostras. Sed quid est mors anime: nisi concupiscentia mala? Quid domus nostra:nisi mens nostra:in qua uniuersa bona & mala nostra sunt recondita? Et per huius domus fenestras: quid aliud:nisi quinq; sensus corporis intelligimus? Mors ergo per fenestras ascendit:atq; in domos ingreditur:quando concupiscentiæ uitium per sensus corporis ad mentis serpit interiora. Non tamē ob

eam rem: sensationem ipsam peccatũ esse dicimus: etiã si ad intellcũs accesserit cognitionem: sed si fixa fuerit: sed & uolũtas fixioni consenserit causa est peccati. Vnde beatus Hieronymus saluatoris uerbum ĩterpraetans: in quo dicit: Qui uiderit mulierem ad concupiscendũ eã: iam mæchatus est. Inquit inter passionem: & propassionem hoc interesse: q passio reputatur in uitium: propassio licet uicii culpã habeat: tamen non tenetur in crimine: ergo qui uiderit mulierem: & anima eius fuerit titillata: hic propassione percussus est. Si uero consenserit: & de cogitatione affectum fecerit. Sicut scriptum est in Dauid: trãsierunt in affectu cordis: de propassione transiuit ad passionem: & huic non uoluntas sed occasio deest peccandi: Quapropter ne ex propassione ueniamus ad passionem: ne ratio succumbat: ne uoluntas p exteriorem appetitum pereat: ne per fenestras nostras: mors ingrediatur ad domicilium conscientie nostre: opus est ut fenestras ipsas diligenter custodiamus: & omnem nostrum appetitum rationi subiciamus: Nam in omni actione suscipienda: tria sunt (ut: M. C. ait) tenenda: p̃mum ut appetitus pareat rationi: quo nihil est ad officia conseruãda accommodatius. Deinde ut animiaduertatur: quanta illa res sit: quã efficere uelimus: ut neue maior: neue minor: cura & opera suscipiatur q̃ causa postulet. Tertium ut caueamus: ne quæ pertinent ad liberalẽ speciem: & dignitatem immoderata sint. Modus autem optimus est: decus ip̃m tenere: nec progredi longius. Horum tamen trium p̃stantissimum est: appetitum obtemperare rationi: obtemperat autem minime: si a uiro fœminarum appetatur concupiscentia: uel econtra concupiscentia feminarum: ip̃m appetat uirum. Hoc ad illud refertur quod immediate superius dixit. Neq; enim fœminas uidere prohibemini: sed eas appetere: aut ab ipsis appeti uelle criminosum est: Itaq; feminarum cõcupiscentia sub utroq; actiuo uidelicet & passiuo sumatur respectu: sub quo uis casu: sub recto scilicet aut sub ablatiuo eius capiatur habitudo.

Textus uicesimustertius Augustinus

Ec dicatis uos hr̃e animos pudicos: si habetis oclos ĩpudicos

quia impudicus oculus impudici cordis est nuntius.

Commentū uicesimūtertiū Ambrosius

Votundam redarguit uersutiam: quos non modo uite penitet impudicæ: sed eorum nituntur mentis impudicitiā quodam falso tegere uelamine: cum tamen non desistant impudicis oculis se accusare: & eisdem tanq̄ efficacissimis testibus se denuntiare conuictos: contra quos sagax præceptor ait: ne dicatis uos habere animos pudicos: si habetis oculos impudicos: quia impudicus oculus impudici cordis est nuntius. Tanq̄ si aperte diceret: qd animi pudicitiam & sanctitatem simulatis hypocrite: cum uestre mentis corruptionem impudici oculi uestri denuntient? Nescitis q̄ ea quæ intus latent: exteriora gesta insinuāt? An ignoratis: q̄ habitus corporis crebertimus sit nuntius habitus mentis? Quid fingitis rectitudinē: cū obliqui sitis? Quid pulchritudinem cum turpissimi? Quid nitorem cum in tætrum estis chaos illapsi? Sitis ergo ueraces: ut quod profitemini ore: oculus indicet: & mens ipa teneat. Non enim nisi in anima uera pudicitia constituta est: quanquā eius index oculus esse possit: perinde a stupratore nec ipa eripi potest. Nanq̄ uiolentia non uiolat pudicitia. Vt ipe ad præsulem honoratum scribit: si mente seruatur: quoniam nec in carne uiolatur: quando uolūtas patiētis: sua tn̄ piter carne non utitur: sed sine consensione tolerat: quod alius operat: Sic apud gentiles Lucretia Matrona nobilis Romana: ui stuprata laudatur atq̄ defenditur. Sic apud christicolas diua Lucia Consulari Pascasio sibi lupanar minanti dicens: non corrupitur caro: nisi de consensu mentis extollitur: quod & Agustinus in epl'a ad uictorinum clarius asseuerauit dicens. Si animus nulla consensionis turpitudine maculatur: etiam carnem suam defendet a crimine: & quicquid in ea nec commisit nec permisit libido patientis: soluet culpa facientis. Omnis enī illa uiolentia non pro corruptionis turpitudine: sed propassionis uulnere deputabitur: tantum enim ualet in mente integritas: ut illa inuiolata: nec in corpore possit: pudicitia uiolari: cuius membra potuerūt superari. Et in excellentissimo de Ciuitate dei inquit: Cum pudicitia

uirtus sit animi:comitemq; habeat fortitudinem: q̄ potius quælibet
mala toleraret:q̄ malo consentiret discernit: nullus autem magnani
mus & pudicus in potestate habeat: quid de sua carne fiat: sedtantū
quid annuat mente:uel renuat:quis tandem sane mentis putauerit se
perdere pudicitiam:si forte ui apprehensa & oppressa carne sua: ut ex
arceatur & expleatur libido non sua:Et ut uestris mentibus:quæ dix
imus magis præluceant. Sane aduertendum puto:q̄ ceu bifariam de
finiuimus uirginitatem:mentis.s.& corporis:sic duplex pudicitia ge
nus esse asseruimus. Alterum quod in animo residet:Alterum quod
ad corpus:mō quodam spectare uidetur. Virginitas mentis fides est
in corrupta. Virginitas corporis est corpus intactum:nam sicut carna
Virginitas mētis
Virginitas corporis
lis sponsa ut uirgo a suo censeatur sponso:necesse habet ut illesum in
tegrum & intactum suum uas conseruet:ita & uirgo xp̄i: ei p mentis
desponsata uirginitatem:integram fidem:solidam spem:sinceramue
charitatem ei:inuiolabiliter teneat opus est:Eo pacto de pudicitia:q̄q̄
omnes humani:uirginalis:maritalis:uidualisq; status decor & orna
mentum sit: censendū est: ut altera castissimis polleat in corpore mo
ribus:altera sine ulla fictione splendescat in mente. Et quoniam par ē
oppositorum multiplicatio:duplicem etiam esse impudicitiam astru
amus. Alteram animi:alteram corporis. Quæ animę est p intraneæ
cogitationis delectationem pagitur. Quæ uero corporis per exterio
res actus multiphariam impletur. Nam nunc per uisum:nūc per audi
tum:nunc per tactum:nunc per locutionem:nunc per operationis cō
pletur defluxum. Et rursus ea:quæ per uisum committitur in tot con
funditur species:quot modis procax oculus dicitur impudicus. Etenī
sic uno modo dicitur:cum humani sexus uerenda inspicere non uere
tur:sic Cham genitoris sui Noe uino madefacti pudenda deridendo
iudeus:meruit maledictionem habere. Rursus cū pulchras depictas
imagines libidinose ītuetur:sicoliba meretrix oculorum suorum cō
cupiscentia insaniuit:cum Caldeorū homines formose depictos bal
theisq; accinctos conspiceret. Cum etenim coeūtia bruta:quorū aspec
tu humana solet prouocari concupiscentia nequiter se oculi coniiciūt
Cum in spectaculis impudicorum actuum:ceu in theatris gentiles fa
ciebant:repræsentationes ab eis conspiciuntur. Quos beatus Augus
tinus in præclarissimo de ciuitate uolumine detestans ait. Veniebamus

& nos adolescētes ad spectaculum & ludis turpissimis oblectabamur
Amplius oculus impudicus dicitur:uel cum mulierum species curio
se uaneq; considerat. Contra quem modum Ecclesiasticus ait. Ne res
picies speciem mulieris:uel cum suis eas repcutit nutibus. O q̄ uene
nose:quāq; efficaces sagitte ad subuertendas mentes sunt nutus oculo
rum. Perinde Salomon in prouerbiis inquit. Nō cōcupiscat pulchri
tudinem eius:scilicet male mulieris cor tuum:ne capiaris nutibus illi
us. Recte igitur & præceptor noster inquit. Impudicus oculus:impu
dici cordis est nuntius:constat enim oculos sub animi esse regimine:
quare ipi impudici esse non possent:nisi & ipe sit animus impudicus
Quæ enim matrona dici posset pudica:quæ p suos nuntios:impudi
cis uerbis:sibi faciat amatores? Nonne oculi sicut genitalia subdunt̄
rationi? Sed cum p huiusmodi membra nihil exercetur impudicum
qn illud animo ascribatur:quo pacto si oculus erit impudicus:aīmus
pudicus erit? Non ergo uanum & impudicum paruipendamus aspec
tum:si ex oculo impudico cor fiat impudicum:si nostræ professionis
uota negligantur:si religionis decor perdatur. Turpe enim ualde &
uitiosum est:& omnino detestabile:si cum habitu sancto & in sancta
professione:scorto digna exerceantur opera: Perinde mirum in modū
nos Pericles delectauit obiurgatio:qui cum haberet collegam ī p̄tura
Sophoclem poetam:ut. M:C. pmo officiorum meminit de cōiq; offi
cio conuenissent:& casu formosus puer p̄teriret:dixissetq; Sophocles
O puerum pulchrum:picles:ipm his uerbis obiurgauit p̄torē:O So
phocles decet non solum manus:sed etiam oculos abstinentes hr̄e.q
si p̄tori & aspectus & sermo college sui displicuit ipudicus:q̄to nobis
magis qui ad honestatem sumus dedicati:oīs turpitudo:oīs uanitas
oīs impudicus actus displicere debet:quæ enim pua uidentur esse de
licta:nec a multis intelligi pn̄t:ab his:si ueri dei cultores esse desidera
mus:etiā diligēter ē declinādū. Caueamus igit̄ frēs nobis oēm ipudi
citiā corporis:sed mlto magis repellamus ipudicitiā mētis:simus cor
pore sed magis aīo pudici & imaculati cogitemus q̄lis utriusq; cōditō
Nam pudicitia ornamētū est nobilium:impudicitia confusio:hec ex
altatio humilium:illa depressio. hæc nobilitas ignobilium:illa exter
minatio:hæc pulchritudo uilium:illa turpitudo:hec solamem merē
tium:illa luctus:hec augmentum oīs pulchritudinis:illa diminutio:

Hæc decus religionis: illa uituperium. Hec minoratio criminum: illa augmentatio. Hæc multiplicatio meritorum: illa diminutio. Hec creatoris omnium dei amica: illa inimica. Quid plura? Tantus est pudicitie splendor: ut in eius uirtute homo non distet ab Angelo. Vnde Bernardus ait Differunt quidem inter se homo pudicus & angelus: sed fœlicitate non uirtute: huius enim castitas fœlicior: sed illius fortior esse dignoscitur. Econtra per impudicitiam homo non distat a bestia. Tantum insuper immortali ac præpotenti deo semper grata extitit pudicitia: ut de illa non solum apud fideles suos: uerumetiam & apud gentiles admirandam gratitudinem palam uoluit demõstrare. Vnde nauim: qua simulachrũ matris Phrygie uehebatur: ut pater noster Aurelius Augustininus decimo libro de ciuitate dei meminit multis hominibus: boumq; conatibus immobilem redditam: una muliercula zona alligatam ad sue pudicitiæ testimoniũ mouit & traxit. Virgo item uestalis: cum de eius corruptione questio uerteretur: aqua impleta cribro de tyberi neq; perfluente: abstulit controuersiam Econtra impudicitiam sic semper exhorruit deus: ut apud nullam nationem reliquerit impunem. Iccirco ne quis impudicum paruipẽdat aspectum: sed ad ipm euitandum fugiendumq; semper simus feruentiores: qui & quales ex ipso sequantur effectus ostendit: cum subdit.

Textus tricesimusquartus Augustinus

T cum se inuicem sibimet etiam tacente lingua conspectu mutuo corda nuntiant impudica: & secundum concupiscentiam carnis alterutro delectãtur ardore: etiam intactis ab immunda uiolatione corporibus: fugit castitas ipsa de moribus.

Commentũ tricesimũquartũ Ambrosius

Diutissime no pot amantiu tegi amor.

nota de amore

Erum quidem est: quod Antiquus sermo dicit. Diutissime non potest amantium tegi amor: cuius rei causam illam esse arbitror: quã ipse pceptor insinuauit his uerbis:

Amor meus pondus meum:eo feror:quocunq; feror. Et rursus. amor trāsformat amātē in amatū:& adeo qdē:ut āboꝝ unus efficiat aīmus: Et si natura corporum admitteret penetrationem:idem ꝓculdubio fieret corpus:quam cum non patiatur nutibus:gestibus:& quibuscūq; pñt actibus nituntur uinculum insinuare animorum:quod & de casto & libidinoso pōt amore contingere. Si perfectus fuerit:charitas ipsa intenditur. Si autem carnalis & uoluptuosus:beluini: mores castitatem iam amissam denuntiant. Hoc est quod ait:mala:quæ ex impudico sequuntur aspectu explicando. Et cum corda:hoc est cogitatiōes ipsæ:turpiter se ad amantium:se inuicem:sibimet mutuo ac libidinoso aspectu:etiam si tacente lingue:ut inter eos nullus prorsus oriatur sermo:impudica esse denuntiant:& cum secundum concupiscentiam carnis alterutro:hoc est reciproco delectantur ardore:etiam minime tactis ab immunda uiolatione corporibus:cum hæc inquā quæ iam diximus ex impudico prouenerint aspectu:hoc dānosum & plurimū detestabile sequetur malū:ꝙ fugiet castitas ipa de moribus. Itaq; mala quæ ex uano ꝓficiscuntur aspectu:sunt:quæ ipa fiunt corda impudica:ꝙ inextinguibiles libidinis nascuntur ardores:ꝙ honestatis flores & omnes beati corrumpuntur mores:ex quoꝝ quidem corrupte la etiam intactis ab immunda uiolatione corporibus fugit: & tandē ipa religiosorum sponsa castitas parit. Etenim ex impudico uisu ī malam cogitationem:q̄ p cor significatur:ex mala autem cogitatione in prauam deuenitur delectationem:hec consensum parit:ex quo libidinose carnis succenduntur ardores:ex quibus mala gignitur operatio per cuius frequentiam consuetudo nascitur: cōsuetudo autem & legē & necessitatem inducit. Istis fomentis quasi quibusdam gradibus excretur libido:tollitur de mente uirginitas:fugit de moribus castitas: consumatur & crescit peccatum: quo anima misera auertitur a deo: quoniam ut a nostro præceptore definitum est:peccatum nil aliud est nisi spreto commutabili bono:adhesio bono commutabili. quare adultera effecta:ac proinde iure a suo legitimo sponso repudiata: & expulsa:omniq; auxilio destituta in manus incidit inimicorū: quod in Dalida satis est aperte figuratum: quæ Sampsonem uirum suum fortitudine expoliatum suis prodidit hostibus: Quid enim per dali

dam nisi concupiscentia? Quid per Sampsonem nisi mens intelligitur? Nam quemadmodum Sampson suæ fortitudinis per resecationem capillorum uirtute priuatus: a Dalida uxore hostibus traditur: sic & anima misera capillis: hoc est timore & amore dei: pudore: & sue rationis lumine: cæterisq; uirtutibus: quibus inuictissime cum hoste pugnans decora conspicitur: reiectis & omnino prostratis: a Dalida coniuge: hoc est: a proditrice concupiscentia diuino prorsus destituta auxilio: in laquæos traditur dæmoniorum: Ecclesiastico testante q ait. Si dederis anime tuæ concupiscentias suas: faciet te in gaudium inimicis tuis. In gaudium enim eorum te faciet: cũ ab eis captus subuerteris. Nanq; hostium mõs est: ut debellata ciuitate: uasa: domos: mænia: & omnia in ipsa contenta subuertant. Vas autem subuersum omni euacuatur contento. Sic cum a dæmonibus subuersus eris: misera anima tua: fide: spe: charitate: & cæteris euacuabitur uirtutibus: quo circa diuinæ imaginis amisso candore: & super carbones nigrior effecta: teterrimorum spirituum sibi similitudinem periat necesse est. Assentit his Daniel sanctus: qui uoluptuosissimos Sænes detestans ait. Exarserunt in concupiscentia eius: & euerterunt sensum suum: & declinauerunt oculos suos: & non uiderent cœlum: ne q; recordarentur iudiciorum iustorũ. Assentit Aplus: qui ob eas rationes: iubet nobis: ut omnem malã concupiscentiã mortificare debeamus. Assentit Iohannes Euãgelista pcipuus: qui unum ex tribus nostris hostibus immanissimis concupiscentiã numerauit oculoꝝ. Quare cum huiusmodi cõcupiscentie genus tot periat mala: non debẽt religiosi ei relaxare: sed potius calcare habenas: pium imitantes Thobiam dicentẽ. Mũdã seruaui animã meã: ab omni cõcupiscentia.

Textus tricesimusquintus Augustinus

Ec putare debet: qui in fœminã figit oculum: & illius in se ipsum diligit fixum ab aliis se non uideri cum hoc facit: uidet omnino: & a quibus se non uideri arbitratur.

Commentũ trcesimũqnintũ Ambrosius

Vam obrem quis impudice oculos in feminam figat: preter
uoluptatum incentiua: iccirco esse pōt: uel quia id non oppi
natur esse illicitum cuius oppinionem p mala ex eo sequen
tia satis constat esse improbatā: uel quia adeo stolidus est: ut ab alio
se uideri non existimat: sicut in p̄nti lr̄a inquit: Quibus nisi cæcis &
surdis talem cōperabimus? Ceci enim quia ipi non uident: alios mie nota
uidere credunt. Surdi uero cum loquant̄: semp clamant: putantes ali
os similr̄ surdos esse. Sic & uoluptuosi homines in fœminas oculos de
figentes: qm̄ amore ceci sunt. Iuxta poetaꝝ figmenta: amorem cecum
fingentium circūassistentes omnes cecos esse putant. Sed longe secus
est. Vident̄ enim omnino: & a quibus se uideri non arbitrant̄. Non
enim ysaac sua cum uxore Rebecca iocantem se uideri credebat: cum
tn̄ ab Imalech Palestinorū rege uisus p fenestram fuit: multis itē utri
usq; sexus adulteris & aliis in omni facinore scelestissimis contigit: ut
dum non se uideri existimēt: & uident̄ & cōprehēdent̄: & tandē illaq̄a
ti magnis afficiuntur suppliciis: quod & iustissimo dei fit iudicio: tū
ne etiam in hoc mundo grauia scelera impune omittant̄: tū & alii eo
rum terreant̄ exemplo: quo pacto ob Ananie Saphireq; iudiciū i acti
bus aploꝝ scriptum est. Factus est timor magnus in uniuersa ecclesia
& in oēs qui audierūt illud: tum ut oppida: ciuitates: regna: impia: &
tandē oēs respublice cōseruent̄ qm̄ sublata iusticia q̄d hec oia: nisi mag
na essent latrocinia. Interdū oīpotens deus scelestissimos hoīes puni
ri iubet: ut cū eis misericorditer agat q̄tūs puniti cōfusione quadā cor
rigant̄: correpti se uirtutū faciant amatores. Iuxta dauid sn̄iam dicen
tis cōfundant̄ .s. peccatores: & cōuertant̄ retrorsum: hoc est a suis uus
malis p cōfusionē retrahant̄. Vel iō oculos figere quispiā non ueret̄:
qm̄ tāte amētie factus est: ut ab insopito dn̄e maiestatis oculo credit
non uideri: cuius erroneā imaginem refellit cum subdit.

Textus tricesimussextus Augustinus

Ed si lateāt: & a nemine hominum uideat̄: quid faciet de illo
de super inspectore: quem latere nihil potest? An ideo putan
dus est non uidere: quia tanto uidet patientius: q̄to sapientius

Illi ergo uir sanctus timeat displicere: ne uelit fœminam male uidere Illius nanqȝ & in hac cā cōmendandus est timor ubi scriptum est. Abominatio est dño defigens oculum.

Commentū trecesimūsextū Ambrosius

In explicabilem peruersoꝝ hoīm cæcitatem: ut infinitam mētem: interminabilem sapiam: oculum insopitum: & singla penetrantem: lucem indeficientem: intellectum oīa cōprehendētē: aliqd latere arbitrentur. Nunquid tenebre tante maiestatis oculos impedire queunt: ut non omnia uideant: qui sole lucētiores cūctas tenebras fugant? Nunquid media: qui omnia penetrant? Nunquid reꝝ exiguitas: qui oēs numerāt athomos? Nunquid earum distantia: qui oīa a fine usqȝ ad finem attingunt: & ubiqȝ sunt pñtes? Nunquid eaꝝ ꝓfunditas: qui uniuersas ꝑtranseunt abyssos? Nunquid rerū cælsitudo & sublimitas: qui omnem celsitudinē sublimitatēqȝ transcendūt? Perinde Iob patientissimus inquit: non sunt tenebre & nō est umbra mortis ubi abscondant qui operantur iniquitatem. Perinde Salomon ait Oculi dñi multum lucidiores sup solem. Perinde Esaias in ꝑsona dei loquens dicit. Ego in trono meo considero omnia. Perinde Labā qꝗ gentilis: ita fatur: Nullus sermonis nostri testis est absqȝ deo: qui ubiqȝ respicit uniuersa. Hinc etiam Dauid cecinit: ipē est qui nouit abscōdita cordis: ac si diceret: qꝫto magis omnia alia: & ubiqȝ abscondita. & rursus exclamās: sic eū affatur: Intellexisti domine cogitationes meas de longe: ab ipa. s. tua eternitate: semitam meam: & funiculū meum inuestigasti. & omnes uias meas preuidisti. Et rursus: & non est sermo ī lingua mea: quem scilicet tu non præcognoueris. Ecce tu domine cognouisti omnia nouissima & antiqua. Tu formasti me: & posuisti super me manum tuam. Mirabilis facta est scientia tua ex me confortata est: & nō potero ad eam. Et icciro domine. Quo ibo a spiritu tuo & quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum: tu illic es: si descēdero in infernum ades. Si sumpsero pennas meas diluculo: & habitauero in extremis maris. Etenim manus tua illuc deducet me: & tenebit me dextera tua. Ecce q̄mampla: q̄m qȝ excelsa potestas & sapiētia dei ut

eā neq̧ p̄terire:neq̧ fugeꝛ qcq̄ possit:Et ne ficut amētes ut se abscōdāt
ātra petūt locoꝝ:subiūgit:& dixi forsitā tēbre cōculcabūt me: & nox
illumiatio mea ī delitiis meis. Vana qdē ē cogitatio filii hoim. Et q̄re
dn̄e⁊ qa tēbre nō obscurabunt⁊ a te. Et nox sicut dies illuiabit⁊ sicut te
nebre eius:ita & lumē eius:qm̄ nihil obscuꝝ ē ī cōspcū tuo altissimo.
Et q̄re iteꝝ dn̄e:uana ē cogitatō peccatoꝝ a te se abscōdere uolētiū⁊ qa
tu possedisti renes meos:cogitatōes meas ītuēdo: qa tu suscepisti me
de utero mr̄is meæ potētiā sil̄ & miam oñdēdo:quia nō est occultatū
os meū a te:qd̄ fecisti ī occulto:& substātia mea ī iferioribus terre. Im
pfectū meū:hoc ē peccata mea uiderūt ocl̄i tui:& ī libro mētis tue oēs
boni.s.& mali scribunt⁊.His uas elcōis Paulus assentiēs ītonuit. Oia
nuda & apta sunt ocl̄is eius:qm̄ nō solū opa ipa:sed oēs motus:oēs ge
stus:nutus:cogitatōes:affcūs:ītētiones:& deniq̧ cuiuscūq̧ generis en
titatis uniuersa:sic ei patēt:ut neq̧ tēbre:neq̧ ītermedia:neq̧ exiguita
tes:neq̧ distātie:aut remotōes:neq̧ latebre ulle eius pn̄t ipedire aspec
tū. Sane ergo p̄ceptor nr̄ ait.q̄ si fingēs ocl̄m lateat: & a nemie hoim
uideat⁊:qd faciet desup de illo īspector:quē latere nihil pōt⁊:qm̄ ut ī li
bro.lxxxiii.q̄ōnū:ac ī de eētia dei ait,oculos hēt altissimus: qa uis ī
eo ē:ī q̄ oia pcipit:atq̧ ītelligit:q̄ oia uidet:& nihil ei latet: q̄ oia sunt
nuda:& nihil ē obscuꝝ. Et cū solus loq̄ret⁊ cū deo aiebat:fateor eqdē:
quia qcquid facio an̄ te facio:& illud qd̄ facio:melius uides tu: q̄ ego
qui facio. Quicqd.n. sp opor:tu piter sp p̄ns assistis:utpote ppetuus
īspector oim cogitationū:itentionū:delectationū:& opatōnū meaꝝ.
Et iccirco sepenūero eū totū eē oculū dicit:qa oia uidet: totū manum
quia oia opat⁊:totū pedē:qa ubiq̧ ē:magna ppterea ē nobis īdita nece
ssitas rcē uiuēdi:ut diuus Boetius ī libro phīe cōsolatōis trāsegit:q cū
cta facimus an̄ oculos iudicis cūcta cernētis. In cuius iudicio cū nil p
fecto remanet iultū:repmi a culpa magnope dēmus. Ad repmēda ue
ro delicta unicuiq̧ eoꝝ generi sunt antidota cōtra ponēda:nāq̧ super
biā hūilitas.irā māsuetudo:iuidiā charitas:gulā abstinētia.luxuriam
cōtinētia.pigritiā bn̄ opādi sollicitudo & spūal'iucūditas:auaritiā pi
etatis officia oppugnāt. Cōtra itē oim uitioꝝ īcētiua:iferni tormenta
contra transitoriam delectationem perpetuum debemus dolorem op
ponere:quoniā momētaneū est quod delectat:qd̄ uero cruciat eternū

O igitur maximā eorum insaniā: quos ꝑ minimis infinita: ꝑ momētaneis eterna: pro obscurissimis lucidissima: pro fluxibilibus uoluptatibus summū bonum: pro cōcupiscētia oculoꝝ non pudet gloriā perdere angeloꝝ. Quā igitͬ p̄clare eo in libro: quē de libero disputauit arbitrio. Scūs pr̄ nr̄ Augustinus ꝓclamauit ad dn̄m dicens. Ve qui dereliquunt te sapientiā: ueritatē: & ducem: & oberrant in uestigiis tuis qui nutus tuos ꝓ te amant: & obliuiscuntͬ quid innuas. O suauissima lux: purgatæ mentis sapiā: non enim cessas innuere nobis: quæ & q̄ta sis: & nutus tui sūt oē creaturaꝝ decus: qđ obruti concupiscētiis & in uoluptates demersi: & tanq̄ ceci ambulātes: & uideri: & cōtemplari cōtemnūt. Conferamus igitur ex his: nihil esse: quod diuinā fugiat cognitionem. Conferamus proinde summū esse dementiæ cardinē: putare non mō oculoꝝ nutus: sed etiā aliquē mentis cōceptū dīne maiestatis posse intuitū p̄terire: etiā si ad punienda male cōmissa tardior uideatur. Hinc nr̄ accuratissimus p̄ceptor adiecit. An iō putandus ē nō uidere: quia tanto uidet patientius q̄to sapiētius: tanq̄ si diceret: non ob eam rem putādus est deus oculoꝝ nroꝝ fixiones: & alia ꝑperā gesta non uidere: si ad nos puniendos uideatͬ tardiusculus: qm̄ tāto uidet patientius: q̄to sapiētius: decet enim summā eius sapiam: summa uti ī punitōibus faciendis patientia. Etenim quēadmodū sapiētis ē oīa scire ita & eiusdem est oīa ordinare: dirigere: & bn̄ gubernare: bn̄ autē gubernantis est & loco: & tp̄i: & rōi: oēm actū iusticie tribuere: ita ut nō solum quid facturus sit: cognoscat: sed rei agendæ modū disponat: & ipsius p̄meditetͬ finem. Nō etiā eū decet suæ celsitudinis p̄terire examē quo fit: ut alius sit impatoris alius inferioris ptātis puniendi congressus. Quippe excelsiorem maiestatē: maiorē hr̄e decet clementiā. Sed cū regnāte in celis maiestate nihil: aut nobilius: aut dignius: aut melius: aut maius: aut p̄stantius: possit excogitari: infallibilē eius decet sapientiam punienda sepenumero dissimulare: atq; linire. Iuxta Valerii maximi sniam dicentis. Lento enim gradu ad uindictā sui dīna ꝓcedit ira: quod tū sue ascribendū est nature: cuius ꝓprium est misereri tum ut eius imitemur exemplū: ut quemadmodum ipe crebro nos equo aīmo tolerat & expectat: ita & nos offensores nros patiētet ferre & expectare debeamus: ne (quod absit) sicut seruo neq̄ nobis eueniat:

qui cum suo noluisset conseruo misereri: coactus est ad oẽ debitum: quod sibi dimissum erat:ad unguẽ multis cum suppliciis restituendũ Tum ne suæ fidei aduersarii de suoꝝ fidelium glorient᷑ tormentis: ꝓinde in deutronomio de ip̃o scriptum est: ꝓpter irã inimicoꝝ distuli. s. punire: ne forte eoꝝ supbirent hostes. Tum ut acrius in die puniat ultionis. Tum ut multiplicato cumulo peccatorum: augeat᷑ etiã in hoc sæculo numerus torm entoꝝ: & delinquenti quod uulgo dicitur: contingat: q̃to ascendit altius: tanto ꝓfecto emergitur inferius: fi atq; deinde : ut talis exemplo boni magis in bono confirmẽt᷑: mali uero peccare terreantur. Tum deniq; ut peccatoribus: quos uelle penitere nouit misericorditer ad ip̃m redeundi libera præstet᷑ occasio. Aliter enim humiles & fideles: aliter uersuti & pertinaces: aliter obstinati & infideles in eoꝝ sunt excessibus ptractãdi. Et q̃q̃ de his cãis deus p̃ omnium pientissimus peccatores sufferre consueuerit: sua tñ iustitia non admittit: ut quippiam sceleris relinquat impunæ: q̃n ip̃a ueritas dixit; sicut nullum bonum apud eum inremuneratum ita & nullum erit malum impunitum. Iccirco nemo tñ de dei cõfidit misericordia ut de sua equitate in refragabiliq; iustitia non meditetur. Ip̃e enim & multum misericors & longanimis dñs est ita & iustus est iudex: & iustitiam diligit: & equitatem uidet uultus eius. Propterea Dauid inqt Iustitia ante eum ambulabit: & ponet in uia gressus suos. & rursus ut eius iustitie & misericordiæ insinuaret æqualitatem: decãtauit. Misericordia & ueritas obuiauerũt sibi: iustitia & pax osculatæ sunt. Sic ergo diuine simus misericordie confidentes: ut eius iustitiã & iudiciũ ptimescere nullatenus omittamus: alioqn p̃sumentes potius q̃ sperantes iure censemur. Summi ergo dei cælsitudo: infallibil᷑ sapiã: ineuertibilis iustitia: gloriæ splendor: honestatis decor: in eum peccati horrencia: accusatoris auctoritas: iudicandiq; ptãs. Nos non mõ cõmouere: uerumetiã terrere debent: ne peperam corã sue maiestatis oculis aliquid agamus: Quis enim non confundatur in terrestrẽ ꝑncipem: qui & inspector: & accusator: & testis: & iudex ppetrati cõtra eum facinoris esse posset: peccare? At nunquid oẽ peccatum contra dei sit uoluntatẽ? Nũqnid & corã eo peccamus: qui uidens oĩa ubiq; est? Nũquid ip̃e rex regum: & dñs dominãtium? Nũquid ip̃e magnus est dñs: &

sicut nullũ bonũ apud eũ inremuneratũ ita et nullũ malũ impunitũ.

Summi dei celsitudo.

laudabilis nimis:cuius magnitudinis non est finis? Nūquid ipe pu
ritas illa est:contra quam omne committitur facinus? Hinc ingemis
cens Dauid lugebat. Tibi soli peccaui:& malum coram te feci. Nun
quid & per os Hieremie ipe dicit. Ego sum iudex: & testis:& per Ma
lachiam dixit. Accedam ad uos in iudicio: & ero testis uelox maleficis
& adulteris & periuris. Quis non igitur Sathana deterior:qui coram
domino tam magno:tam digno:tam excælso:tam puro: tam hones
to:tam sapiente:tam iusto:& seuero peccare non confundatur? Recte
igitur preceptor ait. Illi ergo scilicet qui talis ac tantus est uir san
ctus timeat displicere:ne uelit fœmine male placere. Illum cogitet om
nia uidere:ne uelit fœminam male uidere: ac si dicat: Caueat ne in ta
li placentia:uel in tali uisu:mali quippiam coram tanta cōmittat ma
iestate. Et notanter male uidere:maleq; placere ait: quoniam compla
centia:& uisio:utiq; sine peccato fieri potest quam ipse obiurgare intē
dit minime. Et addit:illius nanq; & in hac causa cōmendandus est ti
mor:ubi scriptum est. Abominatio est domino defingens oculum:
Viæ ad summum redeundi opificem hæ profecto sunt directiores:co
gnitio utpote:timor:& amor:per cognitionem ad timorē: per timo
rem ad amorem ascendimus:per amorem deniq; deo coniungimur:
Si enim timere deum uolumus:cogitemus eum omniū interiorꝝ ex
teriorumq; actionū nostrarum esse inspectorem. Si titillat te mala cō
scientia:cogita ꝙ deus tecum conspicit. quicquid egeris:aut dixeris:
aut mente tractaueris. Semp igitur attende sup te oculos tante maie
statis eternos cruciatus minantis:ex quibus eris:si timore agitaberis
quoniam scriptum est. Initiū sapie timor domini. Eterna uero timēs
supplicia cogitabis fœditatem:labem:abominationemq; peccatorum
cogitabis:q̄ malum est displicere deo tuo:cogitabis q̄ abominabile ē
ei:ut tu oculos tuos in mulierem figas:quos tibi ad necessaria tute a
dipiscenda:ad prestandum ceteris membris subsidium:ad sacra diui
na celestiaq; perspicienda donauit. Hinc preceptor ait:in hac causa:&
propter has rationes illius commendandus est timor: quē pia nobis
incutit scriptura nos a peccatis reprimendo dicens:abominatio ē do
minus defigens oculum:ac si diceret:timete & cauete uobis oculorū
defixiones:ne per eas uestro abominabiles sitis creatori:q eas & odio

& abominationi mirum habet immodum. Ex hoc autem commẽda
to timore: ad diuinum conſcendimus amorem: quoniam ſicut acus fi
lum: ut Auguſtinus inquit: ita timor introducit charitatẽ. Hinc per
ſalomonẽ dictum eſt. Timor dei initium dilectionis eius. Et non mõ
per eum ad diuinum uehimur amorẽ: ſed ad ſuæ fœlicitatis efferimur
gloriam: eodem Salomone teſtante: qui in prouerbiis ait. Timor do
mini hominem glorificat: humiliat enim hominem: humilem uero
ſpiritu ſuſcipiet gloria. Innumera etiam gignit adiumenta ſalutis: hĩc
Cryſoſtomns. Timorem dei: mentes corrigere: crimina fugare: inno
centiãq; ſeruare. Aſtruxit hinc Bernardus. Timorẽ dei incipere: opari
omnium uirtutum plenitudinem aſſeruit: dum ſcilicet per iuſtitiã de
fert maiori: per prudentiam non credit ſe ſibi: per tẽperantiã refugit
diſcernere: per fortitudinem totum ſibi obedientie ſubdit nõ diſcer
nende: ſed adimplẽde. Et rurſus ait. In ueritate ſe didiciſſe: nihil equæ
efficax eſſe ad gratiam promerendam: retinendam: recuperandamq;:
q̃ ſi omni tempore coram deo inueniaris non altum ſapere: ſed time
re. Et Thobias timoris dei hortator maximus dicit. Multa bona ha
bebimus: ſi timuerimus deum. Et Eccleſiaſticus. Timenti deum bene
erit in extremis: & in diebus defunctionis ſuæ benedicetur: timor itẽ
dñi profunda eſt radix aplice perfectionis: quocirca Caſſiodorus con
tenplatur de timore dñi ſalutarem naſci cõpunctionem: de cõpuctio
ne cordis ad renuntiationẽ: hoc eſt nuditatem & contemptum omni
um facultatum ꝓcedere: de nuditate humilitatem procrean: de humi
litate uoluptatum generan mortificationem: de uoluptatum mortifi
catione: uniuerſa uitia marceſcere atq; extirpari: de uitiorum expulſi
one uirtutes fructificare atq; ſuccreſcere: de uirtutum pullulatõne cor
dis acquiri puritatem: per cordis puritatẽ: & aplice charitatis pfectio
nem poſſidere: Quid plura? Timor dei nubes carnalium cogitationũ
& affectionum fugat: mentẽ ſerenat: riuos cõcupiſcentiarũ reſtringit:
reptilia uitiorum de terra corporis humani exterminat: mare mundi
congelando conſolidat: & ſicut uentus aquilo pluuias diſſipat: cor de
lectat: & gaudium & læticiam in longitudinem dabit dierum. Time
te igitur dominum fratres mei: ut tot tantaq; munera ex eius poſitis
timore adipiſci: quem tanto magis timere debetis: q̃to magis ſi pter

ea quæ diximus:ignem:uermes:fœtores:frigora:fames:tortores:horrores:tenebras: uincula:& carceres tartareos:& horum omnium acerbitatem:diuersitatem:diuturnitatem:uniuersalitatemq; cõsiderabitis Si cœlestium uirtutum cõmotionem:reatus uestri certitudinem: aduersariorum potentiam: nephandorũ operum:euidentiam: auxiliantium inopiam:ppriarum uirtutum defectus:circũseptãtes angustias torquentium impetum:tubæ clangorem: sententie stuporem:iudici magnitudinem:zelum atq; tronum iudicis:eiusdem constantiam: seueritatem:inflexibilitatem:pspicacitatem:ptãtem: cohortem:uexilla & omnis sue passionis insignia:solis & lune eclypsim:stellarum casũ: totiusq; machine cœlestis defectum: marium confusionem: uniuerse terre agitationem:ruinam montium:præssuras gentium: subitaneas mortes:uniuerse carnis finem:totius orbis concremationẽ: & deniq; uniuersi iudicii signa cõtẽplemini:propter quæ beatus Hieronymus inquit:Siue comedam siue bibam:siue aliquid aliud faciam semp isonare uidetur auribus meis:illa terribilis uox. Surgite mortui uenite ad iudicium. Si item nostri redemptoris gesta mediteminiſ Quis enĩ non paueat? Quis non timeat? huius sæculi statum:& cõditionis sue emergentia pericula:qñ terræ celiq; dominus super ciuitatem fleuit: super Lazarum defunctum lachrimatus est? Et tempore sue passionis in agonia positus pauere tedereq; incipiens dixit? Tristis est aĩa mea usq; ad mortem? Hinc Bernardus ait:ex consideratione remedii periculi mei existimo quãtitatem:filius enĩ occidi iubetur:ut uulneribus meis precioso sanguinis illius balsamo medeatur. Agnosce igitur hõ q̃ grauia sunt uulnera:pro quibus necesse est xp̃m dominum uulnerari:sic medicine existimatio:& doloris & timoris consentanea est exaggeratio. Sũmopere igitur nobis placet cuiusdam potentissimi regis mestitia:qua sic suorum malorum:diuiniq; iudicii memor afficiebat ut etiam in solennitate regia cunctis lætantibus ipse lætari non posset. Et interroganti suo germano fratri:quam id ob rem faceret:tante tristitie causam nõ quidem uerbo sed facto ostendit hoc pacto:ad eius palatii ianuam suos destinauit tubycines iuxta regni cõsuetudinẽ mortis præcones. Aliis uero demandauerat: ut omnium oblectamẽtorum quibus & lætari:& iocundari posset ei p̃pararet:audito quidẽ

preconio nihil prorſus uoluit ſuſcipere gaudii. Cum autem rex diceret: ecce epularum ſonorum: cãtus: deniq; omnium uoluptatum genera: & omnes apparatus regii coram tuis ſunt oculis. cur mi chariſſime frater non epularis? Cur non iocundaris? Cui ille: & lachrymis: & ſingultibus: & cordis affectus doloribus ait: Quo pacto princeps glorioſiſſime lætari poſſum: cum ſciam ex hac luce me de proximo diſceſurum. Cui Rex: in quo mihi offendiſti fr̃ mi: ut meum tantum pertimeſcas iudicium? At ille (ut reor) profecto in nullo: ſed ſolo tue maieſtatis perterritus ſum edicto. Tunc rex: ſi me fratrem tuum: mortalem & corruptibilem: in nullo a te offenſum tantum times: tantum q; mei ſine cauſa illato perturbaris iudicio: ut nullam prorſus coram tanto apparatu poſſis ſuſcipere læticiam. Quid miraris: ſi meſtis & triſtis coram deo cœli: coram tanta celſitudine. Coram omnium rerum opifice ſemper maneo. quem innumeris peccatis infinities offendi cuius examen ſtrictiſſimum: cuius iudicium infallibile: cuius tormenta eterna: cuius mors abſq; morte: cuius aſpectu uniuerſe contremeſcũt poteſtates? Ecce q̃ fideliter catholicus Rex mundani hominis conſuluit temeritatem: qui dei non agnoſcens timorem: tam facile tamq; repente ab hominis comprehenſus eſt terrore: in quibus quanta timoris domini ſit uirtus dignoſcitur. Rex quidem: quoniam dominum timebat: neq; ſuos principes: neq; hoſtium impetus: neq; tumultuantem populum: neq; quamcunq; uerebatur aduerſam fortunam. Eius autem frater: quia dominum non timebat cunctorum concutiebat timore: preclare igitur ac ſapienter dictum eſt: illum qui dominum timet omnia timent. Qui uero non timet dominum. is omnia timeat neceſſe eſt: perinde Chaim necato fratre: tremulentus effectus ingemuit dicens. Omnes qui inuenerint me occident me. Propter quod Auguſtinus in commentariis ſuper pſalmos inquit: Seuit in te fera: deum time: ſerpens inſidiatur: deum time: homo te odit: deum time: diabolus te impugnat: deum time: ac ſi diceret: ſi eius times maieſtatẽ non modo hec timere debes: ſed ipſa te timebunt: quoniam tota creatura ſub illo eſt: quem iuberis timere: quia ipſe dixit & facta ſunt. ipſe mandauit & creata ſunt. Hinc & ueritas ſuis ait diſcipulis. Ecce dedi uobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes & ſcorpiones: & ſupra om

nem uirtutem inimici:& nihil uobis nocebit. Sed ut timor noster ad
illum nos ducat finem: quem optamus. Duo timoris distinguimus
genera. Nanq alter seruilis est: alter castus. Ille est: ut non patiaris pœ
nam: hic ne amittas iustitiam: quid enim magni est timere penã: hoc
facit & nequissimus seruus: hoc & crudelissimus latro: hoc adulteri:
hoc proditores: hoc & impii homicidæ. Non est igitur magnum time
re penam: sed magnum est amare iustitiam: qui ergo amat iustitiam:
nihil timet: timet plane: nonne incidit in penam: sed ne amittat iusti
tiam. Ob eam rem Augustinus in libro suarum omeliarum inquit. Si
timore gehenne non facis malum: est in te quidem fides: quia credis
futurum esse iudicium: gaudeo fidei tue: sed adhuc timeo malitie tuæ
quia si timore gehenne non facis malum: non amore iustitiæ facis bo
num. Aliud est timere penam: aliud est timere iusticiã. Amor castus
in te esse debet: quo amore desideres uidere: non cœlum & terram: nõ
campos liquidos maris: non spetacula nugatoria: non fulgores nito
resq gemmarum: sed desideres uidere deum tuũ: & amare deum tuum:
propter istam uisionem fac bonum: & noli facere malum: sed ama uide
re deum tuũ in hac peregrinatione: illum toto amore suspira & desi
dera. Ecce fac: quo te uult probare deus tuus: ut appereat: pro quibus re
bus diligas eum: utrum pro se ipso: an pro rebus terrenis: quas tibi
prestitit & dicat tibi: fac quod uis: Imple cupiditatem tuam: extende ne
quitiam: dilata luxuriam: Quicquid libuerit licitũ puta. Nõ te hic pu
nio. Non te hic in gehennã mitto: faciem meã nunq uidebis. Si ad is
tam sententiã expauisti: amasti. Si ad hoc quod dictum est: faciem su
am negabit tibi deus tuus: contremuit cor tuum: & non uidendo de
um tuum magnam penam putasti: gratis amasti: hoc ideo dixi: quia
sunt homines ita negligentes: & tepidi: & infideles: qui dicunt: utinam
hic deus in hoc sæculo omnia bona tribuat: non ad me pertinet: quod
in futuro de me fieri uelit. O infœlix anima: etiam si te deus nõ dimit
tat in penã: tantummodo faciem suã te uidere non permittat: nunquid nõ me
lius fuerat: te non fuisse natum? Cum uero fieri non possit: ut qui faci
em eius non meruerit uidere: ignẽ eternum euadere possit. Quare sic a
mas presentis sæculi uoluptatẽ: ut non expauescas æterni ignis ardorem:
Propterea ad amorem dei: propulso timore nos hortatur dicens. Si ergo

meus ſermo inuenit in uobis aliquam ſintillam gratuiti amoris dei: ipam nutrite:ad hanc augendam uos aduocate prece humilitatis: dolore pnie:dilectiōe iuſticie:opibus bonis:gemitibus ſinceris:cō uerſatione diaboli:amicitia fideli.hanc ſintillam boni amoris: de qua dn̄s dixit.Ignem ueni mittere in terram:& quid uolo niſi ut ardeat?Flate in uobis:nutrite in uobis:ipa cum creuit:& flammā digniſſimā fecerit omnium cupiditatum carnalium ligna conſumet.

Textus triceſimuſſeptimus Auguſtinus

Vando ergo ſimul eſtis in eccleſia:uel ubicūq; femine ſunt inuicem ueſtram pudicitiam cuſtodite:deus enim qui habitat in uobis etiam iſto modo cuſtodiat uos ex uobis.

Cōmentū triceſimūſeptimū Ambroſius

Mmediate ante aſſeruit:oculum defigentes deo abominabiles eſſe:ideo ne huiuſmōi ſup nos cadat abominatio: de cuſtodienda pudicitia mandatum tranſigit dicens. Quando ergo ſimul eſtis in eccleſia:uel ubicunq; fœmine ſunt inuicem ueſtram pudicitiam cuſtodite.Cuſtodienda eſt utiq; ſummo ſtudio pudicitia:tum qm̄ humani generis hoſtes incredibili quadam ſollicitudine eam nobis auferre nitunt᷑.Vnde in uitis patrum legitur:quēdā hæremi cultorem ſummūq; pudicitiæ ſuæ coſtodem:annos .xl. ut illam amitteret:a demonibus fuiſſe atrociter tentatum:Sunt quidē ut ſcriptura teſtatur:uelut locuſte arboꝝ flores deuaſtantes.At enim qd aliud eſt pudicitia:niſi quidam flos redolentiſſimus humane mentis Vnde & qui de ſua uirginitate ſunt ab eccleſia probati:ꝓ ſuæ pudicitiæ nitore:ꝓ ſuæ ſanctitatis inſignio:fragrantia lilia geſtāt:tum quia fragile uas eſt:in quo tantus eſt reconditus decor.Iuxta Apl'i ſn̄iam dicentis.Habemus theſauꝝ iſtum in uaſis fictilibus:huiuſmōi aūt uaſa magna cōſueuerunt diligentia cuſtodiri.Tum ob ſuam ꝓcioſitatē atq; ꝓſtantiam.Que enim ponderatio eſt:ut eccleſiaſticus inquit:digna anime continentis?Tum qm̄ rarus eſt in homine tantus uirtutis

splendor. At uero omne rarum: ut Cicero inquit: præclarum. Tum deniq; quoniam cœleste munus est: & in sacris litteris: sumopere cre berrimoue: commēdatum: præclare igitur a uenerabili Vgone dictū est: pudicitiam eē uirtutem spiritualem & cœlestem: que hominem a terra subleuat: angelis sotiat: deo coniungit: de terreno cœlestem: de carnali facit spiritualem: hec quidem humanam transcendit naturam Nam ꝙ homo pudicus sit: & castus: non tam humana q̃ diuina ope ratur uirtus: per hanc nos amat inuisibilis sponsus. Non enī placet deo anima: si casta & pudica non extiterit. Nanq; si immunditiæ lux uriæq; deseruit: reproba est: & sue q̃ abominabilis maiestati. Pudicitie autem: sic non modo hominibus: sed deo accepta est: ut ob eam non dedignetur eidem rationali menti seipm̄ exhibere in sponsum. Hinc nobis inuidet: hinc nos impugnare non cessat antiquus hostis. Ipse enim est inuasor: persuasor: suggestor: & incensor: atq; accēsor: immū ditie atq; luxurie: plures decipit: plures incendit atq; succendit: plu res corrumpit. Non parcit clericis: non parcit monachis: & quod sa tis gemendum est: ipos etiam religiosos prosternūt. Necesse est ergo summa uigilantia inuicem nostram pudicitiam custodire. Nam si eā perdimus: totum amittimus: etiam nosmetipsos. Qui perdit pudici tiam: perdit animam suam: perdit deum: perdit societatem angelorū perdit seipsum. Sed ad hoc in unum habitamus: ut nos inuicem cus todiamus: inuicem corrigamus: inuicem erudiamus: ut quod quisq; non potest per seipsum: possit per alium. Quonam autem pacto nos tram ualeamus custodire pudicitiam: iam indagandum est. Quippe cum nemo uir bonus sine aliquo afflatu diuino. Vt inquit socrates. Custodiende pudicitie excellentissimum propugnaculum est dei gra tia: sine qua omnis alia superuacua est cautela. Dauid Prophetarum eximio testante: qui ait. Nisi dominus custodiret Ciuitatem: frustra uigilat: qui custodit eam:. Et pater Augustinus in commentariis sup psalmos huic assentit sententiæ: dicens. Hæc est disciplina xpiana: ꝙ nemo facit aliquid bene: nisi gratia dei: quod facit homo male: ipsius est hominis: quod facit bene de beneficio dei facit: & cum ceperit benefacere: non sibi tribuat. Et cum non si tribuerit: gratias ei agat: a quo acceperit. Et in libro de predestinatione sanctorum inquit. Ad nullum opus bonum: uel incipiendum uel perficiendum quem

quam sufficere posse consentiendum est. Et in libro de gratia & li
bero arbitrio. Ipsa bona opera ille in nobis operatur: de quo dic
tum est. Deus enim operatur in nobis: & uelle & operari pro bona
uoluntate. Et in libro de uaria innocentia. Nullis meritis gratiam pre
uenientibus debetur merces bonis operibus: si fiant: sed gratia: q̃ non
debetur precedit: ut fiant. Hinc etiam in libro de gratia & libero arbi
trio adiecit. Sine gratia dei nihil boni agere possumus: ueritate testã
te: que ait. Sine me nihil potestis facere. Et Apl's ait. Non sumus suffi
cientes ex nobis: tanq̃ ex nobis aliquid excogitare: sed sufficientia no
stra ex deo est. Et rursus: non est uolentis uelle: neq; currentis currere
sed dei miserentis. Et Apl's Iacobus. Omne datum optimum inquit:
& omne donum perfectum de sursum est: descendens a patre luminũ
apud quem non est transmutatio: neq; uicissitudinis obumbratio. ꝑ
inde parens noster in deuotissimo suarum confessionum uolumine:
aiebat. Quis est hominum: qui suam cognoscens infirmitatem: aude
at uiribus suis castitatem: atq; innocentiam suam tribuere? Cum sapi
ens dicat: scio: quia nemo potest esse continẽs nisi deus det? Et rursus
eodem in libro: id considerans ita cum feruore: magna plenus fiducia
postulat. Dñe continentiam iubes: da quod iubes: & iube quod uis:
ac si diceret si mandas cõtinentiã ut tuis parere possimus mãdatis: tu
um nobis rorẽ infunde. Hæc ẽ nrõꝝ renũ possessio: de qua dauid san
ctus loq̃bat᷑ ad dñm dicẽs. Tu possedisti renes meos: ac si renũ lũboꝝ
q; custodiã: ꝑ quã spẽdor nitet castitatis: i dei cõsistere ꝑtãte assereret:
Hãc dĩne grãæ custodiã: hic ꝓ nobis ꝑcat᷑ dicẽs. Deus q habitat in uo
bis etiã isto mõ custodiat uos ex uobis: tãq̃ si patẽter assereret: ĩsuffici
entẽ eẽ nrãm custodiã: nisi adsit grã dĩna: cũ neq; ĩ se: neq; ĩ aliũ qspiã
possit pudicitiã costodire: nisi nobis ꝑpotẽs adsit deus. Ea de re ita uĩ
uere studeamus: ut nos in ipso: & ipse in nobis habitare dignetur: q̃
tenus ꝑ eũ ĩ nobis habitãtẽ: quod ex nobis non ualemus: nrãm tueri
pudicitiam possimus. Hac gratia confortatus Aplus carnis stimulus
& sathane colaphos ualẽter sustĩebat. Huius uirtutẽ btũs hieronymus
sane ĩtelligẽs: beatum illũ predicabat: q statĩ ut cepit cogitare ĩterfecit
cogitatus: & allidit eos ad petrã: petrã inq̃ xp̃m hoĩs deiq; filium: hac
præditus. Sidus illud celeste Nicolaus tollẽtinas innumeras minas:
atrocissima uerbera: & inexplicabiles sathane horrores: ut suã illesam

custodiret uirginitatē equo animo tulit: per hanc excelsus Antonius
Abbas dira demonum bella superauit: per hāc omnis humana robo
ratur fragilitas: merito igitur Aplo Paulo carnis tentationes ab eo au
ferri postulanti ueritas dixit. Paule sufficit tibi gratia mea. Quibus
conferamus fratres: ut in nobis pudicitie dignitatē ab omni queamus
aduersitate defendere: precipuum atq̧ efficatissimum defensorium eē.
summi dei gratiam: quam ut habere ualeamus: eius maiestatis implo
remus auxilium: corde oreq̧ tentationibus imminentibus dicentes.
Deus in adiutorium meum intende: domine ad adiuuandum me fes
tina. Versus nanq̧ iste tāte uirtutis est: & efficientie: ut omnes huma
nos ordinet affectus: & a cunctis hostium uisibilium atq̧ inuisibiliū
tueatur incursibus. Et ut in libro de perfectiōe spirituali interioris ho
minis dicitur: habet aduersus omnia discrimina imminētia protectio
nē dīne inuocatiōis. Vñ doctor eximius Ambrosius in huius uersus
ꝓlatione arrianos armata inuadens manu triumphator euasit. habet
& timoris & sollicitudinis perpetuam uigilantiam: habet proprie fra
gilitatis uehementem considerationem habet inestimabilem exaudi
tionis fiduciam. Carmen item hoc omnibus infestationem demonū
patientibus: & inexpugnabilis murus est: & clypeus munitissimus:
defendens nos contra omnem uitiorum impugnationem. Hoc a ui
tiis purgat: uirtutes in animo illustrat: mentem serenat: ad cœlestes
theorias eam perducit: ad illum ineffabilem orationis ardorem extol
lit: gratiam impetrat: gloriam ineffabilis parit trinitatis: hinc ei ime
diate decantandum ecclesia adiecit. Gloria patri & filio & spiritui san
cto: Sicut erat in principio & nunc & semper & in sæcula sæculorum
Amen. Quibus de rebus sic illud nobis crebro dicendum est: & ita
familiare faciendum: ut non modo uigilantibus: uerumetiam & dor
mientibus nobis ueniat in mentem. Hoc nos de cubili genuum cur
uatione eripiat: hoc sedentes: hoc stantes: hoc ambulantes: hoc omne
bonum opus facientes meditemur: hoc in nostri cordis liminibus: o
risq̧ ianuis conscribamus: hanc. inuocande diuine cælsitudinis formā
mens indesinenter teneat: donec usu eius incessabili & iugi meditatō
ne firmata: omnes concupiscentias: omnes ornatus sæculi: omnes
delitias: omnes opes & diuitias: omnes status & honores: oēs deniq̧

uoluptates:& terrenaꝝ rerum affectus abiiciat.refutet & contemnat.
Et hoc pacto huius uersiculi uirtute:suæ pudicitiæ fulgore anima co
ruscás:ad æterni regis palatia cunctis bonis referta cómigrabit.Et q̃q̃
hic modus diuine inuocande maiestatis ꝑcellentissimus sit: nó desūc
tñ alii innumeri dúmodo a purgatis ꝓferantur mentibus. Vnde ꝑce
ptor noster cú in libro de salutaribus documentis:diuiná clemétiam
ut desideria carnalia:delectatio sp̃ualis nobis imminuat: pietas crude
litatis iram restringat:malignitatem patientia coerceat: & libidinem
uincat prudentia iusserit exornandá:ipse hoc pacto eá exorauit dicés.
Pone dñe lachrymas meas in cóspectu tuo:& perueniat ad te in cœlum
deꝑcatio mea.Adesto mihi peccatori:& subueni atq; in manibus tu
is cómendatum tibi meipṁ suscipe:liberans me de ore sæuissimi dra
conis & de manu atrocissimi inferni.Cum acceperis me: & auferes de
medio umbre mortis:immo deduces in semitam lucis in clarissimam
regionem uiuentium:colloca me in caulis tutissimis gregum tuoꝝ:
quia tu es pastor bonus:qui requiris & reducis perditam ouē tueris:
& saluas inuentam:foues & sanes languidam.Tu es misericors dñs q
sperantes in te non confundis:requirentes te non derelinquis:reuerté
tes ad te non respuis:sed exaltádo & laudando suscipis:atq; in eterna
beatitudine una cum sanctis tuis æternaliter regnare concedis:quia é
tibi cum æterno patre & spiritu sancto:una diuinitas:gloria uirtus í
perium:& potestas in secula sæculorum Amen.Et in libro supputati
onum q̃humiliter q̃dulciter:q̃q; deuote & obnixe iesum xp̄m creato
rem & redemptorem nostrum ueꝝ deum:uerũq; hominé.Illud Apl̄i
cupio dissolui & esse cum xp̄o:& psalmum:Iubilate deo omnis terra
psalmũ dicite nomini eius:date gloriam laudi eius contéplans: roget
exoret:& ꝑcetur audiamus ✠ O xp̄e dñe inquit uerbum patris:qui
uenisti in hunc mundũ peccatores saluos facere.Rogo te per indulgē
tissima misericordie tue uiscera:emenda uitam meam: meliora actus
meos:cópone mores meos.Tolle de me quod mihi nocet: & tibi dis
plicet.Et da quod nosti tibi placere:& mihi prodesse.Quis potest de
immundo mundum facere:nisi tu solus Tu es deus omnipotens in
finite pietatis:qui iustificas impios:& uiuificas mortuos: qui imutas
pccóres & nó sũt,tolle ergo ď me q̃d offédit oc̃los pietatis tue i me

Coram te domine est sanitas: & infirmitas mea: illam serua. Istam sana: idest sana me domine & sanabor: saluum me fac: & saluus ero. Tu qui infirma sanas: & sanata conseruas. Tu q solo nutu tuo restauras dirupta & collapsa. Si enim digneris in agro tuo serere bonum semen: necesse est ut manu pietatis tue spinas prius euellas uiciorum meorum. Dulcissime: amantissime: benignissime: pulcherrime: infunde obsecro multitudinem dulcedinis tuæ & charitatis pectori meo: ut nihil terrenum: nihil carnale desiderem uel cogitem: sed te solum amem: te solum habeam in corde meo & in ore meo. Scribe digito tuo in pectore meo: dulcem memoriam tui melliflui nominis nulla unq̃ obliuione delendam. Scribe in tabulis cordis mei uoluntatem tuam & iustificationes tuas: ut te immense dulcedinis dominũ: & præcepta tua semper habeam pre oculis meis. Succende mentẽ meam igne tuo: quem misisti in terram: & uoluisti uehementer accendi ut sacrificium spiritus contribulati & cordis contriti ab ortis lachrymis quottidie offeram tibi. Dulcis xp̃e bone Iesu: sicut desidero: sicut tota mente affecto: da mihi amorem tuum summum & castum: qui me repleat: teneat: totumq; possideat: & da mihi euidens signum amoris tui: irriguum lachrymarum fontem iugiter emanantẽ: ut ipse quoq; lachryme tuum testentur amorem. Ipse prodant: ipse loquantur: q̃tum te diligit anima mea: dũ pre nimia dulcedine nequeat se a lachrymis continere. Reminiscor domine illius bone mlieris: quæ ad tabernaculum pro filio uenit rogatura: de qua scriptura refert: quia uultus illius post lachrymas & præces non sunt amplius in diuersa mutati. Sed memor tante uirtutis: tantæq; constantie dolore torqueor: & uerecundia confundor: quia me miserum nimis deorsum iacere intueor: Si enim ita fleuit: & in fletu perseuerauit mulier: quæ querebat filium quomodo in planctu persistere debet anima mea: quæ querit & amat deum: & ad dominũ peruenire desiderat? Quõ gemere & flere debet anima: que quærit dominum nocte ac die: quæ preter xp̃m nihil uelit amare? Miserꝝ quoq; ẽ: si iã nũc factæ sũt lachryme sue panes die ac nocte. Respice ergo & miserere mei: dolores cordis multiplicati sũt Da mihi consolationẽ tuã cœlestẽ & noli spernere aĩam peccatricem ꝑ q̃ mortuus es: da mihi lachrĩas ex tuo effcũ ĩternas q̃ pccõꝝ meoꝝ

possint soluere maculas:& coelesti iocūditate semp repleāt aīam meā. Venit quoq; mihi ĩmētē alterius mulieris mira deuotio:que in sepulchro iacentem amore pio quærebat:quæ recedentibus discipulis nō recedebat:quæ sedebat tristis:& merēs:& diu multumq; flebat:& surgens multisq; lachrymis iterum iterumq; antra sepulchri uigilātibus oculis explorabat:si forte alicubi te uidere posset:desiderio feruente q̄rebat. Iam forte semel & iterum ingressa sepulchrū uiderat:sed nimiū amanti satis non erat:uirtus enim boni operis perseuerantia est. Et qa preceteris dilexit:& diligendo fleuit:& flendo quesiuit: & querendo perseuerauit:ideo prima omniū īuenire te:uidere te: & alloqui te meruit. Et non solum hec:sed etiam ipsis discipulis gloriose resurrectiōis tue prenuntia extitit:te precipiente:& clementer monente. Vade dic fratribus meis ut eant in galileam:ibi me uidebunt. Si igitur fleuit: & in fletu pseuerauit mulier:que uiuentem querebat: que te manu fideq; tangebat:quomodo plangere & in planctu persistere debet talis anima:que te ex corde diligit totoq; desiderio uidere concupiscit. O solum confugium & unica spes miserorum. Tibi nunq̄ sine spe misericordie supplicatur:presta mihi hanc gratiam propter nomen tuum sanctum:ut quotiens de te cogito: de te loquor: de te scribo: de te lego:de te confero:quotiens tui reminiscor:tibi assisto:laudes preces & sacrificium offero:totiens abortis lachrymis:in conspectu tuo copiose & dulciter fleā:ita ut efficiantur lachryme meæ panes die ac nocte. Tu quidem rex glorie:& omnium uirtutum magister docuisti nos uerbo & exemplo gemere & flere dicens. Beati qui lugent: quoniam consolabuntur. Tu fleuisti defunctum amicū: & lachrymatus es ualde super perituram ciuitatem. Rogo te iesu per illas lachrimas:& per omnes miserationes:quibus mirabiliter nobis perditis subuenire dignatus es. Da mihi gratiam lachrymarum quam desiderat & appetit anima mea:quoniam sine dono tuo non possum habere eam. Da per spiritum sanctum tuum:qui corda mollit peccatorum & ad fletū compungit. Da mihi gratiam lachrymarum:sicut dedisti patribus nostris quorum uestigia debeo imitari:ut plangam in omni uita mea: sicut ipsi planxerunt die ac nocte: propter merita & orationes eorum qui tibi placuerunt. Miserere mei:miserere mei: & indigni serui tui.

Et da mihi gratiam lachrymarum: da irriguum inferius: & irriguum superius: ut sint mihi lachrymæ meæ panes die a nocte. Efficiarq; ī cōspectu tuo deus meus p ignem compunctionis: holocaustū pinguæ & medullatum matutinum totum in ara cordis mei: & tanq̄ pinguissimum holocastum assumar tibi in odorem suauitatis. Da mihi fontem irriguum: fontem pspicuum: in quo lauetur continue illud inquinatum holocastum: licet enim me tibi totum optulerim opitulante grā tua: in multis tamen quotidie offendo ꝓpter nimiam fragilitatē meam. Da mihi ergo gratiam lachrymaꝝ: benedicte & amabilis deus ꝑcipue ex multa amoris tui cōmemoratione misericordiaꝝ tuaꝝ: prepara hanc mensam famulo tuo in conspectu tuo: & da mihi eam ī ptāte: ut quotiens uolo satiar ex ea. Tribue pro pietate & bonitate tua: ut iste calix tuus inæbrians & præclarus satier sitim meam: ut inhiet spiritus meus: & ardeat mens mea in amore tuo: oblitus uanitatis & miseriæ. Audi deus meus & lumen oculorum meorū: audi que peto: & da ut petam quod audias pie domine: & exorabilis: ne efficiaris mihi inexorabilis ꝓpter peccata mea: sed ꝓpter bonitatem tuam suscipe preces serui tui: & da mihi effectum petitionis mee: & desiderii mei p̄cibus & meritis gloriose uirginis Marie domine nostre Amen. O deuotionis ardorem. O contemplationis aquilam. O sententiarum celsitudinem. O diuine charitatis feruorem. Quis nō moueatur fratres: Quis non compungatur. Quis non conteratur. Quis in diuino nō succendatur amore: cum talem ac tantum taliterq; deprecantem audiuimus oratorem? Poterit ne diuina clemētia tā feruenti oratori quippiam denegare? Discite igitur a magistro discipuli: discite a patre filii: discite a tanto capite membra: diuinam exorare pietatem. Postulate conseruande pudicitie gratiam. Inuocate dei clementiam. Implorate auxilium: ut uos mundos conseruare possitis: Petite & accipietis: Pulsate & aperietur uobis? Obedite iubenti: quoniam unicuiq; paratus est dare petenti! Neminem fallit: quia ueritas est. Affluēter donat quoniam diues est. Libenter tribuit: quoniam liberalis est. Nulli denegat quoniam cōmunis pater est. Nemo ab eo indonatus recedit: quoniam nemo a suo pōt se calore abscōdere: si se sue humiliter p̄ſtat maiestati. Non pigeat igitur frates mei gratiā postulare & nostro cū

preceptore bonorũ omniũ largitorem: & celeſtem ſic affari impatorẽ
Tu enim domine dixiſti ore tuo ſancto & benedicto. Si quis ſitit ue
niat ad me:& bibat:fons uite da ſitienti anime:ſemp bibere ex te: ut
ſcdm ſanctam & uiridicam promiſſionem tuam de uentre modo flu
ant aquæ uiuæ:fons uite reple mentem noſtram torrente uoluptatis
tue:& inebria cor noſtrum ſobria æbrietate amoris tui: ut obliuiſca
mur quæ uana ſunt & terrena:& te ſolum iugiter habeamus in mẽo
ria noſtra. Memores tui fuimuſ:& in te delectati ſumus. Da ſpiritum
ſanctum tuum:quem ſignificabant aquæ:quas ſitientibus daturũ te
ꝓmiſeras. Tu dñe deus diues omnium bonoꝝ:& dapum ſuperne ſa
tietatis opulentiſſime largitor. Da lapſis cibum:collige diſperſos: rei
tegra ſciſſos. En pater immenſe pietatis:animus noſter ſtat ad hoſtiũ
& pulſat. Obſecramus te per uiſcera miſericordie tue:quibus uiſitaſti
nos oriens ex alto:api pulſanti miſero:manũ miſericordie tue & iube
ꝓpitiabili dignatione:ut ingrediatur ad te & requieſcat in te: reficia
tur de uino paneq; celeſti:quo ſatiatus reſumptiſq; uiribus ad ſuperi
ora conſcendat:& de hac lachrimaꝝ ualle pẽna ſancti deſiderii raptuſ
ad cæleſtia regna uolitet. Aſſumat dñe:aſſumat rogamus:aſſumat ſpi
ritus noſter:pennas ut aquile:& uolet:& non deficiat:& uolet: & pue
niat uſq; ad decorem domus tue:& locum habitationis glorie tuæ:ut
ibi ſemper menſam refectionis ciuium ſupernorum paſcatur de ocul
tis in loco paſcuæ iuxta delitiarum tuarum fluenta pleniſſimam.

Dominus item noſter Ieſus Chriſtus omniũ magiſter optimus:
& noſtræ ſalutis auctor glorioſiſſimus:etiam impetrandarum gratia
rum uiam atq; modum efficaciſſimum docuit dicens. Cum oratis di
catis pater noſter:in qua quidem oratione omnem uim orandi atq;
poſtulandi ſub ſeptem petitionibus breuiter complexus eſt:in quaꝝ
tribus æterna:in reliquis uero quatuor:temporalia petuntur:quæ tñ
propter æterna conſequenda:ut Auguſtinus inquit: ſunt neceſſaria:
Nam quod dicimus. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnũ tu
um. Fiat uoluntas tua:ſicut in celo & interra. Sicut non abſurde qui
dem intellexeruut in ſpiritu & corpore omnino ſine fine retinenda
ſunt:& hic inchoantur. Et quantumcunq; proficimus augentur i no
bis:perfecta uero quod in alia uita ſperandum eſt:ſemp poſſidebunt

Quod uero dicimus panem nostrum quottidianũ da nobis hodie:&
dimitte nobis debita nostra:sicut & nos dimittimus debitoribus no
stris:& ne nos inducas in tentationẽ.sed libera nos a malo: Quis nõ
uideat ad p̃ntis uite indigẽtiã ꝑtinere: In illa atq; eterna uita:ubi nos
ſp ſperamus eẽ futuros:nois dei ſcificatio:& nomẽ eius & uoluntas ei
us in nostro ſpiritu & corpore ꝑfecte atq; immortaliter ꝑmanebũt:pa
nis uero quotidianus ideo dictus eſt:quia hic eſt necessarius aĩme:car
niq; tribuendus eſt:siue ſpũaliter:siue carnaliter:siue utroq; intelliga
tur mõ.Hic eſt etiam quã poſcimus remiſsio:ubi eſt cõmiſsio peccato
rum.Hic tẽtationes quæ uos ad peccandum alliciunt:& impellunt:
Hic deniq; eſt oĩs:carnis:oculoꝝ:& mundi cõcupiſcentia: oĩs uolup
tas:oĩs ambitio:oĩs iracundia:oĩs incõtinentia:oĩs illecebroſus actus
& oẽ malum a quo cupimus liberari.Ecce q̃ dilucide inſufficientiã no
ſtram redemptor nr̃ inſinuans:q̃ opportune docuit oĩum nr̃aꝝ nece
ſsitudinum gratiam nobis eſſe impetrandam ¶ Sed quid per ꝓlixas
& longas fatigamur orõnes:habemus nomen quod inuocatum om
nes repellit tentationes.Hoc iccirco audacter ꝓpono:quia non ſolum
quottidie:ſed horatim immo ſingulis momentis ſcutum eſt oĩm ui
olentiarum mearum:ſi me aut carnis:aut gule:aut mundi: aggredit̃
concupiſcentia:illo inuocato mox recedit.Si caſus:ſi inſidie:ſi deniq;
alia mundi imminent pericula illo prolato magna adeſt ſecuritas: Si
lites:ſi diſcordie:ſi deniq; turbines mentis oriunt̃:ꝑ eius dulcem am
plexum cuncta fiunt tranquilla.Huius nois ſciſſimi inuocatio iuuat
puſillanimes:refouet flebiles:ſuccurrit miſeris:reprimit audaces: con
fundit ſuperbos:debellat hoſtes:ſubiicit & fugat demones: deponit
potentes :exaltat humiles: robocat fideles: obcecat hereticos : indu
rat obſtinatos :ſuſcipit confitentes :confortat ſanos:liberat ĩfirmos
mitigat dolores:& uniuerſos ſanat languores.O nomen ſciſſimũ:no
men glorioſum:nomen potentiſſimũ:nomen dulciſſimũ:nomẽ ſine
intermiſſione inuocandum.Sed quod eſt illud nomen fratres mei:di
cite queſo.quod eſt illud nomen tam grande:tam excelſum:tam effi
cax:tanta deniq; deuotione inuocandum.Hoc inquã illud nomẽ eſt
in quo oportet oẽs hoĩes ſaluos fieri: hoc eſt illud nomen: quod eſt
ſuper oẽ nomẽ:in quo & per quod dei hoĩſq; filius eſt ſaluator mũdi

ad cuius inuocationem omne genu cœlestiũ terræstriũ & infernorũ:
curuabit̃:quod oĩs lingua cõfitebit̃: quod oẽs in die nouissimo ter
rebunt: huius uirtute dulces Stephano lapides fuerũt torrentis. Sau
lus relicta synagoga factus ẽ doctor gentiũ. Augustinus relicta mani
cheoꝝ secta:sub ficuue: ꝓstratus surrexit splendor ecclesie. Hoc ẽ inq̃
illud nomẽ:quod ĩ lacte biberat mr̃is:sine quo q̃q̃ illius ꝑsecutor eẽt
nullam quãtũcunq; expolita sibi lectio afferebat dulcedinẽ. O mira
res: o magne pietatis mysteriũ: ut ex illo suggerat lac dulcedĩs: quod
uenenato inseq̃batur ense:hic moriebat̃ ĩsequẽdo:illud sanabat occur
rendo: hic nocere non omittebat:illud ꝓdesse nõ sinebat:hic uenena:
illud mella dabat:hic ĩuadẽdo elongabat̃:deus ꝑ illud miserẽdo ei
ꝓpior efficiebat̃. Sed noli nos ãpliori afficere expectatõe: qđ ẽ istud
nomen tam benignũ: tã suaue: tã pium & clemẽs: ut ꝑ illud tãtũ sum
mi dei moueat̃ clementia: anhelamus & cõcupiscemus illud nobis ex
ꝑlicari. Illud quippe ẽ quod bisyllabum ẽ: ꝑ cuius ꝑmã syllabã immẽ
sitas eternitasq; signat̃: ꝑ secundã sup uniuersum: sessio importat̃: qđ
ideo duaꝝ ẽ syllabaꝝ: quia due fuerunt & sunt in xp̃o nature: & quo
niã ad naturã diuinã immẽsitas & æternitas spectat: iõ ꝑ primã & unã
syllabã hec duo in una deitate denotant̃: & qm̃ ut hoĩs etiã filius ẽ: ac
cepit sedere sup solium dauid: sicut ei cœlestis pr̃ ꝓmisit dicens: de fru
ctu uentris tui ponam super sedem tuã. Et gabriel angelus: ut in euã
gelio Lucæ scriptũ ẽ: ad mariã dixit. Et dabit illi dñs deus sedẽ dauid
patris eius: & regnabit in domo iacob inæternũ: & regni eius nõ erit
finis. Et ip̃e a pr̃e suo datam sibi ꝑtãtẽ in cœlo & in terra fatet̃. Hoc ĩ
quã illud nomen summe efficientie ẽ: quod ab æterno fuit xp̃o prede
destinatũ: & anteq̃ in utero uirginis cõcipet̃: a gabriele dicente. Et uo
cabis nomen eius iesum: fuit mirabiliter ac reuerenter exp̃ssum. Iesus
ergo illud ẽ altissimũ & ineffabilis uirtutis nomen: quod ut diximus
duaꝝ syllabaꝝ: & qnq; lr̃aꝝ ẽ: p. i: immẽsus: p. e. æternus: ꝑ ꝑmũ. s. su
per: p. u. uniuersum: ꝑ ultimũ. s. sedens interp̃tat̃: quid ergo ẽ Iesus ni
si immẽsus & æternus: quo ad deitatẽ: sup uniuersum sedẽs quo ad iu
diciũ & dñium: sibi a pr̃e collocatũ: sedens dicitur: quia iudicantis &
saluantis: hoc ẽ æternã requiẽ dantis est sedere. At enĩ ip̃e cõstitutus
est iudex uiuoꝝ & mortuoꝝ: ip̃e & saluator ẽ mundi. De his duabus

Augustinus inquit. Et qs est qui dicit̃ saluator: ut nomẽ eius uocife
rem. Ipẽ est Iesus xp̃s. Et rursus qd est Iesus nisi saluator: ergo inquit
ꝓpter temetip̃m esto mihi Iesus: de altero ait. Ipse idẽ est iudex meus
intra cuius manus tremo. Hoc igit̃ nomẽ fr̃es inuocate: hoc sp̃ sit in
ore ũro: hoc in oĩ initio operis ũri: dicente Ap̃lo quicqd facitis in no
mine dñi ũri Iesu xp̃i facite. Cum suggerit diabolus inuocate Iesum
cũ subrepit tẽtatio exclamate Iesus: cũ aliquid fuerit aduersi amplecta
mini Iesum: qm̃ ipse redẽptor: ipse defensor: ꝓtector: saluator: & glori
ficator nr̃ est. Alterꝝ custodiẽde pudicitiæ efficacissimũ remediũ ẽ: san
ctissime crucis signaculũ: de q̃ osñie ita efficaciã testificat̃ ecclesia. Ec
ce crucẽ dñi fugite ptes aduerse. Et rursus p̃cat̃: ut p̃ signũ crucis de in
imicis nr̃is liberet nos deus nr̃. Nos aũt diabolos & oẽm malã concu
piscentiã ꝓ nr̃is hẽmus inimicis: quos oẽs facile repellimus: si nos cru
cis signaculo deuote p̃munimur. Intuẽtes igit̃ salutiferã crucẽ xp̃i oẽ
calũniantiũ supboꝝ uirus expellimus. Eam ãplexantes oẽs tẽtationes
abiicimus. Ipam adorãtes in oĩ uirtute roboramur. Ea signati cuncta
fugamus aduersa: ipsa armati intrepidi ad bella cõgredimur. In eius
figura oĩs religio xp̃iana depĩgit̃: in eius caractere tota uirtutũ sp̃ia
liũ pfectio designat̃: nã in his tribus uirtutibus: fide: uidelicet sp̃e: sil̃
& charitate oĩs lex dĩna cõsistat: atq; ex his oĩm uirtutũ mltitudo ꝓce
dat. In illa crucis pte: q̃ terre figit̃: ceu alte diuus pr̃ nr̃ Augustinus ĩ
terp̃tatus ẽ: fides q̃ xp̃iane religiõis fundamentũ figurat̃ huic. s. sũda
mẽto tota fabrica bone opatõis ĩnitit̃: & ut stare possit oĩum uirtutũ
sp̃ualiũ machĩa sustẽrat̃. Vñ Apl̃s discipulis ait. Nã fide statis: p sup
mũ uero cornu: quod cæteris eminet spes ĩtelligit̃ q̃ nr̃ aĩmus ad cape
ssenda celestia ꝓuocat̃. Illo uero signo: qd̃ ĩ medio positũ binis utrin
q; porrigit̃ brachiis latitudo signat̃ gemĩe charitatis. Hoc eodẽ unice
crucis signo q̃tuor p̃ncipaliũ uirtutũ numerus ĩdubitãter exp̃mit̃ ex
qbus utiq; tãq̃ seminibus oĩm uirtutũ segetes geminant̃: iusticia. s. for
titudo: prudẽtia: atq; tẽperãtia: p suppm̃ũ nãq; cornu: quod cœlũ spec
tat iusticia figurat̃: sicut ex ip̃ius redẽptoris sermõe colligit̃ q cũ p̃mi
sisset qa sp̃us scũs arguet mũdũ de pccõ: & de iusticia & de iudicio pau
lopost ĩtulit: de iusticia uero qa ad p̃rem uado: & iã nõ uidebitis me
Et uir sapiens ait: iusticia eleuat mẽtẽ: nec dubiũ qn ad cœlũ: Inferior

autem ps crucis: q̄ supiorē sustinet molē fortitudinē significat: q̄ gra
uia q̄libet & aduersa eq̄nimiter tolerat. Dextrū uero crucis brachiū
prudentiā exprimit: quia uidelicet iniecta maligni spūs iacula tāq̄ de
xtre manus obiectione ꝓpellimus: eumq̄ feruidi spūs telo p fossum
dn̄o muniti p̄sidio fortiter ꝓsternētes uictorie manubias reportamus
Per sinistrā quoq̄ cornu tpantia non imerito designat̄: in sinistra enī
manu minor uirtus est q̄ in dextra: p tēperātiā ergo uirtutis nr̄e quo
dāmō robur attingimus dū temperanter modesteq̄ uiuimus: dū sepe
rigorem cēsurāq̄ iusticie: q̄dam magr̄e discretionis manu retinemus:
Quid plura? Crux inumerabiliū bonorū nobis extitit cā. Nā crux d
erroribus liberauit. Crux sedentes in tenebris liberauit. Crux nos di
abolo expugnato reconciliauit deo. Crux exalienatis restituit in do
mesticos: de longiquis ꝓximos fecit: de pegrinis reddidit ciues. Crux
est inimicitiarū interemptio: pacis firmamentū: & omniū nobis bono
rum thesaurus: ꝓpter eam iam non erramus in solitudinibus: p eam
uiam ueritatis agnouimus: nec iam extra regnum positi sumus. Ianu
am enim regiam intrauimus ꝓpter eam ignitas diaboli sagittas non
timemus: qm̄ fontem uite quo extinguerent̄ in ea inuenimus: ꝓpter
hanc amplius non formidamus tyrannum: quia regi adhereamus: ꝓ
pter hanc in uiduitate non sumus: qm̄ sponsum p eam recepimus: nō
iam expauescimus lupum: quia bonum pastorem inuenimus: ꝓpter
hanc diem festum agimus: qm̄ paradysum pluribus qnq̄ milibus an
nis clausum in cruce xp̄s pendens: aperuit. In eamq̄ latronem intro
duxit: tunc reddidit nobis patriam principalem: tunc reduxit nos in
ciuitatem paternam: & cōi hominum nature domum redonauit eter
nam. Crux igitur cubiculum redemptoris: fuit scala coeli: p quā xp̄s:
hominem lapsum leuauit ad patrem. Crux clauis paradisi. Crux ter
ror inferni: pulsio dæmonum: cathena luciferi: Crux est illud lignum
secus decursus aquarum plantatum: quod in tp̄e suo: hoc est singulis
diebus: in his qui baptizant̄ deo: dulcissimos exhibet fructus: crux
Petri gaudium: Andreæ salus: Pauli gloria: Helenæ deuotio: Constā
tini uictoria: Eradii triumphus: Christophori euasio. Augustini con
fessio· Franscisci feruor. Nicolai tollentinatis āplexus. Er omniū chris
tianorum deniq̄ spes incōcussa. Crux illud est admirabile uexillum:

quod e cœlo fulgentiſſimum prodibit:cum uniuerſum dñs ad iudi
candum uenerit. Orbem hinc ſcē crucis: laudator maximus Auguſti
nus ad eam: eiuſq; nomen ita deuote exclamat. O nomē crucis occul
tum myſteriū. O gr̄a ineffabilis. In noīe enim crucis pax. o crux que
deo hominē cōiūxiſti: & a dominio diaboli captiuitatis magnifice ſe
gregaſti. O crux: quæ humano generi paſſionem ſaluatoris mundi
& redēptionē ciuitatis humane: uera comitante fide: ſemp repn̄tas in
columen. O crux quæ quottidie laudes īmaculati agni fidelibuſ diui
dis populis: & dira ſerpētis uenena: poculo ſalutari de pellis: atq; ru
pheam paradyſi ignitam credentibus ſine intermiſſione reſtinguis: o
crux quæ pacem quottidie terrenis cum cœleſtibus operaris: & medi
atoris mortem: qui de mortuis reſurrexit: & iam non morit̄ æterno
patri: eccleſia ꝓ filiis a gente ſedulo reparas: & legatione feliciſſima re
nouas & reformas: grande & ꝓfundum myſterium crucis: & ineffabi
le atq; inſeperabile uinculū charitatis: p crucem ad ſe traxit omnia de
us: xp̄o dicente: cum exaltatus fuero omnia traham ad meip̄m. Hoc
eſt enim lignum uite: in quo deſtructum eſt mortis imperium. Hoc
eſt lignū in ea uirga p̄uiſum: p quā Moyſes mare rubꝝ diuidēs Pha
raonem ꝓſtrauit: p quam dei populū de ſeruitute educens egypti: tri
umphali palma redemit: p quā terram ymbribus inundauit: cœlū te
nebris obduxit: magorum leuauit draconeſ: ſup quā ut amalech genſ
barbara uinceret̄ moyſes expanſis manibus extendit̄. ꝙ ſi tanti fuit
figura eius non īmerito de ip̄o dicimus: ꝙ cœli ſuſtineat machinā: ter
re fundamenta corroboret: oēs homines ſaluet: maxime in q̄bus ſunt
in frōte fixa trophea: & immortali cōpage eos ſuſtinet: & ad eternam
ꝓducat uitam. Hec quidem miranda: & dicta excelſa uidentur. Sed ſi
quō crux fuerit conſecrata cōſideremus: nulla admiratione ducemur?
Nunqd deus & homo in cruce pependit? Nunqd oīa dei filius myſte
ria in cruce cōſumauit? Nūqd corpus eius ſanctiſſimū in ea: ut nobis
uitā daret uitam finire uoluit? Nūquid eius ſanguis adeo extitit p̄cio
ſus: ut una ip̄ius gutta totus potuiſſet mūdus redimi: & nihilominuſ
ut ſue ſupundantiā demonſtraret charitatis: illum totum p crucē uo
luit eſſe diffuſum? Nunquid humilitatis: obedientiæ: iuſtitiæ: cōſtan
tiæ: patientie: māſuetudis: amicitie: & oīs uirtutis ī ea fuit demōſtrata

perfectio? Quare si humilium tuitio: supborũ deiectio: uictoria xp̃i: diaboli pditio: infernorum destructio: coelestium cõfirmatio: mors ĩ fidelium: uita iustorum: xp̃ianorum spes: mortuorum resurrectio: cæcorum dux: cõuersorum uia: claudorum baculus: pauperum consolatio: confusio diuitum: tropheum mundi: lignum uitæ: padysi arbor: æquitatis uexillum: pauor inferni: coelestis gloriæ splendor: & qcqd aliud dicatur: minor q̃ mereatur a nobis impenditur laus: minor exp̃mitur uirtus: minorq̧ insinuatur efficientia. Ob eam rem pro xp̃ianĩ impetranda agmis salute has ad eam ecclesie preces effundit: O crux splendidior cunctis astris mundi celebris: hominibus multũ amabil' sanctior uniuersis: q̃ sola fuisti digna portare talentũ mũdi: dulce lignum: dulces clauos: dulcia ferens pondera: salua p̃ntem chateruam in tuis hodie laudibus congregatam. Inuadit igitur te diabolus: recurre ad crucem: rebellatur caro: confige eã uirtute crucis: times ne amittas pudicitiam sine intermissione te signo munias crucis.

¶ Tertium conseruande pudicitie: iuuamen est sanctorum angelorum custodia. Nempe a suæ creationis exordio unicuiq̧ rõnali mẽti deputatus est angelus: qui eam a dæmonum tueatur insidiis: & bonas actiones: earumq̧ ei suadeat pseuerantiam: primam huius sententiæ clausulam satis in excælso uolumine de ciuitate dei Augustinus explodit dicens. tantus angelorum numerus aderit: quantus hominũ erit: ut & uitam suam quisq̧ ab angelo sibi adhibito audiat recitari. Perinde & beatus Hieronymus inquit. Magna dignitas animarum: ut unaqueq̧ habeat ab ortu natiuitatis in custodia sui angelum deputatum. Gregorius quoq̧ unumquẽq̧: unum bonum angelum sibi ad custodiam deputatum: & unum malum ad exercitiũ hr̃e dicit: quod ab ip̃a didicerunt ueritate: quæ in euangelio a pusillorum scandalo nos p̱hibens Ita loquitur: angeli eorum semper uident faciem patris. angelos utiq̧ eorum dicit esse: quibus sunt ad custodiam deputati. Et Isidorus in libro de summo bono ait. Singule gentes præpositos habere Angelos creduntur: & omnes homines angelos habere probantur ita unicuiq̧ nationi unus præsideat principatuum: hominibus autem singulis singuli sint angeli adhibiti recta fides testetur: Hinc Danielis decimo d Grecorum Persarum: Medorũq̧ principibus manifesta fit descriptio

ubi ſua in uiſione refert:regm Perſarum principem:uno & uiginti di
ebus angelo populo dei pugnanti reſtitiſſe: Ab hac ſententia magni
illi philoſophi. Socrates & Plato:ceu Apuleyus in eo libro quem ap
pellauit de deo:Socrates meminit:minime diſcreparunt. Sed cum in
finite ſit ptãtis deus:poſſetq; ſine angelorum miſterio ſolo ſuo impe
rio homines cuſtodire. quidnam angelice deputationis cauſe ſit pſcru
temur. Ad quod ſane dicimus ſummum prepotenteq; deũ:neq; ex ro
boris debilitate:ne imbecillitatis cauſa id effeciſſe:cuius maieſtatatem
nullam ꝓculdubio p̃terit potentiã:poſſet enim ſi uellet:cum ſumma:
uoluntas:ſumma ſapiã:ſummaq; ptãs:non hẽat:nec hr̃e queat: qbus
impediatur:p ſeip̃m facere uniuerſa:poſſet utiq; ſine ſole illũinare or
bem:ſine igne calefacere:ſine aqua infrigidar̃:humectare ſine aere:col
ligendas ſegetes ſine ſementis dare:& alios quoſcunq; effectus ꝓduce
re ſine aliis ſecundis agentibus poſſet:ſed ut res ip̃e ocioſe non eſſent
neq; ꝓpriis deſtituerentur actionibus:neq̃ ſuperuacue eſſent ſuis fini
bus priuatæ:eas uelut concauſas:& ad agendum media fore inſtituit
ut inferiora p ſuperiora reducerent᷑. Nam hec eius diuinitatis lex:hic
ſue legis ordo:ut ſacer Dioniſius inquit. Vt ſecunda p prima:inferio
ra p ſuperiora:corporalia p ſp̃ũalia reducant᷑ & gubernent᷑. In eo igi
tur ſtatu cõſtituit hominem:ut p angelos in eius reduceret᷑ tribunal:
ubi de omnibus ſuis actionibus ſiue bonis ſiue malis condignũ red
dant teſtimonium. Ita q̃ p bonis defenſores:pro malis aũt equiſſimi
erunt accuſatores. Itaq; huius deputationis cãſ iuxta noſtri ingenii ex
iguitatẽ paucis in unum colligentes aſſeruimus:ob eius cõmunicãdã
bonitatem:ob eius oſtendendam ſapientiam:ob eius erga nos mani
feſtandam dilectionem: ob ip̃ius uniuerſi connexionem:quæ oẽs ad
diuinam rediguntur ꝓuidentiã:p quam ip̃e altiſſimus ab ip̃a ſua eter
nitate ſic diſponens uniuerſum gubernare:hunc ordinẽ inſtituit. Ac
cedunt etiam his noſtre maxĩe indigentiæ. Nam cũ aduerſarii diabo
li:nunc intellectum obnubilare:nunc uoluntatem ꝑuertere:nunc ſen
ſualitatem:quæ natura quadam prona eſt ad malum præcipitare:nũc
etiã in oĩbus uiis noſtris pſonas nr̃as pdere geſtiãt ſcõꝝ angeloꝝ ob
inexplicabilẽ erga nos charitatẽ ſuã ad nos ab his demonũ uiolentiis
tuendos defendendoſq; altiſſimi deputauit clæmentia: Sed quod ad

tuendũ iuuãdũ cõsolandũ monendũ curandũue nos sint istituti: clarĩ in soliloqis explicauit Augustinus cũ dixit. Diligũt nẽpe ãgeli ciues suos: ꝑ quos sue ruine scissuras istaurari expectãt: ideoq; magna cura & uigilãti studio assunt nobis oĩbus horis: & locis succurrẽtes: & prudẽtes necessitatibus nr̃is: & sollicite discurrẽtes inter nos: & te dñe gemitus nr̃os & suspiria nr̃a referẽtes ad te: ut ĩpetrẽt nobis facilẽ tuæ benignitatis ꝓpitiatõem: & referãt ad nos tuæ grẽ desideratã bñdictiõem Ambulãt nobiscũ ĩ oĩbus uiis nr̃is: itrãt & exeũt nobiscũ attẽte considerãtes: q̃ pie q̃ honeste ĩ medio praue natõis cõuersemur: q̃to studio quãtoq; desiderio q̃ramus regnũ tuũ: & iusticiã eius: q̃toq; tiore & tremore seruiamus tibi: & exultẽus ĩ læticia cordis nr̃is: adiuuãt laborantes: ꝓtegũt qescẽtes: hortant᷑ pugnãtes: coronãt uiuẽtes: ꝯgaudẽt gaudẽtibus: cõpatiunt᷑ patiẽtibus: ꝑ te ĩquã patiẽtibus: grãdis ẽ eis cura đ nobis: & magnus effcũs dilctõis eoꝝ erga nos: & hoc totũ ꝓpter hõiẽ tuæ iæstiabil charitatis: q̃ dilexisti nos: diligũt. n. quos tu diligis: custodiũt quos custodis; odiũt quos odis: & deserũt quos tu deseris: & ĩ sup ait: facis angelos tuos spũs ꝓpter me: qbus mãdasti: ut custodiant me ĩ oĩbus uiis meis: ne forte offendã ad lapidẽ pedẽ meũ. Hi sunt custodes sup muros tuos nouæ irlm: & mõtes ĩ circuitu eius uigilantes uigiliis noctis sup gregẽ suũ: neqñ rapiat ut leo aĩas nr̃as: dũ nõ ẽ qui eripiat. Ille aũt ẽ ãtiquus aduersarius nr̃: q q̃si leo sp circuẽs q̃rens quẽ deuoret: hi aũt sũt ciues btẽ citatis hirl̃m supnæ q̃ sursũ ẽ mr̃ nr̃a: & in misteriũ missi sũt ꝓpter eos q hereditatẽ capiũt salutis: ut eos liberent ab inimicis suis: & custodiãt ĩ oĩbus uiis suis: cõfortẽt quoq; & moneant: & orões filioꝝ tuoꝝ offerãt ĩ cõspcũ glorie maiestatis tuæ: qbus de rebus nõ solũ tiere eos offendere: sed totis uiribus niti dẽmus eoꝝ beniuolẽtiã & aĩciciã adipisci: acqrimus aũt eã p bone uolũtatis silitudinẽ: cũ illis. n. sumus: & cũ illis uiuimus: qñ deũ quẽ colũt colimus. Etiã si eos corporalibus oculis uidere nõ possumus: ĩquãtũ aũt dissilitudĩe uolũtatis: & fragilitate ĩfirmitatis miseri sumus: ĩ tñ ab eis lõge sumus: uite merito nõ corporis loco. Nõ. n. qa ĩ terra cõditiõe carnis hitamus: sed si ĩmũditia cordis terrena sapimus ab eis: ut idẽ ĩquit augustius disiũgimur: cũ uero sanamur: ut q̃les ipi sunt simus: fide illis iteꝝ ꝑ piq̃mus: si ab illo nos fieri btõs: a quo & ipi facti sunt: etiã ipis

fauentibus credimus. Nec tm̃ singuli a singulis defendimur angelis:
sed etiam oẽs a militia iuuamur celesti: ceu Isidorus abbas: etiã corpo
reis oculis. Abati Moysi apte monstrauit: qui cũ tantũ carnis uexare
tur aculeis: ut suo etiã in sacello residere mĩme auderet: mirũ timẽs im
modũ ab immũdiciæ spũ supari: diuum Isidorum adiuit: ei suaꝝ ĩpu
gnationum referens uiolentiã: qui post multas sacre scripture docum̃
ta: post inuictissimoꝝ patrꝝ exẽpla: ad sui hĩtaculi cacumẽ eũ assũpsit
ubi cũ occidentem uersus suos cõiicere oculos iussisset: ꝓspexit mag
nã demonũ mĺtitudinẽ ad pugnas festinãtiũ. Subĩde eũ ad oriẽtẽ ĩspi
cere mãdauit: ad quẽ uidẽd cũ oclõs cõponeret: aspexit ĩnumerabiles
scõrũ angeloꝝ cõtiones: & gloriosa atqꝫ fulgentia celestiũ uirtutum
agmia. Tũc btũs Isidorus ad Abatem Moysen ĩquit. Quos in occidẽ
te uidisti: ipi sunt: qui hoĩes etiã scõs ĩpugnant. Quos aũt cõspexisti ĩ
oriente: hi sunt qui ĩ scõꝝ suoꝝ ꝓtectionẽ a supcœlesti impatore sunt
destinati: qui cũ plures p̃stantiores ac potentiores sint timere nullate
nus dẽmus in oĩ genere certamis diabolos inuadere. Neminẽ certe ui
cunt: nisi uel de dei diffidentes auxilio: uel in fœdissimas mersi uolup
tates uinci ipi uolunt: quibus Abas Moyses auditis pugnandi uires:
resumens ꝓprium repetit hĩtaculũ: uges grãs deo agens ĩmortali. Eli
seus quoqꝫ innocenti puero oñdit: plures btõs angelos habuisse ad se
defendendũ: q̃ aduersarii malos hẽret ad nocendũ. Et quẽadmodum
dei hoĩmqꝫ aduersarii nil p̃termittũt: ut nobis noceant: sic & btẽ cœle
stes mentes nõ uno solũ: uerũetiã multis multiplicibusqꝫ mõis presto
sunt: ut nobis ꝓsint & iuuent. Nãqꝫ ut fides ĩ nobis roboret᷑ futuros
pãdunt euentus: sic maximo illi p̃riarche Abraæ mĺta p̃dixere myste
ria. Manuel cõiugi Sãpsonis cõceptionem: & uniuerse eius uitæ gesta
reuelarũt. Heliæ ut præco esset mortis Ozie. Danieli. Ezechieli. Esaie.
cæterisqꝫ ꝓphetis: excellentissimo Euangeliste Iohãni: & aliis innume
ris dĩna referarunt arcana. Bonos & innocentes a malis & cunctis ĩmi
nentibus piculis liberent. testis est Loth: quem ab incendio Sodome
liberarunt. Testis est Thobias: quem Raphael a piscis deuoratõe exe
mit: ab eius uxore dæmoniũ pepulit: & pio restituit uisum pnti. Tes
tes sunt Ysdrac. Misac & Abdenago: quos ex ardentissimis flãmis lau
dantes & bñdicentes deũ illesos irripuerunt. Petri fulgente in carcere

lumine angelus dñi catenas dirupit. Sunt item directores regulatoresq̃ nisi in acquirendis meritis: ꝓhibendisq̃ peccatis. ob eã rem habraæ dexteram angelus in monte tenuit: ne unigenitum Ysac mactaret. Balaam in Asina sedenti inhibuit ne dei pp̃lo maledictionem isferret. Ioseph côiugem suam clam dimittere cogitãtem redarguit illius sanctæ uirginitatis eum certitudinem atq̃ rõnem docens: Sunt nostraꝝ mẽtium illuminatores: atq̃ doctores ueracissimi. In cuius typo Iacob scalam uidit: cuius summitas coelos tangebat. Et angelos dñi ascendẽtes descendentesq̃ per eam. Sed quid p illum ascensum in coelum: nisi ut tam contemplatiuam: p quam ad dñm sublenamur docere uoluerunt quid p descensum: nisi uitam actiuam: qua quidem descendimus humiliantes nos ad cõpatiendũ: seruiendũ: atq̃ ministrandum proximis nostris in acquirenda utriusq̃ hominis interioris scilicet & exterioris salute insinuarunt? Hincunus de sacro atq̃ sublimi Seraphin collegio ignito calculo Ysaiæ labia mundauit atq̃ purgauit. Hinc Angelus pastores infantulum: mundi scilicet Saluatorem inuolutum pannis in præsepioq̃ reclinantem in Bethleem Iude cõperire docuit: Sæuiente quoq̃ immanissimo herode in eum Iosch instruxit: ut genitrice filioq̃ nocte: susceptis ægyptum peteret. Nec unq̃ interno desunt afflatu: erudire nos quid cauere: quidue prosequi debeamus. Non modo a spiritualibus: uerumetiam a corporalibus: nos tuentur inimicis: Perinde inter Egyptoꝝ & israæl castra: ut iudeos defenderent. Angeli uisi sunt: & ut Iudam Machabeum contra Thimoteum tuerentur qñ q̃ Angeli armati æquestresq̃ e coelo descenderunt. Aliusq̃ ueste candida indutus exercitum anteibat. Zelo succensi obiurgant & puniunt delinquentes: Sic Iudeorum cum Chanaam amicitiam contractam detestati sunt. Superbientem Dauid de populi multitudine corrigentes manum super Hierusalem extenderunt. Nocte una centum & octoaginta milia quinque hominum de exercitu Senechearib contra dei populum dimicantis occiderunt. Helyodorum templum domini expoliare uolentem percusserunt. Herodi diuinos usurpati honores: tales intulerũt plagas: ut eũ uermes cõsumerẽt Quãtũ tidos afflictosq̃ solent sacraꝝ līraꝝ testant historie ĩ qbus in

numera referunt angelorum solamia: nempe cœlestes ille mētes gedeōi uictoriā pollicētes ipm ad pugnā cōcitauīt. Heliā a iezabel facie profugū cōfortātes delitioso refecerūt pabulo. abacuch e iudea q̄m repente ī babylonē trāstulerūt: ut oīpotētis dei famulo danieli prādiū deferret: post sathane tētatiōes ad xp̄m accesserūt suæ mistrātes maiestati: quē dū passiōis tpe oraret ī horto: ī uehemēti positū agonia cœlestis pr̄is noīe mirum sunt ī modū cōsolati: ut æquo aīo p̄ hūani generis salute mortē ipam subiret: hi suæ īclite genitricis ea tēpestate ipam custodientes dulcissimis atq; mellifluis eorum affatibus acerbissimos mitigabāt dolores. Nōne etiā magdalenā īexplicabili affectā pnīa diebus singulis rore illo cœlesti cibabāt: nōne Augustio heliæ p̄simoniā expiri uolēti panis deportarūt ānonā? Quis unquā cœlestē illū regē ueraciter seq̄ns angelorum ē destitutus auxilio? Quis ad bn̄ btēq; faciūdū maiora p̄buit icitamēta: nōne scōs illos apl'os carcere solutos: ut pplo de xp̄o p̄dicarēt sollicitauere: dicētes: surgite & loquimini plebi: nōne Philippum ut ī gazā se cōferret ad euāgelizādū uerbū dei cōmouerūt. tunc q̄ cādacis regine ī uia baptizauit eunuchū. Corneliū quoq; hortati sunt ut petrum adiret: quē cum alloq̄ret ad xp̄i fidē cōuertit. Demū post dei gētricis p̄sidiū ex oībus creaturis: dux potētior fideliorq; dari nobis nō posset: q̄ dei angelus: qui tātope effectat nos ad portum cōducerē salutis: quēadmodum idoneus testis iacob fuit: cui ad prēm redeunti angeli fidelissimi extitare comites: Israeliticum pplm ī terrā duxerūt p̄ missiōis. Iudith euntē stātē redeuntēq; ab angelis se custoditā fuisse asseruit. Raphael quoq; ad genitorē suum q̄m tutissime iuniorē reduxit tobiā. Mēdicus etiā e uita hac mortali migrās ī habrae sinum ab eis delatus ē: oēs deniq; sine pccī labe decedētes ī æternā ducunt fœlicitatē Inde fit: ut diē festum agāt: lætātes sup his qui refugiētes cōsortia dæmonum p̄ exercitia uirtutum angelicis festinēt se sociare cōsortiis. assētit his uir utiq; doctissimus origenes: q ī cōmētariis sup libro numerorum ait. Adē unicuiq; nr̄m etiā mīmis q sunt ī ecclia dei: Angelus bonus: angelus dn̄i: q regat: q moueat: qui gubernet qui p̄ actibus nr̄is corrigēdis & miseratōibus exposcēdis quottidie uideat faciē pr̄is: q ī celis ē: assētit p̄sul scissimus Isidorus qui ī li· de sum. bo. ait. Boni angeli ad ministerium humane salutis deputati sunt: ut cunctis admistrent:

mundi:& regnat omnia iussu dei. Assentit diuus Bernardus qui absq; omni hesitatione credere asseruit: sanctos angelos astare orantibus: offerre deo uota:precesq; hominum:si sine deceptiõe leuari puras manus perspexerint. Assentit beatus Ambrosius:qui in sermone de belli tumultu ita fatur:sepe dixisse memini me:q; tumultus bellicos timerẽ minime debeamus:nec quãlibet copiosam hostium multitudinẽ formidare:quoniam ait dñs. Maior est qui in nobis ẽ: q̃ qui in hoc mũdo:hic potentior est ad ꝓtegendos famulos suos xp̃s:q̃ diabolus ad ĩstigandum inimicos. Quãuis enim idẽ diabolus colligat sibi turbas: & crudeli eas armet insania:tñ facile destruuntur:quia melioribus populum suum saluator circũdat auxiliis. Ait enim ꝓpheta. Immittet angelum dñs in circuitu timentium eũ & eripiet eos:q; si angelus dñi timentes eũ de periculis eripit:non põt timere barbarũ: q timuerit saluatorem. Nec põt metuere hostis ĩpetũ:q xp̃i p̄cepta seruauit: p̄cepta enĩ xp̃i arma sunt xp̃ianis. Et dĩnus timor a nobis expellit hostilẽ:arma aũt hec nr̃a sunt:q̃bus saluator instruxit:orõ:mĩa:atq; ieiuniũ. Ieiuniũ enim melius q̃ murus tuetᷣ: Mĩa facilius liberat q̃ rapina:orõ lõgius uulnerat. q̃ sagitta. Sagitta ꝓxĩe cõspectũ ꝑcutit aduersariũ oratõ aũt longe positũ uulnerat inimicũ. sic nãq; Eliseus ꝓphtã:cũ eũ uellet rex Syrie captiuare ac sue subdere ditioni:multisq; armatoꝝ cinxisset agmibus. Nõ ẽ territus:nõ turbatus:sed ãnũtiãti puero ait: noli timere plẽs enĩ nobiscũ sũt:q̃ cũ illis. O fides sci ꝓphete:nõ timet aduersarios:quos ꝓspicit:qm̃ scit angelos secũ ẽẽ:qnos credidit nõ metuit terrenas insidias:quia cœlestia adeẽ nouit auxilia:plures inquit nobiscũ sunt: q̃ cum illis. Mira res:plures e cœlo defensores meretᷣ scĩtas:q̃ in terris oppugnatores adduxit improbitas. Plures sunt nobiscum q̃ cũ illis. Videte btĩtudinis meritum. Propheta nuntiet de multitudine: cum puer adhuc incertus sit de salute. Spũales oculi plus cernunt: hic ꝓspicit armatorum numeꝝ:& non cernit defensionis iudicium Quãta est diuina mĩa:defertᷣ hominibus beneficium:nec uidetur auxiliũ ꝑciditantes cõsequitur:& nesciũt:hec enĩ ẽ pietas saluatoris:ut interueniat saluti:nec se ꝓdat aspcũi. Sentiatᷣ bñficiis:& nõ cernatᷣ obtutibus ỹñ errat q putat cũ ꝓspera aliquid gesserit ꝓpria se fortitudine supasse Scire enim debet:q; aduersarii meritis magis q̃ uirtute uincuntur:&

non tam uirtute q̃ sanctitate superantur. Sicut sanctus Heliseus Hostes suos non armis superabat: sed oratione uincebat. Nam cum ministro suo ad depellendum eius timorem plures adeē diceret defensores nec metum ab illo posset auferre. Tunc orauit ad dominum dicēs domine aperi oculos eius: ut uideat: & aperti sunt oculi eius: & uidit: Et ecce mons totus plenus equitatuum. Oratio autem ꝓphete aperuit oculos pueri: ut uideret exercitum: qui noua ꝓmerent᷑ auxilia: aut cur non acies producat obtuitum: quem acies instruxerat angelorū: plerique etiam philosophorum: & ex his maxime stoici eādē astruxere sententiam: non quidem ut arbitremur eos proprie mentis acie ad hanc doctrine cælsitudinem uectos sed uel ex iudeorum libris: eam didicerunt uel ob eorum fugam uitiorum accuratissimumque studium: uirtutum summa dei pietas: aut afflatu quodam iterno almi paracliti: aut custodientis angeli ministerio eā illis reserauit: ceu Socrates fuisse creditus est: qui omnem philosophiam ad mundi contemptum bonos sanctissimosque morens trahens: de tam excælso præstātique hominum custode primus fuit ꝓlocutus: cuius præclarissima dicta Plato: Apuleyus: & alii posteriores cōmēorantes astruxerūt custodes uestros: quos ipse deos: nos autem angelos quasi dei nuntios appellamus: tā magnā curā de nobis habere: ut eos sicut Apuleyus eodē in libro de deo Socratis memiuit: custodes singulares: domesticos p̄fectos: speculatores ꝓprios: curatores intimos: cognitores atque obseruatores assiduos: indiuiduos arbitros: inseperabiles testes: malorum īprobatores: approbatoresque bonoꝝ: q̃ clarissime p̄dicarēt. O q̃tū igit᷑ benignus ē nobis deus nr̄ q n̄ solū p̄fideles suos: uerūetiā p gētiles nobis reuelauit: qtū sit mie cōtētus ē nr̄a fragilitate muroꝝ: sed ipis hoīm custodibus: angelicā supponit custodiā: hic ē q ꝓpheta dauid cecit: Angel᷑ suis deus mādauit de te: ut custodiāt te ī oibus uiis tuis: hoc qdē uerbū magnā nobis reuerētiā: deuotionē: fiduciāque tribuit: reuerentiā quidē ꝓ p̄ntia đuotionē ꝓ beniuolētia: fiduciā aūt ꝓ custodia cōtulit. Quocirca magno studio ānitēdū ē: ne tātos offēdamus custodes: & in quibus possumus eis exhibeamus honorē. Exhibemus aūt optie: si uerebimur eis p̄ntibus cōmittere: quæ mīme corā hoībus perpetrare auderemus. Et ea operari quæ placita sunt eis: & quæ eos in nobis inuenire delectāt:

quemadmodum sobrietas:castitas:uoluntaria paupertas:pax:ueritas
pudicitia:pro qua impetranda non desinunt:& cræber in cœlũ gemi
tus.Hinc beatus Bernardus ait.In quo uis diuersorio. In quo uis an
gelo:reuerentiã exhibe tuo angelo:nec audeas illo pñte quod me ui
dente non auderes.Adsunt enim tibi non modo pñtes tecum:sed uẽ
p te adsunt:ut protegant:uel adsunt ut prosint. Propterea quotiens
grauissima cernitur urgere tentatio:& uehemens imminere tribulatõ
inuoca custodem tuum:protectorem pudicitiæ tue:directorem itine
rum tuorum:& adiutorem tuum in oĩbus opportunitatibus tuis:in
tribulationibus enim neq; dormitat:neq; dormit:etiam si ad tp̃s dis
simulet:Simus igitur deuoti frẽs:simus tantis custodibus grati:caue
amus nobis eoꝝ offensam:qm̃ uehe nobis:si nostris peccatis & negli
gentiis prouocati:nos eoꝝ pñtia uisitatione & custodia iudicauerint
esse indignos. ¶Quartum custodiende pudicitiæ iuuamem est san
ctorum intercessio.Interpellant enim sancti pro nobis:si ad eos deuo
tionem gerimus:si humiliter rogamus:ut pro nobis intercedere dig
nent᷑.Si de eorum reliquiis apud nos aliquid deuotissime ferimus:si
eoꝝ efficimus cõmemorationem:quorum quidem cum æterni regis
aliĩ milites strenuissimi:alii rscibe doctissimi:alii iudices equissimi:
alii principes gloriosissimi:& omnes dei patris p adoptionẽ filii:xp̃i
p humanitatẽ fratres:& eiusdem amici p adimpletionem mandatorũ
charissimi atq; dilectissimi sint:quippe facile quidẽ eis est p nobis im
petrare grãm:qua mũdos:pudicos:castosq; nos cõseruare possimus:
Sic p beatum Aplm Andreã:Nicolaus senex:in uitio carnis inuetera
tus.Et uenerabilis Antistes:diaboli transformatõe deceptus: & iã ad
p̃cipitium labens extitit liberatus:sic ut Cyrillus ad augustinũ scribit
Monacus demonũ suggestione in sororis sue cõcupiscẽtia exardescẽs
p btm̃ Hieronymũ cuius ob erga eũ deuotione suo in oratorio uene
rebat᷑ imaginẽ a male mẽtis discessit ꝓposito.Et nos quẽdã nouimus
uite religiosissime uiꝝ fornicatõis spũ de q̃dã mirũ inmodũ uexatũ:q
cũ portitoris xp̃i:bti martyris xp̃ofori maxĩa cũ deuotiõe deosculare
tur figurã:sic repẽte eius friguit caro:ut prius oĩs abiret tẽtatio. Et de
præsulæ quodam sanctissimo accepimns: merito sanctorum quo
rum ad collũ gestabat reliquias a uehementissimis libidinis stimulis

extitisse liberatum. Taceo per beatū Nicolaū tollentinatē per diuum Augustinum ecclesie firmamentū: innumera tentatis exhibita refrigeria. Omittam inexplicabiles sancte dei genitricis ꝓpitiationes: que ꝓculdubio est ad repellendas uniuersas tentationes singulare refugiū: Non dicā quæ per singulos dies a btis nostris uirginibus suscepimus auxilia. Nec ambigendum est: qn omnes sancti & sancte dei nobis fauori auxilio: & ꝓtectioni sint: si nobis fuerint deuotioni: si humiles ad orandum: si presto & iuges extiterimus ad supplicandum: quod si beatus & plenus bonis meritis parens noster Augustinus facere cessabat nunq̄: quāto magis nos pusilli: nos infirmi: nos fragiles: nos sine intermissione tentati: nos innumeris labefacti maculis facere dēmus? Vnde in egregio suarum supputationum libro: q̄ deuote: quanq; humiliter ad eos præces fundat: Audiamus; fœlices inquit uos sancti dei omnes: qui ptransistis hoc mortalitatis pelagus: & ꝑuenire meruistis ad portum ꝑpetuæ quietis securitatis & pacis securi & tranquilli semperq; festiui atq; gaudentes estis. Obsecro p uestram charitatem: ut qui securi estis de uestra immarcessibili gloria: solliciti estote de nostra multiplici miseria. Et propter ip̄m uos rogo: qui uos elegit: qui uos tales fecit: de cuius plenitudine iam saciamini: de cuius immortalitate facti estis immortales: de cuius beatissima uisione semp gaudetis. Estote iugiter memores nostri: subuenite nobis miseris: q adhuc in salo huius uite conflantibus agitamur procellis. uos porte pulcherrime: quæ in magnam surrexistis altitudinem: adiuuate nos uile pauimentum longe inferius iacentes. Date manum & erigite iacentes: & conualescentes de infirmitate fortes efficiamur in bello. Intercedite & orate constanter: & indesinenter pro nobis miseris multum neglīgētibus peccatoribus: & p uestras orones uestro sancto cōsortio coniūgamur: quia aliter salui esse non possumus. Sumus nanq; ualde fragiles & nullius uirtutis homūtiones: animalia uentris: & carnis mancipia: in quibus uix probitatis apparet uestigium: ueruntamen nisi finiatur nostra miseria non complebitur totaliter fœlicitas uestra: Et uos ex nobis fuistis: ex hoībus hoies. Et nos sub cōfessiōe xp̄i positi ligno crucis ferriūr nauigātes: p hoc mare magnū & spatiosū ubi sūt reptilia quoꝝ n̄ ē nūerus: ubi aīalia pusilla cū magnis: ubi ē draco seuissimus:

ſemper paratus ad deuorandũ:ubi ſunt loca ꝑiculoſa:ſilla & caribdiſ & alia innumerabilia in quibus naufragantur incauti & in fide dubii. Orate dñm:orate piiſſimi:orate oĩa agmĩa btõꝝ:& uniuerſus cetus ſãctoꝝ:ut uříſ ꝑcibus:& meritis adiuti:ſaluatiq; integris mercibus ꝑue nire mereamur ad portũ ſalutis & quietis:& cõtinue pacis:& nunq̃ fi niende ſecuritatis fœlicitate frui mereamur. Hũc ſr̃es chariſſimi mei: hunc orandi cõplectamur mũdũ:tanti ꝑceptoris:imitemur doctrinã ſi puri & ĩmaculati cuſtodiri affectamus:ſi in ſcõꝝ cupimus efferri cõ ſortiũ:ſcãdamus interi ſpe:ut cũ tp̃s aduenerit ſcãdere poſſimus & re

Quintum cuſtodiende pudicitie remediũ ẽ:ut nos etiã totis uiri bus nitamur uanas cogitatões:& cũctas repellere occaſiones:q̃ nr̃e pu dicitie peſſent eẽ ĩpedimẽto. Nãq; ſi ſcĩ:ſi angeli:ſi oẽs btẽ mẽtes ꝓ no bis intercedant:& clementiſſimus deus preſto adſit ad infundendum in nobis ſuæ ꝓpitiatõis rorẽ:nos aũt indiſpoſiti ſimus quo pacto de ſiderii nr̃i cõpotes erimus. Nunq̃d medicus indiſpoſitũ ad ſanitatem mẽbꝝ curat:nũq̃d natura abſq; diſpoſitõe formã ĩducit. Recte igit̃ in quit Areſtotiles:agentiũ operationũ in his cõueniẽter recipi:q̃ patiẽ tia ſunt bñ dipoſita. Hinc ſenioꝝ patꝝ referũt hiſtorie ſ adoleſcentem quendã ſuis ĩmũdis agitatũ cogitatõibus ꝓbatũ ſenẽ adiſſe: ut ꝓ ſua oraret pugna:q uera ſucceſſus charitate pie ãnuẽs petitõi ꝓ fr̃is orauit uictoria:& cũ ei tẽtatus nõ agnoſceret ſubueniri: ut feruentius oraret poſtulauit:quod cũ ſenex ſepenumero efficeret:nil tñ adoleſcẽs ſuaꝝ tẽtationũ ꝑcipiebat medicamĩs:ob eã rẽ ſenex ille ſcĩſſimus erga ado leſcentẽ magna motus pietate uehementi afficiebatur triſtitia ſupplici ter deũ exorãs:q̃tũs reuelare dignaret̃:cur ꝓ fratris ſalute effuſe nõ ex audirentur preces. Sequenti nocte coram fratre ſedente aſpexit forni cationis ſpiritum in diuerſis mulierum formis iocantem: ipſumq; cũ eis magnopere delectari. Vidit inſuper cuſtodem ſuum angelum dñi aſtantem & contra fratrem uehementer indignatum:quoniã nõ mo do non reſiſtere tentationibus:orando:ieiunando:carnem ſuam ma cerando:& uanas amputando cogitationes geſtiret:ſed eum ille poti tius delectarent. Tunc beatus ſenex uiſione ſolutus:dixit Adoleſcẽti tua culpa ẽ fr̃:ſi exauditus nõ ſum:& in malis peſſundaris cogitationi bus:quoniam ille non modo tibi odio ſunt:ſed te plurimũ delectant

Quocirca impossibile erit fornicatõis spũm a te repellas: nisi tu te dis ponas:tuq; te ipm:uigiliis:ieiuniis:oronibus:disciplinis:gemitibus: & aliis salutiferis iuues exercitiis. Quid enī posset medicus pstare sa lutis:si egrotus se non abstineat a noxiis: Eo pacto plangueti aio in uanũ oramus:si seipm oblectamētis uanis facit obnoxiũ. Quibus ad olescens cõpũctus:uenerãdiq; senis documēta suscipiēs:ad ieiunium: orone:& uniuerse pnie ptes se corpore menteq; pstrauit: tuncq; mox ab eo spũs immũde passionis discessit. ppterea Appollonius uit mag ne continētie frēs suos quottidie monebat:ut diaboli insidias:quas p cogitatões infert hoibus;mox inimicitiis recunderet:eos hisce uerbis sepe alloquēs. Cõstringatur caput draconis:& oẽ eius corpus mortuũ reddetur:iuxta summi dei uoluntatẽ:q nobis iusserit serpentis caput obseruitare:p draconis & serpentis caput iniquas intelligimus cogita cões:qm initium sunt oĩs diabolice opatõis. Cor igit mundũ seruan dum ẽ:ne in eo mortifere cõsideãt cogitatiões. Hinc scriptura dicit:oĩ custodia serua cor tuũ. Abiiciamus igit q̃ subrepũt cogitatões malas cõprimamus cõsilia ĩpia:recedamus a peccatoꝝ uia:nec in sedẽ scanda mus pestiferã:qm btũs uir(ut sacer dauid psallere exorsus ẽ) qui non abiit in cõsilio ĩpioꝝ:& in uia pccõꝝ non stetit:& in cathedra pestilẽ tiæ nõ sedit. Quid enĩ in his Cytharedus nr̃:nisi malas cogtatões de lectationẽ cõsensumq; eaꝝ inhibere uoluit. Nãq; ĩpioꝝ cõsilia puerse sunt cogitatões:uia peccatoꝝ eaꝝ ẽ delectatõ:cathedra pestilẽtie mor tiferus ẽ delectatõis cõsensus:& illius cõsuetudo iniq̃ quidẽ: si misera cõsederet aĩa:morbo iã infecta:eternã cõsequeret mortẽ:q̃re omẽs deo dicati in uanis effugandis cogitamĩbus morã tollãt. Ipsi nẽpe sunt eu nuchi:q ut in euãgelio dicit:seipos castrauerũt ppter regnũ cœlorũ qui.s.ferro sui conatus corda eoꝝ uanas ãputando cogitationes absci derũt. Crysostomo testante qui ait:non mẽbroꝝ dicit abscisionẽ: sed malaꝝ cogitationum interemptionẽ. Maledictioni enim ẽ obnoxius qui seipm abscindit. Nam abscindere membra demoniace tẽtationis est:neq; talibus fit cõcupiscentia mãsuetior:sed molestior:neq; lũbus pcinctior sed relaxatior. Aliunde enim habet fontes spma quod ĩ no bis est.& precipue a pposito incõtinenti & mẽte neglıgẽte:& si ipsa so bria fuerit naturalium motuũ nullũ est nocumentũ.neq; ita abscissio

membri cõprimit tẽtationes & tranquillitatẽ facit ut cogitationis frenum nullatenus ꝓpter zelum abſcindendũ eſt membrum: tum quia ut ceſaria aiunt iura alienum inuadit: qm̃ neminẽ ſuoꝝ membrorum dñm eſſe leges iudicatunt: tum quia ſui ip̃ius ꝑditor eſſe cenſet: tum qm̃ qui in ſeip̃m ſæuit in alios tyrãnus eſſe ꝓſumit. Iuxta illud qđ cõmuniter dicit. Qui ſibi non pcit: tibi & mihi quõ pcet? Hinc etiam a ſacro ꝓhibent canone ꝓmoueri: promoti uero deiici iubent.

Sextum & ſalutare remedium eſt bona meditatio. Meditemur imprimis: ꝙ nulla eſt tã repentina mala cogitatio: quæ ut Auguſtinus ĩquit purgatorias poſſit effugere pœnas. Meditemur purgatorii: inferniq; pœnaꝝ acerbitatẽ quaꝝ mĩa omniũ hmõi tormentoꝝ ſupat exceſſum: quem fr̃ quidem dum libidine inflãmatus cõſideraret: digitum ad focum mittens: ſibiip̃i dixit: pro tali fœditate igne cruciaberis eterno: experire anteq̃ peccatũ conſumes: trãſitorii ignis incendiũ: quo ꝑfecto piculo urens receſſit tẽtatio. Meditemur diſceſſum aĩmi a corpe quẽ uulgus mortẽ: phi uero ultimũ appellauerũt terribiliũ: diſceſſus quidem ille q̃q̃ certiſſime futurus ſit adeo tñ penoſus eſt ut de illo dicat ſcriptura: memorate nouiſſima tua: & in æternum non peccabis: pinde uir ſumme ſcitatis Hieronymus inquit: facile cõtemnit oĩa qui cogitat ſp ſe eſſe morituꝝ: & glorioſiſſimus ꝓceptor nr̃ ſuis ĩ exhortationibus. Nihil ſic hominem inquit: reuocat a peccato q̃ freq̃ẽs mortis meditatio: ꝓpterea btũs Bernardus: ut mortis nũq̃ deleat obliuio ſup ſepulchꝛ iacere: ſup feretra ſedere ſepulchra quoq; & cadauera ip̃a putrida ſæpe ac diligenter inſpicere iubet ualde enim mentẽ a uitiis ſeperat: eamq; ad bñ btẽq; faciendũ cõcitat nr̃e miſerie cõſideratio q̃ quidem parens nr̃ diligentiſſime fractus q̃ lamentabilr̃ cæſarẽ in monumto defleuit. Intuitus inquit ſum cadauer Cæſaris in ſæpulchro: & uidi eum liuido colore ornatum putredine circũdatum: aluũ eius diruptum: & uermium cateruas ꝑ illud tranſeuntes: diſcurrebãt ad os ꝑ illud aſcendentes: & duo famellici paſcebũnt in foueis oculorũ: crĩnes uero non adherebãt capiti: dentes patebãt labiis cõſumptis: & reuelatum erat nariũ fundamentũ. Et dixi: ubi nam eſt Cæſar: chorus puellarũ: magnitudo delitiaꝝ: multitudo diuitiaꝝ: caterua baronũ: acies militũ: ubi ſũt canes uenaces: equi ueloces: aues rapaces: ubi thalamuſ

depictus:letus eburneus: auratum atriũ:ubi sunt mutatoria uestimẽ ta:diuersa cibaria:canticus lyre:sonitus organoꝝ:odor aromaticus? Te uerebant᷑ hoĩes:timebãt ꝑncipes:colebant orbes. Quo iuit tanta potẽtia:tã ꝑclara magnificentia. Et rñdit mihi: hec oĩa defecerunt: qñ defecit ĩ me spũs meus. Meditemur mortis ferocitatẽ:q̃ qdẽ mille modis hoĩes quottidie rapit: hunc nanqꝫ febribus: illũ ut Augustinus ĩquit doloribus opprimit:hũc cõsumit fame:illum siti extiguit. hũc suffocat aquis:hunc interemit laqueo:illum perimit flamma: aliũ dẽtibus bestiarum fortium uorat:hunc trucidat ferro:illũ ueneno corrũpit:alterum uero terrore impetuoso miserã uitam finire cõpellit. Meditemur mortis rapacitatẽ:qua sic oẽs inuadit:ut nulli penitus indulgeat:nulli enim etati:nulli sexui:nulli conditioni:nulli deniqꝫ statui parcit:hunc qdem adhuc in utero clausus:illũ inualius pariẽtis: hũc infantulum:illum puerũ:hunc adolescentẽ: illum iuuenẽ:hunc uiꝝ: illum senem:alium quoqꝫ decrepitũ necat. Nõ rusticanos non nobiles non pauperes non diuites:non debiles:non fortes:nos ignaros:non doctos non stultos:non sapiẽtes, non religiosos, non seculares, nõ seruos non dños, nõ subditos non ꝑlatos, non duces, nõ ꝑncipes, nõ Imperatores, nõ deniqꝫ põtifices maxĩos relinquit, qn oẽs suo deglutiat uortice. Merito igit᷑ scriptũ est, Quis est hõ q uiuat & nõ uideat mortem. Hac eni post mãdati trãsgressionẽ oẽs nascimur lege, ut q natus ẽ moriat᷑ necesse sit. Dei quoqꝫ atqꝫ hoĩs filius xp̃s Iesus secundũ humanitatẽ hac sub lege natus crucis tormẽta mortẽqꝫ subiuit. Meditemur eius callidas fallacesqꝫ insidias, ut neqꝫ de loco neqꝫ de mundo neqꝫ de tp̃e neqꝫ de fine sua ualeamus in obsidione fieri certiores. Hinc Augustinus hoĩs deplorãs miseriã ait. Sup oĩa magẽa misera est, qa cũ nihil sit certius morte, ignorat tñ hõ finẽ suũ. Et cum stare se putat, tollitur & perit spes eius & nescit hõ quãdo & ubi moriat᷑ uel quõ, & tamẽ certus est ꝙ eũ mori oportet. Hinc saluator nos monet esse paratos, qm̃ nescimus diem neqꝫ horam aduẽtus eius, ꝓpterea Augustinus plane se scire astruit ꝙ mortales sumus, & ꝙ uelimus nolimus omẽs moriemur. Nil enim certius morte:nil hora mortis incertius. Nã nescimus quõ aut quãdo aut ubi moriemur. Has aũt incertitudines salubriter deus instituit ut qm̃ mors ubiqꝫ & semper nos expectat iugiter & in

omni loco parati esse debeamus, ut cum corpus reuertet ad terram: de q̄ sumptum est: spūs redeat ad eum: qui dedit illum. Magna igit miseri cordia dei est: quia nescit hō qñ moriatur: latet enī ultius dies: ut ob seruentur oēs dies. Si tenet te mundus illecebre circunquaq; blandiun tur: delectat pecunie magnitudo: delectat honoris fulgor: delectat po tentie terror. Delectant te ista? Sed audias? quid dicat Aplus nihil in tulimus in hunc mundum: sed neq; auferre aliquid possumus: quare ī harū caducarū fluxibiliumq; rerū oblectamentis caute īcedamus: ne ue lut ceci & dementes in illis ābulemus. Meditemur īexplacabiles mor tis terrores: & ineuitabiles eius angustias: inexplicabiles quippe tior: tremor: & terror est frēs Kmi: qñ a corpore aīa separat. Nāq; ī illa hora undiq; angustiæ imminent. Vox quippe detinet: & lingua uerbū ex cutere non ualet: reuoluit hinc inde oculos frequenter: uidet assistētes amicos uel pentes: filios: aut frēs agnoscit: & loqui non ualet: lamentā tes audit: & consolari eos non pōt: uenit enim hora qñ nō ē cogitatio filiorū: nec amicorū: & nullum interuenit negocium: nisi cogitatio de lictorum: quo uadat: qualem remissionē accipiat: qualisq; locus eā su cipiat. Assistunt subito angeli tartarei a deo tranmissi: tūc si īpi epara ta erit tota conturbabit: & de stratu fugam petere non poterit sed tūc oculis miseris & uultu plorabili: rogans: depcans: odorans: dicit: Mi serere mei amator humani generis: & uos angeli miseremi non me nu dam & sine fructu ad iudicem deportetis: non me peccatricē a corpoř segregetis. Rogo dimittite pet modicum tpis me penitere: suspirare: lamentari: elemosinas facere: depcor depcemi: rogo intercedite: qa ma le uitam expendi. Tunc imprimis opa sua quasi loquentia in conscīa dicent. Tu nos egisti: tua opa sumus: non te deseremus: sed tecū sp eri mus: tecum pgemus añ diuini iudicis tribunal. Subinde īpi loquent angeli dicentes: O aīa misera: oēs dies tuos ī peccato uixisti: & mō uis penitere. Sol tuus occubuit: finis tuus aduēit: deus iussit: egredere igi tur a corpore: separare & cruciare in æterno igne secundū opa tua nō est tibi de cætero spes salutis: sed ppetua dānatio. O sp deflēdā nunq̄ ue obliuioni tradēdā calamitatē. Quid tūc faciat aīmus oī auxilio & spe destitutus? Quo ibit: quo fugiet: quo se uertat: cuius implorabit auxilium: sub cuius confugiat presidium. Iudex inflexibilis est: testes

& accusatores atrocissimi instant: nãq; antiqui hostes eo tp̃e rapidi ef frenatiq; crudelitatis ac uiolentia imminent: ut quos uiuentes decepe runt: blandientes morientes rapiant seuiẽtes: tp̃s miserendi p̃terit: pec cata non mõ exteriora: sed singula patẽt cordis cogitamia. Quare frẽs mei dum in hac uita positi sumus: ita agamus: ut cum hinc migraueri mus: & caro nostra a uermibus ceperit in sepulchro deuorari: aĩa boĩs ornata operibus cum sc̃is oĩbus leuetur in cœlis. Eorum quos premisi mus a malis operibus nos retrahat interitus: attendamus eoꝝ calami tates ditium: & eoꝝ oĩm qui paulo ante nobiscũ erãt consideremus se pulchra: & quid fuerunt: quidue nunc sint: uel quid eis diuitiæ & secu li ꝓfuerint cupiditates comtẽplemur: Ecce nihil ex eis nisi soli cineres remanserunt: quibus si fandi modo daretur ptãs: hec nobis ꝑfecto di cerent uerba. Cur infœlices tm̃ ꝑ seculi discurritis uanitate? Cur tot ꝑ mundo insudatis laboribus: Cur tanta uiciorũ criminumq; coinqna mini labe? Considerate inquiunt defũcti ossa nostra: ut saltem sic uo bis horreatis cupiditatem & miseriam uestram. Quod uos estis nos fuimus. Quod nos sumus uos eritis. Ista omnia fratres sollicita consi deratione pensemus: pensantes paueamus: pauentes diem mortis & tã grande spectaculum: ante mentis oculos sp̃ habeamus: sicq; tante mi serie contemplatione affecti: uigilantissimi erimus nostre pudicitie de fensores. Platonis enim sñia ẽ: doẽm sapientũ uitã meditationẽ eẽ mor tis. Debemus igitur & nos animo p̃meditari quid aliqñ futuri sumus & quod uelimus nolimus abesse: longius nõ põt: quod diligentissime faciendum est: quoniã timor de futura morte mẽtẽ necessario cõcutit: & quasi claues carnis oẽs motus supbie (ut augustio placuit) ligno cru cis affigit: Qui ergo cõsiderat: q̃lis erit in morte: sp̃ pauidus ẽ in opati one: atq; inde ut in suis moralibus btũs Grego. inquit: in oculis suis quasi non uiuit: unde qui ueraciter in oculis sui cõditoris uiuit: nihil quod trãsirat appetit cunctis uite p̃ntis desideriis contradicit: & penæ mortuũ se cõsiderat: quia morituꝝ se mĩme ignorat. Perfecta enim ui ta est mortis meditatio: quã dum iusti sollicite pagũt: culparum laq̃os euadunt. Quocirca beatus Bernardus monet. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua. Nouissima uero quatuor sunt: mors: iudicium: gehenna: & gloria. Quid horribilius morte. Quid terri

bilius iudicio? quid ītolerabilius gehēna? & qd iucūdius gloria? mor
tis igitur horrorē: iudicium usq̧ quaq̧ tremendū: ardētis gehēne me
tum ab oculis cordi tui: elongari nullatenus patiaris: cogita pegrina
tionis tue miseriam: recogita annos tuos antiquos: cogita uite huma
ne picula: cogita fragilitatē ꝓpriam: cogita qualr oculi tui euellentur
ex capite: qualr uene oēs rumpent in corpore: & uniuerse artarie depſ
ſe opilabunt: qualr cor ſcindet dolore: qualr oēs diſſoluent iuncture
qualr oīs ſpēs decidet: oīs potentia deficiet: oīs cōiunctio ſepabit. Te
derelinquent pntes: derelinquent filii: derelinquent aīci: noti: proxi:
& familiares tui te deſerent: rumpet oīs corporis compago: diſſoluet
totius cōiuncti uinculum: non opes: non diuitiæ: non ſtatus: non ali
qua ꝓbitas tua: eo tpe ſuffragabit ambitioni tue. hec miser hō oīa co
gita: & ſi in hoꝝ pſeueraueris cogitatiōe: parum ſenties: quicqd foris
uidet eſſe moleſtum: dum toto corde circa interiorem moleſtiā occu
paris. Meditemur tremendi iudicii ſigna & pauores: de qbus tremēs
ac lugens Auguſtinus ita ſuā affatur aīam. O aīa ſterilis qd agis? qd
torpes aīa peccatrix? dies iudicii uenit. Iuxta ē dies dn̄i magnus & ue
lox. Dies illa dies ire: dies tribulationis & anguſtiæ: dies calamitatis:
& miſeriæ: dies tenebraꝝ & caliginis: dies nebule & turbis: dies tube
& clangoris. O nox dn̄i amara. Quid dormitas aīa tepida & digna e
uomi? quid dormitas? cur non expgiſceris? quia q non timet ad tan
tum tonitruū non dormit: ſed mortuus eſt? o arbor infructuoſa ubi
ſunt fructus tui? ubiq̧ ſpine pungentes: & amara peccata: que utinam
ſic penitendo pungerent: ut cōfrigerent: ſic amareſcerent ut euaneſce
rent. Sed forſitan paruū quid putas aliquod peccatū: quod p p̄uarica
tionē deum exhonorat. Quis aūt peccatū audebit dicere paruū: p qd
in eternū cruciabit? O lignum aridum & inutile eternis ignibus dig
num: quid rn̄debis in illo die: cum exigetur a te uſq̧ ad dietam celi oē
tp̄s uiuendi tibi ipenſum: & requiret a te: quō & qualr fuit expenſum
& totum quippe cōdemnabit: quicqd inuentū fuerit in te mali opis
& ocioſi ſermonis & ſilētii uſq̧ ad mimā cogitationem quam geſſiſti
ſiue fuerit ad dei uoluntatē ſiue non. O quot peccata ꝓrumpent & im
ꝓuiſo quaſi ex inſidiis. Quō non uides quot & quæ tunc eſſe etiā ma
la putas: quot & que tunc credis eſſe nudata: & facie ad faciē āppebunt,

tunc ingentia peccata·Ibi ꝓculdubio recipies ꝓut gessisti. Tunc iã nõ erit tp̃s misericordie: tunc pn̄ia non recipiet̃. Hic igit̃ cogita quid gessisti: & quid oporteat te recipe. Si multa bona & pauca mala multum gaude. Si multa mala & pauca bona: multum luge. Inutilis peccator: an non sufficiunt hec tibi ad effundendum sanguinẽ & medullas & lachrymas? Ve miserabilis duritia: ad quam confringendã leues sunt tã grandes mallei. Ve insensibilis torpor: ad quẽ excitandum mutũ ẽ tã terrificum tonitruũ. peccator inutilis satis hec tibi horrent: & ad cõtinuandum fletum & luctum: & ad effundendas iuges lachrymas sufficere tibi pñt. Sed certe grauedine in uentis miserie quicq̃ nõ debeo dissimulando tacere: & oculis aiæ meæ fruari: ne improuise irruãt repẽtini dolores: & subito ingruat tẽpestas intolerabilis. Certe non sic expedit peccatori. Si enim dico quicqd potero: & poterit excogitari nõdum ad id quod res est poterit coopari: igit̃ deducãt oculi mei lachrimas p diem ac noctem: & non taceat pupilla oculi mei. Auge etiã peccator: auge supioribus erũnis pondus & terrorẽ sup terrorẽ & ululatũ sup ululatum. Nam ipe te iudicabit: ad cuius cõtumeliã spectat qcqd iobediẽs deo aut ꝑuaricator peccat. q mihi bonũ ꝓ malo rddidit & cui malũ ꝓ bono rddẽdi: q nũc ẽ patiẽtissimus: tũc erit districtissimus: clemẽtissimus nũc districtissimus tũc heu me: heu me cui peccaui? heu q̃ dñm inhonoraui: & oĩpotentem ꝓuocaui. Heu o peccator quid feci? Cui feci: q̃ male feci. Ve de ira oĩpotentis: ne irruas sup me. Non ẽ qđ possit te tolerare intra me: o angustiæ hinc erunt peccata accusantia: inde erit terrens iusticia: subtus erit patens horridum chaos inferni: desuper erit iudex iratus: intus erit urens cõsciã: foris ardens mundus: iustus uix saluabitur. Peccator uero sic dephensus in quam ptẽ se ꝓmet: igitur cõstrictus ubi latebo? Et quia latere non potero: quo apparebo Latere erit impossibile: apparere erit intolerabile: illud desiderandum nusq̃ erit: illud execrandum ubiq; erit? Quis igitur tunc eruet me de manibus dei. Vnde mihi cõsilium: unde mihi salus? Quid ergro frẽs mei faciet uirga deserti? ubi (ut Gregorii uerbis utar) Concutietur cædrus paradysi? Quid faciet agnus ubi aries tremit? Si iustus uix saluabitur: impius ubi apparebit. Si oẽs cœlestes mentes: & uniuersa btõꝝ spirituum agmina superni iudicis timebunt pñtiam. Si Augustinus

pnie pr̄:charitatis fornax:humilitatis exemplar:norma uiuendi:sanctitatis splendor:fidei firmamētū:summū uas diuine sapie: & scīssime trinitatis imago:ita diem illum pauebat & tiebat. Nos uniuersis peccatorum generibus labefactati:quid facturi sumus? Si maximus ille diuine legis interpres ab oī mundanaꝝ reꝝ segregatis delitiis: diuus Hieronymus de se dicat. Quotiens diem illum cōsidero toto corpore contremesco:siue comedam siue bibam siue aliquid aliud faciam:semper uidet͛ uox illa terribil͛ sonare in auribus meis. Surgite mortui uenite ad iudicium. Nos ingenio pui meritis pusilli:reꝝ terrestriū desideriis affecti:q̄to magis iugiter cōquati:& oī tremore agitari dēmus. Et sp timere ac pauere ne tanti iudicis offendamus maiestatē. Meditemur quātū sit legitime certantiū p̄miū: ipossibile eni ē ut uoluptates saeculi non cōtemnat:qui gaudia coeli fida mente cōsiderat. V n̄ & beatus Grego.uilescere nobis aio ait. Quae hn̄tur in terris:si que & quot sunt:quae nobis ꝑmittunt͛ in coelis cōsideremus. Ob eā rem pens nr̄ inquit. Quāto auget͛ spes uidende illius.qua uehementer aestuo pulchritudinis:tāto ad illam totus amore u oluptasq̧ cōuertit͛. Sed quis eam pulchritudinem & caetera gaudia & p̄mia referare posset btōrum Nanq̧ beati de piculo maris huius eductu ad dn̄m portū tutissimum de pelago ad littus:de exilio ad patriam:de carcere ad coeli aulam:optata iam qete foelices puenerūt:& summo aeterne gloriae apice adepto foelici iucunditate in ppetuū laetant͛. O igitur uere bti bis: terq̧: quaterq̧ bti:qui maloꝝ oīum exuti:securi iam de imarcessibili gloria ad regnum coeleste puenire meruerūt:ad regnum inq̄ decoris: regnū:lucis:regnum inaestimabilis splendoris:regnum amoris:regnum oīum bonorū:regnū aeternū:regnū oīm saeculoꝝ:ubi lumē & pax ē:que exuperat oēm sensum:in qua scōꝝ requiescunt aīae & laeticia sempiterna sup capita eoꝝ:& gaudium optinent & exultationē:doloraq̧ ab eis aufugit & gemitus. O q̄ gloriosum est regnum:in quo scī oēs amicti lumine sicut uestiméto eoꝝ in capite coronā de lapide p̄cioso hn̄tes cū deo regnāt. O regnū aeterne btitudinis:ubi deus spes scōrū: & diadema glorie:facie ad faciē uidet͛ a scīs:undiq̧ eos laetificās in pace sua: q̄ oēm exuperat sensum:ubi ut nr̄ cōtemplat͛ p̄ceptor gaudiū infinitum laeticia sine tristicia:salus sine dolore:qes sine labore:lux sine tenebris

uita sine morte: oẽ bonũ sine oi malo: ubi uita nunq̃ senescit: ubi uita terminũ nescit: ubi decor nunq̃ pallescit: ubi amor nunq̃ tepescit: ubi sanitas nunq̃ marcescit: ubi gaudiũ nunq̃ decrescit: ubi dolor nullus sentit᷑: ubi gemitus nullus audit᷑: ubi triste nihil uidet᷑: ubi lætitia sp hẽtur: ubi malũ nullũ timet᷑: qm̃ ibi illud summũ & supmũ possidet᷑ bonũ: qđ ẽ faciẽ dñi uirtutũ sp inspicere. Excita igit᷑ te nunc aĩa abiice abste uniuersas seculi uoluptates: uerte terga carnis cõcupiscẽtiis: & oĩbus tyrãnis tuis: relique oẽs mũdi uanitates: & eleua teipam: eleua totum ĩtellectũ tuũ: & cogita quãtũ potes: q̃le & quãtũ sit illud bonum Si.n. sĩgula bona delectabilia sunt: cogita & intende: q̃ delectabile sit illud bonũ: qđ cõtinet iocunditatẽ oĩm bonoꝝ: & nõ qualẽ in rebus expimur hũanis: sed tanto differentẽ: quãtũ creator differt a creatura: Si.n. bona est uita creata: q̃m bona ẽ uita creatrix? Et si bona ẽ & iocũda salus creata: q̃m iocũdior ẽ salus: q̃ fecit oẽm salutẽ? Et si amabil᷑ est sapia creata: q̃m amabilior ẽ sapia q̃ oĩa ex nihilo cõdidit. Deniq̧ & si multæ & magnæ delectatões sunt in rebus delectabilibus: q̃lis & quanta ẽ delectatio in eo: q fecit ipa delectabilia. Quis aũt ẽ iste: tã magnus tã potẽs: tam sapiẽs: tã iocũdus: tã bõus tãq̧ suauis & amabilis: q ẽ sũmũ bonũ: & cã ẽ ois bõi: nisi deus nr̃? quo rẽ q fruit᷑ qd illi erit & qd illi: pscrutẽtur: pfecto qcqd uolet erit: & quicqd nolit nõ erit. ibi qppe erũt bona corporis & aĩæ: q̃lia nec oculus uidit: nec auris audiuit: nec cor hoĩs cogitauit. Cur ergo p᷑ multa uagaris homuntio q̃rẽdo bona multa aĩæ & corporis tui? Ama unũ bonũ: in quo sunt oĩa bõa: & sufficit: desidera simplex bonũ: qđ bonũ uerax ẽ: & satis est. qcqd enim amat caro nr̃a: quicqd desiderat aĩa nr̃a: nẽpe ibi est: & ibi amãt & desiderãt. Si pulchritudo delectat: fulgebũt iusti sicut sol. Si uelocitas aut fortitudo: aut libertas corporis: cui nihil possit obsistere: erũt sĩl᷑es angelis dei: qa si seiatur aĩale resurget corpus spũale: ptãte tñ nõ natura: Si lõga & salubris uita: ibi erit sana æternitas: q̃ iusti in ppetuũ uiuẽt: & salus iustoꝝ a dño: si sacietas saturabimur cũ apparuerit gloria tua Si æbrietas: inebriabunt᷑ ab ubertate domus tuæ. Si melodiæ ibi angeli cõcinũt deo sine fine. Si q̃libet mũda & ĩmunda uoluptas. Torrẽte uoluptatis tuæ potabis eos. Si sapĩa: ipa dei sapĩa oñdit seipam sapientiã. Si amicitia diligũt dñm plusq̃m seipsos: qa illi illum: & se iuuicẽ

per illum:ille se::& illos p seip̄m. Si concordia oībus illis erit una uo
luntas. Si ptās: erit eis una oīpotēs uoluntas sua: ut deo sua. Nam pōt
deus qđ uult p seip̄m: ita poterūt illi: qđ uolent p illum: quia sicut il
li non aliud uolent q̄m ille: ita ille nolet quicqd illi nolent: & qđ ille
uolet non poterit nō eē. Si honor: si diuitiæ: deus seruos suos bonos
& fideles sup multa cōstituet: imo filii dei & dii uocabunt̄. Et ubi erit
filius dei: erunt & illi. heredes quidē dei: coheredes aūt xp̄i. Si uera se
curitas amat̄. Nēpe ita certi erūt illud bonū nūq̄m: ł nullatenus de fu
turo pdituros: sicut certi erūt se non sua sponte amissuros: nec delecta
torem deū illud bonū delectatoribus iuuitis ablaturū: nec aliud deo
potentius inuito deo & illis: eē supallaturū. Si ip̄a deniq̧ delectat dul
cedo: ip̄e sublimis & gloriosus deus: ē dulcedo inestimabilis: p quam
oīa amara dulcorant̄. Nam eius dulcedo Stephano lapides torrentes
dulcorauit. Eius dulcedo Laurentio craticulā dulce fecit. Pro eius dul
cedine ibant Apl̄i gaudentes a cōspectu cocilii: qm̄ digni hiti sunt ꝓ
nomine Iesu cōtumeliam pati. Ibat Andreas securus & gaudēs ad cru
cem: qm̄ ad xp̄i ꝓperabat dulcedinē. hec summi dei dulcedo: ip̄os apo
stoloꝶ p̄ncipes sic impleuit: ut ꝓ ip̄a crucis patibulū unus eligeret: al
teri quoq̧ caput gladio feritatis supponere nō timeret: Pro hac emen
da pellem propriam beatus Bartholomeus dedit: pro hac gustanda
ueneni poculum Iohannes intrepide potauit. Hanc ut in Tabor gus
tauit Petrus omnium inferiorum oblitus: clamauit quasi ebrius dicēs
Domine bonum est nos hic eē: faciamus hic tria tabernacula: hic mo
remur: hic cōtemplemur. hic dilectemur: quia nullo alio indigemus:
sufficit nobis dn̄e te uidere: sufficit inqt tāta dulcedine satiari: unā stil
lam dulcedinis iste gustauit: & oīm inferioꝶ oblitus: oēm aliā dulce
dinē fastidiuit. Quid putas dixisset: si magnā illā æternā infinitamq̧
dulcedis mltitudinē ditatis tue dn̄e gustasset. quam abscōdisti timēti
bus te: Hāc dulcedinē tuā deus & illa gustauit uirgo Aghata dū læti
ssima & gl'ant̄ ibat ad carcerē & q̄si ad epl'as iuitata agonē suū tibi dn̄e
p̄cibus cōmēdabat. hac scissima Mōaca iebrietate rapta & sup terrā ele
uata clamabat: uolēus ad celū fideles: uolēus ad celū: hāc cū scūs degu
stasset dauid cecit: q̄ magna mltitudo dulcedis tue dn̄e: q̄ abscōdisti ti
mētibus te: eāq̧ gustar̄ mōebat iqēs: gustate & uidete qm̄ suauis ē dn̄s

Quis ergo tam ſtultus:tam inſanus:tam demens:tamq̧ mēte captus
eſt:q pro modica carnis:aut oculoꝝ:aut mundi cōcupiſcentia: tot tā
taq̧ uelit amittere bona:tanta quoq̧ dīne dulcedīs uoluptate priuari
Meditemur p̄cci malignitatē atq̧ uilitatē. Nihil ē enim pccō peius: ni
hil deteſtabilius:nihil uilius:nihil deterius: nihil deniq̧ intellectiue
nature officientius. Eteni angelica hūanaq̧ natura cū a ſummo eēt opi
fice ſole clarior cōdita peccati labe ſup oēm carbonē ē nigrior effecta.
Peccatū.n.ex ſūma libertate in ſeruitutē:ex ſcīa in ignorātiam:ex pul
chritudīe in turpitudinē:ex ſatietate ī eſuriē:ex cælſitudīe ī imū:ex hy
laritate ī meſticiā:ex rectitudīe ī obliquū:ex pr̄ia in exiliū:ex honore
in ignominiā:ex pace ī p̄liū:ex iocūditate ī amaritudinē:ex amore &
gr̄a in odiū redigit hoīem: ꝓpterea ſtoicus ille Seneca inquit. Si ſcirē
deos ignoſcituros & hoīes neſcituros: adhuc ꝓpter pccī uilitatē peccarē
dedignarer: ꝓpterea ſcūs pr̄ Auguſtinus ait. Si hic peccati pudorē: & il
lic cinerē:& īferni uiderē horrorē:& neceſſario ī unū eoꝝ haberē imer
gi:prius me ī infernū immergerē:q̄ peccatū ī me cōmitterē. Mallē eni
purus a pccō & īnocēs gehēnā ītrare:q̄ pccī ſorde pollutus cœloꝝ reg
na tenere:cū cōſtet ſolos malos in īferno torq̄ri:& ſolos bonos ī cœle
ſti btītudīe fouēri:ob eā rē dolēs:ita fugiendū eē meditar̄. Heu pecca
tū nomē horrēdū:res deteſtabiles:nullo mō cōpabilis: cecus nō uidet
foueā:ī quā cadit:īſanus putat ſe dēre facere qđ facit:qa ſpōte facit pec
catū uidēs & ſciēs:& p̄cipitio ſe tradidit:mors & tormēta tm̄ ſūt:& in
ſe ſœda nō ſūt:qa ordīata ſūt:peccatū ē ī ſe hēt fœditatē ſuā:& in ſe tra
hit æternā īfœlicitatē. Melius.n.erat eligere tormētū:qđ p ſe fœditatē
æternā nō attrahit:q̄ peccatū:qđ cū fœditate ſua dolores æternos iun
git. Et certe o miſer hō:ipā ſola plus ē uitanda pccī fœditas: q̄ q̄libet
tormētoꝝ acerbitas. Meditemur ſaluatoris & dn̄i nr̄i Ieſu xp̄i paſſio
nem:quæ tante uirtutis eſt:ut non modo a carnis cōcupiſcentia:uerū
etiam a cunctis periculis:peccatis & uniuerſis malis potens eſt nos li
berare. Vnde ſicut Hebraycus ille populus cum a ſerpente morderet̄
ſerpentem æneum in ligno pendentem intuens ſanabat̄:ſic quēcunq̧
momorderit aſtutia ſathanæ:ſi intueatur xp̄m in ligno pendentē ꝓ
culdubio ſanabit̄. Nanq̧ pp̄ls eſt chriſtus:q̄ quæcunq̧ figura chriſti
at uero ſi illud potuit figura xp̄i:q̄to magis hoc poterit uerus xp̄ūs?

Sed tunc xp̄m in crucis ligno pendentem uere inſpicimus:qñ mentiſ
oculis ſui ſciſſimi penſamus acerbitatem martyrii: crucifigiẽtes carnẽ
noſtram:Iuxta Apl̄m ſcribentem ad galathas:cum uitiis & concupiſ
centiis nr̄is:congruit enim noſtræ infirmitati :ut qui deum crucifixi
meditamur paſſionem:rep̄mendarum carnaliũ uoluptatũ nobis cru
cem faciamus.Nihil eſt enim quod tm̄ terreat diabolum: ſicut :arma
paſſionis xp̄i:quibus etiam uictus & debellatus & eiectus fuit.Ob eã
rem uir doctiſſimus Origenes tantam eſſe inquit uim crucis xp̄i:ut ſi
ante oculos ponatur & in mẽte ſideliter retineatur:ita ut ĩ ipam mor
tem xp̄i intentus oculis mentis aſpiciat:nulla concupiſcentia:nulla li
bido:nullus ſetuor:nulla eam ſupare poſſit inuidia:ſed cõtinuo ad ei
us p̄ñtiam totus ille peccati & carnis fugat̃ exercitus:quod diuus pẽs
nr̄ Auguſtinus in ſeip̄o experienſ aiebat.¶Cũ me pulſat aliqua turpiſ
imaginatio ſeu cogitatio:recurro ad uulnera xp̄i:cum me p̄mit caro:
recordatione uulnerꝝ dñi mei reſurgo:cũ diabolus pat inſidias:ſugio
ad uiſcera dñi mei:& recedit a me.Si ardor libidinis moueat membra
mea:recordatione dñi nr̄i filii dei extinguit̃.In oibus aduerſitatibus
non inueni tam efficax remedium:q̃ uulnera xp̄i:in illis dormio ſecu
rus:& requieſco intrepidus.Chriſtus mortuus eſt ꝑ nobis.Nihil igi
tur tam ad mortem:quod ꝑ mortẽ xp̄i non ſanet̃.Tota ſpes mea in
mortem dñi mei:mors eius meritum meũ:refugium meũ:ſalus mea:
& reſurrectio mea.ꝓinde in libro de uirginitate nos fixe atten teq; ad
xp̄i crucifixi myſteria inſpiciamus ita iubet⁊inſpice uulnera pendẽtiſ
ſanguinem moriẽtis:p̄cium redimẽtis:cicatrices reſurgẽtis:caput hẽt
inclinatum ad oſculandum:cor apertum ad diligendum: brachia ex
tenſa ad amplexandum:totum corpus expoſitum ad redimendum:
hec q̄ta ſint cogitate:hæc ĩ ſtatera cordis ur̄i appẽdite:ut totus uobis
figuret̃ in corde:q totus ꝑ uobis ſuit fixus in cruce.Nempe ſi hæc ad
memoriã reducant̃:nihil ẽ tã durꝫ:quod non æquo aĩo toleret̃⁊ſpua
enĩ ut inquit Caſſiodorus toleramus:ſi recordamur qd biberit ad pa
tibulũ:q nos inuitat ad cœlũ.Ille.n.obprobria:irriſiones:cõtumeliaſ
alapas:ſputa:flagella:ſpineã coronã:crucẽq; ſuſtiuit:& nos miſeri ad
nr̄am cõfuſionẽ uno fatigamur ſermõe:ille cunctas pro nobis ptulit
afflictiones:& nos pro nobis exiguas non ſuſtinemus tentationes:

Ipe tentari uoluit: ut tentationibus resistendi nos doceret: mortem subiuit ut nos a morte liberaret: gladium ignéq; misit ĩmũdũ: ut dei angelorũq; nanciseceremur pacẽ pati undiq; uoluit: ut & ultro & citro impassibiles fieremus: quid plura? O inexplicabilẽ clementiã: uniuersi dñs accepit formã serui: panis exuriuit: fons sitiuit: lux obscurata ẽ: uirtus infirmata: uita mortua: redemptor uẽditus: ut his oĩbus obnoxius hõ liber efficeretur. Sed qd ẽ: quod nobis ad hãc cõsequẽdã liberationem posset esse impedimento: nisi ut ingrati effecti tanti efficeremur martyrii ĩmemores? Quare frẽs mei quos una aĩmi cõplector lætitia: nulla non dico hora: sed cuiuscũq; tpis non ptercat morula: in q̃ saluatoris nñi non memoremus passiones: cuius memoria ut astruere non uereor ppugnaculum ẽ inexpugnabile oĩm uiolentiũ aduersari: Mediteımur summi dei erga nos ineffabilem bñficentiã misericordiã & charitatẽ. Tanta ẽ enim erga nos beneficiorũ magnitudo: ut ligua mortalis illam explicare non posset. Nihil enim ex nobis sumus: nullius meriti auctores: nullo pmio remunerandi: sua tñ bonitate: & eẽ & mereri: & pmium contulit: & non quidẽ esse solum: sed uiuere: sentire moueri & intelligere: quibus non solummõ cum lapidibus: cũ arboribus: cum beluis: sed etiã cũ angelis pticipes essemus ineffabiliũ munerũ bonitatis sue: & nõ angel' tñ: sed sue maiestati nõ siles faciẽs: sua insigniuit imagine: qua dedit ut non solũ serui sed filii eius fieremus credentes in eũ. Et in ipo creationis exordio in maxiarũ delitiarũ padiso hoĩem locauit: ut ibi uiueret sicut uellet: q̃diu seruaret quod ipe iusserat: cibum ei tribuerat ne esuriret: potum ne sitiret: lignum uitæ: ne illum senecta dissolueret: uiuebat prsus sine pena: sine doloribus: sine quacunq; mala ualitudine: & oĩo sine ulla egestate sic item ei uiuere in ptãte dederat: ut posset non mori: si pia obedientia sua custodiret mãdata: Et cũ iubẽti placuisset: cœlestium mentiũ absq; ulla morre adiuisset cõsortium omnium uisibilium inuisibiliũq; rerum pspicuã hẽbat cognitionem: magna uirtute præditus toti impabat uniuerso. Nẽpe uiuentia omnia cœlestæs orbes soli luna & sidera cuncta suo subiitiebantur imperio. Nulla sibi a summo opifice denegabantur munera. angelorum & ipsius deitatis adhuc in terrestri residens solio: sepe numero lætatus uisiõe: mellifluis reficiebatur colloqis. Sed phdolor

ꝗ cũ hõ in tãta eẽt celſitudĩe cõſtitutus:tot affectus honoribus:tãtis decoratus muneribuſ nõ intellexit:& iõ cõpatus eſt iumẽtis inſipientibus:& ſilis factus eſt illis:quoꝝ peſſima & inſana hec eſt cõditio:ut ĩpinguata & incraſſata:cõtra nutritorẽ:paſtorẽ:cuſtodẽq; ſuũ ꝛ̃calcitrẽt Incraſſatus igiť & ĩpinguatus miſer hõ tot ineffabilibus muneribus:cõtra tantũ largitorẽ recalcitrãs:cũctiſciens fieri uoluit:& seducte ſeſe placere maluit:ut uiliter ꝑiret:q̃ ſui cõditoris ſeruare mãdatũ:ut in æternũ regaliter uiueret:ꝑinde nõ a loco tm̃ optiaꝝ uoluptatũ inſqualentẽſentibus terrã eiectus:ſed ab ĩmortalitatis cõditione:ad mortis neceſſitatẽ:a ſumma ualitudine in oĩm egritudinũ genera:a maxĩo imperio ad deꝑmentẽ ſeruitutẽ:a cũctis oblectamẽtis ad innumeras amaritudines:ab ineffabilibus bõis ad inexplicabiles erũpnas & miſerias a libertate maxĩa ad ꝑpetuã captiuitatẽ:iubente deo:angelico flãmeo pugione pellente ſuis exigentibus demeritis miſſus eſt.Et cũ neq; ĩpe ꝓthoplauſtus:neq; totius ſuæ poſterioritatis quiſpiã nũq̃ tãti fuerit:qui iuſtiſſimi & ſapientiſſimi iudicis potuiſſet irã placare:eiuſq; tolleř maieſtans offenſam:ut a tartareis humano generi erepto carceribus aditus in cœlo pateret:ĩpe mirãrũ deus:antiqua ſua motus pietate:non ꝑ creaturaꝝ quãpiã:cui tantæ delendæ culpe nulla poterit eẽ ꝑtãs ſed æternã ſuã deſtinauit ſapiam:ut qui elatus in appetẽda dei ſcĩa peccauit:ꝑ humanatã humiliatãq; ſapiam eiuſq; ꝛ̃dimereť.O mirabile myſteriũ:o ĩmẽſam pietatẽ:o inexplicabilẽ charitatẽ:deus factus ẽ hõ:dñſ factus eſt ſeruus:ĩmẽſus factus ẽ circũſcriptus:ĩpaſſibilis paſſibilis:immortalis mortalis:maieſtas infirmitas:cælſitudo glorie:obprobrium hoim & abiectio plebis:ut uenũdatus hõ peccatis ꝛ̃dimereť:dãnatus ſaluareť:captiuus libetareť:lapſus erigereť:miſer opreſſuſq; glorificareť:extollereť hõ.O igiť deteſtanda hois ĩgratitudo:q iugiter tot tãtorũq; nõ fuerit mẽor bñficioꝝ:q ꝑ cõſeruandis hmõi bñficiis ſeiꝑm pudicũ caſtũ mundũq; ſe non cõſeruatſ.Non enĩ benigniſſimus deus pro tanta erga nos munificẽtia ſua:a nobis aliud q̃ nĩæ mentis mũditiam poſtulat.Ĩpe enim oĩs glorie & pulchritudĩs auctor:nos in conſpectu cælſitudinis ſuæ pulchros mũdos nitẽteſq; glorioſos eſſe affectat.Et qm̃ ut mũdi ſimus ꝑcellẽtiſſimũ nobis eſt munus:nõ nobis illud:ſed ſue eſt gr̃e aſcribẽdum:ſine qua etiam non fuit nobis collatũ.

Nanq͛ ſublimis & glorioſus deus nulli aliquid dēt: quia gratuita oīa pſtat. E ſi quiſq͂ diceret: aliquid ab illo ſuis meritis deberi: certe ut eēt non ei debebatur: non enim erat cui deberetur: & inde quod meritū ē cōuertere debes ad deum: ex quo es: cū ex ipo etiā melior ſis: ex quo hēs ꝙ ſis: qm̄ quid ē meritū hoīs ante grām? Quō merito pcipiat gratiam? cū oē meritū nr̄m nō faciat i nobis niſi gra? & cū deus coronat merita nr̄a: nil aliud coronat niſi munera ſua ſ(quecūq͛ igit̄ bona hēmus corū auctor ē deus?) Et ſi bonoꝝ operū miſtri ſumus: hoc inſup deus gratuita bonitate cōfert. Itaq͛ ut cardinē epilogemus ſermonis oē eſſe nr̄m: oē meritū: oē pmiū: oē deniq͛ bonū: ipe gratis cōtulit: qui ē ſummum bonū. Ob eā rē in cōmentariis Dauiticæ pphetiæ ita nr̄ q̄rit preceptor. Quid dicturi ſumus ei: qui pmo gratis non fecit? quia bonus eſt: non quia illo aliquid meruimus? Deinde de ipa reparatōe. de ſecūda. ſ. natitate quid dicturi ſumus? Merita nr̄a feciſſe: ut nobiſ illa ſaluſ ppetua mitteret̄ a dn̄o? Abſit: ſi. n. merita nr̄a id facerēt: ad dānationē noſtram uenirent. Non enim uenit ille ad inſpectōnē meritoꝝ: ſed ad remiſſionem peccatorū. Non fuiſti & factus es. Malus fuiſti: & liberatus es. Quid deo dediſti? Quid non ab eo gratis accepiſti? Merito & gratia nominatur: : quia gratis datur: exigitur ergo ut & tu gratis colas eum. Attende igitur ad teipm: o homo: Attende o Monace. Attē de quid merebatis: uide ſi occurrit tibi niſi pena: ſi occurrit niſi ſupplicium. Vides ergo quid tibi debebatur. & quid dederit: & quid gratis dedit. Data eſt uenia peccatori. datus eſt ſpūs iuſtificationis. Data eſt charitas & dilectio: in qua bona omnia facias: & ſuper hoc dabit & uitam æternam & ſocietatem angelorum. Totum hoc de miſericordia accepiſti: merita igitur tua nunq͂ iactes. Quia & ipſa tua merita: illius ſunt dona. Quod cum idem ſane comtemplaretur: ad diuinam clamabat maieſtatem: Quoad fieri poſſit: eius numerās beneficia hoc pacto O ſapientia quæ aperis os mutorum. O uerbum per quod facta ſunt omnia. Aperi os meum. Da mihi uocem laudis tuæ ut enarrem omnia beneficia tua: quæ mihi domine a principio cōtuliſti. Ecce enim ſū quia tu creaſti me: & ꝙ me creares in numero creaturarum tuarum ab æterno tu pordinaſti anteq͂m qcq͂m faceres a pncipio: añq͂m extē deres celos: nec dū erāt abyſſi: adhuc terrā nō feceras: nec montes ſun

daneras: nec dum fontes erupant: anteq̄ hec omnia faceres p uerbum
tuum feceras me & creaturam tuā fore certissima ueritatis tuæ ꝓuidē
tia ꝓuidisti: & creaturam tuam me esse uoluisti. Et hoc mihi dn̄e beni
gnissime deus altissime: pr̄ misericordissime: potētissime: & sp mitissi
me: quæ mea merita: que mea gr̄a: ut cōplacent̄ añ cōspectum tue ma
iestatis creare me? Non enim eram & creasti me: nihil fuerā: & de nihi
lo me eē fecisti. Quale aūt aliquid? Non stipulam: non ignē: nō auē l
piscem: uel serpentem: uel aliquid ex brutis aīalibus: non lapidem: nō
lignum: nec aliquid ex eorum genere: q̄ tm̄ eē pn̄t: & crescere & sentir̄
sed sup hec oīa uoluisti me eē: & ex his q̄ crescunt & sentiunt: quia sū:
cresco & sentio: & paulominus me parem creasti angelis: quia te cog
noscendi cū ipis rōem accepi. Sed paulominus utiq; dixi: quia illi faci
em tuā iam hn̄t p spēm: ego uero p spē. Illi facie ad faciē te uident: ego
uero p speculū in enigmate. Illi plene: ego uero te uideo apte. Sed cū
uenerit quod futurū est: euacuabit̄ quod expte est: qn̄ reuelata facie
iam faciē tuā uidebimus: quod iā ꝓhibebit nos esse minores paulomi
nus ab angelis: quos tu dn̄e corona spēi: ornata gloria & honore: co
ronaueris: quos tu dn̄e nimis q̄si & aīcos scōs tuos honorificaueris: ī
mo potētia pes illos angel̄ feceris & eq̄les. Nēpe & ueritas tua dicit: e
q̄les erūt angel̄: & filii dei erūt. Quid nimir; si filii dei sūt: si pares sūt
angel̄: uere qdē erūt filii dei: qa filius hoīs factus: ē filius dei: hec igit̄
cōsideranti mihi: fiducia ē mihi dicere: hō nō mīor paulominus ab an
gelis: qa deus hō & hō deus: & nō angelus. Et dicā ꝑpter hoīem creatu
rā dignissimā: qa uerbū qd̄ erat ī ꝑncipio deus apud deū: uerbū p qd̄
deus dixit. Fiat lux & fcā ē lux: angelica. s. natura. Verbū p quod deus
creauit oīa ī ꝑncipio: idē uerbū caro factū ē: & hītauit ī nobis: & uidi
mus gloriā eius: gloriā q̄si unigeniti a pr̄e. Ecce gloria per quā glorior
ecce gaudiū per qd̄ gaudeo dn̄e deus meus uita mea & gloria aīe mee
Et uere gloria: uere gaudiū: uere salus aīe mee. tu es xp̄e deus meus qa
nō mō sic me fecisti ut tuus eēm eterna sapīa pr̄is: cū nō eēm: sed 'rede
misti cū periissē: ut hūiliatus fuisti: ut hō eēs: & obediēs ei fieres usq; ad
crucis mortem: perierā utiq; domine: & mortuus fuerā: & ad mortuū
descendisti. Mortalitatem suscepisti: ad seruū rex descendisti: & ut ser
uū redimeres: te ipm tradidisti: & ut ego uiuerē tu mortem suscepisti

Mortem uicisti & me restaurasti: cum te humiliasti: pierã & abieram
& in peccatis meis uenũdatus eram. Venisti ꝑ me ut me redimeres: &
tm̃ me dilexisti: ut sãguinẽ tuũ ꝑciũ tuũ dares ꝑ me: dilexisti me plus
q̃ te: quia mori uoluisti ꝑ me: tali pacto: tam caro pretio reduxisti me
de exilio. Redẽisti me de seruitio: retraxisti me de supplicio. Vocasti
me noie meo. Signasti me signo tuo. Et ut memoriale tuum sp̃ esset ĩ
me: & nunq̃ recederet a corde meo: qui ꝑme non recessit a cruce. Vn
xisti me oleo tuo: quo tu unctus fuisti: & a te xp̃e dicerer xp̃ianus. En
in manibus tuis descripsisti me: ut sp̃ sit mẽoria mea apud te: si tñ me
moria tua fuerit iugiter apud me: sic igit᷑ gr̃a tua & misericordia tua:
semp ꝑuenerũt me: de multis nanq; piculis liberasti me liberator me
us: qñ erraui ad uiam reduxisti: qñ ignoraui me docuisti: qñ peccaui:
corripuisti me: qñ fui tristis consolatus es me: qñ desperaui cõfortasti
me: quãdo cecidi erexisti me: qñ steti tenuisti me: quan do iui duxisti
me: qñ ueni suscepisti me: qñ dormiui custodisti me: qñ clamaui exau
disti me. Hec & multa alia bñficia largitus es mihi dñe deus meus ui
ta aĩæ meæ: de quo dulce est mihi sp̃ loqui: sp̃ cogitare sp̃ tibi gr̃as a
gere: ut possem te ꝑ oĩbus bonis tuis laudare & amare toto corde: &
tota aĩa: & tota fortitudine mea: simul ex oĩbus medullis intimis cor
dis: oĩumq; cõpagum meaꝝ: btã dulcedo deus meus oĩum: qui delec
tant᷑ in te. Sed impfectũ meum uiderunt oculi tui. Oculi inq̃ tui m᷑
to lucidiores sup solẽ: & aspitientes oẽs uias hoĩs: & ꝓfundum abissi:
qui in oĩ loco sp̃ cõtẽplant᷑ bonos & malos: ꝙ cum tãta suæ mẽtis sit
pſpicacitas: caueamus ne corda nr̃a aspiciat impudica: ne labe infectos
libidinis: nos a suo cõspectu abiiciat. Cogitemus etiã frẽs: quo pacto
ei displicere audeamus: qui nos tot ac tantis donauit muneribus: qs
enim non cõfundatur quippiam coram illius oculos operari turpitu
dinis: qui nihil ad eius cõmodum honoremq; faciendum omisit.

Septimum conseruande pudicitiæ remedium est frequẽs: pura: &
nuda omnium etiam cogitationum: ex quibus quis ad impudicas cõ
citatur actiones confessio. Conatur enim antiquus aduersarius noster
nobis persuadere: ut uana cogitamina: eorum pudorem leuitatemq;
suggerens: non confiteamur: quatenus per illa dum inconfessa in ani
mo resideant titillemur uexemur & uramur: sicq; labamur in cõsensũ

Nota de confessione

quo subrepto iam pudicitia pereat:ppterea sicut talium cogitationũ
uulnera nunc eodem instigante aduersario:nunc ppter legem mẽbro
rum repugnantem:nunc tactum uanumq; aspectũ inflãmantẽ: nunc
ppter male actorũ memoriã:uix nunq̃ deesse p̃nt:sic & cõfessiõis me
dicamenta deesse non debent. Non enim uult deus ut has uanas con
fiteamur cogitationes:sicut nec & cætera peccata nr̃a q̃ ipse ea ignoret
cum oĩm cognitor sit:& oĩa sint coram sue maiestatis ocul' nuda:sed
quia diabolus hoc desiderat:ut inueniat quod nobis ante tribunal iu
dicis æterni obiiciat:iõ neqter psuadere nititur:ut magis defendere q̃
accusare peccata nr̃a uelimus. Econtra aũt dñs nr̄ quia misericors & pi
us ẽ:& nr̃æ salutis amator: uult ut ea cõfiteamur ĩ hoc sæculo:ne p ill'
cõfundamur in futuro & tremendo iudicio. Si enim cõfitemur nos:il
le pcit:si agnoscamus ille scit. Serpens autẽ ille quõ instituit: ut hõ ca
deret qui stabat sic agit:ut qui cecidit non resurgat:iõq; aduersus ĩcan
tationes eius & insidias:quibus nũc impedire nobis uult confessionẽ
peccati resistamus:quia enim scit nos nõ posse redire: nisi p humilita
tem:qui p supbiam lapsi sumus:ad quã ipse nobis dux fuit: oĩ studio
& conatu confessionem:que nutrix est humilitatis nobis ĩpedire.nos
uero eius puersa studia dirumpentes xp̃um humilitatis ducem sequa
mur:eius rogitantes clementiam:ut pedes nr̃os dirigere digner' in ui
am pacis:p quam in uiam tabernaculi admirabilis usq; ad domũ dei
in uoce exultationis & confessionis ambulemus. Vere enim confessio
ipsa uiua est:p quam relinquimus castra tartarea: p quã sathanæ supa
mus impugnationes:p quã abiicimus uitia:p quam pudicitia humi
litate fide spe charitate & cæteris ornamur uirtutibus:immo oĩm earũ
ipsa ineuertibile nobis est ppugnaculum. Cõfessio est aĩarũ currus:sca
la cœli:ingressio ad dñm:collatio glorie:& uere fœlicitatis cardo. hic
pceptor nr̄ in libro de uerbis dñi ait. Cognosce quid es: cognosce te ĩ
firmum:cognosce te hoĩem:cognosce te peccatorem: cognosce illum
qui iustificat te:cognosce quia maculosus es: Appeat in cõfessiõe tua
macula cordis tui:& ptinebis ad gregem xp̃i:quia cõfessio peccatorũ
inuitat medicum sanaturum. Semp igitur confitere: sp enĩ habes qđ
confitearis:difficile quidem est ut in hac uita sic homo moretur ut ni
hil inueniatur in eo quod reprehendat'. Et si magna deseruisti:nõ dẽs

propter id:parua contennere:ex contemptu enim parua fiunt magna
ex continuo modicæ aquæ decursu:magnum cõsueuit pelagus cõgre
gari:opus est igitur:ut non in magnis solum:sed etiam in mĩmis :ac
leuibus te reprehendas:ne ille te rephendat:qui cõdemnaturus est.

Octauum custodiende pudicitiæ remedium est:ut imminentibus
tẽtationibus mens ip̃a ad alia distrahat̃:utpote ad eas quas diximus
meditationes:aut quascunq; alias aĩ uel corporis salutiferas occupatõ
nes:iuxta beatum Hieronymũ admonentẽ:sẽp aliquid boni operis fa
cito:ut te diabolus inueniat occupatũ.Quoniã qui carnis suæ deside
riis non resistit:ut diuus Bernardus in libro de interiore hoĩe inquit:
motus cordis sui custodire negligit:& ita tandem praua cõsuetudine:
alligatur:ut postmodũ uolens eis resistere non possit:ppterea quoti
ens hmõi consiliarios improbos:& iniquos in unum cõueuire senris:
non eis consenrias:sed illico excute te:nunc ad orationem:modo ad
operationem:sepe aũt ad meditationem:nec p̃us cesses:donec illi eua
nescant.Intuere quõ xp̃s stetit in cruce:cousidera quõ morieris uł ubi
uel qñ.Statue te ante terrificum tribunal tremendi iudicis:descẽde us
q; ad infernum inferiorem:& ibi cerne:quõ aĩæ p peccatis suis puniũ
tur.Talis enim cogitatio post baptismũ remedium est contra turpes
cogitationes.Quantũ insuper aduersantes etiã si dedita opera inferan
tur psint.Idoneus testis est Adolescens cenobita:qui cum(ut seniorũ
patrum narrat historia)nullis ieiuniis:nullis disciplinis:nullisq; orõi
bus ardentis libidinis potuisset flammã extinguere.Seniores monas
terii consuluit:ex quibus unus & prudentia & scimonia clarus palam
sic eum hortatus est:ut in obsecrationibus & domatione carnis pseue
raret:qm̃ perseuerantia omniũ esset palma certaminũ.Ex alio latere ue
rens fratris lapsum:clandestinas in eum texuit insidias:iubens nõnul
lis:ut quocunq; eum inuenirent in loco:ei insidiarent̃:improperia cõ
tumelias:conuitia & maledicta quæcunq; imponendo atq; inferendo
ip̃iq; prepositum citiores pclamantes adirent:inducerentq; testes:qui
eum in cunctis causis rerum esse profiterent̃:qui cũ pro saluanda fris
aĩa iussis iam per annum puisset.Simulans illatarũ iniuriarum senesci
um esse interrogauit.Senior Adolescentem:an solitis ureret̃ tentatõi
bus:cui rñdens ait:mihi quottidie iniuste accusato:mihi q̃ iniustis

tot affecto iniuriis:ac ob eas continuo gementi & lugenti uiuere non
licet:fornicari quõ licet?& eo pacto dei seruo aduersa salutifera extite
runt medicamia:cũ ab eo ꝓrsus carnis illecebrosos stimulos & demo
num tollerent insidias. Quocirca sane ab Augustĩo dictũ est:q̃ aduer
sitatis flagellum interius & exterius glorificat creatorẽ:cõpellit nolen
tem:erudit ignorantẽ:custodit uirtutem:ꝓtegit infirmitatem:excitat
torpentẽ:humiliat supbientẽ:purgat penitentẽ:coronat innocentem
nuntiat ad mortem supuiuentẽ:pinde uirtus p quietem:ut btũs gre
gorius inquit in Iob se exercuit:sed uirtutis opio cõmota per flagella
fragrauit:qm̃ sicut aromata fragantiã suam non nisi cum incendunt
expandunt ita scĩ uiri:oẽ quod uirtutibus redolẽt in tribulationibus
innotescũt.¶Et nimiꝝ qui in campo certamis huius mundi: ĩ quo oẽs
positi sumus:dolores:plagas:tribulationes & aduersitates nõ suscepit
in futuro ingloriosus apparebit.

Onum custodiende pudicitiæ remediũ ẽ opportunitatis euitatio
nanq; loci psone tpisq; cõmoditas facile inducũt hoĩem ad peccandũ
Perinde btũs pr̃ nr̃ Augustinus nunq̃ cum muliere loqui solus uole
bat:etiam si referandum aliquod euenisset arcanum. Et si forsitã aliq̃
emergenti necessitate aliquã audire cõpelleret id mĩme faciebat nisi q
testes essent antea ꝑordinauisset:quod cum exemplo docuisset:iure ꝑ
cepit in regula. In ecclesia aut ubicunq; fœie sint inuicem uestrã pudi
citiam custodite.¶Tm̃ quippe hoĩem fœiarũ inuadit cõuersatio:ut ne
mo sit tam castus:quem ex diuturno oportunoq; cõmertio non pro
sternent:quoniã aculeus peccati ẽ forma fœminea:& mortis cõditio ñ
aliunde surrexit q̃ de muliebri substantia.¶Ideirco eo in libro:quem d̃
clericoꝝ singularitate inscripsit Augustinus ait.¶Sepamĩ ꝑcor:sepamĩ
a contagione pestifera:quãtũcunq; fuerit unusquisq; lõgius ab aduer
sis:tantum non sentit aduersa. Et minus uoluptatibus stimulatur:
ubi non est frequentia uoluptatum & minus auaritie molestias patit̃
qui diuicias nõ uidet. Si ñ uis a serpente mordi ñ ab igne cõburi: nõ
a pice coinqnari fuge serpentẽ:recedas ab igne:& picem non cõtingas
quoniam sicut de carbonibus sintille dissiliunt:de ferro rubigo nutri
tur. Morbos aspides sibilant:ita mulier fundit cõcupiscentiæ pestilẽti
am:in risu dissoluitur:nunc blandicias exhibet:nunc saltat:nunc pec

tora & ubera pandit: nunc uenenoso aspectu, uelut sagittas intuitus ia
ctat: & quod est super cūcta uenenosius: canere & psallere delectat: cu
ius cantu tollerabilius est audire basiliscum sibilantem. Hinc Salomō
cum saltatrice noli assiduus esse: nec audias illam: ne forte dispereas in
efficacia eius: quod si herodes monimentū seruasset pconis xpi caput
non abscidisset. Hinc Crisostomus ait: nil aliud esse foeiam: q̄ aiciciæ
inimicā: ineffugabilē penā: necessariū malū: naturalē tentationē: deside
rabilē calamitatē: domesticū periculum: delectabileq; detrimentū: hic
inde pr̄ nr̄ Augustinus in libro de nuptiis scribens dicit: Iter mali ad
hoiem mulier ab initio fuit: mortis porta: discipula serpentis: diaboli
cōsiliaria: furūcula arboris: fons deceptionis: canicula operꝝ dīnorꝝ: ru
bigo scōrꝝ: quæ uultus sacratissimos elixit: & cuius hoies iam pene an
gelos factos facies periculosa deiecit: cuius latrocinia puenerūt ad side
ra: facies in terris posita in alto emisit scandala in urendo multitudinē
urorꝝ: quæ tanta calamitas reꝝ uiduaꝝ paradysum cōpilauit & cœlū:
quid igit aliud mulier: q̄ fornica decipule: q̄ insidiosa deceptrix: q̄ per
uersa & amarissima pestis: quæ laq̄o blando īcautos sp elixit: & toxica
to ueneno īnumerabiles cruciauit. Quid aliud mulier q̄ laq̄us diabo
li aucupantis: que uermiculo sæpe ex alto deiecit īprudētes: hinc sane
scriptū est. Oīs sodalitas mulieꝝ: gluten est delictoꝝ: & uiscus toxica
tus quo diabolus aucupat. Sane igit & prudēter Troie īstituerūt seni
ores edici pconio: ut a facie fugerēt Helenæ: cū publica adiret spectacu
la: ne. s. sua in lexi pulchritudie ad libidinē cōcitarent: q si p ciuili ho
nestate seruanda īfidelis ille ppl̄s tm̄ adhibuit cautele: ut iuniores mo
nerent Helenæ figure aspectum: q̄to magis nos qui xpicolæ sumus:
Nos qui deo dicati sumus: nos qui castitatē pfessi sumus: oēm peccan
di opportunitatē fugere dēmus: non de loco frēs: non de psona: nō de
tempore cōfidamus: qm̄ nouimus q & scimonia & pudicitia clari ha
bebant instigante diabolo: data oportunitate una actione: & tp̄s & p
sonā & locū sacrꝝ oēs pariter pphanauisse: nō igitur iniuria pceptor nr̄
etiā in ecclesia iubet pudicitiā custodiri: quoniā captus & obcæcatus:
amor etiam uiolare tēpla nō ueret: si ei peccādi cōmoditas exhibeat
Decimum cōseruande pudicitiæ remedium est corporis animiq;
exercitatio: nāq; sicut accidia utrūq; hoiem languidū facit: de uirtutū

culmine eiicit:calamitatibus afficit:cōtemptibilē reddit: libidinis ī eo
fomenta nutrit:oīs turpitudinis illecebrosis actibus fedat:omīs male
cōcupiscentie:& demonū sedem ip̄m cōstituit.Ita ecōtra labor corpo
ris:& exercitiū uirtutū eum locupletat:purgat:mūdat:excollat:castū
pudicū:sanū:hūilē:sapiētem:deoq̄ gratū efficit & cōseruat.Naturaliū
enim rerū ad exercitiū nos mouemur exemplis.Aer q̄dē ne corrūpat
& pestilens fiat:nūc agitat p̄cellis nūc pluuia roreq̄ irrigat:nūc calo
ribus nūcq̄ frigoribus expurgat.Sepe exagitat tonitruis nōnunq̄ in
flāmat coruscationibus:crębro niues grandiesq̄ cōgerit:ut infecti &
eleuati e terra lacunisq̄ uapores morbidęq̄ exalationes aut attenuen
tur aut p̄rsus in nihilū redigunt.Maria itē & clarissima & putredinis
sunt exp̄tia:quia iugiter fluūt atq̄ refluūt & maxīs sepenumero fluc
tibus tumēt.Decurrentiū fluuiorū genita:& ip̄orū deniq̄ unde salubri
ores sunt.Quiescētes aūt aq̄ putride & infructuose sunt gustui nause
am:stomacho egritudinē: odoratu fœtorē inserūt.Eo pacto religiosi
ocio dediti:putrent corpore:fœdant mēte:& nō nisi luxurie & cōcupi
scentiarū uermes p̄ducūt.Ob eā rē uapores:exalatiōesq̄ ciborū atq̄ po
tuū ex lacunis nr̄i stomachi utpote olla:& renū atq̄ lūborū fontibus
scaturientes:nisi uel ieiuniis cōsumentur:uel laboribus p̄ sudores resol
uant innumeras ęgritudīes focosq̄ libidinis & inextricabiles tētatio
nū laq̄os ingenerāt.Fugiamus igit torporē aī:fugiamus corporis qui
etem:obediamus opifici nr̄o:q̄ in sudor̄ uultus nr̄i iussit nos uesci pa
ne nr̄o.Nanq̄ qui in labore hominū non sunt in labore p̄fecto demo
nū erūt.Qui sudores euitāt mundi:in sudoribus cruciabunt inferni:
Luna sol & quippe sydera cūcta:elemēta oīa:plantę & uniuersa germi
nātia pigros arguēt.Cū ea ip̄a oīa ad institutū ordinatūq̄ eorū finem
absq̄ oī segnitie cōtedāt,ōīs igit uita nr̄a in hoc mūdo in laboribus si
ta esse dēt:ut in futura ęterna patiamur requie.Religiosorū igit uita in
his occupari & cōsumi dēt exercitiis que deo placeant:& diaboli uicla
rumpāt:ceu or̄ones lcōes disputationes monitōes disciplinatiōes p̄di
cationes hortorū uinearū pratorū p̄diorūq̄ culturę:sacrorū mūdatō &
cętere q̄ ad structores fullones sutores scriptores sabros pictores scul
toresq̄ spectāt op̄ationes & hę p̄cipue q̄ ad bonū sanctūq̄ regimen fa
milie p̄tinent.Itaq̄ imprimis uir religiosus canonicas absoluat horas

ab his ad lectiones ꝓficiscat̃: quibus expletis ad laborẽ manuũ cõgrediatur: sup oia m̃ iussa cõpleat p̃latorum ut opa exerceat pietatis. Sed ad hanc quidem ꝓfessionẽ seruitutis dei ueniunt ex conditõe seruili liberti: uel ꝓpter hoc ab hoibus libetati dati: ul' liberãdi: & ex uita rusticana: & opificũ exercitatione: & plebeio labore: tanto utiq; fœlicius: q̃to educati fortius: q si non admittant̃ graue peccatũ ẽ: multi. n. ex eo numero uere magni: & imitandi extiterũt: ꝓpterea q; & ignobilia mũdi elegit deus: & ea q̃ non sunt: ut ea q̃ sunt destrueret: ut nõ glorietur ois caro corã deo: hæc itaq; pia & scã cogitatõ facit: ut etiã tales admittant̃: q nullum afferãt mutate uitæ documẽtũ: neq;. n. apparet utꝝ ex ꝓposito seruitutis dei uenerit: an uitam inopẽ & laboriosam fugiẽtes uacui: pasci atq; uestiri: & insup honorati uolentes ab eis a q̃bus cõtẽni cõteriq; cõsueuerũt. Tales quippe si quominus operent̃ de infirmitate corporis se excusare nõ põt: qm̃ p̃terite uite cõsuetudie cõiungũtur sed umbraculo male disciplinę se cõtegũt: ut ex malo intellecto euangelico sermõe dicẽte: respicite uolatilia cœli: qm̃ nõ serũt neq; metunt & cætera: p̃cepta aplica dicentia. Qui nõ uult opari nõ mãducet puertere nitunt̃. Vere tales iuxta obiurgationẽ parentis nñi Augusti: i eo libro: quẽ de opibus monacoꝝ edidit: uolatilia cœli sunt per supbiã i altũ se extollendo: & fœnũ agri se carnalr sentiẽdo. Atq; utinã isti: qui uacare uolunt maĩbus oĩno uacarent & linguis. Neq;. n. tã multos ad imitationẽ inuitarẽt: si nõ tñ exempla pigra: sed etiã muta ꝓponerent Verꝝ isti qui nihil carnalr operãdo uolatilia cœli imitãtur: cur manus otiosas & repostoria uel orrea hr̃e uolũt? Cur ea sumũt ex aliorũm labore recõdunt̃: cur deniq; molunt & cocũt? Hec. n. aues non faciunt: cur uolatilia cœli nõ sunt i exẽplo ad nihil reseruãdum & sunt i exemplo ad nihil operandũ. nõ tñ q̃sq̃ putat aplm̃ cõtrariũ fuisse euãgelio: cuius ip̃e poctitor & p̃co i uniuerso mundo extitit. xp̃us. n. sollicitudinẽ ꝓhibuit auaroꝝ: nõ negotiũ hũanoꝝ laboꝝ. Aplus uero honestos iussit labores: ne comestus a nobis panis iniustos uertat̃ dolores. Ille auaritiã q̃ ẽ idoloꝝ seruitus uetuit: hic moderamẽ exercitii ad aĩ salutẽ iussit. Quod nõ mõ uerbo sed opere uterq; mirum imodum cõpleuit nã q̃s legit xp̃m unq̃ otiosum extitisse? Nũqd oẽm suã pegrinationẽ egit i laboribus? Nũquid iprimis iussa capescebat pntum? Nunquid

poſtmodum cũ palam uoluit ſe eſſe filiũ dei oñdere:quieuit unq̃. Nã mõ orando:mõ langores ſanando:mõ oras & regiones plurimas luſtrando:mõ diſſerendo:mõ increpando:mõ monẽdo:mõ ſolãdo: mõ docendo:mõ inſtituta faciendo:mõ hũanitatis:mõ diuinitatis: mõ utriuſq; ubilibet opa oñdẽdo opabat᷑. Heus inertes pigri atq; indeuoti ad eos ſolum xp̃i aĩm cõuertite labores quos ſuæ paſſiones tp̃e ꝑtulit Quis unq̃ tm̃ laborauit? Quis unq̃ tantũ angariatus fuit? Quis uuq̃ tot dolores atq; tormẽta ſuſtinuit? Nunqd ocioſus fuit xp̃us cũ orando ſanguinẽ fudit? cum captus & ligatus extitit? cũ colaphos accepit cum a planta pedis uſq; ad uerticẽ capitis uapulauit? cũ caput ꝓſſũ ſpinis habuit. Cũ uenenata ſputa & pocula ſuſcepit? cũ tot obprobria blaſſemias & cõtumelias tam equo aĩo audiuit? cũ altam & ponderoſam crucis arborẽ toto afflicto baiulauit dorſo? cũ in eo pedeſ brachia & corpus totum extendit? cũ manus pedeſq; clauis cum inexplicabili dolore cõfixos habuit? cũ latus uulneratum oñdit? cum alto clamore uerba pietatis in cruce pendens intonuit. cũ tandẽ ex hac luce migrãs tartarea regna inuaſit? & alligato ſathane:capta preda expoliauit inferna? cum poſtmodũ. xl. diebus multis argumentis ſua reſurrectõe probata coelos aſcendit:& ad dextram dei p̃ris ſedens:quẽ diſcipulis ꝓmiſerat:paclitum ſpũm ſanctũ miſit? Quocirca Apl̃s Paulus ad Ebreos ſcribens ait. Hñtes pontificẽ magnum:qui penetrauit coelos Ieſum filium dei teneamus fidei nr̃æ cõfeſſionẽ. Non. n. hẽmus pontificẽ: qui non poſſit cõpati infirmitatibus noſtris tẽtatum aũt ꝑ oĩa ꝓ ſiĩitudie abſq; peccato. Quem ip̃e apl̃s ſic glorioſe imitatus eſt:ut nullis laboribus:nullis periculis:nullis deniq; mortis generibus ꝑceret:ut eius nomen cunctis gentibus manifeſtaret. Vnde & de ſeip̃o chorītis ita ſcribit. In laboribus plurimis:in carceribus habũdantius:in plagis ſupra modum: in mortibus frequenter: a iudeis quinquies quatragenas unas minus accepi: ter uirgis ceſus ſum:ſemel lapidatuſ ſum:ter naufragium ꝑtuli:nocte ac die in ꝓfundũ maris fui:in itineribus ſepe ꝑicul' fluminũ:periculis latronũ:periculis ex genere:periculis ex gentibus: periculis in ciuitate:periculis in ſolitudīe:periculis in mari: periculis ĩ falſis fribus. In labore & erũna:in uigiliis multis:in frigore & nuditate ꝑter illa q̃ extrĩſecus ſunt:inſtãtia mea quotidiana:ſollicitudo oim

ecclesiarum. Quis infirmatur: & ego nõ infirmor. Quis scãdalizatur: & ego non uror. Et tandem post innumera itinerꝝ discrimina: post inexplicabiles diuini uerbi pconizationes: post deniq; infinitas Romanorũ psecutiones: capite ꝑ cõfessiõe nois xp̃i trũcatus ẽ. ꝓpter q̃ & alia innumera Augustinus in libro de opibus monacoꝝ de ipo ita loquitur: mirandam rẽ fecit apls: qui reuera ĩ tãta sollicitudĩe oĩm ecclesiarꝝ ꝓpagatarũ & ꝓpagandarꝝ ad eius curã laborẽq; ptinentiũ etiam manibus opabatur. Et rursus (Apls Paulus) ĩquit: nec furta faciebat: nec effractor aut latro: nec auriga aut uẽator: aut histrio: nec turpilucrus: sed honeste & innocenter: quæ apta sunt hũanis usibus opabatur. Sicut se habẽt opa fabroꝝ: structoꝝ: sutorũ: rusticoꝝ: & his silia. Neq; enĩ honestas ipa rephendit: quod reprehẽdit supbia eoꝝ: qui honesti uacari amãt: sed esse non amãt: non igitur dedignaretur Apls siue rusticanũ aliquod opus aggredi: siue in oppificũ labore uersari. Qui. n. ait. Siue offẽsiõe estote iudeis & græcis & ecclesie dei: quos in hac cã fuererit posset ignoro. Si iudeos dixerit: patriarche pectora pauerũt. Si grecos quos etiã paganos dicimus & phõs: multũ sibi honorabiles sutores habuerũt. Si ecclesiã dei. hõ ille iustus ad testimoniũ cõiugalis sp mansuete uirginitatis electus: cui desponsata erat uirgo maria q̃ pepit xp̃m: faber fuit: qcquid hoꝝ ergo cum innocẽtia & sine fraude hoĩes opantur bonũ ẽ. Nã pcauet hoc & ipe Apls: ne quisq; ex necessitate sustẽdande uitæ in mala opera dilabatur. Qui furabatur inquit iã nõ furetur: magis aũt laboret manibus suis: ut hẽat unde necessitatẽ tribuat patienti. ꝙ si uas electõnis Paulus: q iuste ac merito ꝓ euãgelizãdi officio: qđ tanto exercebat cum feruore: ꝓ ꝓpaganda gubernandaq; ecclesia: quã tãta ꝓsequebatur charitate: uictũ uestitũq; potuisset exigere: nullũ mechanicũ respuebat opus: ne cuiq̃ murmerãdi pberet occasionẽ: q̃to magis nos ꝓ custodienda pudicitia: pro euitãda mentis torpore: ꝓ facienda obedientia: ꝓ subueniẽdo monastriis in honestis religiosisq; operibus laborare dẽmus. Qui aũt se ab operibus retrahendo dicũt uacare lectiõi: nõue ut Augusti. cõtra tles inuehit: illic inueniũt quod pcipit Apls: q̃ ẽ ergo ista puersitas: lectiõi noli obtpare: dũ uult ei uacare: & quod bonũ ẽ: ut diutius legatur: iõ nolle facere quod legitur. Quis enĩ nesciat tantocitius

queq̃ ꝑficere cum bona legit: q̃to citius facit quod legit. Obedientes
igitur frẽs aplicis preceptis aliquas tempoꝝ partes manuũ deputemus
operibus: tunc etiã nr̃ae oꝛones deo erũt gratiores: qm̃ citius exaudit̃
una obedientis oꝛo: ut Augustis inqt: q̃ decẽ milia cõtemptoris. Can
tica uero dĩna cãtare & manibus laborantes facile pñt: & ipõ labore
tanq̃ dĩno celeomate cõsolari. An ignoramus oẽs opifices: in qbus ua
nitatibus: & plerũq; in turpitudinibus theatricaꝝ fabulaꝝ donẽt cor
da: & linguas suas cũ manus ab opere non recedant. Quid ergo im pe
dit seruũ dei manibus operantẽ in lege dñi meditari: & psallere nomi
dñi altissimi. qd Paulũ Antoniũ Machariũ Hieronymũ Augustinũ
& alios uiros cõtemplatõe clarissimos quottidiana exercitatio impedi
uit: ut de deo & gloria nõ cõsiderarẽt btõꝝ. Placet igit̃ nobis uita bea
ti Arsenii institutio qui quãuis oĩ tempore in opere manuũ eẽt occu
patus: sic tñ coelestis prie ardebat amore: ut ob uehemens illius deside
rium lachrimari cessaret nũq̃. Placet & alterius uiri sanctissimi exem
plar: qui cum in uasta solitudine carnis incendio: & procreandae ꝑlis
uexaret̃ stimulo: ut simul carnẽ: & tẽtatorẽ diabolũ superaret ex ceno
mulierem unam quasi uxorem: alteram quasi filiam plasmauit. Tunc
ad se tacitus ait. Vxorem hẽs & filiam: itaq; opus est ut magis ac ma
gis laboribus insudes: ut eis ac tibi uictum uestitumq; lucreris: eo pac
to noctes diesq; laborãs macerauit corpus: carnem in seruitutem rede
git: tentationes superauit: & suam illesam custodiuit pudicitiã. Si quis
autem ueram corporis infirmitatem: ut laborare non possit: ostẽdit:
humane: ut Augustinus etiam iubet: tractandus est: qui uero falsam
pretendit: & conuinci non potest: deo est dimittendus. Eum tamen &
alios quoscunq; hortamur: qui uel non possunt: aut manibus labora
re contemnunt: a lectione diuine scripture: & ab oratione non cessent
si malas insurgentes cogitationes perdere affectant. Nanq; diuina elo
quia a peccato hominem retrahunt dicente Propheta. In corde meo
abscondi eloquia tua: ut non peccẽ tibi. Oratio ut ñ labamur: auxiliũ
ĩpetrat. Lcões dĩne tonitrua sũt ĩ aure diaboli: oꝛones deuote effuse ia
cula sũt cõtra demões. ꝑ lcões reliqmur a tẽtatore ꝑ oꝛoes fugãus aduer
sarios. utraq; ꝓpugnacl̃m est & scutum custodiẽde pudicitiae cuilibet

aduersitatis resistendi remediũ:& oĩm tentationũ excellens uictoria: Vnde ꝑceptor & saluator nr̃ xp̃s:ut nos tẽtatori resistere doceret: ip̃e per oĩa uoluit tẽtari:& in tẽtatõe qualibet diñe scripture clypeũ opponere. Attendamus igitur frẽs:quid ꝑceptor nr̃ rñderit diabolo: & qñ tal' tẽtatio nobis uenerit dicamus & nos illud quod ip̃e dicendum docuit. Tẽtatus est de gula:quid dixit:& non in solo pane uiuit hõ. Tẽtatus est de curiositate miraculi:qd rñdit:nõ tẽtabis dñm deũ tuũ.tentatus est de auaritia: quæ ẽ idolorũ seruitus:quõ restitit:scriptum est dñm deũ tuũ adorabis:& illi soli seruies:sic & nos cũ tẽtamur in luxuria:ad sacram recurrentes scripturã:dicamus diabolo scriptum ẽ:non mechaberis:& rursus fugite fornicationẽ:tẽtamur de mũdi statu & honore:rñdeamus ei :scriptura inqt: nolite diligere mundũ:neq; ea quæ in mũdo sunt:hãc resistẽdi uiã imitantes:neq; cõcupiscẽtia carnis: nec oculoꝶ:nec ambitio sæculi nos subiugabit. Orõ insuper q̃tũ huic habende custodie ꝓsit:tum ex his q̃ in superioribus cõsiderauimus tractatibus:tum ex scõꝶ patrum gestibus apte trãsigit':qui iminente carnis passione ꝑ quodã singulari remedio ad deuotas hẽbant orõnes cõcursum. Proinde diuus Pathunius deũ ĩmortalẽ uocat in testem:se demones pluries audiuisse:eoꝶ ad capiendas aĩas recensere uersutias. Ex quibus aliu' se cõtra cõstantissimũ uiꝶ habuisse certamẽ referebat:qui quotiẽs ei prauas inquit ĩmitto cogitationes:mox ad orões cõsurgẽs se in terrã cũ gemitu & lachrĩs ꝓsternit dĩnũ ĩplorãs auxiliũ:ad cuius orõm cogor cõfusus abire. Alius aũt gloriebat' se cõtra torpore affectos:q̃ facile esse uictorem. Quocirca semper orandum est:& nomẽ domini nostri Iesu xp̃i cõtra tẽtationes inuocãdũ esse:btũs senex hortatur. Ob eam rem quãdam uirginẽ q̃ maxime tẽtatã & plurimũ orõni deditam. Angelus dñi docuit:ut si tentationes superare cõcupisceret: illis ĩminentibus corde oreq; diceret. Cõfige timore tuo carnes meas domine:a iudiciis enim tuis timui:cui cũ non obtẽperaret oẽm carnis non solum depressit:sed repulit cõcupiscentiam.

Ndecimũ conseruande pudicitiæ remediũ est:carnis domitio: domat' aũt caro multifariã:uno qdẽ mõ ieiuniis:quẽ parẽs nr̃:q̃ salutifere mãdauit cũ abstinẽtia esce & potus eã domare iussit. Qui .n. riuulos adnihilare cupit fontẽ desiccet opus ẽ:at .n. semẽ cõcupiscentie

& oïs fluxus libidis & superabũdãti fõte emanat ciborum. Nãq; cibi
in stomachi olla decocti grossior pars per secessũ emittit᷑ subtilissima
per uenas ĩ sanguinẽ carnẽq; trãssubstãtiat᷑ ut iñ uita cõseruetur aïati.
Quociencunq; uero uel ad augmẽtum uel ad cõseruãdã uitã quod fa
tis ẽ alimenti susceperit: quod super ẽ ĩ semẽ ꝓcreande ꝓlis natura con
uertit: supabundãtia igit᷑ potus ac cibi fons: lacus cãq; ẽ oïs libidĩs: de
sicca ergo lacum exhaurias fontẽ: tolle cãm: & riuulus: & effcũs tolle
tur luxurie. Ob eã rẽ qui castitatis nitere desiderarunt cãdorẽ: adeo ar
tissima seruauerunt ieiunia: ut lãguentes sicut btũs hiero. memit aq̃ fri
gida uterent᷑: & coctum aliqd accepisse luxurie fuerit. Tale uitæ regi
mẽ sic Nicolaus tollẽtinas: ut suã uirginitatẽ mente corporeq; seruaret
itactã cõplexus ẽ: nt ãnos. xl. carnes: oua: lacticinia: pisces: pinguia q̃q;
& cuiuscũq; generis fructus nunq̃ degustauerit: panis aq̃ue sola cõten
tus: oleribus iterdum sine butiro & oleo ꝓ maxis utebat᷑ delitiis: hũc
uiuendi modum ab optĩo pnte Augustĩo didicit: qui ut ĩ sermone de
prudẽtia dicit se suisq; fratres heremicultoros crudis herbis: aq̃: ordea
ceoq; pane cunctis diebus cõtentos fuisse asserit: ꝑterq̃ ĩ magnis solen
nitatibus: uel diebus qbus a scõ sene epõ Valerio uisicabant᷑: qñ legu
mibus & uino ꝓ solẽni q̃dã utebãtur refectõne. Altero aũt mõ cũ disci
plinis uerberibusq; corpus affligit᷑ eo mõ gloriosus Apl̃s Paulus casti
gabat corpus suum: & ĩ seruitutẽ redigebat. Eo pacto btũs Hiero. ter
ĩ die ad sanguĩs usq; effusionẽ duro a seipõ uapulabat saxo. Sic bñdi
ctus iter urentes urticas spinas uepresq; saliens e mente imaginẽ abiici
ebat mulieꝝ. Sic Nicolaus tollentinas catenis ferreis suã cõfringẽs car
nem noctem pene ducebat isomnem. Sic btũs Antonius uulnerato
dorso fugabat demonem. In scõꝝ quoq; pꝛm gestibus hoc de quodã
recolit᷑ ꝑconium: q cum ad eum ĩ uasta solitudĩe cõmorãtem erratica
pergeret adolescentula: mox tẽtator affuit solita emittens iacula: & cũ
dei famulus grauiter percussus ureret᷑ amore ĩ ardentis lucerne flãmã
digitos ĩmisit: O tentationis uehementiã: ut ob amoris iaculum arti
culoꝝ non sentiret ĩcendium. Non defuerunt uiri constantissimi atq;
sanctissimi: qui ne a contactu impudicarum mulierum coronam
amitterent castitatis: Et ut Tyrannorum superaret sæuitiem pro
priam dentibus abscissam linguam in earum spueret faciem: Quidã

quãq̃m mie imitãdi sint iminentibus tentatiõibus uirilia absciderũt: Nonnullis ꝓut desup inspirati fuerũt: nudi incedentes: nudiq; sup nudam dormientes glebam aut sup humectantia saxa iacentes libidinis flãmã extinxerũt. Alii in gelidas aquas demersi tẽtationes superarũt: alii ex niuibus ut de diuo Frãcisco fert̃ mulieris imẽtẽ uenientis cõfectam imaginem tam diu osculati sunt & ãplexati: ut nõ mõ libido: sed pene corpus extigueret̃: alii in cadauerꝫ mulierꝫ putredine atq; fætore faciẽ uolutãtes in nauseã ducebãt̃ fœiarꝫ dicentes: ecce q̃d amas: q̃d cõcupiscis: cuius amore ardes cuius stiulo crutiaris: & eo pacto scẽ pudicitiæ conseruatores optimi euaserunt.

Vodecimũ custodiendæ pudicitiæ remediũ est: sensuũ custodia: nã cũ nõ nisi icognitũ uolũtas ferat̃ nihilq; mens cognoscat: quod sibi quouismõ nõ isinuet̃ a sensibus: sic tanq̃ nũtii & referẽdarii aĩ custodiẽdi sunt: ut p inordinatas eorꝫ affectiones aĩus non labefiat. Et q̃q̃ ob sui p̃stantiam oĩm sit sensuũ directiuus uerũ cũ natura q̃dã q̃diu in huius corporis ergastulo manet iclusus: corporeis afficiatur passionibus. Sic ãnitẽdum ẽ sensuũ custodiæ: ut mẽti nõ p̃stẽt occasionẽ ruine: nã q̃q̃ ĩpatoriã maiestatem splẽdorẽ deceat iustitiæ: illãq; cũctis hũais rebus anteponat: nõnũq̃ tñ aduerso relatu tã uenustã gratãq; sibi spõsã turbat & afficit: eo pacto sepenũero uana in ordiataq; sensuũ affectõe adeo: mẽs nubet igit̃ ut difficile ei sit q̃d uerꝫ q̃d iustũ q̃dq; sibi ad honorẽ cõmodũq; cedit eligere. lex. n. carnis q̃ i uano sensuum affectu sita ẽ: mẽtis repugnat legi: q̃ i rcã ẽ rõe sancita. Conemur igit̃ totis uiribus sensuales brutalesq; affectus rõi subiicere Subiiciemus autẽ optiẽ: si n̄ros custodiemus sensus. uisum utpote auditum: tactum: gustũ & odoratũ: custodimus autẽ eos si eis iponemus habẽas: ut nõ ad uanitatẽ: nõ ad uoluptatẽ: non ad illicitos actus relaxent̃: de uano & ipudico aspectu quot mala gignãt̃ satis hũnde diximus: ꝓpter que & alia innumera prophetica summus Dauid obnixe domini precabatur: ut auerteret oculos suos: ne uiderent uanitatem: p tactum autem quanta soleat mentis sequi ruina: quis explicaret̃? Nẽpe ut ad ignẽ stuppa: sic maris cõtactus se hẽt ad fẽiam illa ut ñ cremetur: si ignẽ cõtigat ipossibile ẽ: hic ut freq̃nt̃ icẽdat̃: opus ẽ pinde uiri sancti gloriosum de carne hẽrẽ triumphum cupiẽtes ñ minusq̃ ignem

aut quácunq; rẽ pestiferá fœiarũ atq; rex oím molliũ cõtractũ & blá
dum usum sibi pcauere. Vnde sicut btũs Gregorius in suo memít dia
logo: presbyter quidẽ etate confectus & in sue uitæ laborans extremis
ei quæ cõiunx fuerit mulieri dixit: non me tangas: adhuc igniculus í
corde uiget. Alter aũt cum suá ultra fluuiũ transferret genitricẽ: ne suá
cõtingeret carnẽ: manũ inuoluit pallio. Duo quoq; nr̃æ sacræ religio
nis uiri castissimi: quox alter Augustinus Vincentius: alter Herman
dus Germanus appellatus phisici doctissimi & exptissimi: pulsũ mu
lierum ad quácunq; eox instantiam ob eorum cõseruandá pudicitiá:
& tangere & iudicare uoluerũt nunq̃: quod si Leo Pon. Max. obserua
sset: abscindi sibi manũ ex matronæ osculo non oportuisset. Neq; btí
Hieronymi monacus ex cõtactu manus sororis relinq̃re monasteriũ
fuisset cõpulsus. Et q̃uis oís mulierum cõtactus incentiuũ quoddá sit
qui tñ p osculum & amplexum est: flãma ignis urentis est. Per auditũ
cum siue bone. siue male sensus discipline sit: mirũ immodũ mens ipa
mouetur: quare uanis poetarũ fabulis & singulis uerbis turpibus: au
res accõmodare caueamus: qm̃ ut sacer iquit apl̃s: colloquia mala cor
rumpunt bonos mores: Quippe uani soní: uani cantus: uanaq; uerba
plus demulcẽt aím: q̃ nautas melodia Syrene decipiat. Iccirco ab aspí
de discamus prudentiá: qui ne a uenifico incantante capiatur aures su
as terra caudaq; obtundit. nanq; aurem uná utpote inferionẽ í terram
cõpmit: in alterá utpote in superiorẽ: ne incantátis audiat uerba cau
dam ímittit. Sic & nos ne laqueis per auditũ paratis capiamur: alterá
ad caudá hoc est ad nr̃i finis considerationem: alterá ad terrá: hoc ẽ ad
diuini uerbi cõminantis: quia hõ puluis est & in puluerem reuertetur
meditationem aurẽ accõmodemus. Profecto si eterne glorie magnitu
dinẽ: mortisq; iugiter cogitemus horrorem: nulla nobis erũt de cadu
cis rebus oblectaméta: ímo has q̃s nũc putamus dulcedíes: amaritudí
nes eẽ cẽsebimus. Gustus insup ímoderatus: sicut í supioribus lõgiorí
demõstrauimus sermone: oís castitatis oís cõtinẽtie: oís deniq; pudici
tiæ acerrimus hostis: pphanis uiolator: & obscenus ẽ corruptor: ea d
re quisqs ardẽtes cõcupiscẽtie stimulos tollere cupit: moderetur gustũ
tollat igluuiẽ: & gule desideria frenet: tádẽ olfaciẽdi ímoderatio abiciẽ
da ẽ: ut. n. fetor de maxie psternẽtibus naturam unum est sic & suaues

odores:adeo naturã refocillant:ut aristotelis uitam diebus multis uni us dũtaxat pomi ab eo magno phie arcano confecti odoratu scribat̃ ꝓrogatam extitisse. Caro aũt plusq̃ opus sit refecta aio rebellis efficit̃ Plerumq; etiã odorũ amenitas memoriã carꝫ ĩducit psonaꝝ:q̃ uolup tati & carni solum sunt deditæ:qm̃ hæ ut placeant amatoribus:uariis cõsueuerũt olẽtibus atq; coloribus madefiri. Eteni licet mlte sint artes aduersarii:oim tñ artiũ suaꝝ uenena.oẽsq; decipłas qnq; his sensibus nr̃is opponit. Ocul'.s.ad uidendũ:auribus ad audiendũ:naribus ad o dorandũ:lingua ad loquendũ:manibus ad cõtractandũ. Armat.n.o culos ad illicitos uisus:& militi xp̃i iã sibi renunciãti pulchras spẽs ua riasq; formas demonstrat:qbus tãgens certantis aspectum p scelerum nuntios adulterinas maculas infundit in corda:singulosq; attẽtans:u trũ captiuos teneat oculos nr̃os:& ĩsidiatores nobis excitat alienos: Hinc scriptũ ẽ:fornicatio mulieris inextollentia oculoꝝ eius:& in pal pebris illius cognoscet̃. Et rursus: q uiderit mulierẽ ad cõcupiscendũ eã:iã mechatus ẽ eã in corde suo. Grauis pugna molestaq; cã:nõdum eni ipm̃ flagitiũ paria cõmiserũt mẽbra:& solo ĩtuitu adultera iã iudi cata ẽ aĩa:necdũ pene crimis ĩstituta ẽ cã:& a cordiũ ĩspectore recitata est iusta sñia. Vide ergo magnũ piclm xp̃i miles:sed fac qd te tuus do cuit capiductor. Si iqt ocl's tuus scãdalizat te:erue cũ & ꝓiice abs te. ab scinde a corde tuo ipam suggestiõis itentionẽ:& abstulisti mẽbrũ te scãdalizãs integritate corporis pmanẽte. Silr & auribus ille nephãdus inimicus p male suauẽ & turpissimã cãtilenã turpẽ infundit auditum p lĩgua uibratas & odiosas irã imittit i corda. Abscide hos sensus sug gerẽris inimici:lĩgua excitat̃ ad iflãmãdas lites:ad inimicitias exerceu das:ad blasphẽias ac turpiloqa: cõuerte hoc organũ ad artificẽ suum: ut labia tua xp̃s apiat:& os tuũ ãn ũtiet laudes eius. illicitis odorami bus captat olofactũ:manus armat ad fraudes:& auaritiã corde cõcep tã radicẽ oim maloꝝ altius iflãmat itrisecus:ut effectus qs auarus ue lit eẽ suũ ꝓpriũ qcqd tetigerit alienũ:hoc mõ hec mẽbra sũt absciden da:ut abscidas malã cõcupiscẽtiã cordis & radices ãputes auaritie & ra pacitatis. Sic conuertes usus membrorum in artes bonorum operum Ecce custodiende pudicitiæ quæ omnium religiosoꝝ maximũ ẽ orna mentũ. quoad fieri potuit ĩmedia cõscripsimus dñe. s. gr̃e ĩuocatõem

sanctæ crucis signaculũ:cœlestiũ mentiũ custodiã.scõrũ intercessionẽ conatum ppriũ:plimoꝶ salutiferã meditationem:purã & nudã confessionẽ:distractionẽ siue mẽtis excessum:opportunitatis & commoditatis fugã:exercitiũ:carnis domitionẽ:& deniq̃ sensus custodiã annotantes:quibus si pmuniti erimus:non dubito tã singulare munus itegrũ illesumq̃ seruabimus:& custodiemus sed quod faciundũ: ut simus ꝓpensiores:summus pudicitiæ defensor Augustius quãta clausti absusione pudicitiæ dignitatẽ spẽmq̃ his uerbis describit:pudicitia inqt castitatẽ hẽt:lites deuitat:iras mitigat:libidinẽ occupat:cupiditatẽ temperat:lasciuiã castigat:æbrietatẽ cauet:uerba nõ mltiplicat: gule cõcupiscentias purgat:furtũ oĩno dãnat:Quid plura oĩa uitia restrĩgit:& oẽs uirtutes & qcquid coram deo & bonis hoibus laudabile est nutrit.impudica nanq̃ uita nec laudẽ ab hoibus in pñti sæculo:nec remunerationẽ a deo expectat in futuro.Pudica uero uita famã bonã inter hoẽs posteris mẽoriã amabilẽ relinq̃t:bonis semper moribus delectat & cõsentit:& assiduis scripturaꝶ meditatõibus & eloquiis aĩm figit: bonorũ pcedentiũ exẽpla custodit:& inseperabilia perfectis cõtubernia nectit:duobus ergo modis cõstat ueræ pudicitiæ exercitatio:id est corporis hitu & superficie·& aĩ affectu interno:per exteriorẽ iuxta Aplm corã hoĩbus exẽpla:per iteriorẽ corã deo puidemns bona opera. Pudicitia nãq̃ corporis ẽ alienas res nõ appetere:aĩ ipudicitiã deuitare: ante horã cõgruã nõ gustare uelle:risum nõ excitare:uerba uana & falsa nõ loqui:hitũ per oĩa ordinatũ ppositoq̃ cõuenientẽ:tã capilloꝶ q̃ uesti um sicut decet hre. Cũ idignis cõtubernia nõ inire:superciliose nemi nẽ aspicere. Vagari oclos nõ permittere:põpatico & illecebroso igressu non incedere:nullo inferior inceptu bono opere apperere:nulli cõtumeliã aut ruborẽ incutere neminẽ blassemare:senes nõ irridere:minori nõ cõtrouersari:de his q̃ ignoras nõ cõtractare:& ea q̃ scis nõ oĩa ꝓferre. Hæc.n.pxis amabilẽ hoiem reddũt:deo acceptabilẽ faciũt. Pudicitia aũt aĩ est plus ppter dei oculos:q̃ hoĩm bona opera facere:appetionẽ turpiũ cogitationũ cõpescere:oẽs meliores se existiare eẽ:nemi iuidere:de semetipo nihil cõfidere:dei auxilio res oẽs sp cõmitterẽ: aĩ dei oclos semetipm cõstituere:heretica prauitate sensũ ñ maculare:catholicis p oĩa cõsentire:deo soli adhererẽ:castitatẽ eterne mẽtis deo xpo offerrẽ

·nota·bene·
de pudicitia q̃ sentiat Augustinus·

Omnia cepta bona opera mortis cũ termino finire: prĩtes tribulationes cum fortitudine aĩ negligere & putpendere. In terra præter pxios nihil amare: cuncti amoris in cœlo thesaurũ constituere: & p oĩ bono actu mercedem a deo in cœlestibus sperare: pudicitia ornamentũ nobilium est: exaltatio humilium: nobilitas ignobiliũ: pulchritudo debilium: psperitas laborantiũ: solamẽ iustorum: augmẽtũ oĩs pulchritudinis: decus religionis: destructio criminũ multiplicatio meritorũ: creatoris dei omnium amica.

Textus tricesimusoctauus Augustinus

T si hanc de qua loquor oculi petulantiam in aliquo urm aduerteritis: statim ad monete ne cepta pgrediantur: sed de pximo corriguntur. Si autem post admonitionem iterum uel alio quocunq die id ipm eum facere uideritis: iã uelut uulneratũ sanandum pdat: quicunq hoc potuerit inuenire: pus tamen alteri ul' tertio demonstrandum: ut duorum uel trium possit ore conuinci: & competenti seueritate coerceri.

Cõmentũ tricesimũoctauum Ambrosius

Etulantiã quidem p temeritate & improbitate modernus usus suscipit: olim autem p acerba exactiõe pecuniaꝝ a cre bro petenda dicta sumebat'. Vagis aũt oculis ascripta utranq cõplectitur significationem. Qui enim impudicos habet oculos improbus est & temerarius petitor: qm illicite rei non uerbis: sed pudendus ẽ flagitator aspectibus. Et qm puum in pncipio malum ita serpit: ut in fine ad pniciem labatur: iubet optime ut cum eam oculi petulantiam ĩ nostrum aliquo aduerterimus: statĩ admoneamus: ne mala per ipam cepta progrediantur: sed de proximo corrigantur. Sicut enim corporis: ita & animi egritudines difficilius sanantur: si sero medicina paretur: & nonnunq̃ ob remedii tarditatem: de omni est desperandum salute: itaq monendi sunt & corripiendi peccantes: sed in correctiõe ipa debitus est modus seruandus. Primum quidem præceptor iubet: cũ

quoniam si seueritas discipline dormiat depressa seuit ĩpunita neq̄tia tum quia quod emendare negligis: cum uideas emendandũ aduersus charitatem facis: tum ne iubentis dei transgressor fias precepti: & a te cui non resistis approbari uideatur error. Ob eas cãs in libro de correctione & gratia ondit quo pacto. Sicut non est ab orone cessandũ ꝓ eis: quos corrigi uolumus: etiam si nullo hominũ orante pro Petro: dñs respexit eum: & fecit eum flere suum peccatum: ita non est negligenda correptio: q̄uis deus etiam non correctos faciat esse correctos. Tunc enim correctione ꝓficit hõ cum miseret̃: atq; adiuuat qui fecit: quos uoluerit etiam sine correptione ꝓficere. Iccirco q̄tum ad nos ptinet: qui p̄destinatos a non p̄destinatis discernere non ualemus: & ob hoc omnes saluos fieri uelle debemus: omnibus ne pereant: uel ne alios perdant adhibenda est a nobis medicinalr̃ seuera correctio: dei ẽ autem illis eam facere utilem: quos ip̄e p̄sciuit: & p̄destinauit conformes fieri imagini filii sui. Si enim aliq̄n timore non corripimus: ne aliqs ĩ de pereat: cur & non timore corripimus: ne aliquis inde plus pereat? Neq; dilectionis uiscera maiora gestamus: q̄ btũs Apl̃s qui dicit. Corripite inquietos: cõsolamĩ pusillanimes: suscipite infirmos: pacientes: estote ad omnes: uidete ne quis malum ꝓ malo reddat: ubi intelligendum est tunc potius malum pro malo reddi: si corripiendus nõ corripitur: sed praua dissimulatõe negligitur. Neq; magis nos cõpatimur proxio nostro: q̄ pientissimus magr̃ nr̃: qui suo ĩ euãgelio iubet frẽm in nos peccantẽ ꝓ eius nanciscenda salute corripiamus. Ecce omnis salutis auctor xp̃s: doctor gentium Paulus: & oim pens doctorum Augustinus correctionẽ tanq̄ saluberrimũ aĩarũ medicamentũ iubet. Nõ igitur eorum cõtennamus iussa: q̃nsita peccat q uidet fratrem suũ peccare & tacet: sicut qui penitenti non indulget. Hinc ꝑpulchre Leo Põtifex Max. ait (facientis ꝓculdubio culpã hẽt: qui quod põt corrigere: negligit emẽdare. & libat dño prospera: qui ab afflictis pellit aduersa: & negligere (cum possit) ꝑturbare puersos: nihil aliud est q̄ fouere: nec caret scrupulo cõsensionis occulte: qui manifesto facinori desinit obuiare. Et primus innocentie gradus est: odisse nefanda. Latum pandit delinquentibus aditum: qui iungit cum prauitate cõsensum: & nihil ꝓdest alicui non puniri ꝓprio: qui puniendus est de alieo peccato: iam

Quis in alienis corripiẽdis culpis sit tenendus modus dicamus. Etenĩ cum tres esse cãs corripiendoꝝ delictoꝝ comptum hẽamus. Vna cũ adhibetur pœna castigãdi gr̃a: ut is qui deliquit attentior fiat atq; cor rectior. Altera cũ dignitas auctoritasq; eius in quẽ peccat᷑ tuenda est ne ꝑtermissa aĩaduersio eius pariat cõtemptũ. Postrema ut cæteri me tu pœnæ terreant᷑. Ob eaꝝ duas ꝑmas si imminere cernat᷑ periculum mox: qui peccauerit puniendus est. Hinc ꝑceptor ait: statim admone te. Et in libro quẽ contra donatistas de baptismo edidit ait. Cuiuscun q; hoĩs prauitas q̃to periculosior est & tortuosior: tanto instantius & opiosius est corrigenda. Corripiendũ aũt esse peccatorẽ impꝛimis ĩter te & ipm̃ solum auctor summe pietatis xp̃s mãdauit: ita q̃ prima ad monitio si cõmissi secreti sit: secreta sit: & lenis. Iuxta Apl̃m Paulũ di centem. Si præoccupatus fuerit hõ in aliquo delicto: uos q̃ sp̃ũales es tis: instruite hmõi in sp̃ũ lenitatis: qui si te audierit: sicut ueritas ipsa adiecit: lucratus eris frẽm tuum: si aũt te non audierit in sua .s. ꝑgens malicia: adhibe tibi duos uel tres: ut in ore duoꝝ uel trium stet oẽ .s. suæ cõuictionis uerbum. Quod si non exaudierit eos: dic ecclesie. Si aũt ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnycus & publicanus. Nem pe qui secrete admonitus corrigi de peccato negligit: publice arguen dus est: ut uulnus quod occulte sanari nescit: manifeste debeat curari: Manifesta peccata non sunt occulta correctione purganda: palam enĩ sunt arguendi: qui palam nocent: ut dum illa aperta obiurgatione sa nantur: qui eos imitando deliquerãt corrigantur. Dum unus corripi tur plures emendantur. Melius est enim ut pro multorum salutatõe unus condemnetur: q̃ ut Isidorus ait: ꝑ unius licentiã multiplicentur iniqui. Recte igitur Origenes illos obiurgat sacerdotes: qui ut uni ꝑ cant: uniuerse ecclesiæ moliunt᷑ interitum. Quæ est ista bonitas: ista misericordia: uni parcere: & oẽs in discrimine adducere: polluit᷑ enim ex uno peccatore ppl̃s: sicut ex una oue morbida uniuersus grex infi citur. Ecce q̃ dignũ in corrigendis emẽdandisq; delictis tenẽdum mo dum diuina nos docuit sapia: a qua & euidenter constat Augustinus imbutus eiusdem faciendæ correctiõis canonẽ hunc seruandum con scripsit. Itaq; non uniformiter corripiendi sunt delinquentes: nec sp secundũ mensurã delictoꝝ increpationes oportet inferri: sed diligẽter

eorum qui deliquerunt uires conditiones atq; propositum:/tempus
etiam & locum correctioni comodũ inspicere:ne forte uolens rupta
sarcire:maiorem operet᷑ diruptionem:& cupiens erigere collapsa:ut
Crisostomus inquit casum inferat grauiorem.Nanq; sicut egris:ut sa nota
ne Cassiodorus docuit:non una cã salutis est:alter enim cibis reficit᷑
alter p abstinentie bñficia tenuat᷑:hic lauacra mollia:ille ferrum q̃rit:
ad uulnera:& sic uarium poscit medicamẽ diuersa qualitas passionum
ita & feroces discretione p̃mendi sunt:mansueti ciuilr admonẽdi: do
losi caute:simplices sub lenitate tractandi:& iõ ubiq; necessaria ꝓbat᷑
esse prudentia:quæ rebus oĩbus adhibere uidetur accõmoda.In oĩ tñ
correptione odio hẽant᷑ peccata:non hoĩes:Proinde ad cõstantiũ de
unico baptismo Augustinus scribens ait.Corrigo in te quod tuũ est
agnosco quod xpi est:hoc enim iustũ ẽ:ut cũ mala hominũ reproba
mus:quæcũq; in illis bona dei reperimus approbemus:hoc mq̃ iustũ
quod in sacrilego etiam nõ uiolem quod ueꝝ inuenio sacram entum
ne sic emendẽ sacrilegũ:ut in eo ꝑpetrem sacrilegium.Attẽdamus igi
tur impͥmis in corrigendis peccatis ad cõe & publicũ bonum:subind
ad ꝓximi delinquentis salutẽ:pensemus peccati grauitatẽ:cõsideremus
ꝑsone qualitatem & conditionem:tpis ac loci opportunitatẽ: modũ
q; inferendoꝝ uerborũ:aut etiam si opus fuerit uerberorũ seruemus:
Omnis liuor:oĩs ira peccati:omne odiũ:oĩs in correctione pompa:&
elatio abiiciatur.Timeatur deus:amet᷑ iusticia:& religionis cũctis hu
manis rebus p̃feratur dignitas.Hec si obseruabimus tanq̃ ex magno
pietatis officio mirũinmodum merebimur:ꝓinde præceptor subdit

Textus tricesimusnonus Augustinus

n Ec uos iudicetis esse maliuolos:qñ hoc iudicatis:magis qp
pe innocentes non estis:si fratres uestros: quos iudicando
corrigere potestis:tacendo perire ꝑmittis. Si enim fr̃ tuus
uulnus haberet in corpore:quod uelit occultari:dum timet secari:nõ
ne crudeliter a te sileretur:& misericorditer indignaretur.Quanto er
go eum potius debes manifestare:ne deterius putrescat in corde.

in hijs pro celare peccata [illegible] [illegible] quomodo [illegible]

N dirando quid maliuoli non sumus: tacendo utiq; nocētes simus: qm sicut nostra ex taciturnitate piclitationis: ita ex peccati insinuatione sumus cā salutis. Si enī crudelis est: qui in frīs corpore uulnus celat: multo magis crudelis est: qui peccati uulnus in aīa frīs non indicat: & reus mortis illius existit: quē tacēdo pire pmittit: ille quidē opere: hic uero taciturnitate uenit cōdēnandus. At uero si is crudelis cēsetur: qui frīs culpā tegit: ecōtra misericors pro culdubio est: qui eā detegit. Quid. n. peuntī maius pstari pōt: q̄ uita? Nōne cū uiuere uiuētibus sit eē: si sic operaris: ut uitā nō pdat tribuis eē? Sed sunt q portare sibi uident peccata cū pccōribus tacēt. Sed pfecto ista silētio detestāda ē: Quocirca ut Augusti. in sermōe de Iacob: & esau iubet: porta peccatorē nō ut ames peccatū in illo: sed ut psequaris peccatū ppter illū. Dilige peccatorē nō inq̄tum peccator est: sed in quantū hō est: quō si diligis egrū: persēqris febrē. Nā si pacē das febri non diligis egrum. Dic ergo quod uerū est frī tuo: noli tacere: ne tibi eueniat quod scriptū est. Ve mihi quia tacui. Quid. n. aliud agimus: q̄ dicere quod ē: noli ergo mēdaciter loqui: sed apta ueritate dic quod uerū ē: sed donec corrigat portetur: eteni sicut molestus ē medicus furenti frenetico: & pr in disciplinato filio: ille ligando: iste cedēdo: sed ambo diligendo: & si illos negligāt & perire pmittāt ista potius: ceu cōtra donatistas pēs nr̄ inuehit: falsa māsuetudo crudelē. Si. n. equus & mulus qbus nō ē intellcūs morbibus & ralcibus resistūt hoībus a quibus eoꝝ uulnera curāda cōtractant: & cū inter dentes & ungulas sepe hoīes piclitent & aliqñ uexent: non tñ eos deserūt: donec p dolores & molestias medicinales reuocēt ad salutē. Quāto magis hō ab homine: & fr a fr̄e: ne inæternū peat nō est deserēdus. magna qppe illi merces ab oīpotenti deo detur: q dixit bti misericordes: qm ipi misericordiā cōseqntur. Et gloriosus Apl's Iacobus iqt Qui couerti fecerit peccatorem ab errore uie sue: saluabit aīam eius a morte: & operit multitudinē pccōꝝ. Si tñ obiurgādis & corripiendis male agētibus qs parcit quia opportunius tps inquirit: uel de eisdē ipis metuit: ne deteriores ex hoc afficiantur: uel ad bonā uitā & piā erudiendos īpedīat alioſq;

falsa mansuetudo [illegible]

infirmos ꝑmanc atq̄ auertant a fide:non ut eidem cum dei defci ipſe ciuitatem:placuit:uider̄ eſſe cupiditatis occaſio:ſed charitatis conſiliū Sed nōnulli ꝑpter ꝓpriā imbecillitatem. Aliqui ꝑpter peccantiū ob ſtinationē ab hoc magne pietatis ſe retrahūt officio. Quibus p Aug. cōtra eplām pmeniani dicit̄:ut miſericorditer corripiant q ď pñt:q ď aūt non pñt:patienter ferant:& cum dilectōe gemāt:donec deus deſu per emendet & corrigat:aut uſq̄ ad meſſem differant eradicare zizani am:& paleā uentilare:ut tū de ſalute ſua:bone ſpei xp̄iani:inter deſpa ctos:quos corripere non ualent:in unitate uerſent̄:auferāt malū a ſeip ſis:ideſt ut in ipſis non inueniat̄:quod eis in moribus diſpliceat alio rum:ne ab illis:quos corripere nitunt̄ eis dicatur/medice cura ꝑus te ipm abiice ꝑus a tuis trabem:poſtea a meis oculis paleam

Textus quadrageſimus Auguſtinus

Ed anteq̄ aliis demonſtret̄ per quos cōuincendus eſt: ſi ne gauerit ꝑus ꝓpoſito dēt oñdi: ſi āmonitus neglexerit cor rigi:ne forte poſſit ſecretius correctus non innoteſcere cete ris:Si aūt negauerit:tunc mentienti adhibendi ſunt alii etiam coram oibus:ut poſſit non ab uno teſte argui:ſed a duobus uel tribus cōuin ci:cōuictus uero ſecundū ꝓpoſiti:uel etiā p̄ſbyteri:ad cuius diſpenſatī onem ptinet arbitrium:dēt emēdatoriā ſubire uidictā: quā ſi ferre re cuſauerit:etiam ſi inde non abſceſſerit:de ura ſocietate ꝓiiciat̄:nō enī hoc fit crudeliter:ſed miſericorditer:ne cōtagione peſtifera plurimos perdat:

Commētū quadrageſimū Ambroſius

Robus magr̄ multipharia nititur ſuos diſcipulos docer̄ ſa pientiā:& medicus ꝓuidus:ut pfecte ſanet: diuerſorū gene rum cōferre medicamēta non ceſſat:ſic ꝑceptori nr̄o ſatis n̄ fuit:ſpūales morbi ſanādi cōe & euāgelicū tribuere medicamē:ſed iu xta religionis & tpis exigentiā nonnulla etiā pticularia nixus ē exco gitare remedia: qtūs ſcē religionis cōſeruaret̄ honos:utpoteſi frater

a quocunq; fuerit in delicto comprehensus: monitus neglexerit corri
gi: anteq̃ aliis demonstretur: ꝑ quos cõuincendus ẽ: si negauerit: prius
ꝑposito dẽat oñdi. Post igitur cõpariẽtis malã mõitionẽ: anteq̃ aliis
illud pandat: ꝑposito tanq̃ maiori monasterio reuelare dẽt: tũ ne for
te possit: idest si forte possit: ita ꝙ ne: pro si: accipiatur. secretius correc
tus non innotescete cæteris: hoc est: ut secretius peccatum correctũ cæ
teris non innotescat. Cõseruari. n. dẽt sꝑ quoad fieri põt ꝓxĩ nomẽ &
fama: qm̃ ut scriptũ ẽ: melius ẽ bonum nomem: q̃ diuitie multe: tum
ut ꝑsidenti debitus exhibeatur honor: tum quia cũ iudex sit oĩm: q̃ ĩ
monasterio agunt̃ sibi illa debent prius notificari: tũ deniq; qm̃ ĩ ad
hibendis remediis: doctior credendus ẽ atq; exꝑtior: inde fit ut creda
tur per eum possit facilius egroto subueniri. Si aũt tanq̃ medico & iu
dici suo scelus suum negauerit: tunc mẽtienti adhibenti sunt alii etiã
corã oĩbus: ut possit non ab uno teste argui: sed a duobus uł a tribus
iuxta euãgelicũ ꝑceptum cõuinci: & merito quidẽ: qm̃ iustũ ẽ: ut qui
monitus secreto corrigi de pccõ noluerit: publice arguat̃ qtũs uulnus
quod neq; occulte sanari manifeste curet̃. Oĩs. n. disciplina medendi
exigit: ut quales sint inualitudines: qualia uulnera: qualesq; ægrotan
tium passiones. talia tribuant̃ medicamẽta. Quo fit: ut occulta occlte
manifesta palam: immatura lenitionibus digesta ferro: & alia q̃q; ꝓut
opus fuerit: & iuxta arbitriũ medici sint curanda. Merito igit̃ manife
sta peccata non sunt occulta obiurgatione purganda: palã. n. arguen
di: increpãdi & si expedit uerberandi sunt: q palã deliquerũt: aut q oc
cultam cõtẽpserũt disciplinã: ut eoꝝ cæteri terreant̃ exemplo. Et q̃dẽ
non cuiuscũq;: sed ꝑpositi uel ꝑsbyteri tanq̃ ꝓprii medici ac iudicis ar
bitrio emẽdatoriã linquens: debet subire uindictã: quã si ferre recusa
uit: etiã si a monasterio sponte nõ abscesserit: de nr̃a inqt societate ab
iiciatur: neq; ut adiecit: hoc fit crudelr̃: sed misericorditer: ne cõtagiõe
pestifera plurimos ꝑdat. Nãq; morbida facta pecus (ut poeta inqt) to
tum corrumpit ouile. Itaq; ualde melius ẽ: ut pro multoꝝ salute con
dennetur: & a cõsortio unus pellat̃: q̃ ꝑ unius exemplũ totum sanctũ
ꝑiclitet̃ agmen. Quare hortamur oẽs in dño: qui aliqua sunt labe īfe
cti: ne suæ: aliorũue: cã sint ꝑditionis: ut nõ mõ supioꝝ: uerũetiã æq̃li
um atq; inferioꝝ æquo aĩmo uelut correctiões suscipe: male actæ uitæ

uitia relinquere:a cāu resurgere:uirtutibus icūbere:& in oī scītate ꝓce ptoris nr̄i saluberria obseruitare mādata.Nō Caym:nō iudā:q ꝑus sa lutiferas sūmi dei cōtēpserūt monitiones:subinde ob eoꝝ pccī magni tudinē eius negauarūt miam sequat᷑:sed Petrū Aploꝝ ꝓncipē:q pec catū suū amare fleuit:& inferioris.s.Pauli nō cōtēpsit correctōnē.quē in epl̄a ad Hierosolimitanū:ita cōmēdat Augu.fidelis dispēsator pau lus:ueritatis nō falsitatis Petrū arguēdo:Petrus uero benigna pietate suscepit:atq̃ iā rarius atq̃ sanctius exemplū posteris ꝓbuit:quo nō đ dignent᷑:sicubi forte recti tramitē reliqssent etiā a posterioribus corri gi.Laudabilius ē inqt accipe corrigentē:q̃ audacter corriger̄ deuiantē ꝙ aūt si peccauerit corrigi nolūt:nihil aliud eligerūt cū hoc mūdo:ni si damnari.Nā qbus pccōꝝ ueniā negāt:non eos aliq̃ sanitate custodi unt:sed egris subtrahūt medicinā.Na si putare nō debes te amare ser uū.qn̄ eū nō cedis:aut tunc amare discipulū:qn̄ ei nō das disciplinā: aut tunc amare filiū tuū:ut pns nr̄ inqt:qn̄ eum nō corripis: quō re a mas:si corrigi nō amas?Nunqd aut seruus aut discipulus:aut etiā fili us tibi carior ē:q̃ tu ipe tibi q̃ tibi aīa tua?Si ego te plus his amas: & eos nisi corrigas nō amas:cur tu correctionē ad tui salutē fugis?cur e mēdatōnē spernis?cur uitia sequeris?Nō audis ꝓphām clamātē:q dili git iniqtatē odit aīam suā?Non audis ipm ꝓtestātē ꝙ lōge ē a pccōri bus salus:nō audis deū ueꝝ & inflexibilē iudicē ꝓtestantē:ꝙ iniquos o dio hēt?Nō audis eundē ad correctionē æquo aīo ferendā exhortātē: & q̃ dulciter pr̄no affectu dicentē.Quos amo corrigo & castigo?gau det qppe deus si correctos uiderit:quos emēdat.Letat᷑ cū & iustos mu tatos inspexerit quos flagellat:uehemētius exultat:terrores & minas: & uerbera in pccōres ꝓficere ad prauos corrigēdos: q̃ ad reos punien dos exoptet.Igit᷑ si quos amat corrigit & castigat:si nō ult disciplinā a filiis negligi: imo oēm filiū quē recipit flagellat:& si oēm filium ad hoc fragellat:ut corrigat:ad hoc corrigit ut pr̄:hoc est ut deo dignū: exhibeat:timeat quē nō fragellat:ut filius esse nō possit. timeat quem corrigere non uult deus in hoc seculo:ne cū supplicio destinet post se culum.Timeat qui ad huc in sæculo gaudet & lætat᷑:ne in æternū cō tristetur & ploret.Timeat qui cū iustis in hoc sæculo non dolet ne cū peccōribus in supplicio penni iaceat.Sed si pccōres inquis delictorū

suorum uerbera in isto seculo patiunẽ:cur & scĩ uiri pĩter & æque cũ pccõribus affligunẽ:nisi quia ad emendationẽ pccõribus correctiões iustis ad ꝓbationem iusticie ꝓficiunẽ:ut.n.his remediis pccõres corri gunẽ a malis:ita iusti his augenẽ in bõis.Illos.n.emẽdat deus:ut cor rigat:hos uero ꝓbat:ut augeat:illos a culpa reuocat:hos sanctiores si bi reseruat.Illic peccata corrigunẽ:hic merita uirtutis augenẽ.Hic er go recordatio penitẽs:hic pure mẽtis lætícia gaudens.Ille indulgẽtiã dĩnã exoptat:hic p̃mia p̃missa iã cogitat.Ille piũ iudicẽ ueniã postu lat:hic iustum remuneratorẽ expectat.Ille sollicitus ut possit ĩpetrare quod postulat:hic securus:qa põt quod mereẽ accipe.nã pccõres salu tis emẽdatione deus corrigit ne ĩueniat malicia crescẽte quod iudicet: odit.n.suppliciũ:q añ ꝑstitit:ne cõdẽnet.Siue ergo ab hoĩne siue a deo peccatores castigenẽ patienter castigationes ferãt:neq; de ipa cor rectõe augmentenẽ cõtra grãm:nec de gr̃a cõtra correctionẽ:qa & pec catis iusta pena debeẽ & ad ipam ptĩet iusta correctio:q̃ medicinalis ad hibeẽ etiã si salus egrotantis incerta:ut si is q corripiẽ ad ꝑdestinatorũ numerꝝ ptinet:sit ei correctio salubre medicamentũ:si aũt non ptĩet: sit ei correctio penale tormentum

¶ Textus quadragesimusꝑmus Augustinus

T hoc quod dixi de oculo nõ figendo etiã in cæteris inuẽi endis:ꝓhibẽdis:indicãdis:cõuincẽdis:iudicãdisq; peccatis: diligenter & fideliter obseruenẽ cũ dilectõe hoĩum & odio uitiorum.

Commẽtũ quadragesimũꝑmũ Ambrosius

... oculo nõ figendo ...

Voniam non solum defigens oculũ aboĩnabilis ẽ deo: sed etiã oĩm peccatorꝝ genera sua ĩmensa atq; purissima & sim plicissima odit maiestas:iõ ea in corrigendis emendandisq; aliis peccatis diligentia & sollicitudo seruãda iubeẽ:q̃ in custodienda pudicitia & in obiurgandis castigandisq; ĩpudicis fuit demãdata quã tũ tanto studio:icirco iussit explicite intactã seruari:qm̃ ꝑfecto neq;

fœmis:neqꝫ deo dicatis hoibus maius posset tribui ornamētū.Et hoc
quorūcunqꝫ corrigendoꝝ pccōꝝ officiū diligenter iqt ut fideliter ob
seruet cū dilectōe hoīm & odio uitioꝝ:qm̄ ut alibi ipe iqt.Sic diligē
di sunt hoies:ut eoꝝ nō diligant errores.Aliud est.n.amare qd̄ facti
sunt:aliud odisse quod faciunt.Sed sunt nōnulli: q alioꝝ redarguūt
culpas ñ tā ex charitate:q̄ ex odii amaritudine:nō tam ut eos corrigi
uelint:q̄ ut odium quod in corde seruāt exercere possint:& hoc qd̄ ñ
est secundū deū:& magis ad uindictā ptinet q̄ ad disciplinā.Nēpe nil
magis pbat spūalē uirum:sicut peccati aliēi tractatio:sicut nihil ad ex
piendā medici pstantiā efficatius:q̄ debita sanatio langorū.Igit͛ quē
admodū medicus non ex odio:non ex ira:non ex uindicta:ñ ex quo
cunqꝫ liuore:sed ut sanet͛ egrotus uulnera incidit:ita uerus corrector
non insultationē:sed curationē:non cōuitia sed auxilia:non dolorem
sed amorē:non iniuriam sed gratiam intendit delinquentis.Ob eā rē
nunq̄ alieni peccati obiurgandi suscipiendū est negociū dicimus:nisi
cum interrogationibus nostram consciam examinamus internis. Li
quido igit͛ nobis ipis corā deo rñdemus si dilectōe nos ad correctio
nem faciendā mouemur.Et si nonnunq̄ exigente culpa sonet in uoce
asperitas:semp nihilominus in mente maneat lenitas obtpante aplo
q in spiritu lenitatis mandat delinquentiū fieri instructiones: cautos
nos reddens ne nos ipos tentemus.Attendere enim magnopere de
bemus:qui alios reprehēdimus:quia ipi peccatores & fragiles sumus
ne graviter temtemur:siquidem indignatio potius:quā compatiēdo
obiurgamus.hinc saluator & redēptor nr̄:xp̄s Petrum quem suum i
stituerat uicarium:labi uoluit:ut & aliis cum laberētur compatisciret
memineretqꝫ suam ita fragilem ante aduentum spūs scī extitisse naturā
qualem in corripiendos fratre actu conspiceret:ac proinde non durus
non asper non impetuosus:sed mollis:lenis: & quietus esset reprehē
sor.Tunc quippe lapsi aīo equiori correctiones susciperent: quoniā
sicut a sapiēte scriptū ē.Sermo moll͛ frāgit irā:durus aūt suscitat furo
rem.Arcesset igitur presidens peccatorē:& sic eū ameno affect͛ colloqo
fili mi: quanta sp te psecutus sū dilectōe sp te amaui sp te dilexi tuus
mihi cure fuit honor:& interiori plus erga te charitate exarsi q̄ bona
dcā exterius dmrāueri.meis i obsecratōibus nūq̄ te tradidi obliuiōi:

Et ĩ qbus ſcđm deũ tuis petitõnibus potui ſatiſfacere negaui nũq̃: uirtus tua gloria mea fuit: qm̃ ſcriptũ ẽ: gloria pris eſt filius ſapiens. Cũ te ire de uirtute in uirtutẽ uidebã: ĩexplicabili afficiebar leticia: laudabam deũ in te: & ſuæ infinite maieſtati nõ ceſſabam grãs agere. qm̃ talem mihi ſubditum: ĩmo frẽm: ĩmo filiũ Kariſſimũ cõceſſerat. Sed nũc o fili mi dulciſſime: oẽ gaudiũ meũ cõuerſũ ẽ in triſticiã: oĩs dulcedo in amaritudinẽ: oĩs lætitia & riſus in luctũ: quia uideo te offẽdiſſe creatorem tuũ. Ecce dilectiſſime quẽ amo ſicut aĩam meã: cũ luxuria te labefeciſti: polluiſti templũ dei: quod es tu ſicut ſcriptũ eſt: templũ dei ſanctũ ẽ qđ eſtis uos. Et itez̧ neſcitiſ qa corpora ur̃a templũ ſunt ſpũſ ſancti? Sed hoc ſcio quia ꝑ fragilitatẽ peccaſti. Nõne uerũ dico: cui ut uclamen quoddã hẽat excuſatõnis aſſentiet. Ergo fili mi ut ꝑditã gratiam ſaluatoris renanciſci poſſis. Volo ut tui te peniteat delicti: uolo mihi ut unam des cõſolationẽ. Nonne fili mi duloſſime libenti aĩo facies. Qui ſi cõpunctus ac demulſus quoq; pacto erit: quæ nã ſit illa interrogabit: tunc pius pr̃ uerbis amenis: & amplexibus dulcibus: ipm̃ faciat hoc mõ polliceri: fili mi: mihi magna eſt: tibi leuis: mihi iocunda: tibi ſalutifera: tibi utiliſ: deo acceptiliſſima: hec inq̃ illa ẽ: ut tuũ cõfitearis peccatũ: & a tanta te in poſtez̧ abſtineas turpitudĩe: & eo mõ etiam ſi cor hẽat adamantinũ ad cõdignã ſui mouebiẽ emẽdationem Et nunc ut ad te peccator ſermonem conuertã. Noli obſtinatus eẽ: noli paternas aſpernari monitiones. Noli amplius prælatum tuum ĩmo patrem macerare dolore. Cõuertere ad dñm deum tuum. Exaudi præces patris tui. Derelinq̃ iniquas uias tuas. Conſule ſaluti tue. Noli ꝓpter tuam ꝑtinaciã ꝑire. Scito quia ultor acerrimus ẽ dñs peccati: & tñ benignus ad te ſuſcipiendum: ſi diſpoſitus es ad ipm̃ ad eundum: credo quiſquis non uis corrigi: deſperando peris: an ſpetando. Siquidẽ deſperando: quia tuo in animo dicis. Iniquitas mea ſuper me eſt. In peccatis meis contabeſco: que mihi ſpes eſt uiuendi. Audi Prophetã: immo dominum per os Prophete dicentem. Nolo mortem peccatoris: tantum reuertatur impius a ſua uia peſſima: & uiuat. Si ſperando peris: quia in tuo dicis cogitatu. Bonus es deus & miſericors: ignoſcit omnia. Non reddit mala pro malis. Audi Apoſtolum dicentem. An ignoras quia patientia dei ad penitentiam te adducit.

Sed dicis nec despero:ut desperando peã:ne spero:ut male sperãdo p eam.Sed adhuc modicũ tp̃s uiuã:quó uolo:postea me corrigã: Et cũ correctus & cõuersus fuero:delebit deus oĩa mala mea.O miser quid ais Quare hoc dicis?qa forte inqs ꝓmisit deus ĩdulgẽtiã. Sed qd ad def dies malos diebus malis?sufficiat diei malicia sua. malus dies hesternus:malus hodiernus:malus crastĩus.an putes eẽ bonos dies:qñ satisfacis uoluptatibus tuis?qñ ĩ luxuriis enutris cor tuũ?qñ ĩsidiaris aliene pudicitie?qñ fraude cõtristas ꝓxĩm tuũ?qñ cõmodata negas?qñ falsum ꝓ mĩo iuras?Qñ exhibes tibi bonũ prãdiũ:iõ putas qa bonũ diẽ ducis?Vñ & ab Augus.clare dissertũ ẽ.fieri põt:ut dies bonus sit cũ malus fuerit hõ.Malos dies uis addere malis diebus: qa ꝓmisit tibi deus indulgẽtiã?Si crastĩo die te uictuꝝ nẽo tibi ꝓmisit. lege ubi ꝓmissus sit crastinus dies?Et uiue crastĩo die male:quãq̃ sr̃ nõ debui hoc dicere:lõge erit forte uita tua.Si lõga erit bona sit.Quare uis hr̃e uitã lõgã & malã?Aut lõga nõ erit:& illa te dẽt delectare: q̃ nõ hẽt sinẽ.Aut lõga erit:& qd mali erit:qa diu bñ uixisti?tu male uis diu uiuere:bñ nõ uis:& tñ crastinũ diẽ nẽo tibi ꝓmisit:corrige te o miser audi scripturã ne tardes cõuerti ad dñm:neq; differas de die ĩ diẽ. Subito.n.uenit ira eius:& ĩ tp̃e uindicte disp̃det te.Audiã inquã uocem te pie corripiẽtis:fac qđ dulciter rogat.Imple qđ iuste iubet.Noli eẽ ꝑtinax:noli ĩsanire in pccõ tuo:ãplectere saluberrĩa docuñta:ama te corrigẽtẽ ut ꝓbus a sapiẽte dicaris:a quo scriptũ ẽ.Corrige sapiẽtẽ & amabit te:corrige stultã & hẽbit te odio: Nolo igit̃ ꝑ odiũ discipline iter stultos cõnumerari:sed sapiẽs ꝑ emẽdationẽ male uite cõprobari.

Textus quadragesimussecũdus Augustinus

Vicũq; aũt in tm̃ ꝓgressus fuerit malũ:ut occlte ab aliquo lr̃as:ul̃ qđlibet munus accipiat:si hoc ultra cõfitet̃:pcat̃ illi & oret̃ pro illo.Si aũt dep̃hendit̃ & cõuincit̃:scđm arbitrium p̃positi grauius emẽdetur.

Cõmentũ quadragesimũsecũdũ Ambrosius

Vnera non solum: Aurum: Argentum: Litteræ. Suda

riola poculenta:esculenta:& quecũq; manuũ sũt acceptiões: a quibus nomẽ munus accepit: uerumetiam concilia & fauores sub munerum ueniunt appellatione: quæ sepenumero q̃ cætera maiori sunt ꝑcio ha bẽda:qm̃ maiori sũt monasterio a cuicũq; recipiẽti utili tati. Expimur enim indies: sapientũ cõsiliis magnatũq; fauoribus multomagis q̃ au ro & argento nõ mõ res publicas: sed ꝑuatas augeri. Et cum ex præci puo regule fundamento singulare hẽat᷑ ĩ mõasterio decretum: ꝙ oĩa sint & eẽ dẽant cõia: in magnũ ꝓfecto ꝓgredit᷑ malũ: q munerꝝ qđcun q; clam & occulte accepit. Quid.n. id aliud ẽ nisi scẽ & aplice uite euer tere fundamẽta: nisi regulã destruere: nisi ordinẽ ac scũm ꝓpositũ ĩfrĩ gere: nisi sancitã ꝑuaricare legem᷑. Nẽpe sicut quis tãto maius facit bo num: q̃to rẽ ꝑuatã efficit cõiorẽ: ita ecõtra quis tanto maius facit malũ q̃to rem cõem facit ꝑuatiorẽ. Iure igit᷑ peccatũ hoc aggrauando inqt quicunq; aũt in tm̃: hoc ẽ in tã magnũ ꝓgressus fuerit malũ: ut occul te ab aliquo lrãs: uel quodlibet munus accipiat: occulte.n. accipere sua ꝓ retẽtione ꝑuata instar Iude loculos hñtis: in qbus ablata recondat intellexit. Duo sil᷑ in eidem uerbis insinuantur mala: furti uidelicet:& ꝓprietatis: furtũ quidẽ: quoniã ut in exodi interꝓtatione ab Augusti no scribit᷑: furtũ nõ cõmittit᷑: nisi dũ alieno occulte ablato: ꝓximus ledit᷑. Sed quis maior ꝓximus monacho: q̃ monachus᷑ q̃ mõasteriũ᷑ & quõ magis monasteriũ ledit᷑: q̃ qñ q̃cũq; bona: siue iura sua a mõa chis occupant᷑: clãdestineq; retinent᷑. Proprietatis uero peccatũ ĩsinu atur: quia q̃ monasterii sunt ꝓpria facit. Nãq; qcqd acqrit monachus mõasterio acqrat leges iubẽt:& hoc ꝓpetatis malũ tãtũ ꝓfecto ẽ: ut re ligioso nihil dãnosius: nihil detestabilius: nihil piculosius: tãtũ ĩquã malũ ẽ: ut dicer᷑ iura audeãt. pon. max. s uphñda ꝓpetate dispẽsar᷑ ñ po sse sed sũt q ñ desinũt alleuiare pccũm: aut ꝙ clãdestĩa munerꝝ receptõ pccũm ñ sit qa furtũ ñ ẽ qa si iuito datore recipet᷑ munus ñ eẽt: aut si furtũ fit:& israelitis furtũ a deo extiterit cõcessũ: furtũ pccũm ñ ẽ: quia nullũ admittit pccũm deus: qbus dr̃: ꝙ nisi magnũ esset malũ occulte munera suscipe: nequaq̃ uir sũme scitatis Eliseus Gyezi discipulũ suũ tã acerba lepꝰ pcussit passione: quoniã naamã syri occulta suscepit mu nera, nec ob eã rẽ furti culpam euitauit: quia non inuitus dator contu lit: sed qm̃ uoluntariũ datum sibi clam tribuit: quod erat alteri tribu

endum:& dĩne grǽ intulit iniuriam:ut ꝓ cœlesti munere caducum & terrestre susciperet munus. Dicebat quippe Gyæci naaman exhortari:ut deũ iudeoꝝ unicũ & ueꝝ eẽ deũ cõfiteret̃:& suæ ĩfiniti maiestati grãs gaeret:q̃ ꝓ recepta grã aliqd humani muneris ab eo exigere. Neq; israhelitici ppli exemplo quispiã ad furtũ dẽt esse ꝓpensus:qm̃ re uera: illi furtum non cõmiserunt:tũ quia sibi recuperarũt ablata: tum qa illius abstulerũt iussu:cuius oĩa sũt. Perĩde diuus pẽs nr̃ sup exodo inquit. Illud enĩ deus iussit:qui nouerat quid quenq̃ pati oporteat:nec israhelite furtum fecerũt:sed deo iubenti mysteriũ tribuerũt. Et qm̃ ĩter oĩa munera:quæ detestatus est:si occulte suscipiant̃:solas lr̃as nominauit:qd eũ cãe mouerit indagemus. Porro aut p lr̃as instrumẽta: cõtractus:& iura monasterii intellexit:aut p̃latoꝝ:uel etiã ad occultãtes directas eplãs insinuauit Hoꝝ utrũ meditatus fuerit: detestandũ p̃cauendũq; scelus merito adnotauit. Nãq; monasterii iuribus tectis: monasteriũ detegat̃ oportet. Si p̃sidentiũ occupent̃ lr̃e: occupatores ecclesiasticas non effugiũt cẽsuras:ipediunt̃ insup reꝝ gerẽdaꝝ officia Si aũt ad tegentes spectãt:noscãt se suarũ rerũ nõ esse cẽsores. Noscãt quod dulces lr̃as:& sudariola & cræbra munuscula teste Hieronymo sanctus amor nõ hẽt. Itaq; p̃uidit sapiẽtissimus doctor multa indecẽtia p lr̃as futura esse cõmertia:quæ ut tolleret nixus est occasionẽ tollere. Et q̃q̃ ipa muneꝝ occl̃tatio graue sit delictũ:si tñ homo ĩquit ultro & sponte cõfitet̃ occultãs:pcat̃ illi:& oret̃ ꝓ eo. Nã culpa leuior efficitur:q̃ cõfessione uolũtaria hũiliter apit̃:pinde scũs dauid cãtabat: Dixi cõfitebor aduersus me iniusticias meas dño: & tu remisisti ĩpietatem peccati mei. Et Apl̃s Iacobus. Corde credit̃ inquit ad iustitiam ore aũt cõfessio fit ad salutẽ. Ideo dicebat Iob. Si iustificare me uoluero:os cõdemnabit me:ac si diceret:me reũ & cõdemnãdũ eẽ:p os meũ cõfitear necesse ẽ. Et dñs p Esaiã. dic tu iniqtates tuas ut iustificeris. Et btũs Ambro. Nõ põt qsq̃ iustificari a pccõ:nisi fuerit pccm̃ añ confessus. Quod Dauid post peccatum de populi murmuratione ex obiurgatõe Gad:& uisione angeli cedẽtis populum intelligẽs ingemuit: ac humiliter se accusans dixit. Ego sum dñe q peccaui:& ego iniquæ egi qui oues sunt:qd fecerũt: Vertatur obsecro manus tua cõtra me & cõtra domũ prĩs mei. Ex q̃ qdẽ cõfessione sup se ac populũ suum meruit

Rex dauid indulgentiam obtinere. Merito igitur p̄ceptor nr̄ iubet illi pcendum esse: qui ultro cōfitetur: ac insup ꝓ illo orandum: ut etiā dei clemētia ei dimittat. Et qm̄ deus peccatori nunq̄ dimittit: nisi i corde ipe doluerit: doleat ipe & uobiscū etiam oret: ut ei a clemētissimo i dulgeatur saluatore. Nempe hec illa cōfessio est: quæ nos liberat: que paradysum aperit: quæ spem salutis tribuit: quæ. s. ut diuus inqt Ambrosius: cum pnīa fit: pnīa autem uera est dolor cordis: & amaritudo aīæ: pro malis quæ quisq; cōmisit. Si autem non sponte uult confiteri: sed dep̄hendi cōuinciq; expectat: tunc secundū p̄positi arbitriū grauius emendet᷑. Consequēs enim est ut grauior culpa grauiorem subeat penam. At uero grauiter mortalr̄q; offendit: qui malum quod agit abscondit. hic enim credit dei iudiciū effugere: fugitq; a tanto langore sanari: ac pinde q̄tum in se est: se insanibilem reddit. Iure igit᷑ cōprehēsus atq; cōuictus grauiori est puniēdus flagello. Neq; p̄positi oīa deo relinquāt punienda: qm̄ sic agentes īmerita iudiciaria ptāte fungunt᷑ Quid enim deus alios ordinasset ptātes: alios cōstituisset iudices. Si suæ uellet omnia immediate maiestati cōmitti. Neq; de ipius tantum præsumendum est misericordia: ut credamus q; impune uelit peccatū abire: qnimmo ut a parente nostro optime dissertum est. Nullus debite grauioris pene ab eo accipit ueniā: nisi qualēcunq; & si longe minorem: q̄ debeat soluerit pænam. Ita enim imptitur a deo largitas misericordie: ut non relinquat᷑ iusticia discipline. Metiantur igitur presidentes delicti grauitatem: considerent peccatoris cōditionem: & cum culpa penam charitatiue cōpensent. Ipos uero qui latebris incūbunt: moneo atq; exhortor: ut si non ultro uelint cōfiteri: saltē cōuicti pro eorum salute æquo aīmo salutiferas pnīas ferāt. Cogitētq; sane longe melius eē eis: ut hic tēpalit᷑ patiant᷑ q̄ in inferno eternalr̄ crucientur.

Textus quadragesimustercius Augustinus

Estes ur̄as i unū hēatis sub uno custodæ: ul᷑ duobus: l᷑ quot sufficere pn̄t ad eas excutiendas ne a tinea ledātur.

Commētū quadragesimūtertiū Ambrosius

Vi secundum deum uiuere cupiunt:& de sua ꝓfessionis integra laudari obseruantia:non solum magna & onerosa: q̄ per se peccatum sunt:sed etiã pua & leuia:quæ sunt dipositiones ad delictum sũmo studio sibi cauere debent.Hinc fit:ut sagax pceptor nr̃as uestes in uno habeamus loco:sub uno custode:uel duobus:uel quot sufficere psit ad eas excutiẽdas iubeat:tum ne ꝓpter incuriam neglecte:a tineis corrumpant̃:tum ne si ꝓprio loco uestem constipare liceret:illam nobis tanq̃ rem ꝓpriam uendicaremus:& interiorem aĩmi uestem tinea demoliret̃ infernalis.Ad hoc quidẽ illud refertur:quod in alia regula dicit.Nemo inquit uẽdicet sibi aliquid ꝓpriũ siue in uestimento siue in aliqua re.Hoc sequentis lr̃æ sensus ꝓtendit cum dicit.Et sicut pascimi ex uno cellario:sic iduami ex uno uestiario Vbi clare se oberrare cognoscãt:qui nr̃æ sacre religionis ꝓfessos nihil proprii etiã in cõi posse habere asserunt:non enim ex uno iuberet uestiario:si cellarium hr̃e non pmitteret:peculiare quidem uestiari ũ atq; cellarium ꝓhibet:non cõe.Et qnimmo ut illud detestetur:hoc uero approbet:notanter quod sequitur adiecit.Et si fieri põt ad uos nõ ptineat:quod uobis indumentum pro tp̃is cõgruentia ꝓferat̃ utrum hoc recipiat unusquisq;:quod deposuerat:an aliud quod alter habuerat:dum tñ unicuiq; quod opus est non neget̃.Ideo ait si fieri põt ut si cuipiam difficile uideat̃:liceat ip̃m quod deposuerat uestimentũ recipere:ad maiorem tñ pfectionẽ spectaret:si ad tantũ sui puenisset cõtẽptum:ut eo solummõ:quod opus est corpori cõtentus esset: sequens Ap̃li sñiam dicentis.Hñtes uictũ & uestitũ his contenti ẽe debemus: non enim quantũ aut quale determiãt:sed ea tm̃ nominat: quæ satis uidentur esse nature.Imperfectorum enim hoĩm uoluntas sp̃ plus appetit:q̃ ip̃a exigat nature necessitas.Nanq; ut a Stoico illo Seneca: & diuo hieronymo p̃clar̃ scriptũ ẽ:hũana natura modico ẽ cõtẽta sed cõsuetudo multa addidit:& uolũtas plurima copulauit.Verũ si qs pfecte deum diligeret:cũctis carnalibus desideriis oĩno renũtiaret: multa q; resecaret supflua:quæ mõ tenet quasi necessaria.Quare studendum nobis est:toto corde:tota mente:totisq; uiribus uerum ac præpotẽtẽ deũ diligere.qtũs eius amore cõpotes cũcta supflua referemus: quod cuiq; opus ẽ mie denegantes:quod qdẽ ut frẽs sui i heremo cõmorãtes

opere cóplere possent: sicut ipe in sermone de oratione refert: eis cómune muniebat uestiarium: unde ad eos scribens ita inquit. Et ut bñ psallere & orare possitis absq̧ magno corporis impediméto: de bonis epatus ecclesie yppoñ: centum &. xl. uestimenta cum calciamentis uobis dilectis fribus meis deportari feci: ut tpe frigoris quantũ necesse fuerit vnusquisq̧ recipiat: reponentes & custodientes ea in cõi uestiario cũ oĩ diligentia & charitate: scientes quod uera charitas non quærit que sua sunt: sed quæ dei: quæ aũt facientes non deficietis: quibus apte cõstat ꝙ cõe sit hñdum uestiarium: a quo ꝑ natura conseruanda: pro cómodo obsequio deo pstando: non pro habendis oblectamentis corporis quisq̧ accipe debet: quæ ut fiant: non opus est: ut huic uel illi magis afficiamur tegmento: aut pro hoc uel illo hñdo cõtennamus. Si autẽ: ut noster aduectit preceptor. Hinc inter uos cõtentiones & murmura oriunt᷑: dum cõquæritur aliquis se deterius accepisse: q̃ ꝑus habuerat & indignum se esse: ꝙ non ita uestiatur: sicut alius frater eius uestiebatur. Hinc ait uos probate: quãtum uobis desit in illo interiori scó habitu cordis: qui pro habitu corporis litigatis: quẽadmodũ enim calciamenta: uestimenta: anuli corona: & alia hmõi habitus sunt corporis sic prudentia: iusticia: fortitudo: tempantia: fides: spes: charitas: scía: sapientia: intellectus: humilitas: pacientia: concordia: pax: clemẽtia: mãsuetudo: & alia hmõi habitus sunt cordis: & quẽadmodũ illa corporis ita hec omamentũ sunt aie: & quẽadmodũ illa fortuite sunt dona: ita hec spũs sancti sunt munera: & illa caduca sunt: & fluxibilia: hec perpetua & incorruptibilia: illa multis pñt modis auferri: hec neq̧ eripi neq̧ subripi pñt: neq̧ incendio: neq̧ ullo naufragio amitti: & sicut illa pda fiunt tyrannorũ: ita & hec ipoꝝ uitiorũ: & sicut illa pace uigent: ita ista concordia augentur: & sicut prælia & guerre illa adnihilant: ita lites cõtentiones & murmura ista effugant. Sed pugnare hec ad inuicẽ uidentur: ut asseramus uirtutes esse indelebiles: & eas & prede & fugeforo obnoxias. Profecto nulla est oppugnatio: si nr̃a comprehẽdat᷑ intentio. Nanq̧ ut asseruimus non nisi a uitiis oppugnant᷑ uirtutes a qbus si illese manent: in æternum ꝓculdubio manent: qm̃ proprii sunt possessoris insepabiles comites diuo testãte boetio: q in egregio philosophice cõsolationis uolumine ita inquit. Has saltẽ nullus potuit ꝑ

uincere terror: ne uestrũ comites ꝓsequerentur iter. Si lites igitur &
contentiones ex aliis uitiis multũ uirtutem oppugnant:efficax est ad
experiendũ argumentũ quantũ nobis desit in illo interiori sancto ha
bitu cordis:si ꝓ habitu cordis litigamus. Nempe cũ iurgia lites contẽ
tiones & murmurationes nõ nisi ex aĩo oriantur elato: nec duo simul
possunt in eodẽ esse cõtraria:ex eo pellant᷑ uirtutes oportet. hinc pro
utendo exterioribus uestibus uocis clamorẽ : animiq; perturbationẽ
abiicere(q̃m sollicite debemus) pauli apl̃i salutifetum dogma humili
ter suscipientes:qui ait Nihil per contentionẽ:aut inanẽ gloriam supe
riores sibi inuicẽ arbitrantes nõ ea que sũt sua singuli cogitãtes:sed ea
que sũt alterius. Plurimũ enĩ ualent hec duo ad remouẽdas lites:gene
randamue cõcordiã:cũ quisq; se inferiorẽ oĩbus cogitat:& ea que sunt
alterius magis q̃m q̃ sunt propria pensat. In his.n.duobus humilitas
& karitas cõmendatur: q̃ nõ solũ ut docte agit Vgo discordare nõ so
lent:sed etiam discordantes ad cõcordiam reuocare. Quantũ autẽ reli
giosoꝝ aĩe imineat periculi:si uestimentum siue quippiam aliud sibi
faciat peculiare nõ ex decremento interioris animi solũ:sed ex intensa
cupiditatis labe euidenter dinoscit᷑ ad q̃m euitandam Augustinus sa
uianũ monachũ q̃m p̃claris instruxit documentis. In p̃mis inquit si
uis domino placere & ad beatitudinẽ cœlestis regni peruenire . obedi
ens esto. Si uis obediens esse. humilis esto. Si uis humilis esse: rẽ pe
culiaritatis.q̃si uenenũ in oibus fuge:Ecce quasi oĩs transgressionis ra
dicem rẽ peculiarem designat fugiendam: tanq̃ si aperte assereret. Si
peculiũ hẽs neq; humilis neq; obediens eris. ac p̃inde deo placere nul
latenus poteris. Et ideo ꝓ tam pestifero peculiaritatis malo euitando
remediũ adiecit dicens. Si uis peculiaritatem non hr̃e cupidus esse no
li. Si uis cupiditatem uincere amorem xp̃i te indue. Si uis amorẽ xp̃i
induere:amorem uitioꝝ de corde tuo radicitus amputa. Si optas odi
sse uitia. fratrem tuũ etiam male meritum dilige. Si certe fratrem tuũ
cupis diligere noli ei detrahere:aut cum detrahentibus cõmisceri. No
li eum odisse:noli nocere. Rem peculiarem oĩo fuge accomodatũ ac
quirere noli:& tua nõ acquiras aliena intermitte. Considera giezi di
scipulum Helisei.qui cõmoda sua quirẽdo & pecuniã Naaman postu
lando eterna lepra per maledictionem percussus est. post hunc iudas

ſcarioth amando pecuniam temeritatis uel cupiditate traditoris ꝑ a
uiditate pecunie tradidit ſaluatorẽ: & quali morte finiuit euãgeliſta te
ſtatur. Abiens laqueo ſe ſuſpẽdit. Tertius uero poſt hos ananias frau
dauit ꝓpriam pecuniam cõſcia uxore ſua: quã ſimul uouerãt deo: cupi
ditate ſeducti aplica ſnia morti adiuncti ſunt: quod etiã nũc mõacho
rum ordo id facere uidet᷑: qui amorẽ pecunie uel peculiarẽ in corde te
nere delectant᷑. Vide qͣti & quales hoc peſtifero morbo peculiaritatis
pierũt: & quãti ab iſto laqueo mortis capti fuerint & capiunt᷑ & dedu
cunt᷑ in ꝓfundum inferni: poſt hec quãta ex hoc morbo oriunt᷑ mala
declarat: cum ſubdit. De radice peculiaritatis inquit uel amore pecũie
gignunt᷑ uitia hec. Inobedientia: ſupbia: auaricia: contumacia: uana
gloria: extollentia: uoracitas: mendaciũ: atqꝫ luxuria: p has uirtutes pe
culiaritatis demergunt᷑ in baratrũ infernale. Vnde ſcriptũ eſt. Ve uo
bis monachis: qui diuites eſſe cupitis in pecuniis & locupletes in ueſ
tibus & amictitis regna cœloꝝ: qui ſponte dño ꝓmiſſum dediſtis ob
ſeruare normã pẽm ſcõꝝ: quoꝝ exemplis ex actu radiaremi in cœli: &
mõ p cupiditatẽ pecunie ac negociis ſecularibus dediti intrabitis i ig
nem æternum. Quid ꝓficit uobis orare: uigilare: ieiunare & militiam
monachi hr̃e: & oi hora mens ueſtra in uanis & caducis rebus & pecu
liaribus reuoluitur᷑ Quid miſeri dicturi in die iudicii eritis: qñ hæc
ante oculos ueſtros i teſtimoniũ ante tribunal æterni iudicis aſſigna
ta erunt. Tunc audire merebimini: ite in ignem æternum: qui ꝑpara
tus eſt diabolo & angelis eius. Videatis frẽs dilectiſſimi: ne quis uos
decipiat: male rei exemplo: & dicatis ſicut illi fecerunt aut faciũt: ita &
nos faciamus. Obſecro fili atqꝫ admoneo obſerua & cuſtodi te ab iſto
malo: & illecebroſo & peſtifero morbo peculiaritatis: ſi nõ uis amitte
re btitudinẽ ſempiternã. Audi fili dñm dicentẽ: bti pauperes ſpũ: qm̃
ipoꝝ eſt regnum cœloꝝ. Et iteꝝ dñs. nolite poſſidere aurũ: neqꝫ argẽ
tum: neqꝫ duas tunicas: neqꝫ es: i zonis ueſtris: age ita ut delectet᷑ deo
uita tua: ama eẽ paup: qa dñs Ieſus xp̃s paup fcũs ẽ. Tanti patris mõi
mẽta frẽs mei nõ a Sauiano ſolũ: ſed a nobis oibus ſunt ſuſcipiẽda. Et
enĩ cũ illũ monuit nos oẽs: & poſteros quoſcũqꝫ in eo ẽ exhortatus. &
qm̃ tanta abdicationis pfectio: ut inter hoc & illud ueſtimentũ nõ diſ
cernat᷑ paucoꝝ ẽ: iõ qd dederat ꝓpter ipfectos mãdatũ tẽpat dicens.

Textus quadragesimusquartus Augustinus

Ed tñ si uestra toleratur infirmitas: ut hoc recipiatis: quod deposueratis: in uno tñ loco sub cõibus custodibus habete quod ponitis: ita saneut nullus sibi aliquid operet̃: sed oia uestra opa in unũ fiant maiori studio atq; fræquentiori alacritate: q̃ si uobis singuli faceretis ꝓpria. Charitas. n. de qua scriptum est: q; non quærit que sua sunt: sic intelligit̃: quia cõia ꝓpriis: non ꝓpria cõibus: anteponit. Et iõ tanto amplius uos ꝓficere noueritis: q̃to amplius rẽ cõmunẽ: q̃ ꝓpriam curaueritis: ut in oibus: quibus utit̃ transitoria necessitas: super emineat: quæ permanet karitas.

Commẽtum quadragesimũquartũ Ambrosius

Mnium gener; infirmis cõpatiendũ est: ꝓpterea si claudus non uelociter ambulat: si lippus nõ clare uidet: si obtussus non distincte audit: si debilis ieiunare nõ põt: mĩe ẽ obiurgandus: immo ut paulo hẽtur inferius: si latens est dolor in corpore: famulo dei dicenti: quid sibi doleat: sine dubitatione credendũ ẽ: quare merito inqt: ut si nr̃a tolerat̃ infirmitas: hoc est si ob ai nr̃i imbecillitatem: infirmitatẽq; mentis id toleramus: ut illud. s. recipiamus indumentũ: quod in uestiario posueramus: in uno tñ loco sub cõibus custodibus iubet: nos hẽamus: quod posueramus: ut uidelicet dum ĩ cõi loco reponimus hoc ipm: quod in ꝓprios usus suscipimus: non ꝓpũ sed cõe eẽ credat̃. Confert qdẽ cõis locus de nobis bonam secularibus famã refrenat utentium affectum. Disponit ad oĩmodã ꝓprietatis abdicationẽ aĩm: & deniq; ad hñdam charitatẽ ianuã pãdit. Et sicut uestimenta calciamenta: uinũ: segetes: & q̃cunq; ad uictũ uestitũq; spectãt nec nõ ornamenta: & ꝓuentus quoscunq; in cõi hr̃e iubemur: sic etiã opa nr̃a ita cõia eẽ debẽt: ut sane nullus sibi aliqd operet̃: sed oia nr̃a opera inqt in unũ fiãt maiori studio: atq; frequẽtiori alacritate: q̃ si nobis singl̃i ꝓpria facerẽus. nl̃lus ẽ ꝑfecto tã piger: nl̃lus tã ignarus q si sue reliq̃t̃ libertati: totis uiribus ñ cõet̃ aliqd quouis mõ operari: ut sibi saltem uitam cõseruare queat. Multo magis ꝓ cõi religionis bono unus

quisq; debet opari. Sed quid dicā φ ꝑ rebus publicis tantus quosdā
torper inuadit: ut ea labe penitus desinant: & ꝑ ꝓuatis tanta sit eis sol
licitudo: ut nullis laboribus nullis sudoribus: nullis uigiliis: nullis iti
neꝝ discribus: nullis ꝑsimoniis: nullis cuiuscunq; generis fatigationi
bus pcant. Cōspicimus enim mercatores maxīs cū anxietatibus in la
tronum: pirrataꝝ: atq; naufragii piculis nō solum ꝓuincias: sed omīa
mundi clymata ꝑlustrare: ut ditent̄ atq; locupletent̄. Vedemus alios
in re militari mille modis quottidie se ingerere morti: ut uel diuitias
pariant: uel suæ domus statum augeant: uel suaꝝ uirium & publicēt:
& relinquant posteris nomē. Intuemur etiā sciaꝝ ꝓfessores noctes du
cere insomnes: pce uiuere multa terraꝝ spacia pagrar̄: & nunc legēdi:
nuuc scribendi: nūc differendi studiis sine intermissione deditos esse:
ut famosi & singulares fiant: qtūs quem optār finem ualeant adipisci
Cernimus medicos: non saniem: nō stercora: nō urinam: nō uomitus
non quoscunq; horridos abominabilesq; fœtores: non deniq; pestilē
tes morbos fugere: ut sibi uel lucrum uel amicitiā: uel fauorem: uel fa
mam: uel saltē gloriam possint uendicare. Aīaduertimus agricolas die
noctuq; colendis agris insudare: ut lætas inde segetes legāt. Malleato
res: fabri: architecti: textores: sutores: & cæteri demū artifices sic in ea
quā norunt arte se exercent: ut nullo mittant torpore rē ꝓuatā auger̄
φ si isti ut tpalr̄ se extollant: & mortalibus hoībus placeāt: tam feruē
ter laborant: q̄to magis frequētioriq; alacritate: nos q religiosi sumus
ut æternalr̄ uiuamus īmortaliq; deo placeamus ꝓ publico religiōis cō
modo uel cōseruādo: uel augendo opari dēmus: Ad hoc. n. charitas
de qua scriptum ē: non querit q̄ sua sunt: nos impellit quod sic nī īter
ꝑtatur ꝑceptor: φ cōia ꝓpriis non ꝓpria cōibus anteponit: tanq̄ si pa
tenter diceret. Ob eā rem nullus sibi aliquid debet opari ꝓprium: sed
oīa in cōi fiant maiori studio atq; frequentiori alacritate q̄m si nobis
essent propria: qm̄ charitas nō q̄rit q̄ sua sunt: sed cōia: illa. s. propriis
anteponendo. Quocirca si xp̄i charitas: quæ sua sunt: mie q̄rit: nullus
nr̄m debet sibi quidpiā operari propriū. Et rursus si eadem xp̄i chari
tas cōia propris anteponit iur̄ fit: ut maiori studio cōia agere dēamus
q̄m si singuli ageremus propria: qm̄ sine mensura: & absq; penitus ꝓ
portione maior est charitatis fructus: q̄m proprietatis prouentus: hic

enim paruo tpe puocꝫ claudit̃ ꝑcio. Ille uero tãtus est:ut de ipo dicat apls. Oculus non uidit necꝫ auris audiuit:nec in cor hoïs ex sua magnitudine & æternitate ascenderũt:q̃ ꝑparauit deus diligentibus se:ut de illo etiã in libro de triplici hitaculo gloriosissimus pr̃ nr̃ scribat:ꝙ de cœlestis patrie cõgregatõe:quã.s.xp̃i charitas effecit:q erit mĩmus maiorem sine dubio gloriã hẽbit:q̃ hñs totum mundi regnum: etiã si æternum esset. Et iõ si tanta est uis charitatis:ut ipa cardo sit omnis mercedis:quãto ãplius rẽ cõem:quæ ad charitatem spectat:q̃ ppriam uestram curaueritis:tanto inqt amplius uos ꝑficere noueritis. Nẽpe infallibilis ille cordis meta: oẽ ꝑmium nr̃m:ex gradu nr̃æ metiet̃ charitatis:quo merito fit:ut in oïbus:qbus utit̃ transitoria necessitas super emineat q̃ pmanet charitas. Transitoria quippe necessitas tpalibus utitur rebus in qbus eminere charitas sp dẽt. Quoniã nihil ꝑfecto est: quod sine karitate possit placere deo. Ea de re in oibus ur̃is rebus agẽdis charitas ꝑferat̃ necesse est:quoniã ipa ẽ oĩm uirtutũ mr̃:ipa radix oĩm bonoꝝ:ipa uia illa sublimior:quæ tendit ad cœlũ:d qua paulus adhuc excellentiorẽ uiã uobis inqt demonstro:ipa sola est que finem nescit:dñte Aplõ corinthis. Siue ꝓphetiæ euacuabunt̃ siue linguæ cessabunt:siue sciã destruet̃:charitas nunq̃ excidit. Et rursus nũc manẽt fides:spes:charitas:tria hec maior aũt hoꝝ est charitas:quoniã.s.hæc sola cœlestes illas mẽtes æterno efficit gaudio. Nanqꝫ ipa est ois futuræ dulcedis gremiũ:beatus ergo ille q in ea adipiscenda nõ tepescit: q ꝓ ea hñda cuncta quæ huius mundi sunt respuit:qui reiecto priuato cõmodo publicis bonis uacat:qui quicqd hẽt in cõe ptit̃:qui quicqd operat̃ in cõem redigit usum:& illius gratia libẽtius atqꝫ feruentius operat̃:q̃ si sibiipi operaret̃ ꝓpa:quoniã uere hec illa uia excelsa ẽ:p q̃ mens ad cœlestia subleuat̃:ut terrenis.s.rebus per hãc cõem distributionẽ calcatis in deũ:hoc est in fontẽ oĩm bonoꝝ oẽ nr̃m dirigat̃ desiderium. Sed sunt nõnulli qui terrenaꝝ facultatũ opes dimittũt:& ad monasteriũ uenietes hitum religionis sumũt:deinde torpentes hoc sibi ad salutẽ sufficere credunt:ꝙ sua dimiserũt:ꝙ uaria criã sub hitu religionis cõstituti non admittũt:atqꝫ iccirco dormiũt bibũt & secur̃ uiuunt:dumqꝫ hoc faciunt tepidi existunt:nihil boni ꝓ re publica mõasterii operãtes:quibus melius fuerat ut in sæculo motarent̃:ubi pccã

ſua recognoſcerent:& aliqñ p dei miam cōpuncti bonis operibus ſtuderent. Quare cuiuſcunq; pfeſſionis ſtatus & cōditionis hoīes p æterna acqrenda fœlicitate nihil prīt efficacius agere:q̄ ut in charitatiſ opibus ſtudioſi ſint & puigiles. & alacres in ſua re publica amplificanda: Hinc Africanus maior ſicut in ſexto de re publica Cicero meminit:mi non dixit. Sed quo ſis africane alacrior ad tutandā regendāq; rē publicā ſic hēto:oībus q rem publicā iuuerint: auxerint:certum eſſe ī cœlo definitum locū:ubi btī ſempiterno euo fruant̄. Nihil ē.n. illi pnci pi deo:quod quidē in terris fiat acceptius:q̄ cōcilia cetuſq; hoīm iure ſocietatis:quæ ciuitates appellant̄:harū rectores & cōſeruatores hinc cœlum oñdens pfecti huc reuertunt̄:quā ſniam nr̄i pus docuerūt aſſerentes oēm ptātem a dño deo eē:a quo rectū facientes iudiciū æternum eſſent pmiū ſuſcepturi. Eis igit̄ oībus qui p rei publice ſalute aliqua opant̄ & illa non p mundi gloria faciāt:ſed ad iuſticiæ charitatiſq; pcepta ſeruanda dirigunt:magna debet̄ merces: charitas aūt ī amore dei & pxī cōſiſtit. In dei aūt amore tria ſunt pcepta ſeruanda:pmū ut ipm ex toto corde diligamus:hoc eſt ut oēs cogitationes nr̄as ad ipm referamus. Alter; ut ex tota aīa ipm amemus:hoc ē ut oēs aīæ affectiones dirigamus in ipm. Tertium ut ex tota mente ipſū colamuſ hoc ē ut oēm qua intelligimus & diſcernimus in ipſum hēamus rōem In pxī aūt dilectōe duo ſunt tenenda. Alter; ut quod tibi non uis fieri:alii ne feceris. Alter; ut quæ uultis ut faciant uobis hoīes: & uos illis faciatis ſic obtpabimus præcepto dicenti:diliges pximū tuum ſicut teipſum. Ex hac quidē gemia in pximū dilectionis uirtute: oēs qbus appetenda deſideramus:aut fugienda uitamus oriūt̄ uirtutes qm his fouetur bn̄ficiis:& nulla læditur malicia. In oībus igit̄ qbus utit̄ tranſitoria neceſſitas:debet ſupeminere charitas:quoniā quicqd cogitamus:quicqd loqmur:quicqd opamur in dei pxīq; dilectionē debet uerſari:hoc facientes legem adimplemus:quoniam ī his duobus mādatis tota lex pendet & prophete.

Textus quadrageſimuſquintus Auguſtinus

Onſequens ergo eſt:ut cū quis filiis ſuis:aut aliq̄ neceſſitudie:

ad ſe ꝑtinentibus in monaſterio cõſtitutis aliquã cõtulerit ueſtem: ſi ue quodlibet aliud inter neceſſaria deputandũ nõ occulte accipiatur ſed ſit in pͤſite ꝑpoſiti:ut in rem cõem redactum cui neceſſe fuerit tri buatur.ꝙ ſi aliquis rem ſibi collatam celauerit: furti iudicio condẽ netur.

Commentũ quadrageſimũquintũ Ambroſius

I quecunqꝫ munera:ſi oĩa etiã lucra ex ꝓpriis laboribus & ſudoribus adepta in rem cõem redigi debent:cõſequenſ neceſſario ſit:ut ſi illi qui ſunt in monaſterio cõſtituti a ſu is pntibus ſiue a germanis:ſiue a quibuſcunqꝫ ſuis affinibus uel ꝗcũ ꝗ neceſſitudine:hoc ſanguis cõiunctione ad ſe ꝑtinentibus:uel etiã amicis ueſtem aliquam ſiue quodlibet aliud iter neceſſaria uictus: ue ſtitus:aut cuiuſcunqꝫ m onaſterii opportunitatis deputandum ſuſce perint:non illud occulte ꝑ ſe accipia nt:ſed ꝑpoſito cõſignẽt:in cuius ꝑtãte ſit:in rem cõem redigere.& cui neceſſe fuerit ſecũdum eiuſdẽ ar bitrium tribuere:ſic enim extinguit̃ auaria:ſic reſecatur ſupfluitas:ſic nutritur charitas:ſic ſcã cuſtoditur paupertas:ſic animus ad celeſtia an hellat:ſic etiam faciẽs in hoc mũdo inter btõs incipit cõputari.Si au tem(quod abſit)rem ſibi collatam cœlauerit(ut inquit)iudicio condẽ netur.Sed quale ſit furti iudicium:quiſqꝫ apte dign oſcet:ſi inter quæ cria furtum cõnumeret̃ intelligat.Nempe in ſecunda mãdatorum ta bula:ſic omnipotentis dei digito ſcriptum eſt:non adulterabis: non furtum facies:non falſum teſtimonium dices:& cætera. Vnum ergo ex his eſt cribus:quæ æterna merentur ſupplicia:quare iuxta ſacroꝝ canonum ſniã:quẽadmodũ de adulterio:homicidio: falſo teſtionio: & cæteris hmõi:ita & de furto unuſquiſqꝫ dẽt iudicari:ꝓpterea fures & latrones(Apl̃s Paulus ait)regnum dei non poſſidebunt. Caueant ergo frẽs rem ſibi collatam celare:ne furti iudicio cõdemnent̃ hoc eſt ne regno dei ꝓuent̃ & æternis cruciatibus afficiant̃:ſiantqꝫ ſimiles Iu dæ ꝓditori in ſupplicio:qui ſimiles ei uolũt eſſe in crie.Ille eni appetẽ do lucrum:illa quæ ei comitabant̃ a dño abſcondebat:Tu monache que tibi donant̃ occulte uis retinere.Ille loculos in collegio habebat

apłoꝝ. Tu peculium queritas in conuentu monachoꝝ. Ille ob auari
tiam prodidit magiſtrum ſuum . Tu excupiditate decipere credis pre
ceptorem tuum Par culpa parem exigit penam . ille proinde laqueo
ſe ſuſpendit. tu laqueata lingua ſine confeſſione pibis. ille in agro ſan
guis crepuit medius. tu in ſterquilino euiſceratus atq; maledictus cū
pecunia tua iacebis: ille ineternum tartareos ignes patietur tu gehen
nam infernalē ſine fine ſuſtinebis :& ueſtrū utriq; liq̄factum abſorbē
ti aurum ab inmaniſſimis dicetur tortoribus : Aurum ſitiſti, aurum
bibe: Noli igitur monache habere loculos. noli tibi collata occultare
munera. Multominus monaſterii boá defraudare noli. nec pturberis
ſi ea q̄ ab aliis ſuſcipis: retinere non pmitteris Neq; ob id etiā fratres
uexare & cōturbare uelis: cogita qa uerſuti hoſtis calliditas ē: ut te irri
tet & ꝓuocat ad iracūdiā: rixas: & cōtētiōes: qtūs mōaſterii pacē & ſim
karitatē cōturbes. Quare cōtra calidū hoſtē cautus eſto cōtra eius uer
ſutias uigila tibi: laq̄os eius p̄caue: terrena cūcta qbus te deciper e niti
tur calcare ſtude: ut cū ꝓphā hoſtiā laudis deo ſacrificans dicere poſſiſ
Dirupiſti dn̄e uincula mea. Et rurſus laq̄us. ſ. diaboli cōtritus ē: & noſ
liberati ſumus. Nō igit᷑ corruptibilia & caduca petas: nō q̄ tibi ad iu
diciū ſūt affectes. ſed diceſ qd petā? qd reqrā? o miſer & ignaue: nūqd
audis ꝓphām cātantē. Vnā petii a dn̄o hāc reqrā: ut ihītē i domo dn̄i
oībus diebus uite meæ? Age ergo terrā fluentē lac & mel: uitā. ſ. æter
nā reqre: hāc pete: ad hāc aſpira: q̄ a te auferri nō poterit: quā ſi cū reꝝ
terrenaꝝ contēptu adipiſci & poſſidere ualebis: qd petis facultates hu
ius ſæculi perituras ac ſordidas? Quid ꝓ honore huius ſecl̄i tm̄ ſuſpi
ras? Quid ſerues & anxiaris in amore pe culiaritatis: & delectaris mul
tiplicare argentū & ditari in ueſtibus ut appareas in oculis hoīm glo
rioſior? Quare ꝓ oībus diuitiis tuis huc illucq; mēs tua diſcurrit? An
ignoras: o miſer ꝙ de malis caducíſq; rebus: quas cōgregaſ gemes? qa
cū ipſis oībus demergeris i ꝓfundū iſerni: forſitā times ne pecuniam
amittas: & nō metuis ne aiam tuā iſernali pena detrudas. Ecce. n. celo
rū regnū ꝓmiſſū ē tibi: ecce uita æterna p̄parata ē tibi: & nō exardeſceſ
ꝓ tali regno: & nō ſuſpiras ꝓ tali uita: nō cōtremiſcis ꝓ ſupplicio qd
tibi p̄paratū ē ꝓ neqſſima delectōe pecuniaꝝ ul᷑ ueſtiū: ul᷑ lucro appetē
do. Audi nunc uocē dn̄i dei tui dicētis. Venite bn̄dicti prēs mei: perci

pite regnũ qđ uobis patũ ẽ ab origine mũdi:audite hec frẽs dilectissimi:audite ueracissimi largitoris ꝑmissa & tale regnũ amate:ꝑ tali speciosa patria suspirate:& amorẽ pecunie uł uestiũ affluẽtiã:uel peculiaritatem radicitus de cordibus ũris festinatis euellere.Si hec.n. caduca: q̃ inimica sunt aĩe amaueritis ad illã cœlestẽ patriã ꝑuenire mĩe poteritis.Hec ab alta sanaq; indagie ꝑfecta ẽ interp̃ratio:credendũ nihiloĩnus ẽut suo tpe Augu.p̃ter hos canones aliqua suis frĩbus & clericis dederit seruãda statura:in q̃bus ꝑ singulˀcrĩbus singlãs tpales pnĩas ĩiungẽdas taxauerit:secundũ quas delinquẽtes p̃positus ꝑ pñti seculo erat iudicaturus:sic ergo nõ solũ æterna pæna a deo:sed etiã tpali a p̃posito rẽ collatã cælãtes furti erant iudici cõdemnãdi.

Textus quadragesimussextus — Augustinus

Ndumẽta ũra scđm arbitriũ p̃positi lauẽtur siue a nobis siue a fullõibus:ne itetioris aĩe sordes cõtrahat mũdæ uestis nimius appetitus.

Cõmentũ quadragesimũsextũ — Ambrosius

Vi præest nõ super pr̃m traditiones soluẽdas:sed super fratrũ transgressiones puniendas cõstituitur:transgrediunť aũt frẽs præceptoris nostri mandata non solum si in sp̃ũalibus oberrant: sed etiam si temporalibus non cõuenięti modo utunť:quare præpositus non solum:quõ frẽs ieiunent:quõ orent:quomõ pudici sint:quõ sint contemplationi dediti attendere debet:sed etiam qualia portent indumenta.s.ne nimis uilia:ne nimis præciosa:ne nimis pauca:ne supflua ne nimis nitida:ne nimis etiam immunda:quoniam in his omnibus (quod præcauendum esse præceptor noster dixit)notabilis esse habitus potest.ualde enim notabile est:ut frater:qui munditiæ debet uacare mentis:uacet munditiæ uestis.Quid enim ex hoc uanitatis studio inferre possumus: nisi quod plus de ueste:quam de spiritu: plus de corruptibili: quam de incorruptibili: plus de lana ouium quam de gratia redemptoris oĩm curetur? Ob eam rem ualde dolen

dum esse inqt Bern. ut hitus nr̃ qui humilitatis solet eē insignis a monachis nostri temporis gestetur superbus: iure igit̃ ne p inanē gloriā in hitu peccemus: ne interioris aīæ sordes cōtrahat munde uestis nimis appetitus: p̃ceptor nr̃ nestimenta nr̃a siue a nobis: siue a fullonibus lauari iussit. Tanto enim quisq; intus polluitur in aīo: q̃to ad inanē gloriā exterius disponit̃ in corpore. Magnope igit̃ curare debēt p̃lati ne p nitorē uestium delinquāt subditi. Perinde ap̃ls nos admonet dicens. Nolite cōformari huic sæclo: sed refomami in nouitate sēsus uñi. Nam q huius seculi formā expetūt: interiorē pulchritudinem non exquirunt. Hec autē. s. mentalis mundicia est: quā a nobis deus reqrit dicens. Lauami mundi estote: auferte malum cogitationū uraꝝ ab oculis meis. Et xp̃s in euāgelio non uestē: sed faciē: hoc est cōsciam mundare & lauare ieiunatibus iubet: rursus & non in uestimentis: & aliis terrenis: quæ erugo & tinea demolit̃: & q̃ fures asportāt: sed i uirtutibus & in coelo thesaurizare mandat: ubi neq; erugo neq; tinea demolit̃. & ubi fures nō effodiūt neq; furant̃.

Textus quadtagesimusseptimus Augustinus

Auacrū etiā corporis quotiēs infirmitatis cogit necessitas: mīe deneget̃ sed fiat sine murmere de cōsilio medicie: ita ut etiā si nolit iubēte p̃posito faciat q̄d faciendū ē ꝓ salute. Si aūt ip̃e uelit: & forte non expedit sue cupiditati non obediat̃. Aliqñ etiā si noceat ꝓdeē credit̃ q̄d delectat. Deniq; etiā si latēs ē dolor i corpore famulo dei dicenti: q̄d sibi doleat sine dubitatiōe credat̃: sed tñ utrū sanādo illi dolori q̄d delectat expediat: si ñ ē certū medicus cōsolatur.

Commētū q̄dragesimūseptimū Ambrosius

Edicie nomē atnō tēpamentoq; fuisse ipositū existiat̃: ut non nimiū & p̃cipitāter: sed paulati q̄tūq; solum sufficiat adhibeat̃ nanq; multo cōtristat̃: mediocri autem natura gaudet: imoderatio enimois nō salutē: sed piclm affert: sed utꝝ expediat: & q̄tū: aut qñ: & quō nō nisi a doctis & exptis medicis iudicari p̄t: & iō lauacꝝ corpis:

siue quodcunq; aliud medicamem quotiens infirmitatis cogit necessi
tas minime denegetur:sed illud egroto libenter charitatiue & sine mur
mure:non quidem ex abrupto:non ex tpe:non inconsulto:non secũ
dum ꝓprium appetitum:ut uoluptuosi faciunt.sed de consilio medi
cine tribuatur.Medicus enim infirmitatem:& infirmitatis cãm dignos
cere habet:& iuxta infirmitatis genus conferre medicamenta.ipse enĩ
si lauacro opus est:cõsulere & precipere hẽt:& an in naturali uel in ar
tificiali balneo lauari debeat infirmus.Et si naturali ad cuius regionis
balneum sit mittendus:quoniam non omnia eandem habent ꝓprie
tatem:nec sanandi oibus una est efficacia.Si uero artificiale debeat la
uacrum adhiberi:quibus sit ex rebus cõficiendum:calidis utpote aut
frigidis:resolutiuis aut cõstrictiuis:aut aliis aliorum generum rebus
doctus & expertus medicus ipse:qui infirmitatis nouit cãm:duntaxat
cõsulere põt & debet:cui & credendum & obediendũ est: credendũ q
dem qm̃ unicuiq; in sua arte experto merito est adhibẽda fides: q̃ can
to ẽ oibus humanis rebus necessaria:ut nulla sine ea neq; corporis ne
q; aie põt esse salus:immo neq; ars neq; doctrina:neq; queuis ulla bo
na actio eẽ sine fide põt.Perinde apls Paulus dicit.sine fide ĩpossibile
est placere deo. Perinde Aristoteles ait. Oportet adiscentem credere
Perinde Cicero in scriptis de re publica redegit fundamẽtum iusticie
esse fidem. Perinde ꝓthomedicus Auicenna inqt plures fides q̃ me
dicina sanat:freqnter enim in aptitudine & apparentia medici gl'osa:
& ex quadam cõfidentia quã egrotus inde cõcipit natura iam deficiẽs
cõualescit.Obediendum insup est medico:& certe a nobis ualde hono
randus:qm̃ ꝓpter necessitatem(ut Salomon inqt)creauit illum deus:
Medicus quidẽ & nature & dei mister est:q nr̃is cõpatiens infirmitatĩ
bus nõ solũ corpales ĩ salutẽ corporis reuelauit medicias:sed ipse etiã
nõ dedignatus ẽ p nr̃is sanãdis mẽtibus:e coelo ad nos ut medicus de
scẽder:Ysaia testãte:q ait:uere lãgores nr̃os ipse tulit:& dolores nr̃os
ipse portauit:nõ p passiõis solũ receptionẽ:sed p remedii collationem
Nãq; de ꝓpo sanguie colliriũ:de flagellato corpe & cõtrito corde ẽpla
strũ:de aia preciũ:de diuitate efficaciã ad nos sanãdos effecit:iõ ĩquit Au
gusti.Medicia iõ iuẽta ẽ ut pellatur uitiũ & sanetur ĩfirmitas ueit ergo sal
uator ad genus hũanũ:nullũ sanũ inuenit:ideo magnus medicus ueit

Magnus quidem in doctrina: quoniam ipe est ars artium & ineffabilis & infinita sapienta. Hinc clamat Bernardus: o sapiētia quanta arte medendi in uino & oleo aīe meæ sanitatē restauras: fortiter suauis: & suauiter fortis: fortiter ꝓ me & suauis mihi. Magnus in uirtute qa cū a planta pedis usq; ad uerticē capitis nō extitisset in eo sanitas se sua sanauit potentia: & totius humani generis sanandi uberria cōtulit ꝓpria uirtute remedia. magnus in cōpassiōe: qa oīm languentiū oēs infirmitates curauit. illuminauit qdem cæcos: loquelam mutis: surdisq; restituit auditum: leprosos mūdauit: cōsolidauit claudos: mortuos resuscitauit ab inferis. Et nullum tādē fuit languentiū genus: qđ se a suo potuit calore abscondere. Magnus in experientia: experientia qdē i tpis acquirit̃ diuturnitate: sed ecce antiquus dierꝫ: ab ipa sui æternitate oēs nos suo ꝓspexit oculo pietatis: magnus deniq; in multiplici remediorū appositiōe. Nō. n. infinitā artē infinitos latet modos ad oēs morbos sanandos. Itaq; nō credendū solum: sed obediendū est medico: & adeo quid: ut si egrotus sponte nolit iubēte ꝑposito faciat quod faciēdum ē ꝓ salute. Nempe sicut fides sine operibus mortua ē: ita parū ꝓdest credere medicū bonum eē. & eius ꝑceptis atq; cōsiliis non parere. Hinc Augustinus ait. Nouit medicus quid salutiferꝫ quid ue cōtrarium petat egrotus: quare si egroti estis: nolite medico dictare: quæ nobis medicamia uelit apponere. Si aūt uelit & forte non expedit: suæ cupiditati non obediat̃. Et q̃re quoniā nōnunq̄ quod delectat ꝓdesse credit̃ cū tn̄ noceat. Multū. n. interest: inter cupiditatē & necessitatem Nam quod ex necessitate ē utile est: quod ex cupiditate est uitiū ē. At uero sunt nōnulli qui asserunt religiosis corporalē oīo nō competere medicinā. Hi ꝑfecto hoiem esse aīal rōale nō intelligūt: quoniā si hac pollerent doctria intelligerēt utiq; hoiem cōstar̃ ex aīa intellectiua & corpore: & quod ad corpus medicia: ad aīam uero disciplina spectet: itelligerēt etiam quod si ad corpus: cibus: potus: tegmen: & omnis ul' defēsio l' ɔseruatio nāe spectaret idiꝑm medicia spectaret qm̄ medicia ē (ut augu. uerbis in li. de moribus ecclesie utar) quicquid oīo corporis uel tuetur: uel instaurat salutem. Nec isti plus sapiant Apostolo: qui carnis curam fieri prohibet in desideriis: in necessitate uero non prohibet: qui discipulo suo Thimotheo precepit ut modico

uino uteretur.ppter ſtomachum:& frequentes ſuas infirmitates. Sūt & alii qui in nimis etiā doloribus mox accerſire medicos & iugiter ſtomachū madefieri medelis non deſinunt. Hi non intelligentes q̄ aſſidua pigmenta & cōtinua antidota corporis uirtute exhauriāt: ſe icurabiles reddunt:& carnis maliciā ſupra modū ſectātes:& non niſi carnaliter uiuentes: cū imoderata carnis cura ſtudent ppria nutrire deſideria. Quidā tandē ſunt q̄ quis non putēt religioſis negandas eē medicinas: rigorem tñ ſpūs dūtaxat imitātes: eas etiā ab infirmitatis neceſſitate cōpulſi cōtennūt. Hi pfecto non intelligunt: q̄ uirtus dū modū non hēt in uitiū uertit̄: quo fit: ut dū affectāt prſus ſpūalr̄ uiuere ſepe numero cū uitiis carnem extinguāt. Et non attendētes ſicut apl̄s Paulus iubet: q̄ caſtigare & non mortificare carnē debeamus: nōnūq̄ ppe ſiūt pſone homicide: ppterea oibus debitus ē ponendus modus. pmi quidē ſuū relinquētes errorē credāt: non ultro & citro ſeruiſ dei corporalē negandā eē medicinā. Alteri reprimēdi ſunt: ne faciāt qd carnalr̄ cōcupiſcūt: nāq̄ ſalus corpis ad ſeruiendū deo ſeruāda ē: carnis aūt uoluptas extinguēda. Poſtremi ne obſtinati in ſuo maneāt ſenſu imoderate ſe affligentes cogendi ſunt facere qd faciēdū ē p ſalute. Et qm̄ nō nulle ſunt īfirmitates q̄ p exteriora difficile cognoſcunt̄: iō ſubdit: de niq̄ ſi latens ē dolor i corpe famulo dei dicēti qd ſibi doleat ſine dubitatione credat̄. Magna eē utēdū cōpaſſione: mire tñ cōiūcta prudētie iuſſit. Cōpaſſionē quidē & miam hn̄dā īſinuauit: cū abſq̄ dubitatiōe pcepit eē credendū: ſi iatēs ē dolor in corpe dicenti qd ſibi doleat. Prudentiā uero in credēdo ſeruandā oñdit p dei famuli adiectionē: Ac ſi diceret non cuilibet indr̄ñter ſic de occulta egritudine dolēti credēdū eſt: qm̄ nō deſūt ſepenumero i mōaſterio dolētiā fingētes: ul̄ ut ſuiſ cōmodius uacēt uoluptatibus: ul̄ ut a laboribus eximāt̄ religiōis:: qbus nullo modo eſt mos gerendus: qnimmo ad pudicitiā: caſtitatē: honeſtatem: pniam: & diuinum cultum die noctuq̄ ſeruandum ſunt omībus modis cōpellēdi: ne i mōaſterio īmoderata qes fiat eis i aīo indelebiles labes. Sed ſi famlus dei extiterit q ſe ītriſecus dolere aſſererit ei abſq̄ oī heſitatōe credat̄ famls aūt dei dinoſcit̄ ſi cū ſanus ē quoad pōt: libēter ieiunat: ſi die noctuq̄ eccl̄iam ſollicite freqntat: ſi hūīl: ſi patiēs Et obediens eſt. Si æquo aīo correctiones tolerat: ſi rixas & zizanias

inter frēs non seminat: si ꝓxīo pius est & misericors: si uerba dei libē
ter audit: si cōtemplationi & meditationi est deditus: si illecebrosā uo
luptuosamq; odit uitā: si in suo sermone uerax: ita ut non mēdax: nō
fallax: nō duplex fuerit cōprobatus: quoniā dei famulus custodit uias
suas: ut non delinquat in ligua sua: sed hec & alia ad dei famulum spe
ctātia q̄ ipsā seruauerit: seq; dolere interius fateť: ei ꝓculdubio credatᷣ:
mereť: quoniā eius uita suū cōmendat sermonē: & ueritas in obseruā
tia mādatoꝝ: digna est fide suoꝝ uerboꝝ. Testāte saluatore: qui dicit
a fructibus eoꝝ cognoscetis eos. Boni igitur famuli dei: fructus: reli
giosa cōuersatio: uite honestas: scimonia: & alia eius bona opa idoneū
sunt testimoniū: ut suo credatur langori. ꝙ si secus (quod absit) a ꝑla
to fieret iuste argumentū assumeret saluatoris: q perfidis iudeis ei nō
credentibus dixit. Si mihi non creditis operibus meis credite. Opera
eni q̄ ego facio testimoniū phibent de me. Illud sane ē aduertendū: ꝙ
sicut deus ueritas ē infallibilis: ita ille uerus dei famulus ꝑcipue i hoc
eē cognosciť: q in dictis factisq; suis uerax eē inueniť. Sed q̄ nā cā est
q̄d nonullis etiā ueꝝ nō credatᷣ? Profecto hoc iō ē: uel qa aperte mali
sunt: uł qa suspecti hn̄ť ut sint mali: ea ꝑsertim malicia: q̄ mēdaces esse
cōsueuerūt. Si. n. ueritas ubiq; i oībus: & sp̄ seq̄nda ē: & oē mēdaciū cō
trariū ē ueritati: quoniā sicut lux & tenebre: pietas & ipietas: iusticia &
iniqtas: pccm̄ & recte scūm: sanitas & ibecillitas: uita & mors: ita iter
se sunt ueritas mēdaciūq; cōtraria. sic sane: ut q mēdaces eē soliti sunt:
nec ipa eis credatᷣ ueritas. Et quoniā egrotātiū cōsuetudo est: appeterē
noxia & sue ifirmitati cōtraria: ne eoꝝ forte idebito satisfiat appetitui
notāter adiecit. Sed tn̄ ut ꝝ illi dolori: q̄d delectat expediat: si nō ē cer
tū medicus cōsolatᷣ. Scriptū est. n. in ꝓpria cā aduocatū q̄re quoniam
nēo idoneus iudex in cā ꝓpa. Et hoc iccirco ē: tū qa unusq;sq; aliēa me
lius iudicat q̄ sua: tū qa sibiipi plusq̄ debeat cōpatiēs & misericors est
tū deniq; ut de egrotis dicamus: qa ꝓpť egritudinē rō occupata ē: ad
iudicādū: tactus ad pulsū discernēdū oīs deniq; uirtus motia ad opan
dum. Et ideo licet credendum sit eorum uerbis: non tamen repente e
orum est acquiescendum desideriis. Nam sicut cæteros: ita & famu
los dei tentant illicita desideria: quare merito iubet: Et si non est
certum medicus consolatur: & quæratur ille: qui de incerto faciat

certum & debita infirmitati adhibeat remedia. Neq; subueniat̃ nõ uoluptati obediatur: fiatq; ip̃e dei famulus ob ip̃m sanitatis remediũ ad dei seruitia exequẽda habilior. Nã licet uirtus iuxta apl̃m paulũ in infirmitate pficiatur: per cõstantie .s. & patientie oñsionẽ: multa tñ sunt opa uirtutis que p egrotos exerceri nõ p̃nt. Minus .n. orare: minus cõtemplari: minus oia pietatis exercere obsequia: minus deniq; ea ip̃a oia: quibus rei publice occurrit̃ monasterii: p̃nt infirmi operari: quare ut ad hec & alia fiant aptiores: de periti medici cõsilio quoad fieri possit: q̃ celerrime fiant robustiores.

Textus quadragesimusoctauus — Augustinus

Et eant ad balnea: siue quocunq; ire necesse fuerit: minus q̃ duo uel tres: Et ille qui h̃et aliquo eundi necessitatẽ cũ quibus p̃positus iusserit ire debebit.

Commentũ quadragesimũoctauũ — Ambrosius

Vadruplex est cã: quare non minus q̃ duo ul' tres ire frẽs d̃bent: quocũq; eis ire necesse fuerit. Prima quidẽ ut sacri euãgelii cõsequamur effectũ. Ait .n. dñs ubicunq; fuerint duo uel tres cõgregati in noĩe meo: in medio eoꝵ ego sum: quod non in statu solũ: sed etiã in incessu põt cõuenienter adimpleri: qm̃ quẽadmodũ qui simul cõmorant̃: ita & qui simul pficiscunt̃: in noĩe p̃nt saluatoris cõuenire: ceu discipulis euntibus emaus contigit: qui ppter eoꝵ scãm mentiũ unionem non solũ sp̃ualẽ cõsolatorẽ: sed corporalem cũ eis xp̃m meruerũt de sua resurrectĩoe h̃re doctorẽ. Secũda ppter solatium cõsequendũ. Nam si nulla sine socio (ut trita sapientum s̃nia ẽ) iocunda est possessio: quale potest unus solus habere solatium? Etenim sic unus solus carbo succendi non põt: ita nemo solus affici solamem non põt. Tertia est ppter euitanda picula. Nã in p̃cipitiũ: in latronẽ: in suffocationẽ: in feraꝵ deuorationẽ: in diuersa ægritudinum genera & in alia inumera mala qs solus icedẽs ĩ currere posset: q̃ associatus facile euitaret: a sapiẽte p̃ide scriptũ ẽ: ue soli q͛ si ceciderit nõ h̃et suble

uantē. Quarta est ꝓpter bone famæ testimoniū. facile.n.est quempiā solū criminari: facile detractionis iacula in solū iaciunt. Et.n. hoīes cū uident extra monasteriū monachū solū īcedentē: mox ad infamie uerba prorūpunt dicentes: iste uel aliqd de monasterio asportauit uel tanq̄ impudicus scortū q̄ritat. uel superiori rebelles fugā accepit: Vel alterius generis facinoris quidpiā ꝑpetrauit. Alii uero honestius sub figura loquentes & nutantes aiūt: qd iste piscis extra aquā facit? Et eo pacto non tantū sibi: sed totū est religioni infamie & scandalo: ob eā rem etiā si uir maxīe sit sanctitatis ne sui ac religionis maculet famā: miꝝimmodū solitariū incessum: sibi cauere debet. Nec ꝓpter fictam humilitatem: aut cōtemptum sui: aut sensum ꝓpum contēnere famā dēt: quoniā (ut xp̄s inquit) maledictus homo q̄ negligit famā suā: Et rursus q̄ negligit famā suā crudelis ē. Hinc p̄ceptor nr̄ in sermone primo de uita clericoꝝ ait. Nolo ut aliqs de nobis in ueniat male uiuēdi occasionē. Prouideamus.n.bona: ut ait apostolus: nō solū coram deo sed etiā corā hoībus: ꝓpter nos conscientia nr̄a sufficit nobis: propter nos fama nr̄a non pollui: sed pollere debet in nobis. Tenete inqt q̄d dixi atq; distinguite. due res sunt. cōsciētia & fama: conscīa tibi: fama ꝓximo tuo: & addit. Qui fidēs conscīe sue negligit famā suā crudelis est. & maxīe in loco isto positus de quo dicit aplus scribens ad discipulū suum. Circa te ipm bonoꝝ operꝝ p̄be exemplū. Et in sermone secundo de cōi uita clericoꝝ ab aplica etiā exorsus auctoritate dicit: Spectaculū facti sumus mundo āgelis & hoībus. Qui nos amāt quærūt qd laudēt in nobis. Qui aūt nos oderāt detrahūt nobis. Nos aūt ī utroq; medio cōstituti adiuuāte domīo deo nr̄o: & uitā nostrā & famā sic custodire debemus: ut nō erubescāt a detractoribus laudatores Et in li. de sancta uirginitate inqt. Nō audiēdi sūt siue uiri siue femīe: qui qn̄ reprehensi in aliquo negligētia sua: p quā fit: ut in malā ueniāt suspitionē: un̄ suā uitā longe abesse sciūt: dicūt corā deo sufficere cōsciētiā: extimationē hominū nō iprudēter solū: uerū crudeliter contēnētes cū occidūt aīas alioꝝ: siue blasphemātiū uiā dei: qbus secundum suā suspitionem quasi turpis: que casta est displiceat uita sanctorum: siue etiā cū excusatione imitantiū nō q̄d uident: sed quod putāt. ꝓinde qsqs a cribus flagitiorū atq; facinorū uitā suā custodit: sibi tm̄ bn̄ facit.

Quiſquis autē etiā famā: & in alios miſericors eſt. Propterea in libro de opere monachoꝝ aſſerit:ꝙ multo miſericordius operant᷑ erga animas infirmoꝝ:q famæ bonæ ſeruoꝝ dei conſulūt:q̃ erga corpora egētium:qui panē exurientiū frangūt. Huic ab omni non ſolum re(ut ad Alippiū ſcribit)ſed etiā ſpetie maligni q̃ poſſumus nos abſtineamus: & bonam famā cuſtodiamus diſpenſationi noſtre multū neceſſariam ergo ut ipſam cuſtodire ualeamus: non minus q̃ duo uel tres incedamus:in quoꝝ ore omne uerbum defendendæ tuendæq; famæ: & ipſius ꝓbande ueritatis manebit. Et quoniā omnis maloꝝ comes pari labe grauari cernit᷑.ſubiungit. Et ille qui habet aliquo eundi neceſſitatē cum q̄bus præpoſitus iuſſerit ire debebit ad præpoſitū ſiue priorem ſpectat immediate ſup uitam frm̄ uigilare: ſuarum ouiū tanq̃ uerum paſtorem vultum cognoſcere. oues ab hedis ſegregare. inter ſanam & morbidam pecudem diſcernere: & hāc ab aliis ne totū gregem corrūpat abicere:q̃ quod uigilantiam:& ſi inter fratres in monaſterio commorantes habere debeat:multo magis ſup eos foras euntes mētis cōiicere oculos tenet᷑:ne forte propter diſcholoꝝ conſortium religionis uituperetur miniſteriū. Caueat igitur iuuenem aſſotiare iuueni: fragilem fragili:diſcholū diſcholo. Malū deniq; malo᷑ Caueat in ueterato malo florentem cōiugare iuuenem: qm̄ hic ꝓpter teneros annos exiguamq; rerum experientiam potius a peruerſo allicietur & peruertet᷑: q̄m ecōtra:ipſe peruerſum conuertere queat. Applicet igitur bonum bono. Aut bono mediocrem. Aut ꝓbato & cōſtanti uiro maluuu:ut hic cū ſancto ſanctus:& cū electo electus:aut fiat: aut ſaltē populo timore ꝓbatæ ſocietatis ſe eſſe demonſtret. Hanc cōiungendoꝝ fratrū normam nobis eximius ꝓphetarum dauid reliquit dicēs. Cū ſancto ſanctus eris:cū electo electus eris:cū peruerſo peruerteris. Alie quoq; legitimæ accedūt rationes: quare nō niſi cum q̄bus præpoſitus iuſſerit quis extra monaſterium ire debeat:tum quoniā p̄poſitus omniū reꝝ in monaſterio agendarum cognitor eſſe debet. Idcirco quo:& cū quibus: & ꝓpter quod cundū ſit diſtincte ſciat oportet:tum ut exeūtium refrænet᷑ appetitus: ſi enim unicuiq; licet᷑ quem uellet ſuſcipere ſocium:quis callide ordinare poſſet:ut frequentius aſſumeret᷑. ſicq; alicui in ſui anime pernitiē uagandi daret᷑ licentia. In eundo igit᷑ extra:

& in quibuscunq; concedendis recreatiõibus maxima est uicissitudo seruanda. Tum ut subiecto uirtus seruet obedientiæ: Tũ demum ob ea;q̃ in monasterio: aut aliis in locis ꝓ cõmuni utilitate contingũt facienda. Eueniret enim sepenumero: nisi secundũ præpositi arbitrium fratres exirent:q; aliquo fratre magnopere indigeret:q si abesset superuenięti: aut etiã præ medietate nõ posset monasterii subuenire necessitati: sicq; uel scandalũ: uel detrimẽtum nõ effugeret. Quibus de rebus hoc præceptum inter alia maxima est cũ diligentia seruandum. Et ut deigratia cum exeuntibus sit tam ineundo q̃m in redeundo prælati sui benedictionem suscipere non obmittant.

Textus quadragesimusnonus. Augustinus.

Grotantium cura siue post ægritudinem reficiendorum: siue aliqua imbecillitate: siue etiam febribus laborantium uni alicui debet iniũgi: ut ipse de celario petat: quod cuiq; opus esse perspexerit. Siue autem qui celario: siue q uestibus: siue qui codicibus præponuntur sine murmure seruiant fratribus suis.

Commentum quadragesimumnonum. Ambrosius.

Libi præceptor noster personã inducens saluatoris ait: Ego inquit dominus accepi: ego reddã: Et qd accepi & quid reddam? Exuriui inquit, & dedistis mihi manducare. Sitiui & dedistis mihi bibere: Terram accepi. Cœlũ dabo. Temporalia accepi æterna restituã. Panẽ accepi. Vitam dabo. Quis itaq; tã impius est: q tam prestanti cõmutatione ad pietatis obsequia p̃standa non moueatur? Quis tam inmisericors: q fratri suo misericordiã facere negligat? durior nempe saxo: q ad ꝓximi necessitati occurrendũ pro tanto nõ flectat remuneratore? Iure igitur idẽ p̃ceptor noster karitatis officia tam crebro nobis repetit. Iure tam aperte: tãq; seriose illa iubet impendi. Iure ægrotantium curam: siue ꝓ ipsa curanda infirmitate: siue pro debilitate post ægritudinẽ tollenda uni alicui determiate iniũgendã p̃cepit ne de his que opus sunt excommunis cure negligentia aliqua

accidat infirmis necessitas. Sed is: quem ad seruiendum infirmis dux erit prælatus eligendũ deũ timeat: ut tante diuine remunerationis capax sit: necesse est: alioqu nec debitã ægrotis adhibebit curã: nec tam perfectum eũ delectabit opus. Talis quippe seruitor debet esse infirmorum: ut q̃ facit non hoibus: sed illi facere firmiter credat: q dicet. quod uni ex istis minimis meis fecistis mihi fecistis. Ipse enĩ in iudicio dicturus est. Infirmus fui. & uisitastis me. Exuriui: & dedistis mihi cibũ Sitiui: & dedistis mihi potũ. Facite igit' obsecro frẽs mei misericordias ĩ hoc seculo: q̃ deleãt peccata: & uobis ĩ die succurrant iudicii: cũ nobis tempus adest. Et in nr̃a cõsistit potestate bona opera faciamus cũ enim bñ operandi tempus transierit: nõ nisi recipiendi sup erit. Et id unusquisq; recipiet. quod hic pie: ul' ipse gesserit. Ferant igit' equo aío fortiores infirmorum egritudinem: nõ eos terreat labor: nõ egrotantiũ importunitas: nõ fetores: non putredines: nõ gemitus: non clamores: nõ demũ quecũq; seruiendi incõmoditates a tã bono salutiferoq; retrahant ministerio. Temporalis quidẽ erit labos: p̃miũ aũt erit æternũ. Nec illa p̃ciosa regali: & imperiali poterimus ueste ornari: Si fugiemus his laboribus angariari. Ipse enim cœlestis impator p apostolum suũ dixit. Nemo coronabit': nisi q legittime certauerit: Ipse p eius doctorem: & uicarii sui successorem inquit. Ad magna præmia p ueniri non potest: nisi per magnos labores. Tales etiã sint: q cellario: q uestibus qui codicibus: quiq; & aliis distribuendis rebus p̃ponũt': ut sine murmure seruiant fratribus suis: ipsi. n. non domini: sed ministri: non rer̃ retentores: sed dispensatores: non peculiares: sed economici sunt exhibitores: ad quos spectat hilariter: libenter: ac opportune distribuere ut de ministerio eis cõmisso non æternũ suppliciũ: sed sempiternum reportent p̃mium: Non igitur clament: nõ detrahant: non dare differant: non deniq; postulantes tedio afficiant: quoniã qd est aliud murmurator nisi acerrimus blasphemator:' perinde preceptor noster in cõmẽtariis sup psalmos ait. Murmuras aduersus deũ: qa fur non morit' appende in statera æquitatis furem & blasphemium. Iam dicis: quia fur non es: sed murmurando aduersus deum blasphemus es: ille captat somnum hominis: ut aliqd inuoluat: tu dicis: quia dormit deus: & hominẽ non uidet: ergo uis: ut ille corrigat manum.

De murmuratione

precordia fatui sic rota carri

prius tu corrige linguam. Vis ut ille corrigat cor aduersus hominem tu corrige cor aduersus deū: ne forte tu: cū optas uindictā dei: si uenerit: te priorem inueniat. Graue igitᷣ & cōtagiosum peccatū ē murmuratio. qr merito r̄gnum celorum (ut Gregorius dicit) nullus qui murmurat accipit: qm̄ non nisi pacifice: humili: liberali: taciturne: quiete. & omni pietate plenæ datᷣ menti: Recte igitᷣ apud Salomonem murmuratores describuntᷣ: q ait: ꝑcordia fatui sicut rota carri: Carrꝫ fenū portat: & murmurat. nō enim pōt rota quiescere a murmure: sic m̄lti sunt fratres: q non menti: sed corpe solū in unū hītant. Tales similes sūt iumētis deferentibus uinū. Et bibētibus aquā: qd enī ꝓdest dulce & amenū religiōis hr̄e nomen: qd sanctū deferre habitū: qd in sacro hītare loco. qd karitatis hr̄e ministeriū & dulci ac suaui relicto unionis pietatis turbulentissimā detorrente potare aquā murmuratiōis? Non igitᷣ murmuraueritis (ut aplica utamur auctoritate) sicut qdā murmurauerunt: & a serpentibus perierūt: quare a serpentibus: nisi qa serpens uenenosus est. Et oīs: qui murmurat in ligua tenet diaboli uenenum: p̄les enim lingue hoīm dolose: q̄ serpentiū uenena inficiūt: Hinc apostolus Iacobus ait. Lingua inqetū malū plena ueneno mortifero. murmuratiōis peccatū a deo sp ab hominatus est deus: ut antiq̄ i lege nō expectauerit ipm̄ post auctorꝫ mortē esse puniendū: qnimo ipsos uiuentes suæ murmurationis luere penas fecerit. Sic Mariā contra Moysen fratrē suū murmurantē lepra percussit. Sic chore Dathan. & Abiron pessundedit. Sic eorꝫ cōplices mactauit sic omnes q de terra murmurauerunt ꝓmissionis ab hostibus & pestibus in deserto deuorati in eam intrare minime potuerūt. Sic e cœlo misit ignem & deuorauit murmurantiū castra populi Israel. Sic rursus in multitudine maxima ignitos per aplm̄ Paulo aū annotatos imisit serpentes: ut murmuratores eorꝫ deuoraret: si multis & grauissimis plagis: q̄ innumeris exodo & alii legis ueteris libris describuntᷣ ꝓpter eorꝫ murmurationē: Israheliticū populū affecit. Merito igitᷣ iubet p̄ceptor nr̄: ut q alicui p̄fecti sunt ministerio sine murmure seruiant fr̄ibus suis: ne ipsi etiā in irā incurrāt summi dei: & incassum ferant omēs ministerii labores: q non solū ipsi murmur abhorrere debent: sed ne aliis murmurādi præstent occasionē magnopere studeāt: ne eis sicut hebraico illi populo

cœlesti cibo non contento & memori carnium: panis: cepe: uuarũ: pi
sciũ: uini & aquæ: & sue miseriæ imemori seruitutis ad detrahendum
murmurandũq; nũc de deo: nũc de Moyse & Aaron: nunc deniq; de
aliis præsidentibus linguas relaxanti merito cõtingat: de qbus dixit
ꝓpheta cũ nõ fuerint saturati murmurabũt. Iccirco q distribuẽdis re
bus ꝑsunt dare nõ differãt: ne qbus dare dñt murmuratiõis cã efficiã
tur. Hĩc pestiferũ murmuratiõis morbũ totis uiribus de monasterio
pellendũ esse dicimus. Nãq; murmuratores & detractores oĩa bona ĩ
mala puertunt: Si eñi ieiunas hipocritã: si cõmedis uoratorẽ: si qescis
pigrũ. Si exercitio uacas inqetũ. Si taces stultũ: si loq̃ris ꝑsumptuosũ
Si tua erogas uana gloriosum. Si nõ erogas te auarꝫ dicunt. Hinc Io
hannem baptistã: qa in abstinentia ꝑcipuus erat: a demone nutriri di
cebãt. Xp̃m: quia comedebat: uoracẽ hominẽ & potatorẽ uini appella
bant. qa natũ cecũ illuminauit: dixerũt eũ a deo nõ esse: quia sabbatũ
nõ custodierat: illuminatoq; cæco maledixerunt. Eicientẽ demonium
muto loq̃lam: surdoq; reddentẽ auditũ blasphemantes in Belcebub
ꝑncipẽ demonioꝝ talia effecisse signa astruebant. Iure igit̃ sup Iohan
nẽ pens nr̃ inqt. Quod de nulla re magis deũ offendisse ille populus
iudaicus dictus ẽ: q̃ contra deũ murmurando. Itaq; & iure factum est:
ut tot tantisq; fuerit flagellis affectus. Discat ergo non murmurare: q
male patit̃: etiã si ignorat: cur mala patiatur: ꝑ hoc quisq; se iuste pati
arbitret̃: quia ab illo iudicat̃: cuius nũq̃ sunt ĩiusta iudicia. ꝙ si mur
murans in nr̃a fuerit congregatione: iuxta ꝑoris arbitriũ: tã diu peni
teat: q̃ diu culpæ extet q̃litas q̃q; pestilens morbus hic sit: cognoscere
affectantem de murmuratõne ad fratres suos cultores heremi in scrip
tum non pigeat lectitare sermonem.

Textus quinquagesimus. Augustinus.

Odices certa hora singulis diebus petantur: extra horã qui
petierit non accipiat.

Commentum quinquagesimum. Ambrosius.

O in libro: quē ad Valentinū de correptiōe & gr̄a p̄ceptor nr̄ inscripsit: quod semel lectū ē: nll'o mō arbitremini īquit satis uobis īnotescere potuisse: si ergo fructuosissimum hr̄e uultis: nō uos pigeat relegendo hr̄e notissimū: ut dilucidissime sciatis q̄bus & q̄libet questionibus soluendis atq; sanandis non ibi humana sed diuina occurrat auctoritas: a q̄ recedere nō debemus: si uolumus puenire quo tendimus. Freq̄ués igit' diuine scripturæ nobis debet eē lectio: q̄m ī hoc etiā p̄ceptor nr̄ intendens: iubet singl'is diebus certa hora codices postulari duo q̄ppe īsinuauit ut diebus. s. singl'is & certa hora libri petantur: p alteꝝ quottidianā lectiōem mandauit: p alteꝝ reꝝ faciendaꝝ tp̄us distinxit: ne scilicet ꝑpter lectionem diuinus cultus: orō: & caetera: q̄ opportuna sunt monasterio impediantur: extra horam uero inq̄t: q petierit nō accipiat: & q̄re' q̄m ut Salomon inq̄t oīa tp̄us hn̄t. alio enim tp̄e: celebrande sunt misse: alio canonice decā tande sunt hore: alio manuū sunt exequenda opa: alio reficiendi sunt fratres. alio ergo sunt lectiōes audiende. Omīs tn̄ religiosoꝝ actio in hec tria genera consumit': utpote in orōnem: lectionē: & opationem: Orōnem: ad quā oīs diuinus cultus tandem reducit': superius p̄cepit dicens. Orōibus instate horis & tp̄ibus constitutis. operationē māda uit cū dixit: ut nll'us sibi aliq̄d operet': sed oīa in cōmuni fiant. Hoc aūt in loco lectionē insinuauit. hec tria iccirco p̄cepit: & magnopere alibi cōmendauit: q̄m nobis ī monasterio cōstitutis ualde sunt necessaria. Nā per orōnem mundamur: hinc sacerdos ad orōem se p̄parās euangelicā non modo cor: sed etiā labia sibi mundari precat'. per lectionē instruimur. hinc apl'us ait: q̄cunq; scripta sunt scilicet ut legamus ad nr̄am doctrinā scripta sūt: q̄tenus per patientiā: & cōsolationē quā uidelicet ex scripturaꝝ lectione pcipimus: spē future beatitudinis habeamus: per operationē beatificamur. hinc sanctus ꝑpheta cecinit: Labores manuū tuaꝝ: quia manducabis: beatus es: & bn̄ tibi erit. Itaq; frequenter: hoc est quottidie saltē: ut nunc de lectione: lectionē faciamus. Nos q religiosi sumus legere debemus: tū q̄m: quēadmodū corpus: ita & aīa quottidiana indiget refectione. At uero nullus suauior nullusue iocundior aīæ cibus: ut a Lactantio in de falsa religiōe præclare dictū est: q̄ cognitio ueritatis: q̄ quidē miꝛū immodū spiritus pa

Frequens diuine scripture nobis debet esse lectio.

rit lectiones:hinc etiã Marcus Cicero in pmo officiorũ libro ait: hois
mens discẽsio alit̃:& cogitatio semp aliqd: aut inqrit:aut audit: uidẽ
diq; & audiendi delectatiõe ducit̃.Hinc ab aristotele pipatetitorũ pn
cipe in his libris quos de aĩa in scripsit sciam esse salutẽ: pfectionẽ: re
ceptionẽq; intellectus assertũ est:inde fit ut omẽs hoĩes:sicut suã exor
sus est sapiam:natura scire desiderent: omnes.n.trahimur ad cogniti
onis & sciẽ cupiditatẽ:in q̃ qdem ut rõnẽ Cicero adiecit excellere pul
chrũ putamus: labi aũt & errare mltun & turpe dicimus. Tum quo
niam oĩs hitus salutifere doctrinæ: nõ nisi exactuum iteratiõe atq; fre
quentia gignit̃.Tũ quia cum sapia dei imẽsa sit:fine careat:terminis
tion claudit̃.sine intermissione in eius indagine laborare debemus.
Tũ quia cũ mens nr̃a in eius creationis exordio:nuda sit:oĩ forma de
stitura:& in ordine intelligentiarũ pura potẽtia:& nõ nisi:si p naturæ
uiã gradimur:anuntiis adipiscatur exterioribus: longo tpe insudare
opus est:ut sana possit doctrina imbui:Iccirco ab his: q pficere desi
derant:singulis diebus est aliquid discendũ: ea de re doctus hipocra
tes nos sollicitos faciens dixit:Ars lõga.uita breuis.expimentũ fallax
Ea q̃ scimus minima pars ẽ eorũ:q ignoramus:contigit etiã sepenume
ro ppter hanc concrectiõnẽ mortalẽ(ut populo in phedrone inquit)
ut a moribus cupiditatibus:formidinibus: o infariamq; imaginibus
multis deniq; nugis a corpore mens impleat̃. Cõtingit etiã nõnũq̃:
ut interiores sensus obtusi minus sint ad referendũ idonei. Cõtingit
ut fantasia & memoria specierũ intelligibiliũ armariũ q̃dam tegantur
nube:& q̃uis aduersa dispõne:uel ad recipiendas silitudines laborent
uel in eis retitiendis labantur quo fit: ut non facile possit intellectus
erudiri ppter q̃ oĩa exercitatiõe indigẽt non pua:q̃ quidẽ consumpta:
& eiecta rubigine mentis clarescat acies:Quippe nemo est tã rudis in
genio qui legendi conferendiq; excitatione perspicax non fiat: quoni
am uexatõ præparat intellectũ.perinde Ouidius cecinit:quid durius
saxo: quid mollius unda:̃ Dura tñ molli saxa cauant̃ aq̃: percõtinu
um.s.& diuturnũ gutte descensum.Debemus insuper attente: ut ĩtel
ligamus:quod legit̃ lectiõi uacare:qm̃ legere & nõ intelligere: nescio
quid aliud sit:quã negligere:taliũ aũt.s. nõ intelligentiũ lectio silis ẽ
psitaci.pice& corui plationi:hec.ñ.humana uerba pferunt: sed quid

dicant intelligunt minime.& solū(ut Persius inqt) magister artis ige
niiq; largitor uenter ad ea conanda mouet: Itaq; non ad uocē. Nō ad
molodiā. consonantiam. armoniamq; uerborum: ut demulceant̄ au
res: sed ad uerā sanāq; carpendam sententiā: ut repleant̄ mentes: uaca
re debemus. Hinc etiā de scripturis disputantē ut ad Damasum pon.
maximū Hieronimus scribit: non decet aristotelis argumēta cōqrere:
nec ex flumine tulliane eloquentiæ ducendus riuulus: nec aures qnti
liani flosculis excollende aut declinatione mulcende: sed pedestris &
quottidiane silitudinis: & nulla lucubratione redolens ōro necessaria
est: q̄ rē explicat sensū edisserat & obscura māifestat. Debemus quoq;
deuote legere diuinæ supplicantes maiestati: ut nīarum lectionū no
bis uerū rectūq; sensum reserare dignet̄: qm̄ non sumus ex nobis tan
q̄ ex nobis sufficientes (ut Aplus inquit) aliquid excogitare: sed suffi
cientia nīa ex deo est: perinde parēs nī gloriosissimus recte obiurgat
philosophos: q elati crediderunt ueri cognitionē ꝓprio se fuisse adep
tos ingenio: pinde uirtutē esse q̄litatem mentis: quā deus in nobis si
ne nobis īfundit: optime in encheridion definiuit: quo fit: ut ad sacre
scripture cognitionem opus sit intima conpunctione: potius q̄ pro
funda inuestigatiōe: suspiriis: q̄ argumentis. crebris gemitibus: q̄m co
piosis argumentationibus. lachrimis: q̄ sententiis: ōrone q̄ lectione.
gratia lachrimaꝝ: q̄m scīa līarum cœlestiū potius contēplatione: quā
terrestriū occupatione: spūs eleuatione: potius q̄m chartaꝝ reuolutio
ne: Hinc btūs Gregorius: in comemntariis sup Ezechielē inquit: quo
legentis spiritus tendit: illuc diuina eloquia eleuant̄: qa si in eis altū
quid uidendo & sentiendo q̄sieris: hec eadē sacra eloquia tecū crescūt:
& tecū in altioribus ascendunt. pinde si uadunt aīalia ad utilitatem: si
stant ad custodiā sui si eleuant̄ ad contemplationem dei: & rotæ ipse
piter uadunt: stant & eleuant̄: qa q̄sita sacra lectio talis inuenit̄: qua
lis & fit ipse a quo queritur. Ad actiuam uitam ꝓficisceris ambulant
tecum. ad immobilitatem atq; constantiam conscendisti: stant tecum
ad contemplatiuam uitam per dei gratiam peruenisti uolant tecum:
Debemus etiam lectiones & studium nostrum: non ad inanem mun
di gloriam: non ad rerum terrenarum lucrum sed ad nostre mentis

salutem dirigere: quoniam si secus faceremus: etiam si euaderēus peri
tissimi: apud deū stulti censeremur.¶Debemus tandē diligenter ad ea
legenda dirigere animum :que non fabulas poetarum:non inhibitas
superstitiones gentiliū. non uagationem mentium: sed dei laudem:
christianæ fidei defensionem: habende deuotionis incitamentum: &
omnia demum documenta salutis concernunt.¶hec autem sunt diuini
canones:sacroꝝ doctorum interpraetationes: & oīm deniqꝫ gesta san
ctoꝝ:Nempe per hoꝝ lectionem:qd cauēr: qd ꝓsequi:quoue tenere
debeamus discimus. Hinc scūs Dauid.cecinit: lucerna pedibus meis
uerbū tuū:& lumē semitis meis. Per hoꝝ lectionē: humana diuinaqꝫ
nobis referant͛ arcana.¶nihil enim grāmaticus apte cōiungit: nihil re
thoricus recte suadet:nihil dialethicus acute discernit: Nihil geome
tra mensurat: nihil arithmetricus numerat:Nihil astrologus iudicat
Nihil prospicit uisualis:Nihil delectat musicus:Nihil sanat medicus
Nihil naturæ pandit philosophus.Nihil economicus:Nihil ethicus
Nihil deniqꝫ politicus: & artifex quicunqꝫ docet: quod sacram doc
trinam prætereat.Hinc beatus Hieronimus ait:quod medicorum est
promittunt medici:tractant fabrilia fabri: sola scripturarum ars est:
que sibi passim omnes uendicat unde ut eius ambitum paucissimis
lustrem.¶si illos noscere cupis:quibus diuina traduntur præcepta. Le
ge librum Geneseos:in quo recipientium legem generatio describit͛
Si ipsa uis scire præcepta: Exodi uolumen legas.¶Si preceptorum ob
seruātiam discere affectas.Leuiticum:ubi ecclesie statuuntur ministri
adiscas.¶Si idoneos legis cupis scire executores.Numeri scias librum
in quo infirmi a fortioribus decernuntur.¶Si anhellas legis obscuros
soluere nodos: Deutronomium legito: in quo obscura legis dubia
declarantur:hucusqꝫ Moyses:hucusqꝫ Penthatheucus: de quo ad pau
linum beatus Hieronimus ita scribit.¶Manifestissima est Genesis in
qua de creatura mundi:De exordio generis humani.de diuisione ter
ræ:de cōfusione linguaꝝ.cū de descensione usqꝫ ad Egyptū scribit͛ he
breoꝝ.patet Exodus cū decē plagis.cū decalogo:cū misticis diuinisqꝫ
ꝑceptis:ī ꝓmptu ē leuiticus liber:ī quo singl'a sacrificia:imo singl'e pe
pene sillabe & uestes Aaron & totus ordo Leuiticus spirant cœlestia

sacramenta. Numeri uero non ne totius arithemetricæ & prophetie
balam & q̃draginta duaꝝ mansionũ p heremũ misteria continent᷑
Deuteronomium uero secunda lex & æuangelice legis præfiguratio
Nóne sic ea hẽt que ꝑora sunt: ut tñ noua sint oĩa de ueteribus. Huc
usq; igit᷑ ꝑma pars est scripture ueteris testamenti: q̃ lex appellat᷑ pre
ceptoꝝ. Altera pars scripture antiq̃ legis historia. s. exemploꝝ est: In
q̃ ꝑmo ꝑlatoꝝ. subinde subditoꝝ contẽplari exempla poteris. Nã si
nosse desideras: quo pacto ꝑlati subditos suos dirigere in finẽ debeãt
Iosue librũ legito. ubi Iesus naue typũ dñi non solũ in gestis: uerum
etiã in noĩe prefert: trans iordanẽ hostiũ regna subuertens: diuidẽs ter
rã uictori populo: & p singulas urbes uitulos: montes flumĩa: torren
tes atq; cõfinia: ecclĩe cœlestisq; Ierusalem spũalia regna describens in
desideratã ꝓmissionis terrã subiectũ sibi poplm dei conduxit. Si lites
rixas. contentionesq; populi & soluere & paccare aues: intuere: iudicũ
librũ: in quo ob eã gratiã diuersoꝝ iudicũ describit᷑ institutio. Si in
formare & instruere subditũ optas: libꝝ Ruth adiscas in quo habes
quõ neemi informauit Ruth: q̃tenus hoc in ueꝝ coniugiũ iungeret᷑:
Ruth insuper moabitis ysaie explet uaticiniũ dicentis. Emitte agnũ
dñe. dominatorẽ terræ. de petra deserti ad montẽ filie syon. Samuel ĩ
heli mortuo: & in occisione Saul: ut inqt Hieronimus: ueterẽ legẽ ab
olitã monstrat: porro in Sadoch atq; Dauid noui sacerdotii: nouiq; ĩ
perii sacramenta testat᷑. Si aũt scire optas: quõ reges a corporalibus
bellis tueant᷑ populũ: hẽs libros regum. Si uero quomodo a spiritu
alibus pugnis defendant᷑ subiecti. Machabeorum leges uolumen. Si
diruta tam corporalia q̃ spiritualia cupis reficere Neemias Hesdrasq;
adiutores consolatoresq; tibi assint: Hii enim templum instaurãt mu
rosq; extruunt ciuitatis. Si quomodo præsidentes in secundis aduer
sisq; rebus: regi: seculorum immortali & inuisibili deo firmiter adhe
rere debeant intelligere anhellas. Iob patientiam constantiamq; me
ditare. Si quomodo in aduersis patientiam: in periculis fortitudinẽ:
& in prosperis beniuolentiam subditi habere debeant: scire concupi
scis: edoceris quidẽ per Thobiam: q cecitatem pacienter substinuit: ꝑ
Iudith q̃ cõstans & piclis se exponẽs hostẽ ĩterfecit acerrimũ: ꝑ hester:
q̃ sublimata: & poplo suo beniuola in ecclesia tipo populum liberat

de periculo:& interfecto Aman:qui interpretatur iniqtas partē cōui
uii & idē celebrē mittit ī posteros/ hucusq; ps secūda ueteris testamēti
Tertia pars q̄ in monendis hoībus continet sapiam:in generalē speci
alēq; consumit᷑ ad monitionē:generalis quidē habet᷑ in libro ecclesia
stici:ubi uniuersi cuiuscūq; status monent᷑:spiritualis altera ad p̄latos
altera ad subditos spectat:p̄latoꝝ aūt admonitio est:ut seruare iustiti
am debeant:quod Salomō si eū recognoscimus auctorē:in libro edo
cuit sapientiæ:in quo dicit.Diligite iustitiā uos q iudicatis terrā:sub
ditoꝝ monitionem trifariā dicimus. nāq; alia est īcipientiū:hoc pac
to ꝓ uerbia ad paruulos directa edidit.Alia ꝓficientiū:eo mō ecclesia
stes libꝝ confecit:in quo ꝓficientes uiros monuit temporaliū relinq̄
re uanitatē. postrema perfectoꝝ est: sic cātica canticoꝝ cecinit:ubi ui
ri perfecti in contēplatiōibus erudiunt᷑ perinde Hieronimus sicut vir
sanctissimus ita eloq̄ntissimus ait Salomō:pacificus & amabilis deum
mores corrigit:naturā docet:eccliam iungit & xp̄m.sanctaꝝq; nupti
arū dulce canit epithalaminū/Hucusq; scripture ueteris testamēti ps
tertia:/q̄rta ꝓphetaꝝ scilicet cōtinens uaticina sequit᷑: partimur autē
ipsam:in eā:q̄ tā de capite:q̄ de membris est/sic David: simonides nr̄
xp̄m lira personat:& in dechacordo psalterio ab inferis excitat resur
gentē:& cūcta q̄ ad salutē suoꝝ spectant membroꝝ: tonanti spū decā
tat:& in eā:q̄ de xp̄o capite p̄ncipaliter extat:hec aūt aut incarnatiōis
indicat puritatē:sic esaias intonuit.Ecce uirgo concipiet & pariet filiū
& uocabit᷑ nomen eius Emanuel:qui in hac & in cunctis aliis non ꝓ
phetiam:sed euangelium texere uidetur.Aut passionis describit acer
bitatem sic Hieremias uaticinatus dicens:Ego quasi agnus māsuetus
qui portatur ad uictimam:Aut ascensionis nunciat sublimitatem:sic
Ezechiel aquilam grandem magnarum alarum uidit. Aut finalis æq
tatis insinuat retributionem:sic a Daniele sancto dictum est: Aperti
sunt libri:& iudicati sunt mortui:de his que scripta erant:& in eā tan
dem:que de membris maxime est:sic.Ose.Iohelis.amos:abdie Ione:
Michee.Naum.Abachuc.Sophonie.Ager.Zacharie.Malachieq; ha
bes uaticinia:in quibus filiorum Israel opa p̄dicuntur/hucusq; testa
mentū uetus/Iā nouū sequit᷑ cuius ps una in q̄tuor euāgelia uelut in
q̄tuor fluía partita opa describit r̄dēptoris q cum verus deus:verus hō

uerus sacerdos uerusq; rex extiterit: iure afflatu quodā spiritu scī hoc
quattuor de xp̄o quatriga dn̄i omni manifestauit creature. Nāq; iohā
nes deitatem: cū alte itonuit. In principio erat uerbū: Matheus huāita
tē. cū liber generatōis iesu xp̄i filii dauid exorsus est. lucas sacerdotiū:
cū incepit: fuit ī diebus herodis regis sacerdos. Marcus regalē resurre
ctionē: cum a mugitu q̄si leo exordiretur dicēs: Ego uox clamātis ī de
serto: descripsit. Altera pars apostolorū aliorūq; electorum gesta mira
cula: p̄dicatōes: monitōes: ac uisiōes enumerat: De qbus ita scribit hie
ronimus. Paulus apl'us ad septē scribit eccl'ias. Octaua. n. ad hebræos
a plerisq; extra numerū ponitur. Timotheū instruit ac Titum. & phi
lomonem. actus apl'orum nudam quidem euidēter sonaret historiā &
nascētis eccl'ie infantiam texere: sed si nouerimus scriptorē eo℞ lucam
esse medicum: cuius laus est in euāgelio: animaduertimus piter oīa il
lius aīe lāguentis eē medicinā. Iacobus: Petrus: Ioannes: Iudas septem
epl'as ediderunt: tam mysticas q̄ succintas & breues: piter ac lōgas: bre
ues in uerbis: longas in sententiis: ut rarus sit: qui nō in earū excutiat
lectione. Apocalypsis iohānis: tot habet sacramēta quot uerba. Et pa℞
inquit dixi: & p merito uoluminis oīs laus inferior est. In uerbis sin
gulis multiplices latēt intelligētie. Ecce q̄ breuissime sacre sophie disti
ctōes: nō dico cōprehēdimus: sed q̄tulacūq; ex pte generice tetigimus
singulares aūt eius ptitiōes mysteria sacra sensus litteralē utpote mora
lem tropologicū & anagogicū: fructus. dulcedines. amenitates. āplitu
dinē. profunditatē. celsitudinēq; eius quis explicaret? pfecto nulla uis
hūani īgenii: nulla līgua mortal': nulla creata facultas: nl'la deniq; fini
ta potētia eius ul' cōphēdere ul' narrare uel penetrare posset īmensitatē
Testis sunt quattuor illa maxīa ecclesie luminaria. Augustinus. Hie
ronimus. ābrosius. & gregorius. Testes sūt origenes. dionysius hilari
us. ciprianus chrysostomus. cirillus. eusebius. isidorus. beda. athanasi
us. lactātius boetius. cassiodorus. ricardus. bernardus. ugo: Testes de
niq; sūt oīs scholastici doctores: e quo℞ oīum mentibus q̄q̄ multa
multipliciaq; pro eius interpretatōe milia librorum emanauerint uo
lumina: non tamen eius potuerunt exhaurire abyssum: Namq; hoc
est illud mare magnū & spatiosū & ī ptrāsibile fretū ī quo sūt reptilia
aīalia pusilla & magna: quo℞ nō est numerus hoc est illud uirētissimū

pratum: in quo rosæ formosissime. uiole amenissime. lilia fragrancia: & oim floꝝ genera sp redolēt: hec est illa uoluptatis paradisus: in q̄ ē oē lignū pulchꝝ uisu: & ad uescendū suaue. Lignū etiā uite i medio p adisi. Lignū scie bōi & mali: eq̄ fluuius ad ipam irrigandā in q̄tuor ca pita diuisus egressus est: qm̄ oīs sacre pagine tractatus: aut de simplici immortali: vero vno & trino & deo: aut de pura creatura: aut de xp̄o deo & hoīe: aut de sacramētis: p̄ceptis: aliisq; eius īstitutis ē. Et ideo in scripturis sanctis dr̄ spūs sapientiæ multiplex: eo ꝙ m̄lta (ut inq̄t Au gustinus) in se hēat: & q̄ habet ipse ē: & ea oīa unus ille sunt. Neq; enī multe: sed una sapīa ē: in q̄ sunt īfiniti q̄dam eiq; finiti thesauri reꝝ in telligibiliū: in q̄bus sunt oēs īuisibiles atq; incōmutabiles rōnes reꝝ etiā inuisibiliū & mutabiliū: q̄ per ipm̄ facta sunt. Hec ē igit̄ ille splen dor cœlestis glorie: i quo oīs uisibilis: atq; iuisibilis cognoscit̄ natura nā q̄cq̄d de deo de āglis: q̄cq̄d de celoꝝ orbibus planetis. Sideribusq; eoꝝ effectibus atq; influentiis: de elementis. de p̄fectis ip̄fectisq; corpo ribus de interiori exteriorīq; hoīe. de mundi plagis climatibus. regio nibus: de inferno. limbo. purgatorio: de utroq; paradiso terrestri atq; cœlesti: & deniq; de his oībus: q̄ in illis gerunt̄ & cōtinent̄ explicare possent hec sola sapīa cōplectit̄. Perinde ip̄a in ecclesiastico inq̄t. Ego gireꝝ cœli circuiui sola: & p̄fundū abissi penetraui: & i fluctibus maris ambulaui: & in oī terra steti & in oī populo: & in oī gente p̄matū habui & oīm excellentiū & humiliū colla p̄pria uirtute calcaui. Hinc sapiēs ipse oīm reꝝ q̄ sunt scientiā uerā: utpote dispōem orbis terraꝝ & uir tutes elementoꝝ initiū. Cōsumatiōm & medietatem tempoꝝ. Vicissi tudinū permutationes: & moꝝ mutationē. Diuisiones tp̄m: anni cur sus: Et stellarum dispositionē: naturas animaliū: & iras bestiaꝝ. Vim uentoꝝ: & cogitationes hoīm: drās uirgultorum. & uirtutes radicū. & quecunq; sunt absconsa ab omnium artifice se gloriat̄ per sapienti am didicisse in qua: ut inquit est spiritus intelligentie: sanctus. Vni cus. multiplex. subtilis dissertus: nobilis: īcoinq̄natus: certus: suauis: amans bonum: acutus: qui nihil uetat bene facere: humanus: benig nus: stabilis certus: securus omnem habens uirtutē. omnia p̄spiciens & qui capiat omnes spiritus intelligibiles: mūdus: subtilis. omnibus enim mobilibus: mobilior est sapiētia. Attingit aūt ubiq; p̄pter suā

munditiam. Vapor est enim uirtutis dei: & emanatio est quedã clari tatis omnipotentis dei sincera. Et ideo nihil inq̃ntum in eã incurrit. Candor est enim lucis æterne speculum sine macula. Dei maiestatis & imago bonitatis illius. Et cũ sit una: omnia potest. Et in se pmanẽs omnia innouat: & per nationes in animas sanctas se trãsfert. Amicos dei & prophetas constituit. Neminẽ enim diligit deus: nisi eum: qui cũ sapientia inhabitat. Est enim hec spectosior sole. Et sup omnem di spositionem stellarꝝ. Luci compata inuenitur prior. illi enim succedit nox. Sapientiam aũt nõ uincit malicia. Attingit ergo a fine usq; ad finem fortiter. & disponit omnia suauiter. Tot ac tantis hec nostra sapientia solet extolli præconiis: ut non nũq̃ in laudes increatæ sapientiæ incidamus: & hoc ideo. q̃m huius nostre illa motrix ẽ in humana mẽte ad agendũ. Et q̃q̃ huius illa sit autrix. utriusq; tñ idẽ est obiectum: idem finis. Et quod pares uident᷑ effectus. Vt ad illam p hanc recte instructi cõscendimus: & si p illam dũtaxat hãc ualeamus adipisci. Ob eam rem Augustinus in præclarissimo de trinitate uolumine inquit. Scientia nr̃a christus est. Sapiẽtia quoq; nostra idem xp̃us est: ipse nobis fidem de rebus tempalibus inserit ipse de sempiternis exhibet ueritatẽ p ip̃m pgimus: ad ipsum tẽdimus. p scientiã ad sapiẽtiã: ab uno tñ eodẽ xp̃o nõ recedimus: ĩ quo sunt oẽs thesauri sc̃ie & sapientie absconditi nõ ergo satis ẽ (ut credidere philosophi) ad sapientie cõplemẽtum humanarꝝ ac diuinarꝝ rerꝝ hr̃e cognitionẽ: nisi ex illa p pietatem increate uniamur sapientiæ: & beati fiamus. hinc in libro Iob scribit᷑ Ecce pietas ẽ sapientia: & ab hac utiq; nomẽ accepit q̃m a sapore sapientia dicit᷑. Hinc Augustinus in libro de sp̃ũ & aĩa eã amorem & saporẽ esse boni describit. Et in libro de academicis eã humanarꝝ diuinarũq; rerum q̃ ad beatam uitam ptinẽt scientiã definiuit. Et quoniã diuine scripture he omnes cõueniũt proprietates iure sibi nomen uendicat sapientiæ: Nam ut in libro de doctrina christiana inquit Augustinus Quicquid homo extra hanc didicerit si noxium est: hic damnatur: Si utile est hic inuenitur. Et cum ibi quisque inuenerit omnia: que utiliter alibi didicit multo abundantius ibi inueniet ea que nusquam alibi inuenire potuit. Et enim hic philosophica est: quoniam ut alibi dicit omnes omnium naturarum causæ mundo creatore sunt.

hic ethica quoniã bona uita & honesta non aliunde formatur: q̃m cũ ea q̃ diligenda sunt: & quẽadmodũ diligenda sunt diligunt᷑: hic est deus & ꝓximus. Hic logica quoniã ueritas lumẽq; aĩæ rationalis nõ nisi deus est. Hic etiã laudabilis rei publice salus neq; enim optime cu stoditur ciuitas nisi fundamento & uinculo fidei: firmeq; cõcordie. cũ bonum cõmune diligitur: quod summũ atq; uerissimũ deus est que ĩ super disputationes, que lr̃æ quoꝝlibet philosophorum: q̃ leges qua cumlibet ciuitatũ. Duobus enĩ præceptis sunt cõperanda: ex quibus christus dicit legẽ totã & ꝓphetas dependere᷑ diliges dñm deũ tuũ ex tota anima tua ex toto corde tuo: & ex tota mente tua: & ꝓximum tuum sicut teipsum. ¶ Piguissimus est igitur sermo diuinus: & omnes in se habet delitias: Nempe q̃cquid uolueris ex sermone diuino nasci tur: sicut de manna tradunt iudei: quod quando comedebant ꝓniuscuiusq; uoluntate sic sapiebat in ore: & sicut illud panis angeloꝝ om ne in se habens delectamẽtũ dictus est. ita & sacra scriptura liber uite: in quo omnia continentur arcana dei: cuius origo eterna: cuius essen tia ĩcorruptibilis. cuius cognitio uita interminabilis: cuius scriptura ĩ delebilis: cuius inspectus desiderabilis: cuius doctrina infallibilis: cu ius scĩa dulcis. cuius ꝓfunditas inscrutabilis: cuius uerba innumerabi lia: unũ tñ uerbũ oĩa. q̃d plura᷑ hoc in libro q̃cquid docet᷑ ueritas ẽ: q̃cq̃d p̃cipit᷑ bõitas: q̃cquid ꝓmittit᷑ fælicitas: nã deus ueritas est sine fallatia: bõitas sine malitia: fælicitas sine misericordia: q̃r q̃cquid ẽ q̃d in hac uita uiꝝ sapientẽ teneat: & ĩter p̃ssuras & turbines mũdi æquo aĩo manere persuadet id p̃mũ sanctaꝝ scripturaꝝ meditationẽ beatus hieronimus esse arbitrat᷑. ꝓpterea demetriadi inquit ¶ diuinas scriptu ras sæpius lege: ĩmo de manibus tuis sacra lectio nũq̃m deponatur: scio in scripturis diuinis: per quas solas potes plane dei intelligere ue ritatem ꝓhiberi q̃dam. p̃cipi q̃dam. concedi aliqua suaderi nonnulla prohibentur mala: precipiuntur bona. conceduntur media. & suaden tur perfecta. propterea beatus Gregorius super ezechielem inquit ¶ Sa cra scriptura oñdit staturã suã in edificatione moꝝ: ostendit altitudi nem in promissione premiorum: ostẽdit horribilem aspectũ in terro ribus suppliciorꝝ. Recta ẽ enĩ in p̃ceptis. Alta in ꝓmissis. horribilis ĩ minis. ꝓpterea etiã beatus Ambrosius. ĩ libro de Caym & abel iubet

ut cœlestium scripturaꝝ eloquia diu texere: ac polire debeamus toto
animo: cordeq; uersantes: ut sucus ille spiritualis cibi in omnes se ue
nas animæ diffundat: quoniam nihil in hac uita dulcius sentit: nihil
auidius sumitur. nihil ita mentē ab amore mūdi seperat: nihil sic ani
mum cōtra temtationes roborat: nihil ita hominē excitat: & adiuuat
ad omne opus: & ad omnem laborē sicut sanctaꝝ litteraꝝ meditatio.
Ideo merito beatus a sancto ꝓpheta dicitur: qui i lege dñi meditabi
tur die ac nocte: & huius sancte meditationis premiū magnū in sinu
ans pro se ad dominum ait. Veniant i miserationes tue & uiuam: qa
lex tua meditatio mea est. Et ideo ut sic audacter cū eo: ut nobis mise
reatur: & uitam largiat aeternam postulare ualeamus fratres mei eum
in meditatione & obseruatione diuine legis imitari totis uiribus stu
deamus. Sed dicet ex uobis aliquis. ecce ignarus sum. Alius infirmus
sum: Alius nō licet in bibliothecam adire. Alius publicis rebus sum
detentus: & eo pacto a lectiōe sanctarum scripturaꝝ & ab earum se re
trahunt meditatione. Quibus dicit q neq; in ualitudine neq; igno
rantia: neq; qbusuis occupationibus tolli pōt: q orationem domini
cam & symbolū nō repetant. & quoniā deus dederit non contemplen
tur. hoc si fecerint sacraꝝ litteraꝝ lectiones cōpotes fient: quoniā oīs
latitudo scripturarum in oratione dominica. & in symboli breuitate
concluditur Et qq̄ omnium studiorum nostrorum diuina sapientia
finis sit: & in ipsa omnium cognoscendarū reꝝ sic ratio refulgeat: ut
qcunq; eam perfecte possideat omnium reꝝ plenissimā habeat notiti
am: nō tamē liberalium artium (ut qdam obstinati in proprio sensu
ꝓterue defendunt) est studium super uacaneum: quoniā sublimis &
gloriosus deus omnes alias scientias ut huic famulent: sintq; eius pe
disequæ & ministre humanā docuit mentem: qbus tanq̄ quibusdam
gradibus ad hanc uelut omnium scientiaꝝ reginam possit ascendere:
Neq; omnes sumus apostoli: ut per spiritum sanctū mox repleri me
reamur: Neq; omnes Augustinus: q in nulla scientia: nisi deū cogno
uit præceptorem. Opus est igitur: ut iuxta nr̄i ingenii imbecillitatem
in adipiscendis sciētiis māuducamur: ut scilicet de sciētia: ad sciētiā de
muneribus ad fontem muneꝝ de radiis ad lucē Origenēq; radiorū.
de creaturis ad creatorem proficiscamur: quoniam (ut Apostolus ait)

inuisibilia dei a creatura mundi per ea que facta sunt intellecta conspi
ciunt᷑.sempiterna quoq; uirtus eius & diuinitas. huic sententie parēs
noster ꝑmo de trinitate assentit dicens:humane mētis acies inualida:
in tam excellenti luce figi nō potest: nisi per iustitiā fidei emundetur.
Assentit Hugo super euangelica ierarchia:ubi ait:ꝙ queādmodum in
firmi oculi: solem nube tectū libere conspiciunt: ꝙ coruscum eius lu
men minime intueri possunt: sic diuinum radium opus est sacroꝝ
uelaminum esse circumuelatū.Assentit diabolus: q non aliter inquit
possibile est nobis diuinū radium lucere: nisi uarietate sacrorum uela
minum anagogice circūuelatum.Qui ergo alias scientias ideo adiscit:
ut per eas tanq̄ per medium:uiamq; in finem dirigatur: non mō non
errat:ut aduersarii optimaꝝ doctrinaꝝ insulse aiunt:sed summi dei
laudant magnificantq; potētiā & benignitatem: qui tot modis se no
bis tribuit cognoscendum.Nempe omnis alia scientia:ut in deū refer
tur:uelamen quoddam est cognoscende deitatis. & gradus ad eā ascē
dendum pinde Marcus Tullius in his libris q sunt de natura deorū
ait.Quis igit᷑ cum tam celi certos motus:tam ratos astrorum ordies
tamq; inter se omnia connexa & apta conspexerit neget in his ullam
inesse rationem:omniaq; a casu fieri dicat: ꝙ si gentilis ex aliaꝝ scien
tiarum noticia deum esse transigit:quāto magis id facere debet christi
anus.Sunt insuper nōnulli: qui qm̄ ipsi disserendi acuitatis expertes
sunt:disputationes damnant:& contemnunt:nō animaduertentes:q̄
tenus primū sapientiæ actum magister & preceptor noster christus.
inter doctores disputādo docuit: q̄tenus omnes apl̄i & discipuli eius
hunc actum exercuerūt cum ꝑncipibus & mundi primatibus de chri
sto disputātes. Vnde & de Stephano in actibus apl̄orum legitur:sur
rexerunt aūt quidam de synagoga q̄ appellabatur libertinoꝝ cyrenen
sium:& alexandrinorum: & eoꝝ qui erant a cilicia & asia disputantes
cum Stephano:& non poterant resistere sapientiæ & spiritui:qui loq̄
batur.& de petro actuū.xi.dicitur. cum aūt ascendisset Petrus hiero
solymam:disceptabant aduersus illum: qui erant ex circumcisione: q̄
tenus ꝑterea omnes ecclesie doctores suis disputatiōibus: & precipue
parens noster.Aurelius Augustinus.ab hereticoꝝ iaculis sacrosanctā
christi fidem defenderunt:hinc & merito ipsum doctorum lucem:fir

mamentum ecclesie:malleum hereticorum ecclesia nũcupauit: quoniam cũctas hereses suis disputaciõibus destruxit:Vnde heresim Apollinaristam anthiomaritarum. Arrianoꝝ. Antromoporphitaꝝ. Alogiorum. Aquarochoꝝ. Archidiorum Aplicam. Adamianam. achademicam. Arabicam. Archenciatoꝝ Acephalicarũ. Bonosiorum Basilianam. Calcianorum. Circumcilionũ. Cathaphrigiam Chemicianoꝝ: Carpothantianã: Eunominianorum Ebetianã. Eludianorum. Donasticam. Faustoꝝ Fautinã. Felicianam Gnoytaꝝ. Gallianicarum. Heraclitam. hermogẽianam. Iouinianistã Iuliuarã. Luciserianam. Mentagiorum Montanã. Manicheã. Morthionistam. Melchisedechianam. Menandrianã Maximinam: Neomitianorum. Nouitianã. Nazareorum. Nestorianam. nosticorum. Nicolitaꝝ. Orphitarum. origenistã Paulinam. piscillianistã. pelagianam. patritianam paternianã. Permenianorum. Tertulianorum. Tatianam. Trottoytarum. Simoniacam Settagum: & aliorũ innumerabilium: quos in presentiaꝝ iter missos faciam uersutias heresesq; extirpauit euulsit: atq; destruxit. pro quibus ãmouendis atq; delendis: præter disputationes: ꝑter ꝓclamantiones: præter illa que alibi de ipso scripsimus plura q̃ octo & octoaginta in eos destinauit uolumina. Perinde hilarius accellateñ inquit. Doctor excellentissimus Augustinus. Catholice fidei defensor in diuina meditatione semper assiduus: metu mortis interpidus. singulos destruxit sacrilegos: atq; omnes superauit hereticos. Hic Cassiodorus ait: Beatissimus atq; sanctissimus doctorum præcellentissimus: Augustinus hereticorum debellator. fidelium protector: omniũ famosoꝝ extitit palma certaminum. Hinc Calcidonius fatur: Augustinus omnium monarchia uirtutum in sancte fidei defensiõe: pro qua totus ardebat sicut præualuit atq; ꝓfecit: ꝙ contra singulos nequissimorum hereticorum uersutias intrepida mente feruentiq; spiritu continuum certamen perageret. Hinc diuus Hieronimus paulinum. Hinc sanctus Valerius neptarium alloquitur. ꝙ nisi præpotens atq; pientissimus deus sanctum patrem aurelium Augustinum fortunati tempore nobis cõcessisset atq; donasset. Sanctificatio nostra dasolata fuisset. Dies festi nostri cõuersi fuissent inluctũ. Sabatta nostra in obprobrium: honoris & sublimitas nostra inmerorem & plantũ: de quo ipse in sermone

de prudentia ita enim ad fratres heremitanos inquit: decreueram eni
diu inter uos consolari: & uobiscum habitare usq; ad festum domini
ce ascensionis :sed quia aduersarius noster fortunatus ad partes perue
nit redire iiponē.omnino compellor:cupiens illum uidere & cum eo
piter disputare:& i sermōe de misericordia ait: fratres mei anūtio uo
bis gaudium magnum: quoniam fortunatū manicheorum ꝑsbiteꝝ
dei gratia superauimus:& obstinatus in suo sensu uelut alter perdici
onis filius a plebe nostra recessit confusus: & ecclesia huius uictoriae
memor.ita cantat fortunatus presbyter manicheorum uersutia pluri
mos seducebat: quem sanctus Augustinus in cōuentu omniū dispu
tans publice superauit. Quid etiam nostris temporibus grecis:boe
miis & fraticellis de opinione conflictum dedit: disputādo.Quis frā
ciscum porcarium senensem:qui iam non modo ciuitatem uirginis:
sed pene totum agrum tuscie suis heresibus infecerat igne cremauit:
egregii doctoris pauli ueneti acerrima disputatio. Tantum ergo sem
per ualuit apud christicolas disputatio.ut ipsa semper indelende fidei
extiterit propugnaculum. Confundantur ergo & reuereātur: qui dis
putationes ueritatis indagatrices extiterint inimici. Codices ergo sin
gulis diebus:siue ad legendum:siue ad disputandum:siue ad sermōes
clero populoq; faciendos:certa hora a prelato scilicet constituta petāt
extra horam.qui petierit. ni.uidelicet necessitas urgeat non accipiat.
omni quippe hora congruit:in qua necessitas imminet. Et omnis sci
entia adiscenda iuxta prelati arbitrium.que mentem deo dicatam ad
purgandam conscientiam.tuendam fidem.ornandam religionem:&
ad sacram theologiam finem nostrarum scientiarum acquirēdam dis
ponit. Vnde & augustinus nō unius doctrine tantū: sed indefinite:
quasi omnium optimarum disciplinarum prout opus fuerit codices
iubet esse petendos:Illud tamen uerum est:ꝙ in aliis doctrinis tantū
est conterendum temporis:quantum satis est: ut mens ipsa ad uberri
ma dulcissimaq; diuine sapientie suggerēda ubera fuerit uegetata. tūc
enim eam osculari ut sponsam: amplecti ut genitricē:lactere ut alūne
mammas: uenerari ut dominam amare:ut excellēs anime bonum de
bemus excogitantes: ꝙ omnem scientiam atq; doctrinam sic excellat
non solum quia preceteris uera predicet: primeq; inhereat ueritati: ꝙ

ad cœlestem patriã inuitet.q a terrenis desideriis cor legentis reuocet q in dictis obscurioribus fortes exerceat:& paruulis humili sermone blandiatur:nec enim sic in litteris patet:ut uilescat.nec si clausa est:ut pauere debeant adiscentes:sed etiam quia eius usus fastidium tollit:& tanto ut inquit Gregorius plus diligitur:quanto amplius meditatur quoniam illius superne uisionis gerit figurã: qua cœlestes mentes ab initio diuinam uiderũt maiestatem:nec camẽ hodie aut hinc ad mille annos:aut post millesies mille: minus q̃ prima die ammirãtur uel delectantur: quia ut Augustinus in libro de triplici habitaculo trãsigit coram ãgelis assidua uisione tante maiestatis secreta & mirabilia non uilescunt.

Textus quinquagesimusprimus. Augustinus.

Estimenta uero & calciamenta: quando fuerunt indigentibus necessaria: dare non differant sub quorum sunt custodia que poscuntur.

Commentum quinquagesimumprimum. Ambrosius.

Vius mandati quadruplex esse causa dinoscitur. Prima quidem ne ad animi perturbatiõem murmurationemue maximum ut ostendimus peccatum concitent irritentq postulantes. Secunda ne ,pter conferendi dilationem:indigenti occasionẽ inferant egritudinis: Nanq facile est propter rerũ necessarium carẽtiã quempiam in malam incidere ualitudinẽ.unde Gelido iminente tempore medi aut male induti in pleuresim colycam: yliacam in aliasq acerbissimas passiones facillime labuntur. Et rursus si que ad medelas spectant dare differant:non infirmitatis solum:sed etiam mortis possent esse occasio:& eo pacto non necessitudinis exhibitores: sed uitæ suorum fratrum essent extinctores: sicq apud dei maiestatem rei fierẽt æterni cruciatus: Tertia ne publica karitas detrimentum patiatur & ĩ priuatam quandam uertatur inhumĩditatem:Rerum enim custodes publici ministri sunt: Bona autem rei publicæ prout membris suis

opus fuerit distribui debent: alias & ipsa patiatur: necesse est: Quid enim est aliud: ut Scipionis uerbo utar: respublica nisi res populi? Et quid populus nisi ciuium congeries? pareant ciues: populus parit par eat populus: parit res publica: Qui ergo mēbra offendunt: & corpus offendant: opus est. Ergo qui bonorum monasterii inhumanus sæ uusq; distributor exstiterit publicam karitatem lædit & monasterium lædit, quoniam membra corporis lædit. Meritum iter amittit officii & culpam sibi uendicat crudelitatis. Quarta ne torpore mentis dam nentur. Qui enim dare differunt: que necessaria sunt poscētibus: aut: odio: aut segnitie seu dilectionis tepiditate: differunt. Vtrunq; enim malum est: utrunq; euitandum: utrunq; crimen detestandum: nam al terum est ut noceant, alterum ut non proficiant: Quare studeant fra tribus suis congruis temporibus necessaria ministrare: Et id quidem sine murmure: sine tristicia: sine dilatione: sine coactiōe: sed cum gau dio magno: libēter atq; hilariter: quoniam hylarem datorem diligit deus: Ad omnem autem rectam & salutiferam distributionem facien dam: quatuor omnino sunt precepta seruanda: Primum quidem ut karitas finis sit: & cardo distributionis: Alterum ut in ministro nulla sit personarum acceptio: sed unicuiq; prout & quando opus est: per sone qualitate, & necessitate mēsura pensata distribuit: Tertium ut hi lariter: iocunde & amenissimis uerbis conferat: que largiri debet: sepe numero enim plus dulce delectat uerbum: quā afluens satiet datum Quartum resistendi uirtus, ut patiens & constans sit indistribuenda rum rerum laboribus: & petentium importunitate: ut ei ad salutem: non ad cremium sit dispensandi ministerium. Ipsi etiam econtra qui poscunt modeste se gerant: non plus petant quam opus sit: & cum ex igua sit necessitas: non illam amplificent: Cum postulant: mel ferant in ore, dulcia uerba: amena colloquia: humilem: compositum: discre tumq; habeant in postulando sermonem: Et deniq; totis uiribus co nentur non irritare: sed ipsum eis beniuolum atq; munificum redde re largitorem.

Textus quinquagesimussecundus. Augustinus.

Ices autē nullas habeatis. aut q̄ celerrime finiatis. ne ira crescat in odium. & trabem faciat de festuca. & animam faciat homicidam. sic enim legitis. qui odit fratrem suum homicida est.

Commentum quinquagesimumsecundum. Ambrosius.

Iaboli opera habere nullatenus debemus. At uero ipse litis & discordie est auctor. ipse diuisiones & prælium commisit in cœlo: ipse in corde hominum discordiam seminat. ipse rixas contentiones & zizanias īter fratres imittit. Qui ergo lites & discordias amat earum auctorem diabolum tanq̄m patrem uenerat, ipsa ueritate testante. que ait. eius filii estis cuius opera facitis. Si ergo talem patrem fratres mei fugere uolumus. dissensiones & lites: fugiamus. Melius est enim ut doctor inquit Ambrosius emigrare cū gratia. q̄m cohabitare cum discordia. Melius est sine lite abire q̄m cū iurgio residere. Deus enim pacem amat. Ideo psalmista inqt. Factus est in pace locus eius. Vnionem iubet: Ideo christus ait. Qui non est mecum cōtra me est: & rursus. Vbi sunt duo uel tres congregati in noīe meo in medio eorum sum ego. Dilectionem mādat. Ideo ad discipulos dixit. In hoc cognoscent homines. quia mei discipuli estis. si dilectionem ad inuicem habetis. karitatem deposcit. Ideo cantat ecclesia. Vbi karitas & amor deus ibi est. At uero. e cōtra lites. guerras. dissensiones. iurgia. odia. & discordias inter bonos odit eius maiestas. hinc scriptura eam precatur dissipa gentes que bella uoluut. hic & præceptor noster imperat. ut lites nullas habeamus. aut si propter naturalē irascibilitatem aliquas nos habere contingat: illas q̄m celerrime finiamus. & hoc iccirco. ne ira litis genitrix crescat in odium. & trabem faciat de festuca. Festuca quidem cito consumptibilis est de parua contentione ex parua ira. que sepænumero sine peccato est. profecta non nunq̄m fit trabes. que non nisi magno & diuturno conburitur igne cum scilicet sic crescit ut ex ea odiū. quod homicidam facit animam. generatur sic enim apud Iohannem legimus. qui odit fratrem suum homicida est. Et Petrus apostolus sicut beatus clemēs meminit homi

cidiorum tria genera esse dicebat: eorumq; parilem esse penam asserebat. Homicidas scilicet iterfectores fratrum: detractores eorum: eosq; odiētes: Quia & qui occidit: & qui odit fratrem suum: & qui ei detrahit pariter esse homicidæ demonstrantur. Quare si placere deo in monasterio uolumus: fugiamus lites & dissensiones: unionem uero & cōcordiam amemus. Quippe in rebus humanis concordia præciosa res est: & propter eius raritatem præclarissima ab omnibus (ut inquit Augustinus) laudatur: sed a paucis custoditur: beati qui in se ipsis ample ctuntur: quod etiam in aliis laudare coguntur. Omnes fratres laudāt concordes fratres & tamen concordes esse difficile est: quia litigāt de terra: & quare litigant de terra? quia uolūt esse terra: audiuit ab initio peccator homo: terra es: & in terram ibis: Et sicut peccator dicitur terra: ita & iustus dicitur cœlum: fratres ergo si uolunt esse cōcordes nō ament terram. Sed si uolunt non amare terram: non sint terra: quærāt possessionem: que diuidi non potest: & semper erunt concordes. Vnde inter fratres discordia & perturbatio? quia licet sit unus uterus: nō est unus animus: nisi dum curuatur anima eorum: & partem suam qs q; recipit: & parti sue opinandæ & exagerandæ operam impendit: in possessione sua uult habere unitatem: qui cum fratre possedit diuisionem. Sed ueri fratres sunt omnes fideles nati ex deo in uisceribus matris ecclesie: per spiritum sanctum hii quidem habent hereditatem domini: & uicissim ipsi hereditas sunt dei. In hac hereditate cōcordia custoditur. Pro ea non litigatur. Alia hereditas litigando acquiritur: ista litigando amittitur. Nolentes eam perdere uitāt litigare. Iure igitur inquit lites nullas habeatis: quod præceptum: si omni christiano ut non amittat hereditatem cœlestem: opus est quantomagis in monasterio constitutis necessarium est:

Textus quinquagesimustertius. Augustinus.

Vicunq; autem conuitio: uel maledicto: uel etiam criminis obiectu alterum læserit: meminerit satisfactione q̄tocius curare quod fecit. Et ille qui læsus est: sine disceptatione dimittere. Si autem inuicem se læserint: inuicē sibi debita relaxare debebūt

propter orationes uestras:quas utiq; quanto crebriores habetis: tāto sanctiores habere debetis. Melior est autem: qui quamuis ira sepe tē tetur:tamen impetrare festinat:ut sibi dimittat cui se fecisse agnoscit ī iuriam:q̄ qui tardius irascitur:& ad ueniam petendam tardius inclina tur.Qui autem nunq̄ uult petere ueniam: aut ex animo nō petit sine causa est in monasterio:etiam si inde non proiiciatur: proinde uobis a uerbis durioribus parcite:que si emissa fuerint ex ore uestro:non pi geat ex ipso ore proferre medicamenta unde facta sunt uulnera.

Commentum quinquagesimumtertium. Ambrosius.

Olers medicus nō modo iubet infirmo:ut noxia uitet:ue℞ etiā ieuitādarum rerum modum edocet. Et sanis non solū consulit:ut sibi caueat:ne in hāc:uel ī illam incidāt infirmi tatem:sed etiam ut ab eis se abstinere queant: eius referat causas: qui bus sublatis nequeant euenire ægritudines.Eo pacto preceptor & me dicus animarum nostrarum diligentissimus Augustinus non tantū lites humanæ mentis excidium uitemus iussit sed causas ex quibus oriuntur detestatur:inde ait. Quicunq; conuitio:uel maledicto: uel etiam criminis obiectu aliquem læserit:meminerit satisfactione: quā tocius curare quod fecit.Nempe cum lites:rixe dissensiones:& guerre ex multiplici possint causa oriri: ex lingue tamen solutione maximæ proficiscuntur: & plures in guerra linguarum q̄ in bello interficiunt lancearum:quoniam illi cor grauius feriunt: Qui(ut super psalmos Augustinus inquit)gladio linguæ feriunt:& non solum in bello mi litiarum:uerum etiam & in feritate bestiarum. Perinde in libro de na tura & gratia dicit. Dolosa lingua plena est ueneno mortifero: utiq; nocentiore: q̄m bestiarum atq; serpentum. Quoniam illud carnem: hoc naturam interficit. Merito igitur a lingendo lingua dicitur. Lin git quidem adulando mordet de trahendo.Occidit mentiendo.ligat & ligari non potest:labilis est:& teneri non potest:sed labitur & falli

De lingua.

tur:labitur ut anguilla. Penetrat ut sagitta. Tollit amicos. Multiplicat inimicos. Mouet rixas. Seminat discordias: uno ictu multos percutit & interficit: blanda est & subdola: lata & parata ad exhaurienda bona: & miscenda mala. Ergo qui custodit linguam suam: Custodit animam: quoniam mors & uita in potestatæ linguæ: propterea magnus ille stoicus Seneca: ut licenciosa mancipia animi imperio redigendam esse linguam iubet. Quoniam nullus linguæ præceps: fedus tenet amici: quinimo in omnibus mendosus & fallax: cuncta commercia: cuncta pacta: & confederationes omnes: & frangit: & soluit. Inde conuitia: que sunt contumeliæ: & uituperia & maledicta & criminum obiectiones: Et ex his rixe. Iurgia. Dissensiones. Et lites oriūtur. Icirco mandat ut quicunq; eorum aliquo alterum læserit: memor sit illi si satisfactione curare quod fecit. Recentia uulnera curanda sunt: ne si antiquentur infistulam: uel inquamuis aliam incurabilem mortiferamq; plagam uertantur. Ita & uitia nisi mox deleantur e mente: sic eam inficiunt: ut nulla aut minima sit de ea spes habenda salutis. Nāq; sæpenumero: cum ab ocioso uerbo lingua non restrĩgitur ad noxia dilabimur. Inde ad murmura & detractiones descendimus. Ex his ad conuitia & maledicta serpimus. Ex quibus ad lites & contentiones uehimur: & iuxta Salomonis uocem dum negligimus corrigere minima prolabimur ad maiora. Fit etiam ut si ex uitio oriatur uitium: prolongetur iniquitas. Hinc propheta ait. Ve qui trahitis iniquitatẽ in funiculis uanitatis: & Dauid. Prolongauerunt iniquitatem suam: dominus iustus concidet ceruices peccatorum. Cauendum est igitur omnino peccatum. Melius est enim cauere: q̃m emẽdare melius non cadere: q̃m surgere. q̧ si fragilitate quis deliquerit: q̃m citius curare studeat quod commisit, si conuitiatus est alicui: si maledixit: si crimẽ aliquod obiecit corde & ore ueniam cum gemitu postulet: & q̃m grauiter se errasse cognoscat: dicente apostolo. Maledici regnũ dei nõ possidebunt: & dominus in euãgelio. qui dixerit fratri suo fatue reus erit gehẽne ignis. & ille q̧ Iesus ẽ sine disceptatiõe: & ꝓrsus sine aliq̃ cõtrouersia dimittat. Ille p̃sto ad ueniã postulãdã: Iesu cicior ad ĩiuriã r̃mitendã eẽ dẽt: ille ut liberet᷑ a culpa: hic ut repleatur gr̃a ille ut sathanæ

Quō debemꝰ dimittere iniurias et odia

ſoluatur funiculo.hic ut ſaluatoris fruatur præſidio.Sic enim cæleſtē
nos docuit orare patrem.Dimitte nobis debita noſtra:ſicut & nos di
mittimus debitoribus noſtris.Si nos multum:cito ac libenter dimit
timus:Ita & deus dimittit nobis:Si autem parū tardeq; dimittimus:
parum tardiuſq; noſtra ipſe relaxat facinora. Hinc Iſidorus ait. Qui
fratrem ſuum ſibi tardius reconciliat: deum ſibi tardius placat. Hinc
uenerabilis Vgo dicit:fruſtra enim deum propitiari ſibi quærit:Qui
cito placari cum proximo negligit.Hinc in euangelio conſeruo ſuo
non dimittens denarios centum ſibi debenti conpulſus eſt decem mi
lia talenta reddere:que ei dominus rogatus dimiſerat.Ex quibus ſane
fit:ſi hoc quod in nos delinquitur ex corde nō dimittimus:Illud rur
ſus exigitur:quod per pænitentiam fuerat nobis ante dimiſſum.caue
at igitur unuſquiſq; fratrum retinere iniurias: quia ſicut dimittere ni
hil deo gratius:ita econtra: retinere nihil deo diſplicibilius.In remiſ
ſione iniuriarum quantum quiſq; lucretur attendat. In primis indul
gentiam de male cōmiſſis ipſe meretur. Subīde uenie culparum ātea
dimiſſarum ratificationem impetrat:poſtremo cumulum auget grati
arum.& ſubdit: Si autem inuicem ſe leſerint alter ſcilicet alteri conui
tiando.maledicendo.& crimina obiiciendo: inuicem ſibi debita tlax
are debebunt: & hoc quidem propter oratiōes ueſtras. quas utiq; q̄n
to crebriores habetis:tāto ſanctiores habere debetis:ac ſi aperte dicat
quottidie & horis ſingulis orantes dicitis pater noſter qui es in celis.
ſanctificetur nomen tuum:& tandem dimitte nobis debita noſtra:ſi
cut & nos dimittimus debitoribus noſtris: Si non dimittitis: ueſtra
oratione criminamini:ita ut non ſolum incaſſum: ſed īpræiudicium
oratis:prouocantes debent contra uos ad iracundiā: & ipſi ſuper uos
inducentes maledictionem:potius q̄m benedictionem:ſicq; oratio q̄
debet eſſe ſalutifera:fiat noxia: & peccata que debetis diminuere oran
do: augeatis in præcando:Nunqd aliud uerba ſonant ſaluatoris:niſi
q̄ obſecremus nobis dimitti:ſi in nos peccātibus dimittimus: & ecō
tra non dimitti:ſi nos non dimiſerimus:quod & rurſus clarius aſtru
ens dixit. Si autem non dimiſeritis hominibus: Nec pater noſter di
mittet uobis peccata uīa: ergo cū qlibet habeat qd ſibi dimittat̄ cū
etiā ſepties i die cadet̄ iuſtus dicat̄: ut ſibi deus peccata ſua dimittat:

ut eius crebriores exaudiat orationes: & eas contra se non petat reflec
ti: fratri relaxare iniurias debet: & ipsum imitari: qui in cruce pendens
pro suis orauit crucifixoribus dicens: Ignosce illis quia nesciunt quid
faciunt: Quippe misericordie uirtus tanta est. ut sine illa: cætere etiam
si sint prodesse non possint: quamuis enĩ quis fidelis sit. castus sobri
us: & aliis maioribus ornatus insigniis: si misericors tamen non est:
misericordiam non meretur: At uero misericordia in conuitiis: male
dictis: iniuriisq; remittendis: in corrigẽdis uitiis: docendis ignaris: to
lerandisq; ĩsipientibus maxime consistit: perinde parens noster multa
esse elimosinarum genera inquit: que cum facimus adiuuamur: ut no
stra dimittantur peccata: sed eo nullum esse maius astruit: quo ex cor
de dimittimus: quod in nos quisq; peccauit: Nãq; si bonum est erga
eum esse beniuolũ: siue etiam exhibere beneficium: qui tibi nihil ma
li intulit: multo tamen grandius: & magnificẽtissime bonitatis est: ut
etiam inimicum diligas: & ei qui tibi malum uult: semper bonum ue
lis: faciasq; cum possis iubenti parendo: qui dicit: diligite inimicos ue
stros. benefacite his qui oderunt uos: Orate pro persequentibus uos
Et ut uos ad ueniam postulãdam faciat citiores ait. Melior est autem
qui quamuis ira sepe tentet̃: tamen impetrare festinat. Ut sibi dimit
tat cui se fecisse agnoscit iniuriam: q̃ qui tardius irascitur: & ad ueniã
petendam tardius inclinatur: Quatrifariam potest quispiam iræ esse
obnoxius: Nanq; aliquis iræ flammas tardiuscule suscipit. citius ta
men amittit. Alius huic prorsus contrarius mox suscipit: tardiusq; de
ponit Alius sicut tardius commouetur: ita & tardius reconciliatur: A
lius q̃ admodum facile accenditur: ita & facile friget. Inter hos modos
ꝑmus minimus malus est: huic succedit quartus: quarto uero tertius
Secundus cæteris deterior est: Præceptor quidem quartum tertio cõ
fert: Illum utiq; appellans meliorem hoc est minus malum: qui q̃uis
ira sepæ facileq; tentatur: tamen festinus est ad relaxandam sibi iniu
riam ueniam postulare: q̃ qui tardius irascitur: & ad petendam ueni
am tardius inclinatur. Tardius ad petendam ueniam inclinari plus
ad obstinati & diaboli accedit conditionem: qui nunquam uult de
suo peccato creatori suo petere ueniam: Cito labi. fragilitatis est Cito
surgere bone mentis est. q̃ se emandando fragilitatem tẽpat & ipam ĩ

quādam uertit diuino afflatu constantiā.Itaq; ut bone mētis simus:
diabolicamq; uiremus pertinatiam: si per fragilitatem cito irascimur:
cito per rationis lumen: quoadfieri potest nostrā compescamus irā:
Alioquin totum & temporale & spirituale nostrum ruet ædificium:
Nescio profecto quod genus mali ex ira non proficiscatur. Nam per
iram iusticia relinquitur: sicut scriptum est: Ira iusticiam dei non ope
ratur: Quoniam ut diuus inquit Gregorius: dum perturbata mens
iudicium sine ratiōe exasperat omne quod furor suggerit: rectum pu
tat. Hinc est sapiēter a catone dictum: Ira impedit animum: ne possit
cernere uerum: per iram gratia uitæ socialis amittitur: Quia qui se ex
humana ratione non temperat: necesse est: ut solus bestialiter uiuat:
Hinc scriptum est: Noli esse assiduus cum homine iracundo: Ne di
scas semitas eius: & sumas scandalum animæ tue. Per iram mansuetu
do perditur: quia cum menti iracundia cōfusionis tenebras immittit.
Huic deus radium sue cognitionis abscondit: Per iram sapientia abii
citur: Quoniam quid: quoue ordine agendum sit: omnino nescitur:
Quia nimirum intelligentiæ lucem subtrahit cum mentem promo
uendo confundit. Per iram spiritus sancti splendor excutitur: qui nō
nisi super humilem & quietum requiescere dicitur. quia cum ira quie
tum menti subtrahit suam: sancto spiritu habitationem claudit: cui
us recessione animus uacuus ad apertam morum insaniam ducitur:
& usq; ad superficiem ab intimo cogitacionum fundamento dissipa
tur: Per iram nunc ad iniectionem manuum: Nunc ad maledictionē
Nunc blasphemias: nunc ad contumelias: Nunc ad segregādam ami
citiam. Nunc ad extinguenda beneficia: Nunc ad delendam karitatē
nunc ad negandum deum: nunc ad inuocandum demonem: nunc ad
interficiendos parentes: mactandos filios: perdendos fratres: succendē
das urbes commouenda bella. faciendas seditiones: predandos paupe
res: expoliandos uiatores: prodimenta. cōiurationes: & factiones tex
endas: ad sacrilegia: stupra. raptus: & omne deniq; execrabile uitium
quis erigit' concitat' & p̄cipitatur adeo ut nesciā qd intersit inter succē
sum hominē: & solutū diabolū: q̄ntum etiā rabies hec afficiat posses
forem: explicari non posset. nā eius stimulis succensum cor palpitat.
sanguis ebullit: dentes strident: lingua balbutit uultus nūc pallescit:

nũc ſgneſcit: Labia ingreſcũt: oculi exaſperantur: & neq̃q̃ recognoſcũtur uoti: ore quid clamore informet. quidq; loquatur intus ignorat & uelut leo rugiẽs. exaſperatus draco. rabiduſq; canis omnes inuadit: nullum timet: neminem ueretur: uitam non curat: & ad omnem ſe ſuoſq; exponit perniciem. Nec me manſuetudo teneat: ſi obiram nõ uideri mox impleureſim hominem incidiſſe: & alium ita attenuari: & ſuffocari: ut neq; loqui: neq; bibere: neq; comedere poſſet: Quibus de rebus retundendi ſunt ire ſtimuli: & eius metuenda damnatio: qua dicitur qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio: igitur ſi iratus es fratri tuo: infirmatus es in animo tuo: quare ſi tue ægritudinis affectus curationem: fac quod tibi medicus iubet ſalutis: Si offers ĩquit munus tuum ad altare uade prius reconciliare fratri tuo: ac ſi diceret: Non in corde tacitam precem impacatus effundas niſi prius offenſum proximum ſatiſfaciendo ad lenitatis manſuetudinem perducas. Munus. n. noſtrum. oratio noſtra eſt: Altare uero noſtrũ cor noſtrum eſt: Qui hoc facere ſtuduerit præmiſſam damnationem nõ incurrit. ꝙ autem (quod abſit) id facere recuſauerit: Quis eum a iudicio æternæ ſlibera bit damnationis? nempe inuanum orat inuanum ieiunat: inuanum munera offert: inuanum carnem afligit: inuanum in ergaſtulo claudi tur monaſterii: perinde præceptor noſter ſubdit: Qui autem nõ uult petere ueniam: aut non ex animo petit: ſine cauſa eſt in monaſterio: etiam ſi inde non proiiciatur: fruſtra eſt in monaſterio: qui diſcordiam habet cum fratre ſuo: & petere ueniam: non uult: Aut ſi non ex animo petit: ut ꝙ inuitus uel ficte petat, Reconciliatio enim ex cordis debet proficiſci armario: Vera debet eſſe & non ficta: fides & non proditoria: Alioquin iudam imitatur qui pacis obſculo præceptorẽ ſuum & mundi tradidit ſaluatorem: Sed ſunt nõnulli: Qui obſtinati: petenti ſibi ueniam delicta remittere nolunt. contra quos illa uenit ſententia: de qua etiam paulo ante diximus: ſi non remiſeritis peccata eorum: nec pater ueſter cœleſtis remittet uobis peccata uoſtra. Sunt alii qui bis ter quaterq; dimittunt: Sed ſi pluries offenduntur remit tende iniuriæ beneficium penitus negant: Quibus non ego: Sed iudex reſpondet uniuerſorum: Nam Petro petenti: Quotiens peccabit in me frater meus dimittam ei: uſq; ſepties? Definiendo inquit

Non dico tibi usq; septies: sed usq; septuagies septies: ac si patenter di
ceret: totiens eis dimittere debes: quotiens ipse ex animo petit dimit
tendum: neq; enim numero: neq; gradui alligata esse misericordia de
bet q̄ etiam multi sunt: qui mutua facta offensione priores ad peten
dam ueniam esse nolunt: aut quia uerentur: ne a proximis despiciant'
aut quia mente inflati dedignantur: Quibus dicitur q carnale cor ha
bent: dum uel huius uite gloriam querentes humilitatem respuūt uel
pluris mundi erubescentiam faciunt cum tanti officii priores executo
res esse contemnunt. Vertant hi tales animum in summi dei maiesta
tem quā cum ineffabili offendissemus culpa: inter eam genusq; huma
num tanta fuit orta discordia: ut nulla quippe esset humana reconcili
atione digna: Sed ipsa sua infinita imēsaq; mota misericordia ad nos
prius suos legatos: patriarchas scilicet & pphetas destinauit: ut nos ad
concordiam pacemq; conficiendam rogaret atq; disponeret. Subinde
unigenitum eius filium e celo misit in terrā ut homo fieret: factusq;
homo in terris uideretur: conuersareturq; cum hominibus: qui tante
maiestatis iussa cōplens pacem nūtiauit nascendo cantantibus āgelis
gloria in excellis deo & in terra pax hominibus bone uoluntatis. pa
cem indixit predicando. pacem ostendit miracula faciēdo. pacem pro
misit se transfigurando. pacem disposuit fragella suscipiendo. pacē scri
psit sanguinem in cruce fundendo cuius liber fuit corpus sanctissimū
attramētum sanguis eius preciosissimus. Calamius dira lanceæ diriq;
claui. Scriptores fuerunt immanissimi crucifixores testes fuerunt an
geli pacis amare flentes: & beata uirgo & iohannes iuxta crucem inex
plicabili dolore affecti stantes. precium fuit sanctissima eius anima rā
dem ipse pacis auctor: pacis fuit & preco: cū alte intonuit pater ignos
ce illis: quia nesciunt quid faciunt: ad hoc tonantissimum uerbū. Ad
hanc sūme deprecatōis uocē: ad hoc sūme pietatis officiū celestis pr̄ cū
toto genere hūano pacē acceptauit cōcors esse cōsētiit. fideiussion ēad
eā i eternū seruādā dedit: cū humanitatē super totam naturā angelicā
ad dexterā sue maiestatis collocauit: cū sancti spūs munera tribuit: cū
& ipsum in spē līguarꝫ ignearꝫ sup apostolos in cenaculo cōgregatos
misit: Erubescat igitur humana superbia: si sic facta ē hūilis diuina cel
situdo Cōfundātur qui priores esse nolūt infaciēda cū pxima: quem

offenderunt concordia:si diuina maiestas a nobis offensa prius lega
tis:subinde se ipsa nos rogando ad pacem concordiamq; faciendā pre
uenit:Hinc parens noster quæstione prima egregii uoluminis questi
onem ueteris ac noui testamēti ait: Tanta est dei clementia:ut contu
melias passus ab his:quos fecit:sufferat: & prior uocet eos ad pacem:
Sunt deniq; compĺes:qui suas iniurias tarde relaxant: dei uero citius
indulgent sitq; nonnūq̄:ut occasione diuine ulciscēde iniurie:suas ira
ti uindicent passiones. Sed isti noscāt q̄ ab hominabile sit deo:ut ipe
nostre clipeus fiat ultionis:qui pater est omnis miserationis: Nō igi
tur liuore uindictæ:sed ratione administrande iustitiæ:illate deo iniu
rie sunt puniende. Et cum ex his euidentissime constet dolosam ling
uam:iniqua labia:os maledicum:cōtumeliosa & aspera uerba:durūq;
sermonem: unam ex aliis præcipuam esse causam litium & discordia
rum:ideo iubendo transigit. Proinde uobis a uerbis durioribus par
cite:que si emissa fuerint ex ore uestro non pigeat ab ipso ore proferre
medicamenta:unde facta sunt uulnera:Sūmi dei famulus regis dauid
perfectus imitator semper ponere custodiam ori suo debet: ne delin
quat in lingua sua:quoniā ut Apostolus Iacobus inquit, Lingua mo
dicum membrum est:sed magna exaltat: Ecce quantus ignis: quoni
am modica sintilla: quā magnam siluam incendit: Et lingua ignis
est uniuerse iniquitatis:lingua constituitur in membris nostris: que
maculat totum corpus:& inflammat rotam natiuitatis nostre inflam
mata a gehenna:omnis enim natura bestiarum uolucrum:serpentiū:
ceterorumq; animalium domatur irrationabilium & domita est a natu
ra humana:linguā autem nullus hominum domare potest. Iuqnietū
malum plena ueneno mortifero. ꝓpterea tritum ait ꝓuerbium. nulla
fera in silua peior q̄ mala lingua: & addit beatus Iacobus. in lingua:
benedicimus deum & patrem:& in ipsa maledicimus hoīes: q ad ima
ginē & silitudinē dei facti sunt: Ex ipso ore ꝓcedit benedictio & ma
ledictio:sed nō oportet inqt fratres mei ita fieri:Nunqd fons de eodē
foramine emanat dulcem & amaram aquam? Nunquid potest fra
tres mei ficus uuas facere? aut uitis ficus? Sic neq; salsa dulcem potest
facere aquam: Quis sapiens & disciplinatus inter uos? ostendat ex
bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ:

ꝙ si zelum amarum habetis & contentiones sint in cordibus uestris: nolite gloriari & mendaces esse aduersus ueritatem. Non est enim ista sapientia desursum descendens a patre luminum: sed terrena animalis diabolica: ubi enim zelus & contentio: ibi incõstantia & omne opus prauum: Que aũt sursum est sapiẽtia. primum quidem pudica est deinde pacifica: modesta: suadibilis: bonis consentiens: plena misericordia & fructibus bonis: iudicans sine simulatione: fructus aũt iusticiæ in pace seminant̃ facientibus pacem. Et q̃ magne prauitatis est ligua ut eam ignem uniuerse iniquitatis maculatricem tocius corporis: inflãmatricem rote natiuitatis nostre: in domabile membrum. ferarum omnium inmanissimã. inqetum malum. uas ueneni mortiferi. oppositorum contra omnem uim nature: benedictionis. s. & maledictiõis auctricem. cõtentionum. rixaꝝ. & omniũ guerrarum ductricem xpi dicat aplus: que & si: ab homĩe domari nõ possit: a summe tñ potestatis deo utiq; potest: iccirco eius supplicemus maiestati: ut ipam domare dignetur: Nos uero ipso patrocinante & custodite & refrenare eam possumus: ideo totis uiribus dirigamus ipsam: in ꝑmis: in finẽ suum in laudẽ. s. dei: sub inde ad ea: que & nobis & ꝓximo sunt necessaria: cum mansuetudine amenitate & dulcedine q̃dam uerborum explicãda: Nanq; ut Salomon ait. Responsio mollis frangit iram. sermo durus suscitat furorem: Dulce quippe uerbum inimicos mitigat: amicos multiplicat: pacem componit: iurgia tollit: homines ligat: hinc poeta cecinit uerba ligant homines tauroꝝ cornua funes. ideo rõnalis & lenis debet esse sermo iuxta præceptum apli Pauli dicẽtis: uos qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu lenitatis: Et maxima quidẽ consideratione est ante ꝓlationem discuciendus: quoniã cũ prolatus fuerit inreuocabilis est: nec iuuat ꝓferẽti in remediabilis scandali dolor: leuis quidem est sermo: quia leuiter uolat: sed grauiter uulnerat: leuiter transit: sed grauiter urit: leuiter penetrat animũ: sed non leuiter exit: leuiter profert̃: sed non leuiter reuocat̃: facile uolat ideo facile karitatem uiolat. Quare unusquisq;: qui sapiens esse desiderat. sermões suos præcogitet: & examinet prius in pectore: q̃ proferat in ore: Qui enim sunt leues faciles ac ĩportuni locutores (ut inquit Aulusgellius) nullo reꝝ pondere in nixi uerbis humidis & laxantibus oĩonẽ bene

existimant in ore nasci non in pectore linguam. Quo circa qui recte
& inreprehensibiliter loqui uult: non solum quid loquat̃: sed ubi qñ
cui: quomodo: coram quibus & ꝓpter quid loquat̃ diligenter inqui
rat: necesse est. neq; quispiam putet ab aduersariis nõ ponderari uerba
aut ab asistentibus non considerari sermonem: aut innocentiã mentis
a quopiam defendi: si delinquens est sermo: quoniã quisq; tale ꝓfert
iudiciũ: ut si uanus sit sermo. uane conscientie sit iudex: qa ut probe ĩ
quit Aristoteles uoces note sunt earum: que sunt in anima passionũ.
Quippe mores hoĩs lingua pãdit: & qualis sermo ostendit̃: talis ani
mus approbatur: quoniã ex abundantia cordis os loquit̃. Hinc scrip
tum est sermo uarius non erit absq; iudicio: qa ad omni statu rectitu
dinis depereunt: que p uerba uana dilabunt̃. Sane igit̃ præceptor nr̃
duriora uerba: que in cõsiderata & in corde parũ digesta sunt euitan
da esse inquit: q̃ tamen si uel ex in consideratione: uel ex alicuius ĩpor
tunitate: uel etiã ex propria fuerint emissa malicia: emendanda esse iu
bet: sic sane ut ex ĩpo eodẽq; ore non pigeat ꝓferre medicamenta: un
de facta sunt uulnera: ut si aspere: si cõtumeliose: si superbe os locutũ
est. leniter laudabiliter: humiliterq; ueniã postulando sanetur: cautũq;
& disciplinatum fiat imposterum: & p̃sertim q̃ deo dedicatorum est:
quoniam ut diuinitus Apostolus Iacobus loquit̃: Si quis aũt putat
se religiosum esse nõ refrenans linguã suam: sed seducens cor suũ: hui
us uana ẽ rligio. Cum litis & discordie prælibauerimus plures eẽ cau
sas: ex quibus conuitia: maledicta & obiectiones criminũ primatum
tenere: tam ex nostri præceptoris: q̃ alioꝵ sanctorum pluriũ testimo
nio: ac etiã ob eorum ĩexplicabilem prauitatem asseuerauerimus: iam
pro tã diabolico euitando effectu superest: ut alias in unũ coartemus
quarum p̃me reꝵ terrenarum est cupiditas: Hinc Lotb: Abraæq; pa
stores rixati sunt: hinc Esau Iacob ꝑsecutus: hinc Nabel dissentiit a
Dauid: præclare igit̃ in sermone de pace. Ab Augustino dictum est
Ille uere pacem habet: qui nihil appetit de seculo possidere. hic tranq
lus est: hic gaudet de bonis cunctorum. Pagano illo Seneca dicente:
Quietissimam uitã agerent homines in terra: si hec duo uerba a natu
ra rerum oĩm tollerent̃: meũ & tuum. O beata pauptas: uberibus pa
cis plena: ubiq; secura: ubiq; illesa: ubiq; cũctoꝵ amica. Nã q te amat:

teram pacem amat:& q te non amat tranquillitatem omnem ignorat
Altera est dominandi cupido. Quod genus cause a superbia: que ma
ter est oim iurgioꝝ:radix omnis cupiditatis:& caput oim uitioꝝ: or
tum hēt. Sic Amalech cōtra dei populū. Absalon contra Dauid: Abi
malech contra uiros Sichen. Robaon contra suā gentē pugnauit. Sic
& xpi discipuli celebrata cæna nūctiataq3 morte saluatoris: quis eorū
foret maior contendere ceperunt:ad quos dn̄s Iesus icrepandos dixit
Reges gentiū dominant̄ eoꝝ:& q potestatem habent inter eos bene
fici uocant̄. Vos aūt non sic:sed q maior est in uobis fiat sicut iunior
Et qui p̄cessor est sicut ministrator. Nam quis maior est:qui recūbit:
an q ministrat: Nōne qui recūbit: Ego aūt in medio ur̄m sum: sicut
qui ministrat. Vos aūt estis qui pmansistis mecum in temtationibus
meis:& ego dispono uobis:sicut disposuit mihi pr̄ meus regnum:ut
edatis & bibatis sup mensā meam ī regno meo:& sedeatis super thro
nos duodecim iudicantes:duodecim tribus Israel. ¶Tertia causa est in
uidia: qua sic homines irritant̄ ad lites & odiū:ut per eā Chaym iter
fecerit Abel:Saul persecutus fuerit Dauid:Ioseph a fratribus uenūda
tus. Christus a iudeis crucifixus extiterit:perinde p ns noster ī sermo
ne de inuidia ita dicit. ¶Inuidia.n. omnes uirtutes cōcremat.oia bona
dissipat:oia mala generat. Ipa inuidia est illa pessima tinea:q̄ purpura
menta uirtutū demolit̄. Erugo q̄ thesauꝝ sapie depraedat̄: brucus q
terraꝝ uirentia cōburit:quia quicqd boni operis uirescit in hoie pleo
pestis inuidia perdit:hec est q̄ angelū de celo ꝓiecit. q̄ hominē de pa
radiso relegauit:q̄ filios Israel in deserto percussit:q̄ contra Ioseph fra
tres armauit:q̄ Danielem in lacū leonum cōduxit:que caput nr̄m cru
ci affixit:q̄ iudā suspendi fecit. ¶Scitote inquit fratres & dicite atq3 præ
dicate super tecta:q inuidia est illa uera pessima:que fidem tollit:con
cordiam dissipat:& oia mala generat:hec ē: q̄ Abel occidit: Adam de
paradiso eiecit: mortem in orbem terraꝝ introduxit: pastorem suspē
dit: Petrum iugulauit:dū xp̄m negauit:Paulū decollauit:& Iohannē
Stephanum lapidauit. Goliā ꝓstrauit: Dauid decepit: muros Israel
euertit. Romā est depopulata:carthaginem destruxit: Troiā deuasta
uit:& innumera mala per hanc ferā pessimā in orbe terraꝝ facta esse
legimus. ¶Sepissime autem ad lites discordiasq3 hoies libidinis cōcitat

turpitudo:nam & Sampson a philisteis discessit ob eius uxorem alteri traditã. Quia Aman uiolauit Thamar inter germanos orta est discordia. ꝓpter abusum fœdissimũ uxoris leuite inumera euenerũt mala. Multa ꝓpter diuine oppressionẽ secuta sunt homicidia. sodomitæ domũ Loth: ut fœdarent angelos: qui ibidẽ in humana spẽ hospitabãtur: circumdederunt uallo: Troiane urbis excidii cardo helene raptus fuit: Si huius fœditatis. lites guerras. mutilationes: homicidia: deuastationes: incẽdia: psecutiones: tormenta: exilia: obprobria. uiolatiões abominatiões. & alia innumera mala enarrare uellemus. nec tempus ad dicendũ: neq; charta quidẽ sufficeret ad scribendũ: pinde responsione quinta yponesticon Augustinus dicit calore libidinis succensus & illectus nõnũq̃ pr̃ inclinat filiã: & operat᷑ incestũ: filius etiã patris thoꝝ maculat: cũ matre uel nouerca aliq̃n miscet᷑: In sororẽ frater turpitudine ductus incurrit. Cognatam nõ erubescit oppmere. uirgo licẽtiã nõ sustinet nuptiaꝝ: stuprũ tempore cõcupiscit illicite. Maritus minime contentus licitis uxoris ãplexibus uetitos cõtaminat alienos Sil̃r & uxor imemor propũ mariti cubile. ad ulterino amore uxoris thoꝝ aliẽe: & mascl̃i relicto naturali usu fœmĩe exardescũt ĩ desideriis suis ĩuicẽ: masculi ĩ mascl̃os turpitudinẽ opãtes horret etiã plus his: q̃ dicimus dicere: ꝙ hõ ĩmemor nature sue ratiõalis: ĩ ratiõabili nature & aliene a sua cũ pecude coire cõpellit᷑ Quid de ruina aliq̃ntoꝝ seruorum dei: & sacraꝝ uirginũ dicã: q̃ hac tẽpestate naufragia patiantur: quid ue de diuersis ĩmunditiis eoꝝ: in q̄bus auctorẽ ipi sibi diabolũ displicere debemus: Ecce quo calor libidinis: ĩ q̃s ignominiaꝝ sordes humanas ire illicite pcipitat mentes: Et q̃d litis genus acrius. q̃ dissentio exacrabilior: que discordia detestabilior: q̃m ut creatura a creatore seruus a dño: factura a suo dissentiat opifice: q̃ ut quis cõtra se ipsum pugnet. At uero p libidinẽ anima segregat᷑ a facie dei: p libidinẽ anima sue lucis candorẽ extinguit: hinc in cõmentariis sup psalmos præceptor nr̃ ait Sicut ignis cõsumit uestem: sic libido animã quare inq̄t fratres timete ignẽ concupiscentie male: si non uultis perire a facie dei O quanta igitur iniquitas: & q̃m lugenda peruersitas: ut animam q̃m christus suo sanguine redemit luxuriosus propter unius momenti dolectationem libidinis: diabolo uendat. uere plangenda nimis & mi

ſeranda cõditio: ubi cito præterit quod delectat: & permanet ſine fine quod cruciat. ſub momento libidinis impetus tranſit: & pmanet ſine termino infælicis obprobriũ. Sed dicet aliquis: iuuenis ſum ſine faciã quod delectat: & poſtea penitentiã agã: quõ ſi dicat: pcutio me crudeli gladio: & poſtea uado ad medicum: & neſcit: q unius hore puncto uulnus accipit: ſed uix longo tempore ad ſanitatẽ priſtinã reuocatur ut quid non timeat: ne pereat dilatio & ſuccedat eterna dãnatio. Ob hanc rem ut pater noſter aurelius Auguſtinus in ſermone de euitãda mulierum familiaritate inquit. refrenanda eſt: familiaritas cũ mulieribus & oculorum in cauta fragilitas ne mors intret p feneſtras noſtras cum enim mulierem aĩo libidinoſo conſideras p feneſtram corpis tui in ſecretum cordis: uenenum mortis inſtillat. Talis cogitatio & ſi aliquo impediat casu: ut non impleat uoluntatem: nihilominus actiõe criminis cõdemnatur a dño: quia uoluntas praua faciendi reputat p opere facti: Et ĩ libro de cõflictu uitiorum illibatã caſtitatem luxuriæ reſpondentẽ introducit dicens. Nolo ignorare te: fingas qd poſt hãc uitam ſine fine recipias: ſi enim pie & caſte uixeris ſine fine gaudebis Si uero impius & luxurioſus eris eternis incẽdiis ſubiacebis. Inde. n. magis caſtus uiuere debes: unde q̃ citius tempus acceptum pertrãſeat ignorare te dicis: Quodq ĩ exordio humãĩ generis ad hoc maſculum & feminã deũ cræaſſe profiteris: ut mutuis ſe amplexibus miſcere deberent: omnino uerisſime dicis: Sed quia nubendi licentia quibuſdã tribuitur hoc eſt qui uirginitatem uel caſtimoniam uidualem nequaq̃m profeſſi ſunt. Quibuſdam autem nõ tribuitur ſed ĩterdicit: ideſt qui uirgines uel continentes eſſe decreuerunt: fornicatio uero qa nulli impune conceditur non attendis. An non & contemnendum putas quod apoſtolus lubricis dicit: facite fornicationem fratres: quodcũq enim homo fecerit peccatum extra corpus eſt: qui autem fornicat in corpus ſuum peccat. quod ſi paruipendẽdum exiſtimas. Audi quod poſtea in ſempiternum plorabis & gemes. Neq enim adulteri inquit neq fornicarii: neq corruptores: neq maſculorum cõcubitores: neq molles regnum dei poſſidebunt. O q̃m parua & modica eſt concubitus hora qua perditur uita futura: quod autem emolumentum affert corpori: quod ue tribuit lucrum: que tam cito perducit ad tartarum.

que ieternum ſeperat a deo: que aſuperna ciuitate exſulem facit abſq; fine: que inter fedatos luxuria: & glorioſos illos ciues in delebilem diſcordiã ponit. Nõnũq̃ gule uiciũ diſcordias gignit: ſicut de Iſrahe letico populo lectitauimus. Qui ꝓpter cibi potuſq; carentiã: cũ Moyſe & Aaron ſepenumero cõtenderũt: unde ĩ libro numeri aqua: quam Moyſes iuſſu dei de ſilice eduxit contradictionis eſt appellata: quoniam eo in loco ubi effluxit: iurgati ſunt filii Iſrael contra dominũ: & ſanctificatus eſt in eis frequenter etiã in partitiõe eſcarum ſicut & aliarum ſubſtantiarum a uoluptuoſis hominibus clamores & contentiões oriunt: Aliqñ ſaturati & inebriati ſic rixantur: ut etiã ad uulnera proficiſcant. Hinc in carnata ſapientia per euangelium ait: Artendite ne grauentur corda ueſtra in crapula & æbrietate.

Poſtremo ſæpenumero pro indaganda ueritate contenditur: magneq; fiunt inter aſſerrores oppinionum & diſceptãtes diſcordie. In hoc genere omnes catholice ueritatis aduerſarii cõfutandi cõprimendi: ac penitus eiiciendi ſunt: q̃ lites cauſa: non ut cætere euitanda eſt: immo totis uerbis: ſicut & lis ipſa tanq̃ iuſtiſſima & ſanctiſſima cõplectẽda eſt: & iugiter proſequenda: & ſi opus eſt: non uerba ſolum: ſed facultates & perſone pro defendenda ueritate ſunt exponẽde: nec gradui: nec ſtatui: nec ſanguini. nec amicitie: nec officio parcendum eſt: ſemp. n. ueritas cunctis eſt rebus anteponenda: Nanq; eius uox eſt que dicit. qui non odit patrẽ & matrem. fratres. ſorores: & ad huc animã ſuam propter me non eſt me dignus: hoc apoſtoli fecerunt. qui nullũ mortis genus timentes ibant iocundi a conſpectu conſilii. quoniã digni habiti eſſent pro nomine Ieſu contumeliam pati. hoc ſancti martires opere cõpleuerunt: qui ut eam confiterentur atq; tuerentur propriũ fuderunt ſanguinem. hoc ſancte legis doctores protendentes: nunc ꝑdicando: nunc diſputando: nunc libros conficiendo tacuerunt nunq̃: hoc litis genus in ſermone de lite & concordia pro donatiſtis. Auguſtinus quale ſit & quomodo: & quorſum geri debeat inſinuat dicens hec litigatio de coeleſti ſcilicet hereditate habenda pacifica: benigna fidelis eſt & iuſta: ſicut uidemur cum donatiſtis litigare: ille litigat: qui aduerſario ſuo male uult: eumq; uult pati detrimentum & ſe argumẽtum. Illi uult aliquid decidere: & ſibi accidere: non eſt talis lis noſtra:

quia non est maliuola: non tendit in aduersarii detrimentum: sed lucrum: sed ideo litigamus: qa uolumus eos nobiscum acqrere: nō perdere bona q̄ habent nō tollere: sed bona nr̄a cōmunia facere: hoc nō ē litigare sed amare: litigatio igit̄ inquirende aut defendende ueritatis qm̄ iusta & catholica est fieri debet cū amore & karitate ꝑsonarum & odio uitioꝝ: ferri debet in salutē ꝓximi non in confusionē: ad aperiēdam mentē cecis nō ꝑcipitando in foueam cæcos: ut cōfirment̄ docti instruant̄ ignari: animent̄ fideles: conuertant̄ auersi: diuinus augeatur honor: & puersoꝝ corrigat̄ audacia: q̄ si obstinati fuerint cū eis sicut cū ad mortem damnatis agendū est: Duplex igit̄ est genus litis: alteꝝ bonum & ꝓsequendum: alteꝝ malum & euitandū: & utriusq̄ ꝑstriximus causas. Lites igit̄ nullas habeatis. de malis loquitur non de bonis: de ꝓducentibus ad odiū: non ad karitatē. de inficientibus animam: nō de illuminātibus mentē. Nanq̄ & angeli boni de reductiōe Israelitici populi contendebant. Et Barnabas a Paulo de eligendo Iohanne qui cognominabatur marcus: & de eoꝝ capiēdo itinere dissentiit. hic enim iam adeptos uisitare & confirmare: Ille nouos adipisci satagebat: & sic ad inuicem seperati: alter assumpto marco nauigauit Cyprum. Paulus uero electo Syla: Syriam: Ciliciamq̄ petiit: & perambulans confirmauit ecclesias præcipiens custodire precepta apostolorum & seniorum: huiusmodi lites sine peccato fuerunt: quia omēs prout a spiritu sancto ducebantur: ad bonum salutiferūq̄ protendebant finem: Si uero lites male sunt q̄ celerrime sunt finiēde Hoc autem officium & si omnium bonarum mentium sit: ad prælatos tamen eas dirimere & definire maxime spectat: qui nunc exemplis nunc rationibus: nunc potestate rixātes pacare debent: sic dux populi dei Moyses quottidie in deserto iudeos cōposuit: Sic Salamon de īfante uiuo prudenter iusteq̄ lite sedauit: Sic christus discipulos sæpe conciliauit: & iudeos de sua carne manducanda litigantes ex hortationibus & persuasionibus quietauit optime.

Textus Quinquagesimusquartus. Augustinus.

Vando autem necessitas discipline in moribus coercendis dicere uos dura uerba cõpellit: etiã si ipsi uos modum excessisse sentitis nõ a uobis exigit᷑: ut a uobis subditis ueniam postuletis: ne apud eos: quos oportet esse subiectos: dũ nimiũ seruat᷑ humilitas regendi frangat᷑ auctoritas: sed petenda est uenia ab omnium domino qui nouit etiã eos: quos plus iusto forte corripitis q̃nta beniuolentia diligatis: non autem carnalis: sed spiritualis inter uos debet esse dilectio.

Commentum Quinquagesimumquartum. Ambrosius.

N coercendis moribus excessus q̃trifariã cõmitti consueuit Nã aliq̃ñ zelo iusticie: de quo ut hic Augustinus loquit᷑: p̃sidenti opus nõ est ut ab ei subditis ueniã postulet: quoniã ut rõnem subdit: ne apud eos quos optet esse subiectos. dũ nimium seruat᷑ humilitas: regendi frangatur auctoritas: sepenumero cõtingit: ut nimia p̃latoꝝ humilitas: subditos faciat elatos: inobediẽtes ĩmorigeratos. discholos & inreuerentes: quoniã ut antiquus sermo dicit: Nimia familiaritas parit cõtemptũ. ꝓpterea sicut equis ita & subditis nunq̃ sunt nimiũ relaxande habene: profecto subditi sine fræno discipline similes sunt nauibus sine temone: que paruis etiã fluctibus facillime periclitantur. Itaq; conseruandus est potius in præsidẽte ex iustitia rigor: q̃ ex humilitatis excessu nascatur pudor: prudentis tamẽ rectoris est delicti: temporis loci: cause & puniende persone qualitatẽ metiri. Si tamen ob eam quam diximus causam correctionis fieri excessum contingat: ab omnium domino est uenia postulanda: qui nõ solum externos actus: sed internos nouit affectus cui iccirco patẽs est quos plus iusto forte corripitis quanta beniuolentia diligatis: ac si diceret nouit an iustitie & karitatis feruor: uel odii & uĩdicte ĩpetus ad ipsum correctionis uos ꝓpulsauerit excessum: Nõnunq̃ odium causa est imoderate correctionis: ac p̃inde ad dura nimiaq; uerba proferẽda rectorem irritat: tunc quidem ut scriptum est ex abundãtia cordis os loquitur: Cor quidem uas est: in quo omnis decursus sanguis feruet: & ex iminenti bullitione os amaricatũ expuit uenenata uerba: Sæpe

numero studeo quodã accuratissimo ab aliquibus talis committit̃ ex cessus: ut uel iusti uideant̃: uel quouismodo alicui morẽ gerant. Pleruq; innata quedã uis est alicui dicẽdi: ut se etiã si uellet moderari nesciat hoc nature uitiũ: excusatiõis uelamen patit̃: odiũ aũt & figmenta nõ suffert deus Veritas qdem ipsa: & propo: & alieno semp est cõmodo pponenda: hinc subdit nõ carnalis: sed spiritualis iter uos debet eẽ dilectio: tanq̃ si diceret. ppter carnalẽ dilectiõem neq; augere neq; minuere: qs correctionem dẽt: sed spiritualis ante ponenda est: q̃ nõ nisi iusta: honesta: & salutifera intendit: at uero (ut diuus Gregorius inqt) nõnulli sunt: qui diligunt pximos: sed per affectũ cognatiõis & carnis quibus in hac dilectiõe sacra eloqa nõ cõtra dicunt: sed aliud ẽ qđ sponte ĩpẽdit̃ nature: aliud quod ex pceptis domĩcis: ex karitate debetur obedientie: Hii nimiru & pximũ diligunt: & tñ illa sublimia dilectionis pmia non assequnt̃: quia amorẽ suũ non spiritualiter: sed carnaliter ĩpẽdũt: Nos igit̃ q religiosi sumus: si deo placere cupimus nõ carnaliter: sed religiose amẽus: oportet. Religiose aũt tũc amaũs: si in deo amicos diligimus & iimicos diligius ppter deũ: a duobus qppe fõtibus dulcissĩa latissimaq; emanant karitatis equora: a dei scilicet: & pximi dilectione. Altera per tres defluit riuulos: qm̃ ex toto corde: ex tota anima: ex totaq; fortitudine diligere iubemur orbis conditorẽ. Altera per duas decurrit formulas ex quibus omnis lex dependet nature: utpote Quod tibi non uis fieri alteri ne facias: & quod uultis ut faciant uobis homines: ut saluatoris utamur uerbis: & uos eadem facite illis: Ex his omnia antique & noue legis adimplentur mandata Ex his si sollicita: aliaq; cogitantur intentione: mens ad innumera uirtutum extenditur mysteria: ne uel ad inferenda que non debet per inquietudinem æstuet: uel erga exhibenda que debet etiam resoluta torpescat: Nam cum cauet alteri facere: quod ne quaq̃ ab altero uult ipsa tollerare: sollicita se intentione circumspicit: ne (ut sanctissimus pater noster Augustinus ait) Superbia eleuet: & usq; ad proximi contemptum animum deiiciens extollat. Et ne ab intimo cogitatione laniet: cunq; hãc ad expetẽda aliena dilatat: diligenter angustat: Ne cor luxuria polluat: & subiectum desideriis per illicita corrumpat: ne ira exasperet: & usq; ad cõtumeliã proferendã inflãmet. Ne inuidia mordeat

& in alienis se felicitatibus emula consumet: ne imoderate linguã loq̃citas protrahat: eãq; usq; ad lasciuia obiectionis extendat: ne odiũ malicia excitet: & os usq; ad iacula maledictionis irritet: & sicut capitalia uitia tanta sibi connexione iunguntᷣ: ut nõ nisi unũ de altero proficiscatᷣ. ita mens per hanc bigam inamorẽ castum: eleuata: tanta se se in reprimendis cauendis abiiciendisq; uitiis liga cõnectit: ut quiescat minime q̃mdiu omnem absterserit maculã: & cuncta purgauerit inquinamenta uirtutum. Cum uero excogitat: ut ea alteri faciat: que ipsa sibi expectat ab altero fieri: meditatur quidem sane: ut malis bona: bonisq; meliora rependat: utpote superbis humilitatem: irascẽtibus mãsuetudinem: arrogantibus. subiectionẽ lacescentibus iniuria: beneficia rixantibus & dissidentibus concordiam bellantibus: pacem: indigentibus necessariã: ægrotis sanitates. miseris solamen. ducatum cecis: redemptionem captiuis. erectionem lapsis. fauorem & patrocinium oppressis. Errantibusq; uiam rectitudinis ostendat. cõpatiatur afflictis: mitiget iras potentum: increpet imundi uoluptatibus mersos: corrigat subditorum errata: prouocet benefitiis ad amorem ingratos: gratosq; reciproca beneficia in amore conseruet. Hec quidem tibi fieri expetis: hec igitur & tu aliis tribue: Charitas ergo & si una est innumeros tamen effectos tanq̃ mater fecundissima gignit. Hinc & gloriosus apostolus Paulus ad corinthios eius effectus numerans ait. Karitas patiens est. benigna est charitas non emulatur: non agit perperã. non inflatur: non est ambitiosa: Non querit que sua sunt. nõ irritatur: nõ cogitat malum: Non gaudet super iniquitate: congaudet autem ueritati. omnia suffert. Omnia credit. Omnia sperat. Omnia sustinet: charitas nũq̃ excidit. Siue prophæcie euacuabuntur. siue lingue cessabũt siue scientia destruetur: Excelsus item euangelista Iohannes. Cui maxima cura extitit de dilectiõe fraterna. Vt ad eã hominum alliceret animos per eã nos certiores fieri de resurrectione. spirituali asseruit. Nos inquit scimus. quia trãslati sumus de morte ad uitam: q̃m diligimus fratres nr̃os. p eã illuminari mentes dixit: q̃m q diligit frẽm suũ i luĩe pmanet. oĩa: q̃q̃ grauissima: equo aĩo nos ferre astruxit quoniã q diligit frẽm suũ scandalũ passiuũ in eo non est. diuinæ dilectiõis indiciũ

esse ait: quoniã q nõ diligit frẽm suũ quem uidet: deũ quem nõ uidet quõ pt diligere: ubi glosa fr̃ tuus imago dei est: si nõ diligis imaginẽ nec eũ: cuius est imago diligis: nos item dñe maiestatis p eã fieri do miciliũ pdicauit cũ dixit si diligimus iuicem: deus i nobis manet: per eã dei filios nos esse asseuerauit: cũ itonuit: oĩs qui diligit frẽm suũ ex deo natus est: qd pl'a: p eã seruet correctio: quoniã ut deus p os eius loquit': quos amo dirigo & castigo: p eã oĩm tpaliũ spiritaliumq; bo nox cõmunicatio distributioq; exorit'. O igit' felicem dilectiõem & oĩ laude dignissimã q nihil hẽt i honestatis: nihil fictiõis: q nõ in uer bis solũ: sed i corde: nec in corde solo: sed in ope cõsistit q magna agit & sine spe hũane retributiõis opat': q lumen est mentiũ: & uere felici tatis iniciũ: q celi scala: & supne btitudinis uera est imago: Inde egrægius uir Petrus rauenas ait: Cũ hũane conditiõis status m'tiplici mo tu uariet': nihil in tpalibus inuenio pter unũ: quod uite cœlestis ima ginẽ repsentet: solatio scilicet dilectio: quã nõ alterat casualis euentus qm seperatio corpalis nõ diuidit: quã tẽporis longitudo nõ abolet: q defectui nõ succũbit: sola igit' dilectio est p quã amicos absentes uide mus: alloqmur: ãplexamur: q sicut qdã angelica agilitate & imagina rio cõmeatu transuolat: & recurrit: ut nihil de damno terre molis: aut distantie localis iiuria conqramur. Iure igit' cũ tantox numerx cardo sit spiritualis dilectio tociens pceptor nr̃ iter nos illã esse iubet: hoc & mdi saluator pus iusserat dicens: hoc est mãdatũ meũ ut diligatis iui cẽ: hoc & ipse pus fecerat: q doceret faciendũ: cũ adiecit sicut dilexi uos tanq̃ si patenter diceret, ad hoc uos inuicẽ amate: ad quod amaui uos amauit aũt xp̃s suos discipl'os nõ explende libidinis cã: cũ peccar̃ nul latenus posset: nõ rex terrenax gr̃a: cũ oĩa mundana suo etiã exẽplo docuit esse cõtẽnenda nõ etiã pmo aliquo cognatiõis affectu. cũ illos mr̃em sorores ac fr̃es suos esse astruxerit: nõ qbus cõsanguinitate con iũctus erat sed q eius ac pr̃is sui celestis seruarẽt mãdata: nõ insup ex naturali ppinqtate. quoniã sic magis mẽtes dilexisset celestes qbus p culdubio ẽ natura ppiqor: at uero eax mie assũpsit naturã ut uidelicet eas redimeret: angelus fieret: totoq; p illis pateretur tormenta: sed ut pcipiuus euangelista Iohannes inquit. in fine dilexit eos: ac si diceret· ad spiritualia coelestia eternaq; bona: in qbus noster consistit finis su

am erga eos dilectionem direxit quod quidẽ mãdatũ: & si oibus ho minibus cõmune esse debeat: ad nos autẽ in monasterio cõstitutos maxie dirigit᷑. Et enim dilectionis maxima causa est similitudo: Inde fit ut natura q̃dam sibi simile unũquodq; amet: homo utpote homi nem: leo leonẽ: ouis ouem: Et ex his qui eiusdẽ sunt speciei: in cõplexi one: moribus artibus: ꝓfessiõeq; similiores iuicẽ magis se diligũt: sed nescio ꝓfecto iter quos maiorem: q̃ iter eos: q i eodẽ degũt mõasterio possũs excogitare similitudinẽ: q̃ vnius sũt spẽi unius ꝓfessiõis unius uoti unius hitus unius mẽse: unius cohabitatiõis ob eũdẽ finẽ: uni pri unicq; dño deseruientes: q̃ si ad eos etiã parem similitudiem ꝓpter pa res conditiones: q uni domino temporali seruiunt: q̃spiam referat: In telligant non omnes eos eisdẽ esse uotis astrictos: intelligant ab eisdẽ nõ eundem in tẽdi finem: neq; ab eodẽ spiritu moueri: Multum itaq; inter se similitudines iste differant: necesse est. etiã si eorũdem omnes essent nati parentũ: q̃m nulla magis sibi ipsis similia sunt: q̃ q̃ eodem potiunt᷑ fine. Et quoniã ex dilectione uera orit᷑ obia ideo post dilec tionis mandatum annectit obedientiæ præceptũ dicens.

Textus Quinquagesimusquintus. Augustinus.

Reposito tanq̃ patri obediatur: multomagis presbytero: q omnium uestrum curam gerit.

Commentum Quinquagesimumquintum. Ambrosius.

Iue priores: siue quouis alio nũcupent᷑ noĩe: q aliis p̃sunt ꝓpositi sunt: vñ & a ꝓponendo ꝓpositi nomen assumptũ ẽ p̃sbiter aũt grece lĩe senior iterp̃tat᷑ unde siue. n. ep̃us siue abas. siue generalis speciali noiet᷑ uocabulo: q ꝓmatũ i religiõe tenet: ille ꝓfecto p̃sbiter: hoc ẽ senior ẽ: senior aũt dicit᷑ non ab etate: sed ab ipsa prudẽtia q̃ pollere p̃sbiter p̃ ceteris dẽt: cani. n. sunt sẽsus hoĩm & senectus uita in maculata: Proinde bene eius assignãt ethimologiam qui dicunt presbyter idest prestans bonum iter uel prebens cæteris iter i bene ac beate uiuendo preposito igit᷑ hoc ẽ pori locali tãq̃ p̃ri:

Multomagis p̄sbytero: hoc est generali p̄ori q̄ oīm uestrū curam gerit obediat᷑: nā quo maior prælatus est: eo maior est ei p̄standa obedientia. Iccirco romano pontifici q̄m omnis potestatis: & quo ad omia & quo ad oēs hēt plenitudinē in oibus iussis q̄libet tā religiosus: q̄ secularis obedire tenet᷑: cæteris aūt prælatis: q̄m specialem habent potestatem: specialiter parendū est: hinc p̄oribus localibus cōuentuales. ꝓuincialibus sue ꝓuintie fratres: dumtaxat obtēperare tenent᷑: Generali aūt: quoniā oim sue religionis fratrū curā gerit: omēs ei eiusdem religionis fratres obediant: necesse est. Qui aūt secus faciunt a uera proculdubio religione discedunt. Obediētie aūt duplex est genus. alterū simpliciter pfectū: Alteꝝ pfectū in genere. p̄mū q̄dem nullum actū excludit obīe: nullisq̧ termīs claudit᷑. De quo diuus Bern. ait. pfecta obia nescit legem termīs non artat᷑: nec contenta angustiis professionis largiori uoluntate fertur in latitudinē karitatis: & omne ad quod iungitur spontaneo uigore liberalis a lacrisq̧ ai non considerans i infinitā libertatē extenditur. Alteꝝ licet bonū & pfectum sit tñ limitatum: quoniā ad ea dūtaxat se extendit: q̄ certis regulis: certis ꝓfessiōibus: certisq̧ continet᷑ finibus: & eni quo tp̄e: quibus in rebus: quo ordine: quibus personis: quo ue fine pendum est decernit: parens q̄dem noster: in hac sua regula nō ad p̄mum: sed ad alterum nos obligat genus: ob eā causam de p̄posito ac p̄sbytero solū fecit mentionē: Nullus eni religiosus q̄ntūcunq̧ pfectus aliis: suis q̄m superioribus obedire tenet᷑ hinc apostolus paulus ad hebreos scribens ait. Obedite p̄positis uestris: hoc est his: q̄ uobis p̄ferūt᷑ accuratissime inq̄t uestris: quoniam ab alioꝝ: q̄bus nō subiicimur p̄ceptis nos exēptos eē ipso iure uoluit. Illud aūt q̄d diuus Benedictus i regula posuit. obīa bonū nō solū abati exhibēdū ē ab oibus: sed etiā sibi īuicē obediant frēs: nō ad p̄ceptū: sed ad cōsiliū ē referēdū: nec obīa ꝓp̄e: sed quoddā pocius mutuū obsequm est appellandū: nāq̧ iustitia ordinata non supiores inferioribus: nō eq̄les eq̄libus: sed inferiores supioribus pere iubet. Obīa enī religionem: q̄m suppositionis dialectici uocant: ceu filii ad patrē: discipuli ad magistrum: Serui ad dominum & deniq̧ subditorum oīum ad suos prælatos & superiores includit: Nec nobis contradicit ꝙ btūs Bern. sup cātica dicit: Acq̄escere deo parum est: nisi sis subditus

omni humane creature propter deum: siue abati tanq̄ precellenti: siue prioribus ab eo constitutis: Ego plus dico subdere paribus: subdere & minoribus: & si uis i iusticia esse perfectus uade ad minorem. defer inferiori. Minori te iclinato. Nanq; sui ipsius interpres est: cum dicit propter deum: & cum adiecit: si uis in iustitia esse perfectus: Nam ꝑ pter hec duo constat ipsum de p̄mo obedientie genere loqui: Rursus hoc limitate obedientie genus bifariam esse dicimus: q̄m alia seruilis: alia filialis est: & utranq; diuus apostolus Paulus ad colocēses scribēs innuit hisce uerbis serui obedite per oīa dominis carnalibus: quo ad primam: & rursus filii obedite parentibus per oīa: quo ad secundam: Et hanc parens noster Augustinus nobis iubet seruandam: cum dicit preposito tanq̄ patri obediatur. Distat autem hec abilla: q̄m hec libēter illa inuite: hec simpliciter illa cum discussionibus & querelis: hec hilariter: illa cum tristicia: hec uelociter: illa pigre & negligenter: hec ueraciter: illa ficte: hec humiliter: illa superbe: hec infatigabiliter & ꝑseueranter usq; ad mortem operatur: illa uero q̄ cito ab opere segregatur. Ob eam rem: Bernardus ait perfectus obediens moram nescit nec mandatum procrastinat. Imperat aures auditui: oculos uisui: linguam uoci: manum operi: pedes itineri: & sic totū se colligit: ut ex toto mandatum ad impleat imperantis: Et q̄q̄ hec filialis obedientia: hiscircumstantiis ornata a subditis prelatis sit exhibenda: nonnulli tū casus sunt: in quibus subditi eis obedire non tenetur: Si quid uidelicet cōtra deum mandent: q̄m iuxta apostolorum p̄ncipis sententiā: magis oportet obedire deo q̄m hominibus: si quidē ab eoꝝ potestate quis eximitur: eo pacto priuilegiati in multis episcopis parere non obligant᷑. Si q̄d in maioris p̄lati derogationē iubeat᷑: ceu si præsules urbiū contra decreta maximorū pontificū: aut prouinciales: contra ī stituta generaliū aliquid edicerent: siquid impossibile iuberent: quoniam ad impossibile nemo tenetur umq̄. Si quid contra sue regule professionem mandarent: si quid ad illam imptinens preciperent: nisi uel probande obedientie: uel exercende pacientie: uel euitandi ocii uel alicuius emergentis necessitatis gratia id iuberent: Sane igit᷑ ꝑceptor nr̄ indefinite obediat᷑: & nō generaliter in oībus inqt ut intelligatur: ī his solū obedīēdū esse prælatis: q̄ regulariter ad subditoꝝ ptinēt

ſtatū:ꝑpterea in præclariſſimo de obedientia ſermōe nobis cauendū & diligenter aduertendum eſſe ait quo uidelicet pacto obediamus: Quoniam in ipſa pōt latere fel draconis ſub ſpecie mellis: lupus ſub pelle ouina. Et.n.in potu dulci ſepe uenenū latitat: & in olla mors ſæpe ponitᷣ. Attendat igitᷣ qui ꝑcipit:& qui obedire intendit: ꝙ obedientia ſit honeſta & omni diſcretione decorata. Nam ſi diſcretiōe ornata non fuerit crudelitas exiſtimanda eſt. Si honeſta nō fuerit nullatenus obedire tenemur: Quod.n.deū non diligamus: uel ꝙ deū odio habeamus:nūqd obedire debemus:uel ipſe deus hoc ꝑcipere poteſtᷣ honeſta igitᷣ fratres præcipi debent:& iuſta.ꝙ ſi honeſta & iuſta non fuerit:nullatenus obedire debemus etiā ſi apoſtolus hoc nobis indicauerit: Tenete igitᷣ inqt fratres mei:& in cordibus ueſtris alligate:ꝙ obedientia ſine diſcretione caſſa eſt: & uenit non ex parte obedientis ſed precipientis. Et obedientia honeſtate ꝓuata ſupbia eſt: & uenit ex parte utriuſq; cōſentientis & ꝑcipientis:& in die nouiſſimo pari pena punientᷣ:cuſtodite quid ꝑcipitis, cauete & ponderate qd īponitis: Verum quocienſcūq; obīa honeſta & iuſta nō fuerit tociens ad irregularitatē ſe deueniſſe paſtores agnouerūt. Obīa igitᷣ fratres tūc uera ē & ſancta:tūc meritoria:qn̄ decorata ē diſcretiōe:honeſtate: iuſticia & humilitate: Iſtę.n.ſunt ſocie ſancte obedientie. Sine qbus oīs obīa uana eſt & inutilis. Nō minus etiā q obedit attendere debet: ſicut etiā Auguſtinus alibi ait:ꝙ ſi obīa de ſuo aliquid hēat minima eſt: Nā cū huius mundi ſucceſſus ꝑcipitur:cū locus ſuperior īperatur. Is qui ad percipienda hec obedit obedientie ſimul uirtutes euacuat: ſi ex hoc etiā ex proprio deſiderio anhellat. Rurſus ſi ad ea que ī hac uita deſpecta ſunt inuitus nolenſq; deſcendit obedientiæ ſibi meritum minuit: nō igitur attendat uerus obediēs: quale ſit quod præcipitur:hoc ſolo cōtentus quia præcipitur:neq; aperte uel ocułte ſatagat ut hoc ei ſpecialiter iniungatur quod in uoluntate habet: Nēpe qui in his ſollicitus eſt:ſe ipſum ſeducit:& ſibi q̄ſi de obediētia blanditur: Neq; ipē ī ea re prelato:ſed magis(ut Ber.ait)ei prælatus obedit. Sic ergo ab utriuſq; imperantis obedientiſq; moderatione illa naſcitur obedientia: cui idē ꝑceptor tot laudū impendit præconia dicens hec eſt illa obedientia: que concordiā cōſeruat in angelis pacē nutrit ī monachis trāqllitatē

generat in ciuibus: hec est illa obedientia: sine qua res publica stare non pōt sine q̄ familia regi nō ualet:q̄ sublata oīs religio perit. O q̄m igitꝰ enorme uitium: ꝙ obedie cōtrarium fuit per hoc dyabolus celū perdidit. per hoc hō paradisum amisit: per hoc Saul regnū per hoc Salomon amorem diuinum. O sancta igitꝰ dei sponsa obedientia: tu perfecta scala es:q̄ coelū ascenditꝰ:tu q̄driga: q̄ Helias uhectus est ī paradisum:tu porta paradysi es fidelibus. Tu omnium religionū praecipuū fundamentū. Tu humilitatem nutris tu pacientiā ꝓbas:tu mansuetudinem examinas: tu ꝓpum necas arbitrium: quoniā uerus obediens nolle ac uelle suū renūtiat: Tu sola dei seruis pacem tribuis: nā iccirco in aliquo multe oriuntꝰ mentis ꝑturbationes: q̄m ad ea q̄ sibi demandantꝰ nequaq̄ ꝓmptus est exequenda. Hinc in ꝓuerbiis scriptum est. Qui timet p̄ceptum in pace uersatꝰ: Tu gratiaꝶ origo:tu humanatio deitatis. Tu xp̄i crucifixio. tu eiusdem exaltatio. Nanq; Tu sola infinitā & immensam dei maiestatem:ad incolendū uirginis uterum traxisti:& p te factus: deus homo crucis subiuit tormentū: quatenus genus humanum p in obedientiā ꝓthoplausti depditū de diaboli parte redimeret seruitute:hinc gloriosus apl'us Paulus de mundi saluatore intonuit: xp̄us factus est obediens usq; ad mortem: mortē aūt crucis: ꝓpter quod & deus exaltauit illum: & donauit illi nomen quod est super omne nomen ut in nōīe Iesu omne genus curuetꝰ celestium terrestrium & infernoꝶ:& oīs lingua cōfiteatꝰ:quia dn̄s noster Iesus xp̄us in gloria est dei patris: p te igitꝰ obedia sanctissima omīa sua xp̄us cōpleuit mysteria: p te hominem suo patri coelesti recōciliauit:p te sacꝶ cetū cōgregauit apl'oꝶ: per te & apl'i ipsi oīa relinquētes xp̄m pure nudeq; secuti fuerunt & lustrantes orbem diuini uerbi precones effecti minas p̄ncipum: & omnia tormentoꝶ genera minime timuerunt. Per te martires. Per te cōfessores p te uirgines:p te omnes beatoꝶ ordines habuerūt de tirapino triumphū: p te caetere oriuntꝰ uirtutes:nā qs iō karitatē hēt:q̄m diuinis obedit p̄ceptis: in q̄bus deum ac ꝓximū iubemur diligere:iō quis iustus est: quia obediēs xp̄o q̄ sunt caesaris caesari & que sunt dei deo:Ideo castus quoniā deo dedicenti. Non mechaberis obtēperat:Nulla deniq; uirtus est:cuius obīa nō sit fundamētū: sane igitꝰ Gregorius pōtifex maxi. ī moralibus ait

Obediētia sola uirtus estque menti uirtutes cæteras uiserit insertasq; custodit. Melior est obedientia q̄m uictima. Obedientia uictimis iure p̄ponitur: quia per uictimas aliena caro: per obedientiam uero uoluntas ꝓpria mactatur: frustra quidem igit̄ sunt leges: incassum sūt mandata: inuanum sunt decreta. superuacanea sunt statuta in nihilū redigunt̄ uirtutes omnes. Imperia regna: & uniuersi potentatus deficiunt: si obedientia deficit: Nāq; postq̄ homo rebellis factus est deo suum transgrediens de uetito: pomo mādatū omnia rebellia facta sūt ei: Et omnia sensibilia & insensibilia irrationabilia & rationabilia contra eum pugnare ceperūt. Nulla unq̄ homini pax: nulla tranquillitas nulla securitas deinceps fuit. Vndiq; interius exteriusq; certamina extiterunt: & utiq; in dies omnis hominis iactura creuisset: nisi dei filius per obedientiam semetipsum exinanisset: O uirtutem præclarissimā: O robor bonarū actionum uirentissimum: o bonorum oīm propaginem obedientiam Ipsa gressus nostros dirigit: ipsa gratias nobis ꝓmeret̄: ipsa totum pacat mundum: ipsa nobis cœlum aperit: ipsa nos ad eos uehit: ipsa nos diuinæ offert maiestati: conciues angeloꝝ instituit & æterne beatitudinis nos compotes facit: Merito igitur parens noster eam nobis amplexandam iubens ait: Præposito tāq̄ patri obediatur: Sed prochdolor: quoniā multi habitū nomenq; religiōis habentes multis multiplicibusq; modis: sacrosancte obedientiæ meritū deperdunt Nanq; interdum sic iussa partiunt̄. ut in quibusdam parerēt. ī aliis uero reniteāt: quod apostolus Paulus ad chorinteos scribēs detestatur. his uerbis. Ideo uobis scripsi: ut cognoscam experimentū uestrum utrum in omnibus obedientes sitis Nonnunq̄m & si faciāt: que iubent̄: non tamen imperantis seruant modū: qnimo ecōtrario operant̄: non attendentes ꝙ in omni obedientie actiōe pulcherrimū est præcipientis uoluntati. ceu apostoli faciebant morem gerere. de q bus euangelista matheus ita inqt: Euntes discipuli fecerunt sicut præcepit eis Iesus. Aliquando ita se difficiles ad obediendū reddunt. ut non parum superiorum mentem dolore afficiant. quos apostolus iudeos monens obiurgat̄ hoc pacto. Obedite p̄positis uestris: & subiacete eis. Ipsi enim peruigilāt quasi rationē reddituri de animabus uestris. ut cum gaudio hoc faciant & non gementes. Porro tūc prælati

ſubditorum luunt: & gemunt animas: quando eos in ſeruandis man datis duros intuent̃ econtra: tunc gaudium de illis ſumunt: quando ꝓmptos: ac citiſſimos eos ad obediendũ eſſe dinoſcũt. Quandoq; ali qui religioſi: neſcio qua freti ſuperſtitione: niſi ſub forma precepi ex primant̃: prepoſitoꝝ uerbis pere negligunt: cũ tamen ad ſimplũ uer bum: & ſi fieri poſſet ad nutum foret obediẽdũ prelatis. Magis quip pe meritoria eſt obedientia: ſi ut Bernardo placet: Id qđ diſcipline ui gor imponit: nullo cogente humilitas ſeruauerit. Rurſus qñq; aliqui tam peruerſi ſunt: ut etiã data opera rem male & infraudem faciant q̃ iubetur ne ſcilicet iteꝝ iniungatur faciẽda: ceu iumentũ quod e ſtabu lo eductum calcitrat & ambulare repugnat: ne uidelicet de cetero edu catur: His nimiꝝ uates dei Hieremias maledicit: Maledictus inquit q opus dei facit fraudulenter: Nonnulli ſunt adeo elati: qui ſibi potius malunt ut a maioribus obediat̃: q̃ ipſi eaꝝ iuſſa capeſſere: de quibus Bern. ait: Multorum puerſitas hodie exigit: ut ſeniori dicant: quid uiſ ut faciam tibi: & nõ ipſi querunt: dñe: quid me uis facere: o breue uer bum: ſed uiuũ: ſed plenum: ſed efficax. & dignum oĩm acceptione: ſic enim dignum eſt omnino dñe: Non meam a te: ſed tuam a me & q̃ri & fieri uoluntatẽ: plerique ſue confidentes ſapientie ab aliis regi dedig nant̃: quo fit: ut minus ſe exhibeant obedientes: quibus palam obuiã fit uniuerſi diſpoſitio: qua quidẽ fieri nullatenus poteſt: ut alicui uni uerſa non ſubiiciat̃ creatura: Solus enim ĩmortalis & prepotens deus eſt: qui nulli nature obediens aut ſubiectus eſt: ſed omnẽ regit ipſe na turam: Nõ deſunt inſuper. qui non modo non libenter obediũt: ſed uelut equi indomiti omnia reiiciunt obedientie onera: contra quos grauis extat cuiuſdam ſeni ſentẽtia aſtruẽtis. Religioſum optere ſimi lem eſſe aſino: cuius officium eſt indifferẽter quodcũq; onus deferre: Sepenumero ſe ĩpotentes aſtruũt: inde parere fugiunt: Sed hii apoſto lum legant dicentẽ: omnia poſſum in eo q me confortant: hii ad ſanc tos martires intendant q diuino roborati ſolamine: oĩa tormentorũ genera æquo animo ferebant: ꝙ ſi etiam quod p̄cipitur impoſſibile uideatur: temtare nihilominus ſubditi debẽt iuxta diui Benedicti do cumenta illud pro uiribus adimplere: ubi aũt deficerent ulterius per gere minime tenentur: Crebro ſunt quibus cum illud quod nõ libet

precipitur intentionem peruertunt mandatis astruentes id odio: uel passione: aut alterius cōtemplatione iubeat: Sed nō sufficit exterius obtemperare maioribus nostris ut Bernardus inquit: nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentiamus de eis. Plerūq; sunt qui ad mādata attendentes substantiā preceptoris intentionē puipendunt: cum tamen econtra fidelis piaq; mens studere debeat. pinde a saluatore mūdi liberati: laudabilius fecisse putant: cum ipsum pdicarunt: q̄ si tacuissent: q̄q̄ ut tacuissent iusserat q̄m taciturnitatē iubendo dominus ianis glorie fugiende potius exemplū dare: q̄ eos ad silentiū obligare itēdebat: freqnter religiosi uiri maiora iplētes: minora cōtenūt mādata: Sed ideo detestationē excelse Bern. ueo obediētē definiēs exclāt O monachū obedientissimū: cui de q̄buscūq; uerbulis senioꝝ nec unū iota preteruolat. Multotiens qdē sunt qui obediunt: sed cū murmure exequūtur mandata: hi demōibus similes sunt: q ad iussum domini de corporibus exibant: sed clamantes: Sed pfecto tunc obediētia acceptabilis erit deo & ppositis: si quod iubet sine murmure efficiat Sepe aūt contigit: ut si non murmurēt ore: cum tristitia tñ animi exequant obiam: que proculdubio grata non est: q̄m hylarem datorē inquit apostolus diligit deus: Quosdā non amor iubentis: sed timor pene ad obediendum trahit: At uero nōn timore pene: sed amore iustitie est obia seruanda. Hinc deutronomio scriptū est: diliges dominum deū tuū: atq; obedias uoci eius: obedientie qdem dilectionem anteponit: ut per hoc insinuetur q; obedientia ex dilectione ortū habeat. Quidem scopulos queritantes de mandato prius discutiunt q̄ obedire incipiant: quorum uanam sollicitudinem diuus Hieronimus increpando ait: prepositum monasterii timeas ut dominum. diligas: ut parētem: credas salutare: quicqd ille preceperit: nec de maioris sententia iudices: Tu cuius officium est obedire: & iplere: que iussa sunt Nonnulli sunt qui & si quod mandatur facere intendant: ad aggrediendum tamen iussa: Sic morose cunctando incedunt: ut laudem: obedientis populi: de quo dominus per os Dauid inquit: in auditu auris obediuit mihi: minime contemplentur: Multi se aliis in negotiis occupatos aiunt: ut occasionem querant non obediendi: ceu ad nuptias inuitati: quorum alii propter iuga boū experiēda: alii pter

iuga boum experienda:alii propter alendam uxorem:alii uero ꝑpter colendam uillam ire contempserunt. Et eo pacto innumeris modis amplissimum obedientie munus uel deperditur:uel remittitur:sed ui ri sancti sub obedientia degentes has & similes tergi uersiones: ne eis inutilia fiant monasteria:ne uel in toto uel in parte meritum perdant obedientie.protinus sibi cauere debent :reducentes semper ad memo riam quatenus præceptor & redemptor omnium christus: ne obedi entiam perderet. Vitam amisit.

Textus. Augustinus.

T ergo cuncta ista seruentur: & siquid minus seruatum fu erit non negligenter prætereatur:sed ut emendandum cor rigendumq; curetur:ad præpositum præcipue pertinebit. ut ad præsbyterum cuius est amplius maior auctoritas referat: q̄ mo dum uel uires eius excedit.

Commentum. Ambrosius.

Arum quidem prodest dare mandata: & leges condere: ni si diligenti cura seruentur: Ad ea uero seruanda tria potissi mum sunt necessaria:prælatorum circumspectio:Supernū patrocinium: & iugis mandatorum memoria. Ob eas res præclarissi mus doctor Augustinus postq̄m sua in præhabitis sanxit præcepta: nunc postremo de his tribus tractatum edidit: Etenim immortalis & præpotens deus cum Israeliticum & peculiarem populum sub fræ no legis uiuere.decerneret: mandata in primis in lapideis tabulis de scripsit:Subinde accersito Moysi ea & publicanda & obseruanda præ cepit.Eo pacto uir sanctus suo sacro canone condito: illius obseruan di modum prælatis insinuat dicens:ut cuncta ista que edidimus a uo bis seruentur: & si quid minus obseruatum fuerit non negligenter ꝑ termittatur: sed ut emendatum corrigendumq; curetur: Si huiusmo di emendatio & correctio prepositi uires & facultates excedit:ad ip̄m spectat referre præsbytero:cuius est apud uos maior auctoritas:Nāq;

quãdo auctoritas subalternata est: quod iferior prelatus nõ potest: il lud suo debet indicare superiori. Vnde si alicuius correctio ꝑoris lo calis uires excedit ad prouincialem habeat recursum. Et prouincialis in his que suam excellunt auctoritatem generalem: qui plenitudinẽ potestatis habet in religione consulat. Quicunq; igitur i monasterio præest: ut nihil ob incuriam pretereatur in primis summo opere niti debet ut regulam bene scriptam: beneq; emendatam fratres habeant: Subinde ut sic crebro eis legatur: ut per eius crebram lectionẽ in eoꝝ habituetur mentibus. Tertio per se uel per aliũ sic nude & aperte de claretur: ut etiam minus docti se nequeant per ignorantiam aliquid prætermisisse excusare: Quarto ut continuus ortator sit ad ea q̃ in ipa continentur seruanda: Sed precipuum illud apud eum esse debet: Vt ipse ceteros ad obseruantiam potius exemplo moueat: q̃ uerbo ut si milis sit christo: qui prius facere. & postea docere cæpit. Maximum q dem subditorum incitamentum est prælatus: si quod ore docet ope re cõpleat. Subditorum autem officium est deuote actenteq; documẽ ta suscipere: precepta audire: legere. intelligere: ac seruare. quoniam sic ab aquila Iohanne in apocalipsi scriptum est: beatus qui legit: & qui audit uerba prophetie huius & seruat ea q̃ in ea scripta sunt: Et aplus Iacobus. non auditorem: sed factorem operis in suo facto asserit esse beatum. Sane igitur parens noster inquit: ut cuncta ista seruentur. tã q̃ si patenter assereret: non satis est: ut hec scripta sint: sed opus est pro adipiscenda salute: ut executioni mandentur: Et notanter hec que de scripsit demonstrat seruanda. ut aperte fratres intelligant fugiendum esse illud: quod a plerisq; inabusum quendam est deductum: ut poti us scilicet quasdam eorum superstitiones: q̃ dei: uel regule seruent pre cepta: ad quos in persona phariseorum exprobandos: qui discipulos reprehendebant: quia seniorum traditiones transgrediebantur Salua tor in euangelio ait: Quare & uos transgredimini mandatum dei pro pter traditionem uestram? magna profecto eorum existimanda esset insania: qui relicto fundamento in aere fabricare niterentur. Rursus quoniam quicunq; totam legem seruauerit offendat autem i uno ut apostolus Iacobus iquit factus est omnium reus summo studio niti debemus: ut totam regulam seruemus: ideo uir sanctus precepta quæ

obseruanda tradidit confusiuo & distributiuo signo determinata in dicauit dicens:ut cuncta ista seruentur:ac si diceret tunc ueri huius regula eritis obseruatores:si nullo relicto cuncta: que in ea scripta sunt seruabitis. Item cum studendum sit non solum:ut omnia fiant. Verum etiam (iuxta Esayam prophetam dicentem discite benefacere) ut cuncta benefiant: Ideo præceptor noster adiecit: si quid seruatum minus fuerit: non negligenter prætereatur tanq̃ si diceret. non solum siquid seruatum non fuerit: sed etiam si quid seruatum minus fuerit non negligenter omittantur: Sepenumero etiam fit: ut præpositi transgressiones non corrigant:aut quoniam uecordes sunt: aut quõiam mites & misericordes falso haberi uolunt:aut quoniã iuris: uel facti sunt ignari:aut quia de salute diffidũt subditorum: aut quoniam corpore quodam mentis sunt affecti: aut ut proprie consulant paci:aut quoniam in eodem crimine labefactati uerentur:ne eis dicatur: medice cura prius te ipsum. eiice ante de oculis tuis trabem subinde festucam nostrã discerne:aut quoniam a propria mordentur conscientia:hec est enim peccati conditio:ut si etiam ab aliis ignoretur timidum ad aliena corrigenda faciat delinquentem:& in semetipso confusus ait: quo pacto qua fronte:qua ue conscientia alios iudico: cum ipse ueniam iudicandus? Aut quoniam timent odio haberi:prælaturam amittere:amicos perdere:lucrum attenuare:corporis oblectaméta relinquere. Ideo uir sanctus ait non negligenter prætereatur. hoc est quicq̃d uel emendandum:uel corrigendum est:non negligentia:non timore: nõ odio nõ amore: non cupidine fame non proprio cõmodo:non inquã quauis alia causa prætereatur. Ob eam rem idem doctor negligentem prælatum unum de duodecim abusionibus esse definiens: Episcopum speculatorem iterpretatus est. Vnde & in persona Episcopi Ezechieli dominus dixit:fili hominis speculatorem dedi te domui Israel: Audies ergo ex ore meo sermonẽ: & nũtiabis eis ex me si dicente me ad ipm morte morieris.non ãnuntiaueris ei:neq; loquutus fueris: ut auertat a uia sua impia:& uiuet. Ipse impius iniquitate sua morietur. Sanguinem autem eius de manu tua requiram: Si autem tu ãnuntiaueris impio:& ille non fuerit conuersus ab impietate sua:& a uia sua impia ipse quidem i impietate sua morieť: tu aũt animã tuã liberasti decet ergo

paſtorem:qui omnium ſpeculator poſitus eſt peccata diligenter ĩ ten dere:Perinde ſanctus Benedictus in regľa inquit.Nõ diſſimilet Abas peccata:ſed mox ut oriri cepint: ea ut preualet radicitus amputet me mor piculi helii ſacerdotis de ſiliis perinde ſaluator reſpicieus in diſci pulos ſuos dixit Simoni petro: quẽ paſtorem creauerat aĩarum ſi pec cauerit in te frater tuus.uade & corripe eũ:in quibus uerbis attẽde ue hementiã:ac ſolicitudinẽ:quam indicauit a prælatis habendã: cũ dix it uade ac ſi patenter dixiſſet non expectes ut ipſe ad te ueniat: nõ ac cerſeas eũ:ſed ne pereat:mox ad eum:uade & corripe eum:& ſic quidẽ ut uitam ſuam emendet:ut aĩam eius lucreris: quod ſi non feceris ſci to:quoniam de illa redditurus es in die nouiſſimo rationẽ:Caueãt er go negligentes epiſcopi:Caueant Abates: Caueãt generales:caueant deniq; prælati omnes quod in tempore uindicte dñs per ꝓphetã ita cõqueritur.Paſtores multi demoliti ſunt populum meũ: Et paſcebãt paſtores ſemetipſos:ſed potius ꝓcurent quos conſtituit dñs ſuper fa miliam ſuã dare illis cibum in tpe ſuo tritici menſurã: puram ſcilicet & probatam doctrinã quatenus ueniente domino mereant̃ audire. Euge ſerue bone & fidelis:quia ſupra pauca fuiſti fidelis: ſupra multa te conſtituam intra in gaudium dñi tui: Et quoniam non ſolum pu nire cõmiſſa:ſed etiã ut caueant̃ futura:ſtudere prælati debẽt: merito ait:ſed ut emendandum quo ad futura: corrigendũq; quo ad preteri ta curet̃. Poſtremo ne inferiores prælati propter corrigendorũ delic torum difficultatem indeſperationem labant̃ docet eos magis ardua & difficiliora:que eoꝵ modũ:uireſq; excedunt ad ſuperiorẽ remittere Nanq; ſuperioris eſt diſtribuere:& cõmittere ſuis inferioribus cauſas decidendas:inferiorum aũt eſt:que modum uires animum poteſtateſ q; ſuas excedunt ſuperiori referre:quod tam pro leuiori:q̃ pro celerio ri ſanioriq; fit expeditiõe: Nam ut uetuſtiſſimus græcoꝵ ſermo dicit Quam quiſq; norit artem in hac ſe exerceat: At enim conſtat ĩ omni re publica alios in alia eſſe arte peritos:Iccirco iuris cõſulti ciuilia the ologi diuini philoſophi q̃ nature ſunt definire debent: perinde Ietro ſacerdos madian cognato ſuo Moyſi ſicut in exodo ſcriptũ eſt dixit: Eſto tu populo in his que ad deum pertinent:ut referas que dicuntur ad eum oſtendaſq; populo cerimonias: & ritum colendi uiãq; ꝑ quã

ingredi debeant:& opus quod facere debeant. Prouide autem de omi plebe uiros sapientes: & timentes deum: in quibus sit ueritas: & qui oderint auaritiam:& constitues ex eis tribunos:& centuriones:& qn quagenarios:& decanos:qui iudicent populum in omni opere. quic quid autem maius fuerit referant ad te:& ipsi minora tantumodo iu dicent. Leuiusq; sit tibi partito in alios onere. Ex his constat quam a curate singula huius mandati deseruanda regula uerba conscripsit nã per demonstratiuum ista insinuauit maiorem operam adhibere debe amus mandatorum regule:q̃m constitutionum: aut diffinitionũ ob seruationi:per hoc signum uniuersale: cuncta ostendit nullum absq; peccato nos posse mandatum preterire per hoc uerbum seruentur no tificauit non satis esse regulam legere:uel audire in scriptis:aut etiam memorie habere:nisi seruetur: quoniam non auditores legis tantum iuxta apostolum Paulum sed factores iustificabuntur: per hoc quod dicit:& siquid seruatum minus fuerit: docuit nõ solum aliquid omit tere crimen esse:sed etiam si minus bene adimpleatur fore culpabile. per idem quod sequitur nõ negligenter prætereatur: nõ solum negli gentiam:sed omnes prætermissionis modos damnat. per id quod ad iecit sed ut emendandum corrigendumq; curetur: manifestat i corpo re de futuris cautelam:de preteritis uero punitionem esse adhibendã. per id quod adnectit ad præpositum præcipue pertimebit. duo indi cat:& quod ad inmediatum prælatum spectat subdelegata correctio: & q licet peccata subditorum possint ab omnibus præsbytero: hoc est seniori & maiori prælato reuelari: tamẽ ad præpositum hoc est ad inferiorem prælatum id præcipue spectabit:per idẽ quod deinde ait. ad præsbyterum cuius est apud uos maior auctoritas: pandit in hac nostra sacratissima religione unum deberẽ esse prælatum: cui non so lum fratres:sed omnes alii officiales subsint:& obediant:per id quod tandem transigit quod modum uel uires excedit:monet inferiores p̃ latos non omnem causam debere ad superiorem referre: sed eas quas uel ex ignorantia nescit cognoscere. uel ex impotentia uirium:uel ex carentia potestatis definire non potest: primum per hanc dictionem modum alterum:per hoc nomen uires insinuauit.

Textus. Augustinus.

Pse uero qui uobis preest non se existimet potestate dominante: sed karitate seruiente fœlicem.

Commentum. Ambrosius.

Ostquã preceptor noster iussit nihil per negligentiam esse prætereundum obseruãdorumq; mandatoꝝ sollicitudinẽ ad prælatum ꝓcipue spectare docuit: nũc ut facilius cõmodiusq; iussa ualeat adimplere. nõ nullas eius explicat conditiões quarum prima est: ut non se existimet felicẽ: qm̃ potestatẽ hẽt dominãdi sed potius qm̃ karitatẽ hẽt seruiendi. Nempe qcunq; ita ꝑpositus est ut ĩ eo ꝙ præpositus sit gaudeat & honorẽ suũ q̃rat: & cõmoda sua solum respiciat: sicut idẽ Augustinus ĩ libro de pastoribus ait: se pascit non oues: inde fit: ut uerus pastor nõ sit: sed mercenarius & latro: hic enim magis præesse: quã ꝓdesse desiderat: hic nõ animaꝝ fructũ: sed suum & tpale cõmodum q̃ritat: nõ cœlestẽ gloriã: sed terrenũ inq̃rit honorem: hic non xp̃m imitat᷑: qui uenit ministrare & nõ ministrari: q uenit: ut animã suã poneret ꝓ ouibus suis: qui uenit ad alios ad cœlestẽ traheret uitã: sed potius demonẽ: q a xp̄o petiit adorari: qui ĩ fraudem oĩa facit: qui indãnationis baratrũ satagit omnes eiicere talis inq̃ pastor iuxta saluatoris sententiã: hic suam recepit mercedẽ. Quocirca inter ambitiosum: humilẽq; prælatũ: hoc interest: quoniã ille ꝑesse appetens cũ Adonia elato inqt: ego regnabo: humilis aũt exẽplo saluatoris: quẽ cũ iudei uellent deũ cõstituere fugit: mauult seruus eẽ Iesu xp̄i q̃ terrestriũ hr̃e potentatũ: Ille prælatura adepta se fœlicẽ putat hic se ministrũ dei existimans gemit: Ille adepta præsidentia ob dominandi libidinẽ abutitur ea: contra apl̃m Petrum ad monentem ꝑlatos: ut neq; esse debeant sicut dominantes in cleris: porro q uolũt cleris dominari extremo efferuntur supbiæ fastigio. Nã cum honor & sublimitas cleri nullis possit cõpationibus adequari: iuxta Ambrosiũ in pastorali dicentẽ. Si regũ fulgori cõpares: & ꝑncipi diademati: longe erit inferius: q̃ si plumbi metallum ad auri fulgorem compares

itaq; execrabilis eorum erit ambitio: qui satagunt spiritualibus domi nari personis: Nempe cum uideas regū colla: & pncipū submitti ge nibus sacerdotū: & de osculata eoꝝ dextera: orōnibus eoꝝ se credūt cōmuniri nescio ꝓfecto qua de testabiliori possunt inflari supbia: q̄ sacerdotes eoꝝ iurisdictioni facere obnoxios. Sed ut acqrende digni tatis uiā intelligamus sane aduertendū est: ꝙ triphariā qs prælaturā adipiscitur. simplici. s. electione. karitate. & obīa. & si omnes quidem modi boni sint postremus tñ secūdū: secundus pmū excedit Quisqs eligitur si canonice eligit᷑ a deo est: quoniam omnis potestas a dño deo est. Hinc aplusait nemo assumat sibi honorē: sed q uocatus est a deo tanq̄ aaron. ubi non demonū inuocānonē: nō hoim cōspirationes non obseruationē sideꝝ. sed summi dei afflatū inuit in electiōibus ex pectandū: quē nullo pacto aspernari debet electus: alioqn ad uehemē tem sibi ascriberet᷑ supbiā iuxta diuū Gregoriū dicentē: Non uere hu milis est: q superni uutus arbitrio: ut debeat pesse intelligit. & tamen contēnit. At uero si diuine uoluntati conformis ꝓximioꝝ & tocius gregis cōmissi karitatis necessitate cōpellit᷑ pfectior erit: si aūt superio ris ad hec accesserit iussa hic omnē ꝓudentie pfectionē adipiscit᷑: hic non se potestate dñante: ut pceptor noster ait: sed karitate seruiēte fœ licē se poterit existimare. ꝙ tanto pores ꝓuinciales: Generales epi: ar chipræsules: patriarche: magnates & pmates uniuersi facere dñt uehe mētius: qto maxi. pon. in hac militante ecclia: se seruū seruoꝝ dei esse cūctis gentibus scribit frequētius. q̄nto rex regū & dñs dñantiū xpus se mistrū ꝓ hūani generis redēptiōe exhibuit huilius. Seq᷑ scda ꝯditō

Textus. Augustinus.

Onore coram uobis prælatus sit uobis.

Commentum. Ambrosius.

Receptor ac parens noster duo simul in hoc textu mādata cōplectit᷑: alteꝝ plati designat modestiā: alteꝝ subditoꝝ circūcernit fuerētiā. tāq̄ si patēter assereret. sit platus mode

ſtus:ſic uirtutibus omnibus comptus ſit: ut honore ſit coram uobis hoc eſt:ut iuſte a uobis honorari mereatur: uos autem ſubditi ſic humiles: ſic obedientes:ſic quoq; reuerentes ſitis:ut ſicut bonos ſubditos decet prælatum ueſtrum honori & uenerationi habeatis. At uero ut prelatus merito a ſubditis ueneretur.his debet eſſe ornatus uirtutibus:prudentia ſcilicet in agendo: ut quid euitandũ quidq; proſequendum ſit dignoſcat. Iuſticia in adminiſtrando: ut bonis premia: malis penas.& unicuiq; prout iuſticia exigit tribuit. fortitudine intolerãdo ut proſperis non extollatur:nec aduerſis frangatur: Temperancia in ſuſcipiendo ita ut non ſolum que ad cibum potumq; pertinent: ſed omnia ſic temperate & cum ea animi moderatione faciat. ut omnis actionis uitet exceſſum: & enim immoderatum ieiunium: ſicut & ingluuies eſt fugiendum. Hinc uirtus omnis in medio ſita eſt. he quidem uirtutes cardinales dicuntur: quoniam omne priuatum publicumq; regimen ſuper eis uelut ſuper cardine hoſtium uertitur: quas circumſpectus prelatus: iuxta temporum locorum: perſonarumq; conditiõeſ exercere debet: ſemper in omni opere ſalutem intendens animarum: Nanq; improbe ſatis unuſquiſq; preeſſe affectat: quibus prodeſſe nõ curat: & quorum non celat ſalutem ſubiectionem nimis ambitioſe ſibi uendicat. Debet inſuper prelatus qui a ſubditis cupit honorari: ut quas ſancit aliis. prius ipſe uiſe leges ferat. ſic licurgus apud athenienſes: ſic numa pompilius apud Romanos: Sic legiſer noſter chriſtus: apud omnes mundi nationes fecit. hinc Gregorius: pontifex maximus ait. Quiſqſ populi ſpeculator ponitur: in alto debet ſtare per uitam: ut poſſit prodeſſe per prouidentiam. Ob eam rem negligentes ĩcrepãdo prelatos exclamat dicens: Quid nos. o paſtores agimus: qui & mercedem conſequimur: & tamen operarii nequaq̃m ſumus: fructus quippe ſancte eccleſie in ſtipendio quottidiano percipimus: ſed tñ pro eterna eccleſia minime in predicatione laboramus. penſemus: cuius dãnatiõis ſit. hic ſine labore: percipere mercedẽ laboris: nõ itaq; dẽt aliquis hoim ducatũ ſuſcipere: q neſcit hoies bñ uiuendo ꝑire. ne q ad hoc eligit᷑: ut alioꝝ culpaſ corrigat: qđ reſecare debuit ipe cõmittat: nẽpe q in ſe ꝑus diſcutit: ſi loco uita congruat: ſi ab homine actio non diſſentiat: ſi per imunem & innocentem uitã preſidet: ſi uigilãter

pieq; regit & gubernat:nõ solum a subditis digne uenerari:sed deum sublime uidere meretur.Et dum ipse super gregem uigilat: diuina super eum gratia largius coruscat: Subditi uero prælatos suos honorare debent:tum quia xp̄i uices in monasterio gerunt.ũde & ipse dominus pastoribus ait.Qui uos audit:me audit:& q uos spernit:me spernit. Tum ut maledictionem euitent.Nam maledictus est: sicut in deutronomio scribit᷑.Qui nõ honorat patrem.hinc Canaã & nati eius & nati natorum eternam incurrerunt malestictionem q̃m̃ Noe pr̃is sui pudenda uidẽs risit: & cum magis ac magis despiciens duobus fratribus suis nuditatem iure tegendam foras nuntiauit. At enim in superioribus presidentem in monasterio a nobis tanq̃ patrẽ haberi:& ei obediri:iussit prælatorum item maledictio: etiam si mali sint timẽda est. Nanq; maledictus utiq; erat: quẽ Balaam maledicebat: Tum ut suas euitent confusiones:Nanq; apud ecclesiasticum scriptum est:Decus filii:pater sine honore. Tum ut diuinæ obediant scripture Scriptum est enim in libro ecclesiastici.Sit in medio fratrum rector illoꝝ in honore tum ut nature comitis sint:Entia enim ab ipso omnium rerum opifice iuxta naturam proprietates sic disposita sunt:ut in omni rerum genere unum primum sit.quod metrum & mensura sit ceterorum:que in eo continentur.& ad illud referantur:deferantq; ei uel naturali instinctu;uel a superiori mota intelligentia:uel a ratione concitata: Eo pacto Apes regem fouent:comitantur:& ei tanq̃ eorum imperatori atq; duci domicilium fabricant:uictum ministrant: & a quibuscunq; tuentur & defendunt in cursibus:Eo pacto deum tanq̃ uniuersi principem uniuersa muudi entia honorant: magnificant:extollunt:& suo modo laudant:& benedicunt:Iuxta cytharedi doctrinam q omne creature genus ad deũ laudandũ bñdicẽdũq; arcessit.ꝙ si etiã minus bõi p̄lati fuerit a subditis nihilominus honorari & eoꝝ iussa adipleri dñt:iuxta p̄ceptũ saluatoris ĩ euãgelio dicentis.sup cathedrã moysi sedebãt scribe & pharisei q̄cũq; dixerit uobis facite scd̃m aũt opa eoꝝ nolite facer̄: sed si bõi sint & rõe ptãtis & rõe uirtutis honorãdi sunt & timẽdi:acerrimus.n.ultor ẽ deus: uicarios nũtios: & seruos suos despitiẽtiũ:ĩde pueros heliseũ despiciẽtes demões mursoꝝ forma apparẽtes deuorauerũt: at uero p̄lati etiã q̄nto plus honorãt᷑ exterius

tanto ipsi humiliores debent esse interius. Tanto insuper magis deū timeant: se ipsos despiciant: & eos a qbus honor ipenditur sibi in cogitatione præponāt: pinde pceptor nr̄ tertiā ponens cōditiōem adiecit.

Textus. Augustinus.

Imore coram deo substratus sit pedibus uestris.

Commentum. Ambrosius.

T si omnes immortalem deum timere debeamus: quoniā sicut scriptum est: beati omnes qui timent dominum: prælati tñ multo magis eius timere debent maiestatē: Tū quoniam ipsi de subditorum animabus reddituri sunt rationem: ūde ad Hebreos: apostolus Paulus scribens ait. Obeditis præpositis uestris: & subiacete eis: Ipsi enim uigilant quasi rationē pro animabus uestris reddituri: At enim cum rationalis anima tanti sit: tantumq; deo cara ut pro ipsa redimenda: suam uitam christus posuerit. facillimeq; labatur: mirum immodum eius pastor timere debet: ne eius pereat negligentia: & eius obligatus fiat perditioni: qđ Augustinus pertimescens gemēs dicebat. Quid faciam cum a me exigetur ratio tot animarum que pendent ad collum meum: Tum quoniam prælati ad subditos se habent: q̄madmodum ad suos exercitus imperatores: quibus de uictis castra expugnentur oportet: hinc in machabeis scribitur: ꝙ cum caderet Iudas cæteri fugierunt: Et in calce primi regum aperte notatꝰ ꝙ cum totum prælii pondus contra philisteos in Saul fuisset conuersum: ipso interempto ōis pene exercitus periit. Tum quoniam in die nouissimo ante inflexibilis iudicis tribunal querele: allegationes clamoresq; subditorum eos: eorumq; negligentias: iniustitias: rapinas: passiones: & flās sententias accusantes astabunt: O quantum patientissimus Iob has metuebat querimōias cū diceret. Aduersum me terra hoc egens mihi subiecta clamat: O q̄ diuus Hieronimus afficiebatꝰ terrore: cū de se subditisq; reddēdas rōes cogitādo dicebat quotiēs diē illū cōsidero: toto corpe cōtremisco: siue. n. comedo siue bibo siue qđ

aliud facio semper auribus meis uox illa terribilis uidetur insonare: Surgite mortui uenite ad iudicium: O quanto parens noster exinani bat pauore: madefiebat luctu: cruciabatur cogitatu: cum diceret: heu quid illa die faciemus: quando etiam de omni nostra cogitatione su mus reddituri rationem: & coram illo iudice: qui nec gratia preuenit nec misericordia iam flectitur: nec pecunia corrumpitur: nec satisfacti one uel penitentia mitigabitur: & in damnatos acerbissimam irreuoca bilemq; illam sententiam infert: Ite maledicti in ignem eternum. Tū quoniam ut idem parens noster posterius dicet prælatus quanto ī lo co superiore tanto in maiore periculo uersetur: Et quanto splendore honoris quisq; cælsior est: tanto si delinquat: ut inquit Isidorus pecca tor maior est. Propterea Bernardus ait: q̄ facile est in alto se intuētem obstupescere: cadit enim grauius iuxta antiquum sermonem qui ait. Quanto status altior: tanto casus grauior: Sane igit̄ sanctus Ambro sius suo in pastorali de episcopis inquit: Sicut leuius est de plano cor ruere: sic grauius est: q̄ de sublimi ceciderit dignitate: quia ruina quæ de alto fit grauiori casu colliditur: Honor quidem episcopalis coram hominibus præclarus est: sed si ruinam sustineat dolor magnus est: Nam quantope ceteris gradus epicopalis altior est: tāto si per negli gentiam dilabitur ruina grauior est. non enim est tanti gaudii ex cel sa tenere: quanti meroris est de excelsis corruere: Nec constat tantam gloriam sequi post uictoriam: quantam ignominiam post ruinam: Tum quoniam tunc recte timere deum maxime debemus: quando ipsum contra nos iratum esse cognoscimus: At uero huius ire signū est prælationis collatio teste nostro parente qui ait: In nullo magis sentio mihi deum iratum: q̄m cum essem indignus poni ad remum: positus sum ad gubernaculum. Tum quoniam qui ad plura obliga tus est. Magis timere debet: iuxta saluatoris sententiam in euangelio dicentis: Omnium autem: cui multum datum est: Multum quere tur ab eo: Et cui commendauerunt multum plus peterit ab eo Ad.n. ad multa plura præsidentes quam subditi tenentur. Oportet enim eos exemplar esse omnis bene institute & obseruande uitæ: Hinc apo stolus paulus in epistola ad Thimotheum episcopi uitam describēs sane inquit. Oportet enī episcopum irreprehēsibile esse unius uxoris

Virum.ornatum.pudicum.hospitalem.doctorem:non uinolentum Non percussorem:sed modestum:non litigiosum:non cupidum:sue domui bene præpositum. filios habentem subditos cum omni casti tate:Si quis autem domui sue præesse nescit:quomodo ecclesie dei di ligentiam habebit.Non neophitum: ne in superbia elatus in iuditiū incidat diaboli: Oportet autem & illum testimonium habere bonū ab his:qui foris sunt:ut non in obprobrium incidat & in laqueum di aboli.Chrisostomus quoq; ait. Sit episcopus temperans: & non sup bus.sit reuerendus: Sit negociis opportunus: regentisq; auctoritate dignus & plenus sit.Sit etiam secretus:sit mitis & humilis:sit liber & uehemens: Sit etiam mansuetus & constans:ut eum quem dignū esse uiderit cum multa potestate asciscat: etiam si uniuersi obstiterint: In dignum etiam si multorum suffragia eum prosequantur cum eadem auctoritate respuat:nil aliud respiciens nisi edificationem ecclesie. nū q̄m faciat odio uel fauore. Hec quidem & si de episcopis asserta sint. omnibus tamen iuxta suam præsidentiam expedit.ut quam dederūt subditis in se gerant formam uiuendi: quoniam non potest exercitū continere imperator.Sicut a Marco Tullio præclare dictum est: qui se ipsum non continet. bene igitur & congrue de omni præsidentæ. Gregorius pontifex maximus in pastoralibus loquens ait:necesse est ut rector sit cogitatione mundus: actione præcipuus. Silentio discre tus:in uerbo utilis:Singulis compassione proximus:præcunctis con templatione suspensus:bene agentibus:per humilitatem socius:Con tra delinquentium uitia: per zelum iusticie erectus: interiorum curā exteriorum occupatione non minuens: exteriorum prouidentia inte riorum sollicitudinem non relinquens: cum igitur ad tot tantaq; ser uanda obligati sint prælati:longe magis q̄ subditi timere deū debēt. Id ambrosius Gregorius:Nazarenus:& alii q̄ plures uiri sanctissimi: sicut in eorum gestis legitur meditantes: cum ad eorum assumi dig nitatem debuissent solitudinē petierunt. Id excogitans parens noster Augustinus cum ad presulatum assumeretur plorauit Marcus quoq; euangelista:ne sacerdotio fungeretur pollicem sibi gratia humilitatis abscidit:& iure quidem: quoniam ex septem Episcopis asie qui prop ter eo℞ sanctitatē angeli uocati sunt.aliquos deus obiurgatus est:q̄m

in aliqbus q̄q̄ minimis & paucis deliq̄rant.q̄m magno igitur timore affici debent: Qui longe a super cœlestium mentiū distant pfectione Tum deniq; quoniam de eisdem excessibus intensiores luent penas: Itaq; non solum ad plura obligati: plura recipient tormenta: sed etiā maiora. Eas igitur ob causas bene ac merito præceptor noster inquit Timore coram deo prælatus uester substratus sit pedibus uestris. Ac si aperte diceret licet a uobis honorandus sit ipse propter periculosio rem statum: in quo manet: timore coram deo affectus: per mentis hu militatem uestris sit pedibus substratus: ita ut si superior sit honore: inferiorem se existimet timore. Hinc scriptum est Quanto maior: es humiliate in omnibus. Et iterum ducem te constituerūt: noli extolli Et dominus in euangelio Omnis qui se exaltat humiliabit: & qui se humiliat exaltabit: Tanto quippe maior est quisq; apud deum: q̄to humilior est apud semetipsum.

Sequitur Quarta conditio.

Textus. Augustinus.

Irca omnes se ipsum bonorum operum prebeat exemplū.

Commentum. Ambrosius.

Icut se polientes qualiter se linire & ornare debeant in spe culo intuentur: ita & subditi qualiter uiuere debeant in p̄ lato speculantur: & sicut ab exemplo exemplata conditio nem suscipiunt. Vt si illud corruptum uel emendatum sit: talia inde exemplata sint oportet: Et si ars mentis bene istitute sit: artificiata be ne producantur: necesse est. Hinc quecunq; fecit deus sunt ualde bona hoc est in suo genere perfecta: Quoniam ars sua perfectissima & ifal libilis est: & quoniam uite prælatorum semper subditi sunt inspecto res: quo pacto: qua fronte prelati subditos ut boni sint monere p̄nt: si ipsi mali sunt: quonāmodo: ut recte incedant: si ipsi obliq̄ & tortu ose cōtendūt: q̄liter ut mādata seruent: si ipsi sunt trāsgressores māda torꝫ. ergo merito iubet: ut circa oēs se ipos boꝝ opꝝ p̄beāt exēplum

Et enim sicut alios ordine:ita & eos sanctitate precedere debent: quatenus eius exemplo discant subditi qualiter uiuere debeant:quoniam ut poeta cecinit:a boue maiori discit arare minor: Sed diligenter ānotanda sunt singula uerba: que in hac quarta prelati conditione ponūtur:in qua iubet ut se ipsum aliis faciat exemplum: Primo enim dicit circa omnes:quoniam non uni uiā bonam:alteri malā: sed oībus rectam ostendere debet:Rursus in hac generalitate & deum: & angelos: & cuiuscunq; generis homines includere debemus::quoniam coram his omnibus bonus:& esse:& apparere ꝑlatus debet: hinc apostolus paulus ad romanos dominatores orbis scribebat. Nolite malum pro malo reddere.sed sitis prouidentes bona: nō solum corā deo:sed etiā coram omnibus hominibus: coram quidem deo: ut adeo ꝑlati reprimientur. Coram angelis sanctis:ut de ipsis gaudium suscipiant: corā angelis malis:& ab eis cōfusi abeant.coram bonis hominibus:ut ī bonis confirmentur operibus: coram autem malis: ut per eorum bonū exemplum corrigantur & emendent᷑.hanc generalitatem christus in euangelio mandauit cū iussit poni lucernam super candelabrū: ut luceat omnibus qui in domo sunt:per lucernam enim.nil aliud interp̄tramur.nisi bonam & exemplarem uitam prelatoꝝ: que super candelabꝝ. hoc est ineminenti statu posita omnibus scilicet bonis & malis utpote cœlestibus terrestribus. & infernoꝝ mentibus: que in domo .s.dei sunt lucere debet. Nanq; totus mundus una dei domus est. in cuius excelsiori aula:hoc est in empyreo cœlo a tota beatoꝝ spirituū facie ad faciem uidetur cohorte.hi pricipes.duces.proceres. milites & ciues præstantissimi sūmi imperatoris sunt.In media uero aula homines adhuc ī immortali carne uiuētes deo famulant᷑ denarium.hoc est decem mandatornm obseruātie futuram eternamq; mercedem expectantes. In insima tanq̄ in carcere trusi sunt demōes diuina alligati potestate:& uelut in stabulo putredinis locati sunt homines damnati:q cum in hoc medio uiuerent hemisperio fieri uoluerunt sicut equus & mulus in quibus non est intellectus.pro quorum dignitate ex ꝓbanda scriptum est.homo cum in honore esset non intellexit. cōparatus est iumentis insipientibus et similis factus est illis. quare merito ī stabulo infernali.ubi picis sulphuris.serpentiū: & omnium uenenosoꝝ

animalium fetor abundat locati ſunt. Subinde ait ſe ipſum omnis.n. res publica humani corporis gerit ſimilitudinem: quoniã ſicut in il lo multa ſunt membra iuxta apoſtoli pauli ſententiã non eundẽ actũ habentia: unum aũt caput: a quo ſingula membra dependent: ita & ĩ re publica unus debet eſſe rector: ad quem ſubditi omnes reſpiciant: Quo ſane inutroq; fit: ut dolente capite cetera membra langueãt Ecõ tra ſi ſanum caput extiterit membra etiã ſanitatem ſapiant neceſſe eſt Ceu ſi fons dulcis eſt: & riuulorum aqua dulcis ſit oportet. Semp enĩ principii uirtus in principiata diffunditur: Quocirca recte parens no ſter ait: ut prælatus ſe ipſum bonorũ operꝝ prebeat exemplũ: ac ſi di ceret. ut alii boni: ſint: ipſe in ſe bonus ſit: ut bene ſua res publica gu bernetur: ipſe bene ſe ipſum gubernet: & alii bene operentur: ipſe om nis bone actiõis cardo ſit & origo. At uero nõnulli prælati ſunt: qui ſue rei publice bonum regimen ſatagunt in eorꝝ appareat ſubditis uo lentes: inſtar ſcribarum & phariſeorum ut illi iuſti pudici temperati & oĩ uirtute fulgeãt cũ tñ ipi raptores uoluptuoſi & oĩ ſint uitio labe factati. hi nimirꝝ huic ꝑcepto nõ parẽt. ut ſcilicet ſe ipſos bonorꝝ operꝝ ꝑbeãt exẽplũ tertia addit bonorꝝ qm̃ ſunt nõnulli: q dumõ ſibi mala caueant. putant ſe ſue ſatiſfeciſſe adminiſtrationi contra ſaluatoris pre ceptum: qui in euangelio ait: Sint lumbi ueſtri precincti: & lucerne ar dentes ĩ manibus ueſtris: lumbos enim ut diui Gregorii uerbis utar precingimus: cum carnis luxuriam per continentiam coartamus: qđ pertinet ad declinationem a malo: ſed quia minus eſt mala non agere niſi etiam quiſq; ſtudeat & bonis operibus inſudare: protinus addit & lucerne ardentes in manibus ueſtris. Lucernas quippe ardentes in manibus tenemus: cũ per bona opera ꝓximis noſtris exempla mon ſtramus: Non ergo ſatis eſt: ut prælatus ſe a malis abſtineat: ſed etiã opus eſt ut bona faciat. Quarto adiecit opm quoniam ſunt quidam: qui bene de mandatorum loquuntur obſeruantia: laudant quippe & extollunt obſeruantes: & ut alii obſeruent optimis uerbis eos hortan tur: ipſi autem obſeruare negligunt. hos prælatura non decet: quoni am ad iſtos dominus ait. luceat lux ueſtra coram hominibus: ut uide ant opera ueſtra bona: & glorificent patrem ueſtrum: qui in celis eſt: Duo aũt ſunt: ut Gregorius exponit: ꝗ iubentur: & lũbos reſtrĩgere

& lucernas tenere: ut & mũditia sit castitatis in corpore: & lumen ue ritatis in operatione. Nõ igitur satis sunt bona uerba: ubi opus sunt facta. hinc in pastoralibus ait: Sit rector in operatione præcipuus: ut rectã uiam subditis bene uiuendo denunciet. Et rursus grex q pasto ris uocem moresq sequitᷣ per exempla: hoc est p opera exteriora me lius q̃ per uerba graditur: Et rursus probatio dilectionis: q̃ scilicet in mandatoꝝ consumatur obseruantia exhibitio est operis. Et Marcus tulius in libris officiorum ait: uirtutis. n. omnis laus in actione consi stit: & diuus Benedictus in reglã de abate inquit: Omĩa bona & sanc ta factis amplius q̃ uerbis ostendat: Quinto adnectit prebeat exẽplũ qm̃ pleriq sunt: qui a malo declinant: & bonũ faciunt: sed ne eis a sal uatore dicatur. Amen amen dico uobis recepistis mercedem uestram Et rursus ne reos se arbitrentᷣ: quia cõtra præceptũ fecerint: ubi dicitᷣ Attẽdite ne iusticiam uestram faciatis coram hominibus: ut uideami ni ab eis: eorum bona opera aliis ostendere prorsus recusant Quibus p Augustinum dicitᷣ. ꝙ qui recte intelligit utrunq implet & seruiet uniuersissimo domino: q seruum pigꝝ nõ damnaret: si ea q̃ fieri nul lo modo poterant: impetraret. Nempe saluatoris extat intentio: ut ꝓfugienda inanis gloria nemo sua bona opera affectet ab aliis sciri: & ab eo solum expectet mercedẽ: qui eũ in mentis intuetᷣ arcano: sed ut alios bona facere doceat: iubet ut luceat lux sua corã hominibus. ꝓ inde apostolus ait cõmendemus nosmetipsos ad omnẽ conscietiam hominum in conspectu dei: tanq̃ si diceret: si cõmendamus nos apud homines: non ideo hoc facimus: ut mundanam desideremus laudem tunc proculdubio incassum laboraremus: sed ut in conspectu dei me reamur: cuius maiestati alios nostro nitimur adipisci exemplo postre mo ex his omnibus transigimus: ut non in uno opere bono tantum sed sicut circa omnes: ita & in omnibus bonis operibus prælatus se ipsum præbere debeat exemplum iuxta apostolum dicentem: placete omnibus per omnia. sicut ego omnibus per omnia placeo: Et iterum Thimotheum mouens ait: Exemplum esto fidelium in uerbo in con uersatione: in karitate: in fide: castitate: dum uenio attende lectioni: exhortationi. & doctrine: Noli negligere gratiam que in te est q̃ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum præsbyterii: hec

meditare in his esto:ut profectus tuus manifestus sit omnibus:que si
interius perscrutemur:intelligemus profecto omne opus bonum qđ
ad prelatum pertinet seruandum iuberi:hec sanctissimus Apostolus
sicut seruanda docuit.ita exemplo saluatoris ipse opere cōpleuit:nam
quis digne ualeat eius quottidianam pro singulis prudentiam:& soli
citudinem omnium ecclesiarum explicare? Ipse enim erga omnes mi
sericors:erga omnes fraterna karitate affectus.Offendiculum quis pa
tiebatur:& ipse non infirmaretur.Offendabatur alius:& ipse urebať.
Paulus seruis & dominis.principibus & subiectis:uiris & mulieribus
liberis.& ī nuptis:cōtinentibus & luxuriosis:sapiētibus & in sipienti
bus.circumcisioni & præputio ecclesie & seculo.spiritui & carni:& de
niq; omni genti.nationi.& statui leges sanxit & imposuit:pro aliis q
dem letatur & gratias agit:Alios uero castigat & corripit.Alios uero
gaudium & coronam nominat.Alios uero stulticiam uocat:Cū aliis
quidem bene currentibus currit:Alios uero male currentes refrenat &
reuocat.Nunc seperat de ecclesia:Nunc recipit & karitatem cōfirmat.
Nunc luget aliquos:Nuuc letificatur ex aliis:Nunc lacte potat: Nūc
mysteria releuat: Nunc se deicit & exequat humilibus: Nunc secum
erigit humilis & exaltat:Nunc proponit spiritū mansuetudinis: nūc
superbis & arrogantibus apostolica auctoritate uirga minatur:Nunc
erigitur aduersus erectos:nunc efficitur discipulis tanq̄ si nutrix foue
at filios suos.Nunc Apostolorum omnium est minimus.nunc docu
mentum suum pollicetur per eum qui in se loquitur deus nunc resol
ui desiderat & esse cum christo: nunc permanere in carne propter eos
qui indigent:affectat:non enim querit que sua sunt:sed que filiorum
non commoda propria:sed que ad salutem pertinent animarum: nō
gloriam suam: sed summi dei:non gloriatur in oblectamentis huius
mūdi:sed ī cruce domini nostri Iesu christi: cuius ipe p̄co & uas elect
ionis factus est:ut deferret nomen eius ad omnes gentes:& ad omnia
extrema terre.Ecce igitur quomodo gloriosus apostolus omnibus p
omnia placuit:nullis laboribus:nullis periculis: nullis deniq; suis in
commodis parcens:Ideo ad Corintheos scribens ait:In omnibus ex
hibeamus nosmetipsos sicut dei ministros: In multa patientia. in tri
bulationibus.in necessitatibus. in angustiis. in plagis in carceribus.

in seditionibus:in laboribus:in uigiliis:in ieiuniis in castitate: in sci entia:In longanimitate:in suauitate:in spiritu sancto:in karitate non ficta:In uerbo ueritatis: in uirtute dei.per arma iustitie a dextris & a sinistris:per gloriam & ignobilitatem:per infamiam & bonam famã ut seductores & ueraces: sicut qui in cogniti & cogniti quasi morien tes & ecce uiuimus.ut castigati & nõ mortificati: Quasi tristes: semp autem gaudentes: sicut egentes multos autem locupletantes: tanq̃m nihil habentes & omnia possidentes:& rursus eadem in epistola inq̃t Sustinetis enim si quis uos in seruitutem redigit.Si quis deuorat.Si quis accipit.Si quis extollitur.Si quis in faciem uos cedit.Et ibidem suos enumerans labores ait:Ministri christi sunt:& ego:Vt minus sa piens dico plus ego: In laboribus plurimis in carceribus abundanti us:in plagis supra modum:in mortibus frequenter a iudeis quinquí es quadragenas una minus accepi.Ter uirgis cæsus sum semel lapida tus sum.Ter naufragium feci:Nocte & die in profundum maris fui: in itineribus sæpe:periculis fluminum:periculis latronum. periculis ex genere:periculis ex gentibus:periculis in ciuitate: periculis in soli tudine:periculis in mari: periculis in falsis fratribus: In labore & erũ na: In uigiliis multis: in fame & siti:in ieiuniis multis: In frigore & nuditate:præter illa: que extrinsicus sunt:Instantia mea quottidiana solicitudo omnium ecclesiarum.O lumen ecclesie.O.christianorum speculum.O.euangelii tubam.O. uas electionis & doctorem gentiũ Paulum in hoc fratres dilectissimi speculari debẽt prelati: hunc sequi debent præsidentes:hunc imitari debent pastores ad hoc discite:quo niam lux uestra coram deo: & hominibus lucere possit & debeat hũc parens noster Augustinus in doctrina. in moribus: in solicitudine: in sanctimonia:in regendis ecclesiis: in predicationibus:in confitien dis operibus: & in omni bona & sancta actione imitatus: factus est: diuino inspirante afflatu firmamentum ecclesie: Lux doctorum mal leus hereticorum & summum uas omnium scientiarum:

Sequitur Quinta conditio.

Textus. Augustinus.

Orripiat inquietos.

Commentum. Ambrosius.

Agnum profecto & salutifferum opus est deliquentes cor ripere & in sacris litteris sepissime demandatum: Unde sal uator noster & animarum medicus diligẽtissimus: eius ui cario Petro iubendo inquit. Si peccauerit in te frater tuus: uade & cor ripe eum. Et Apostolus Paulus scribens ad Galathas ait. Fratres si p̃ occupatus fuerit homo ĩ aliquo delicto. Vos qui spirituales estis hu iusmodi instruite in spiritu lenitatis: Et scribẽs ad Macedones quos thessalonicenses appellat ait. Rogamus uos fratres: corripite ĩquietos quo ex loco parens noster hanc accepit conditionem quam tum ipse tum & alii sacræ pagine doctores pluribus in locis magni facientes amplificauerunt: Unde & diuus Gregorius in suo inquit registro. q̃ non corrigit resecanda committit. Et facientis culpam habet. qui q̃d potest corrigere negligit emendare: & in præclaro dialogorum uolu mine transigit. quod sicut non est ab oratione cessandum: ita non est negligenda correctio. Et Augustinus in libro de uerbis domini: si ne glexeris corrigere peccatorem: Maior peccator factus es eo: qui pecca uit. Origenes autem ait: ꝙ dũ sacerdotes ecclesie uni parcunt uniuer se ecclesie moliuntur interitum: Ideo remediale bonum est in peccato ut a cassiodoro assertũ est accelerata correctio: quoniam neq̃ aliquid tantum probat spiritualem uirum: Ut Augustinus asserit: sicut pecca ri alieni tractatio: Hinc & beatus petrus equo animo & benigna pie tate suscepit Paulum & laudauit: quoniam tanq̃m fidelis dispensator ueritatis eum redarguit. Et notanter inquit corripiat inquietos. ĩqui eti enim illi sunt qui dediti uitiis uagantur: & in dei fluctuãt seruitio Et siquidem: ut non modo adire portum salutis nequeant: sed de pro pe naufragium expectent: quoniam non in periclitabili Petri naui: que fides est: neq̃ ad fortem Ancoram: que obseruantia mãdatorum est: neq̃ firme petre que christus est: se inherent: sed fluxibilia queri tantes fundamentum firmum & stabile contemnunt: Huic suis in cõ fessiõibus Augustinus ait: Inquietum est cor meum donec requiescã

in te domine: sicut enim ille inquietus est corpore: qui doloribus & angustiis oppressus locum non inuenit quietis: Sic ille inquietus est mente: qui stabili immobiliq; bono non innititur: sed cor uagum & super mundi uanitates habet effusum. Hinc Stoicus & moralis Seneca recte inquit: Egri animi iactatio est: Sed hic tunc corripitur: cum eius cor rapitur: hoc est a mundi uanitatibus per optima documenta abstrahitur prælatorum. & ad sublimia: incorruptibilia: æternaq; uehiculo effertur karitatis: quod cum sublime: & per quam meritorium sit officium: ualde de illis prælatis dolendum est: qui uel negligentia uel uoluptuoso amore: uel timore: uel ignorantia: uel quauis alia ille gitima causa illud omittunt. Si tamen hoc efficax salutis officium quandoq; differunt: ut oportunum commodumq; obiurgandi tempus expectent non modo non peccant sed merētur: Perinde Isidorus in libro de summo bono ait. Plerumq; princeps iustus malorum errores dissimulare nouit: non q; iniquitati eorum consentiat: sed q; aptum tempus correctionis expectat: quando eorum uitia uel emendare ualeat: uel punire: & parens noster gloriosissimus in præclarissimo de ciuitate dei uolumine inquit. Si propterea quisquis obiurgans & corripiens male agentibus parcit: quia opportunum tempus inquiritur. Vel ipsis etiam eisdem metuit ne deteriores ex hoc efficiantur: uel ad bonam & piam uiam erudiendos impediunt alios infirmos & premant atq; auertant a fine non uidetur esse cupiditatis occasio: sed consilium karitatis: Sed quid est quod de inquietis hominibus quasi de singularibus peccatoribus corripiendis facit mentionem: cum ait corripite inquietos. Nonne superbi elati: cupidi uoluptuosi & ceteri sunt peccatores corripiendi? Profecto: sed tamen hoc peccatorum genus. Idcirco potius nominatur: quoniam inquietudo directe opponitur beatitudini. Nanq; beatitudo statum includit. Vnde Boetius eam esse statum omnium bonorum aggregatione perfectum definiuit. Et parens noster illis nos frui asseuerauit: in quibus uoluntas delectata cō quiescit: Rursus inquietudo præ ceteris uitiis statum denigrat monachorum: Ad monachos enim pertinet solos sedulosq; in cœlis comorari: & sua non modo: Verum etiam & proximorum peccata deflere: At uero īquieti gyrouagi sunt: qui curiositate exagitati secū cōsistere

non possunt:sed modo intus:modo extra:mō in portis cū extraneis modo i locutorio cum fratribus:modo in horto:modo in hospicio: modo in plateis:modo in coquinis:modo in uisitatione:muliercula rū mō ut causam uagādi habeant in infirmoꝝ uisitatione in exigēdis pecuniis:in solicitandis litibus:in excolendis possessionibus:& i aliis in numeris:que ipsos uagos reddunt:& ab oratione deuotione. Et sū mi dei contemplatione auertunt se occupant: Nempe tales muscis si miles sunt: que ob earum inquietudinem modo super unum homi nem residentmodo super alium uolitant:modo adire oculos:modo os intrare: modo per nasum etiam imperatorum discurrere: & singu los importune molestare non desinunt. eo pacto in quieti homines nunc illum scandalizant:Nunc illum uerberant: nūc cum illo litigāt Nunc illum deridentnunc illum irritant:nunc unum nunc alterum offendere non desistunt. Ob eas res apostolus Paulus Thesalonicen ses rogat:ut dat operam uelint:ut quieti sint. Amplius iure decorripi dis inquietis expressam Beatus Augustinus fecit mentionem: quoni am hoc genus hominum omnes detestantur. Apud enim Romanos sicut uirtus per quandam excellentiam habebatur constantia: sic ecō tra leuitas habebatur ludubrio: Perinde a Marco Tullio i præclarissi mo officiorum uolumine putatum est:nihil esse patientia cum cōstan tia iuncta laudabilius arbitrandum: Et in sacris litteris extolluntur iu sti. Quoniam steterunt in magna constantia aduersos eos qui se āgu stiauerunt. Econtra mali & pessimi leues describuntur. Hinc primus malus post Adam. Chaym uagus in genesios libro nuncupatur: Di abolus quoqꝫ circuire terram & perambulare eā in libro patientissimi & constantissimi uiri Iob dicitur. Hieronimus quoqꝫ Augustinus & benedictus quartum genus monachorum scilicet circuncilionum pes simum dixerunt. Salomon item in prouerbiis inter sex que odit do minus pedes ueloces ad currendum in malum connumerat: Et rursus mulierem in meretritio ornatam præparatam ad decipiendas animas garulam & uagam quietis: impacientem:nec ualentem in domo con sistere pedibus suis: Quinimo nunc foris:nunc in plateis:nunc iuxta angulos insidiātem appellat: Et Esaias ait: Abiit uagus secū dū impetū

cordis. Ieremias uero populum diligentem mouere pedes suos asserit deo non placere. Hi similes sunt plante pedis uituli: quem Ezechiel in uisione aspexit: que propter eius scissuram facilis est ad motum. Similes sunt imbribus & procellis: quoniam non modo in malis operibus impellunt per importunitatem: & balneant per infectionis aquositatem: sed etiam in bonis q̃m celerrime deficiunt per leuitatem & uiolentiam. Inde etiam fit: ut asinis pares sint: quorum (ut uulgo dicit) neq̧ sunt diuturni sucussus: pares sint in aere uenantibus: ubi cũ nulla sit firmitas: nequeunt rhetia tendere. Hi nempe in ethere excelsa palatia fabricant. arces inexpugnabiles condunt. montes transferũt. flumina uertunt: æquora per stultas & inanes cogitationes exhauriunt. iure igitur tales stulti sunt & expertes prudentie: Nanq̧ ceu ab Aristotile philosophorum principe præclare dictum est. Anima sedẽdo & quiescendo fit prudens: ita econtra. necessario fit: ut immoderatus discursus: uagatio & inquietudo animam reddant insipientem. Nec obuiat q̧ pythagoras. Plato. Apollonius: & alii complurimi uiri doctissimi atq̧ sapientissimi innumeras: mũdi plagas peragrauerint: quoniam non hii ut uagi fierent contendebant: sed ut ad locum tandem deuenirent: in quo quietius doctorem audirent sapientie. Neq̧ hanc oppugnat sententiam: Quoniam paulus uas electionis & pleriq̧ omnes Apostoli uniuersum perlustrarunt orbem. Quoniam non ut uagarentur: sed ut præcones essent christi nominis: & non dimissa contemplatione in omnem terram exiret sonus eorum: missi sunt: Sed q̧bus non est datum euangelizandi offitium: si in contemplatione quiescunt: & meritis & præconiis sunt præstantiores. Hinc laudatur Beniamin & filius uirtutum & domi amantissimus interpretatur: Quoniam tota die in thalamo superna contemplans morabatur. Hinc Iohannes baptista extollitur: Quoniam iuxta fluenta Iordanis stabat penitentiam agens: Inde & stans in scriptura dicitur. Huic beata dei genitrix magnificatur & quietis uocatur amatrix: Quuoniam i secreto angelus eam repperit orantem: cum ad annuntiandum filii dei incarnationem ad eam ingressus est: & cum ad uisitandã Elizabeth cognatam suam se contulit mansit apud illam tribus mensibus: non qui

dem(ut Ambrosius ait)q̄ domus eam delectaret aliena: sed quia fræquentius in publico uideri displicebat. Hinc ab ea sacras uirgines discere iubet: non currere per alienas edes:non demorari in plateis: nō aliquos in publico miscere sermones: Maria semper in domo sera:& festina erat in publico: Et rursus ad ea in euangelio scribitur. Stabat iuxta crucem Iesu mater eius non ut discipuli discurrit & aufugit sed cōstātissima in sua pietate stetit:& eum nullo uoluit timore relinquere A beata igitur uirgine & uos religiosi discite quietem:si ueri esse religiosi desideratis: Ab hac diua Magdalena & ægiptiaca maria didicerunt:que dimissis mundi illecebris:sic sedule se contemplationi dederunt:ut diebus singulis reperentur:Ab hac beatus Hieronimus edoctus stabularius christi filii maluit ut quiete frueretur:q̄ in uastigio extolli Romanorū: ut serpentia turbine quateretur. Hanc deuotissima Augustini parens imitata non in plateis non in choreis:non in mundi uanitatibus uagabatur. sed in templis pro salute filii obsecrans sedula commorabatur. Quarum quidem beate.s.uirginis: & diue monice beata Clara de monte falcone exemplis instructa:sic ad obseruādam præceptoris nostri regulam sese penitus dedicauit. sic se in christi transformauit amorem. Sic sanctissime trinitatis innixa est fidei. ut eius in corde tota christi passio sculptata euidentissime cernatur. & eius in felle tres sint lapilli reperti rotunde figure ad æternitatem designandam:indeterminati: in perceptibilisq̄ coloris ad incompræhensibilitatem diuine maiestatis indicandam:eiusdem quantitatis & ponderis:sic quidem:ut non maioris sint Ponderis:tres simul q̄ duo uel unus tantum:aut econtra ad omnimodam personarum insinuandam equalitatem.Et prorsus infrangibiles:ut doceret quo pacto tres ille ineffabiles persone:sicut essentia:incorruptibiles inpassibilesq̄ penitus sint:Eandem habentes figurā:ut per hoc aperte intelligeremus tres persona realiter distincte eandem habeant deitatem.& unius sint nature substantie seu essentie.O fulgentissimā Augustini ꝓlē.O gloriā Augustiniani ordinis.O uere fidei sublime glosūq̄ exēplar.O ineffabilis xp̄i passionis:& uer sempiternęq̄ trinitatis libꝝ sp inspiciendū.semꝑ legendum & iteꝝ atq̄ iterum & sine cessatione relegendum

Ab hac ſorore noſtra nos fratres heremitani diſcamus non uagari: ſed in monaſteriiſ ſedulo contemplari:& diuina meditari ſacramenta gloriemur de patre noſtro Auguſtino fratres mei kariſſimi: quo ī ex planandis diuinis miſteriis nemo perſpicatior.gloriemur de monica parente noſtra: qua in diligendis dei ſeruis nulla feruentior. Gloriemur de Clara ſorore noſtra:qua in myſteriis fidei nulla tranſformatior. Hec uere cum magno parente noſtro ad chriſtum & beatiſſimam trinitatem intendens: dulciter: amene: ex corde: iugiterq; canebat. Amor meus:pondus meum:te dulciſſime deus feror: quocūq; feror. Et rurſus lique facta eſt anima mea propter te deus meus: Et iterum uulneraſti cor meum karitate tua domine: Et rurſus amor meus: me amantem in te tranſformauit amatum. Hec cum ſua dulciſſima parē te monica crebra rapta repetebat. Volemus ad celum ſorores meæ.uolemus ad cœlum:& nos fratres mei deſiderantiſſimi relictis curis rerū mundanarum per contemplationem uolemus ad deum: ut hic ſpe. poſtmodum reualemus abſq; fine eius uiſione letari:Preterea merito Auguſtinus corripiendos iuſſit inquietos:Quoniam quieti multiplici ſunt præconio extollendi:quo fit: ut quies proſequnda: Inquietudo uero penitus ſit fugienda:perinde beatus Hieronimus ait.Quiſq; nouerit monachum ſe non eſſe loquendo & diſcurrendo:ſed tacendo & ſedendo.Et diuus Antonius ſicut in uitis patrum legitur:Interroganti monacho quid faciendum:ut deo placeret.Dixit.Tria custodi.& ſaluus eris: primum quidem ut deum pre oculis ſemper habeas Secundum ad omnem tuam actionem diuinarum ſcripturarum teſtimonium adhibe. Tertium ut ex loco in quo manes nō cito diſcedas Hinc ex aliis conditionibus:quas: ut alicuius ſancti confeſſoris merito feſtiuitas celebretur:Quoniam quiete in uita functus eſt: Sacroſācta eccleſia connumerat dicens. Qui pius.prudens humilis:pudicus ſobrius caſtus.fuit & qetus.& in libro trenorum de uiro bono dicit̄ ſedebit ſolitarius & tacebit.& ad theſalonicenſes aplus de ſe ait ipi.n. ſcitis q̄admodū:oporteat imitari nos:qm̄.nō inqeti fuimus intra uos & deus oīpotēs cū ſue glie ſimilitudinē Ezechieli reuelare uellet.dixit ad eū fili hoīs ſta ſup pedes tuos & loq̄r tecū:ſta inqt deus ſup pedes

tuos:& nō discurre pedibus tuis:ut quietem in homine fœlicitando & apto ad suscipienda arcana dei approbaret: inquietudinem uero exprobraret. Iohannes item euangelista non discurrens & uagans: sed quiescens & recumbens super sacrum pectus dominicum fluenta euangelii de deitatis fonte potauit: Prothomartir autem Stephanus positis in terra genibus uidit cœlos apertos. Vidit Iesum stantem a dextris uirtutis dei. Veniam pro lapidantibus postulauit. Eius spiritum christo suscipiendum cōmisit: Et saluator mūdi affixus cruci: genus redemit humanum. Petrus & Andreas ut eum imitarētur crucis suspendi patibulo uoluerūt: Noli ergo heremitane uagus esse: sed cōfige corpus tuum cruci ibi fixas: ibi uiuas: ibi glorieris ibi fœliciteris ibi tanq̄ in expugnabili arce te recondas: ibi te custodias: cum ea confabuleris de sempiternis gaudiis: ad eam cū ecclesia exclames. O. crux aue spes unica: ad eam cum Apostolo dicas. Absit me gloriari nisi in te. Crux domini mei Iesu christi: Ad eam cum Helena Constantini matre canas. O. crux splendidior cunctis astris eam cum Eradio Tirone magnifico tuis in humeris baiula. Eam tolle & christum seque̅ Ipsum in ea complectere cum Ioseph ab Arimathia. ipsum in ea osculare & adora cum uirgine maria: ipsum in ea lacrimis laua. capillis terge. Et unguento unge cum Magdalena pia. Ipsum cum mixtura mirre & aloes cum Nicodemo reconde: ipsum in horto anime tue in sepulchro nouo hoc est puro mundato: & intacto conscientiæ tue et gasculo lincheis inuolutum per pietatis opera sepeli. Cum eo etiam si opus est: mortem subeas: & condiaris ut postmodum cum eo resurgas interminabilemq; uitam suscipiens requie sempiterna fruaris.

Sequitur Sexta conditio:

Textus. Augustinus.

Consolator pusillanimes.

Commentum. Ambrosius.

Icut enim in arca domini erant uirga & mādatorum tabu le: ita & suauissimum erat manna reconditū: ut per hoc pre lati ecclesiastici sane intelligerent: non modo adiungenda precepta præceptorumq; transgressores puniendos: uerum etiam ad præbendum amenum consolationis manna se prefectos aliis extitisse. Iccirco postq̄m de corripiendis inquietis parens noster præceptum dedit iure nunc pusillanimes iubet consolari. Ad quippe quod multi phariam concitamur. & quidem in primis ad immortalem prepoten temq; deum aspicientes: qui misericordiarum pater & deus est totius cōsolationis. & ut Apostolus ait. Nos in omni nostra consolatur tri b ulatione. Perinde ueteris testamenti patribus sæpenumero eos con solans apparuit. Sic Iacob a facie Esau fugientem: sic Israeliticum po pulum a pharaone detentum: sic Iob in numeris plagis affectum. Sic deniq; cum temporis plenitudo uenisset humanum genus tot mili bus annorum multis oneratum grauaminibus fuit consolatus: Et ut solamē hoc publicum amplissimum uberrimumq; foret misit unige nitum filium suum: ut homo fieret: & cum inuisibilis esset uideretur a nobis: & cum in altissimis habitaret conuersaretur nobiscum & cū impassibilis & sui natura immortalis penitus esset dirum crucis pate retur tormentum: acerbissimamq; subiret mortem: ut nos ab eterna liberaret morte: Resurrexit ut nobis facultatem tribueret resurgendi. Postmodum per dies quadraginta ut ipse etiam in dandis tribuen disq; solaminibus coeterno sibi patri similis fieret piētissime genitri ci sue: Petro: & aliis Apostolis & discipulis suis in multis argumentis apparuit: & tandem coelos ascendens omnem suam peregrinationem consumauit: ut se omnium exhiberet consolatorem: Inde & christus hoc est unctus: & fuit: & nuncupari uoluit: non solū quia ipse unctus fuit oleo letitie: sed quoniam in membris suis unctus fuit oleo cōso lationis ab eis. s. oīa langorū genera tollens. Inde ipse clamauit disci te a me qa mitis sum & humilis corde ac perinde diceret: nolite in pre sidentia uīa elati & asperi eē sed huīles & cōsolatores subditoꝝ. Et rur sus estote misericordes: sicut & pr̄ ur̄ misericors ē q sol ē. s. consolatiōis sue oriri facit sup bonos & malos: & pluit aquā solaminis sup iustos

& i iustos: Preterea spiritus sanctus a patre & filio: ut paclitus hoc est ut consolator missus est: dicente christo ad discipulos: cum uenerit p aclitus: quē ego mittam uobis a patre spiritum ueritatis: ipse docebit uos omnia & suggeret uobis omnia q̄cunq; dixero uobis: Tria enim inter alia præcipua in eo aduentu spiritus sanctus operatus est: p̄mo beatam uirginem & discipulos in unum congregatos: q & propter iu deorum metum xp̄i passionē & recessum eius ab eis adhuc mesti erāt cōsolatus fuit: i quo q̄dem solamine corā regibus & p̄ncipibus auda tiam constantiāq; p̄stitit: ubiq; terra℞ nomen xp̄i manifestandi: Sub inde sapientiam infudit: oīaq; linguarum genera repente edocuit: po stremo sic eos in gratia confirmauit: ut de cetero peccare non possent ac faciendorum miraculorum tribuit uirtutem. Angelice quoq; men tes ad consolandos subditos nos mouent. Ob eam rem cū dominus ad faciēdum iudicium super Israel & Hierusalem angelum destinaret: Angelus ipse uerba bona & consolatoria Zacharie loquebatur: Mo uent & nos uiri optimi. ceu Thobias. Iob. Paulus. Chefas. & alii cō plures antique & noue & legis uiri pientissimi: quorum sequi exem pla debemus. Hinc p̄cellētissimus dei uates in platorum persona Esa ias inquit. Spiritus domini super me: eo q unxerit me. Ad annuntiā dum mansuetis misit me: ut mederet cōtritis corde: ac ut Paulo post subdit: ut consolarer omnes lugentes: At uero quo pacto prelati spiri tum sanctum habent: qui consolator dicitur: & quos mittit cōsolato res facit: qui subdito℞ non curant consolationem: Mouent nos ope ra iusticie: que unicuiq; prout opus est iubet conferri: Nanq; bonis præmium. Malis penam. Egris medicinam. Debilibus restaurationē Sanis præseruationem: fœlicibus moderamen. & deniq; afflictis sola men tribuit: perinde beatus Gregorius ait. Vera iustitia compassio nem habet: Et rursus que est iustitia sine misericordia? Et dauid i psal mo cecinit. Misericordia & ueritas osculate sunt: Quid est q iustitia: & misericordia se mutuo osculantur: nisi q hæ due uirtutes sic inuicē coniungunt: ut se mutuo cōcomitent? Mouent aliorum artificū ex empla. Medici enim magis dulcorationibus: linitiōibus & suauitatis unguentis: q̄ cauterio utuntur. Sic medicus nr̄ christus fecit cū publi cano: magdalene. theolonario: Zacheo & aliis i numeris mederet: sic

Petrũ cũ aliis præfecit: facere docuit. Sic de ſamaritano: qui & cuſtos interpretatur legis perito parabolam diſſeruit: qui i uulnerati plagas non ſolũ uinum ut abſtergeret: ſed oleũ ut dolores mitigaret & ſedaret infudit: Mouemur deniq; a maloꝝ fuga: q̃ ex nimia ꝑlatoꝝ auſteritate: & conſolationis ꝓficiſcunt̃ carentia: Nã ſubditi ob eã rem amariſſimã uitam ducunt: hinc trenoꝝ ꝑmo ſcribitur: Iccirco ego plorãs & oculus meus deducens aquã: quia longe factus eſt a me conſolator bene operandi actioné deperdunt: unde ibidem de Hieruſalem dicit̃ depoſita ẽ uehementer non habens cõſolatorem: quo fit: ut a uite politice conſuetudine ſepe diſcedant. Sepenumero circa eorum ſtatum q̃mq̃ etiam in ſe tutiſſimum uacillant: propterea Iudas & Sylas ab Apoſtolis miſſi in Antiochiam ſicut actuum Apoſtolorum lectio declarat conſolati ſunt fratres: & confirmauerunt. preit cõfirmationem conſolatio: quoniam per conſolationem: in ſidei ſtatu fuerunt confirmati: Nonnunq̃ a laboribus ceſſant ideo per deſertũ ãbulantibus dominus ne deſicerent manna e cœlo pluit perinde: Apoſtolus ad philipenſes ſcribit omnia poſſum in eo qui me confortat. Plerumq; conſolatione deſtituti indeſperationem labuntur. Iccirco ad corinthios ait Apoſtolus conſolemini ſcilicet afflictum: ne forte abũdantiori triſtitia abſorbeatur qui huiuſmodi eſt. Crebro rebelliones coniurationes & alia mala in numera in prelatos machinantur: Idoneus teſtis eſt roboam: a quo receſſit Iſrael & perpetuoſe rebellauit. Quoniam relicto documento ſenum: lenia ceu ſcriptum eſt in libro regum loqui noluit: ſed praue iuuente imitatus conſilia dixit ei pater meus aggrauauit iugum ueſtrum: Ego autem addam iugo ueſtro. Pater meus cecidit uos ſragellis: Ego autem cedam uos ſcorpionibus. Magna item utilitas ex hoc pietatis offitio parta uos mirum in modum ad illud exequendum mouere debet. Nempe omnis elemoſina: ut parẽti noſtro glorioſiſſimo placuit: mundat peccata. pro nobis ad dominum interpellit: & in nouiſſimis fideliſſimus ac potentiſſimus nobis comes & propugnator aſſiſtit: At uero elemoſinarum duplex eſt genus: alterũ q̃d ad corpus: alteꝝ q̃d ad animã ſpectat & utrũq; ſeptenario explet̃ numero ꝑmi generis ſpecies ſunt: eſurientẽ paſcere: ſitientẽ potare: nudũ ueſtire: hoſpitem colligere: uiſitare infirmum: redimere captiuum.

defunctumq; recondere. secundi generis species sunt docere ignorātē
consulere:dubitanti:delinquentē corripere:remittere offendēti:suffer
re onerosos:pro cunctis orare: mestū afflictū: tristem: pusillanimēq;
consolari.Inde uersus aiunt:uisito.poto.cibo.redimo.tego. colligo.
condo.consule.castiga.remitte.solare.fer.ora.Et ceu aīa prestat corpi
sic pietatis opera ad spiritū spectantia uniformiter cōparata longe his
prestant:quibus carnis occuritur indigentie.;Studiosi igit̃ p̄lati sint
ad hoc tam salutifferum opus exequendū. Sed qm̄ in omni actione
modus pulcherrima est uirtus: ideo quo pacto cōsolari ꝓximū debe
amus a beato Gregorio in moralibus adiscamus. Cum uolumus iq̄
quempiā a merore suspendere:ordo consolationis est:ut studeamus ꝑ
us merendo eius luctui concordare.Dolentē non potest consolari: q
nō cōcordat dolori:qa eo ipso: quo amerentis afflictiōe discrepat mi
nus ab illo recipit̃:cui mentis qualitate seperat̃:sed emolliri prius de
bet animus ut afflicto congruat:congruens inhereat:inherens trahat
Nec ferrum ferro coniungit̃ si non utrūq; exustione ignis liquet̃ du
rum molli non adheret.nisi prius eius duritia molescat:Sic nec iacen
tem erigimus:nisi a rigore nostri status inclinemur: quia dū rectitu
do stantis a iacente discrepat eū cui cōdescedere negligit nequaq̄ leuat
Sed quos debeat p̄latus consolari declarat:cū subdit pusillanimes pu
sillanimes quidem sunt:q quodam imoderato timore: ex animi pui
tate ꝓficiscēte sunt affecti:unde pusillanimitas:sic definit̃:q; est uitiū
quo qs in omato timore ex aī puitate ꝓcedente se a bonis subtrahit
opibus:q̄ posset & dēret agere.nāq; ut a philosophis p̄clare dissertum
est:Magnanimitas est uirtus media inter audatiā & timiditatem quo
fit: ut sicut temeritas ex nimia animi magnitudine: ira & pusillani
mitas ex nimia anīm̄i paruitate proficiscatur:que proculdubio acidie
filia est.Nanq; huius uitii est de bonis spiritualibus cōtristari:bōa ue
ro spūalia: de qbus cōtristat̃ acidia sunt finis:& ea q̄ ad finē dirigunt̃
finis aūt fuga p desperationē gignit̃: ab eis uero q̄ sunt ad finē disces
sus quo ad ardua q̄ subsunt cōsiliis p pusillanimitatē generat̃: Quo
ad ea uero:q̄ ad cōmunē ptinent iustitiam p torporem circa p̄cepta cō
mittit̃. Pusillanimitatis aūt mala multa sunt: Nā sepenumero existi
mare facit ibi esse crimē: ubi nullū est peccatū: qđ ut plurimū primo

conuersis contigit:de quibus in psalmo dicitur.trepidauerũt timore: ubi non erat timor: Nonnunq̃ causa est: ut bñ operandi ignoret̃ exordium·de quo ibidẽ dicitur deum non inuocauerunt:qm̃ scilicet huius inuocationis initii expertes fuerũt. Crebro a bene inceptis desistere facit:de quibus Ieremias dicit.uidi pauidos terga uertentes: que Icirco uertunt: qm̃ arbitrantur opus quod aggressi sunt ꝓpriam excedere facultatem: cum tñ non excedat omnia enim bona opa cum dei adiutorio possumus psalmista testante q̃ ait:expectabam eũ.s.deum qui saluũ me fecit p adiutoriũ gratie sue a pusillaminitate spiritus: & tempestate. Et apostolus omnia possum in eo qui me confortat. quã docꝫ & si aliqui ardua aggrediant̃ in eoꝝ tñ congressu p pusillaminitatẽ titubantes clamitant dicentes:Domine salua nos perimus: i quorum psona ad suos discipulos fluctuantia maria timẽtes: saluator noster apud matheum inquit. Quid timidi estis modice fidei?Et Bern. ait pusillanimis ab ingressione futuri laboris uictus non telo sed tuba prosternitur. Multum p̃terea pusillanimitas damnosa:est: non solum quia nocet habenti: ueꝝ etiam quoniam tanq̃m morbus cõtaginosos unius pusillanimitas plurimos timidos reddit: hinc ĩ libro de utronominio scriptum est:Quis est homo formidolosus in corde pauido. Vadat & reuertat̃ in domum suã:ne pauere faciat corda fratrũ suorum:sicut ipse timore perterritus est. Rursus pusillanimitas miꝝ in modum:periculosa est: quoniã uia est:qua quis facile indesperationem & inpernitiem labit̃.hoc enĩ modo in hominũ mentes ut bern· ait serpit. Reprobis tribulatio parit pusillanimitatem:pusillanimitas perturbationem:perturbatio desperationem:desperatio interimit. Inde fit ut demones præ ceteris infestent pusillanimes:quoniam p quã facile eos ducit ad interitum.nam sicut accipitres columbas & ceteras pauidas aues:& canes lepros:ceruos. cuniculos & cetera huiusmõi pauida animalia magis insequũtur ita callidus hostis mente debiliores q̃m animo fortes libentius aggredit̃.& hec nempe causa fuit. q̃re potius euam q̃m Adam in ipso mundi exordio inuaserit. Merito igitur ad hanc uersutiã:calliditatẽq;:antiqui hostis euitandã gloriosus Apostolus Paulus hoc pacto Ephesios alloquitur: Confortamini fratres in dño:& ĩ potẽtia uirtutis eius:Induite uos armaturã dei:ut possitis

stare ad uersus insidias diaboli: Quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes & potestates: aduersus mundi rectores tenebrarum harum: cōtra spiritalia nequitie in cœlestibus. Ob eam rem ecclesiasticus etiam inquit. noli pusillani mis esse in animo tuo. Quid plura? pusillauimes exterius interiusq; patiuntur. Huic de eis in deuteronomio scriptū est. foris uastabit eos gladius: & itus pauor: pusillanimes etiam ab omnibus minimis & ul tro & citro agitantur. propterea de ipsis in leuitico habetur: Terrebit eos sonitus folii uolantis: Et Iob undiq; terrebunt eum formidines. pusillanimes sine cessatiōe afficiuntur: Vnde pusillanimi recte tribui potest quod in de utronomio scriptū est. Timebis nocte & die & nō credes uite tue. Et mane dices: quis mihi det uesperam? & uespere: qs mihi det mane. propter cordis tui formidinem? pusillanimes fallaci & continua falluntur opinione. Arbitrantur enim propter id quod ī scriptura dicitur: beatus uir qui semper est pauidus: sibi ad uirtutem & fœlicitatem ascribendam esse pusillanimitatem: cum non intelligāt de pauore peccandi & peccatorum penis & nōn deaggrediendarū uir tutum timore scripturam fuisse locutam. Nam in bonarum actionū aggressu omnis est repellenda formido. Iccirco ad eas explendas pens noster a platis iubet subditis cōferri solamen: cū ait. Consoletur pusil lanimes: consolari enim eos debet: ut mala. que expusillanimitate ꝑ ueniunt euitare possint: ut a sancto proposito non distrahātur: ut ar dua & sancta religionis opera hilariter operentur: ut & ipsi prelati ex hoc magno pietatis offitio magnam a deo consequantur mercedem. Medicamenta autem quibus ad hanc animi egritudinem sanandam utendum est. sunt diuinum uerbum: dei auxilium: eius nominis iuo catio. bona societas? contrariorum prostratio: diuine gratie beneficiū & eterne remunerationis consideratio: Diuinum quidem uerbum tā te est effitientie: ut nemo sit ita remissus: quin ad bene beateq; agēdū per illud reddatur audacissimus. Nam si homo hominem sic suo con fortat uerbo: ut per illud etiam sæpenumero ad omne genus mortis æquo animo ferendum concitetur: quanto magis animari debet ho mo ex diuini uerbi concitatione? at uero dei uerbum est illud: quod nobis ī hoc mari magno & spacioso nauigātibus: ī quo sunt reptilia:

hoc est in numera genera periculorum ait. Nolite timere O magnam fiduciam: O magnum & inexplicabile solamen:quod suscipere debemus.quando ipsa infallibilis ueritas:eterna sapientia & omnipotens sermo dei nobis dicit: Nolite timere:ac si diceret: Et licet in periculo constituti sitis:si ĩ me confiditis:nolite timere: ego enim presto adsum liberator defensor & consolator: Vnde neq; ullo pacto uaufragium pati ualetis :si mihi absq; hesitatione inheretis: perinde petrum mergi.incipientem increpabat dicens: Modice fidei quare dubitasti? q̃ntũ aũt diuinũ auxiliũ cõsolet̃:qs explicabit? hoc enĩ ẽẽ̃ quo possumus ĩ oĩa hoc itẽ ẽ:quo sublato nihil ꝑfecto ualẽus oẽs:ueritate testante q̃ ait.sine me nihil potestis facere:& ideo ipsum sine cessatione petẽtes dicamus:deus inadiutorium meum intende: domine ad adiuuandum me festina:Sed dicet quispiam:quo pacto nobis adesse dei auxilium innotesceret:Respondet questioni psalmigraphus dicens:Non deest.s. per auxilium deus timentibus se: quod & ipse testatur apud Esaiam cum dicit:Noli timere quia ego redemi te: tanq̃ si patenter assereret.ꝙ ego tibi auxilio presto sim timere & dubitar̃ nullatenus debes:quoniam cum nihil esses creaui te:& cũ tua culpa sathane obnoxius esses potestati proprio sanguine redemi te. Hinc rursus Dauid inquit:Redimet dominus animas seruorum suorum:& non delinquẽt scilicet in suo auxilio omnes qui sperant ĩ eo: timor igitur dei & spes in eo solidissima causa erit: ꝙ adsit auxilio famulantibus ei: quorum non modo spes:sed ad eos de hoc auxilio facta est repromissio.Hinc ad Israelem Iacob in uisionibus Esaie prophete dicit:Seruus meus es tu:elegi te.& nõ abieci te:ne timeas:quia ego tecum sum: ne declines quia ego deus tuus confortaui te:& auxiliatus sum tibi: Quam magnum est iuuamen in omni re bona peragenda diuini nominis inuocatio:Audiamus salomonen in prouerbiis dicentẽ:Turris fortissima nomen domini:ad ipsam currit iustus & exaltabitur: Et rursus omĩs sermo dei ignitus clipeus est omnibus sperantibus in se.Et Dauid in psalmo.Vox tonitrui tui in rota:ac si diceret: sicut tonitrui uoce homines terrentur:& eorum aures: que torqueo & rota figurãtur surdescunt & obtunduntur:ita diuini nominis inuocatione pauent demones & temtandi fallendiq; artem relinquunt: Bonorum autẽ societas

q̄m efficax sit ad cōsolationem præstandam constat ex eo quidem q̄ boni similes sunt carbonibus ignitis: qui per applicationē flante uento igniunt extinctos: Sic bonis mali. Pusillanimes fortibus uniti diuino succenduntur afflatu. Contrariorum item prostratio nos ad bñ operandum facit promptiores. Sicut enim in militia cernimus corporali. q̄ deuictis hostibus pugnatores efficiūtur audatiores: ita pessundatis uitiis: debellato sathena facilior nobis est ad uirtutes progressus Spiritus sancti gratia cum inmentem hominum fuerit infusa: omnē prorsus timorem foras expellit: Testes sunt Apostoli. qui ibant a cōspectu concilii gaudentes: Quoniam digni habiti fuerant pro nomine Iesu contumelias pati. Testes sunt omnes sancti martires: qui in illa confortati nullum genus mortis timuerunt. Est enim gratia acutus gladius: & ineuertibile propugnaculum: quo qui præmunitus est ab omnibus se potest tueri & defendere in cursibus: peride paulo a se stimulum amoueri postulanti Saluator dixit. Sufficit tibi gratia mea ad te scilicet. defendendum. Et idem Apostolus discipulum suum Titum in ea monet confortandum dicens. Tu autem fili mi confortare in gratia. que est in christo Iesu: Sicut ergo bonus gladius in mundi militia magua est audacia pugnatori. Ita dei gratia cuilibet in castris dei constituto. Vbi nunc cum carne: nunc cum mundo: nunc cū principibus eius: nunc cum potestatibus infernorum pugnandum est audaciam fortitudinem: constantiam: mentisq̄ solamen maximum prestat. Hinc beatus Gregorius ait. Celorum hoc est euangelizantium christi fidem: uirtus de spiritu sancto sumpta est. Qui a mundi huius potestatibus contraire non præsumerent: nisi eos sancti spiritus gratia solidasset. Quales nāq̄ ecclesie sancte doctores ante aduentum huius spiritus fuerint scimus. s. quoniam timidi & pusillanimes erant & post aduētū illius cuius fortitudinis facti sint conspicimus. Certe ipse pastor ecclie Petrus q̄nte debilitatis q̄nteq̄ formidis añ aduētū huius spiritus fuerit. Ancilla hostiaria rquisita dicat. una enim mulieres uoce percussus dum mori timuit uitam negauit. Et tunc petrus negauit in terra: cum latro confitebatur in cruce: Sed uir iste tante formidinis qualis post aduentum huius spiritus existat audiamus: fit conuētus magistratuum atq̄ seniorum cesis denuntiatur Apostolis: ne in noie

Iesu loqui debeant Petrus magna auctoritate respondit. Obedire oportet deo magis q̄ hominibus: & rursus si in conspectu dei iustum est. uos potius audire: quam deum iudicate. Postulemus ergo sine intermissione dei gratiam fratres: ut per eam in eius seruitio fortes & constantes esse ualeamus. Postremo contemplari: quantam nostris pro actionibus omnium bonorum largitor sit exhibiturus mercedem ad omne etiā difficile opus nos reddit animantiores. Quisquis enim uel currendo: uel pugnando: uel quouis alio modo operando laborat leues profecto sibi putat esse labores. si magnas sibi futuras arbitratur esse mercedes. Perinde diuus Gregorius ait. quicquid intolerabile pusillanimitas affert hoc leue & facile spes remunerationis ostendit. At uero quis metietur mercedem laborantibus in agro dominico ꝓmissam? Quis superne ciuitatis gaudia mensurabit? Quis animatis mentibus operātium premia explicabit? hinc dominus noster Iesus christus in euangelio ait. Nolite timere pusillus grex: quia complacuit patri uestro uobis dare regnum: tanq̄ si diceret regni promissio uos ad iugiter fortiterq; laborandum confortet: uos excitet: uos impellat regni inq̄ promissio uos animet. Cuius regni? non humani: non terrestris non amissibilis: non corruptibilis non expugnabilis: sed diuini: cœlestis incommutabilis & prorsus inuincibilis: & eterni. Consulet igitur prælatus pusillanimes: ut tam sibi q̄ subditis merito proficiat: & utrorumq; oportune dignoscatur salute consulere. tātiq; regni eterni paresq; fiant possessores. Sequitur septima conditio

Textus. Augustinus

Vscipiat infirmos.

Commentum. Ambrosius.

Vscipere infirmos nil aliud esse arbitramur: quam eis compati: & prout eorum exigunt egritudines subuenire. At uero infirmitatum triplex est genus. unū quidē ad corpus tātum. alterum ad animam tantum Tertiū ad totū quod ex his ptibus

constat spectās primi generis species sunt uulnera: fracture. febres: sin copis: ydropisis. paralisis. dissinteria & alie in numere: quibus post ꝑmi hominis lapsum pro pena originalis culpe. iure genus humanum fuit affectum. Tales quidem infirmi in uisceribus compassionis sunt a prælato suscipiendi: ut eis medicamenta tribuant opportuna: quod & saluator noster suo exemplo docuit faciendum: qui ut apud Euāgelistam lucam scribitur: super singulos infirmos cuiuscūq generis lāgoris ad eum ductos manum imponens curabat. ꝙ si ea gratia prelati non ualent: medicos tamen accersire non differant: qui pro salute medicinas exhibeant congruentes: perinde Augustinus in superioribus dixit: fiat sine murmure de consilio medicine: ita ut si nolit iubente ꝑposito fiat: quod faciendum est pro salute. Horum autem aliqui sunt ex quadam naturali complexione infirmi. quā scilicet debilem habēt complexionem. quos prælatus sic suscipere tenetur: ut cum eis in uietu: uestitu: temporeq refocillande complexionis dispenset: de quibus parens noster intellexit cum dixit: & si eis: qui uenerint ex moribus delicatoribus aliquid alimentorum: operimentorum: uestimētorum ue datur: quod aliis fortioribus: & ideo fœlicioribus non datur. non debet aliis molestum esse. Et hoc ideo quoniam nimia corporis debilitas ut in quadam sua inquit epistola etiam uires anime frangit: mentis quoq ingenium marcescere facit. Secundi generis species sunt: superbia: inuidia: blasphemia: rancores: infidelitas: & cetera spiritus uitia: q ita egrotare faciunt animum ut ipsum ad mortem ducāt sempiternā: de quibus Apostolus Paulus scribens ad Corinthios ait. Conscietia ipsorum cum sit infirma polluitur: Et scribens ad romanos inquit. infirmum in fide assumite. Assumendi autem sunt a prælatis: ut in primis pro ipsis ieiūnent & rogent: quatenus ex sua pietate deus tā grauia & periculosa uitia ex eorum cordibus euellat. quoniam hec sunt illa demoniorum genera: que ut saluator inquit: non nisi in ieiunio & oratione expelluntur. Subinde ad confessionem humiliationem & cognitionem ueritatis sunt inducendi: post modum niti debent prælati: ut depulsis uitiis: oppositas illis uirtutes in eorum mentes per sonam doctrinam: per exempla diuine scripture: & per crebros actus uirtuosos inducāt: Tertii generis species sunt: Ira: Accidia: Gula: Lux

uria.ſtulticia.neces hominum:malorum ſpirituum uexatiões. & alia huiuſmodi:quibus proculdubio conſtat in fœlicem animum ſimul: & corpus affici humanum:per iram quidem corpus ſuccēditur.Quoniam ut ab Ariſtotele eſt definita ira:eſt accenſio ſanguinis circa cor: Nam per eam labia pallent:dentes ſtridore:& cūcte fere extremitates per ſanguinis ab eis receſſum tremore agitantur: Per accidiā & gulā: torpor & putredines in corpore generantur: & ſic quidem ut plures ſicut dici ſolet:mactet gula:q̄ in terficiant tela: Per libidinem attenuātur uitales ſpiritus: & ex auſto naturali uigore miſerabilis uita extinguitur.Et ideo Apoſtolus ait. Qui fornicatur in corpus ſuum peccat: ipſum ſcilicet ad debilitatem:& tandem ad interitum ducens. ꝙ autē animam inficiant cōſtat quidem. Quoniam non ſolum inter mortalia:ſed etiam inter capitalia cōputantur crimina. rurſus de homicida ſaluator dixit:qui gladio ferit gladio perit: hoc eſt gladio iuſticie:perire debet:Et inſuper frequentius homicide pauidi incōſtantes torui: & paraclitici:ſicut in libro Geneſis primus paricida Chaim idoneus teſtis eſt efficiuntur.Mens item indebite occidentis iure patitur quoniam contra ius nature:ius gentium:Ius digito dei ſcriptum:& uis pōtificium operatur. Stulti quoq; & ab immūdis uexati ſpiritibus multa corporis patiuntur incommoda multis penis & doloribus afficiūtur corporeis.animus uero ipſorum ſic infirmatur:ut omni uſu deſtituatur rationis.Hos omnes infirmos ſic prelati ſuſcipiāt: ut prius eorum mentis ſubinde corporis ſaluti conſulant. Vexatis quidem ī nomine Ieſu & aliorum diuinorum nominum inuocatione. Euangeliorum lectione.exorzitationibus.orationibus.& crebris deuotiſq; diuini auxilii inuocationibus medeātur occurrant dementibus: cum cordis & cerebri confortationibus:cum tetris locis:detētione:& aliis iuxta medicorum conſilia:medicamentis:iracundos:mites: libidinoſos: caſtos.guloſos abſtinentes:& temperatos pro uiribus efficiant:homicidas ad ſatiſfactionem: ad poſtulandam ueniam ad remittendas iīurias:ad contritionem:luctum:& ad alia remedia ſalutis inducant. Suſcipiant icem eos in protectione & defenſione: & omni oportuna cuſtodia:ne ab aduerſariorum ledātur in curſibus.Omne item ſanitatis genus:& que ad corpus: & que ad animam & que ad ex his cōpoſitū

ſpectat quedam circuit imperfectio:que afficit illius generis nouitios qui tanq̃ paruuli & ad paruulorum nutrimenta in karitate ſunt ſuſcipiendi exemplo Apoſtoli:qui de his ſcribens ad Corinthios ait:ego fratres non potui uobis loqui quaſi ſpiritualibus:hoc eſt in fide pfectis:ſed quaſi carnalibus ideſt adhuc imperfectis ſecundū carnem uiuētibus tanq̃ paruulis in xp̄o lac potum uobis dedi:non eſcam. Sed ꝓ dolor. Cū nōnulli prelati ſint:qui non uiſcera pietatis:ſed potius crudelitatis infirmis oſtendunt:qui non mō pabulo ſuauitatis paruulos alunt:ſed iam nutritos felle amaritudinis necant:q non ſanant ſed occidunt:q non pacientes ſuſcipiunt: ſed a ſubditis ſuſceptos expellunt q non cōfractos conſolidant:ſed conſolidatos frangunt & dirūpunt. hi utinā coꝝ animū uerterent in Iob:quo cū ab īfantia miſeratio creuit: utinā aſpicerent ad Thobiā:quē pietatis obſequia fecerunt īmortalem:utinā contēplarent̃ Aplm̄ Paulum:q ob eius karitatem dicere ſolitus eſt. Quis infirmatur & ego nō infirmor? utinā beati Petri meditarentur uitam:q p miſericordiā ad ſanādos utriuſq; hoīs langores penitus deditus erat:ut oculos mentis in xp̄m iā in excelſis ſedentem dirigerent:q ob immenſam erga nos karitatē ſuam. oēs nr̄os langores ut Eſaias inquit:tulit & dolores noſtros portauit. utinā Auguſtinū: Ambroſiū gregoriū:Nicolaum:& alios ueros paſtores animarū ſecū putarent:q pro ſanando grege ſibi cōmiſſo: nullū ꝓrſus recuſabāt laborem. Vtinam deniq; ſaperent & intelligerēt & nouiſſima ꝓuiderēt inqbus auctor pietatis p̄ceteris pietatis examinabit & iudicabit obſequia. Sciant igit̃ fideles p̄poſiti animaꝝ languentium ſibi curam eſſe commiſſam. Ideo parens nr̄ ad eos iubendo ait. ut ſuſcipiat infirmos ꝙ ſi abſit:minime fecerint: audient iratū & omnipotentem iudicem per Ezechielem dicentem:ue paſtoribus Iſrael:qui paſcebant ſemetipſos:Nonne greges a paſtoribus paſcuntur. lac comedebatis: & lanis operiebamini. Et quod craſſum erat occidebatis: gregem autem meū non paſcebatis. Quod infirmum fuit non cōſolidaſtis: & quod egrotum eſt non ſanaſtis. qđ confractū eſt nō alligaſtis. & quod abiectū ē non reduxiſtis: Et quod perierat non queſiſtis: ſed cū auſteritate īperabatis eis:& cum potentia. Et diſperſe ſunt oues mee: eo ꝙ non eſſet paſtor & facte ſunt in deuorationē omniū beſtiarū agri:& diſperſe ſūt

Errauerunt greges mei in cunctis mõtibus: & in uniuerso colle excæl so: & super omnem faciem terre dispersi sunt greges mei: & non erat qui requireret: propterea pastores audite uerbum domini: Viuo ego dicit dominus deus: quia pro eo ꝙ facti sunt greges mei in rapinam. & oues mee in deuorationem omnium bestiarum agri: eo ꝙ non esset pastor: neqꝫ enim quesierunt pastores gregem meum: sed pascebant pastores semetipsos: & greges nostros non pascebant: Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum. & cessare faciã ut ultra non pascant gregem meum: nec pascant amplius pastores semetipsos: & liberabo gregem meum de ore eorum: & nõ erit ultra eis in escam. Ecce ego ipse requiram oues meas: & uisitabo eas: sicut uisitat pastor gregem suum: in die quando fuerit in medio ouium suarum dissipatarum: sic ego uisitabo oues meas & liberabo eas de omnibus locis: in quibus disperse fuerant in die nubis & caliginis: & educã eas de populis: & congregabo eas de terris & inducam eas in terram suam: & pascam eas in montibus Israel: in riuis. & in cunctis sedibus terre: in pascuis uberrimis: pascuam eas: & in montibus excelsis Israel erunt pascue earum: Ibi requiescent in herbis uirentibus: & in pascuis pinguibus pascentur super mõtes Israel: Ego pasco oues meas: & ego eas accubare faciam: quod perierat requiram: & quod adiectum erat reducam: & quod confractum fuerat alligabo: & quod infirmum fuerat consolidabo. & quod pingue & forte custodiam: & pascam illas ĩ iuditio ego dominus omnipotens. O tremendum iuditium: O pauẽdam sententiam. O amaram diem: in qua ĩ exorabilis & in flexibilis iudex de manu prelatorum oues suas exquiret: tunc omnes negligentie: omnes incurie: omnes rapine: omnes extorsiones: omnes simonie omnes iniustitie: omnes simulationes: omnes deniqꝫ impietates patebunt: patefacte exprobrabuntur: exprobrate: q̃ acerrime punientur: pascite igitur prelati diligenter nunc oues uestras: ne tunc uos ĩ deuorationem pabulum fiatis infernorum: Suscipitis infirmos: ne perpetuis afficiamini cruciatibus: Misericordiam cum subditis uestris agatis ne summis miseriis subditi semper sitis:

Sequit̃ octaua conditio.

Textus. Auguſtinus.

Atiens ſit ad omnes.

Commentum: Ambroſius.

Irtus animi: que patientia dicitur. profecto tam magnū dei donum eſt: ut etiam ipſius: qui eam nobis largitur patiētia prediceretur: quo fit: ut prelatus qui uicem dei gerit in terris ſi recte pesſe recteq; gubernare affectet: patientia preditus ſit oportet Spectat enim ad platum in ſtatera iuſtitie ſuas liberare actiões: At uero in hoc mens iuſta ab in iuſta diſcernitur: ꝙ omnipotentis dei laudem inter aduerſa confiteatur. ꝙ non cum caſu glorie exterioris cadit Iccirco Apoſtolus Iacobus aiebat. Ira uiri iuſtitiam dei non operat᷑. Spectat ad prelatum ſanam doctrinam ſubditos tacere: At enim ſana doctrina uiri ſicut beato Gregorio in moralibus placet per patientiam noſcitur. Tanto ergo quiſq; minus oſtenditur doctus: quanto cō uincitur minus patiens: nec enim poteſt ueracitur bona docendo impendere: ſi uiuendo neſciat mala tolerare. Præclare igitur aparente noſtro incommentariis pſalmorum aſſertum eſt: Omnes iniquitates: q̄ fiunt in terra ad tempus: omnes fœlicitates hominum malorum. omnes labores iuſtorum meditanti die ac nocte legem dei: que ad uerū prælatum uerumq; doctorem ſpectat nullos eſſe: omniaq; æquo animo tolerat. Spectat item ad prælatum animo eſſe fortem: ſed quo pacto fortis erit: ſi quidem impatiens erit? ſi quidem per impatientiam frangatur: Quid enim aliud eſt fortitudo animi: niſi in aduerſis tolerantia? perinde Marcus Tullius in rhetoricis ait. fortitudo eſt imobilis inter aduerſa glorioſa animi claritudo: res arduas pulchre adminiſtrans: que nec aduerſis in feſtando frangitur: nec proſperis blandiendo eleuat᷑. & glorioſus antiſtes Ambroſius in egregio offitiorum uolu̅ie inqt. Non mediocris animi ē fortitudo: q̄ ſola defendit ornamēta uirtutum oīm. & iuſtitiam cuſtodit: q̄ in expiabili ꝑlio aduerſus oīa uitia decertat: inuicta ad labores: fortis ad pericula rigidior aduerſus uoluptates, ut auaritiam fugiat, tanquā labem quandā: que uirtutem

effeminat:iure igit parens nr plato iubet ut patiens sit ad omnes. ut sua scilicet iusticia doctrina & animi fortitudo omnibus elucescat: ut sua quoq; omnibus splendeat perfectio. Et enim pfectus nemo est: q super mala proximorum non est. q enim teste gregorio: equanimiter aliena mala non tolerat: ipse sibi per impatiantiā testis est. quia ab oi plenitudine longe distat. Abel enim renuit esse quem Caym malicia non exercet: Sicut in tritura paleae grana premūtur: sic flores inter spinas prodeunt: & rosa que redolet crescit cum spina que pungit. ut sua insuper fulgeat sapientia: quoniam sicut ad simplicianum scribit Ambrosius. Sapiens non metu frangitur: non potestate mutatur: nō atollitur prosperis: non tristibus mergitur. Vbi ergo sapientia ibi uirtus patientie: ibi cōstantia: ibi & uera animi regnat fortitudo: Perinde Salomon ait in prouerbiis. Qui paciens est multa gubernatur sapientia qui autem impatiens est exaltat stulticiam suam. & paulo āte dixerat impatiens operatur stulticiam: & uir uersutus odiosus est: ut deniq; ī numeras eius mereatur laudes: premia & merita assequatur. Quis enī preconia & merita patientie poterit explicare: Pacientia enim legis est plenitudo iuxta Apostoli Pauli sententiam dicentis. Alter alterius onera scilicet per pacientiam portate: & sic adimplebitis legem christi Pacientia est que omnia uincit aduersa: non colluctando sed sufferendo: non murmurando: sed gratias agendo: ipsa est que fecem tocius uoluptatis abstergit: ipsa est que limpidas animas deo reddit: ipsa est religiosi uiri omnium laborum ac dolorum: spe futurarum rerum: & summi dei amore grata tolerantia ipsa deniq; est acquirende foelicitatis ostensio. per facile enim est uestem contemptam habere: inclinato capite incedere. uelum super oculos dimittere: sed uerum humilen ut ad probam inquit Augustinus Pacientia ostendit iniurie cōferamus igitur nulla esse bona: que agimus si patiencie non conficiantur uirtute: Sane igit (vt sepe replicauimus) a Marco Tullio in pclarissimis officiorum libris dictum extitit: Nihil esse patientia cum cōstantia iuncta laudabilius arbitrandū: sed qa pmunitum aim patientia hre nequiuimus: nisi cās euitemus impatientie: diligenter ānotādum est. q qnq; sunt q̄ impatientē efficiunt hominē. status. s. magnitudo ifirmitatū acerbitas rerum agendarum copia colere uel melācolie excessus & celestium

corporum influxus. Nanq; potentes uiri: quoniam qui eorum repri mant furorem non habent: per quam facile irascuntur: & proprie con fidentes uirtuti existimant neminem: nec ab aliquo possunt quicq̃ ni si inflatis accipere auribus. Bene igitur a Salomone dictum est: Secũ dum ligna silue: sic exardescit ignis: & secundum hominis uirtutem: hoc est potentiam: sic iracundia illius erit: quod Pharaonis. Nabuch odonosor: Nabal. Senacherib. Neronis: & aliorum multorum rabies ostendit: qui propter eorum maximum potentatum repleti furore in pacientissimi effecti, non solum homines: sed deum etiam uiuentem blasfhemabant: & aspernabantur. Infirmi item egritudinum commo uentur acerbitate: Quis enim in uniuerso orbe terrarum Iob unq̃ fuit patientior? & tamen multa quasi impatiens suis loquebatur amicis: cum uisendi solandiq; gratia ad eum se conferebãt: Demum uehemẽ tes negotiorum occupationes mentes hominum mouere solent. sunt enim tanq̃ musce pungentes: & importune uexantes. Hinc recte Isra hel sabatum quod interpretatur requies: accepit in munere: quia con templatim. & deum uidentes: in solius dei uisione & meditatione qui escunt. Egyptus autem muscarum percutitur multitudine: quoniam tenebrosi angustiati: & negociatores homines a mordentibus muscis hoc est a uanis curis rerum terrenarum iugiter molestantur. Colerici deniq; propter uehementem & subitaneam sanguinis ebullitionem: Malencolici uero propter tedium uite quo cõmuniter ob nigri fellis exuberantiam afficiunt sic impacientes fiunt: ut amicorum contẽnat affatum: humanamq; fugiant conuersationẽ: Nonnũq̃ etiam ab astris quibus quo ad corpus subiicimur, commouentur perinde marciales. saturnini: & lunares minus animo quieti. minus pacifici: minusq; pa cientes sunt & qm̃ prelati sublimi honorant fastigio: gubernãdi pre grauant cura quottidianis distrahunt negotiis: laboribus plimis: & crebris affitiũt ĩfirmitatibus mltas hñt ĩ patientie occasiões: Merito ne frãgant pceptor nr eos monet ut patiẽtes sint ad oẽs. i. circa omẽs cãs pariunde ĩpatientie cauti sint ita ut non dignitatis celsitudine nõ laborũ & negotiorũ distrahactione non infirmitatũ exardescant lang oribus. & si ab aliqua naturali complexione: uel astrorũ agitentur in fluxu. medicamẽta adhibeãt sapie: qm̃ sapiẽs: & nature & astris dñat.

Rurſus patientes ſint ad omnes: hoc eſt circa omnes: & quaſcunq; in minentes cauſas: tanq̃ ſi diceret. cunctas per tractandas cauſas: etiam quantumcunq; arduas æquo animo placabiliq; uultu pertractent: Et iterum patientes ſint ad omnes: ſcilicet ſubditos. Habent enim ſub ſe plati doctos & ignaros. Humiles & ſuperbos: infirmos & ſanos: prudentes & iſipientes: nobiles & ignobiles: & alios aliarum conditionũ quos ita omnes complecti debent: ut omnes iuxta ſuas ſufferant conditiones: & hoc magis in numere uidetur ſenſus litteralis: Non tamẽ inconuenienter interpretamur: ſi ad ſubditos: & ad alios etiam quoſcunq; litteram referamus: Quoniam prælati non ſolum ſuos inferiores. uerum etiam ſuperiores: equales: & demum omnes homines & oĩum hominum: quo adlicet. debent æquo animo ſufferre iniurias. Sic a beato Gregorio: patientia definita eſt. cum in libro Homeliarum ĩ quit. Patientia eſt aliena mala equanimiter pͤpeti: contra eum quoq; qui mala irrogat nullo dolore morderi. Aliena enim mala abſq; pror ſus alicuius hominum generis diſtinctione toleranda eſſe inſinuauit: ut per hoc intelligeret omnem hominem hoc ampliſſimo patientiæ munere ab omni homine eſſe tolerandum. Saluator quoq; noſter cũ iuſſit a nobis noſtros diligi inimicos: bene facere his qui nos oderũt & noſtris pro perſecutoribus & calumniantibus orare: nõ ad unam tantum nos coanguſtauit nationem. uerum erga totum genus humanum ſuum depromſit mandatum: ita ut a quocũq; & ubicunq;: & qñ cunq; laceſſiti fuerimus iniuria illi parcere: illi benefacere: & pro illo orare debeamus. Pretereundũ tamen non eſt: q; tribus modis uirtus exercetur patientie. Alia nanq; ſunt que a deo. Alia que ab ãtiquo ad uerſario. Alia que a proximo ſuſtinemus. A proximo nanq; perſecutiones: dãna & contumelias: Ab antiquo aduerſario temtamenta. a deo autem fragella toleramus: Sed in his oĩbus modis uigilanti animo: ut beatus dicit Gregorius: ſemetipſam debet mens circũſpicere: ne cõtra mala proximi pertrahatur ad retributionem mali. Ne contra temtamenta aduerſarii ſeducatur ad delectationem uel conſenſum delicti Ne cõtra fragella opificis prorumpat ad exceſſum murmurationis uł blaſſhemie. Diligẽter quoq; aduertamus: q; ſepe aduerſarius callidus cũ pͣparatã mentẽ ad tolerãtiã uidet q̃d ab ea maxĩe diligat̃ exquirit:

& ibi laqueos scandali inserit:ut quo magis res diligitur: eo p eã faci lius patientia turbetur. propterea beatus Petrus nos uigilare monet. ne scilicet in suis cõprehendamur insidiis: In diuinis autem fragellis Iob imitemur in omnibus tribulationibus dicentem:dominus dedit dominus abstulit. Sit nomen domini benedictum:Quis enim dedit diuitias? deus. Quis filios? uxores. status: bonas ualitudines tribuit? deus. qs prudẽtiã. sapiẽtiã. & honores largitus ẽ? dñs:nõ ergo ista nr̃a sunt sed dei si ergo hor̃ qdpiã aufert non nr̃m tollit:sed qđ suum est repetit. Sane ergo & recte dicimus si cum Iob dicimus: dominus de dit dominus abstulit sit nomen domini benedictum. Benedicere eni deum debemus:& ei gratias agere:quoniam illa nobis concessit:quia in illis nos experitur:quia per illorum ablationem pficimur si æquo animo illam toleramus:bene ergo in commentarii psalmorum flagel lis diuinis cesum consolatur. Augustinus dicens. fili. si ploras sub pa tientia plora:Noli cum indignatione:Noli cum typo superbie quod pateris ferre. Vnde quod plangis mẽdicina est non pena. Castigatio non damnatio. Noli repellere flagellum. Si non uis repelli ab heredi tate:Noli attendere quam penam habeas in flagello: Sed quem locũ in testamento. Et beatus Ambrosius:super beati i maculati:illud pro fecto magnificum esse inquit. Si subiectus contumeliis iuditium dei laudes. Si uexatus egritudine iuditia dei depreces Si te inopia non re uocet: quo minus laudes iusticiam dei. Et Cassiodorus cum illud cy tharedi:uolũtarie sacrificabo tibi interpretaretur ait. Voluntarie deo sacrificant:qui inter angustias passionum iugiter gratias agunt. Qui cum omni humilitate siue digne siue in digne depositi sunt:deo iudi tium derelinquunt: & patienter sustinent quod de se iudicatum est. isti & a deo misericordiam consequentur: & frequenter tum ab eo:tũ ab hominibus in gradum & gloriam:quã amiserunt reuocant? Nãq; multo magis bonis oibus abundauit Iob:cũ p sui patiẽtiã:& ueri ag nitionẽ a largitore deo ad illa fuit restitutus: q̃ locuplex esset anteq̃ a demolire sathana illis priuaret? in malis uero que a proximis inferun tur imitemur Xenophontem:qui cuidam sibi maledicenti inquit. tu maledicere didicisti: ego conscientia teste didici maledicta contemne re. Imitemur Diogenem:cui cum quidam diceret. uituperãt te multi

Respondit. Oportet sapientem abinsipientium ore deferri. Imitemur Tacium. Qui in senatu lutio metello sibi male dicenti dixit: facile est in me dicere quia ego responsurus non sum: inde a tacendo: Tacius quasi tacens dictus est. Sed quis est iste tacius quem sequi & imitari debemus nisi dei & hominis filius christus Iesus: qui ut a sybilla Erythrea prædictum extitit in senatu iudeorum colaphos accipiens tacuit & quasi agnus ad occisionem ductus: ut Esaia uaticinatus est: Obmutuit & non aperuit os eius: Hic inqm est ille præclarus & eximius doctor pacientie: quam ut alios doceret in euangelio dixit. Audistis quia dictum est antiquis. Oculum pro oculo: dentem pro dente. ego autem dico uobis. non resistere malo: sed si quis te percusserit indextram maxillam tuam. prebe illi & alteram: Et ei qui uult tecum in iuditio contendere: & tunicam tuam tolere: dimitte ei & pallium: & qui cunq; te angariauerit mille passus: uade cum illo alia duo: Qui aūt petit a te: da ei & uolenti mutuare a te ne auertaris: imitemur Apostolū dicentem: Noli uinci a malo: sed uince in bono malum: Magna enim uirtus est: si nō lædas: a quo lesus es. Magna gloria est si cui nocere potusti parcas. Nobile uindicte genus est ignoscere uicto: & rursus eundem imitemur Apostolum. qui iubet nos sufferre insipientes cum simus sapientes. Architam & socratem imitemur: qui delinquenti seruo supplicium pepercerunt: Quoniam irati erāt. Aristoteles etiam ut patiens commendaretur: multas Irate & importune coniungis fuit contumelias & iniurias perpessus. ꝙ si hi propter hominum commendationem patientes esse uoluerunt: quanto magis nos propter dei gloriam. pacientes eē debemus. Ad perfectam aūt patientiam cum proximo habendam. octo sunt gradus primus quidem. ut Iohanni Chrysostomo placuit: non incipere iniustitiam. Secundus postq̄ iceptum est æqualibus non uindicari: Tertius est non facere uexanti ea que passus es: sed quiescere: Quartus tribuere se ipsum inpaciendo mala. Quintus est amplius tribuere q̄m ille fecit. Sextus non odio habere qui operatur hec. Septimus est diligere: Octauus bene facere: Nonus pro ipso deum deprecari: per hos quidem gradus quisq; ad uere patiētie apicem scandit.

Sequitur nona conditio.

Textus. Augustinus.

Isciplinam libens habeat: metuēdus imponat:& quamuis utrunq; sit necessarium: tñ plus a uobis amari appetat q̄ timeri semp cogitans se pro uobis redditurum esse ratioē.

Commentum. Ambrosius.

Vatrifariam sumi disciplina solet uno quidem modo pro habitu speculatiuo a doctore.s.indiscipulo r̄cepto: de quo apud philosophos crebrius est sermo:unde de hoc discipline genere in suis præceptis inquit pythagoras.Qui breui tempore ꝑ pudore disciplinam non patitur idest nō a docente recipit omni tpe in pudore in sciētie ꝑmanebit. Altero mō pro habitu morali.Nā cū aliquem bonis moribus præditum intuemur: ipsum bene disciplinatum dicimus.Eo modo Cyprianus doctor ægregius eam esse mēbrorum omnium ordinatum motū dicentemq; dispositionem in cūctis rebus peragendis definiuit.De qua Stoicus Seneca ait in libro de moribus:educatio & disciplina mores facit.Tertio pro actu penitentiæ: sic ieiunia.uigilie: uestis asperitas: strati durities.fastigationes: & flagella quecunq; siue a deo:siue ab homine illata discipline nomen habent: Sic Dauid loquens ad deum dicebat in psalmo: Disciplina tua correxit me ī finem:disciplina tua ipsa me docebit. Sic Esayas de christo loquens ait.Disciplia pacis nostre super eum: & liuore eius sanati sumus:Postremo pro ipsa accipitur correctione: sic Salomon in prouerbiis dixit.Noli subtrahere a puero disciplinam.Sic Apostolus ad Ephesios scribens parentibus iubet.Et uos patres īquit educate filios uestros in disciplina & correctiōe domini:& q̄mq̄ ad hos omnes modos textus posset referri: ad tres nihilominus postremos sensus litteralis conuenientius dirigit͛:Nanq; corripere.bonis moribus ī buere & penitētiis uel ꝑ cōmissis: ul͛ ꝑ agēdis meritis afficere ꝑlatus subditos dēt. ꝑide beatus Bern.sup cātica dicit.Iugo disciplie insolētia morū edomāda ēquo usq; duris ac dinis senioꝝ a trita legibus hūilet͛ & sanet͛ ceruiosa uoluntas:bonūq; quod in se nature supbiēdo amiserat

obediẽdo recipiat. Quibus quidẽ discipline generibus tanto uehemẽ tius se subditi submittãt: quãto pclariora ex illis cõsequũtur ornamẽta At uero disciplina custos spei.baculum fidei: dux muneris salutaris. fomes ac nutrimentum bone indolis:& magistra est uirtutis.discipli na nos facit in christo manere:semper ac iugiter deo uiuere. Et ut uir sanctus Cyprianus in epistola de disciplina & habitu uirginũ inquit ad promissa cœlestia:& diuina præmia nos conducit:econtra.cor qđ sine disciplina est exaltari non ualet: quia humana mẽs sicut male ele uata ĩ infimis premitur: sic bene pressa(ceu Gregorius ĩ moralibus as serit)in sublimimis leuatur.Iure igitur Bernardus exclamat. O q̃ cõ positum reddit omnem corporis statum:nec non & mentis habitum disciplina.Ceruicem submittit:ponit supercilia:componit uultum.li gat oculos.cachinos cohibet:moderatur linguam:frenat gulam:sedat iram:format incessum.ꝙ si tantorum munerum disciplina prædicat Iure præceptor noster demandauit:ut eã ꝑlatus libens habeat sed cui libeat opus est:libeat inq̃ deo:q correctionem iussit faciendã: libeat: hoc est libere & placere debet subditis:q disciplinandi sunt:quoniam si cũ displicentia eam recipiunt: sue mentis detegunt insaniã salomõe testante qui ait.Corrige sapientem & amabit te:corrige stultum & ha bebit te odio.Sed ut in inferẽdis disciplinis subditis prælatus libeat. Eis in primis q̃ salutaris sit disciplina preponat: Iuxta illud Salomo nis in prouerbiis dicentis. Audi filii mi disciplinã patris tui. & ne di mittas legẽ matris tue:ut addatur gr̃a capiti tuo:& torques collo tuo Adiciat se etiam subdisciplina extitisse: & per eam ad ꝑlature ascẽdisse fastigium.dicatq; ad eos cũ Salomone.Audite filii disciplinam patris & attendite ut sciatis prudentiam.Donum bonum tribuam uobis.le gem meam ne derelinquatis.Nam & ego filius fui patris mei tenellus & unigenitus corã matre mea:& docebat me ac dicebat. Suscipiat uer ba mea cor tuum.custodi præcepta mea:& uiues. Et q̃q̃ ad primũ uel secundũ discipline genus hec spectare uideant ꝑlatoꝝ tñ ẽtea aliis co aptare generibus. Subdat tertio:ꝙ nõ odii nõ liuoris non uindictę: nõ supbie:nõ cuiusuis ostentatiõis cã:sed demõstrande bẽiuolẽtie gr̃a se dicat disciplinã exercere: & ita re ipa faciat optet iuxta saluatoris uer bum ĩ apocalipsi ꝑ os Iohannis dicentis quos amo corrigo & castigo

Addat quarto bñ disciplinati hoĩs laudes & præconia. Anectat quin to: ꝙ qui de male actis in hac uita temporalem non capiet disciplinã in altero sæculo æternam patietur pænam & displicinam: eoqꝫ pacto de ipõ uerificabitur quod scriptum est. Qui fatuus est in culpa: sapiẽs erit in pena: hoc est pænam sentiet & cognoscet. Et id quod Salomõ in sapia inquit. Lassati sumus ꝑ uiam ꝑditionis: quia uiã dñi ignora uimus. Vt capiant item libenti aĩo disciplinam. sexto inducat: qtũs ꝓ pter modicas & momẽtaneas quas hic sustinemus passiones: infinita & æterna erimus gaudia suscepturi: & ꝙ ad hec tam magna p̃mia per uenire mĩme possumus: nisi ꝑ magnos labores: dicente Aplõ: Nõ co ronabitur nisi qui legitime certauerit. Postremo disciplinæ oñdit leui tatem dicẽs eis quod xp̃s oibus docuit p̃dicandum: cum dixit. Iugũ enim meum suaue est: & onus meum leue: itaqꝫ, uerbis amenis in scõ corrñdeat lenitas diciplinæ. Sic enim disciplinã libẽs prælatus hẽbit qm̃ tunc libenter & æquo aĩo subditi illã recipiunt: tũc eis libẽs & be neplacẽs prælatus erit. Iuxta illud quod Seneca dixit. Leuiter castiga tus: reuerentiã exhibet castiganti: asperitatis aũt nimie increpatio: nec increpationem recipit nec salutẽ: qm̃ qui uehementer emungit uti Sa lomon in ꝓuerbiis ait elicit sanguinem: itaqꝫ talis debet esse regimis moderatio ut is qui præest ea se circa subditos mẽsura moderet᷑: qua tenus arridens ut inquit Grego. timeri debeat: & iratus amari: ut eum nec nimia lætitia uilem reddat: nec ĩmoderata seueritas odiosum. Sed cum adiecit metuendus imponat: insinuauit: ꝙ (q̃q̃ prelatus discretus dulcis: amenus: & misericors in exercẽda disciplina esse debeat) nõ tñ sic reisse illa eum uti decere ut contennatur: sed seruata pietatis mensu ra sic uiriliter: sicqꝫ strenue disciplinam imponat & iniungat: ut meri to sit ab aliis metuendus: ne sicut in superioribus astruxit: dum nimi um seruat᷑ humilitas regendi frãgatur auctoritas. Itaqꝫ duo hec amor scilicet & timor subditorum in uero prælato resplendeat: horum ta men præstãtior est amor. Iccirco subdit. Et quãuis utrunqꝫ sit necessa rium: tamen plus a uobis amari appetat q̃ timeri: utrunqꝫ nimirũ ne cessarium est: quoniam timor peccatum expellit: amor uero gratiam inducit. Per alterum subditi peccata sibi cauent: per alterum que sunt ad bonum regimen rei publice uæhementius ministrãt: per alterum

comtemptus prælati euitatur:per alterum in regimine ipse perficitur: quoniam uinculum omnis perfectionis est amor:per alterum fugātˀ aduersarii:per alterum fortius inherent subiecti:per alterum ne no cumenta recipiat custoditur:per alterum in omni aduersitate iuuatur quoniam teste Marco Tullio. Amicitia nunq̄ intempestiua:nunquā molesta est:sed quoquo te uertis presto est:scilicet ad te iuuandum:p alterum potens habetur:per alterum in excessibus supportatur. Hinc Augustinus ait:tantum quis portat:quantum quis amat: per alterū gladius iustitiæ euaginatur:per alterum ad ueram charitatem ascēditˀ Vtrunq; item necessarium est:secundum scilicet subditorum qualita tem. Superbi enim rebelles & ælati cum rigore & terrore:humiles ue ro cum mansuetudine & amore sunt obiurgandi. Rursus utrunq; ne cessarium est:secundum:scilicet temporis:loci:& causæ dispositionē: omnia enim ut sapiens ait:tempore habent:quo fit ut interdū id seue re:interdum misericorditer castigandus sit. Ob eam rem. Venerabilis Vgo de nouitiorum instructione inquit.q̄ q̄uis nl'lo loco disciplinā suam homo deserere debeat:diligentius tamen ibi conseruanda ē:ubi uel neglecta pluribus generat scandalum:uel custodita bona imitatō nis exemplum. Et iterum:utrunq; necessarium est:quoniam utrunq; xp̄s:quem imitari debemus faciendum docuit. Nam nunc de funi culis fecit flagellum ad uerberandos eiiciendosq; delinquentes e tem plo. Nunc publicanum contritum iustificauit in fano. Nunc p̄misit Iudam suspendi laqueo. Nunc latronem iussit locari ī paradyso. Nūc iudeos æternis cruciatibus affecit. Nunc Petrum negantem oculo pi etatis inspexit. Miscenda ē igitur lenitas seueritati:faciēdo quoddam ex utroq; tempamentum:ut subditi neq; multa asperitate exaltentur neq; nimia benignitate soluantur. Hoc iuxta diuini gregorii interp̄ tationem nimirum illa tabernaculi arca signat: in qua cū tabul'uirga simul & manna erat:quia cum scripturæ sacræ scientia in boni recto ris pectore consistat si est uirga correctionis & manna deb et esse dul cedinis. Hinc Dauid ait. Virga tua & baculus tuus: ipsa me conso lata sunt:uirga enim percutimur:& baculo sustentamur. Sit ergo dis cretio uirge quæ feriat:sit & consolatio baculi que sustentet. Sic enim dux populi moyses eos amauit:quibus præfuit:ut pro eis nec sibi p

ceret:& tamen delinquentes sic persecutus ē: quos amauit: ut eos etiā domino parcente prosterneret:utrobiq; legatus fortis:utrobiq; medi ator admirabilis:causam populi apud deum præcibus: causam dei a pud populum gladiis alligauit.Et quanq̄ utrunq; necessarium sit: tñ plus inquit:a uobis amari appetat q̄ timeri: qm̄ magis illa deo placet seruitus:quæ ex diligentis cordis procedit armario q̄ quæ ex ipo pro ficiscitur timore.Ideo ait.Iam non dicam uos seruos:sed amicos.Nō enim uult deus ut eum timeamus:tanq̄ dominum serui:sed uult ut e um diligamus tanq̄ patrem filii.Et ut præcepta eius faciamus non ti more pene:sed amore iustitiæ.Et ideo non solum parens noster Au gustinus uerumetiam Bernardus dicit ad prelatos: Studete magis a mari quā timeri.Et Isidorus talem te redde subditis:ut magis ameris quā timearis:nec ambigendū est:id a spiritu sancto extitisse: hos tres celeberrimos doctores uno pene ore in hanc cōuenisse sententiam:ad hocautem consequendum ut a subditis scilicet prelatus magis diliga tur.Caueat sibi imprimis superbiam: quoniam sicut in ecclesiastico scriptum est.Odibilis est coram deo & hominibus. Caueat subinde sibi cor durum & inflexibile:quoniam hoc sicut in libro regum legit' Fecit Roboam odiosum:ideo egregie scriptum est.In mansuetudine opera tua perfice:& super gloriam hominū diligeris.& saluator mites beatos esse dixit:quoniam ipi possidebunt terram.Caueat sibi crude litatem.Nam hec Neronem duxit ad interitum.Caueat auaritiā quo niam nequit plebs tollerare Exurimen.Ideo psalmista inquit.Si non fuerint saturati murmurabunt.Ob auaritiam quidem.M. crasso a ba byloniis intercepto:mercurialem aurum absorbenti dictum est. Au rum sitisti:aurum bibe.Caueat sibi tyrannicam uitam:iniustas tallias iniquas sententias:per has quidem multi subditi in desperationem la buntur:per has alter dionisius syracusanus profugatus est:alter inter emptus.non uelit singularis haberi.Nam regendi auctoritate mode stiæ:& honestate uite seruata:si aliis conformis fiat: allicit eorum ani mos ad eum diligendum:quoniam sicut scriptum est.Omne animal diligit sibi simile.Non sit uitæ uoluptuose adamator.Non iurisdicti onum suæ rei publicæ:& subditorum neglector:per hec enim Sarda napalus regnū amisit:& seipm̄ cū omni ære suo in ignē præcipitauit:

& in hoc solum ut inquit Iustinus imitatus est uirum. Præclare igit de Epis Ambrosius ait. Quanto pre cæteris gradus episcopalis altior est: tanto si per negligentiam dilabitur ruinam incurrit grauiorē. Nihil præterea est ꝙ in tantam deordinationem & confusionem inducat sicut negligentia prælatorum. Ob eam enim: ut Bernardus ait: in eis est terra sursum: & cœlum deorsum: pedes sunt supra caput: & facies ē retro: interiora effusa sunt extra. Deus ibi conculcatur & terra deificatur: diabolus honorifice recipitur: dens uero contumeliose repellitur: Terra sursum est: & cœlum deorsum: ubi terrena cœlestibus ꝑponuntur: pedes sunt supra caput: ubi uiri spūales despiciuntur: homines uero terrena sapientes ad regimen temporalium utiles in honore habētur: facies est retro: cum in operibus que uidentur bona potius utilitatis terrena intenditur: q̄ merces æterna queratur. Interiora sunt extra cum bona interna negliguntur: & exteriora diliguntur. deus uero cōculcatur: & terra deificatur: ubi deficit charitas: & regnat cupiditas: diabolus honorifice recipitur & deus contumeliose repellitur ubi raptores & usurari cum honore recipiuntur: & magnis expensis procurant boni uero pauperes: uel repulsam patiuntur: uel male procurantur. & illius quidem præclarissime sententiæ: ut magis scilicet amet q̄ timeatur: rationem ipse ponit cum subdit. Semper cogitans deo se pro uobis redditurum esse rationem: hec profecto cogitat semper debet: qui iudex est animarum quia supra se iudicem habet deum: ut regiminis curam tanto solitius agat: quanto se redditurum rōnem pro cōmissis sibi apud districtum iudicem pensat. Valde enim solicitatur in bono opere si quisq; in cunctis que agit semper cogitat de extremo fine: un de scriptum est. In omnibus tuis memorare nouissima tua: & in æternum non peccabis. At uero de casto amore: de quō impresentiarum ē sermo: quantūcuuq; uehementi penam nemo suscepturus est: nec rōnem rediturus: quoniam in eo nullus prorsus potest contingere error. De timoris autem excessu utiq;: quoniam per eam nonnunq̄ sic franguntur subditi: ut in prælatum tanq̄ in tirannum multa: etiā usq; ad perniciem machinentur mala. Sed circa rōem ab eis reddendam in primis considerare prælati debent: ꝙ de rebus preciosissimis ac ꝓcellētissimis sunt rationem redditurí: quoniam de animabus rōnalibus ad

summi dei imaginem creatis. Iuxta illud Apl̄i Pauli ad hebreos: Vlti mo ip̄i uidelicet præpositi puigilant q̄si reddituri r̄oem de aiabus ue stris: subinde non de una: nec de omnibus solum cōiter: uerumetiā si gilatim de singulis exemplo saluatoris: qui ad eius patrem cœlestem loquens: ut Iohannes in euāgelio scribit aiebat: pater sancte quos de disti mihi ego custodiui: & nemo ex eis piit: nisi filius pditionis. ter tio de ip̄arum fructibus: ceu uigilātissimus custor Iacob ad laban di xit. Oues tuæ & capræ steriles non fuerunt: arietes gregis tui non co medi: nec captum a bestia ostendam tibi: ego damnum omne redde bam: postmodum de ip̄arum qualitate huic p os Ezechielis ait domi nus ad pastores. Ecce ego iudico inter pecus pingue & macilentū con siderare item debent q̄ deficientes in ratione non leuiter punientur: sed proculdubio animam pro anima reddēt. Iuxta illud quod in ter tio regum scribitur. Custodi uirum istum: qui si lapsus fuerit: erit aīa tua pro anima illius. Considerent demum: q̄ non pro cōmissis solū: sed etiam pro negligenter omissis penam luent. Propterea Salomon sexto prouerbiorum monet. Fili mi si spoponderis pro amico tuo de fixisti apud extraneum manum tuam: illaqueatus es uerbis oris tui: & captus propriis sermonibus: fac quod dico fili mi & temetip̄m libe ra quia incidisti in manum proximi tui: discurr: festina: suscita amicū tuum: ne dederis somnum oculis tuis: nec dormient palpebræ tuæ: Eruere q̄si damula de manu: & quasi auis de insidiis aucupis. Quibus quidem de causis non aliquando: aut sæpe: sed semper: præceptor nos ter inquit: prelati cogitare debent se pro subditis deo reddituros eē rō nē ac pinde. pmptōres fiant ad ea facienda q̄ p ip̄is sunt facturi. cū igit̄ tot sunt opportuna ad rectū regimē præsidentium: nō imerito greg. dixit. q̄ ars artium est cura animarum. Et q̄ ualde pensandum est ad culmē regimis q̄sq̄ q̄liter ueniat: & q ad hoc recte pueniēs: q̄lr uiuat & bene uiuens qualiter doceat. Et recte docens infirmitatem suā quot tidie cognoscat: ne aut humilitas accessum fugiat: aut puentioni uita contradicat: aut uita doctrinam destruat: aut doctrinam p̄sumptō ex collat: uirtutibus pollens coactus ad regimen ueniat. Nō uacuus sed coactus accedat: quoniam monstruosa res est: ut Bern. ait Cantat gra dus summus & animus infimus: sedes prima: & uita ima: lingua mag

niloquia:& manus ociosa:sermo multus:& fructus nullus:uultus gra uis:& actus leuis:caput canum:& cor uanum:facies rugosa: & lingua nugosa.iugens auctoritas:& mutans stabilitas.

Textus Augustinus

Nde uos magis obediendo non solum uestri:sed etiam ipsi us miseremini:qui inter uos quāto in loco superiori tanto in periculo maiori uersatur.

Commentum Ambrosius

Vāq̄ aurelii augustini interpres simus:nullo tamen melio ri modo ip̄m interp̄tamur:q̄ cum suatum sniatum ip̄m in terpretem arcessimus.ob eam rem ip̄m sepenumero loquē tem ītroduximus:ob eam causam ut hunc textum sanius excellētius q; exponamus:libet nobis cum eo in libro de uerbis domini dicere. Nihil est in hac uita:& maxime hoc tēpore difficilius:laboriosius: ac periculosius ep̄i aut presbyteri officio:sed apud deum nihil beatius:si eo modo militetur:quo noster imperator iubet. Ob grande igit̄ offi cii periculum:difficultates:laboresq; subditi miseri prælatorum debēt id autem faciunt optime.si eis obediunt.Quippe ex ip̄a uera subdito rum obedientia:duplex oritur miseratio.Nanq; imprimis obediēdo subditi sibiip̄is:subindē eorum prælatis miserentur.Sibiip̄is quidem miserentur:si iussa complent:q̄m sicut non obediendo peccant:peccā do uero in se ipsos crudeles sunt:quia seipsos odiūt: quoniam qui dī ligit iniquitatem odit animam suam:quia seipsos in̄ seruitutem redi gunt:quoniam qui facit peccatum seruus est peccati:quia se ip̄sos occī dunt:quoniam peccatum cum consumatum fuerit inducit mortem: Ita econtra obediendo:libertatem:dilectionem:& uitam consequūt̄ æternam: iuxta saluatoris sententiam:si uis ingredi uitam serua man data:ad hunc item sensum scriptum est.Miserere aīæ tuæ:peccata scili cet commissa delendo:& futura euitando:subinde subditi obediendo prælatis miserentur:quoniam p̄ subditorum obedientiam prelati ab

innumeris laboribus difficultatibus:& periculis tam anime q̃ corpis liberantur: qui quanto in loco superiori tanto in periculo maiori uersantur. Inde fit ut lenius est de plano corruere: sic grauius est(ut diuus inquit Ambrosius)de sublimi cadere dignitate:quia ruina que de alto fit:grauiori casu collidittur. Et ideo magna sublimitas magnã debet habere cautelam:honor grandis:grandiori debet solicitudine circumuallari. Cui plus creditur plus ab eo exigitur. Ob eam rem sub diti omnes:prælato compati magnope debent:quia illi omnes credi ti sunt:& de eis omnibus & singulis est rationem redditurus. Transe git quod iam exposuimus ex superiori sententia. si enim subditi plus amare prælatos debent q̃ timere:sane fit ut magis sint ad obediendũ promptiores. Amor enim hylarius ferimus quæcunq̧ ferimus. Amo re igitur iuga libẽtius subimus mandatorum:quoniam legis plenitu do est amor:sicut scriptum est,qui diligit legem adimpleuit. Sed que nam sint ista maiora pericula:in quibus prælatus in altiori positus fa stigio uersatur:q̃q̃ ex prælibatis intelligi satis possint:non tamen in utile uidetur:illa in unum q̃ succincte redigere. Nanq̧ presidẽtes plu ribus maioribusq̧ sunt impediti negociis. Ipsi nẽpe sunt in quos om nium hominum oculi sunt coniecti. Ipi sunt: a quibus omniũ subdi torum exquiretur ratio. Ipi sunt quibus maiores preparantur insidie Diuturniora exquiruntur exilia:exquisitiora dantur flagella:crudeli ores inferuntur neces. De altiori cadentes magis collidunt:collisi tar dius eriguntur. Deniq̧ pro pari crimine maiori cruciantur supplicio propterea quicunq̧ desideraverit primatum in terra (ut præclare dic tum est a Crisostomo)inueniet confusionem in cœlo. Nec inter ser uos xp̄i computabitur:qui de primatu tractauerit. Nec unusquisq̧ e orum festinet:quomodo aliis maior appareat:sed quõ omnibus infe rior uideatur:quoniam non qui maior fuerit in honore ille iustior ẽ sed qui iustior fuerit ille proculdubio est maior.

Textus Augustinus

Onet deus:ut obseruetis hæc omnia tanquã spiritual' pulchri tudinis amatores:& bono xp̄i odore de bona conuersatione

fragantes: non sicut serui sub lege: sed sicut liberi sub gratia cõstituti.

Commentum Ambrosius

Væ nam est rõ: ut deum roget qtũs donet & cõcedat: ut ob seruemus hec omnia: nisi quia ipe dixit. Sine me nihil po testis facere. Nanq deus est omnium reꝝ pncipiũ: forma: & finis. Quippe ut pncipium efficit omnia: ut forma est omniũ rerũ ordo: ut finis: idest ad quod reducunt omnia. Nec ullo ignorantie ge nere id eum effugit: qm̃ totus oculus est: qui oĩa uidet: nec loci ab eo tollit distantia: quia totus pes est: qui ubiq est: neq aliqua aufert ibe cillitas: qm̃ totus manus est: quæ omnia opatur. Hinc parens nr̃ sup id quod in orone dñica dicit: pr̃ nr̃ qui es in celis ait. deus est in seip so sicut alpha & o: In mundo sicut rector & auctor: In angelis sicut sa por & decor. In ecclesia sicut pr̃familias in domo. In anima sicut spon sus in thalamo. In iustis sicut adiutor & ptector. In reprobis sicut pa uor & horror. Hinc etiam ꝙalte ad Lucillum stoicus nr̃ Seneca scribẽs ait. Prope deus est: tecum est: intus est: ita dico lucilli. Sacer intra nos spũs sedet: malorum bonorũq obseruator & custos. Hic, put a nobis tractatus est: ita nos ipe tractat: bonus enim uir sine deo nemo ẽ: qd a Socrate prius assertum fuerat: qui ut Marcus Tullius in his libris: qui sunt de natura deoꝝ memĩt dicere solebat. Nemo unq uir bonus sine aliquo afflatu diuino: quod si ita esse firmiter asserendũ sit: ut om nium reꝝ atq bonarum actionum deus sit auctor suæ excælse maies tatis seruoꝝ suorum mandata quis seruabit: nisi ipius donet clemẽtia ut seruentur. Non enim est uolentis uelle: nec currentis curre: sed dei miserentis. Perinde scũs Dauid leuabat oculos suos in montes: unde pueniret auxilium ei. Sed in quos montes nisi in illos excælsos mõ tes æternitatis: prem. s. filium & spũm: qui omni fine & pncipio carẽt qui penitus sunt imutabiles quorum inaccessibilis est altitudo: quo rum fundamentum est ineuertibile: quoꝝ agentes sunt fæcundissimi quoꝝ noster intuitus clara ẽ uisio in hesio: requies & amplexus & uera nostra beatitudo. Hi quidem sunt ille triceps mons: cuius radix æter na: cuius basis infinita: cuius profunditas est abyssus: cuius magnitu

do ultra & citro est incompræhensibilis. Hæc inquam illa est essentia substantia: seu natura: quæ deitas est: per quam filius pater & spiritus sanctus: quanq̃ proprietatibus distincti: unus sunt deus: unus motor unus creator: & unus dominus: qui fecit celum & terram: a quo ut ad iecit Dauid suum extat auxilium: ad quem oculos corporis ac mẽtis: semper: ceu noster præceptor fecit: eleuare debemus: & eius humiliter supplicare celsitudini: quatenus suam gratiam donare & largiri digne tur: ut tanti nostri seruemus præcepta parentis: quorum obseruantia spiritualis pulchritudinis iudicemur amatores. O quantis igitur ex tollenda est præconiis tantis patri sollicitudo: quam erga suos: quos ĩ christo genuit filios gessit: ut non solum tanquam uerus doctor: q̃d prosequendum: quidq; euitandum sit: docuerit: ut non modo tãquã uerus pastor: quæ sint suis ouibus necessaria pascua demonstrauerit: sed etiam quo pacto illa habeantur: operam dedit: illum scilicet dep̃ cando: qui dat æscam omni carni: qui dat cibum in tempore oppor tuno his omnibus: qui in eum sperant: & aperit manum suam: & im plet omne animal benedictione: qui operandi concedit uires: & bene operanti tribuit gloriam. Imitatus quippe est doctorum princeps: gentium doctorem: qui in omnium suarum epistolarum calce: grati am domini nostri Iesu christi cum illis: ad quos scripserat: esse roga bat: quatenus per illam: quæ docuerat adimplerent. Et porro tam per fectorum uirorum nunquam frustratur oratio: quoniam Dauid teste Prope est dominus: scilicet ad exaudiendum omnibus inuocantibus eum. non tamen qualitercumq;: sed ut adiecit inuocantibus eum ĩ ue ritate: hoc est his: qui equa mente: iustoq; animo: æqua & iusta postu lant ab eo.

n

Commentum Ambrosius

Taq; hoc efficacissimum est patrocininm: præpotentem scilicet inuocare deum: quo uniuersa seruemus mandata: Roborari enim & illustrari opus ẽ mentem: & rore irriga ri superno: ut iussa compleat. At uero ipse immortalis deus splendor ẽ: nunquã deficiens: uita indefesse non moriens: fons semp̃ scaturiens

nota de malis monachis

Seminale uitæ seminarium: sapientiæ ꝑncipale principium. Initialæ bonitatis initium: & omnis saluteferæ actionis infallibilis origo: atq; infatigabilis cardo: quod cum ita ꝓrsus sit: qs ambigit: ceu nr̄ postulat orator: ut si ex alto donetur: cuncta seruare queat? Sed quis cœlestium expers est donoꝝ? nisi qui labe pollutus est peccati? Purgemus igitur imprimis fratres mentem: postulemus deinde e superis uires: quibus hec omnia quæ sunt nobis pro salute acquirenda demandata: ualeamus integre: perfecteq; seruare. Sed o infandam religiosorum ꝑfidiam: qui uniuersa religionis contemnunt præcepta. O stultam eorū curam: qui aliqua obseruantes: reliqua aspernantur. O insanam alioꝝ mentem: qui cum perfecte cuncta seruarẽ possint indiminuta imperfectaq; delectantur & gloriantur obseruantia. Primi quidem non monachi: sed dæmoniaci: non religiosi sed demoniarchæ sunt appellādi qui dæmonum fræti nequitia: uniuersa dirumpunt mandatorum uīcula: & ruptis in omnium bonorum ab eis agitantur deserto: in quo quasi lasciuiens hircus: & indomitum Rhinocerus effrænate ꝑ deuia incedens: in interitum præcipitantur. Hi nimirū excogitare debent q̄ magna: quāq; execrabilis est animorum iactura: cum suæ religiōis uota minime reddunt. Quippe de religioso statu in societatem dilabuntur reproborum: & de angelico fastigio cum demonibus in cruciatus eiiciuntur æternos: fiunt item hominibus ludibrio: plaudunt enim eis manibus: omnes transeuntes per uiam sibilant eis: & sup eos capita mouent dicentes. Hæccine est ista religio: quam adiuistis perfecti decoris? fiunt abominabiles deo: a quo eis ꝓculdubio dicitur. Iugressi contaminastis terram meam. hoc est ecclesiam & monasteriū: & domum meam prophanastis: & hereditatem meam: quam ꝑ religionis obseruantiam ꝓmiseram uobis: posuistis in abominationem. Si enī uineam quis deuastat: torcular eius demolitur: & sepem qua circūdata est igne consumit: non solum deridendus atq; abhominandus est: Sed acerrimo plectendus supplicio: quāto magis q̄ sanctā religionē ꝑ mādatoꝝ cōtēptū nitit̄ euertere? nūqd ēt r̄ligio ipā una ex uineis dn̄i sabaoth ē? & qd ē eius sepes nisi obseruātiū cetus? qd torcular nisi ipā mādatoꝝ obseruātia corpa ī seruitutē r̄digēs ex q̄ celeste gaudiū tāq̄ uinū cōfluit amēissimū: o remūerator uberrie deus ut ex modica tꝑaliq;

pæna immensam & æternā tribuas gloriā. O q̄ igit̄ inextricabili rei sūt iuditio: qui tam pulchram: tam amplam: tamq̧ fertilem dei possessionem deuastant. hi profecto acriores sunt apris de silua: & crudeliores singularibus feris: que uastāt et depascunt letas segetes pauperū. hi leonibus uoratiores: q omne genus inuadunt animalium. hi deteriores & nequiores his: qui sacra incēdunt templa. Et o utinam sibiipsis tantū nequam essent: & non aliis darent offendiculum: præstant enim hi filii belial his qui in ea boni sunt occasionem: ut malum agant & recedant a uia dei: hi uero qui adhuc mundo uiuunt: & religioni afficiuntur: uidentes eam destitutam moribus: orbatam bōis religiosis: repletam transgressoribus: & omni genere turpitudinis infectam. deuotionem perdunt: & a sancto ad eas intrandi præposito animum auertūt Quocirca longe illis utilius extitisset: si ad nullam unq̄ habuissent religionem ingressum: & mundane potius uacassent mercature aut militiæ: q̄ sancte religionis nomen & habitum deferre: uitam uero omni phariam ducerent religioni contrariam. Sane igit̄ a sapientissimo Cōcinnatore nostro dictum est. Si quid uouisti deo: ne moreris reddere displicet enim ei infidelis & stulta ꝓmissio: sed quodcūq; uoueris redde. Multo enim melius est: ut mox adiecit: non uouere: q̄ post uotum promissa non reddere. Quare qui se inhabiles ad seruandam sanctam religionem cognoscunt sanctius est eis in sæculo uiuere: q̄ ipsam: imo sanctos fundatores: immo deum uerum: & rerum omniū auctorem: in ipsa contemnere. Sed qui iam eam professi sunt: summo studio niti debent eam ueluti sponsam formosissimam complecti: & sine macula & ruga seruare illesam. Nam si apud Rechabitas tantum Ionadab ualuit mandatum: ut sicut in Hieremia propheta scriptum est: non biberent uinum cunctis diebus ipsoꝝ: & neq̧ ipsi neq̧ nati natorū utriusq̧ sexus domos ad habitandum hædificarent: uineam non plantarent: sementum non sererent: neq̧ haberent: sed omnis uite sue tempore peregre in tabernaculis uiuerent. Si Pharisei a deo seniorum seruabant traditiones: Sicut in Euangelio Mathei legitur: ut nunq̄ nisi lotis manibus māducaret. Si Romani eoꝝ sic obediebāt cōsulibus ut ꝓ eorū seruādo edicto ꝓpriis nō pcerēt liberis. Si psarum leges atq̧ medorū: nemo sicut hester ꝑmo recenset̄ auderet uiolare: q̄to magis christicole

Malus monachus nō solū sibi q̄ pluribus nocet.

uerus heres deb; ſeq legē paternā &c.

fidei religioſi ſuorum ſanctorum patrum mandata: quæ non niſi ſpi
ritus ſancti conſcripta fuerunt conſilio ſeruare debent: ut. ſ. tanq̄ legi
timi non adulteri filii in eorum ſuccedant hereditatem. Etenim omiſ
uerus heres: legem debet ſequi paternam: ut ea uidelicet opera cōpleat
quæ pater iuſſit facienda: Perinde ſaluator noſter Ieſus xp̄s dei homi
niſq; filius iudeis ſe iactantibus abraam habere prēm dixit. Si filii A
braæ eſtis: opera Abraæ facite. Eatenus qui uel diuum Auguſtinum:
uel Baſylium: uel Benedictum: Dominicum: uel Franſciſcum ſibi pa
trem uendicāt eorum opera faciant. & quæ facienda reliquerunt adim
pleāt: alioqn non eorum ſolum: uerumetiam ſummi dei eos non præ
teribit maledictio: quoniam qui eos ſpernit: deum ſpernit: qui miſit
eos qtūs tantarum eſſent religionum propagatores. Quid prodeſt ꝙ
nomen habeant: habitum deferant: locaue inhitent religionis: & man
datoꝝ ipſius ſint contemptores: Nonne directe eos omnipotentis: q̄
p os Hieremie ꝓphete enuntiauit feriet ſententia: Aitenim dn̄s inob
edientibus ei. Nunqd ergo ſpelunca latronum facta eſt domus iſta: ī
qua inuocatum eſt nomen meum in oclis ueſtris: Ego ego ſum. ego
uidi dicit dn̄s. Ite ad locū meū ī ſylo: ubi hitauit nom̄ meū a ꝑncipio
Et uidete q̄ fecerim ei ꝓpter maliciam populi mei iſrael. Et nunc quia
feciſtis omnia opa hec dicit dn̄s. Et locutus ſum ad uos mane conſur
gens: & loquens: & non audiuiſtis: & uocaui uos & non rn̄diſtis: fa
ciam domui huic: in qua inuocatum eſt nomen meum: & in qua uos
habetis fiduciā: & loco quem dedi uobiſ & pribus ueſtris ſicut feci ſy
lo: & ꝓiiciam uos a facie mea: ſicut ꝓieci omnes fratres ueſtros ſemen
effraim. Cum igitur omnis religio: atq; & omne religionis monaſte
rium dei domus eſt: omnes in eo hitantes: & ſuæ regulæ præcepta nō
ſeruantes a facie eiicient̄ imortalis dei. Quicquid ergo profeſſione ſu
mus: actione potius. q̄ noīe demonſtremus: ut nomē ſicut glorioſus
antiſtes Ambro. ait cōueniat actioni: & actio rn̄deat nomi: ne ſit no
men inane. Et ꝙ nō ſit deifica ꝓfeſſio: & illicita actio: ne ſit religioſus
amicus: & inreligioſus ꝓfeſſus: ne uel reſiſtens: uel repugnans: uel con
temptibiliſ quæ religiōis ſunt omittens cum ægyptiis peruulos iſrae
litici generis: hoc ē q hūilr ī religiōe deo famulāt̄ necare conet̄ ac īſup
cū herode naſcētē ꝑſequat̄ ſaluatorē: qui oīs eſt religionis cardo. Qui

autem regule partem cōtennunt:ptemq; seruant: parum accuratis at tendunt ad illud quod Aplus Iacobus inquit. Quicunq; totam legē seruauerit:offendat autem in uno:factus est omnium reus. Quid est factus est omnium reus:nisi qui legis transgressor factus est: quæ ex omnibus tanq̄ quiddam pfectum constat præceptis:Ideo Apls mox adiecit. Qui enim dixit non mechaberis:dixit & non occides. q̄ si nō mechaberis:occides autem:factus es transgressor lægis: quoniam nō ex uno præcepto tantum:sed ex omnibus lex ipsa conflatur. Itidem e nim est:si p foramen submergatur nauis:& si tota dissoluatur: quēad modum par est:si quispiam uno:aut pluribus intereat uulneribus.nē pe talibus apud inferos eueniet quod illi contigit monacho:qui cum indumento quodam ptim monachali:ptimq; seculari indutus in ad ulterio cōphenderetur:uir adultre ad eum dixit. Domine monache ex hac pte qua ueste indutus es monachali:ne excōmunicatus sim nō te tangam:sed ex hac qua indutus es seculari bene licet mihi te uulne rare:& sic ea ex pte miser monachus multis pfossis uulneribus extinc tus est. Eo pacto quocunq; ex peccato quis damnetur pculdubio dā natus est. Qui tandem uniuersa seruant præcepta:sine decore tamē ut pote minus pie:minus feruenter:minusq; deuote & attente illa cōplēt saluantur utiq;:sed p ignem. Nihil enim pfecto nisi expurgatissimū & nitore candens intrabit in gloriam. Si eni monache ieiunas fac qd̄ xp̄s adiecit:caput.f.tuū oleo unge misericordie. Si castus es: noli glo riari in castitate tua:ut ex te illam tibi uendices:& fragilem iudices:& detesteris fratrem:sed potius deo gratias habeas: agas:& pro uiribus referas:qui tibi munus dedit castitatis:& pro fratre ora:ut fortis fiat ī tentationibus:& donum recipiat continentie. Si es pauper exterius: noli diues esse interius:quid prodest rebus carere corporaliter & cupi dum insatiabilemq; esse mentaliter. Audi quid Saluator dicat. Beati pauperes spū. Illi nempe sunt spiritu pauperes:qui diuitiis etiam si af fluant:cor non apponunt. Si obediens es: fac ut tua obedientia de suo nihil habeat. Etenim quantum de se habere comperta est tantum a sua deficiet perfectione. Et demum si quod mandatum seruas: cu ius te ad mortem ducit transgressio:sic illud serua :ut de illius obser uandæ circumstantiæ non te ducant ad cremium. Ex his oībus illud

tantum hortari ualeo: ut quicunq; secundum regulā uiuere statuerūt & si non ad unguem (ut dicitur) totam custodire possunt: ab his tñ q̄ regulariter ꝓfessi sunt non discedant.

Commentum

Spūalis utiq; pulchritudinis dēt eē amator: qui salutifere legis desideraē eē obseruator. Quid est spūalis pulchritudo nisi uirtus animi? qd aūt uirtus nisi hītus mentis rōi cōsentaneus. Perinde Augus' in li. de spū & anima eam esse hītum mentis bñ institute definiuit. Mentē aūt bene institutā instar bñ instituti regni accipito: quod tunc bñ institutum eē censetur: si recte in eo cōsolatur: recte imperet: recteq; obediatur. Sic mens bñ instituta est: cum rō recte cōsulit: uoluntas recte imperat: & uires uoluntari subiecte bñ recteq; obediūt. Hec bona institutio q̄ maximū est aīæ firmamentū: ab ipsa efficitur uirtute. Nanq; uirtus ipa est: que rationem illuminat uoluntatem inflammat: & eam de uitiorum seruitute ad præclarum sublimat imperium: uirtus memoriā imbuit: imbutam conseruat: cōseruatam auget: auctam decorat: decoratam lætificat: letificatā ad summi dei imaginem: rerumq; omnium similitudines ducit: ductam irradiat: irradiatam ad iugem extollit contemplationem: contemplantē uero omnis obliuiōis facit expertem: expertemq; quoq; efficit capacē summi dei: & rectum domicilium eius: ut obeius in ea presentiam uere beata efficiatur. Quid plura? uirtus regnandi lex est: regentiū regula: regendorum norma: præsidentium sceptrum. iudicantium æquitas: pauperum tutela: oppessorum leuamē: domus gubernaculum: & oīs rei publice regimē. Pulchre igit' inquit Seneca: uirtus regna urbes ac ꝓuincias tempat: fert leges: colit amicitias: inter ꝓpinquos liberosq; dispen sat officia: mō arto fine circūdat' paupertatis: exilii orbitatis: non tamen minor est: si ex altiore fastigio ī ꝓuatū: ex regio ī hūilē subducit': ex publico & spatio iure ī āgustias domus l'āgli cohit: qm̄ ex ide fit pccoꝝ excidiū: & tā rc̄te acqrēde btitudis uia: ut ñ ueriti sint stoici ī ea fœlicitatē sancire: pinde marcus tullius cicero: illoꝝ disciplie defensor acerrimus ī pclaro suaꝝ padoxaꝝ libro ait: pcii q̄ti estinanda est

uirtus:quæ nec eripi:neq; subripi potest:neq; naufragio neq; incen
dio amittitur:neq; tempestatum neq; temporum ꝑturbatione muta
tur:qua præditi qui sunt:soli sunt diuites:soli enim possident res fru
ctuosas & sempiternales.Soliq; quod est ꝓprium diuitiarum contēti
sunt rebus suis:satq; esse putant quod est:nihil appetunt:nulla re īdi
gent:nihil sibi sentiunt deesse:nihil requirunt.Sicq; in ea omnis desi
derii statum locant.Nos autem multum inter uiam terminūq; distarē
dicimus.Non enim uiam qua germani Romam ueniunt quispiā rec
te assererat Romam esse.At enim ꝑ uirtutem ad summum bonū tāq̄
ꝑ gradus ascendimus.Summum autem bonum non est:quoniā hoc
incommutabile est.Illa uero deperdi uel saltē remitti pōt:hoc inreferi
bile ad aliud est.Illa uero ꝓpter hoc est.Rursus habentem uirtutē cō
tigit q̄nq; dormire:& nihil ꝓrsus agere.Et insuper in maximis malis
atq; aduersitatibus fortune positum esse.At uero qui fœlix est:qm̄ su
præmum possidet bonum.Ociosus esse non pōt:& omnis penitus ē
expers mali.Ideo de illis qui sic fœlices erunt:ueracissima inquit scri
ptura.Absterget deus omnem lachrimam ab oculis sanctorū: & iam
non erit amplius:neq; luctus neq; clamor:sed neq; ullus dolor.Et q̄q̄
uirtus ipm̄ supremum bonum(ut diximus)non sit:est tamen rectum
iter:& indeuium ad illud ꝑueniendi uehiculum.Est uestis qua induti
ad eius admittimur nuptias.Est pulchritudo:qua illud nostri capit᷑
amore.Est decor quo nos q̄ dulciter amplexat᷑.Est odor quo nos ad
se attrahit & copulat.Est dulcedo ꝑ quam illius gustamus suauitatē.
Est splendor:ī quo lux illa ineffabilis suam recognoscit similitudinē.
Est candidatus ornatus:quo nos ille qui est candor lucis æterne: spæ
culum sine macula dei maiestatis:& imago bonitatis illius nos insig
niuit.Est clipeus quo nos:Imperator ille cœlestis:de nostris fecit hos
tibus triumphare.Est insignium:quo dux ille inuictissimus nos suos
milites & ualidos pugnatores extitisse cognoscet.hos & alios uirtutis
effcūs ipe deus:q solus ē:q ē sūmū bonū uelut admirās:sc̄e ꝑ salomonē
aīe īqt:q̄ pulchra es amica mea:q̄ pulchra es.ocl'i tui colūbaꝝ:absq; eo
qđ intrīsecus latet.Capilli tui sicut greges capraꝝ:q̄ ascēderūt de mō
te galaad:dētes tui sicut greges tōsaꝝ:q̄ ascēderūt de lauacro. Omnes
gemellis fœtibus & sterilis nō ē īter eas.Sicut uicta coccinea labia tua

& eloquium tuum dulce. Sicut fragmen mali punici: ita genæ tuæ ab sq; eo q intrinsecus latet. Sicut turris Dauid collum tuum: quæ ædificata est cum propugnaculis. Mille clipei pendent ex ea: omnis armatura fortium. Duo ubera tua: sicut duo hinnuli capreæ gemelli: q pascuntur in liliis: donec aspiret dies: & inclinentur umbre. Vadã ad mõtem myrre: & ad collem turris. ppter quæ mox transigit: tota pulchra es amica mea: & macula nõ est i te. Et ut uirtutis beata & fœlix anima recipiat merita: eam ad se arcessit dicens. Veni de libano sponsa mæa Veni de libano. Veni coronaberis de capite amana: de uertice Sanir: & hermon: de cubilibus leonum: & de montibus pardorum. Sed illđ non est prætereundum: q sicut corporis pulchritudo: ita & animæ in duplici: scilicet qualitatis quãtitatisue proportione consistit. Non enim pulcher quis dicitur: si in magnitudine excessum uel defectum: patiatur: sed potius quidem monstrum. Neq; si communis est statur & membra habeat difformia. Quis enim illum appellabit pulchrum qui tricubitum habens corpus: cubitalem haberet nasum? Aut quis etiam si membra singula pporcionata habeat pulcher esset: si male coloratus esset. Etenim sicut alia membra maiora alia minora sint: oportet sic aliter illa: aliter uero hec colorata sint opus est: bñ igitur sensere philosophi: pulchritudinem in uarietate astruentes. Cõspiciamus picturas si totæ rubeæ: uel to te nigræ sunt: pulchræ non sunt. In hoc ĩeffabilis sapiã & potentia laudatur creatoris: q duo entia omnino similia non fecit. Nam si omnino & prorsus in omnibus & singulis similia essent duo profecto non essent. Sed in quibus iam proportionibus mentis consistit pulchritudo: uideamus: sacre litteræ beate uirginis pulchritudinem describentes eam rutilãtem ut auroram: pulchrã ut lunã: electam ut solem: & ut castrorum aciem ordinatam: terribilẽ dixerunt. Et rursus de seipsa inquit. Nigra sum sed formosa filia irlm Sed quid p rutilantẽ aurorã nisi prudentiã intelligimus? Nanq; sicut aurora fugat noctis tenebras: dieiq; lucem inducit: sic prudentia ignorãtie tenebras tollit: lucentisq; ueritatis claritatẽ tribuit. Spectat enim ad prudentẽ mala & bona scire: illa ut tanq̃ tenebras uitet: hec ut tãq̃ lucẽ psequatur. Quid per lunam nisi iusticia significat. Triphariam enim luna uariatur: primo quidem in sua est consistentia: quando .s.

tota lucet:tunc luua pulchra tuncq̧ perfecta est. Est & alius eius se hñ di modus:cum scilicet noua augetur.ẽ & postremus:cum uidelicet se nescẽs:decrescit:sic & iusticia in sua accepta consistentia totum quod dam est pfectissimum: et lucem suam ad singula effundens:quid tũc aliud eam esse diffinimus:nisi clarissimum totius orbis splendorem: quod suum est:quodq̧ singulis opus est tribuentem:Hic malis penã bonis præmium:deo latriam:excælsis perduliam:singulis beatis duli am tribuit. Hic iubet unum deum colere:prohibet iurare uana per ip sum:dies sanctificare festos demandat:Hic cõpellit filios uenerari pn tes:rapinas:furta:latrocinia:simonias:falsos testes:iniustos neces:iuf tasq̧ tallias punit. Hic leges condit:conditas seruare iubet. omne ho minum genus tutat:omni sexui:omniq̧ statui opportune occurrit: Nam hic superioribus obedientiam:inferioribus disciplinam:pibus æquitatem:omnibus deniq̧ unitatem fidemq̧ reddendam sanciuit: Hic inferis statuit cruciatus esse æternos:In limbi tenellos immisit te nebras:ad complendas pnias purgatoria loca distinxit. Hic initiatos animos purgatasq̧ mentes ad sempiterna cœli gaudia ducit. Conside ratur item iustitia ut solum augens:cum.s.bene agentibus ut de uirtu te in uirtutem proficiscantur præmia donat. Consideratur tandẽ:ut decrescens:cum uidelicet male operantes decrescere facit: quo sublatis præmiis condignas eis inferat pænas. Per solem q̃uis charitas cõiter i terpraetatur:quoniam sicut ille inter corpora omnia lucida primatũ tenet:ita & charitas omnium est regina uirtutum. nos autem non ab surde per ip̃m fortitudinem uolumus significari. Nam sicut in tota cœlesti machina:nullum tantæ efficientiæ astrum est sicut sol: ita ex omnibus uirtutibus nulla est quæ plures maioresq̧ hominibus do net triumphos:q̃ præclarissima fortitudinis uirtus. Hinc ut refert Ci cero apud ueteres cum de uirtute ageretur sola fortitudo uirtus puta batur. Et merito quidem quoniam quis cum prudentia: uel iusticia: uel temperantia:fide:spe:uel charitate ordiri uitam pdest:si fortis nõ est:si usq̧ ad finem perseuerantia:quæ pars est fortitudinis: armatus non extiterit:perinde omnia a fine merita appellanda esse phõꝝ prin ceps Aristoteles censuit. Veritas item ip̃a non qui inceperit:sed qui p seuerauerit usq̧ in finem iudicauit saluandum.

Per ordinatam castrorum aciem tempantiam ad expugnandā uitiorum cohortem intelligimus. Sicut enim castrorum acies bene disposita hostes debellat: sic per tampantiam: luxuria: gula: & omnis immoderatus appetitus: immoderataq; actio reprimitur atq; in rectitudinem dirigitur. Vnde & Tullius eam rōnis dñium in libidinem: & alios importunos motus esse dixit. Parens autem noster in libro de moribus ecclesiæ eam definiuit esse amorem sese deo integrum incorruptumq; seruantem: cuius officium est cōtennere omnes corporeas illecebras. In dialogo autem de libero arbitrio: arbitratus est tempantiam esse affectionem coercentem cohibentemq; appetitum ab his rebus quæ turpiter appetuntur. Nam ipa facit hominem abstinentem parcum: sobrium: moderatum: pudicum: tacitum: & uerecundum: bene igitur Prosper in libro de uita contemplatiua dicit. Temperantia si in animo habitat: libidines frenat: affectus temperat: desideria sancta multiplicat: uitiosa castigat: omnia intra nos confusa ordinat: cogitationes prauas remouet: sanctas inserit: ignem libidinose uoluptatis extinguit: mentem placita tranquillitate componit: & rōem semp ab omni tempestate uitiorum defendit. Ex his ergo satis constat quo pacto per illa quatuor beatæ uirgini tributa: quatuor fontes significantur honestatis. Nunc quid p illa quæ sequunt intelligere debeamus: uidendum est. Etenim per hoc ꝙ ait. Nigra sum non solum eius insinuatur humilitas: sed eam fide præditam esse notificatur. Sed mirabilis forte uidebitur expositio: ut per nigredinem interpretemur fidem cum hec lucis: illa uero tenebre uim obtineat: tñ si qs nigredis interius scruter ꝓprietatē: congrue in alma dei genitricæ: p eam intelligit fidem: non qm fides obscurā & enigmaricam dat de rebus noticiā: sed qm ex oibus coloribus nullus est: q magis cōgreget uisum q̄ nigredo hinc nature indagatores eā colorē cōgregatiuū uisus definierunt. In oi enim colorꝫ aspectu uisiones dispgunt & alliciunt oculi. In nigredinis aūt intuitu etiā si disperse sint cōgregantur: & oculi intuentium roborant. Quid p hoc intelligimus nisi fideles qꝗ uisiones: & de duplici xpi natura notiones: q̄ passionis tpe ab Aploꝝ & alioꝝ oim pierūt mētibus: i solius btē uirgis aīa unite cōgregate cōseruateq; extiterīt & adeo qdē ut in ea sola tūc de xp̄o remāserit fides. Per hoc qđ adiecit

sed formasa:qua tantopere freta erat:spem ipsam insinuauit. Non eni p formositatem coloris species est accipienda:cum ipsa nigrã & fuscã: se diceret:qn potius ipsa pceriras:qua quis tam uultum q̃ faciem eleua ram habet ad superos. At enim hec est spei sancte imago. Perinde bea tus Greg. in pclarissimo moralium libro inquit:spes in æternitatem aĩmũ dirigit. Per id quod tandem transegit:filia hierusalẽ charitas de monstratur. Quid enim irlm:nisi pacis interpretat̃ uisio. Sed que uir tus pacis est auctrix:nisi charitas? Nam cum pax ut Augus. ait:securi tas sit mentis:tranquillitas aĩ:simplicitas cordis:uinculum amoris:si multates tollens:bella cõpescens:iras cõprimens:supbos calcans: hũi les amans:discordes sedans:inimicosq; cõcordans. & hec charitas gig nat:iure fit:ut p filiam hirlm charitas denotet̃. His omnibus & ĩ gra du quidem excellentissimo btã uirgo refulsit. Et ideo ad eam maxĩe dicit altissimus. Tota pulchra es amica mea:q. s. oĩbus sit uirtutibus ornata:& nulla macula est in te:quia nullo fuit peccato labefacta ta ne q; alicui peccatorum generi obnoxia. Subinde ad cæteras aĩas hoc idẽ dicit:quas his uirtutibus pditas:& ab oĩbus intuetur peccatis mũda tas. Et ut redeamus unde digressi sumus:quid est aĩæ pulchritudo ni si harum omnium uirtutum pedissecarũq; suarum splendidum orna mentum? Etenim sicut humanum corpus:unum quoddã totũ consi deramus:cuius mẽbra pncipalia sunt:cor:cerebrum:& epar: in qbus spũs uitæ pncipalr̃ consistit. Et alia utpote oculi:aures:pes:manus:uẽ ter:& cætera his ministrantia:quæ a prioribus depẽdent:& ad illa re ducuntur. Ita uirtutem totũ quendã aĩæ ornatũ cõtemplamur: cuius cor charitatẽ:cuius cerebrũ spem:cuius epar fidẽ designamus: qm̃ ab his potissimum rõnalis aĩæ immortalis uita pficiscit̃. Prudentia uero iusticia:fortitudo:tpantia:& harum filiæ illis famulat̃. Et sibiipsis ita oẽs mutuo inherẽt:ut q una caruerit oĩbus careat:& q unam hẽt om nibus ut inquit Bern. hẽat. Nõ enĩ prudencia pfecta:si iusta:fortis: tẽ perata:fidelis:sperans:& charitate prædita non est:neq; iusticia uera ẽ quæ iprudens est:quæ fortis non ẽ:quæ tpantie:fidei: spei:& charita tis exps est. Neq; charitas uera est:quæ iniusta intemperata:iprudẽs: & in oĩ fortuna frangibilis est:quæ uel cum fide & spe non est:uel eis non succedit. Et iccirco ornatus iste per uestẽ xpi incõsutilem merito

significatur. Et ecce quantitatis & qualitatis proportio ad uerã aĩ pul chritudinem opportunam: qm̃ omnes & imperfecto gradu singłe re quiruntur uirtutes: tunc quippe adeo erit excellens: ut nulla cum ea: possit creata pulchr. tu do conferri. Per pulchre igitur ait Seneca ad lu cillum. Si animum boni uiri nobis liceret aspicere: o q̃ pulchram faci em: q̃ magnifico placitoq; splendor fulgẽtem p uirtutem. s. ornatum uideremus. Ista inquã o frẽs mei: ista uidelicet uirtus debet eẽ sacerdo tum pulchritudo: monachorum ornatus: heremitaꝝ specimen: prælatorum apparatus: pontificum uestis: & omnis rõnalis spũs decor. q; si prædictus & decoratus extiterit animus: aut saltem hunc adamauerit: cõcupiueritq; ornatum: ad summi dei: tantiq; nostri pceptoris exeqn da mandata: fiet absq; dubio propensior. Oppugnaret enim ut qs uir tute adamaret & ab obedientia: & obseruantia: que pcellentissima uir tus est discederet mandatoꝝ. Recte igitur parens noster ait: donet de us ut obseruetis hec omnia tanq̃ spiritualis pulchritudinis hoc ẽmẽ tis uirtutis amatores.

Commentum Ambrosii: super uerbo & bono xp̃i odore: de bona cõ uersatione fragrantes.

Onus xp̃i odor: bona fama est. Et quidem recte bõa fama odor dicitur: qm̃ sicut ex cinamomo: balsamo: & aliis preci osis & aromaticis rebus odor: sic bona fama a scĩs homiuũ operibus emanat: iuxta illud bti grego. fama a bono opere uires acci pit: ꝓpterea de sancta scribitur Iudith ꝗ erat in oĩbus famosissima: qm̃ timebat dominum ualde: rursus ceu bonus odor ꝑ ꝑuas rẽ a q̃ ꝓ ficiscitur idicat: ita bona in xp̃o fama apud eos xp̃m denuntiat qui sic redolent. Perinde gloriosi apli ꝓpter sancta eorum opera: sicut uas e lectionis ad corinthios scribit: dicebant xp̃i bonus odor sumus. Præ terea bonus odor miruminmodum recreat & reficit: unũ ad sui pomi olfactum Aristoteles ad dies plures uitam suam prorogauit: Iudẽ bo na efficit fama. Perinde sapiens dixit bona fama im̃pinguat ossa cum scilicet ad eorum interiora peruenerit. Et rursus uariis odoribus dele ctatur cor: iõ bñ scũs inquit grego. Quẽ me uidere nõ licet eius bona

me pascit opinio. Amplius bonus odor q̄q̄ regulariter: & sui natura: uim habeat proficiendi: secundnm tamen recipientium dispositionē: ut ab ipsa docemur expiētia: cōtigit ut alteri ātidotū: alteri mortifer: quoddam sit: sic si bonā famam sanctorum: boni audiunt: eis salutifera ē si uero mali pernicies: perinde cum apostolus diceret: Christi bonus odor sumus deo: mox adiecit in his qui salui fiunt: & in his qui pereunt. aliis quidem odor mortis in mortem. aliis autem odor uite in uitam. Bonus item odor ex rei odorabilis concussione fragrat: eo pacto bona fama ex huius mundi flagellis qua reuerberans exultat. Inde in canticis canticorum ait Salomon. Perfla ortum meum: & fluent aromata illius. Sed quid per ortum nisi conscientiam intelligimus: quā cum perflant & pulsant huius mundi procelle: constantie: patientiæ: cæterarumq; uirtutum emittit & undiq; effundit odorem. Bōus quoq; odor uim magnam habet attrahendi. Vnde in cantica scriptum est Curremus in odorem unguentorum tuorum. Perinde qui de natura libus scripserunt historiis: dicunt: q; ob eius suauem odorem panthe ram cætere sequuntur beluæ. Cæte etiam inquiunt flatus odore alios ad se trahit pisces. Carnium etiam odores tam uultures q̄ cancros a remotissimis trahunt regionibus. Hanc etiam uim bona fama mirumī modum optinet. Nam quid reginam Sabbam a finibus terre aduidēdam Salomonis sapientiam traxit? Eius bona fama. Quid beatū Antonium ad uisendnm Paulum primum heremi cultorem induxit? q̄ sibi desuper reuelata fuit præclara fama. Quid beatum Augustinum ire ad Sanctum Simplicianum: a quo postmodum in uita instructus heremitica mouit? profecto bona eius fama. audiuerat enim q; a iuuētute sua deuotissime deo uixerat: & uere sic erat. Magnum igitur bōe fame tractum Hieronymus admirans ad Paulinū de Titiliuio inquit Abultimis Hispaniarum Galliarumq; finibus quosdam uenisse nobiles legimus: & quos ad contemplationem sui Roma nō traxerat: unius hominis fama perduxit. Habuit illa ætas inauditum omnibus sæculis: celebrandumq; miraculum: ut urbem tanti ingressi: aliud extra urbem quererent. Sed quid ueteres cōmemoramus? Nos hisce oculis nostris perspeximus: ad suarum reliquiarum arcam: Diuum Nicoaū Tollentinatē: ob clarissime sanctitatis sue famam ab omnibus q̄tuor

anglis terre: orientali scilicet occidentali. Australi.atq; meridionali plaga maximam gentium simul duxisse cateruam

Non minoris arbitramur admiratonis: diui Clementis urbeuetali famá tanti extisse: ut opus fuerat domos plurimas demoliri: ut patés esset aditus incredibili populi multitudini: q̃ ad eius corpus conflue bat uenerandũ. Quis non deniq; stupeat: q̄ eum sanctissime matris nostre monicæ ab ostiis tyberinis. per Martinum quintuũ pontificẽ maximum ad urbem corpus transferereť edicto silentio ne tumultus fieret: tanta facta est non solum per totam Romam: uerum etiam per omnes circumadiacentes regiones cõmotio: ut uidetetur in omnium ac singulorum auribus aclamasse preconem: quatenus accurrerent: uo litarentq; ad tanti doctoris martiris reliquias uenerandas Etsic in eũ quem tantopere euitare studuerant incredibilis populi frequentiæ tu multum et p̃suram inciderũt: et eo quidem usq;: ut uix aditus patere reliquiarũ latoribus posset. confluebãt undiq; utriusq; sexus caterue confluebat incredibilis languẽtium multitudo. clerus omnis conco mitabatur sanctas reliquias: Alii ex deuotione flebant. alii sanitatem recipientes deo gratias referebant. Alii decantabant gloriæ melos: po pulus uero omnis iubilabat. et sic tota letante Roma: sacro gaudente collegio innumeris in omnium egritudinum generibus sanatis infir mis p̄ diuam monicam magnificatus est facer Augustini ordo quid plura? bonus christi odor bona uiri sancti fama est quoniam sicut odores resoluendorum humorum proprietaté habent: sic bona fama bonas ꝓximorum mentes indeuotioné liquefacit. testis est. Rachuel q̃ ut in thobie libro legimus audita senioris Tobiæ bonitate: et eius filium uidelicet Tobiam iuniocé intuens irruit in eum: et ipsum am plexans: et cum lacrimis deosculans dixit. benedictio sit tibi fili mi quia boni et optimi uiri filius es: cum igitur tot tantasq; habeat cum odore fama conuenientias congrue per illum hanc intelligendã esse transigimus: quæ quantum magnifacienda quantumq; defendẽda sic constat quidem ex eo: q̄ saluator noster nunc crudelem illum appel lat: nunc maledicit qui negligit suam famam. Et merito quidem: q̃m fama non solum proficit aliis dum uiuit homo: sicut doctrina oris: sed etiam longe post obitum: quia durat perinde sapiens ait: bonum

nomen permanebit in æuo. Et insuper: quia melius est bonum nomẽ ut psalmista inquit: q̃ diuitiæ multæ: cuius rationem in libro de rẽmediis utriusq; fortune perspexit Seneca: quoniam bona opinio hoĩum tutior est pecunia. Sed illud sane est aduertendum q interdum ex malo: cum scilicet laudatur homo in desideriis suis: & iniquus benedicitᷣ Iterdum de rebus & negociis secularibus: utpote cum de potentia: sapientia: & diuitiis quis laudatur. Interdum de bonis operibus: sed in malum utq; finem: cum uidelicet ob mũdi gloriam cupit laudari: Interdum ex bonis: boni finis gratia factis oritur fama: hec solum postrema bona est: & bonus xp̃i odor dicitur: & de hac uir scũs duntaxat intelligit cum dicit de bono xp̃i odore: de bona conuersatione fragrãtes: ac si patenter assereret: donet uobis deus: ut fragrãtes bono odore bona fama: de conuersatione: hoc ex bonis operibus: xp̃i scilicet gratia & non ob alium finem exorta: quoniam qui gloriatur in domino debet gloriari: diuino comite auxilio: uestraq; micante uirtute. Hec omnia quæ scripsimus & mandauimus obseruetis.

Commentum Ambrosii. Super uerbo non sicut serui sub lege: sed sicut liberi sub gratia constituti.

Lli profecto sunt serui sub lege: qui coacte timoreq; pænæ a lege illatæ: legis exequuntᷣ mandata. Illi sũt sub gr̃a liberi cõstituti: qui amore libereq; salutifera adimplent præcepta. Lex enĩ uetus in seruitutem redigebat: gratia quæ est lex xp̃i: nos libertati donauit Illa pollicebatur temporalia· hec largitᷣ æterna. Illius obseruatoribus omnia contingebãt in figura: Istius cultoris nudã expeditãq; sequuntur ueritatem: per illã serui eramus: per hanc liberi & filii facti sumus dei: quoniam dedit cœlestis pater filio suo Iesu christo potestatẽ: omnes eos filios dei facere. qui eum in mundum uenientem p indubitatam reciperent fidem. placet quippe deo timor noster: quoniam foras expellit peccatum: & initium est sapientiæ. Sed eum magis delectat amor: quoniam per ip̃m iocunde uoluntarieq; sacrificamus ei. At enĩ non ex necessitate aut ex tristicia seruiendum aut sacrificandum ẽ: qm̃ hylarem datorem diligit deus. Perinde preceptor noster suã claudens

orationem ait donet deus:ut obferuetis hec omnia:nō ſicut ſerui ſub lege:qui timore operantur pene:ſed ſicut liberi ſub gratia conſtituti: quia libera iocundaq̧ obediunt uoluntate. Ad hoc Sanctus Dauid eius filium Salomonem ceu in libro paralypemon ſcriptum eſt indu cere ſatagebat dicens. Tu uero Salomon fili mi ſcito dn̄m patris tui: & ſerue ei corde perfecto & animo uolenti. Ad hoc iudei qui erant hi eroſolimis fratres qui erant per egyptum inducere nitebantur dicētes in libro machabeorum. Det uobis cor omnibus ut colatis eum: & fa ciatis eius uoluntatem corde magno:& animo uolenti. Et Apoſtolus Paulus iubet aſianis:ut obediant dominis carnalibus in timore:& tre more in ſimplicitate cordis ſicut Chriſto:non ad oculum ſeruientes: quaſi hominibus placentes:ſed ut ſerui Chriſti facientes uoluntatem dei ex animo:cum bona uoluntate:hoc eſt non coacte:ſed libere atq̧ letanter. Tum quia ſeruitia coacta deo non placent. Tum quia mlto facilius ea:quæ uoluntarie facimus adimplemus. Hinc a Philoſopho dictum eſt. Volenti nihil eſt difficile. Nam cum uoluntas primatum teneat in anima.cæteris imperat uiribus:Inde fit ut ſi ipa prompta ſit mox aliæ obediunt potentiæ neceſſe eſt. Tum quoniam nil ita terret dæmones:ſicut mentis in deo leticia. Hinc beatus dicebat Antonius. Vnica ratio nincendi inimicum:eſt lætitia ſpiritualis. Tum quia hy laritas deo ſeruiendi non ſolum tolerabiliores facit labores:ſed maxi mum eſt incitamentum: ut alii ad bene beateq̧ faciendum conuertan tur. Profecto & ſi neſciamus utrum odio uel amore digni ſumus:ſig num tamen maximum ad hoc diſcernendum id eſſe arbitror: ut quiſ piam deo gratus ſit:ut non ſegnis:ſed ſolicitus:non meſtus:ſed iocū dus:non inuitus:ſed uoluntarius:non contractus.ſed cōtinuus ī deo exiſtat ſeruitio. Perinde Saul pſallentium choro ſe iungebat. Perinde ſanctus dauid in tipano & choro:in cordis & organo:& in cymbalis bene ſonantibus laudare dominum de cælis iuſſit. Perinde etiam eccle ſia cantores ſtatuit:ut orantes iocundum haberent animum: iocūdas decoraſq̧ altiſſimo funderent laudationes. Dicente pſalmiſta præcini te domino in confeſſione:pſallite deo noſtro in cythara. Tum deniq̧ quoniam confert libera & iocunda uoluntas in agendo toti homini robur:quod experiens Salomon dixit. Animus gaudens ætatem flo

ridam facit:spiritus tristis desiccat ossa. Itaq; cum deo ultro & læto ai
mo oblatum seruitium tam utile tanq̄ præstans sit. Vnde uir sanctus
ait. Donet deus ut obseruetis hæc omnia: non sicut serui qui quod fa
ciunt ex quadam coactione: & animi angustia faciunt: sed sicut liberi
ea scilicet libertate: qua nos xp̄s liberauit: qui quod agūt libere & uo
luntarie agunt. Ex quibus q̄ clare patet Diui nostri parentis sex conti
nere orationem. Imprimis enim ut sua seruentur mandata: quod in
uerbo obseruetis insinuauit. Subinde quoniam ad id nobis potentes
non sumus: a deo petiit nobis impendi auxilium: quod in uerbo do
net deus notificauit. Tertio manifestauit ad quæ sumus specialiter as
tricti: quod p demonstratiuū: hec quæ scilicet in hac cōtinentur regu
la annūit intelligendum. Quarto docuit qualiter ista obseruāda sint
accipienda: qm̄ integræ quod per demonstratiuū omnia nobis uolu
it innotescere. Quinto ostendit quorsum seruanda sint: quoniam ob
duplicem finem proprium scilicet: & cōmunem proprium quidem in
tellexit: cum dixit tanq̄ spūalis pulchritudinis amatores. Cōmune cū
adiecit: & bono xp̄i odore de bona conuersatione fragrantes. Nam cō
scia: quam spūalis exornat pulchritudo propter nos est: fama p quam
bonus odor interp̄tatur proximi gratia est. Postremo obseruandorū
p̄cedtorū manifestauit formam: p id quod ultimo subdit. Non sicut
serui sub lege: sed sicut liberi sub gratia constituti: ac si diceret non co
acte: sed sponte: non tristi sed hylari: iocundoq; animo sunt hec omīa
seruanda. Qui enim inuite & cum mentis tristicia religionis exequū
tur mandata minime a dæmonibus distant. Qui ut euangelista lucas
testatur ad iussum xp̄i exeuntes clamabant. Nō a fatuis quorum pre
cordia sunt quasi rota carri. Non a Simone Cireneo: qui licet crucem
domini portaret: meruit autem nihil: quoniam angariatus illam tulit
Non a Iuda Scarioth: qui cum de tam sacro esset collegio suum tradi
dit Saluatorem. Non a militibus Pilati: qui Cristo in æscam fel: & in
potu dederunt acetum. Non a malis Rusticis: qui cum sui domini
odio cuncta operantur: Caueamus nos fratres his similes fieri:
Caueamus Fratres in religione Taliter Deo seruire: Sed similes si
mus Angelis Dei: Et omnium beatorum contionibus: Qui in ue
ritate eius seruientes maiestati: Lætantur. Gaudent: Iocundantur:

ſpallunt atq; iubilant.

Textus Auguſtinuſ

Tautem uos in libello hoc tanq̃ in ſpeculo poſſitis inſpicere: ne ꝑ obliuionem aliquid negligatur ſemel in ſeptimana uobis legatur. Et ubi uos inueneritis ea quæ ſcripta ſunt facientes agite gratias domino bonorum omninm largitori. Vbi autẽ ſibi quicunq; ueſtrum uiderit aliquid de eſſe: doleat de præterito: Caueat de futuro orans: ut ei debitum dimittatur & in tẽtationem non inducatur Amen.

Commentum Ambroſius

Ibellus iſte merito dicitur ſpeculum: tum quoniam ſicut ĩ ſpeculo nos quales corporaliter ſumus intuemur: ſic qualr̃ ſpiritualiter uiuimus per canones iſtos dignoſcimus: tum quoniam ſicut cum ſpeculo quæ ad corporalem ſpectant pulchritudinem componimus: ſic quecunq; ad mentis pertinent ornamentũ: cũ libri huius obſeruantia in anima aggregamus: tũ qm̃ ſicut ſpeculũ ex plumbo & uitro conſtat: ita ſpiritualis hominis uita ex duobus conflata: ex humilitate per plumbum: & ex utriuſq; hominis integritate: per uitrum ſignificata: per libellum hunc deſcribitur: tum deniq; qm̃ quæcunq; in duabus aliis regulis: & in ſermõe de margaritis ſparſim ediderat in unum: hoc in libello redacta tamq̃ in ſpeculo poſſumus intueri: quem quidem inſpicere ſepenumero debemus. Etenim inſpectio iſta: quanto fiet crebrior: tanto utiq; erit utilior: econtra quãto rarior tanto periculoſior. Namq; recti itineris contemptus in multa pericula labi facit uiatores. At uero religioſorum rectiſſimum iter regula eſt: Quam ob rem conari ſummo ſtudio debent ab ip̃a non deuiare. Nec ip̃am quouiſmodo negligere: quod faciunt ſane ſi deũ timent Ideo ſapiens ait. Qui timet deum nihil negligit: ſi eis non exigua eſt proprie animæ cura. Propterea inquit Apoſtolus. Si omnis ꝑuaricatio & iobĩa iuſtã accipit mercedẽ retributõis: quõ nos effugiemus ſi

tantam neglexerimus salutem:quæ scilicet sanctam consequitur reli gionem. Si eos rerum mundanarum non distrahunt negocia. Diffici le enim est immo & impossibile:ut quis solicitus sit anime sue & mū do. Crebro igitur legenda est hec regula. Sed ut modum præfigeret: a quo nulla tergiuersione se quispiam possit excusare:semel saltem in septimana iussit eam a nobis legi. Primo ne per obliuionem aliquid negligatur:q quod quidem insinuat:q a memoria excidere non dēt. quod ad salutem ptinet animarum. Dedit enim nobis deus memori am:quam phi thesaurum appellant imaginem:ut non uana non car nalia:non cætera qui ad pniciem ducunt: sed:bona:iusta: laudabilia & salutifera in ea cū propheta quæ dixit. Memorabor iusticiæ tue so lius:recōdamus:ac si diceret:nec uanum:nec turpe:nec detestabile qp piam in mea obtineo memoria: sed solum quæ ad tuam spectāt ius ticiam domine. Et ideo beatum esse illum in psalmo dicit:qui in lege dei meditabitur die ac nocte. Et de se iquit. Lex tua domine tota die meditatio mea est. Et rursus inquit in corde meo abscōdi eloquia tua ut non peccem tibi:quid enim est in corde abscōdere eloquia dei:nī si memorie diuine legis retinere mandata:qtūs sic seruentur:ut cōtra eius non peccetur maiestatem. Perinde etiam Salomon ait. Fili liga le gem meam in digitis tuis:& scribe illā in tabulis cordis tui. Et ī deu tronomio dixit deus ad israel. Erunt uerba hec quæ præcipio tibi ho die in corde tuo:& narrabis ea filiis tuis:& meditaberis sedens in do mo:& ambulans in itinere:dormiens atq; consurgens:& ligabis ea q̄ si signum in manu tua:eruntq; & non mouebūtur:ante oculos tuos scribesq; in limine & postibus domus tue. Et a sapiente etiā dictū ē:q̄ precepit tibi deus:cogita illa semper. Sed quæ uiri sancti præcipiunt deus præcipit qui per eos loquitur. Igitur uerus & bonus religiosus: suæ regule præcepta ante oculos semper habere:& de illorū obseruan tia semper cogitare debet. Perinde diui ac uiri bti:Bernardus & Nico laus Tollentinas reducentes sibi ad memoriam suæ regulæ professio nem sepissime apud se dicebāt. Memēto ad quid uenisti. hinc & idem btūs Nicolaus pro sue obseruātiæ gloria ī manu libꝝ gestat. ubi scri ptū ē. pcepta patris mei Augustini seruaui:ac si diceret:iccirco solē ge ro:& sicut sol fulgeo:& glīa mea apđ altissimū magna ē qm̄ prīs mei

præceptoris mei : ducis mei:& capitis mei:Aurelii Auguſtini adim pleui mandata.O fratres mei:ſi pellices ut placeant amatori bus nunq̃ ſui obliuiſcuntur ornamenti.Si Pharaſei:& Saraboyte ſub prætextu magnæ obſeruantiæ in protenſis fimbriis alligatas ſpinas calcaneum lacerantes:incedentes nunq̃ relinquebant.Si ut uidemus multa ulcæ ra ſpõte iugiter nutriuit: ut ſub dei nomine lucra faciant.ſi milites ut prædentur Mercatores ut locupletentur:indefeſſi ſemper uagãtur:Et eorum nunquam obliuiſcuntur obiectu:quid nos deo uero: & patri noſtro Auguſtino ſeruientes facere debemus:quantum laborare quã tumq; inſudare debemus:Quam crebriores & continuas curas pro re gulæ obſeruantia ferre debemus:quantum etiam totis uiribus ſtude re:ut a noſtris mentibus in omni noſtra actione obiectum illud bea tificum glorioſiſſimum atq; excellentiſſimum quod ſummum bonũ eſt nunquã diſcedat:Porro tres ſunt potiſſime Sathane uirtutes:qui bus de miſellis animabus crebros reportat triumphos.Obliuio:neg ligentia:& concupiſcentia.Ex obliuione:negligentia:ex negligentia: concupiſcentia:ex concupiſcentia ruina & præcipitium oritur anima rum.Eam ob rem bene parens noſter iquit:ut ſemel ſcilicet ad minus in ſeptimana hec regula nobis legatur:ne per obliuionem aliquid ne gligatur.Omnes ergo qui ueram uitam ducunt rligioſam:ſic omnes ſuas potentias ab illicitis retrahant:ſicq; ad uirtutes impellant:ut ſi e tiam dormiant non niſi Chriſtum:& quæ Chriſti ſunt cogitant:Ne per obliuionem precepta ipſa tranſgrediantur:ac deinde tranſgreſſiõe facta iuste damnentur.Propterea iudei ita legem domini lectitabant ut quater in die quaterq; in nocte legerent in uolumine legis . Phari ſei:tum in fronte:tum in brachio decalogum deferebant ſcriptum:ut ſemper memores eſſent mandatorum dei.Deus item ſicut in deutero nomio ſcribitur:precæpit Regi iudeorum:q; poſtquam ſederit in ſo lio regni ſui:deſcriberet ſibi deuteronomium legis huius in uolumie accipiens exemplar a ſacerdotibus leuiticæ tribus:& haberet ſecum:le geretq; illud omnibus diebus uite ſuæ: ut diſceret timere dominum deum ſuum:& cuſtodire uerba & cerimonias eius:q̃ i lege pcepta ſũt pceptor etiã nr̃ ñ ob aliã cãm i ſuponbus mandauit:ut ſingul diebus codices certa hora peterẽt:& diuus hiero.ð mõachi mãibus ñ excidere

psalterium iussit. Nec mirum si in præceptis: regulis: statutis & oibus dinis scripturis legēdis tāta adhibenda sit solicitudo: qm nra mēoria: sicut crebro experimur: & ueteri phõrū dicitur puerbio: in nostra mi nime est ptāte: ideo comptum ac demandatum est: ut obseruandarū rerum crebro fiat repetitio: & in scriptis quæ uetustissimaꝝ reꝝ sunt memoria redigantur. Hinc tabelliones: hinc scribe: hinc lambicores: contractus: libros: codices: tabellas imaginesq; tamq̄ perpetua condi derunt monimenta. Sed qm̄ nonnulli ad legendam regulam p seipsos pigri sunt: bene præceptor noster ait. uobis legatur. s. ab aliis: ut nul lum excusationis capiatis uelamen: quod uel in cōmuni capitulo: uel in cōmuni refectione: qm̄ plures conueniunt congruentissime fit. Sed ne lectionis fastidium generet mediocritatem tenens: semel in septia na iussit legendam. Sed quid de quibusdam dicemus fribus: qui in re ligione ad senectam deuenerunt: & nullam de regula habent noticiā: quo pacto quæ ignorant seruare pñt. Et si regulam non obseruāt: ad quid religionis nomen habent: ad quid habitum deferunt? Nõne sā ctius in sæculo uixissent: q̄ sic in religione deū: & pfessionem suam in maximum anime cōtempsissent præiudicium.

Ambrosius probat ex dictis hanc regulam tam hæremitanis q̄ cano nicis Augustinum dedisse.

T quanq̄ multis multiplicibusq; tum summorum uirorū auctoritatibus: tum rationibus possit demonstrari: hos sa cros canones non solum clericis quos ad rectam uiuendi se mitam in episcopatu reduxit. Verumetiam nobis suis fratribus hære mitanis: quos anteą instituerat Diuum parentum nostrum Augusti num conscripsisse: ex eo tamen ꝙ libellum hunc speculum appellauit itidem euidentissime constat. Nam in eo sermone: quem de tribus ge neribus monachorum inscripsit: clarissime astruit suos hæremitanos hāc regulam diligentissime obseruitasse. unde in calice sermonis præ fati ad eos hoc pacto inquit. Ad hanc congregationem scilicet hære mitanorum. Ego uos elegi: Non me uos: elegistis. Ecce postquam episcopus factus sum: Vitalem: Nicolaum: Stephanum: Dorotheū

Paulum Iacobū & Cyrillum frequēter rogaui:ut me solū in ępatu nō dimitterēt qa licet eps eēm:non credebam tñ paupertatem despicere: Sed cum Abraam Ysac & Iacob:inter diuitias uiuere:aut ueram paupertatem seruare optabam:ut e numero essem eorum:de quibus dicit Apls.Tanq̄ nihil habentes & omnia possidentes:hos ergo frequenter rogaui:ut uenirent:non ut essent rebelles heremi:sed solitarie etiā uiuentes in ciuitate:habitarī etiam possumus in placito sancto.Sed ecce noluerunt uenire tamquā de se ipsis nmentes ne a sæculo caperent. Noluerunt uenire:quare noluerunt uenire:non quia non digni: sed quia non solum pauperes esse uoluerunt:sed etiam supra id quod in speculo nostro edidimus facere uoluerunt:de quo nunc summū gaudium habere debemus:quia facere uoluerunt:quæ mihi & deo promiserunt.Ecce q̄ aperte hāc regulam quam uocat speculum asserit a suis heremitanis ad unguem non solum obseruatam extitisse: uerumetiā eos super illam artiorem duxisse uitā.Sed forte quidē ueritatis aduersarii dicerent.Concedimus sane heremitanos habere & obseruare Augustini regulam:sed Augustinū illis eam dedisse nō concedimus.Ita profecto insulsi isti non loquerentur:siquidem quæ sequuntur sapperent & intelligerent.De quo dicant mihi qui ueritatem tuam apertam oppugnant.Diuus Augustinus dicit summum se habere gaudium:Non enim alieno opus est interprete:Ipse enim seipm interpretatur cum subdit.Quia facere uoluerunt quæ mihi & deo promiserunt Sibi inquit uiuenti:& non alteri uicem eius gerenti dicit.Sed qd ei ꝑmiserunt?Regulam scilicet hanc quam speculum uocat obseruarī.sed quo pacto ei in persona promisissent:si illam in persona ipe non dedisset?Hoc etiam in sermone de cæna domini euidenter innuit cum dicit.Ideo frēs:ut ego plenius ualeam uobiscum corrigi & doceri: relinquere uolui presbyteros meos:quorum uita apostolica uestra & eorum una est.Cum hec dixit ad fratres suos sermonem direxit: ceu per seriem textus sermonis liquidum est.At uero si una est utrorūq; Apostolica uita per eum data.utrorumq; una sit regula necesse est. Non enim hæc regula aliam quam apostolicam (ceu in eius testatur exordio) uitam continet. Sed ut omnis cauillandi tollatur occasio. Et nemo per rerum ab Augustino gestarum ignorantiam

labatur in errorē:sane intelligendum arbitror:Sanctum Augustinū quorundam:utpote heremitarū & clericorū suorū:quorū alios antequā Eps crearet̃:alios postq̄ eps factus est instituit curā hūisse peculialem Aliorū aūt xpianorū saluatoris iussu:qui ei postq̄ in epatu pfectus eua sit:sicut diuus Prosper memīt tanq̄ peregrinus aperuit uniuersalē cu ram accepisse.Et eo mō duos edidit libros:quorū utrūq: appllauit spe culum:q̄q̄ illud vl'e:hoc uero pticulare nūcupauerit.Alterū utpote re gulam istam peculialibus suis heremitanis & canonicis: alterū in quo uniuersa legis congessit mandata inspiciendum legendū obseruandū q: oibus utriusq: sexus fidelibus & direxit & iussit:hanc iccirco posui mus ptitionē:ne tante ueritatis subsamnatores Augu.uerba cū de spe culo ad suos frēs loquitur:ad vl'e referant speculū.Nā quæ in cōi iubē tur speculo soli deo:q̄ aūt in hoc pticulari deo & btō Augus.seruāda pmittunt̃& hec pmissio psessio est regularis:quā Augus. in ante alle gato pretendit sermone.

Ambrosius sup uerbo ubi inueneritis quæ scripta sunt:facientes agi te gratias dño bonorum oīm largitori.

Ecunda ratio quare frequenter regulam legere dēmus ē: ut cū inueniremus q̄ scripta sunt facientes ñ nobis tribuamus sed agere dēmus bonorū oīm largitori:q nobis gratiā q̄ in ea scripta sunt faciendi donauit.Magnum quippe & detestabile uitiū in oī genere munerū est ingratitudo:sed in donis spiritalibus oīno ex ecrabile & fugiendū:pptera phōs:q se eorū industria arbitrabantur: uirtutes fuisse adeptos in encheridion refellit Augu.cum uirtutē con tra eorum definiuūs errorem dicens.Virtus est qualitas mentis quam deus in nobis:sine nobis operatur:pp terea iudicati sunt:& euanuerūt in cogitationibus suis pharisei:quoniam deum non glorificauerunt: nec gratias pro acceptis retulerunt.Propterea Apl's Paulus contentio sum inflatum ingratumq: corinthiorum genus obiurgatur dicēs.qd habes quod non accepisti: si autem accepisti:quid gloriaris:quasi nō acceperis?Propterea sicut fulgor e cœlo cecidit sathan: quoniā p sus cepta cælsitudine factori suo grās non egit:sed elatus & inflatus dixit:

Ponam ſedem meam uerſus aquilonem &ero ſimilis altiſſimo .Talē
quippe inrecuperabilem caſum non incurriſſet. Si omnis prouentus
addiuinitatis munera retuliſſet: cognouiſſetq; nihil eſſe bonum: niſi
quod ab ipſa foret collatum. Peremptoria igitur res eſt ingratitudo
hoſtis gratiæ:inimica ſalutis:malorum prouocatio:beneficiorum ex
inanitio:meritorum exterminatio:deo & hominibus maxime odibi
lis.Perinde Diuus Bernardus ait.Ingratitudo inimica eſt animæ: ex
inanitio meritorum:uirtutum diſperſio:beneficiorum perditio: uen
tus urens:ſiccans fontem pietatis:rorem miſericordie:& fluēta gratiæ
Quid plura? Si ingratitudinis malos exitus penſamus:nullum eſt ui
tium:ex quo plura oriantur mala.Nam ad tantam pniciem ſuum ui
rus effudit:ut iudei innumeris xp̄i beneficiis neſcientes:aut potius n̄
uolentes merita rependere:ob inexplicabilem eorū ingratitudinē: eū
cruci affixerunt.Romani quoq; triumphum Scipioni Naſicæ dene
garunt:qui pro re publica defendenda eis totus pfoſſus uulneribus d̄
inimicis hoſtibus uictoriam reportarat.Vnde Roma ſponte exul fa
ctus dixit.Ingrata patria non habebit me nec oſſa mea. Pro cuius itē
capite Marcus Tullius peroraret eius caput.Ingratiſſimum hominū
Gneus Popilius abſcidit.Quam bene igitur Antiquus ſermo dicit.
grande beneficium non niſi magna ſoluitur ingratitudine.Iccirco ne
in tantum labemur uitium p̄ceptor nr̄ iubet:ut cum reglē huius mā
datorum fuerimus obſeruatores:deo omnium bonorū largitori gra
tias agamus:fugemus quippe ingratitudinis pænas: & adipiſcemur
gratæ mentis ampliſſima munera.Quæ & ſi innumera ſint: imp̄ntia
rum tamen per pauca dicamus.nam imp̄mis grato animo nunq̄ de
ſunt beneficia.Hinc Caſſiodorus ait.Iugiter ſibi ſubueni facit cui col
latum beneficium ante oculos ſemp aſſiſtit.Subinde collata multipli
cantur & augentur.Vnde Saluator homini grato inquit.Euge ſerue
bone & fidelis:quia in pauca fuiſti fidelis:ſupra multa te conſtituam
Et caſſiodorus ait.Meliora meretur recipere: qui collata bona de cor
de non p̄batur amittere.Et rurſus inuitat ad magna qui gratanter ſuſ
cipit modica & ſpem de futuris recipit: qui tranſacta beneficia recog
noſcit.Amplius aucta conſeruat.Vnde a Criſoſtimo dictum eſt.Op
tima beneficiorum cuſtos eſt ipa memoria beueficiorum & perpetua

confessio gratiarum. Conseruata te dignum dei receptiõe facit. Nam si Hieronimus illum indignum recipiendum asserit: qui de acceptis fuerit immemor: econtra ille dignus erit receptione: qui acceptorꝫ nõ immemor extiterit bñficiorꝫ. Itaq; si ex ingratitudie tot mala: ex gratidie uero tot bona ꝓficiscuntur: merito sacro scã ecclesia nos cõtinue ad grãsꝫ inuitat actiones dicens: grãs agamus domino deo nr̃o: dignum & iustum est: equum & salutare: nos tibi semper & ubiq; grãs agere: dñe scẽ pater omnipotens æterne deus. Ad eas insuper parens nr̃ in libro de sancta uirginitate nos impellit: cum ait. Quid melius aio geramus: & ore promamus: & calamo exprimamus: q̃ deo grãs: Hoc nec dici breuius: nec audiri lætius: nec intelligi gratius: nec agi fructuosius põt. Et Diuus Bern. ad id nos etiam cõcitans dicit. Disce in referendis gratiis non esse tardus aut segnis. Disce ad singula bona gratias agere: Seneca etiam omĩs honestatis defensor optimus ad hñdum animum gratum sic nos egregie hortatur. Credamus inquit nihil eẽ grato animo honestius. Omnes hoc urbes. Omnes etiam ex barbarisregionibus gentes cõclamabunt: in omnium iudiciorum diuersitate: referendam benemerentibus gratiam: Omnes uno ore affirmabunt: ĩ his discors turba consentiet: q̄ si de omni etiam rerꝫ terrenarꝫ munerꝫ ad id tenemur: q̃to magis despectantibus ad mentem obligamur.

Ambrosius super uerbo: doleat de præterito: & caueat de futuro.

Ertia rõ ob quam hec sacratissima reglã nobis cræbro iubetur legenda est: ut si nostrum aliquis uiderit aliquid omisisse doleat. Imprimis de præterito. Subĩde caueat de futuro Postremo oret: ut ei omne debitum dimittatur quo ad omissa: & ĩ tẽtationem non inducatur: quo ad ea quæ possent male cõmitti. Duo certe sunt ad ueram penitentiam oportuna: dolor de cõmissis peccatis & ꝓpositum non ulterius peccandi. Ob eam rem dicit Ambrosius penitentia est mala præterita plangere: & plangenda iterꝫ non cõmitterꝫ Et beatus grego. penitere dicit esse: ante acta peccata deflere: & flenda non cõmittere. Et Isidorus ait. Irrisor est & non penitens: qui adhuc agit quod penitet: nec uidetur deum poscere subditus: sed subsamnarꝫ

superbus. Canis reuersus ad uomitum penitens ad peccatū. Et parens noster in soliloquiis ait. Inanis est penitentia quam sequens culpa coinquinat. Nihil ꝓsunt lamenta: si replicantur peccata: nihil ualet ueniam a malis poscere & mala denuo iterare: ideo sane hoc in loco ait: doleat de præterito: caueat de futuro. Cum autem uolumen claudēs sub dit: orant ut ei debitum dimittatur & in temptationem non inducatur insinuat: ꝙ deus est qui peccata dimittit: & qui nos tenet ut ī peccato non labamur. Imbutos enim uitiis animos exuere atq; emendare: ut inquit Ambrosius: uirtutis est pfecte & cœlestis gratie. Propterea doctor Egregius Petrus longobardus in præclarissimo suarum sententiarum uolumine: penitentiam diffinit eē gratiam: qua cōmissa mala cū emendationis proposito plangimus & odimus: & plangenda ulterius non committere uolumus. Ita ꝙ gratia: quæ pænitentia est: quedā dei uirtus infusa: & afflatus quidam est: quo utrunq; pænitentiæ complectimur actum: ut scilicet præterita plangamus: & alia non cōmittamus: hæc autem uirtus tam magna: tanq; efficax est: ut forte homini maiorem deus conferre non possit. Testante gregorio qui in pastoralibus ait. Nescio an possit deus homini maiorem gratiam conferre: q̄ ut eius misterio puersi homines in melius cōmutentur. Nam hoc est tanto maius q̄ hoīes suscitare: q̄to aīa melior est corpore. O igitur salutaris penitentia. O fulgur tonantis dei. O uirtus omnis aduersariorum ꝓsternens uirtutes. O lumen oēs aīaꝝ tenebras fugās: quod đ te noui cum Cypriano referam: omnia ligata tu soluis: omnia clausa tu r̄seres: omnia aduersa tu mingas: omnia contrita tu sanas: omnia confusa tu lucidas: oīa desperata tu animas: oēs egritudines tu tollis. ideo pr̄ pceptor & caput nostrum Augustinus de te inquitt. Penitētia langores sanat: leprosos curat: mortuos suscitat: sanitatem auget: gratiam cōseruat: claudis gressum: aridis copiā: cæcis restituit uisū: uitia fugat: uirtutes exornat: mentem munit & roborat.

Ambrosius sup uerbo orans: ut ei debitum dimittatur: & in tentationem non inducatur.

T bene inquit uir sanctus orans: ut ei debitum dimittatur & ī

tentationem non inducatur:qm̃ cum omnis xp̃ianus a quo dictus ẽ xp̃i dẽat imitari uestigia.Et ip̃e orandi formam constituens inter septem magni mysteri petitiones cõplexus est ut debita nobis dimittãt & in tentationẽ non inducamur:cõsequẽs fuit:ut Augu.illius ueracissimus discipulus:& alioꝝ doctor eximius eã sanam doceret doctrinã ut ꝑ dimittendis debitis:euitandisq; tẽtationibus:q̃ utile pageret mãdatum.Nam q̃tumcunq; quis de peccato doleat ac peniteat:de ip̃oꝝ remissione tñ certus est nunq̃.Iccirco merito nunq̃ abiiciendũ esse timorem sapiens iussit.Et Dauid ꝓpheta scissimus:ad deum loquẽs ait ꝓ hac.i.peccatoꝝ remissione:orabit ad te oĩs scũs in tp̃e opportuno: ꝓpterea ut ip̃a nobis debita dimittant.leuemus iugiter corda nr̃a cũ manibus ad eum in celum.Mẽores simus delictoꝝ nostroꝝ clamãtes cum ꝓpheta.Amplius laua me dñe ab iniq̃tate mea: & a peccato meo munda me:qm̃ iniquitatẽ meam cognosco. Nos de cõmissis accusantes cum eodem dicamus.Dixi cõfitebor aduersum me iniusticiã meã & tu remisisti impietatẽ peccati mei.Hẽamus cor cõtritũ:confiteamur ore delicta:relinquamus uias malas:satisfacientes nobis ĩposita: & exhibentes membra nostra seruire iustitiæ:pietatis exerceamus obseq̃a quia bt̃i misericordes ut xp̃s ait:qm̃ misericordiã consequent.Proximis nostris remittamus iniurias:quoniã ip̃e orandum iussit: dimitte nobis debita nostra sicut& nos dimittimus debitoribus uostris. Ecclesiasticam impetremus remissionẽ:quoniã de ip̃a Apl̃is inquit Saluator.Quoꝝ remiseritis peccata remittunt eis:æquo aĩo dĩna tolleremus flagella.caroꝝ suffragia:scõꝝq; preces impetremus.Deniq; cum magdalena multum diligamus:ut cũ ea nobis multa dimittant. Adiecit tandem orandum esse:ut in tẽtationem non inducat.Antiquus humani generis hostis diabolus:sp̃ querit quo pacto nos expuguet: expugnatos a xp̃i nos eiiciet seruitio:eiecti sibi fiamus: quã deuoret præda·Et cũ uersutus & callidissimus & ĩportunus sit:cõstãter prudẽter ac fortiter resistendum est ei.sic quidem ut si ip̃e cũ sup̃bia te inuadat.Tu ad arma humilitatis recurras.Si cum inuidia aggredit tu Karitate succendaris:Si cũ ire iaculis te uulnerat: tu ad mãsuetudĩs & patientie recurras medicamẽta.Si te segnitiæ & torpore afficit:tu exp̃giscere & in omnibus te bonis occupa operibus.Si tibi gulæ luxuriæq;

oblectamenta pponit. Tu cũ ieiuniis:uigiliis:disciplinis:& cõi carnis mortificatione rñdeas. Si tibi thesauros:prædia:potentatusq; pollicetur. Tu ei xp̃m nudum in cruce pendentẽ oñdas & illius te imitatorẽ esse hylari fronte munimine crucis signatus rñdeas. Ipe xp̃i mẽoriam de corde tuo auferre conat':& tu illum deuotione inflãmatus sp ĩ mẽte geras. Ille inquit inuoca me:ut iuuem te:tu aũt mox clamare nõ cesses:deus in adiutoriũ meum intende:dñe adiuuandũ me festina. confundantur & reuereãtur q q̃runt aĩam meã. Cõuertant' retrorsum & erubescant:qui uolunt mihi mala:auertant' statim & erubescãt q dicũt mihi euge euge. Ille ait:te pncipem magnũ faciam:& oĩa regna mũdi dabo tibi:si cadens adorabis me:tu cũ xp̃o ei dicas. Scriptum ẽ dñm deum tuum adorabis:& illi soli seruias. Ille obcæcare tibi oculos fidei satagit:tu ad Iesum q est saluator exclames. O dñe deus meus uirtus mea:deus salutis meæ:illumina oculos meos ne unq̃ obdormiam in morte.s.p amissionem fidei:ne dicat inimicus meus pualui aduersus eum. Et qm̃ diabolus mille artifex est:& oĩ calliditate imbutus cũ uiderit q te directe expugnare nequeat. trãsfigurat se in ãgelũ lucis:ut sub specie boni mala tibi psuadeat:& sepenumero q̃ in se bona sunt:sic ueneno inficit:ut etiam bona agendo mala te pdat. Sic sepe ad magnas ducit abstinentias incautos:sic ad dira flagella intpatos:sic ad oĩa elargiendum ĩmoderatos:ut illos p actus extinguat penitentiæ:hos ad pcipitiũ & laqueũ ueheat desperatõis:his aũt & aliis hmõi machinamtis eius opportune resistit':si cũcta nostra opa cum mensura agimus & sale cõdimus discretionis. Sed quenã eius sit cã tãti odii erga genus humanum seminaria,pfecto admirandũ ẽ:cum ipe ab hoĩe in illo maxime creationis exordio nulla unq̃ fuerit lacessitus iniuria. Ad quod dicimus:q cum ipe ab initio in ueritate non steterit: & cõtra factorẽ suum cornua erexit:nil mirũ est ut inferiores acriter ĩuaserit. Rursus uidens:q hõ illuc erat ascensurus:unde ipe fuerat eiectus pcussus ĩuidia:qbus potuit eum sp fuit insidiis,psequutus. hõ ecõtra summi dei fretus auxilio nixus ẽ bonis studiis iungi,cœlestibus: q cum sibi ad uerecundiã ascriberet. pessima nunq̃ destitit machinamẽta cõficere:Et augere uires & potentatus suos:cum,pditoribus ducibus & seq̃cibus eius. Sunt enim duo alii tẽtatores:qbus tanq̃ strenuis ducibus ad de

bellandum hoiem utitur:uno quidem externo:altero interno :unus mundus est:alter caro:uterq; instrumentum & laqueus eius est: utro q; ferit & interficit:de pmo inqt Apls ad Timotheum. Qui uolūt di uites fieri incidunt in tētationem:& in laqum diaboli:& desideria mlʼ ta inutilia:& nociua q̄ mergunt hoies in interitum & pditionem. Ra dix enim oim malorꝝ ē cupiditas:quam quidam appetentes errauerũt a fide:& inseruerunt se doloribus multis:uigiliis.s.pegrinationibus: siti:fame: frigora:nuditate:caloribus.īuasionibus terre marisq; piculʼ & oi inexplebilitate inqetudineq; affecti.hinc & idem ait. Resipiscāt scilicet cupidi a diaboli laqueis:a quo captiui tenentur ad ipius uolū tatem. De altero idē gētium doctor ait. Vidi alteram legem in mem bris meis repugnantē legi mentis meæ. Et hic hostis acerrimus est: & sathanæ maximū pbens auxilium ad castrum aīæ subuertendū: faci le enim ciuitas expugnatur:si pditorem hēat internū: q istātibus bel latoribus exterius portas aperiat ut inde ciues capiant:predentʼ & ma ctent. Ob eam rem inquit Boetius. Nulla maior & efficatior pestis ad nocendum q̄ familiaris inimicus:quem cū in nullo custodes sibi pca ueant:facillime castrum inuaditur:quod teneri pacifice credebatur·qs Alexandrum:Darium cæsarem:& pene oēs romanos impatores ītere mit nisi eorum aliquis domesticus. Quis mundi Saluatorem xpm p didit nisi eius discipulus.conomicus & pditor iudas: Sic & caro illæ hostis domesticus est & internus qui Sampsonem fortissimum excæ cauit. Qui Dauid regm scissimum:ad fœdissima induxit dū tā nefan do adulterio detestandum adiunxit homicidium. Qui manu fœīe a trocissimum iugulauit Holofernem. Qui sapientissimos mundi Salo monem & Aristotelem pstrauit. Qui raptu helenæ troiam inextigui bili tradtdit incendio. Qui deniq; oēs uiros fortes & religiosos expu guare conatur· Hic & Aplm Paulum sic acerrime & cræbro īuadebat ut pluries xpm rogauerit ut ipm ab eo auferretʼ. Iccirco contra hunc hostem internum ad pugnandum fortissimū non est uersa fronte be landum:sed ab eo potius fugiendum. Et hoc est cōtra eum efficacissi mū remediū:iuxta Apli Pauli pceptū dicentis:fugite fornicationem fugemus aūt optime:si carnales amores impudicos aspectus:uana col loquia:prurientes auditus:mulierꝝ cōuersationes:ociū:cōmessationes

æbrietates: somnolentias. torpores: illicitos tactus: stratus molles: choreas: sonos cantusq; uanos & illicitos fugiemus: Si carnem abstinētia æsce & potus: fragellis: uigiliis: laboribus: & oim bonarum artiū studiis domamus. Contra mundi tētatiōes. Cogitemus imp̄mis qa mūdus omēs cuiusuis status & cōditionis decipit: multa nobis pericula: ingerit nulli unq̄ fidelis extitit. Sane igiť btūs Grego. ait. contennendus esset hic mundus si nos suis bonis omnibus demulceret: sed cum tot sup nos mala ingerat: quid aliud q̄ ut non diligatur clamat. Cogitemus qd celi terreq; patrator sic inter nos paup esse uoluit: ut ꝓpriū non hēret domicilium. Cogitemus ꝙ ꝓpter hec fluxibilia: caduca: & terrestria: æterna & cœlestia perdimus. Cogitemus ꝙ nunq̄ nostrum explent affectum. Cogitemus ꝙ cum æternos inferant cruciatus uitā auferant sempiternam: cōtra diaboli tētamenta. Primum remedium ē iugis belli memoria. Qui enim semper aduersarii cogitat factionē facilius eius euitat incursus. Ob eam rem sanctus Iob dixit. Memēto belli. Alterꝝ est uigilantia: unde in castris die noctuq; ꝑ euitandis hostiū inuasionibus fieri cōsueuerūt excubiæ: ꝓpterea scūs petrus monet ut sobrii simus: & in orōne uigilemus: quia aduersarius noster diabolus circuit quærēs quem deuoret. Tertium est armatura bona. Tm̄ enim milites in armis cōfidunt: ut si bn̄ armati extiterint nullū timeant inimicum. Armatura aūt nostra fides est: de qua Apl̄s ait. Induite uos armatuam dei: ut possitis stare aduersus insidias diaboli. Et rursus sci per fidem uicerunt regna. Et iterum hec est uictoria nostra quæ uicit mundum: fides nostra: Et btūs Petrus. Cui. s. diabolo resistite fortes in fide. Adde his scē crucis munimen: diuini auxilii inuocationē peccati confessionem eleuationem uultus ad deum. Vnde btūs Antonius dixit: Signum crucis & fides ad deum nobis irexpugnabilis murus est. Et cū in medio uexationū demonum oculos eleuaret ad cœlū uidit apiri desup culmen domus: & pulsis tenebris radium ad se lucis influere: post cuius aduentum splendoris nec demonū ullus apparuit & oim quæ receperat tormentoꝝ cessauit dolor. Excellēs cōtra aduersarioꝝ impulsus remedium est: corde oreq; se xp̄i famulum esse ꝓfiteri. Vn̄ cum in ferocissimaꝝ bestiaꝝ specie demonū multitudo beatū Antonium inuaderet: eoꝝ cognoscens seuitiā dixit ad feras. Si a dn̄o

contra me data est uobis licentia deuorate cōcessum. Si aūt dæmonū huc uenistis in pulsu: abite q̄totius: quia famulus xp̄i sum: ad q̄d uer bum mox illa ferarꝫ multitudo: quasi cæsa flagellis aufugit & euanuit relictis aūt aliis remediis: q̄ ꝑ cōseruanda pudicita superius posuimus solum de bonorꝫ adiutorio aliquid differamus. Tantū enim bonorꝫ uirorꝫ cōuentus ualet: ut oīs demonū insidie: oīa mundi pericula: oīa carnis incēdia oīa deniqꝫ tā iterna q̄ eterna ꝑ ip̄m euitent̄ aduersa: Tū quia inter bonos uiros xp̄s manet ip̄o testante qui ait. Vbi sunt duo uel tres congregati in noīe meo in medio eorꝫ ego sum. At uero ubi xp̄s est: oīm bonorꝫ aggregatio est. Vbi xp̄s est: oīm aduersantiū de bellator est. Vbi xp̄s est: oīm egritudinum medicus est. Vbi xp̄s est ī fallibilis sapīa: inexplicabilis clementia: inuicta maiestas. & ieuertibil̄ iusticia ē. Tum quia boni sunt sicut carbones succensi: qui ꝓpter uni formem ignitionem: intensionem ꝓducunt calorem: ac ꝑ cōsequēs for tius resistunt frigoribus: nebulas ꝓfugant: aerem purgant: uenenosos uapores cōsumūt: cor letificant: uitamqꝫ augent & cōseruant: Sic boni qui unanimes sunt: feruentiori copulantur charitate: q̄ frigus expellit timoris nebulas ꝓfugat peccatorꝫ: aerem hoc rōis acumen purgat & se renat ueuenosos uapores. hoc est malas cogitatiões: & desideria uana cōsumit: cor ob dei amorem letificat: sp̄ualem aīæ uitam auget & con seruat. Porro ꝓpter hec expetenda est religio: in qua nūq̄ desunt: qui cōsulant ꝓxiorꝫ saluti: qui alios cōsolent̄: qui inuenit: qui tueatur: q qꝫ oppressos defendant & subleuent. Adsunt. n. in ea cōtiue oratores: & apud deum intercessores. Non desunt qui flagellis: uigiliis: ieiuniis lachrimis: & aliis bone pnīe opibus ꝑ aliis cōtiue interpellēt: adeo ut nesciam quod maius miraculum sit: q̄ quod tot iuuenes: tot adolescē tes: tot nobiles: uniuersi deniqꝫ: quos in religiōe uidemus: uelut ī car cere apto teneātur: sine uinculis solo dei timore cōfixi: qꝫ in tanta affli ctione ꝑseuerent pnīe ultra uirtutē humanā supra naturā & cōtra con suetudinem. Non desunt etiam q̄ īmortali deo deuota suffragia oblatī ones: sacrificia: & imaculatā hostiā quotidie offerāt. Proinde nō iniu ria sancta religio ortus cōclusus omnibus odoriferis herbis repletus pomeriū oībus pomis habundans: pratum oībus floribns nitens: ui nea oībus uini maneribus scaturiēs: apotheca oībus aromatibus plēa

dicitur imon:& cœlum Empyreum merito dici põt.qm̃ ſicut illud ig
neo nitet ſplẽdore:ita ſcã religio uirtutum fulget candore.Et ſicut ĩ ce
lo unus eſt deus cui oẽs btĩ ſubiciuntur ſpũs:& a quo omẽs uirtutem
ſuſcipiunt:ita in religione unum eſt caput:qui generalis a cõi oĩm cu
ria dictus eſt:a quo omne religionis regimen ꝑmo dependet. Et ſicut
in cœleſti illa curia tres ſunt angeloꝝ hiarchiæ.Suprema:media & in
fima & quælibet ex tribus cõſtat ordinibus:eo pacto ſuo modo in re
ligione.Et quẽadmodum prima angelorum ex ſeraphin:cherubin:&
thronis cõſtat:ꝑ quos amoris incendium:plenitudo ſciæ: & ſedes di
uine deſignatur maieſtatis:ita in religione.ut de noſtra dicam in pri
ma hiarchia:ſunt magiſtri bachalarĩ & lectores:in quibus per lumen
diuinarum ſcripturarũ karitaſ ſapĩa:& animi regnare debet fortitudo
& ceu in ſecũda celeſtiũ ſpirituum ſunt dñationes:ꝓncipatus: & ptãtes
quibus regendi data eſt ptãs:ita in religione ſunt ꝓuintiales:ꝓores &
ſupreiores :quibus gubernandi datum eſt officium.Et uti in tertia ce
leſtium mentium ſunt uirtutes:archangeli:& angeli:quibus ſup hũa
num genus datum eſt myſterium:ſic in religione ſunt ſacerdotes: tan
q̃ dei uirtutes:diaconi tanq̃ archangeli: & ſubdiaconi tanq̃ angeli: &
cœleſtes nuntii:qui ſanctorum & ſpiritualium rerum ſunt miniſtri:
& ſicut in illa ſupna ciuitate:xxiiii.ſunt ſeniores.ita in hac ſancta reli
gione.xxiiii. ſunt diffinitores.Et ſicut ibi alii patriarche:alii prophe
te:alii aplĩ:alii euãgeliſte:alii doctores:alii martyrẽs: alii cõfeſſoreſ uir
gĩes ſũt q btãm dei faciem cõtẽplantur:ita in religiõe alii ſunt qui ĩ ea
ꝓcreandorum deo fratrum donum hñt: alii qui ſpũm ꝓphetiæ acce
perunt:& indies accipiunt.aliis ſicut aplĩs dñs dedit ptãtem ſup natu
ram:ut eam curaret:ſup demones ut eos euerterent.ſup elemẽta ut ip
ſa immutarẽt:ſup mortem ut eam cõtennerent:& abea deuoratos ſuſ
citaret:ſup angelos ut corpus dñi conſecrarent:ſup omnes mundi na
tiones ut in omnem terram audiat̃ ſonus eorum:alii euangeliſte qui
euãgelii flumina ꝑ interpretationis ſublimitatem nauigant:Alii:do
ctores:q ꝑ doctrine ꝓfunditatem innumera ediderunt libroꝝ uolũia
alii martyres qui ꝓ deo ad omne genus mortis ſe exponunt:alii cõfeſ
ſores:qui in hymnis & canticis deum laudare non ceſſant:alii uirgĩes
q corporis mentiſq; integritatem illeſam iugiter ſeruãt.Et ut de innu

meris nostre sacratissime religionis p paucos referam hēmus diuos ui ros Clementem urbeuetanum. Nicolaum Tollentinatē: Augustinū: & Nanfredum: & Iohannem Senenses. Egidium & Augustinum Romanos: Iohēm bonū Mantuanum. Guilielmum. Simplicianū. Petrū Eugubiensem. Thomā ariminēsem: Simonē Tudertinū. Angelum d burgo. Vitum de Vngaria. Philippum Placentinū. Simonē Cassianū Augustinū Anconitanū. Guilielmū Tolosanū. Vgolinū de cortino Antonius Cornetanū. Lupum Surianenseni hēmus Michaelē de massa. Gregoriū de Arimiō. Alfonsum Tolletanū. Gerardum Senensem Iacobum uitribiensem. Vgolinū de urbeueteri. Bonauenturam: & albertum Patauinos. Henricum Germanum. Gerardum pgamensem: Alexandrum de scō Elpidio. Augustinum Esculanū. angelum Camerinensem. Guliermū Cremonensem Tomam de argentina. Bartholomeū de Vrbino. Paulum Venetū. andream Mediolanensem. alexādrum saxoferratensem. Gabrielē: Spoletanū. Honofrium & Gluenū florentinos. iohannem Imolensem & alios cōplures quos impñtiarꝫ omissos faciā: quoram alii in sctitate: alii doctrina: alii uero utroq̄ munere xpiane fidei extiterūt luminaria. Et rursus sicut in cœlesti patria ita & in religione unus uerus ꝑpotens & imortalis deus: tāq̄ summū bonū & reꝝ oim finis: colit̄ ueneraᷓ & adoraᷓ. Merito igiᷓ sacra sancta religio regnum cælorꝫ: ciuitas scā: cœlestiū militū ex potentissima & inexpugnabilis dicitᷓ. Merito igitᷓ de ipa dauiticū illud carmē canēdnm. Fundamenta eius in montibus scis: qm̄ maxi: scissimi: atq̄ excelsi dei mōtes scāꝝ religionū extiterūt fundatores. Reliquā Basiliū Bndictū Bernardū Dñicū Franscīscū uiros ꝓfecto mire sctitatis: qui tam q̄ paradysi mōtes tot tantaꝝq̄ religionū bases extiterūt: solū de nr̄o fundatore p pauca dicam. Quis enim aurelio augustino in cōseruāda lege excelsiꝰ in amplificanda dei ciuitate: in tuenda defendēdaq̄ xpi fidein explanādis dei archanis: in docēdis instruendis cōuertēdisq̄ aīabus: in cōuicendis ꝓfugandisq̄ hereticis: in cōsolidandis roborādisq̄ fidei mysteriis unq̄ filiis iuctus fuitᷓ qs mōs excelsior augu. q ut diuuſ Hiero: inqt sup oēm montiū cacumia uolauit quasi aqla: qs eo firmiorꝫ q nullis minis ꝑncipū: nullis hereticoꝝ iaculis agitari: aut quonis mō moueri aīo potuit: q̄s uiridior: q ī omi ꝑsecutōe extitit recensior:

Quis uberior: qui omnium scõꝝ frugũ sator: lector & cõseruator fuit & in quo & a quo multi aquaꝝ uiuaꝝ fontes scaturiũt: unde btõ Bernardo aparuit ore aperto: a quo fluíe eminẽtissimũ totam irrigans ecclesiã emanabat. Quis ad paragendũ aptior: ꝑ quẽ paupes & diuites: ignari & docti: magni & parui: fortes & debiles: sani & egroti: & cuiuscunq; cõditionis & status hoies cum sana doctrina: & optimis pñt deambulare documentis? Quis capatior ad quem? totus fidei grex põt cõfugere? & oẽs eius oues recũbere? Quis tutior atq; securior: ad quẽ nulli latrones . nulle færoces bestie: uulla uenenosa aĩalia: nulla contagio: nullus morbus: nullus hostium incursus: nulla aeris intemperies nulle caligines: nulla fulgura: nulle ꝓcelle: nulle tẽpestates: nulla deniq; btẽ menti aduersantia pñt accedere. O igitur firmissimã bassem: ĩ q̃ totius ecclesie fundatur defensio. O politissimum cardinẽ: ĩ quo girat oĩs uirrutis splendor. O paradysi montem excælsum: ꝑ quẽ repẽte faciliq; ad cœlum euolat᷑. O scõm robur ecclesie. O firmamentũ fidei. O colunnã scitatis. O arborem excelsam cedrinam. O harmoniã cœloꝝ. O tubam angeloꝝ. O fulmẽ tonantis dei. O sacerdotẽ magnũ. O prĩarcham religiosoꝝ: patrem paupeꝝ: calcar uirtutũ: flagitioꝝ flagellũ heresũ malleũ: erroꝝ gladiũ: cetroꝝ supboꝝ gladium: stellam matutinam: lunam plenã in diebus suis lucentẽ: arcum refulgentẽ iter nebulas gloriæ: rosaꝝ atq; uiolaꝝ florem in diebus uernis: lilium cõualliũ que est in trãsitu aque. Tus in igne ardẽs atq; redolẽs. ardentẽ atq; fulgentẽ ignẽ: uas auri solidũ ornatũ oĩ lapide ꝑciosum: splẽdidissimũ iubar: & solẽ in templo dei refulgentẽ augustinũ. O igit᷑ btã. O fœlix: o gloriosa Augustini religio: q̃ talem ac tantũ meruisti hr̃e fũdatorẽ: ecce igitur quo pacto religio in montibus sanctis fundata ẽ. Et subdit ꝓpheta. Et diligit dñs portas syon: syon quidẽ semeꝝ dei: numẽ: mãdatum & speculum interꝑtatur. At eñi religio dei semẽ est: qm̃ oĩs ueræ & scẽ religionis ꝑmus auctor & ꝓpagator & institutor est deus. Numẽ est: qm̃ oĩs religio donũ nuntius & ptãs: & uoluntas est altissimi: ac etiã quiddã mouẽs mentẽ ad deo famulãdũ. Numẽ quasi nuntius & ptãs: & donũ: & dei altissimi uoluntas: nec nõ ut deus mouẽs mẽtẽ interꝑtat᷑ mãdatũ ẽ: qm̃ ex oĩ uera r̃ligiõe salutifera iubẽt᷑ mãdata specl̃m ẽ: qm̃ ẽ eius obseruãtia oẽs q̃les sint sepclãt᷑ diligit ergo dñs deus portas

fyon:hoc ē ſciſſime religionis ingreſſus:ſed que porte:que aditus ſūt religióis:niſi hūilitas:cōtritio:& mūdi cōceptus:ꝑ has portas qſqꝫ rcē ad religionem accedit:iſta ſunt hoſtia:ꝑ q̄ ad illam intrat᷑.Si qs.n.a liunde hēt acceſſum cræbro a fine religionis diſcedit. Has portas dn̄s diligit:qm̄ hūilitate cōtritione:& mundi ꝓpter eum cōtemptu: nihil deo gratius:nihilqꝫ acceptius eſt:qui ꝑ has portas igredit᷑ deus iuuat: ut religionis poſſit onera ferre:ei confert gratiam:ut eius mandata ſer uet:ducatum ꝑ̄ſtat:ut uſqꝫ ad finē pſeueret.Et diligit quippe has por tas dn̄s ſuꝑ oīa tabernacula Iacob.Iacob eni ſupplantator traducitur Supplantatoꝝ aūt duo ſunt genera:uitioꝝ & hoīm.Et uti qꝫ ſuꝑ oīa tabercula utriuſqꝫ ſupplantatoris diligit dn̄s portas religióis qm̄ ſuꝑ oēs tyrānos:arrogantes & ſuꝑbos diligit dn̄s humiles:qnimo illos o dío:hos amore pſequitur.Et ruiſus plus diligit dn̄s q ꝑ religionis in greſſum uitia cōprimit:q̄ qui ſuo uiuenſ arbitrio peccata occidit.& in ſancte religionis cōmendationem ſacer ꝓpheta ſubdit.Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas dei:ſed q̄ de ſcā religione:q̄ dei ciuitas ē:glorioſa dcā ſunt.Audiamus glorioſū ē quod a deo ſit:ꝙ illius ſit rector:& guber nator:ꝙ ipe incrementum det:tanq̄ ꝓmus architectus:ꝙ tam dignoſ ſubinde hēat fundatores.Glorioſum ē:ꝙ porte eiuſ ſic diligant᷑ a deo Glorioſum & ꝑ̄cellētiſſimū:ut tot tātoꝝqꝫ ꝑ̄clariſſimoꝝ uiroꝝ ac mu lieꝝ:mater:nutrix:& alumna ſit.Glorioſum atqꝫ ſtupendū: ꝙ in nul la unq̄ ciuitate tanta unio cōcordia:& pax fuerit:q̄ta in religione ipſa ſp extitit & indies pſeuerat.Quis non miret᷑:cōditur a ſummo opiſi ce.Cœleſtis urbs plena angelicis ſpiritibus:& mox inter ſe diſſentien tes inuicē ꝑ̄liati ſunt:adeo ut eoꝝ decima ps ceciderit.Condit᷑ paradi ſus deliciaꝝ:& cōtinuo ꝓthoplauſti ab eoꝝ creatoris uolūtate ſic diſ cedūt:ut inter humanū genus:angelos & dei maieſtatē:tā atrox ortū eſt bellum:ut nunc peſte:nūc iuaſionibus:nūc diluuio:nūc ſtragibuſ nunc ſame:nunc aliis innumeris plagis ſepiſſime genus humanū fue rit affectum:nec quauis uirtute ꝑ multa ānoꝝ milia pacē cōſequi po tuit:quouſqꝫ dei hoīſqꝫ filius xp̄s Ieſus carne indutus hūana:cruci affi xus patibulo ipm̄ redemit.Condit᷑ deinde ciuitas huius mūdi: i qua Adam & Eua e paradyſo eiecti:Chaym & Abel ꝓmum genuerunt:q ſic inter ſe diſſentierūt:ut Abel a Chaym fuerit interēptus cōdit᷑ urbs

Roma & mox a conditoribus pprio polluit̃ sanguíe:de q̃ pollutione
uates ait:fraterno pmi maduerunt sanguine muri.Condit̃ aũt religio.
& ad eã diuersarũ nationũ:diuersorũ morũ:uariarũq; cõpressionũ:cõdi
tionũ & statuũ psone cõstuũt & ita unanimes in ea deguntːtãta pace:
tantaue cõcordia fruunt̃:ut non mõ diuturno duret tpe:sed idies au
geatur:& crescat magis Lacedemõia.Item athene & Roma magna ex
tollebant̃ gloria:qm̃ bonis legibus pceptisq; salutiferis regebant̃:sed
que uel digniores uel utiliores:uel sanctiores leges:sacre religionis le
gibus.Excellunt quidem religionis leges oĩm terrenarũ ciuitatũ iura:
qm̃ illarũ cõditores sine pportione extiterũt pstantiores. conferamus
eni horũ & illarũ cõditores ad inuicẽ:ciuiles.n.leges grecis pmo Tris
megistus & Horeneus rex tradiderũt:Multi in cererem legum initia
referunt.Ob eam rem legifera solita est a poetis dici.argis uero rex ce
lebrate:Egyptiis mercurius:Lacedemoniis Lycurgus atheniẽsibus:so
lon:pplo romano pmũ romulus:postea Numa pompilius legũ mõi
menta scripsit:sacro scẽ religionis leges quis cõdidit:Rex regum dñs
dñantiũ imortalis ppotentis & infinite maiestatis deus:Voluamus pi
entissimæ religionis uolumina:cõtẽplemur utriusq; testamenti religi
onẽ:añ.n.xpi aduentũ apud solũ hebreos uera tenebat̃ religio ad quã
statuendã regendã cõseruãdãq; iuxta tporũ dispõem:nũc p priarchas
nũc pphetas:nũc ore ppo:nũc suo digito cõscriptas leges dedit.Ete
nim lex illa q̃ oĩm legum initium fuit:in qua obia q̃ oĩs cardo religi
onis a pmo exigebat̃ pnte:ex ore pdiit altissimi:qui ad eum inqt:Ex
oĩ ligno paradisi comedes:de ligno aũt sciẽ boni & mali ne cõmedas
In q̃cunq;.n.hora comederis morte morieris.Rursus duas mandato
rum tabulas:quas moysi in mõte synai dedit suo digito cõscripsit:Ve
nit postmodũ in mũdum legifer nr̃ xps:uera æterni patris sapia:qui
abolitis supstitionibus iudeorũ:destructis erroribus infideliũ uere at
q; seruande religionis cõplemẽtũ dedit mãdatorũ:q̃ a diuis aplis pub
licata in oẽm terram fuerũt effusa:& eo tpe in tãto hita feruore:ut pter
mittaret̃ nihil:quod ad uerã spectaret religionẽ:& cũ ille tepesceret fer
uor.Venit augustinus parẽs nr̃ & princeps doctorũ:qui spẽalẽ regulã
sup uitã aplicã sancitam pro ipsa reformanda restituendaq; religione
ipmis ɔdidit itaq; q̃tũ deus hoiem:creator cr̃aturã excidit tm̃ rligiõis

iura ex pte conditoꝝ ciuitatum terrestriũ leges antecellũt. Sunt quo q; religionis leges utiliores atq; sanctiores. A fine eni appellari oia iu stũ ẽ. At. n. si finis finẽ excellit ordinata ad finẽ excellant o pus ẽ: finis aũt legum ciuiliũ est fœlicitas politica: finis aũt legum religionis ẽ be ata & sempiterna uita. At. n. cõstat ad hunc illum ordinari: quo fit ut he multe utiliores: multo sanctiores: multo deniq; præstantiores sint Sed ut de legibus regule Augustini dicam: quid sanctius: qd dignius qdue utilius q̃ deum sup oia: & ꝓximũ sicut teipm diligere: nonne si cut saluator inquit. Ex his tota lex pendet & ꝓphete: quã aioꝝ indeo hr̃e unionẽ: quã deo ac prælatis obedire: seruare cõtinentiã: abdicare ꝓ prietatẽ: oronibus insistere: diuino cultui & oi pietati uacare: Hæc sũt qbus augustiane: imo dine innitũt leges. Quã ob rẽ: si romanis cum gentiles eẽt tm̃ studiũ non solum obseruande: sed etiã ãplificande reli gionis fuit: ut florentissima tũ & opulentissima ciuitate decẽ principũ filii senatu cõsulto singulis Etruriæ populis pcipiende sacroꝝ discipli næ grã: ut inquit ualerius traderent. Si ad grecos: si ad alias nationes etiam q̃tũcunq; hũiles ꝓ religionis pceptis hñdis suos pmores destia uerit. Siq; p illoꝝ obseruantia nulls pcerent laboribus: nullis indige rent ipensis nulla curarent discrimia: nullũ hoim statum: nullã cõditi onẽ: nõ arma: nõ togã: nõ quãcũq; magnifacere fortunã: & sic qdem ut oia post religionẽ ponẽda sp dixerit: etiã in qbus sũme maiestatis decus cõspici uoluerint: qua ꝓpter nõ dubitauerũt sacri imperia serui re ita se humanaꝝ reꝝ futura regimẽ existimãtia si dine potẽtie bñ & cõstãter fuissent famulata. Quãto magis nos xp̃icole: qui non figmẽ ta hoim: non demones non solẽ aut lunã: nõ mercuriũ aut uenerẽ aut saturnũ: aut aliquã ex creaturis: sed ipm ueꝝ deũ: q celũ terrã & cũcta quæ in eis sunt ex nihilo cõdidit colimus: adoramus: ueneramurq; re ligionem ipam magnificare augere & extollere totis uiribus dẽmus: Si illius oẽ genus puipendebãt: ut eoꝝ ãplificarẽt religionẽ: q̃nto ma gis nos ꝓ tuenda augẽdaq; sciissima nr̃a religiõe uniuersos dẽmus sub ire labores: Si ad illius obseruantiam ita illi erant itenti: unde decep ti animarum consequebantur incendium: quantum nos obseruantiæ religionis nostre omnis expertis fallatie studeꝛ dẽmus exq̃ ꝓcldubio æternam cõsequimur mercedem: Gaudeamus igiꝛ fratres mei: gaude

amus oēs in dño:& iuges maiestati eius grãs agere non cessemus:qui nobis padysum religionis plantauit:& in eo nos ad ei famulandū locauit. Letemur & iocundemur:q in scã religionis padyso p nřis oblectamentis pduxit:& cōtinuo pducere non cessat:oē lignū pulchrū uisu:hoc est sciæ & sapiæ lumen:p quod oīa uera & pulchra uidemus:& cognoscimus. Nāq pæne oēs religiosi extiterūt:q de trinitate & de incarnatione:& aliis excælsis mysteriis alte scripserunt. Nã August.q fons uberrimus dīnæ sapiæ extitit Heremita. Hieronymus: Gregorius Bernardus. Gracianus monaci. Petrus lōgobardus. Vgo .& Ricardus. canonici. Egidius heremitanus: Tomas ordinis predicatorꝝ. Scotus ordis minorꝝ extitit. Plantauit etiam in scã religione oē lignū ad uescendū suaue. Quod eni est suaue pabulum aiorꝝ:nisi illud de quo inquit lactantius. Nullus suauior:nullusue iocundior aiæ cibus q̃ cognitio ueritatis:Et de quo ipa testatur ueritas dicens. Nō in solo pāe uiuit hō:sed in oī uerbo quod pcedat ex ore dei. Verbum itaq dei :ē illud summe uoluptatis pabulū:quod hominū mētes impiguat. Sed ubi præcones dini uerbi nisi in scis religionibus abundant. Quid est lignum uitæ nisi xps in ligno crucis pendens: qui ipso testante ē uia ueritas & uita:q mortē nostram moriendo destruxit:& uitā resurgendo reparauit.q ita plantatus ē in corde religiosorꝝ ut ex hiſ multi eius stigmata uel passionis portauerunt uestigia. Testis est parens nř Augustinus:q de seipso ait. Vulnerauit cor meū charitas tua dñe. Testis est btūs Franciscus:q in corde suo stigmata habuit. Testis ē diua Clara de mōte falconæ nři sacri ordis scimonialis:in cuius corde christus in cruce cū oībus eius passionis uestigiis carneus reptus ē. Testis ē etiam nřa btā Christiana de Spoleto:q ut passionis Christi pticeps fieret sponte clauo suū pfodit pedē. Nicolaus etiā Tollētinas Christum in cruce baiulat:ut se non nisi in cruce Christi cū Aplo gloriari asserer ret. In scã etiā religione uelut in paradiso delitiarꝝ:lignum sciæ boni & mali pductū ē. Quale hoc lignū in illo uoluptatis padiso ī se fuerit in scis lřis nō ē expssū:sed qd significet iterptari possumus. arbitramur qdē ñ absurde p ipm utriusq oppositi:bōi.s. & mali posse accipi cognitionē:q d qdē ne comederet uetitū fuit:ñ ut ī se malū eēt cū qcūq fecerit deus fuerūt ualde bōna:sed ut denotaret iuxta Apli sniam:q nō

dicamus saper: plusq̃ oporteat saper: & sapiēdū q̄dē sit ad sobrietatē & i hoc ꝓthoplausti errauerunt: quia appetētes sciam dei facti sunt ꝑ mā dati transgressionem rei: hoc lignum in scā religione non cōmeditur quia ueri dei famuli tantum discunt: q̄tum eis a superiobus ꝑmittitur Hinc Augustinus in supioribus dixit codices certa hora petantur: ex tra horam qui petierit non accipiat. Et adiecit scūs moyses. Et fluuius egrediebatur de loco uoluptatis ad irrigandum paradysum. Quis au tem fluuius iste in scā religione est: nisi charitas in fratrum cordibus diffusa: cuius una gutta: ut Augustinus inquit maior est toto oceano Qui inde diuiditur in q̄tuor capita: q̄m quatuor sunt quæ ꝑ karitatis dilectionē quis cōplecti debet: deum. s. seipm: amicū: & inimicū: quo aūt ordine ista diligenda sint in exordio exposuimus. quatuor itē ca pita: quatuor sunt regule: ꝑ quas oīs fundatur religio: utpote: Basilii: Augustini: Benedicti: & Francisci. Et rursus quatuor hec fluia quatu or sunt ordines mendicantiū: a q̄bus oīs terra: doctrina: scimonia: & dini uerbi irrigat̄ ꝑconiis. His ergo & aliis innumeris: q̄ de scā ā posse mus religione describere: iure ipius ꝑcones esse: iure in ipā degere: & alios fidei orthodoxe ad eam accersire debemus: & ad eā ꝑferrim q̄ pa rentis nři Augusť. est: q̄m & rōe fundatoris & rōe ipius regule excellē tie: ac ob innumerā ꝑfectoꝝ uiroꝝ in ea degentium copiam: gloriosi ssima esse dignoscitur.

Ambrosius Epilogus omnium in regula cōtentorum.

Abetis ergo uiri religiosissimi diui pr̄is nři Aurelii Augus tini ꝑcellentissimos canones: & eoꝝ interp̄tationes: q q̄ sa luttferi: q̄ digni: q̄ꝙ excælsi sint calamo explicari non pōt. Cōtinent enim oīm xpiane fidei firmitatē: cōtinēt oīm mādatoꝝ uir tutē: cōtinēt oēm ꝑfectionē salutis. Docēt nāq̧ q̄m sup oīa diligēdus: amādus: & colendus ē deus. Docēt quō deinde dilectōe ãplexandus ē ꝓxius. quo pacto ī mōasterio ī unū cōgregati unaimes hitaī dēamus hñtes cor unū & aīam unā ī deo: iubēt oēm abdicari ꝓprietatē: oīa hre cōia: & magna conditi discretione: non æqualr̄ omnibus: quia nō æq̄ liter ualemus omnes: sed potius unicuiq̧: sicut cuiq̧ opus fuerit: iubēt

distribui.Qualr diuites:qualr paupes:qualr nobiles:qualr ignobiles ad religionem uenientes tractandi sunt in monasterio.Et insuper q̃li ter ipi se gerere debeant oñdunt.Et qm̃ omnis religio ad diuinũ cultum potissimum est instituta.Qualr & qua hora orandũ psallendũq; sit in eisdem canonibus demandauit.Subsequenter p̄cepta domãdæ carnis tanta moderatione instituit:ut nullis uigiliis aut abstinentiis domare corpus iusserit:nisi quantum bone ualitudini satis sit.Quantum etiam hoc in loco cõpatiendum esse infirmis demonstrauerit nescio quo pacto se potuisset hr̃e misericordius.Sic silentium p̄cepit seruandum:ut sine tumultu & cõtentione omnia esse audienda iusserit. Sic contemplationi nos deditos esse uoluit:ut magis p̄cipiendi diuini uerbi:q̃ sumendi cibi gr̃a nobis iuberet ad mensam ꝓficisci.In incessu:statu:hitu:& in singulis motibus apposuit moderamẽ.Non in re solum:sed in affectu & aspectu sic statuit pudicitiam seruandã:ut abominationem esse dixerit defigentem oculum.Q̃tis ĩ corripiendis fribus modus:quæue forma tenenda sit descripsit.Nihil deniq; p̄termisit:quod ad instruendas hoim mentes extiterit necessariũ. Nihil omisit q̃ ad cõseruandam utriusq; hois sanitatẽ sunt opportuna.Perinde de cõfessione peccatorum:de odio uitioꝝ:de suscipiendis muneribus de conseruandis monasterii bonis:de illoꝝ usu:de ægrotoꝝ seruitio: de dirimendis litibus:de dimittendis iniuriis:de subditoꝝ obia:atq; reuerentia in prælatos:deq; prælatorum cõditionibus: q̃ breuia & salutifera mandata cõscripsit.Tandẽ p eoꝝ obseruantia deũ exorauit oĩpotentẽ:p̄claramq; ad oẽs fecit exhortationẽ:ut ea hoc in libello tanq̃ in speculo:ne p obliuionẽ aliquid negligamus:cræbro debeamus inspicere.O uiꝝ sanctum.O uirũ cœlestẽ.O uirũ e cœlo missum ad hominum salutẽ demõstrandam.Hunc frẽs imitemur:Hunc in patrẽ ducem caputq; nostrũ hr̃e gloriemur:eius fœlicitantia seruemus mandata:ut hic ueri simus religiosi:& in æterna pria simus absq; fine beati.

Amen

Commentarii Ambrosii chariolani Generalis Augustiñ in secũdam regulã sancti Augustini.

AVGVSTINVS.

Acer ingenio uita preclarus sanctimonia plenus In christi amore: successus postq̃ ex liguriue agris in montes pisanos perrexisset: ibidemq; multis fratribus eremiticam uitam degentibus inunũ collectis primam dedisset regulam: Romã uenit: & cum trãsfretaṝ uo luisset in Aphricam apud hostia tiberina eius pia genitrix defuncta est post cuius obitum non illico(ut quibusdam placuit)proprio repe ciit lares: Sed ad centum cellas. que ciuitas est ab urbe miliario pene xl. distans se contulit: ubi sub sanctissime trinitatis uocabulo: quod adhuc extat monasterium extruxit. Vbi preclarissimum de trinitate uolumen edere cepit. Et hanc secundam(si quibusdam assentire licet) composuit regulam fratribus inibidem congregatis tradens obseruã dam: q̃q̃ plerię dicant his non nisi eam: quam apud pisanos montes ediderat iussisse retinendam: Sed postq̃ ad agros proprios remeasset & ex patrimonio uendito: primum in Affrica sancto etiam Sene uale rio coadiuuante erexit monasterium copiose in eo fratrum multitu dini secundum suum sanctum propositum congregate non dum cle ricus hanc secundam edidit: & de eiusdem sancti Senis ualerii consen su & auctoritate obseruandam largitus est: quam ipi fratres sui eremi tam: e quorum numero absq; dubio prout in libro nostro septem ue ritatum aperte lateq; demonstrauimus ipse Augustinus extitit: ad il lud usq; tempus retinuerunt: In quo iam factus episcopus monasteri um instituit clericorum: & terciam regulam ex his duabus cõflatam: & canonicis & eremitis communem dedit. Harum autem opinionũ: utra ucrior sit: clare ad hunc usq; diem compertum non habeo: Id ta men certe scimus. ꝙ anteq̃ in Affricam rediret siue secundum statuta prime regule: quam in monte Pisano edidit: siue secundum precepta huius secunde: siue secundum utriusq; decreta in communi secũdum

Apostolicam uitam cum suis fratribus heremitanis in italia iuxit: q̄d satis (ut alias contestationes omittam) uiri doctissimi & Augustini discipuli possidonii in illius legenda aperte uerba insinuant cum dicit: factusq; presbyter monasterium intra ecclesiam mox instituit: & cum dei seruis uiuere cepit secundum modum: & regulam sub sanctis apostolis constitutam maxime ut nemo quicq̄ proprium in illa societate haberet: Sed eis essent omnia communia: & distribueretur unicuiq; prout opus erat: quod iam ipse prior fecerat: dum a transmarinis partibus ad suas proprias remeasset. Trāsmarinas partes italiam utiq; appellat: In qua anteq̄ transmearet ī Affricam: Secundum regulam apostolicam cum seruis dei uixit: qui canonici esse non potuerunt: quoniam illos non nisi postq̄ factus fuit episcopus in ecclesia ypponensi instituit: Itaq; sane fit: ut aut illi soli essent eremite: quibus iam primam regulam dederat: aut illi quibus hanc secundam quam interpretandā nunc pre manibus habemus: inscripsit: aut etiam utriq; simul: Et siue in Italia: siue in aphrica hanc ediderit. hec duo ceu ī uetustissimis emēdatissimisq; reperimus codicibus ambiguitatem non habent: Et q̄ in Italia cum eremitis apostolicam uitam duxit: Et q̄ primā & hanc secundam regulam ante eius presulatum: imo non dum clericus Augustinus ecclesie doctor & yponēsis antistes composuit: easq; suis fratribus heremitanis inscripsit atq; tradidit obseruandas Continet autem hec secunda præcepta quatuordecim: quorum.

Primum est de karitate siue de dilectione dei & proximi.
Secundum est de modo & tempore orandi.
Tertium est de audiendis lectionibus.
Quartum est de manuum operibus.
Quintum est de abdicatione proprietatis.
Sextum est de euitanda murmuratione.
Septimū est de obia p̄ribus & p̄cipue p̄posito exhibenda.
Octauum est de lectione audienda in mensa.
Nonum est de sollicitudine præpositi.
Decimum est quo tempore concedatur uini usus.
Vndecimum est de fratribus foras mittendis.
Duodecimū est q̄ nemo extra monasteriū mādncet absq; p̄cepto

Tredecimum est de uendendis operibus monasterii: atq; emendis rebus oportunis eiusdem.
Quartodecimum est de euitando ocioso uerbo.
Primum ergo præceptum est de karitate.

Textus. Augustinus.

Nte omnia fratres karissimi diligatur deus: de inde proximus

Commentum. Ambrosius.

T enim imago suum representat imaginatum: sic uerbum exterius uerbi interioris est nunctius Ob eam rem a philosophorum principe Aristotele preclare dictum est. Voces sunt note earum que sunt in anima passionū Et Seneca in prouerbiis dicit. imago ani sermo est: qualis uir: talis oratio: quod q̄ apperte eorū monachorum insinuauit oratio: in qua ex alterius ore cintille ignis ardentis: ex alterius uero euolabāt muscæ. Hinc antiquus sermo dicit Qui felle cor habet infectum: spuere dulcia nō potest. Quare sane fit ut qualem quisq; habet animum: talia enūtiet uerba. ut si bonum bona. Si econtra malum mala: si feruentem feruentia: si frigidum frigida: Si tepidum quoq; tepida proferat necade est: Sed cū diuus parens noster aurelius Augustinus fornax extiterit karitatis ipso testante: q in libro confessionum ait. Vulnerauit cor meum charitas tua domie merito uiuendi precepta suis eremitanis tribuens a charitatis exorsus est mandato dicens. Ante omnia fratres charissimi diligatur deus: de ide proximus: Et iure quidem: Quoniam sicut charitas omnium est regina uirtutum: omnium abolitio peccatorum. omnium præceptorum finis: omnium deniq; bonorum perfectio: ita inter seruanda precepta ipsa est primo anteponenda. Nanq; adepta charitate habemus quod satis est ad salutem: Ipsa uero sublata nihil prosunt cætera. Et enim prudentia. Iusticia. Fortitudo. Temperantia. Fides. Spes: & si q̄ sub his alie sunt sine charitate tanq̄m cadauera sunt absq; anima: quæ figuram dumtaxat habēt humanam: homines autem sunt minimæ.

Karitatis autem duo sunt brachia: alterum: quo deum: alterum uero quo proximum dilectione complectimur. Nec unius dilectio absq; alterius amore uera & perfecta potest esse karitas. Et ideo qui charitatem habere concupiscit: utrunq; scilicet deum & proximum diligat necesse est: quis ordine quodam: quoniam bonum quanto maius est ac eq; præstantius: tanto proculdubio est amabilius. Sed cum immortalis & præpotens deus suppremum sit bonum: Iure parens noster suos eremitanos alloquens ait fratres mei charissimi. Ante omnia a nobis diligatur deus: deinde proximus: Et rationem adiecit: quia ista pcepta sunt principaliter nobis data a mundi scilicet saluatore seruāda qui in euangelio non tam doctori legis: q̄ temptatori callidissimo. & nequissimorum phariseorum legato interroganti: quod est mandatū magnum in lege ait. Diliges dominū deum tuum ex toto corde tuo in tota anima tua: & in tota mente tua: hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem est simile huic. Diliges proximum tuum sicut te ipsum: In his duobus mandatis uniuersa lex pendet: & pphete. Sequitur.

Secundum mandatum de modo & tempore orandi.

Textus. Augustinus.

Valiter autem oporteat nos orare uel psallere describimus Idest in matutinis dicūtur psalmi octuagintaocto cum debitis antiphonis uersibus & responsoriis. Ad primam & tertiā dicantur sui psalmi: antiphone due: Lectiões due. Simili modo ad sextam & nonam dicantur sui psalmi cum debitis responsoriis & antiphonis. Hoc idem in uesperis & completorio seruetur. Ad lucernarium autem psalmus unus. Responsorium unum: Antiphone tres Lectiones tres.

Commentum. Ambrosius.

Otū parentis nostri incondendis regulis studium fuit suā

aliorumq; suorum fratrum mentes a terrenis segregare: & ad cœlestia erigere: Id autem potissimum per karitatem & contemplationem fit. ob eam rem postq̃ de charitate posuit mandatum. Nunc de oratione annectit præceptum: per quam ad dei contemplationem eleuamur di cens. Qualiter autem oporteat nos orare uel psallere describimus. ubi primo diligenter a notandum est. Quoniam dicit qualiter oporteat nos orare: q; dei famulus saluatoris imitans uestigia: qui prius faciebat & postea docebat & legi se subiectum esse afferens non uenisse se sol uere legem: sed adimplere consitebatur: non aliis orandi imponebat onus: & se extinebat: sed se de oratiõe legi date obnoxium esse fateba tur: cum ait qualiter oporteat nos orare. & male legunt illi qui aiunt: Vos quod & in primo mandato etiam insinuauit cum dixit: ãte om nia fratres karissimi diligatur deus: deinde proximus .&c. a nobis: quia ista præcepta principaliter sunt nobis data. ita q; tanq̃ unum ex suis fratribus ad hec se astruit esse obligatum. Secundo notandum est q; i ter orare & psallere hoc inter est: Quoniam quicunq; psallit orat: nõ autem econtra: q̃q̃ hore canonice sine psalmis ab ecclesia non dicant. Et quoniam serui dei: & ad psalmos & alias orationes dicendas obli gantur. Ideo utrunq; & qualiter orare & qualiter psallere oporteat rec te docuit. Forma autem quam dedit orandi hec est q; in matutinis di cantur psalmi lxxxviiii cum debitis antiphonis uersibus & responso riis. Ad primam & tertiam &cetera. prout in textu continetur: alii ue ro: qui alios numeros habent: non ad multitudinem: sed ad quotatio nem: seu ordinem illos referunt: ut tertium. sexagesimum. secundum quintum. octoagesimum. octauum: & sic deinceps uelint interpretari Pro cuius euidentia aduertẽdum est primo: q; si iste numerus psalmo rum lectionum uersuum & responsoriorum in omnibus exemplariis non eodem modo reperitur non est mirum: tum quoniam facile i nu meris contingit error: tum quoniam cum alius datus sit postmodũ orandi modus non adhibita est diligentia in conseruanda descriptio ne illa. Nam in primitiua ecclesia quilibet prout erat a deo inspiratus diuersos psalmos cum diuersis antiphonis & lectionibus in suas ora tiones eligebat: prout etiam hoc tempore in partibus ultra mõtanis

extat consuetudo:ubi alia & alia diocesis aliud & aliud tenet offitium Secundo est diligenter animaduertendum: quod quantumque tenella esset ecclesia & diuersimode a diuersis diceretur offitium: semper tamē sep tenarium canonicarum horarum seruauerunt quod & triplici fecerūt de causa: Tum quia sanctus Dauid septies in die laudem dicebat deo Tum quia oratio quam saluator noster dicēdum nos docuit septem cōtinet petitiones: Tum denique quoniam redemptor noster christus Iesus omnia salutis nostre mysteria in illis horis consumauit. Nam nocte in numeris apparentibus signis nascitur: orat: traditur & ut la tro cum gladiis & fustibus capitur ac ducitur: omnem exhibet patien tiam: gladium Petro perhibendo: obsculum iude proditori dando: eum & alios hostes suos karitatiue monendo: auriculam abscissam sanando. Voluntarie se pati ostendendo: ea que instabant predicēdo ad locum proditioni congruum: se transferendo: Hostibus obuiam procedendo: eos solo uerbo soletenus prosternendo: se ipsum eis in dicando. Quid plura? Nocte ipse qui erat uia: ueritas: & uita: terre coe lique patrator: obprobriis falsorum testium saturatur: alapis a seruis ce ditur. Vt falsus propheta puerili ludo illuditur & conspuitur: a disci pulis deseritur: a petro negatur: & protinus oculo misericordie eum ī tuetur. Tandem nocte corpus eius in sepulchro quiescit. Anima in ī ferno alligato Sathana cum deitate parat educendam prædam. Mane quod est hora prima inconcilium ducitur iudeorum: Falsa contra eū queruntur testimonia extorta ab eo ueritatis professio iudicatur blas femia. falsis opprimitur accusationibus. Pilato traditur: Et ut quibus dam placet ab inferis resurgit. Hora tertia accusatur. Herodi mittitur ab ipso & sua cohorte spernitur: a quo etiam illusus ī ueste alba ad ex amen Pilati remittitur: clamoribus iudeorum crucifigitur: ī pretorio Pilati flagellatur. Spiritum sanctum mittit. Hora sexta iudicatur: cō dempnatur: conspuitur: illuditur spinis coronatur: arundine ceditur: crucem sibi baiulās egreditur: felle & aceto potatur: cum sceleratis cō putatur: blasfematur: irridetur: tenebris corporalibus occasus ueri so lis ostenditur. Hora nona matrem consolatur. Clamans & inuocans patrem moritur: uelum tēpli scinditur: terra mouetur: petre diuidūtur.

Monumenta aperiuntur. Centurio confitetur: alii sua pectora tondẽtes reuertuntur. Hora uespertina lãcea latere perforato exuulnere sanguis & aqua egreditur. Sero quod est hora completorii cenans cum apostolis cenam legalem: sacramentalem istituit: apostolorum pedes lauat & extergit lintheo: apostolis predicat: pro eis patrem orat: ad locum proditiõis properat: tristiciam suam manifestat discipulis trinã orationem emittit. factus in angonia guttas sudoris sanguinei desfluentis interram fundit: de cruce deponitur: aromatibus conditur inuolutus sindone: sepulchrum lapide grandi clauditur: signatur: custoditur atq; uallatur. Cum igitur tot tãtaq; salutis mysteria deus & dominus noster Iesus christus in his septem horis fuerit operatus merito canonicate & per officium solemnizate extiterunt. ꝙ autem septem fuerint dies primi a deo creati: in quibus omnia fecit: & in ultimo quieuit. quod septem sint macrocosmi & microcosmi: idest maioris & minoris mundi etates. Septem sint planete: Septem candelubra. Septem prime uirtutes. Septem pietatis officia. & alia huiusmodi per appropationem dicta sunt: sed ut dei famulus nullum tempus sine dei laude pertransieret præter has cõmunes & canõicas horas duas alias ad fundendas preces altissimo instituit: quarum alteram lucernarium: alterã ante somnium appellauit. Lucernarium erat prima hora noctis in sero. quando cõmuniter luminaria in domibus accenduntur: ita ꝙ sicut nunc consuetudo extat ut pulsetur tribus uicibus campana & aue Maria a fidelibus persoluat: ita ea hora uolebat sanctus uir ut fratres in unum in oratorio conuenirent: & diceretur psalmus unus Responsorium unum. Antiphone tres: cum lectionibus tribus. Hora ante somnium erat quando iam facta cena iminebat tempus eundi dormitum: tunc etiam iusserat ut ab omnibus inunum congregatis certi psalmi cum quibusdam orationibus soluerentur. Hãc horam preter lapsam resuscitauimus & nos in eadem beati Augustini religione mãdauimus enim ubiq; in ordine anteq̃ eatur dormitum. Vt in unum fratres conueniant: & pro uiuis & defunctis in primis faciãt suffragia cum psalmis & orationibus institutis. Deinde faciant confessionem: Tertio qui preest absoluat confitentes. Quarto aqua benedicta fiat aspersio. Postremo benedictionem recipiant a præsidente & sic in noie

domini unusquisq; intret suam cellam uel ad orandum uel ad dormiendum cum debito silentio. Sequitur

Tertium mandatum de audiendis lectionibus.

Textus. Augustinus.

T tempore opportuno post lucernarium omnibus sedentibus legantur lectiones.

Commentum. Ambrosius.

Nter orōnē & lectionē hoc interest:qm̄ ut augustinus in commentariis psalmoꝝ ait.Orō tua locutio est ad deum lectio locutio est dei ad te: Quando legis deus tibi loquitur: quando oras:tu deo loqueris:per orationem tuas facis deo petitiones:per lectiones deus te docet:quid & quomodo petere debeas:per orationem affectum tuum referas q̄q̄ ille notior sit ei q̄ tibi: per lectionem uolūtatem tibi manifestat: per lectionem ipse iubet quid facere debeas:p orationem eius tu iussa comples: Et quoniam nemo adimplere potest que ignorat.Iccirco dei seruo non solum opus est orare:sed etiam lectioni uacare.Et quoniam finis præstantior est his que sunt ad finem & orationis gratia mandatur lectio. Proinde merito primum iussit orare:& postea lectiones audire: Debent autem lectiōes tempore opportuno audiri:opportunitas autem temporis in presentiarum bifariam accipitur ut scilicet quādo tempus illud iustis:maioribus & necessariis negociis nō impeditur.Minora enim semper maioribus cedūt: Rursus oportunum tempus ad lectiones audiendas diuinus non solum quando fratres soluti sunt curis:sed etiam quādo sobriores sunt Sed post horam lucernariam:que est ante cenam cum iam facta sit digestio sobrietatis tempus est ideo eo tempore congrue lectiones: audire fratres iubentur. Sed quo pacto innuit: cum addit: omnibus sedentibus legantur lectiones: per sessionem duo indicantur ad lectiones capescendas opportuna:utpote qui es & attētio. Nam sedens qui

escit & qui quiete fruitur. si uult est attentioni idoneus: ideo recte in quit aristoteles: Sedendo & quiescendo anima fit prudens: aduerteu dum tamen quod non tantum corporis q̄m mentis opus est quies: Ideo per hoc: quod ait sedendo intellexit quietem corporis. Cum ue ro addit & quiescendo intellexit quietem mentis ad quam uelut ad p̄ uiam dispositionem ipsa sequitur attentio: ita q̄ qui uult bene capax esse lectionis: motum corporis: fluctuationemq̄ mentis abiiciat: & at tentionem habeat necesse est. Sed cum non omni tempore idem dica tur officium: quale & quantum singulis mēsibus dicendum sit: expo nit cum dicit.

Textus. Augustinus.

Octurne autem orationes mēse nouembri. decembri: Ianu ario: & februario: antiphone duodecim: psalmi sex lectiōes tres: marcio. aprili: septembri: octobri antiphone. x. psalmi quinque lectiōes tres: maio: Iunio: Iulio & augusto antiphone octo: psalmi quatuor: lectiones due.

Commentum. Ambrosius.

Vm omnia ut inquit Salomon tēpus habeant: omnia sunt tempori accommodanda Hinc fit ut ecclesia librum Gene seos uno tempore: quando scilicet creatus est mundus alio tempor̄ scilicet quando dominus resurrexit actus apostolorum & A pocalipsim Iohannis alio epistolas Pauli. alio parabolas Salomonis: alio alias partes biblie iuxta temporum dispositionem legi precepit: Sic augustinus iuxta mēsium proprietates & prolixitatem noctium officium statuit esse dicendum prout in textu clare patet. Sed quo pa cto dicit aliquis cum augustinus non dū clericus esset has p̄mas duas regulas edidit & officium sic collegialiter dicendū statuit dicendū q̄ nullus possit nouā religionē fundare: nec nouas dare regulas: aut no uum officiū sine sedis aplice auctoritate instituere: noua est lex: nouū q̄ ius: sed antea q̄cūq̄ aiarum hēbat curā poterat illis ritū uiuēdi dare

At uero sanctus Augustinus curam habebat animarum receperat.n. potestatem a sancto Ambrosio fratres congregandi. Et sanctus Simplicianus sicut ipse in sermone qui incipit. Vt nobis per litteras declarauit sanctus pater Hieronimus testatur duodecim fratres sibi donauit. & alios postmodum denuo recepit. Vnde in eo sermone inquit p rexi ad uirum illum Simplicianum deprecans cum fletu & gemitu: ut mihi quosdam de suis fratribus seruis dei donaret. & donauit eos mihi paterne: & quare eos paterne mihi donauit: quia sciebat me uelle monasterium in affrica ædificare: & assumptis mecum anastasio. Fabiano. Seuero. Nicolao. Dorotheo. Ysaac: Nicostrato: Paulo Cyrillo Stephão: Iacobo & uitale paupculo: q pecunie sacculũ apd Mediolanũ inuenit: & nõ rapuit: de quo iã sermonẽ fecimus qa īuenit & nõ rapuit: nec post au℞ abire uoluit. Istis igit' mecũ assũptis imitari cupiebã cũ karissimis meis amicis. Enodio alippio & Põtião: q diu mecũ fuerũt: & cũ cæteris duodecĩ: quos nup assũpserã illos: quo℞ famã etiã sanctus presbyter Hieronimus mihi descripserat. habens igitur Augustinus hos fratres sub se potuit illis regulam dare: & diuinum offitium dicendum conscribere: & q̃mq̃ ita sit: non tamen horum fratrum eremitarum pater dici proprie potuisset: nisi postmodum in eorum patrem ab ecclesia fuisset confirmatus: sicut de facto extitit ceu ĩ nostro defensorio diffuse probauimus: Sicut nec Franciscus minorum. Nec Dominicus predicatorum: Nec Benedictus monachorum q̃mq̃ illos congregasset & regulam dedisset. pater dici potuisset: nisi per ecclesiã quisq̃ sue religionis pater confirmatus extitisset Quoniam quicunq̃ promouetur ab alio debet promoueri: & nemo se ipsum. Vnde Petrum Andream Iohannem & deniq̃ Paulum christus ad apostolatũ uocauit:

Sequitur quartum preceptum de operibus manuum.

Textus. Augustinus.

Perentur a mane usq̃ ad sextã: & a sexta usq̃ ad nonã uacẽt lectioni: & ad nonã reddãt codices: & postq̃ refecerit siue ĩ orto:

siue ubicunq; fuerit faciāt opus usq; ad horam lucernarii.

Commentum: Ambrosius.

Voniam tempus nobis datum est:ut illud totum uel ī dei laudem:uel in negotiis pro uita conseruanda expendamus Ideo uir sanctus omnem temporis partem in debita distribuit exercitia Nam a mane usq; ad horam sextam iquit manibus operentur tum pro conseruanda sanitate:quoniam inquiete nimia omia membra fiunt languida: tum pro necessitatibus mōasterii & fratrum subuentione:tum pro recreanda mente:Nam q̄ diu anima in ergasculo corporis manet illius passionum est particeps:& ideo uacare contēplationi semper non potest quinimo si in uita contemplari nititur: multis temptationibus obruitur: quas ut effugere possit salutiferum remediū est exercitium:propterea Hieronimus monet: semper aliqd boni operis facito:ut te diabolus inueniat occupatum:non enim facile capitur a temptatore:qui bono uacat exertitio.Et addit a sexta usq; ad nonam uacent lectioni.Et ad nonam reddant codices.Que autem lectiones:quarumq; doctrinarum erant ille.Arbitramur noui & ueteris testamenti & earum non modo disciplinarum: que ad deuotionē excitabant animum:sed que opus erant ad diuinum uerbum predicādum & ad tuendam: & defendendam contra hereticos christi fidem: quorum ipse malleus & hostis acerrimus factus erat: & tales q̄les ipse erat suos cupiebat fratres euasuros.Redditis autem codicibus eorum custodi ad refectionem accedebant & quidem famelici: quoniam otium fastidium parit:exercitium famem fames autem miromodo dulcia reddit que fastidium facit insipida: qua quidem refectiōe cum gratiarū actione explera iterum usq; ad horam lucernarii exercitium siue in horto: siue ubicūq; opus erat faciebant:& eo pacto totam diem in bonis expendebant operibus:scientes q̄ de omni tempore amisso erant reddituri rationem perinde beatus Hieronimus ad demetriadē inquit: nihil in sancto proposito otio deterius est: quod non solum non acquirit noua: sed etiam parta cōsumit sancte uite ratio processu gaudet & crescit cessatione torporis. Sequitur.

Quintum præceptum de abdicatione proprietatis:

Textus. Augustinus.

Emo sibi aliquid uendicet proprium: siue in uestimento si ue in quacunq; re. Apostolica: enim uita optamus uiuere.

Commentum. Ambrosius.

Idens dei seruus q̄ graue peccatum est in religioso proprie tas: mandauit ut in nulla re aliquid sibi uendicent propriū etiam in uestimentis: que sibi ad usum sunt concessa: ac si a perte diceret: si hec que uidentur esse impartibilia debēt dici commu nia: ut dicatur nostra tunica nostra cappa quantomagis & alia omnia que diuidi possunt: Et rationem reddit quare nemo debet sibi uendi care aliquid proprium: quia ut iquit: apostolica uita uiuere optamus apostolica enim uita erat: ut in actibus scribitur apostolorum: ut nul lus diceret aliquid proprium: sed essent eis omnia commūia. & distri bueretur unicuiq; prout cuiq; opus erat: ad hancantem communem uitam seruandam charitas que non querit que sua sunt: nos impellit Dei benignitas super iustos & iniustos effusa nos concitat: saluatoris clementia: qui non pro bonis tantum: sed pro peccatoribus mori dig natus est nos hortatur. Malicia item proprietatis ad eam abdicandā. propter quam Iudas laqueo suspensus est anania & Caphira perierūt Ianuarius damnatus est: & alii in numeri eterno cruciantur igne nos mouet. Sequitur

Sextum præceptum de euitanda murmuratione.

Textus. Augustinus.

Emo cum murmurio aliquod faciat: ut non simili iuditio murmuratorum pereat.

Commentum. Ambrosius.

Vare que pro fratribus & monasterio facienda sunt sine murmuro fieri debent? ne simili iuditio murmuratorū pereant: Sed quod & quale murmuratorum fuerit Iuditium, dicat tibi in primis: Maria soror Moysi: que cum contra eum: murmurasset mox percussa est lepra apparens caro eius candens sicut nix. Dicant tibi filii Israel: quorum nullus in repromissionis terram intrare potuit: qui contra deum murmurauerat: Dicant tibi chore dathan, & Abiron: sub quorum pedibus diruta est terra: & aperiens os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis & substantia eorum: Descenderūtq; uiui in inferno operti humo: & perierunt de medio multitudinis: Quoniam steterunt ad uersus Moysen & Aaron dicentes: sufficiat uobis: quia omnis multitudo sanctorum est. & in his est dominus: Cur eleuamini super populum domini? Dicat tibi Senacharib rex Assiriorum: qui murmurans contra deū: ipsum arundine a uēto agitatam appellans percussis in suis castris ab angelo in una nocte centum octoginta quinq; milibus armatorum: & reuersus Niniue: adoransq; i templo deum suum Nesdraac ab eius fuit filius interemptus. Dicant tandem & alii innumeri: qui eorum murmurationibus diuersis fuerunt penis affecti. Sequitur.

Septimum præceptum de reddenda superioribus obedientia.

Textus. Augustinus.

Ideliter obediant: hi patrem suum post deum honorent: præposito suo deferant sicut decet sanctos.

Commentum: Ambrosius.

Lli pfecto fideliter obediūt: qui non solū faciunt quod eis

a superiore iniunctum est: sed etiam quādo: quomodo & propter qd demandatum est faciunt. in deum totum quod per eos benefactum est referentes. Cum uero subdit. Hi patrem suum post deum honorēt præposito suo zē. per præpositum intelligit priorem localem: qui fratrum curam immediate gerit: de quo dixit in tertia regula: Præposito uestro tanq̄m patri obediatur per patrem quem iubet post deum honorari illum intelligit: qui omnium uniuersalē curam gerit: quem in tertia regula appellauit præsbyterum: idest seniorem non quidem ab annis: sed a prudentia & præsidentia. ubi cum dixisset præposito uestro tanq̄ patri obediatur: Statim adiecit multo magis præsbytero: q omnium uestrum curam gerit: hic post deum honorandus est: Quoniam sicut maximus pontifex i toto orbe uicem gerit summi dei: ita & generalis in sua religione non solum: Augustini Benedicti uel Frācisci uicem gerit: Sed etiam principaliter omnipotētis dei qui eos misit ad has religiones instituendas. propter hoc saluator in euangelio ait. Qui recipit prophetam scilicet missum in nomine prophete scilicet mittentis: qui est rex & princeps prophetarum mercedem prophete accipiet: ac si aperte diceret: qui in propheta misso honorat deum: qui est prophetarum institutor. a deo mercedem recipiet. Sequitur.

Octauum præceptum de electione audienda in mensa.

Textus. Augustinus.

Edentes ad mensam taceant audientes lectionem.

Commentum. Ambrosius.

Rima simul in hoc pcepto seruāda pcipiūr pmū ut sedeāt ad mensā: pPter hoc rephēdendi sunt illi: & si mōiti nō se correxerint castigādi si bibētes uel comedētes ad mēsā stēt: & multomagis qui hinc inde comedentes discurrunt: Secundum est ut taceant: Nemo enim in mensa sine prioris licentia loqui debet.

Nanq; summum silentium in ea seruandum est. Tum propter contumelias: murmurationes: tumultus: contentiones: & uaniloquia euitãda: in que omnia facillime incidunt comedentes: Tũ ne pandantur archana. quoniam: ut uulgo dici solet in mensa & in aculeo referantur occulta: Tum propter honestatem ac modestiam custodiendam: cauponum enim stipendiariorum ac lenonum est edacitati loquacitatem contiũgere. Tum ut ipsa lectio sine tumultu audiatur: Tertium est ut lectio legatur scilicet tam diu q̃ diu durat refectio: cuius rationem in tertia regula posuit cum dixit: Cum acceditis ad mensam donec inde surgatis quod uobis secundum consuetudinem legitur sine tumultu & contentionibus audite. Ne sole uobis fauces sumant cibum: sed & aures esuriant dei uerbum. Ita q; sicut corpori corporalem: ita & anime spiritualem tribuere cibum debemus: At uero saluberrimus suauissimus ac iocundissimus anime cibus: quem esurit & appetit ipsum est uerbum dei. Sequitur.

Nonum præceptum de sollicitudine prepositi.

Textus. Augustinus.

I autem aliquid opus fuerit ꝑpositus eorum sollicitus sit.

Commentum: Ambrosius.

On ob aliã cãm officiales creant᷑ nisi ut solicite que ad eorum spectant offitium exequant᷑: At. n. ꝑpositus talẽ curã gerit monasterii: Iccirco siue in spũalibus: siue in tẽpalibus aliqd alicui: uel toti mõasterio opus fuerit: uel p se ipm: uľ p suos i feriores officiales iuxta rei exigẽtiã aut p aliquẽ aliũ ꝑut expediẽs: uidebit᷑: facere solicitus sit: alioqn noscat se de negligentia saltẽ a deo esse puniendũ: q sicut nullum bonũ iremuneratũ: ita & nullũ malũ quantumcũq; exiguum relinquit impunitum: modo omne defectum: qui propter sui euenerit incuriam sibi dignoscat esse imputandum. Seqt᷑

Decimum preceptum est de usu uini concedendo:

Textus. Auguſtinus.

Abbato & dñica ſicut conſuetudo ē q uolũt uinũ accipiãt

Commentum. Ambroſius.

Mnes illi ſancti patres ſummopere nitebantur carnem domare:ut incentiua extinguerentur libidinis:& ſpiritui eſſet ſubiecta:& præcipue:abſtinentia eſce & potus uini. quoniam in illo ut propheta inquit.multum cõſiſtit luxuria:propterea uir ſanctus Auguſtinus ſuorum fratrum collegio.ut illorum priſcorum patrum imitarentur exemplum:uinum interdixit preterq̃ in magnis ſollemnitatibus & in diebus dominicis & ſabbatis in quibus illud ſumere uolentibus conceſſit: Sed pleriq; omnes illius potum tantum abhorrebant ut nunq̃ quauis de cauſa ipſum auderent accipere. unde in ſermone ad clericos yponenſes eos obiurgãs ait:pergite ad fratres meos:& diſcite ab eis:quia mites ſunt & humiles corde: pauperes ſpiritu:& filii obedientie egredimi foras:& qd eſtis uos:& quid ipſi ſint conſiderare uos uolo.Nunquid & uos eſtis.quales ipſi ſunt:O utinã tales eſſetis quales ipſi ſunt:Vos enim uoratores eſtis:& ipſi ſummæ ſobrietatis.Vos diſcurſores ciuitatum &ipſi uiſus hominum fugiũt Vos impudici:& ipſi caſti:Vos deriſores:& ipſi feruẽtiſſimi oratores Vos pellibus cuniculorum uel uariorum ornati iacetis:& ipſi ouino colore nigerrimo aſperrimoq; ſunt induti:Vos delicate paſci ſumme curatis carnes uarias affectantes:Et ipſi poſtq̃m heremũ intrauerunt: nunq̃m carnes ſumpſerunt:Vos uina electa ſpeciebuſq; inebriata q̃rit is & ipſi ſemper puſillum aque recipiunt:Ecce quanta illorum fratrũ erat abſtinentia & parcitas bibendi q; non ſolum non bibebant uinũ ſed aquam in exigua capiebant menſura:& merito quidem:quoniam abundantia panis & aque peſſundedit ſogdomam

Sequitur.Vndecimum mandatum de fratribus foras mittendis.

Textus. Auguſtinus.

I opus fuerit ad aliquam necessitatem mitti duo eant.

Commentum. Ambrosius.

Vo scilicet ad pauciores eãt: pinde in tertia regula dicit nec eant ad balnea siue quocũq; ire necesse fuerit minus q̃ duo uel tres. & non uagandi gratia more circumcellionum eant sed cũ opus fuerit ad aliquã necessitatem uel ꝑ bono publico monasterii: uel ꝑ aliqua necessitudine alicuius ex fratribus mitti: inqt enim mitti qm̃ non nisi missi a superiore fratres extra monasteriũ ire debẽt & cũ qbus ꝑpositus iusserit ꝓficisci tenent̃: tum ut ꝓpria sicut religiosos decet abdicet̃ uoluntas: tũ ut congrua & conueniens cõsignetur societas: Tum ut prepositus tã monasterii q̃ fratrũ facilius cõmodius ꝗ oppor tunitati possit occurrere: soli aũt incedere nullatenus fratres dñt: tum qm̃ ue soli: qm̃ sicut scriptum est si ceciderit non habet sub leuantem: tum causa cois recreationis habẽde: quoniã nulla sine socio iocunda est possessio: Tũ ut alter de alterius moribus possit reeddere testimonium. Tum deniq; causa euitãde murmurationis secularium: quoꝝ semp fuit cõsuetudo religiosis solis incedẽtibus detrahere: seq̃t

Duodecimũ mandatũ de non manducando extra monasterium.

Textus. Augustinus.

Emo extra monasterium sine ꝑcepto manducet: neq; bibat Non enim hoc ad disciplinam pertinet monasterii.

Commentum. Ambrosius.

D disciplinã enim monasterii spectat: ut in incessu: statu & in oibus motibus uestris: q̃ ad modũ in tertia regula dicit nihil fiat ꝙ cuiusq̃ offendat aspectum. Offenditur autẽ plerumq; in manducando & bibendo secularium aspectus: qm̃ nunq̃ ita parce cibũ potũq; sumere religiosi possunt qn ab eis iudicent̃: aut ꝙ

nimis auide:aut ꝙ ſupfflue:aut ꝙ īmunde ſumpſerint: & nonnunꝗ modeſtiā uertunt in hypocriſim dicentes:corā nobis uolūt ſobrii apparere:in mōaſterio aūt deuorant ſicut lupi rapaces.Si aūt contingat ꝙ fratres uel ꝓpter pluuiā:uel ꝓpter negotioꝝ imminentiā extra horā prandii uel cene notabiliter ꝑterlapſam foris detineanť & comederint ꝑſertim ſi debiles fuerint:huius mandati ut arbitror:tranſgreſſores non fiunt dummō ſilentiū:benedictionē: & alias ordinis cerimōias:quoad fieri poſſit:obſeruent ſciētes iuxta aplm ſcribentē ad Romanos: ꝙ non ē regnum dei eſca & potus:ſed iuſtitia & pax & gaudiū ī ſpū ſancto.Qui.n.in hoc ſeruit xpo:placet deo: & ꝓbatus eſt hominibus.Itaqꝫ q̄ pacis ſunt ſectemur:& q̄ hedificatiōis ſunt inuicē cuſtodiamus.Nolite ꝓpter eſcā deſtruere opus dei:Oīa qdem ſunt mūda. ſed malum eſt homini q per offendiculū manducat:Bonū eſt nō mā ducare carnem:& non bibere uinum: neqꝫ in quo frater tuus offenditur:aut ſcandalizatur:aut infirmatur. Sequitur.

Tertiumdecimum mandatum de uendendis & emendis rebus.

Textus. Auguſtinus.

Lopa monaſterii mittanť fratres uendere:ſollicite caueant ne qd faciant contra ꝑceptū ſcientes quoniam exarcebant dominū in ſanctis ſuis:Si aliquid emant ad neceſſitatē monaſterii:ſollicite & fideliter:ut ſerui dei agant.

Commentum. Ambroſius.

Ancti illi patres tū ut otium euitarent: quo nihil in famu lis dei periculoſius.Tum ꝓ uictu & ueſtitu habendo:tum ut Aplm Paulum imitarenť:qui ultra ꝑdicationē nocte & die manibus opabatur:ne populis:qbus ꝑdicabat: fieret onerosus in hortorum cultura:& in aliis artibus:que ſine peccato ſcādalo & offendiculo in heremo fieri poterant laborabant:& olera & alia q̄ inde naſcuntur:& ciſtellas & ſportulas & alia huiuſmodi:que ſine infamie & peccati labe faciebant:uendere mittebant: & quoniam in uendēdo emendoqꝫ multa ſolent cōmitti peccata: uel in q̄ntitate: uel in q̄litate

rerum uel etiā in actu ipso nunc mendacia dicendo: nunc plus uendēdo aut minus emendo: q̄ sint ipsarum rerum ualores: ideo ait sollicite caueant ne qd faciant contra pceptū. Preceptū.n. est ut nulla opere uel uerbo i emendis uendendisq̄ rebus frans fiat atq̄ deceptio: scientes qm̄ exar cebant dn̄m in sanctis suis. Exacerbare.n. exaspectare est. Exasperare aūt quempiā est ipm non mō ad rigorem iusticie: sed ad crudelitatē i ducere. Deus ergo exarcebatur in sanctis suis: qñ per falsos ministros sanctorum mysteria male & iniuste ministrantur: igitur studeant mini striteorum ministerium fideliter & iuste executioni demandare: & i om nibus sollicite & fideliter tam in uendendis q̄ in emendis ad necessita tem monasterii spectantibus ut seruos dei decet pagere. Seqtur
Quartumdecimum mandatum de euitando ocioso uerbo.

Textus. Augustinus.

Ciosum uerbū apud illos non sit. Mane ad opera sua sede ant post orōnem tertie eant ad opa sua: nō stantes fabulas cōtexant nisi forte aliqd sit p utilitate aīe sedentes ad opa taceant: nisi ut necessitas operum exigeret: ut loquatur quis.

Commentum. Ambrosius.

Ciosum uerbū uanum est uerbum: uanū uerbū uane cōsci entie est index nec absq̄ iuditio erit: q illud ptulerit: quia ab omni statu rectitudinis depiunt: qui p uerba uana dila buntur: ppterea inqt apostolus: Colloquia mala corrumpunt bonos mores: Et ideo non solū apud illos. s. q emunt & uendunt: Ociosum uerbum esse non dēt: sed nec apud alios quoscunq̄. Alliga igit̄: ut d uus antistes Ambrosius ait. Sermonē tuum ne luxuriet: ne lasciuiati ne multiloquio peccata sibi colligat sit restrictior: & ripis coherceat̄: cito lutum colligit: amnis exundans: Iugum sit uerbis tuis: & statera atq̄ mensura ut sit grauitas in sensu: in sermone pōdus atq̄ in uerbis modus scito sicut scriptū est: q mors & uita i potestate lingue. mors aūt q̄ p linguā ingredit̄: p has uias serpit: si uidelicet falsum turpiter.

ꝓcaciter indeuote: & non opportune loq̃ris. igit͛ hec tibi caue: ut i te otiosum non reprehendat͛ uerbum. Adiecit subinde in maiorē supe rioꝝ declarationem. quas conditiones seruare debeant in opibus faci endis. s. q̃ non stantes fabulas contexant: sed sedentes taceant: nisi for te uel ꝓ utilitate aīe: uel ꝙ opeꝝ necessitas illud exigat: ut qs loq̃t͛ & hoc qd̄e ubiq̃ & semp: & apud quoscūq̃ ab eis modestia & sanctimo nia seruetur.

Textus. Augustinus.

I quis aūt non omi uirtute adiuuante misericordia dei hec conatus fuerit iplere: sed cōtumaci animo despexerit: semel atq̃ iteꝝ cōmonitus: si non emendauerit: sciat se subiacere discipline monasterii: sicut oportet. Si aūt talis fuerit etas ipsius uapu labit: hec aūt in noīe xp̄i fideliter & pie obseruātes: & uos ꝓficietis. & nobis non parua leticia erit de uestra salute. hec sunt que ut obseruetis precipimus in monasterio constituti. Amen:

Commentum. Ambrosius.

Ihil ꝓfecto condere leges ꝓdesset: nisi ille obseruarent͛: ni hil p̄cepta dare: nisi executioni mandarent͛: Ad uero obim plenda exequendaq̃ mandata duo sunt p̄cipua incitamēta timor. s. pene: & premii atq̃ mercedis expectatio: altero transgressor afficit͛: altero fidelis obseruator letat͛: Et quoniā ex timore ad amorē ꝓficiscimur. Iccirco parens & p̄ceptor nr̄ utrunq̃ ponens p̄mū ante posuit dicens: si quis aūt nō oi uirtute: adiuuāte misericordia dei hec conatus fuerit adimplere sed contumaci aīo despexerit & reliqua que subdit usq̃ ad p̄riculam illā: hec aūt in noīe xp̄i fideliter. & cetera. ubi alteꝝ adiecit: Quoad primā litterā ait in primis. Si quis non omi uir tute idest totis uiribus appositis. & rursus omi uirtute tam. s. morali q̄m theologali adiuncta q̄m sicut q unius mādati fuerit transgressor factus est oim reus. Ita & hec p̄cepta q sine aliis uirtutibus seruauerit trāsgressoris eoꝝ penas nō effugiet. Secūdo ait adiuuāte misericordia

dei: ut intelligãus: ꝙ q̃q̃ oẽs uires nr̃as in his p̃ceptis exequẽdis ad hi beamus: nihil tñ sine diuine misericordie adiutorio facimus qm̃ ut ait apl'us non est uolentis uelle: nec currentis currere: sed dei miserẽtis ipsa etiã ueritate testante: q̃ apte locuta est dicens: sine me nihil potestis facere. Tertio ait sed cõtumaci aio despexerit: contumax. n. qs reddit᷑ multipharia͂: Primo quidem: qñ pemptorie citatus uenire contẽpnit: Secundo quando maliciose: se occultat: Tertio quando impedit ne citacio ad eum puenire possit: Quarto qñ citatus ad iuditiũ uenit: sed iuri parere non uult: Postremo quãdo offensa est manifesta & iussus a iudice non uult emendare. Quouis mõ cõtumax accipiat᷑ p in obedientiam & rebellionem fit contumax: igit᷑ ille despicit mandata aio contumaci: q non tanq̃ ignarus & impotens sed in obediens & rebellis mandata adimplere contempnit: hic si semel atq; iterꝝ cõmini tus: Si non emẽdauerit: sciat se subicere discipline monasterii. Monasterii uero disciplina secundũ diuersa statuta diuersa est: Alia. n. est carceratio: alia est ieiuniũ: alia in nuda terra sessio: alia censura ecclesiastica. alia fustigatio ad q̃s: uel aliq̃ꝝ istaꝝ ul'aliaꝝ si pl'es fuerint ꝓut optet maiori. s. uel minori transgressione: in obedientia: rebellione: & qualitate psone pensata delinquens damnet᷑: ita ut si talis fuerit etas ipsius idest ut non sit senio cõfectus uapulabit. i. fustigari cũ psalmo debet. Demũ subnectit alterꝝ dicens: hec autẽ in noĩe xp̃i fideliter: & pie obseruantes. & uos ꝓficietis: Et nobis non pua leticia erit de ur̃a salute: ac si diceret q hec q̃ p̃cipimus in monasterio seruabũt duo faciẽt unũ sibi scilicet in uirtute & diuina gratia proficientes: Alterum mihi Augustino de eoꝝ salute leticiã dantes: qm̃ gloria pr̃is est filius sapiens. Ille. n. uerus est sapiens: q deũ cognoscit & amat: & ille uerus est amator: q illius mandatoꝝ fidelis est obseruator: fit itaq; ꝙ magna fuerit leticia. Augustinus de suis fratribus affectus: qñ illos uidit sua obseruare mandata. Postremo est ad notandum: ꝙ primum mandatum. s. ante omnia fratres karissimi diligatur deus: deĩde proximus: a nostris fratribus ĩ memoriã huius regule adiũctũ est ĩ exordium tertie & hec ultima clausula: utpote hec sunt: que precipimus in monasterio cõstituti ponitur ꝓ exordio ab hugone de sancto uictore: q̃mq̃ nos in uetustissimis atq; emendatissimis exemplariis illã in rubricã in uenerimus

prescriptam quibus proculdubio transigitur: ut utraq; fuerit ab Augustino composita: quorũ hanc solis suis fratribus heremitanis tertiã heremitanis & canonicis uoluit esse cõmunẽ ad laudem dei: & nostrarum animarum salutem. Amen.

Vnum preterea non est omittendũ: ꝙ cum in nostro exordio huius interpretationis: ac in nr̃o defensorio in ambiguũ duceremus: quo i loco Aug. hãc secundã regulã ediderit: dicentes id clare ad hunc usq; diem cõptum non haberemus: Volentes postea ꝑmam regulam interpretari: diligenter huius sacratissimi doctoris dicta inuestigauimus: & libros multos ac etiã sermones legendo: incidit in manus nostras: in uetustissimo codice sermo qdam de moribus & uita clericoꝝ: qui incipit. Nolite arbitrari fratres karissimi: ꝙ alienũ sumpserim exordium: in quo de his regulis expressam faciens mentionẽ: eas in monte Pisano condidisse astruxit dicens: Tria. n. precipue ad uos ꝑ̃sbyteros spectant: forma uiuendi: ordo ministrandi: & modus iudicãdi: de forma uiuendi habetis regulam: quam in monte Pisano: ꝑut potuimus fratribus nostris ꝑmo diligenter condidimus iuxta apostolicã formã ibidem ut & uos nostis docemur. Quomodo deus & ꝓximus diligatur. Quibus horis & temporibus psallere & orare & mãibus operari debemus: Et quomodo unum sentire: & omnia simul possidere i domino. Vbi q̃uis unam solum dicat tñ de utriusq; exordio aliquid ponit. Nam a principio usq; ad clausulam istam exclusiue & quõ unum sentire: Id totum ad secundam regulam spectat. Id autem & quõ unũ sentire: & omnia simul possidere in domino prima regula cõtinet: sed quenam sit causa: ꝙ in singulari regula nominet q̃ in monte Pisano edidit: si due sunt quas ibidem cõposuit: Dicimus ut cõmuniter aiũt: & res constat. ꝙ sicut tertia est supplementum secunde ita & secunda est suppementum prime: Nam i prima preceptum karitatis & de modo orandi omiserat: quod in secunda posuit & ideo ambas simul unã appellat. Et hec proculdubio ratio est: quare tertia est canõizata & nõ prima nec secunda: quoniam hec tertia tanq̃ perfectior: completior & discretior & humane fragilitati cohaptabilior aliarum est cõplemẽtũ Deo gratias. amen.

Cõmentarii Ambrosii Choriolani generalis Augustinũ in primam regulam sancti Augustini.

Ostq̃ beatus Augustinus lacrimis sue sanctissime gẽitricis monice p̃dicationibus diui p̃sulis Mediolaneñ Ambrosii: & seruo℞ dei Simpliciãi ligurieñ:atq; suo℞ frm exemplo: relictis manicheo℞ erroribus ad xp̃i fidẽ est cõuersus: & sacro sci baptimatis fonte ãno etatis sue trigesimo renatus:sic xp̃i karitas cor eius uulnerauit:ut non mõ katholicus xp̃ianus factus est:sed oĩ terrena selicitate contẽpta a p̃fatis uiris sanctissimis Ambro.& Simpliciano nigra cucullã indutus zona pellicea cinctus factus est seruus dei:& cum Simpliciano & suis f̃ribus in mõasterio:q̃d (ceu i p̃clarissimo li. suaℜ cõfessionũ memit) extra meia ciuitatis Mediolãi plenũ multis bonis f̃ribus situ erat in obia:paupcate castitate:in explicabiliq; scimonia:sicut Sigibertus ad macedoniũ scribẽs se uidisse & oculata fide ꝓbasse astruit fere p annũ cũ dimidio mãsit & uixit: & qm̃ erãt qĩ i libertate uiuentes q̃q̃ ꝓbatissimi atq; p̃fecti essent uiri ex p̃cepto tanti p̃ris sim pliciãi p̃mo iter eos q̃madmodũ Sigibertus in eadẽ inq̃t ep̃la: Augustinus instituit:ut uitã ap̃licam oẽs piter tenerent:& nihil inter eos ꝓpriũ diceret:tandẽ eius sancta expostulante parente in Affricam fmeare ꝓposuit.Et accepta licẽtia & bñdictiõe a sancto Antistite Ambrosio cũ fletu & planctu: a btõ Simpliciano petiit ut ei aliquot ex suis fratribus condonaret:ut una cũ illis in affrica erigeret monasteriũ:& in sancto ꝓposito eremitane cenobiteq; religionis in illo famularent altissimo.Vñ in sermone de tribus generibus monacho℞: q̃ incipit: Vt nobis p litteras:ita inq̃t.Vt nobis p l̃ras declarauit sanctus p̃r Hieronimus tria fuerunt in Egypto genera monacho℞:quo℞ duo optima sunt:sed tertiũ omnino tepidũ:& oĩ affectu uitandum:Que sunt illa duo: q̃ op̃tia p̃dicant nisi heremita℞ atq; cenobita℞ genus & ordo:quo℞ uita clarissima:& sancta congregatio tpe p̃dicationis ap̃lice sumpsit exordiũ. Isti sunt illi uiri p̃fecti: q̃bus frequenter adhesi tpe erro℞ meo℞:p quos etiã illumiari merui: quo℞ etiã sanctitatis fama ad aures meas p̃ueniens baptizari non distuli:& pia m̃re me instigante apud Mediolanũ: ut ad p̃riam remearẽ:eos habere in uiscerib9 karitatis:& cũ eis piter uiuere uolui: ꝓpter q̃d ad uiℜ illũ simplicianũ

q a iuuētute deuotissīe deo uixerat ī oī karitate: prexi depcās cū fletu & geitu: ut mihi quosdā desuis frībus donaret: Et donauit eos mihi pr̄ne. q̄re pr̄ne eos mihi donauit: qa sciebat me mōasteriū in Affrica edificare: & assumptis mecū: Anastasio Fabiano .Seuero. Nicolao do rotheo. Isaac: Nicostrato: Paulo cyrillo: Stephāo Iacobo: & uitale pau peulo: q peccunie sacculū apud mediolanum inuenit: & nō rapuit: de quo sermonē iā fecimus: qa inuenit & non rapuit: nec post aux abire uoluit: Igit̃ istis mecū assumptis imitari cupiebā cū charissimis meis aīcis. Enodio: alipio & pontiano: q diu mecū fuerūt: & cū ceteris duo deci: quos nup assumpserā illos quox famā etiā scūs pr̄sbyter Hieroni mus mihi descripserat: & in sermōe de obseruantia clericox: q incipit audistis in mensa fr̄es charissimi ait: attendatis fr̄es: & uos ī pr̄em ue strū. nā pmo uocatus sū excelsus philosophus: erā. n. īter oēs magnos noīatissimus: & liberaliū artiū sagacissimus īdagator: excelsus īq̄ erā celsitudine scīe: q̄ inflat: nō charitatis q̄ edificat: nā cedrx odoriferx uo cabant me Romāī pncipes folii abundantē: sed nō hēbā fructū: excel sus erā & īpius sup oēs coetaneos meos: Elatus & sup exaltatus super cedros libani: & accessit ad me mr̄ pietate plena: pdicatio sancti uiri e piscopi: uita & exēpla scōx pr̄m Pauli antoni: & simpliciani: & cū his oībus uox dñi confringentis cedros cōminuit cedrus libāi ab hostia pparata ad uictimā in odorē suauitatis: & sic factus sū pr̄ excelsus: De inde ad affricā uēi mecū ducens decē & nouē de frībus meis simul ui uentes in placito sancto: & cupientes segregari a seculo: & sanctus pr̄ ualerianus cupiens esse pticeps fructuū & orōnū nr̄ax locū istū secre tū: in quo sumus: donauit ut multi urm̄ uiderunt: Sed loco isto edifi cato in xp̄i noīe: & scē trinitatis pontifex yponeñ factus sum: & uoca tus sum pr̄ excelsus multox: loq̄bat̃. n. augustinus de secundo mona sterio: frm̄ heremitax: ad quos uisendos tunc accesserat: & tñ sermonē hunc quē fecit post refectionē in mensa ad clericos quos secū duxerat direxit: Sed quispiā diceret in altero sermone dixit duodeci fr̄es secū sumpsisse: in hoc aūt decē & nouē astruit in affricā duxisse: ergo ī eius dictis contraria inuenit̃ sententia: Sed si quis attentq cogitat augusti ni pcessum: inueniet nullā in dictis suis esse repugnantiā. nam licet a btō Simpliciāo duodeci dūtaxat accepisset: cōgregauit nihilominus

(ut mox dicemus)alios in tuscia:exqbus septem potuit assumere: ut numerus decē nonarius exploderet᷑:Sūptis ergo p̄noīatis duodecim frībus siplicianū & alios cū uberrimis & ī numeris lacrimis:obsculis & āplexibus relinq̄ns:cū enodio alipio pōtiano & pia mr̄e ex liguria ueīt in tusciā q̄ ita oībus:sicut aug. in suis cōfessionibus memorat in uia & in oī eoꝝ egritudine curā gessit:q̄i oēs genuissēt: ita seruiuit q̄i ab oībus geita fuisset: cū uero ad colles tuscos deuenisset: audiuit in montibus Pisanis nōnullos dei seruos eremitā uitā ducere: quoꝝ fa ma pcepta mox illos adiuit:ut cū eis pabulo diuīe pasceret᷑ dulcedīs: & cognito eoꝝ scō proposito deo famulandi: uehementer hortatus est eos:ut collegialiter uiuerent & uitā ducerēt aplicā:q̄ nulla pōt īueīri p̄stantior nullaq; deo gratior & acceptior:cuius moīta & exhortationes huīliter suscipientes dep̄cati sunt eū:ut in scriptis redigeret:que obseruanda iuberet.oīm igit᷑ eoꝝ uota suscipiens: hāc p̄mā regulam q̄ incipit cōmuni diffinitione decreuimus edidit:editā & oīm inibidē habitātiū manus ꝓprie subscriptione munitā: & uoto ac iuramento obseruādi: que in ea scripta sunt: firmatā illis tenendā atq; obseruandā tradidit.Et q̄m in hac p̄ma de dilectione dei & proximi:ac etiam de modo orandi & psallendi non dederat preceptum anteq̄ abillis discederet:Secundam eis cōposuit & dedit q̄ incipit:ante oīa fratres charissimi diligat᷑ deus deinde ꝓximus.de qbus in sermone de moribus clericoꝝ.q incipit Nolite arbitrari fratres ꝙ alienū sumpseri exordiū expressam facit mentionē dicēs.Tria.n.p̄cipue ad uos p̄sbyteros spectant.forma uiuendi.ordo ministrandi:& modus iudicādi.De forma uiuendi hētis regulā quā in mōte Pisano ꝓut potuimus fratribus nostris p̄mo diligenter condidimus iuxta aplicā formā. Ibidē ut & uos nostis docemur.Quō deus & ꝓximus diligat᷑.Quibus horis & temribus psallere & orare:& manibus opari debemus q̄ sunt mandata in secunda regula contenta.Et quomodo unū sentire:& oīa simul possidere debemus.que in hac p̄ma ponunt᷑.Sed quid eū mouit:ut si has duas in mōte Pisano condidit: ꝙ unā in hoc sermone eas nominet. Dicimus ꝙ sicut altaris sacramentū interdum in singulari:& interdū in plurali nominatur:q̄m licet quo ad materiales species plura sint: tamen quo ad uirtutē:effectū:& finē ad quē sunt instituta: unū sunt:

Sic istas duas reglas: cũ una sit: ĩsupplemẽtũ alterius: & utriusq; unus sit finis: unã augustinus nũcupauit: & tertia edita fuit in utriusq; supplementũ iõ illa acceptata: ap̱pbata & cõfirmata: & utrisq; tã eremitis q̃ canouicis obseruanda: tãq̃ ueris & legitis augustini filiis ab ecclia tradita ẽ: &.n. sicut in retractatiõe exordii interpetratiõis nr̃e in secundã regulã in calce eiusdẽ interp̃tationis posita asseuerauimus: hec perfectior: cõplerior: discretior: & hũane fragilitati cohaptabilior est que absurdũ nõ foret: ut simul cũ aliis una regula diceret͂: qa q̃mq̃ tria sie opuscula: uũ tñ ad aliud ordinat͂: & duo p̃ma ad tertiũ. & tria omnia ad unũ eundẽq; finẽ contendũt. Vbi ergo his regulis heremitas ĩ mõte Pisano habitantes reformasset: & ad tenendã uitã aplicam eos astrixisset: multi ad illã sanctã societatẽ uenerunt: pluraq; loca sicut etiam nunc extant: & nos uidimus: ibidẽ cũ illis erexit: ibidẽq; plura edidit opa: postea assumptis aliq̃bus de his: quos in dicto mõte cõgregauit cũ pia mr̃e: Enodio: Alippio: Ponciano & aliis duoderim quos et sanctus Simplicianus dederat uersus Romã iter arripuit. & quotquot seruos dei in agro Senensi & Romano inuenit uisitauit: confortauit: & apostolicã uitã ducere secundũ p̃cepta iam data docuit: Sed ambiguus est animus. Quo .n. pacto in monte Pisano p̃mo dedit reglam: cũ iam Mediolani: ut p̃tulimus in monasterio sancti simpliciani: secundum uitã aplicã fratres illos uiuere docuerit. Dicimus q̃ uel Mediolani nihil redegit in scriptis: uel si p̃cepta cõscripsit: nõ ea sibi attribuit: tũ quia sub potestate erat alterius .s. sancti simpliciani: & iussus ab illo fecit: quod tunc egit: Tum qa nullã curã tunc habebat animarũ: & ideo eũ non decebat regulã condere: sed cũ fuit in mõte Pisano sui iuris erat: & curã gerebat eoꝝ: quos secũ ducebat: curãq; sumpsit eoꝝ q monte incolebant: potuit ergo regulã facere: & eã in scriptis redigere: ꝑut defacto fecit & p̃mo hanc edidit q̃ interp̃taturi sumus: ĩ cuius expositiõe p̃mo titulũ eius declarabimus: subĩde ad interp̃tandũ textũ accedemus: q̃ntũ ad p̃mũ titulus siue rubrica hujus regle talis est.

Ncipit prima regula Beati Augustini, doctoris ecclesie excellentissimi: quam primo fecit & tradidit fratribus heremitis in monte pisano cõmorãtibus ipso existente

iam fratre in reditu suo: quem fecit de Mediolano Romam uolens in Aphricam redire:quam qdem regulã fecit de consensu eorundem fratrũ cuius tenor de uerbo ad uerbum seqtur & est talis.

Titulus dicitur a titone:idest sole: qm̃ sicut sol mundũ uel queq; obscura illuminat:ita titulus librum uel eius sequentia:quod aperte lateq; patet in huius libelli titulo:in quo per ordinem indicant̃ decem.

Primo quod est nomen libri.

Secundo que eius materia.

Tertio quis eius ordo.

Quarto quis eius auctor.

Quinto ad quorum instantiam eam condidit.

Sexto ubi eam edidit.

Septimo qualis eius status quando ipsam composuit.

Octauo quando eam fecit.

Nono qua auctoritate eam composuit.

Decimo quis finis componendi eam.

Nam duo pma indicant̃ p hanc dictionẽ regula q̃ non solũ libri huius nomen est.sed q̃ sit materia eius p illã insinuatur. Regula enim dicit̃: q; normã recte uiuendi prebeat:uel quod distortũ prauũq; corrigat:perinde Isidorus ait.Regula dicta est:q; retro.i.sursum ducit nec aliqñ deorsum trahit: Priscianus aũt regulã quasi mensuram regentẽ esse astruit.At uero in hoc libello uiuendi normam atq; mensurã. augustinus pbens quid euitandũ:quid ue prosequendum sit docet quatenus ascendamus semp sursũ:de orsũ uero nũq̃ trahamur.Ordo qdẽ expmit̃ in hac dictiõe pma:qm̃ inter tres regulas quas edidit hec primũ in ordine;non tñ in dignitate & pfectiõe locũ tenet:Auctoris nomẽ mãifestat̃ cũ subdit̃.beati Aug.doctoris ecclie excellentissimi: Illi ad quoꝝ instantiã eã cõposuit fuerũt heremite:q in mõte pisano cõmorabãt̃ qbus eã pmo tradidit:subinde fr̃ibus cõgregatis ĩ centũ cellis:tertio illis quos ĩ affrica cõgregauit dedit: locus ĩ quo eã cõposuit mõs pisanus ut ait fuit:Status Aug.qñ hãc regulã fecit ĩduit̃ cũ dicit ipso existente fr̃e,Erat.n.frater heremita sic a btõ Ambro. & simplici ano Mediolani post baptisma ue diximus ĩdutus:Composuit autem eã in reditu suo:quẽ fecit de mediolano romã ueniẽs ac uolẽs ĩ affricã

redire:tunc secundũ & trigesimũ agens annũ. Auctoritas cõcipit in eo quod dicit:quã qdem regulã fecit de consensu eoꝝde fratrũ:Nam licet Augustinus eis non antea pfuisset: ipsi tñ met fratres se ei sponte subiecerũt:& de eoꝝ consensu eã instituit: in cuius cõsensus euidẽtiã oẽs se subscripserũt:sicut i fine regle apte inqt:finis aũt pncipalis ẽ:ut seruãtes pcepta: q in ipa regla scripta sunt eterne uite cõpotes fierent.

Textus. Augustinus.

Ommuni diffinitione decreuimus apud uos:quod nũq̃m postmodum ab ullo poterit infringi.

Commentum. Ambrosius.

Mnes qui liberi arbitrii usum hñt ad ea: que honesta sunt & licita & ad ea pertim q diuine maiestatis honorẽ: aĩarũ qꝫ salutẽ concernũt se uoto & iuramento obligare possunt ligatos autem soluere se nequeunt:Iccirco augustinus cum communi diffinitione:hoc est communi uoto: cõmuni consensu cõmuniqꝫ subscriptione(& ut creditur iuramento) apud fratres in monte pisano cõ morantes decreuisset:ut hec regula ab eo condita: & tradita ab eis ob seruaretur:clare asseuerauit:hoc suum decretum postmodum a nullo posse infringi:quoniam ut glosa sup illud psalmi. Vouete & reddite domino deo uestro inquit.uouere est uoluntatis:sed uotum reddere est pcepti & necessitatis.Rursus tollere nemo potest:ut fidem quam quis deo tenet non seruet.at notũ sup fidem deo debitã stabilitur:p terea si a pontifice maximo infringi tale decretũ non potest: fit ut ab ullo alio multo minus possit.at uero ĩ decretali dẽ statu monachoꝝ in capitulo cum ad monasterium expresse dicitur: abdicatio proprietatis:sicut & custodia castitatis adeo: regule monachali est ãnexa:ut summus pontifex in ea indulgere non possit. Sed hic duo exoriunt dubia primum an ita uotum religionis liget:qꝫ nullo modo per pontificem maximum solui possit: Secũdo an decretum istud augustini ꝑ eo tollendo pape indiguisset ptãte:ad pmum nonnulli innitentes

dicto ecclesiastici dicentis: Ois ponderatio nõ est condigna aie cõtinẽ tis: asserunt non mõ papã religiõis uotũ tollere nõ posse: sed nec illđ in aliud posse cõmutare: Pleriq; ad uoti obligationẽ attendentes: aiũt pontificẽ summũ sup religionis uoto dispensare nõ posse: qa quod se mel consecratũ & sanctificatũ est: suã consecrationẽ & sanctificationẽ dimittere non põt: Religionis aũt uotũ in consecratione: q̃ deo aĩa sanctificat᷑ consistit. Nos aũt dicimus tantã esse maximi põtificis po testatẽ: ut cõtinentie uotũ cõmutare sup eo dispensare: & illud relaxa re possit: neq; illud usqueq̃ uerꝫ est: ut cõtinentia oẽs alias excedat uir tutes: &.n. non solũ karitas: q̃ oĩm est regina uirtutũ: sed fides: obĩa: & huĩlitas: p̃stantiores sunt cõtinentia: plus.n. beata uirgo deo placu it p huĩlitatẽ: q̃ p uirginitatẽ: beatior etiã fuit ut Aug. inqt cõcipiẽdo xp̃m fide q̃ carne & celibatui Iohãnis cõiugiũ p̃ponimus Abrae: Sal uator itẽ nr̃ nõ qa uirgo sed qa huĩliauit semetip̃m factus obediẽs us q; ad mortẽ: sic exaltari meruit: ut sibi nomen: & ptãs in celo & ĩ terra daret᷑. Põt ergo fieri cõpensacio maxĩe p bonũ rei publice: ut cũ uir go solẽpniter ꝓfessa: fidelis regis daret᷑ filio: unde tota res publica pa ce gauderet: uel regi traderet᷑ in fideli: ut ipse & oĩs eius populus ad xp̃i cõuerteret᷑ fidẽ: si talis inq̃ uirgo ꝓfessa ex p̃cepto pontificis nu beret: plus ex tali obĩa & cõiugio q̃m ex sua mereret᷑ continentia. Cũ aũt dicit᷑ ꝙ semel consecratũ & sanctificatũ suã cõsecrationẽ & sancti ficationẽ dimittere nõ põt: utiq; uerꝫ est nisi superioris interueniat au ctoritas: q̃ in oĩ uoto & iuramento semp intelligit᷑ esse excepta & nisi in usũ magis ꝓficuũ cõmutet᷑: potest igit᷑ papa in uoto continentiæ & in aliis dispensare necessitatis q̃litate pensata. nã in matrimonio uł extra uiuere: tẽpalia hr̃e uel nõ hr̃e iuri diuio uel naturali qđ papa tol lere nõ põt nõ cõtrariant᷑. In his ergo cũ propter rẽ publicam expedi ens uidebitur: dispensandi potestatem habet. Neq; decretalis impossi litatem: Sed difficultatem & raritatem p nõ posse indulgere ĩtelligit. Ad illud qđ secundo q̃rebat᷑ dicimus: ꝙ cũ nondũ p sedẽ aplicã fue rat inhibitũ alicui nouã religionẽ erigere: dũmõ a xp̃i nõ discreparet fide: in qua sic alius sic ibat: quilibet curam habentes aĩarũ: & ex his maxĩe ep̃i nouã regulã condere: nouãq; religionẽ fundare poterant: que licentia ad Bonifacii octaui tempus usq; defluxit. & ad q̃ se uoto

& iuramento obligabant: obligati utiq; erant: neq; se soluere poterāt nisi sui episcopi occurrisset auctoritas. Sūmus aūt pontifex consulendus non erat: nisi etiā & ipse episcopus uoto & iuramento tali regule factus fuisset obnoxius: q̄admodū Augustinus fecit. Cū igit̄ ait, cō muni diffinitione decreuimus apud uos illud: quod nūq̄ postmodū ab ullo poterit infringi: non superioris: sed eorum: qui nouerant: qui ue consenserant potestatem excludit.

Textus. Augustinus.

Esidentibus in monasterio in noīe dn̄i nr̄i Iesu xp̄i oībus placuit secundū aplicam traditionē unū sentire in domino & cōiter possidere: sicut scriptū est unū sentite in domino: Et nēo qdem ꝓpum uendicet quicq̄: sed quia sicut scriptū est in actibus apostolorum: habentes omnia cōmunia nemo quicq̄ esse suum dicebat quod a nobis scriptum est.

Commentum. Ambrosius.

Ecretū quod dixit a nullo posse infringi: istud potissimū ē utpote: ꝙ residentes in mōasterio in noīe dn̄i nr̄i Iesu christi unū sentiant in dn̄o: & nemo eoꝝ sibi quicq̄ uendicet ꝓprium: sed habeant oīa cōmunia. quod decretum auctoritate cōfirmat apostolica. In actibus. n. apostolorum ita ꝓprie scriptum ē: nāq; in secundo capitulo dicitur: omnes etiā qui credebant erant pariter. & habebant omnia cōmunia: In quarto uero habetur: Multitudinis autem credētiū erat cor unum & aīa una: Nec quisq̄ eoꝝ: que possidebat: aliquid suum esse dicebat: sed erant illis omnia cōmunia. & parū infra adiecit. & diuidebatur singulis ꝓut cuiq; opus erat. Cōbinemus hec cum Augustini decreto: ut uideamus an totā horum uerborum excerpserit sententiam effectuq; adimpleuerit. Primo enim inquit pa rens noster residentibus in monasterio: pro quo aperte intelligitur ꝙ fr̄es bt̄i Augusti. nō erant hereimte uagi: Sed heremite cenobite congregati & residentes in unum in monasterio quod Augustinus ꝑmū instituit in monte Pisano & ad quod heremitas in diuersis speluncis & teguriolis eiusdem montis commorantes conduxit & cōgregauit: ut sil̄ habitarent iuxta primum uerbum prime auctoritatis dicentis: Oēs etiā q credebāt erāt ꝑiter. i. sil̄ congregati. q̄d aptius in q̄rto capi

tulo hēᷓ ubi ſanctus euangeliſta ait.cū oraſſent motus eſt locus.ſ.cæ
naculi in quo erant cōgregati: ſubinde ait in noīe dn̄i noſtri Ieſu xp̄i
qm̄ ſi omne opus quod facimus in noīe dn̄i nr̄i Ieſu ſecundū apoſto
li p̄ceptū a nobis fieri dēt: q̄ntomagis fideliū congregatio ad hoc ut
illi rector & gubernator ſemper aſſiſtat:iuxta in euangelio ꝓmiſſum
ubi ait.ubi ſunt duo uel tres congregati in noīe meo:& multomagis
ſi plures.in medio eoꝝ ego ſum:quod cū effectu oſtendit ſuis ſāctiſ
apl̄is:quos in unū in noīe eius ad orōnem congregatos:ſicut in eodē
quarto hētur.c.ſpiritu ſancto repleuit & quoniā ut inquit apoſtolus
hilarē hoc eſt uoluntariū datorē diligit deus. Ideo tercio dicit: oībus
placuit:ut apte innuat.ꝙ ultro & non coacti ſe obligarūt ad hoꝝ pre
ceptoꝝ obſeruantiā:p̄ſertim ut ſecundū apl̄icā traditionē unū ſentiāt
in dn̄o & coīter oīa poſſideat:Vnū aūt ſentire in domino: eſt ut ī ter
tia regula inquit hr̄e cor unum & animā unam in dn̄o: & in ſecunda
auctoritate actuū apl̄oꝝ dicitᷓ. Multitudinis credentiū erat cor unū:
& aīa una:Coīter uero oīa poſſidere eſt de bonis ſi . iure hereditario
ſiue p īduſtriā acq̄ſitis: non modo q̄s aliq̄d ꝓpum habeat:ſed nec ali
quid ꝓpriū ſibi uendicet.quoniā non ſolū effectus:ſed nomen ꝓprie
tatis monachis dēt eſſe horrendū:Itaq; etiā q̄ ad uſū ſibi cōcedūt coīa
uocent:ut dicāt nr̄a cappa:nr̄a tuīca:nr̄a cella & alia huiuſmōi:hic tex
tus actuū apl̄oꝝ ait:nec q̄ſq̄ eoꝝ q̄ poſſidebat aliq̄d ſuū eē dicebat: ſa
ne aduertendū eſt ꝙ in ſupiori textu tria unicuiq; regl̄e eēntialia:obe
diētia.ſ.pauptas & caſtitas intelligunᷓ obīa q̄dē cū dicit unū ſentite ī
dn̄o:p q̄d ut diximus cor unū & aīam unā hr̄e ī domino intelligitur
hr̄e aūt aīam unā & cor unū ī deo ē ꝓpter deū ꝓpe uolūtati renūtiaᷓ
renūtiare aūt ꝓpe uolunrati eſt nō hr̄e neq; uelle: neq; nolle.Id autē
nil aliud eſt niſi in oībus q̄ licita ſunt: ſuis obedire p̄latis pauptas ex
p̄mitᷓ cū dicit:Nēo ſibi ꝓpū q̄cq̄ uendicet:Caſtitas deſignaᷓ primo
coīter p obſeruationē tocius regl̄e:q̄ ideo p̄cipitᷓ:ut caro ſpiritui:ſpiri
tus uero deo ſubiciatur & ſeruiat: Specialiter uero cum dicit cōgrega
tionem aut reſidentiā in monaſterio in nomine domini nr̄i Ieſu xp̄i
q neq; actu: neq; hitu ullū ūq̄ habuit incentiuū libidinis fieri debere
ubi fr̄es oēs ſplendore nitere dn̄t caſtitatis ꝓpterea cōiectis oclis ad p̄
mū capitulū codicis epiſtolaꝝ pauli Augu·tpe ſue fluctuatiōis legit:

Non in cõmensationibus & ebrietatibus: non in cubilibus & in pudicitiis: nõ in contentione & emulatione: sed induimini dñm nr̃m Iesũ xp̃m: & carnis curã ne feceritis in desideriis uestris: Hec tria saluator nr̃ etiã insinuauit cũ in euãgelio dixit. q uult uenire post me abneget semetipsum: tollat crucẽ suã: & seq̃tur me. abnegare semetip̃m ꝓpriũ est abdicare uoluntatẽ: crucẽ tollere: est corpus ieiuniis & disciplinis: ne se perluxuriã rebellet qđ ꝓpriũ est continentis: macerare: Seq autẽ xp̃m est uniuersam eius legem: & que in ea iussa sunt: qđ uere obediẽtis est obseruare. Quõ aũt: q̃ coĩa sunt: distribui debeãt. ꝓut ĩ actibus apostoꝝ scribit᷑: in tertia reg̃la suppleuit dicens. Diuidat᷑ aũt singlis prout cuiq; opus est: quod quomodo intelligi debeat: satis in illius commentariis abunde diximus.

Textus. Augustinus.

N dño ergo iure obseruatiõis nos tẽeamus: qm̃ ĩ lege scriptũ est. Qui pseuerauerit usq; ad finẽ hic saluus erit.

Commentum. Ambrosius.

Ocet dei famulus: q̃liter ista p̃cepta tenenda sint dicens. in dño hoc est ꝓpter dominũ & in domio: idest in eius auxilio teneamus nos. s. q̃ p̃cepta sunt iure obseruatiõis scilicet ꝑpetue: ac si apte diceret ꝙ ea: q̃ in hac regula facere iubemur tenẽ & obseruare cũ duabus conditionibus debẽus p̃mo ut non ꝓpter ianẽ mundi gloriã: sed ꝓpter dei honorẽ & nr̃aꝝ aiaꝝ salutẽ cũ eius adiutorio obseruemus. Subinde ut obseruando ista iugis & ꝑpetua sit usq; ad mortẽ: & rationem adiecit: qm̃ sicut in lege euangelica scriptum est: non qui inceperit: sed qui perseuerauerit usq; in finẽ hic saluus erit

Textus. Augustinus.

I quis autem uenire desiderat ad congregationẽ fratꝝ: qui in unũ esse uident᷑ nõ ignoret euangelicum dictum quod dixit uendat omnia sua: & eroget egenis & pauperibus.

Commentum. Ambrosius.

Voniã ad dei seruitiũ liberi & expediti accedere debemus: iccirco uolentes in fratrũ cõgregatiõe uiuere q̃les cõditiões

habere debeāt adnectit. Sunt aūt iste potissime quatuor. Prima ut uēdant oīa bona sua: & nō impelagus ꝓiiciant ut qdam inaniter fecerūt philosophoꝝ: sed erogent egenis & paupibus non ad hōibus (ut hy pocrite faciunt) sed ab ipso uero & imortali deo oīm bonoꝝ remune ratore mercedem expectantes: q in euāgelio adolescenti dixit. Si uis pfectus esse uade & uende omnia que habes & da pauperibus & habe bis thesaurum in coelo.

Textus. Augustinus.

T iteꝝ abneget semetipm: sibi & tollat crucē suā & sequatᵣ me

Commentum. Ambrosius.

Ecunda conditio est: ut postq̄ deo famulari cupientes uēdiderint & dispexerint oīa bona sua paupibus: Semetipsos abnegent: & tollant crucē suā & sequanᵣ xp̄m: ac si diceret: non satis est dimittere oīa bona tpalia sed opus est ut ꝓpriā dimittāt uoluntatē: ut non qd̄ sibi: sed quod deo & plātis placet faciant: dimittant insup oīa oblectamenta carnis corpus suū in penitentiis crucifigentes & meditantes: ꝙ ꝓpter nos a plāta pedis usq; uerticem capitis non fuit in xp̄o sanitas. Dimittant deniq; pr̄em & mr̄em fratres & sorores filios & filias & oēs mundiales affectus: Immo & semetipsos & animas suas: & sequantur xp̄m: qui .n. hec non faciunt. ut ipse in euāgelio testatur: non sunt eo digni: In hoc ꝙ postremo diximus uere salutis consistit pfectio. pinde Hieronimus exponens saluatoris uerbū qd̄ ad petrū interrogantē. ecce nos relinqm us oia & secuti sumus te: quid ergo erit nobis: respondit Amen amen dico uobis. ut q reliquistis oia: & secuti estis me in regeneratione cū sederit filius hominis in sede maiestatis sue sedebitis & uos sup sedes duodecim iudicantes: duodecim tribus Israel dicit. Non dixit tantum uos: q reliquistis omia hoc enim socrates fecit philosophus & multi alii qui diuitias contem pserunt: sed iungit ꝙ pfectum est & secuti estis me qd̄ ꝓpe aploꝝ est

Textus. Augustinus.

T ne tractet i corde suo de uictu aut uestitu:& ceteris:q̄ ne cessaria sunt corpori. Ipso dño ꝓmouente in euangelio & dicente nolite cogitare dicētes qd edetis:aut qd uestiemini hoc.n.gentes cogitant. Scit pr̄ vr̄: qa hoꝝ oim indigetis. q̄rite ꝑmū regnū dei:& iustitiā eius:& hec omnia apponentur uobis.

Commentum. Ambrosius.

Ertia conditio ut nō tractet in corde suo de uictu aut uesti tu & ceteris:q̄ sunt necessaria corpi: sed id totū deo cōmit tat:q nouit:qđ nobis ē necessariū: huius ꝑcepti q̄druplex ē ratio:una quā saluator nr̄ in mediate āte posuit dicēs: Nēo pōt duobus dn̄is ser uire:aut.n.unū odio hēbit & alterū diliget aut unū substinebit & alte rū cōtēpnet. Nemo potest deo seruire & mamone: Ideo inquit dico uobis ne solliciti sitis aīe uestre:quid manducetis:neq; corpori uestro quid induamini tanq̄ si aperte diceret. Si uictui & uestitui uro tanq̄ Idolis uestris seruitis & placetis:deo seruire & placere nō potestis: qa nemo potest duobus dominis seruire. Altera rō est:q̄ in mediate sub dit dicens:Nonne anima plus est q̄ esca:& corpus plus q̄ uestimētum ac si diceret.si ita est:qꝛ anima prestantior est esca & corpus dignius ē uestimentis:debetis non ad uictum uestitumq;: sed ad ea opera esse i tenti:que non solum in primo iudicio animam:sed etiam i finali:cor pus ipsum:cum sue anime fuerit reunitum poterunt a gehenna ignis liberare: & ad eternam perducere gloriam: hec autem tam spiritualia: q̄ corporalia opera sunt pietatis. Tertiam rationem adiecit dicens Re spicite uolatilia celi:que non serunt neq; metunt: neq; congregant in horrea: & pater uester celestis pascit illa: Nōne uoꝝ magis pluris estis illis:tanq̄ si diceret si istis inferioribus animalibus pater escam parat opportunam:quantomagis uobis:qui prestantiores estis parabit: Si eius dediti estis seruitio. Testis ē populus Israheliticus:quem annis: xl.pane cœli cibauit indeserto. Testis est Eliseus. Testis Paulus pri mus heremi cultor: quibus per aues cœli quottidiānum ministrabat alimentum: Et addit:& de uestimentis uestris quid solliciti estis. con siderate lilia agri quomodo crescunt: Non laborent neq; nent. Dico

autem uobis.q̄ nec salomon in omni gloria sua cohopertus est sicut unũ ex istis.Si.n.fenum agri quod hodie est:& cras in clibanũ mitti tur deus sic uestit.q̃nto magis uos modice fidei: Et.n. eiusdẽ ebraici populi q̃draginta annis uestimenta neq; calciamenta attrita ĩ deserto fuerunt. Quarta ratio est ut fideles agentibus dignoscant̃. Gẽtes.n. cũ non hærent ueri dei fidem neq; noticiã: reꝝ terrenaꝝ in extricabili bus curis implicãt̃.Sed uos qui populus dei estis & oues pascue eius Nolite solliciti esse dicentes quid manducabimus:aut quid bibemus aut quo operiemur.Scit.n. pater uester:quia his oĩbus indigetis. q̃ri te ergo primũ regnũ dei & iustitiã eius:& hec oĩa adiicient̃ uobis.

Textus. Augustinus.

Eruntamen anteq̃ statuat esse in monasterio ꝓbet ꝓpositũ fratrũ atq; exemplũ: & ipse ꝓbet̃ in oĩ conseruatione ab il lo:q ꝑor est:& ceteris consentientibus: ꝓpter illud: quod scriptura docet:& amonet dicens.amicum noli cito comprobare.

Commentum. Ambrosius.

Varta conditio est:ut anteq̃ statuat esse in mõasterio: hoc est anteq̃ ꝓfessionẽ faciãt in religionẽ semp manendi:per tẽ pus maneat ꝓbationis: ꝓbationis aũt tempus integer est annus dummõ cũ religionẽ ingredit̃ q̃rtumdecimũ agat si masculus est:aut duodecimũ si femina & hoc rationabile ẽ q̃m ꝓbationis tem pus ad ꝓbandũ religionis austeritatẽ conceditur: inter quas ꝑcipua ẽ custodia castitatis:quam secũdũ cõmunẽ nature cursum nemo aptus natus est antea experiri:in hac ꝓbatiõe multa experiri oportet: duo que concernũt uitã eorum:qui iam sunt ꝓfessi.s. ꝓprium fratrũ atq; exemplum:propositum quidem:quoniam qui religionem ingredit̃ multum attẽdere debet: si religio est approbata:si firmum sit eorum propositum deo famulandi:quos in ea inuenit:quoniam si iam in ea professi uagi:uacillantes: & instabiles sunt in dei seruitio:a quibus ipse constantiam ad omne bonum opus necessariam docebit̃:exẽplũ

uero qm̄ si illi deuoti:casti:pii:misericordes & timentes deū fuerit:appetendū erit & ꝓsequendū eoꝝ consortium si contra fugiendū:Quoniam ut ꝓpheta īquit. Cū sancto sanctus eris:& cū electo electus eris & cū peruerso pueurteris:Nouitius aūt ꝓbari debet:an sit boni sensus an aliquam habeat infirmitatem notabilē Vnde ineptus fiat ad religionis onera sufferenda.Deinde an hūilis sit & obediens:an castus patiens & ad abdicandam ꝓprietatem ꝓmptus inueniat̄: & tandē an alia habeant:que sanctos decet religiosos.Et ideo ait.Et ipse ꝓbetur in oī conuersatione:& adnectit ab illo:q prior est:& ceteris consentiētibus qm̄ non satis est prioris uoluntas nouitiis ad ꝓfessionem recipiendis nisi & alii fratres consentiant. Huius aūt probationis causam dicit eē ꝓpter id quod scriptura apud Salomonē docet & admōet dicēs.Amicum noli cito cōprobare.Et M.T. in libro de amicitia inqt. Multos modios salis simul edendum esse anteq̄ munus amicitie sit expletum. Sed quispiā diceret quid opus est maiori probatione. Si omnia uēdidit:& dedit paupibus.Si se ipsum abnegauit:tulit crucē suam: sequutus est xp̄m. & de nullis ad uictum uestitūq; spectantibus cogitet in crastinū.Dicimus ꝙ sepenumero:hi feruores: sicut etiam & nos uidimus:angeli Sathane transfigurantis se in angelum lucis:Suggestiōes sunt quatenus ex meliori p̄stantioriq; statu eū ī baratꝝ eterne dampnationis p̄cipitet.Ob eam rē p̄fixum tempus ꝓbatiōis dat̄:qm̄ in eo experiri satis potest an a deo motus sit uel a diabolo inpulsus.

Textus. Augustinus.

Ed si contigerit:ut aliqs ex qualibet causa necessitatis a monasterio fuerit abstractus ne uel mēte cōcipiat secū aliquid ferre de his oibus:q̄ in monasterio fuerūt:siue etiā q̄ secum aliq ñ attulerat:siue ea que cū fratribus acqsierat:qa certū est fr̄es nihil hr̄e possidere dare uel accipere debere sine superioris licentia.

Commentum. Ambrosius.

Anta esse debet his:qui in monasterio degunt abdicāde ꝓ proprietatis obseruantia: ut non mō quidpiā alicui retiner̄

proprium non licet:sed etiam extra monasterium absq; prioris licētia asportare aliquid cogitare & concipere non dēt: itaq; non solū debet ꝓprietatē in facto:sed etiā in conceptu sibi cauere. Et non solū tantū si in monasterio esse decreuerit:sed etiā si quacunq; necessaria ex causa a monasterio discedat opus est. Et insup qualiacunq; & quorūcunq; fuerint illa bona:siue prius ipsius extiterint monasterii siue ipse cum ad monasterium uenerit:ea secum tulerit:siue in monasterio cum fratribus post eius ingressum opa uel industria sua acqsierit & hoc ideo quoniam certus est:fratres nihil habere possidere:dare uel accipere debere sine superioris sui licentia.

Textus. Augustinus.

Vod si ꝓpinquus uel amicus:uel quilibet fratrum aliquid offerre uoluerit:ꝑmo qdē priori insinuet̃:& sic suscipiat̃ si ipse mandauerit.de quo tñ nihil fiat aliud:nisi qd ꝑori placuerit:qm̄ ualde uerendū est: ne sibi eueniat quod scriptum est:uir mutabilis in lingua incidit in mala.

Commentum. Ambrosius.

On solum absq; prioris licentia alicui ex fratribus licet aliquid extra monasteriū asportare:sed neq; etiā recipe:ꝓpterea iubet:q; si aliquis siue ꝓpiquus siue amicus siue etiā alius frater:alicui fratri uoluerit offerre:quōcunq; etiā offerat: siue loco elemosine: siue loco muneris:siue etiā loco debiti: is teneat̃ ordo Im. ꝑmis insinuet̃ priori. Deinde si ipse mandauerit suscipi suscipiat̃ aliter non.Postremo,desuscepto illud fiat q; eidē ꝑori placuerit:uel pmiserit faciendū. Vnde si aliquis ex consanguineis aliqd deferens ad te uenerit:mox ꝑorem tuū adire debes dicens pr̄ talis cōsanguineus mihi talē rem offerre uult:si placet illā capiam: & si cepero iube quid de illa facturus sim: & ꝓut preceperit prorsus facito: nec aliter de illa disponas:q̄ ipse disponendum iusserit:tuq; disponere in tuo uerbo pro miseris:ne aliud ore promas:aliud opere compleas eueniatq; tibi qd scriptum est. Vir mutabilis in lingua incidit in mala.

Textus. Augustinus.

T iterꝫ ut nullũ de fratribus secũ puocet: ne magis destructor q̃ edificator mõasterii uideat̃: ꝓpter id quod scriptũ ẽ. q non ẽ mecũ contra me ẽ. & q mecũ nõ cõgregat dispgit.

Commentum. Ambrosius.

Vplex templũ dei sacra põit scriptura. unũ materiale quod ex mortuis construit̃ lapidibus: in quo fideles ad audiẽdũ uerbũ dei: ad ꝑcipiẽdũ dñici corporis & sanguinis sacramẽtũ & deniq; ad omnẽ diuinũ cultũ explendũ cõueniunt. Alterꝫ ẽ spirituale: quod nos sumus. Vñ scriptũ est: templũ dei sanctũ est q̃d estis uos. Et iterꝫ nescitis quia corpora ũra templũ sunt spiritus sancti: propterea ad ephesios in fide constantissimos ait apostolus: Ergo iã non estis hospites & aduene: sed estis ciues sanctorꝫ & domestici dei superhedificati supra fundamẽtũ aplorꝫ & ꝓphetarꝫ ipso. s. summo angulari lapide xp̄o Iesu: in quo oĩs edificatio constructa crescit in templũ sanctũ in dño: in quo & uos cohedificamini in habitaculũ dei in spũ sancto: si ergo eos: q materialia incendunt tẽpla: nunc capitali sententia leges plectunt: nunc igne cremari iubent: nunc a bestiis deuorari mandant. Canones uero maiori excõmunicatione feriũt. Quanto magis q spirituale templũ succendunt apud ĩfallibilẽ iudicẽ maiori sunt pena plectendi: Et ob eã rem pns nr̃ iubet: ut nullũ de fratribus aliqs secũ ꝓuocet hoc ẽ irritet: ne magis destructor q̃ edificator monasterii uideat̃: non. n. appellatione monasterii tantũ muri ueniũt: Sed potius fratꝝ congregatio: q̃ monasteriũ spũale est: qui ergo fratres ad iracundiam ad odiũ & ad quodcunq; male agendũ ꝓuocat: non solum materiale demolit̃ monasteriũ, sed spũale: quod unanime dẽt esse in dño: dissoluit destruit & edissipat: ac per hoc acerrimus hostis debet monasterii iudicari: propter id quod in euangelio scriptũ ẽ. Qui non est mecum contra me ẽ: & qui mecum non congregat dispergit. hinc malas prouocationes xp̄s in euangelio ꝓhibens ait. Oĩs qui irascitur fratri suo reus erit iuditio. Qui aũt dixerit frĩ suo racha reus erit con

cilio. Qui autem dixerit fatue reus erit gehennæ ignis.

Textus. Augustinus.

T qcunq; ꝓuocatus ab aliquo de monasterio noluerit ab scedere: aut indicet ꝓposito: cui utiq; de his: q̄ i cōi decreui mus: nihil esse cēseo subtrahendū: quia scriptum est pacifici sint tibi multi. Sed unus ex mille sit tibi consiliarius:

Commentum. Ambrosius.

Idetur hic Augustinus innuere. cū ait quicunq; prouoca tus ab aliquo de monasterio noluerit ascedere aliquis ꝙ ꝓ uocationis cā quis monasteriū possit relinq̄re: cū tū in ex ordio contrariū astruxit dicens: cōi diffinitiōe decreuimus apud uos quod nunq̄ postmodū ab ullo poterit infringi. Dicimus discessum de monasterio duplicē esse: aut ante ꝓfessionē & tunc siue sponte: siue ab alio ꝓuocatus de monasterio qlibet discedere pōt: si uero ē post ꝓ fessionē. nulla pōt dari absq; superioris licentia discedendi occasio: de ꝑmo discessu hic loquit᷑. In exordio uero de secūdo intellexit: possu mus & aliter textū istū interꝑtari: ut p abscedere de monasterio nō re ligionē penitus relinq̄re: sed de uno monasterio ad aliud eiusdē religi onis migrare intellexerit: qcunq; ergo non credens: neq; consentiēs malis ꝑsuasionibus: aut alterius ꝓuocationibus nō confractus de mo nasterio egredi noluerit: alter; faciat de duobus aut redarguat ꝓuocā tem dicens: abii hinc homo neq̄ noli mihi talia suadere. Non. n. in te habitat deus: qui seruum eius sic conaris prouocare. aut idicet præpo sito: cui omnia quę ad bonum publicum monasterii spectant: ul' etiā si alicuius fratris concernant salutem sunt referanda: quoniā sicut scri ptum ē: pacifici sint tibi multi iuxta illud apostoli cum omnibus pa cem habere: & deus pacis erit uobiscum. Sed unus ex mille sit tibi cō siliarius. Hic autem: qui in monasterio præest congruus est: quoniā prudēs & expertus & oīm amator salutis esse presupponitur: Sed mo uet᷑ lectoris animus cū hec audit: ut prouocatus debeat prouocātem

redarguere cũ dominus quẽ imitari debemus in euangelio dicat.si q̃s te pcusserit maxillã in dexteram tuã:pbe illi & alterã.Et ei qui uult te cũ in iuditio contendere:& tunicã tuã tollere:dimitte ei & palliũ:& q cunq; te angariauerit mille passus:uade cũ illo & alia duo:& paulo inferius. Diligite inimicos ur̃os: benefacite his qui oderunt uos: & ora te pro psequentibus & calũniantibus uos:ut sitis filii patris ur̃i qui ĩ celis est:qui solẽ suum oriri facit sup bonos & malos:& pluit super iu stos & iniustos. Respondentes dicimus duplex esse iniuriaȝ genus. alterũ quod corpus & q̃ corporis sunt afficit:& humanã labefacit gloriã.Omne tale ,psus est sine differentia remittendũ: alterũ quod ani mũ pcutit:& diuine maiestatis tollit honorẽ & reuerentiã: hoc æquo animo ferendũ non est:Iccirco saluator nr̃:& omnis sane doctrine ue racissimus pceptor xp̃us Iesus dei atq; hominis filius cũ a sathana de uitiis:q̃ ad humanitatẽ spectant:tẽptaret̃ debitas rationes:suas refellẽ tes petitiones assignans ei respondit.Cũ aũt diuinum uellet usurpare honorẽ petens ab eo adorari:audire meruit.Vade sathana: Scriptum est.n.dñm deũ adorabis:& illi soli seruies.Quo admonemur:ꝙ neq; sufferre dẽmus:q̃ ad peccatũ & diuine maiestatis nos ,puocãt offensã.

Textus. Augustinus.

Gitur hec que scripta sũnt cum summa diligentia obseruã da sunt a præposito usq; ad omnes fratres.

Commentum. Ambrosius.

Ransigit ex his ꝙ ea que scripta sunt omnes obseruare debent a ppo sito usq; ad oẽs fratres: pmum prepositũ nominat:qm̃ exemplo saluatoris:q præest: primus in obseruando precepta esse debet:Subinde omnes fratres includit:quoniam nullus cuiuscunq; conditionis & status sit: excipitur ab obseruãtia regu le.præsertim a tribus uotis:quæ sunt regule essentialia.Et quidem ab omnibus summa cum diligentia obseruanda sunt: quoniã scriptum est.Maledictus homo qui facit opus dei negligenter.

Textus. Augustinus.

T si quis ab aliquo doctrinã audiuerit p̄terq̃ in mõasterio consequutus ẽ ab eo cui se credidit: hanc aũt suscipiat: & eã nõ subtrahat doctori: qa scriptũ ẽ. Omne quod manifestat lux ẽ. Si.n. bona fuerit collaudanda ẽ. Si uero praua reprobanda.

Commentum. Ambrosius.

Agnũ profecto crimen ẽ: nec superbie: nec ingratitudinis expers: nõ ab eo recognoscere: quod ab aliquo munus: p̄ ferti sp̄ũale: ceu scia est accepisti: ꝙ ꝑpterea dicit hanc. s. doctrinã: quã quis consequutus ẽ suscipiat: hoc ẽ non eã aspernatur: nec obliuioni mandet: sed conseruet: nec tñ eã subtrahat doctori eã. s. sibi a scribendo. q. nimo illũ laudare & illi gratias habere: & agere: & aliqñ si põt referre a quo illam didicit debet: qm̃ si doctrina aliquã imperti tus ẽ: lucẽ ei dedit quia sicut scriptum ẽ oẽ quot manifestat: sicut oĩs fa cit doctriua: lux ẽ. Sed nunquid oẽm doctrinã suscipere & conseruare in aĩo debemus: dicimus ꝙ bonũ & malum scire bonum est: illud ut ꝑsequamur: hoc ut euitare & detestari possimus: debemus. n. ex rose to rosam carpere: & sp̄inã relinquere. Ob eam rem dicit si. n. doctrina bona fuerit collaudanda ẽ: Si uero praua reprobanda. Perinde aristo teles in sua sapiencia inquit. etiam illis philosophis debemus qui ma le dixerunt: Quoniam cautos nos reddiderunt.

Textus. Augustinus.

E his aũt fratribus: q in unitate cõsistũt: si qs subito aduer sus p̄positũ altercatus fuerit: non solũ semel: sed secundo & tertio: ut euãgeliũ docet: licet exorare: si aũt noluerit se emẽ dare: ille cui iniuriam irrogatus est post penitentiam uel secundã cor correctionem: qui non reuocauerit contumacem denuntiet & illud p̄ posito: ne per taciturnitatem ille & frater suus periditentur sicut Salo mon ait. ꝙ occultat inimicitiam instruit dolum.

Commentum. Ambrosius.

Voniam ad impetrandam ueniam de peccatis ab ipso deo efficacissimũ mediũ est. ut nos illis indulgeamus: q nos offenderũt iuxta dominicã orõnem: in qua quotidie deũ exoramus: ut dimittat nobis debita nr̃a: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: merito p̄ceptor noster iubet: ut si aliquis contra ꝓpositum similiter contra alios fratres subito fuit altercatus nõ solũ semel. sed secundo & tertio: ut euangeliũ de correctione fraterna docet licet exorare. s. eum ut se corrigat & emendet: & deũ: ut ei parcat: & notanter inquit subito: qm̃ si ex malicia & appensate pluries reuertit̃ ad uomitũ non est ei sine castigatiõe remittendum: Et si ita pertinax fuerit ut post penitentiam uel secundam correctionem uoluerit se emendar̃ & iniuriam quã intulit non reuocauerit: qui irrogatus & offensus est irrogantem & offendentem contumacẽ denunciet: & preposito talem denunciationem maifestet: ne uterq; periclitetur hic qui offensus est p caciturnitatem & conueniat ei illud propheticum Ve mihi qa tacui & qui offendit ꝓpter perpetratã culpã: q̃ quidem mãifestatio nõ mõ utilis sed necessaria est: qm̃ sicut Salomon ait. Qui occultat ĩ imicitiã instruit dolum.

Textus. Augustinus.

I uero ut fieri solet incursio repẽtina supuenerit: aut hostilitas ut ĩpossibile sit frĩbus ĩ unũ fugã petere ꝓpter insecutionẽ inimicoꝝ. & postmodũ deo fauente euaserint: & potu erint puenire: ubi p̄ positũ esse cognouerũt: uelut filii ad patrẽ festinar̃ debebunt. Nec ullo mõ poterunt separi: quos diuina karitas sociauit quia scriptum est: perfecta dilectio foras mittit timorem.

Commentum. Ambrosius.

Vi uere prudẽs ẽ oĩbus futuris cõtingẽtibus opportuno occurrit remedio: Vñ metiẽdo tp̃a secũ putat: si sic eueiet: sic faciẽdũ erit: ꝓpterea sapiens p̄ceptor suis frĩbus iussit: ut si ĩcursio repẽtina aut hostilitas (ut iqt) fieri solet ꝓpter guerras: q̃ tũc ĩ dies ĩmiebãt: supuenerit: sic qdẽ ut ĩposibile sit frĩbus in unum fugam petere.

ꝓpter īsecutionē inimicoꝝ & poſtmodū uel ſedatis iā guerris: uel ad locū tutū pueniendo deo fauēte inimicoꝝ manus euaſerint: & puenire potuerint ad locum. in quo eorum ꝓpoſitum eſſe cognouerunt uelut filii ad patrem feſtinare debent accedere: ꝓpter indiſſolubile charitatis uinculum: quod habere debent: Non.n. aliquo mō poterunt ſeperari: quos diuina charitas ſociauit: quia ſcriptū eſt: perfecta dilectio foras mittit timorem iuxta illud apoſtoli ad Romanos ſcribentis: qͥs nos ſeperabit a charitate xpi? Tribulatio an āguſtia: an fames: an nuditas: an periculū: an perſecutio an gladius? ſicut ſcriptum ē: qa ꝓpter te mortificamur tota die eſtiati ſumus ſicut ouis occiſionis: ſed in his omnibus ſuperamus: ꝓpter eum q dilexit nos: Certus ſum. n. qa neq; mors neq; uita: neq; angeli: neq; principatus: neq; uirtutes: neq; inſtātia: neq; futura: neq; fortitudo: neq; altitudo: neq; ꝓfundum: neq; creatura alia poterit nos ſeparare a charitate dei: q̄ ē in xpo Ieſu dn̄o nr̄o.

Textus. Auguſtinus.

I quis autē quod ſupius diximus cauſa neceſſitatis detinet Id quod a monaſterio ſecū portauit: neceſſe hēbit ubi ꝓpoſitus ſuus ē illud perferre: qa nō poterit ſibi retinere: quod p pactū ad omnes pertinet: & deo utiq; eſt conſecratum: ſed ſi cogitauerit de his aliquid retinere cōtra dictū apli agere uidet qui ait. nemi quicq; debeatis: niſi ut inuicem diligatis uos.

Commentum. Ambroſius.

Antum debet eſſe religioſis proprietatis abdicatio annexa ut nulla de cauſa eis concedatur propetas q̄q̄ & uſus licite poſſit concedi. propterea preceptor inquit. Si quis autē: ut ſuperius diximus cā neceſſitatis. i. ꝓpter repentinā incurſionē de q̄ immediate dictū ē ꝓ ſuis neceſſitatibus detinet aut ne pderet: ei neceſſariū fuit retinere: illud q a monaſterio ſecū portauit: neceſſe hēbit illd deſerre ad locū in quo ꝓpoſitus ē: & rōem adiecit qa nō poterat ſibi illud tanq̄ propriam retinere: qđ p pactum ad omnes pertinet: & deo utiq; ē conſecratum. Nam ſicut in ex ordio dixit: per cōmunem oīm fratrum diffinitionē fuit decretum: ut eis iuxta apoſtolicā traditionē

nihil esset ꝓpriũ:sed haberent oĩa cõmunia sed ꝙ sic redactũ est ĩ cõitatẽ deo est consecratũ:qm̃ ut.M.C. in ꝑsona scipionis maioris dixit Nihil est.n. illi ꝓ̃ncipi deo:quod qdẽ in terris fiat acceptius:q̃ cõcilia cetusq; hoĩm iure societatis.at uero: si qs in tantã fuerit tẽptationẽ ꝓgressus.ut cogitauerit de his:q̃ asportauerat ꝓ se contra ꝓ̃positi & cæteroꝝ fratꝝ uoluntatẽ retinere:contra dictũ apostoli agere uidet̃ qui ait:Nemini quicq̃ debeatis:nisi ut inuicẽ diligatis uos:tanq̃ si diceret oĩa q̃ debemus alteri restituere debeamus:nec terrestria nos teneãt obligatos sed liberos & solutos sola.n.karitas nos semp̃ faciat debitores illa nos iugiter obligatos astrictos & concatenatos teneat: nos semp mutuo diligentes.Sed diceret q̃spiam: quo pacto se mutuo diligẽtes semp alter alteri debeat.Dicimus quod id bifariã potest continere ueritatem aut p gradũ equalitatẽ:aut p illoꝝ excessũ:unde sicut te semp amo: ita & tu teneris iure karitatis me semp amare. & quantũ te amo tm̃ a te debeo redamari. Et rursus cũ karitas fine non claudat̃ hoc modo in diligẽdo pt̃ semp debitũ remanere.qm̃ si tu me ut unũ diligis ego unũ gradũ dilectiõis dẽo tibi:hoc pacto ex utriusq; pte solutũ est debitũ:sed quo debitũ semper maneat diligam te ut duo manebis mihi in uno obligatus. Sed econtra ut ego tibi fiã debitor:tu me ut tria pamabis:& sic semp p gradus ascendentes semp alter alteri:in dilectione erimus debitores:pinde p suis ĩ q̃rta satyra inqt. Excutiẽda dãus ꝑcordia:q̃ntaq; nr̃e ps tua sit.cornute aĩe ꝑdulcis amice oñdisse uiuat

Textus. Augustinus.

Mnia:que in isto libro cõtinent̃:oẽs fratres obseruẽt: atq; se subscribãt: q boni esse desiderant: ueꝝ propter illos hec sunt cauta:id est scripta qui in omnibus stabiles esse noscũtur.Finis prime regule aurelii augustini.

Commentum. Ambrosius.

Vpiens diligẽtissimus preceptor ut hec oĩa q̃ ĩ hac regl̃a cõtinẽt̃ obseruẽt̃ uoluit ut oẽs se subscriberent: ad hoc ut retrocedere nõ possent:& qm̃ ꝓ̃nouit nõ nullos futuros transgressores. hoc ab illis maxĩe petiit:q boni esse desiderabãt: qm̃ ꝓpter illos q in oĩbus bonis opibus stabiles eẽ noscũt̃ hec ĩqt cauta sũt:hoc ẽ scripta

Ambrosii Choriolani in sacra theologia ꝓfessoris sacri ordis fratrum heremitarum sci Augustini Oratio de laudibus eiusdem sancti coram Pio secūdo Pon. Max. & toto cardineo cetu habita anno salutis. M. cccclxiii. tibure in die eiusdem sancti fœliciter incipit.

Onsueuere beatissime pater reuerēdissimi domini ceteriqꝫ patres reuerendi: qui de magnis grauibusqꝫ rebus apud celeberrimum præstantissimorum uirorum conuentum orationem habituri sunt plerumqꝫ in ipso dicendi principio cōmoueri atqꝫ animo perturbari: formidāt enim præsidentis maiestatem: uerentur assistētium auctoritatem & gloriam: dignitatem quoqꝫ ac tacitum de se auditorū iudicium ꝑtimescunt. Cum enim quotiens dicimus: totiens de nobis iudicetur: difficilis ꝓfecto & magni animi res est ornatum ac maximi pontificis splendore undiqꝫ circunfulsum: circunuallatumqꝫ insiginium uiroꝝ multitudine quēpiam solum cunctis silētibus porare: & se totum audientum examini atqꝫ sententiæ cōmittere. Ea dere plerosqꝫ interdum tantus timor occupauit ut quid dicturi sint non satis incipere: Quidam quod inceperant ad finem usqꝫ deducere non ualuerint: sic Theophrasto philosopho omnium suæ ætatis facundissimo apud populum Atheniensem oraturo contigit. Sic demosteni: cuius eloquentiam omnis græcia decantat apud Philippum Regem uerba facturo euenisse legimus. Cicero item linguæ latinæ princeps: & Romani decus Imperii ī seipō sæpissime exptū eē scribit: ut ipso initio dicendi exalbescat: & contremescat plerisqꝫ etiam superioris & nostræ ætatis uiris doctissimis pariter & eloquentissimis idipm euenisse scimus: ut dum auditoꝝ præstantiam & auctoritatē attēta nimis meditatione considerant: unde orationis exordium sumant: aut ubi potissimum desinant: non intelligunt Quid igitur ego faciã? Aut quid agam Beatissime Pater: qui neqꝫ īgenio: neqꝫ auctoritate: neqꝫ ulla dicendi exercitatione ualeo? Profecto & si tantorum dñoꝝ presentia: atqꝫ tot peritissimorum uirorum astantium auditu mihi mentem atqꝫ animum cōmoueri certe sciam: nihilominus cum maiestatem auctoritatem sanctitatem summum deniqꝫ splendorem ciui excogito totum

me timor ac tremor apprehendit: tum quia nihil tam magnificum tã luculentum atq; expolitum posse afferri pensitabam: quod non exile obscurum atq; sordidum apud cælsitudinem & summam eloquentiã tuam uideretur. Magnum enim habes ingenium & pæne infinitam: sermonis supellectilem. Facile nanq; & pure: & eleganter loqueris: facilitasq; ipsa & puritas summis locis grauibusq; sentitiis pollens mixta est miræ prudentiæ: tum ipsius rei magnitudine: de qua oraturus hũc locum ascendi. Nam quis tam frequens usus consuetudoq; dicendi? Quæ tanta uis & copia orandi? Quod tam elegans & incredibile orationis genus: ut augustini maximi ecclesie splendoris laudes plenarie posset & accumulate complecti? Equidem ex omnibus rebus quas mihi prepotens deus donauit: nil mihi sentio quo digne possem merita eius extollere. Cum nec humanum quodcumq; ingenium ea: satis excogitare ualeret. Quamobrem non modo tempus quo & ipse uita uitalis extitit: satis non esse: sed alterum me fore augustinum oporteret si ob acquirendam diuinam sapientiam defensandam gubernandãq; fidem xp̃i exercitationem eius & operam referre uellem. Verum cum id a me prorsus alienum sit: summi ac immortalis dei: sine cuius afflatu eleganter dicere nemo potest. Accersire fauorem & implorare auxilium oportet. Quod ut commodius atq; facilius efficere queam. Mariam uirgnem dei genitricem: reginam polorum diuinæ sapientiæ habitaculum & celerem gratiarum datricem: silenter: humiliter ac deuote cum cœlesti nuntio salutemus dicentes. Aue maria & cætera.

T quãq̃ beatissime pater Augustini laudes propriis aggredi uiribus temerarium existimaram: tamen de supfuso ro ad eas ipsas quantulacunq; exparte recẽsendas uires suscepi Si quid tamen uel minus cumulate uel incõpte aut iepte dixerim tua proinnata clementia pientissime pater non dubito mihi ueniam sis allaturus. Studeboq; aduires hunc doctorum p̃ncipem tam breuiter laudare: quam breuius tantus sapientie splendor laudibus extolli possit. Cuius quidem originem primo atq; uitam eius sanctissimam paucis abstringam. Subinde rerum ab ipso gestarum quasdam solum minimas recensebo: Aurelius itaq; noster Augustinus ut p̃mũ dicere:

Afer quippe fuit:& ex ciuitate Tagastensi:de numero curialium paré
tibus genitore patricio monica uero matre moribus sanctissimis :&
summa grauitate preditis extitit oriundus.Quem adeo pure adeo scē
mater aluit:ut nunq̄ lac suggeret:quin præciosissimnm Ihesu scilicet
saluatoris nomen ab optima parente inuocatum inbiberit:quo factū
fuit:ut nullam fere cuiussuis libri dulcedinem ei lectio afferebat: quæ
saluatoris nomine præmunita & compta non extitisset. Quod maxi
mum fuit incitamentum ut manicheorum sectas desereret:& in xp̄ia
nitatis fonte renasceretur.Nam hoc est illud gloriosissimum & maxi
me efficientie nomen:quod totiens potarat:in quo errores omnes di
mitti:& æternam adipisci ueritatem oportet. Hic cū adhuc in euntis
fuisset etatis adeo formosus: adeo modestus: adeo deniq; uenustus e
rat:ut de se omnibus spem maximam daret:quos eum uidere & intu
eri contingebat.Hic tanto puer ualebat ingenio:ut pleriq; omnes stu
pore imbuti eius gloriam & altitudinē prædixere. hic paulo magis p
gressus ætatem:spem omnem quam dederat incredibili uirtute supe
rauit.Nam quis ab ip̄o mūdi exordio & inenarrabili eius ambitu un
q̄ fuit:qui sua ut ita feram in adolescentia ea ex sese intellexit:quæ Au
gustinus omnium scientiarum exemplar:& diuitiæ sapientiæ quasi q̄
dam imago intellexit & sciuit.Hic enim sicut in eius confessionū co
dice sæpe lectitaui:quicquid de arte loquendi & differendi: quicquid
de figurarum dimensionibus:quicquid de numeris ac musicis comp
tum erat:magna sine difficultate nullo uidelicet tradente homine di
dicit.Hic Aristotelis:Platonis:Zenophontis:aliorumq; philosopho
rum & illustrium auctorum libros singulis in artibus quas liberales
uocant in tenere suæ ætatis annis sese quosq; potuit legit ac præclarū
miruminmodum intellexit.Hic in altæ Carthaginis.Roma:atq; Me
diolanensis gymnasiis nondum longe adultus ætare:tāto cum hono
re:tanta cum gloria:tanta demum cum elegantia dicendi artem docu
cuit:ut alii Pisistratum qui in dicendo tantum ualuit ut ei regimē: &
Imperium melliflua sua oratione Athenienses committeret. Alii ege
siam Cirenaicum qui teste ualerio sic uitæ mala populo præsentabat
ut multis uoluntarie mortis appetende cupiditatem ingeneraret.Alii
paridem qui sua eloquentia(ut libuit)uexauit Athenas. Alii stilponē

Atheniensem quem orantem omnis grecia ammirabatur. Alii Zeno phontem: qui pro sua immensa dicendi suauitate athica musica dicebatur. Alii Marcum Tulium Ciceronem: cuius ab ingenio ligua lati na fulget eum fuisse censebant. At uero aliis e: coelo potius: quam ex foemineis uisceribus lapsus uidebatur. Hic dialecticam ad ueri falsiq; cognitionem: ad disputandum: probandum: refellendumq; sic uehæmenter accomodauit: ut non modo Cronum: Archesilaum: Crisippum: Gorgiam: Leontinum aliosq; acutos & accerrimos dialecticos: uerumetiam quotcunq; fuere mortales adeo superasse uisus est Vt doctor ille sanctissimus & mediolanensis antistes Ambrosius continue: in ecclesiasticis orationibus ante eius baptisma deprecari dominũ iusserit christianum populum ab Augustini loica liberari. Accepto autẽ summo cum feruore & incredibili deuotione baptismate: ab eo quem paulo ante Ambrosium nominaui ita catholicam uitam duxit: sic saluatoris præcepta non solum: uerum etiam uniuersa consilia gestabat in corde: ut noctesq; diesq; excogitare niteretur: quid pre cæteris salubrius: quid dignius: quid summi ac immortalis dei filio acceptius potuisset offerre. Victus eius adeo tenuis erat & parcus ut cum ad mensã proficisceretur: audiendi uerbi dei potius: q̃ sumendi cibi causa recumbebat. Hinc nobis in regula iussit: ut cum nos ad mensam aduentare contingeret: non tam fauces sumendo cibo: q̃ aures audiendo uerbo dei: & his que secundum consuetudinem legerentur accomodaremus Vestitus item eius sic honestus erat & mediocris: ut se de præciosa ueste erubescer fatebatur. ardebat insuper ea charitate: ut quicquid ei dar tur: libentius illud pauperibus distribuere: q̃ pro se recipere satagebat ut ignaros ullo sine precio doceret: ut ei nihil dulcius accidere potuisset in uita q̃ eos moribus: scientia: cæterisq; salutaribus documẽtis exornare: quos ad bene beateq; uiuendum deditos esse cognouerat. Tãta quoq; mouebatur pietate: ut & præsul quosq; poterat uisitabat infirmos: uiduas defensabat: orphanos protegebat: solabatur afflictos: ecclesias: religiosorum conuentus. & hospitalia pro uiribus erigebat: prædicationibus & orationibus: ieiuniis: disciplinis: cæterisq; ad acquirendam fœlicitatem opportunus sic uehementem operam dabat: ut non iniuriam hodierna die: de eo illud cantet ecclesia. Nõ est inuẽtus

Augustinó similis qui conseruaret legem excelsi. Quid plura. O rem dignam memoria posterum. O rem cunctis saeculis praedicandam. qs unquam tantae humilitatis atq; constantiae fuit: ut uniuersa peccata q̃ mente: uoce: ac opere: in omni uita sua perpetrarat: sic confessus est: ut ea cunctis ueluti Augustinus legenda reliquerit? Quis deniq; omnẽ uitam eius non miretur? Nempe ut huic generi finem imponam tantae suae uitae erat excellentia: tanta sublimitas: tanta deniq; sanctitas: ut omnium seruorum dei (ceu ab anastasio didici) reprehensibiles cul pabilesq; mores apparere faciebat. Qui cum italiam & omnem paene Africam peragrasset: cum omnem Christi fidem defendasset. Cum e am defensatam innumeris propugnaculis praemunisset: praemunitam stilo quodam praeclarissimo posteris reliquisse apertam: Cum septua gesimum & secundum iam ageret annum: ex hac mortali uita discessit: & ad superos summa cum gloria: & immensa cum foelicitate: uelut Christiane fidei iubar quoddam splendidissimum euolauit. Et hoc de primo genere satis.

Vnc ad alterum dicendi genus me conferam: ubi de suorũ praeclarissimorum operum copia breuiter dicere aliquid institui. Quae cum innumera: & ab humano ingenio paenae inexeogitabilia sint. Quid de eis agam? Profecto si mihi linguas centum oraq; centum: uocesq; ferreas iupi donassent: eius libros nõ dico legere: sed recensere solum: dum mens mea humi defixa foret prorsus nequirem. Ferunt enim Marcum Terentium Varronem: ut possido nius antistes optimus aeleganter scripsit: innumeros libros composu isse. Apud item graecos Calcidorus miris attollitur laudibus De nostris inquit Origenem sex milia libros. ut Isidorus etiam mẽorat scrip sisse ferunt. At uero augustinus cunctarum splendor scientiarum: & diuinae sapientiae scriba solertissimus omnium: studium: scientia: & ĩ genio uicia: altiora enim & quasi Plura hic solus in sacra Sophia aedi dit quam caeteri omnes conscripserint. Nam tanta dictãdo priuatim tanta in ecclesia diuersisq; locis: nunc disputando: nunc monẽdo scrip sit: ut diebus ac noctibus quis eius libros scribere nõdum posset: sed mentitur qui se totum legisse fateatur. Praeclare itaq; a Volusiano differ tum fuit. Legi dei deest: quicquid augustinum cõtigerit ignorare. Nã

quis Christianam doctrinam Christi religionem: religionis naturā declarauit? augustinus. quis uirginitatis officium: coniugatarum normam: uiduarum uitam aperuit? Augustinus. Quis paganorum ferocitate: hereticorum tenacitatē deuicit? Augustinus. Quis heresim pelagiam: heresim maniceam: & donatistam: heresim sabellianam: & Arrianorum destruxit? Augustinus. Quis confitendi modum: penitendi uicum: orandi uiam: profitendi semitam: protestandi formam ostendit? Augustinus. quis anime quantitatem ipsius formas: eiusq; imaginem manifestauit? Augustinus. Quis moralem: actiuam: & contemplatiuam uitam? Quis prophetarum reserauit archana? Quis euangelicam aperuit doctrinam? Quis Apostolorum denudauit actus. Augustinus? Quis uirginum continentiam. Confessorum normam: doctorum scientias. Martyrum tormenta. Apostolorum prædicationes Angelorum essentiam: eorumq; loquendi modum. Et sum̄ē di corpus Archangelorum potentias. Gabrielis fortitudinem. Seraphim feruorem in apertum duxit? Augustinus. Quis dei genitricis Mariæ gloriam & altitudinem explanauit? Augustinus. Quis utranq; illam ciuitatem Hierusalem uidelicet & Babiloniam: hoc est facinorū & uirtutum siue cœlestium & terrestrium urbem: tam disserto & imenso uolumine aperuit? augustinus. Quis paradysi arborem: originalem maculam: mortale crimē: uenaleq; peccatum distinxit? augustinus. quis situm orbis: terream: aqueam: aeream: igneam q; regionem descripsit? augustinus. Quis superiorum & inferiorum corporum compositionem nouit? augustinus. Quis congrue fari: apte elementa coniungere docuit? Quis disserte distincteq; loqui: nos mirum exornauit imodum? Quis uerum & falsum discernere insinuauit? Quis numeros eorumdemq; proportiones distinguere dedit? augustinus. Quis dimēsiones: lineam uidelicet: & superficiem. corpus: tempus: & locum: perfecte intelligere douauit. augustinus. quis sphere quiditatem: ipius cētrum: & axem: eorundem circulos: polos: mundi formam: & signorū ortum atq; occasum: & dierum & noctuum diuersitatem: climatū diuisionem: & solis & lunæ eclypsim: planetarum motus: eorundemq; sufficientiam: bellū: pacem: fertilitatem: inopiam: pestem: humanorū q; proportiones delucidauit? profecto augustinus. Quid alterius inq̄

Auguſtinus mundi creationem notificauit. Auguſtinus plagas infernales deſcripſit. Auguſtinus purgatorias penas reſerauit. Auguſtinuſ florentis paradyſi delicias prædicauit. Auguſtinus indiuiſibilem illã trinitatem: patrem & filium & ſpiritum ſanctum unicam eſſe eſſentiã tres uero perſonas: quindecim libris oſtendit. Auguſtinus patris potentiam: filii ſapientiam: ſpiritus ſancti aperuit bonitatem: cœleſtem urbem: omnem mundi globum: omnem orbis ſublimitatem: omnẽ eius latitudinem: omnem deniq; ſuperum cælſitudinem: Auguſtinuſ indagauit. Sane itaq; Hieronymus ait. Auguſtinus epiſcopus uolans per montium cacumina quaſi aquila: & ea: quæ ſunt in montium radicibus non conſiderans: multa cœlorum ſpacia: terrarumq; ſitus: aquarum circulum claro ſermone pronuntiat. Quid pluribus moror quicquid de uerbi dei incarnatione. Quicquid de chriſti myſteriis dici poſſet ab Auguſtino præcellentiſſime explanatum fuit. Nam Chriſti cõceptionem aperuit Auguſtinus. Chriſti natiuitatem reſerauit Auguſtinus. In Chriſti una eademq; perſona duas naturas aſſeruit Auguſtinus. Circuncíſionem magorum adorationem: oblationem in templo: diſputationem cum doctoribus: baptiſma miracula: ieiunia: tranſfigurationem: martyrium: obitum: deſcenſum ad inferos: reſurrectionem eiuſdem: ad cœlos aſcenſum: almi paracl yti miſſionem: Cariſmatum dona: poſtremumq; iudicium: innumeris libris eius: hec tuba ſpiritus ſancti Auguſtinus præconizauit. O flos mentium: & ſublimitas ingeniorum. Omnia Chriſtianorum protectio. O fidei ſpeculum auguſtine: Vnde tibi tantus ſapientiæ fuit theſaurus: ut uniuerſa cognoſceres: ut cuncta explanares: ut omnes fidei confunderes aduerſarios? Hercule nil aliud exiſtimare ualeo: niſi quoniam cum natura homo eſſes: immenſa eius bonitate: angelorum aciem largiri tibi uoluit deus: qua in uberrimo ſapientiæ ſuæ fonte potares: & eius cõpos ſapientia: ſcientia: & ſumma uirtute tua: omnium hominum irrigareſ animos. Hinc ſacer ille Hieronymus ad te ſcribens ait: in apte uirtute in orbe celebraris. Catholici te conditorem antiquæ rurſum fidei uenerantur atq; ſuſcipiunt. hinc te hodie alma eccleſia ſacerdotem illum magnum eſſe cæcinit: qui in uita ſua ſuffulſit domum: & in diebus ſuis corroborauit templum. Templi etiam altitudo ab ipſo fundata eſt.

Hinc præclarissimus ille doctor: Basilius te omnium uirtutum formam & speculum quoddam extitisse in natura testatur. Quid plura: Beatissime pater de Augustino ecclesiæ splendore denudare potero? Augustinus ut Anastasii uerbis utar: fuit apprime uir totius prudentie. In sermone uerax. In iudicio iustus. In consilio prouidus. In commisso fidelis. In paupertate humilis. In castitate fortis. In omni sua actione compositus. Augustinus in bello potens. In certamine uictor Fuit par angelis in feruore. Par prophetis in diuinorum reuelatione. Apostolis in prædicatione. Martyribus in desyderando passionem. Virginibus in continentiæ obseruatione. Eas ob res Longianus atq; Paulinus uiri probi & graues: beatos: ac pure relucentis uirtutis lumine ad modum illustratos se fuisse fatebantur? Si Augustinum in carne uidere & affari meruissent. Existimabant enim ceu Valerius pontifex: eodem cum Paulino admiratur in sancte matris ecclesiæ templo neminem esse natum cuius Augustinus non modo magister: sed etiã pater dici non possit. Existimabant omnium hominũ in eo quoquo modo relucere uirtutem Existimabant eum illum fuisse principẽ: quẽ non dicam maximi pontificatus dignitate: sed sapientia scientia & sũma uirtute sua: totius fidei curã suscepisse. Existimabãt deniq; ut ego ipe reor: Pythagoram Socratem Platonem Aristotelẽ cæterosq; mũdi sapientes cum Augustino: nequæ grauitate: nequæ scientia: neque ulla uirtute potuisse conferri. Testis est Cyprianus qui doctores omnes silere iubet: ubi: os mellifluum aperitur augustini. Testis est doctor ille sanctissimus & Romanorum Pontifex maximus Gregorius qui ad Innocentium præfectum africe scribens in comparitõne simulaginis Augustini furfurẽ sua opera fuisse fatebatur. Testis est Ricardus qui de augustino loquens: hisce uerbis usus est. Hic perseuerãtiæ palma: sic intelligentiæ pane cibatus: sic diuine sapientiæ: aqua potatus fuit: ut in omnem terram audiatur sonus: & in fine orbis terre uerba sanctitatis eius. Et eo quidem usque: q; cæteri doctores stellis: hic uerbo soli comparetur. Nam ut in omnem orbem sol radios sue lucis emittit: ut reliqui Planete: & astra singula lumen a sole suscipiunt: eatenus augustinus splendore sapientiæ suæ omnem Christi fidem illu

minauit. Nec dicere quispiam aliqd potest: quod a fonte lucidissimo sapientiæ & scientiæ augustini haurire fere non uideatur. Testes deni q; sint Macedonius: alanus: Isidorus: Petrus: Damianus: Egesippus: abbas: Iulianus episcopus: ualentinus monachus: anselinus: beda: Crisostomus: Boetius: Celestinus Pontifex Maximus: Bonifacius Comes: Octauianus Dux: Campaniæ: Marcellinus: Cassiodorus: Seuerus antistes: Volusianus: Bernardus: & alii complures qui nihil de eo hússe: nihil mediocre: sed totum summum: totum perfectum: totum deniq; immensum sensere. Quis deniquæ augustini ingenii amplitudinem non miretur? Nam & si magno & excellenti ingenio præditi: innumeri extiterint multaquæ fuerint ab eis præclara & excelsa edita plerique tamen omnes: unum eundemq; dicendi modum affecuti fuere. augustinus uero homo cœlestis: trinitatis imago: abyssus sapientiæ: ea mentis acie refulsit: ut non uno dicendi phylo contentus: uerũ singulis in operibus alio usus stilo fuerit. existimarat enim hic docto rum princeps non res modo: uerum potius rebus seriem dicendi oũ: fuisse accomodandam. Contemplamur etiam sæpenumero apud aristotelem philosophiæ profunditatem. Contemplamur apud Claudianum affirmandi modum. Contemplamur apud Platonem explicandi facilitatem. apud Ciceronem elegantes persuasiones: apud Liuium hystoriarum ueritatem: apud Lactantium aliena destruere: apud Item alios aliud contemplamur. Sed anceps sum: quidnam magis in augustino miremur: cum hæc omnia longe lateque: suis in operibus accomodauerit. Nã hic Philosoph ie dogmata. Historiarum plenam noticiam: iocunditatem: facilitatem: elegantiam: persuasiones: impugnationes: cuiuslibet status monitiones: adeo complexus est: ut in omnibus singularis uideatur. Quid opus est uerbis? Hic ubiquæ magnus. Vbiquæ fortis. Vbiquæ admirabilis. Vbiquæ omni sanctitate copiosus: In omnibus maximus & unicus apparuit. Maximus in exemplo: maximus in scientia: Maximus in sanctitate: Maximus in uita extitit Regulari. Nam hic est ille in numere multitudinis Imperator Sub cuius Regula pluresquam duæ ac uiginti militant religiones.

Hic unicus extitit:qui ad defensandam fidem:ad iudicandam uerita tem:ad diuinum referandum archanum:ad præcellentissimam pandē dam sapientiam solertissimus omnium fuit. Iure itaque Nectario sae tus ualerius inquit:q̄ nisi deus fidelibus suis fortunati tempore :illū sapientiæ cumulum ac sanctum patrem aurelium Augustinum con cessisset ac donasset:sãctificatio nostra desolata fuisset:dies festi nostri conuersi fuissent in luctum. Sublata nostra in opprobrium:honores & sublimitas nostra i merorem & planctum. Hunc igitur beatissime pater:totis uiribus animatisq̄ mentibus in auxilium opemq̄ accersir persuadeo:quoniam nec uereor:ut sicut eius tempore ab omnium he reticorum iaculis ecclesiam eripuit. Sic hisce temporibus summus :& immortalis deus orationibus & innumeris meritis eius ab omni tur corum & infidelium atrocitate eam eximere dignabitur. iesu piissimo præstante qui uerax est & pientissimus xp̄ianorum defensor.

Amen Deo gratias.

Sermo eiusdem Magistri Ambrosii Choriolani. In quo quidem ostendit:q̄ augustinus est imago trinitatis.

Voniam nonnulli quauis de causa nescio concitati: augustinum ut mea in oratione differui. Trinitatis imaginē nullo pacto dici posse retulere:ne quid ab surde aut erroneæ dixisse uidear:meum in apertum ducere animum præsenti sermone decreui quem nō ut ptinaciter aliquid asserere quod absonū uideat̄ institui: sed ut ida gata ueritas elucescat:hoc scribendi opus suscepi:in quo imaginis q̄dī tatem & noticiam p̄mum indagabo. Subinde nōnulla transigere ac ꝑ bare gestiam. Postremo quasdam ꝑ uiribus ambiguitates dissoluam: Ostendens non augustinum solum:qui tam apte: tamq̄ dilucide in diuisibilē illā trinitatē i unica & ieffabili eētia cōsistere apuit:uerꝫetiā

quamlibet dei creaturam ratione prǽditam eatenus posse nuncupari Vbi si quid quod aures minus dominationis tue demulceat reperies illud tuæ ingenti peritie corrigendum offero. quod tanto ago liben tius: quanto non dubito uehementius: summa cum charitate meum affectas honorem.

Vo quippe sunt in homine: quibus ad indiuisibilis æterne q; trinitatis noticiam proficiscimur: quorum uestigium al terum: alterumq; imaginem sacri doctores appellare cōsue uerunt. Hoc nempe: ceu a sapientissimo Salomone didicimus in nu mero: pondere: & mensura consistit: aut in rei principii. medii: atq; fi nis distinctione: ut quidem sensere Philosophi. Non nulli ex specie: figure: & ordie cōstitui oppinati sūt: alii uero i vitate ueritate: & boni tate consistere existimantes: patri tanquam uno primo principio ex quo sunt omnia. V nitatem filio ceu sapientiæ prime: quam solam sci ri contingit ueritatem: paraclyto uero spiritui sancto: quoniam caris matum dona ab eius missione manant: bonitatem uelut appropriata quædam contribuere. at uero imaginem discretam & unicam quan dam similitudinem: & rei ad rem coexigentiam esse aiunt: quam sim pliciter minime suscipiunt: sed eam dirimentes aliam magis: aliam ue ro minus perfectam esse dicunt: quam magis ac omni ex parte faten tur esse perfectam his præmunitā esse cōditionibus diffiniunt. Quod in natura sit intellectuali: quod in eo sit: quod ex altero sit natura ꝑ fectum. Quod unum alteri simile sit & cōforme. Quod utrunq; unā eandemq; perfectionem & essentiam obtineat. Quod secundum spe ciem ipsum representet imaginatum: & eo quidem usq;: ut hec illud omnipharIam imitetur. Hinc plerIq; imaginem ab ipsa imitatione sū psisse nomen ferunt: quoniam eam imaginatum in omnibus imita ri oporteat. Hoc modo si quis imaginem sumat. recte sentit dei solū filium patris imaginem nuncupando. Ipse nanq; solus est: qui cum simplex & intellectus summa puritate nitens: ac natura ex patre geni tus: unius eiusdemq; substantiæ & essentiæ persistēs. ei prorsus coom nipotens ē & coeq̄lis. altero qdē mō imago sumit̄: cū nec tot circūsti pata cōditōibus unitatē nāe pfectionū eq̄litatē: Naturalem originem

& uim omnimodam designandi repellit:in natura tamen intellectuali similitudo quedã existens. Ipsa quoquomõ personalia indicat & representat: sic non solum homines:quin modo quodam excellentiori angelos ad dei imaginem conditos esse fatemur. Est nanquæ angelus & homo rationis & intellectus particeps:ac summo & immortali deo in his similis:quoniam ut una est dei essentia:una natura:eademquæ substantia:personæ autem tres: pater a nullo est susceptus:filius a Patre solo genitus:amborum autem nexus paraclitus spiritus sanctus: ab utroquæ procedens:coetemi:coomnipotentes:& coequales: sic & hominis unica est animæ substantia:tres autem potentiæ: memoria uidelicet:intellectus & uoluntas:eiusdem essentiæ coeuæ. Non enim aliquod est temporis interuallum excogitandum:in quo memoriam intellectum præire.aut intellectum uoluntatem antecedere pẽsitemus Sunt & rursum coequales:quoniam quicquid memoria tamquam apocrisarius animi obtinet illud intellectus uelut iudex nouit & discernit:illud uelle & eligere:aut iddem reiicere odio libere appetitus tamquam rex in anima potest. Series item auctuum earum est potentiarum quam inter se diuinæ personæ habent. Distat autem a uestigio in his imago:quoniam hec secundum speciem:illud autem secundũ genus: Hec distincte magis:illud confuse potius repræsentandi officium habet:pedes nanquæ impressione:que uestigium quoddam est:pertransisse:illac hominem nosces. Sed Egesiam uel Gorgiam pertransisse ꝓpendere profecto:nisi secundum accidens nequibus. Cesaris autẽ imagine:idem mox cesar in mentem uenit. Eodem quidem modo principium:medium:atq; finem contemplantes: Tria esse in diuinis conferimus:sed que tria:qualemq; distinctionem intelligere nequiuimus: Ex ipa uero imagine:tres in una natura:sic esse personas dignoscimus ut ea equales,coeternas:& distinctas esse intelligamus.

Vnc alterum genus complectar:ubi ea ipsa:que hac de re in animo sanxi probare gestiam. Ex quibus illud primo transigãus.ĩ ea solũ creatura imaginẽ reperiri:q̃ ꝓdita rõe ab oĩm fuit opifice plasmata:iccirco sui creatoris

imaginem quispiam defert quoniam ipius est capax. Sed capax dei: homo est: quia ipsum intelligit & amat. Nosse autem & amare deum his datum est solum: qui prediti sunt ratione. Ea de re beluis neq; religio: neq; imago data est dei: quia participantes non sunt rationis.

Transigamus insuper ab imaginato quamlibet re ipa imaginem: distinguit: manifestum est autem hoc in rebus omnibus perpendēdis Cæsaris nanq; a cæsare. Priami a Priamo imago secernitur. Seorsum contrarium si sancire possemus: in eo foret potissime: quem patris æterni imaginem confitemur. unde in sapientie libro aperte ostendit. eum lucis æterne candorem: & speculum sine macula: dei maiestatem & imaginem esse bonitatis illius. at uero fidelium: nemo ambigit dei filium eius a patre realiter esse distinctum.

Transigamus quoq; aliquam esse creaturã: que recte trinitatis imago dicitur. Respectus nanq; omnis: qui aliquando esse cepit creatura quedam est. at enim quam in homine uel in angelo imaginem fancimus trinitatis respectum & habitudinem quandam esse constat: nec illam sane mentis quispiam æternam esse diceret: cum deus solus sit. qui æternitate mensuretur. In eo: Item quod in homine unicam esse anime essentiam: tres autem potencias dicimus trinitatis esse imaginē probauimus. Sed facturam illud esse dei quis asserere uerebitur? Homo enim & quicquid in eo est esse: aliquando a deo suscepit.

Transigamus postremo bipharìam quidpiam posse alterũ appellari: aut quoniam illius in recto: uel quia in obliquo suscipit predicationem. Primo quidem modo: hominem rationale dicimus esse aĩal: lineam uero quantitatem: altero autem modo: eundem corpus & animum: domum lapides & cementum teste aristotele dicere consueuerunt. Cum non nisi ex anima & corpore hominem: & ex lapidibus & cemento constare domum dicamus. Vel istec esse in eis censeamus: augustinus item memoriam: intellectum: & uoluntatem unam esse mentem asseruit. Quoniam in una mente eademquæ sunt animæ substantia. Igitur sepæ una pro altera suscipitur prædicatio.

Sed in quartodecimo de trinitate uolumine hanc ipſam ueritatem aperto rotondoque ore teſtatus eſt dicens. Eo enim ipſo imago dei eſt mens: quo capax eius eſt. Et in libro de ſpiritu & anima inquit. Non poterat anima eſſe imago dei ſi mortis freno clauderet̃. Et Bern. in li. de miſeria uite hoīs ait. Me amas in deo: quia imago dei ſum: & paulo īferius. Imago dei ē oīs aīa rōnal̃. Et Petrus lōgobardus ī ſniis apte ex aug. uerbis hec uerba trāſegit. Ecce illius ſūme ũitatis atq; tritatis ubi eſſentia una eſt: & tres perſone: imago eſt humana mens. Subiectum rurſum fundate rei prædicationem ſæpenumero ſuſcipere in recto ſolet: ſic anima: ſæpe memoria: ſæpe intellectus: ſæpe appetitus & a philoſophis & a theologis uocat̃. Et id ceu ab Egidio doctore profecto ſingulariſſimo didicimus emphatice loquendo ueritatem obtinet. At uero trinitatis imaginis ſubiectum eſſe hominem, teſtatur opifex primus qui geneſeos libro inquit. Hominem ad noſtram imaginem ſimilitudinemq; formemus. Confirmat iddem ratio quoniam ad aliquid ſubiectum eſt ꝓprium: propriumq; exigit fundamentum. Ex his itaq; omnibus cōſeramus auguſtinnm non modo ſed hominem quemlibet trinitatis poſſe imaginem dici: cum rationale & intellectiuum quodlibet huius imaginis ſubiectum ſit. Sed ipſe tanto magis ſic appellari ſine iniuria poteſt: quanto præceteris hominibus trinitatem explanauerit. Mens enim atq; animus eius in diuinarum perſonarum cognitionem & amorem ſic uerſabatur: ut noctesquæ dieſquæ: penſare nitereretur: quam magnum eſſet ineffabile trinitatis myſterium: quod cum mortalibus uiribus ad illud attingere nequiuiſſet: ingentiſſimo ſuccedebatur affectu: ardebatquæ immenſo amore ſuō: ac ita perfecta charitate ſubcenſus. Infundebatur ei ſuperna gratia: qua patrem & filium: & ſpiritum ſanctum proprietatibus conſtitutos unicam: & ſimpliciſſimam habere eſſentiam intelligebat. Infundebatur inſuper diuino illo afflatu earum tanta cognitio: ut que ſecum ipſe intelligeret poſteris: qui nec tanto ualebant ingenio: neq; tanta imbuti gratia eſſent peruia relinquere poſſet. Solemus item ut Pictagorici aiunt dicere: amicorum alterum alterius eſſe imaginem: quoniam alter nos in alterius ducit cognitionem: ſed ut ex diuine ſapientiæ ore prodiit: Quiſquæ amicus eſt dei: qui eius mandata integræ ſeruat.

At uero ex omibus q in ſcē matris eccleſie templo nati ſunt amici dei
hinc unus exſolertiſſimus extitit: qui eius precepta cuſtodiuit: qui ei
ſicut uero domino ſeruiuit. Si Auguſtinus itaq; rationalem habuit a
nimam: ſi eam imaginis eſſe dicimus ſubiectum: ſi cognitio & amor
ſumus eius in trinitatem uerſabatur: ſi ad eius ſimilitudinem plaſma
tus ſit non erronee: non incompte: non abſurde: ſic dicici & appel
lari poteſt. Rurſum cum imaginis officium ſit nos in illius ducere co
gnitionem quod imaginatū eſt: & hic nobis pre ceteris trinitatiſ cog
nitionem dederit uocari ſic poteſt: ut trinitatis imago: hoc eſt ad ima
ginem illius factus: ad eius nos ducens cognitionem dicatur. Poſtre
mo ab hac ſententia grammatici non diſcrepant: qui ſiguris utentes
caſum pro caſu: pro parte totum in oratione texere ſepenumero con
ſueuerunt: ſic nos haud incongrue trinitatis imaginem dicimus: quo
niam ad illius eſt imaginem factus. Vt uehementiorem etiam inter
dum ſermonem efficiamus. Hiſce uti uerbis ſolemus. Vt Cæſarem ſu
iſſe omnia dicamus: cum nec tamen omnia fuiſſe: quin potius illa ua
luiſſe cenſemus. De imagine ſic ſuo modo coapta ſermonem.

Oſtremo ad ſoluendas ambiguitates ſermonem conuertā:
Tranſigere quippe ſacri doctores conſueuerunt inter ima
ginem quandam eſſe & imaginatam cōſubſtantialitatē. Sic
eiuſdem eſſe cum deo nature & ſubſtantiæ creaturā oporteret: ſi eā tri
nitatis imaginem diceremus. Abſit autem ut in tātum labamur erro
rem: ut ſiue homines ſiue angelos illius habere eſſentiam & naturam
a quo plaſmati ſunt conſeramus. quis enim ſic tolleret quod ſinitimi
quod caducum eſt & mortale: quod eſt tempori & uariatiōi ſubiectū
æternum & incommutabile eſſe: atq; infinitum? Quis creaturam eſſe
creatorem? Hercule: Nemo?

Vantum quoq; uim dicunt eſſe imaginis ut eam imaginati agant
omnem ſecum ſimilitudinem gerere. Nec in re ipſa aliquid eſſe aiunt:
quod in eius imagine clare ac diſtincte uelud i lucidiſſimo quodā ſpe
clo ñ reluceat: ſed q̄ nāq; poſſet unq̄ eē creatura: q̄ tā magna: tā excelſa

tanq̃ foret bonitate prædita:tanta uirtute insignita:tãta gloria ac bti tudine imbuta:ut adeo distincte:adeo dilucide:adeo aperte:incõpræ hensibilem & ineffabilem & omni ex parte infinitam patris & filii & spũs sci inessentia unitatem:inpersonis distinctionem:inter se poten tiæ ac uirtutis omnis equalitatem uelud quoddam incircunscriptum & ineffabile simulachrum gereret. Dei sapientiam:dei inquam filium patris solum esse imaginem ex his conferunt:qui cum eiusdẽ substan tiæ:eiusdemq; nature:in omnibus & p omnia similis ei integre & per fectæ patrem manifestat. Non itaq; aiunt recte sentimus qui ul'augu stinum uel aliam quamuis creaturam trinitatis eẽ imaginẽ asserimus: Sat his duobus argumentis una solutio sit. Namquæ ad unum eun demq; terminum contendunt eadem solui ratione oportet. At uero ĩ spicienti constat:harum quamlibet rõnum:de primo imaginis gener̃ ueritatem transigere:qnippe quod quinq; clausulis p̃munitum:dei fi lio duntaxat competere differtum fuit. Amplius si quecunq; ad aliud se habent natura simul esse:ut diffinire philosophi opus est:hoꝝ alte rum fiat oportet:uel ut ad se imaginẽ:aut nullam trinitatis imaginẽ: creaturam esse feramus. Atq; habitudinem si quispiam tolleret: Non modo philosophie sed dialetice expers uideretur. Alterum si quis as serat longe perplexus erit animus cum aperte intelligat haud ullã um quã fuisse creaturam:que illi p̃ncipi coeterna extiterit:q eius in uerbo creaturam omnem ex nihilo inesse produxit? Relatiuoꝝ constat duo esse genera. Vnum quippe:quod mutuam inter terminos coexigenti am ponit:eatenus pater ad filium refertur ac mutuo se coexigunt: qs enim sine filio patrem esse:uel absq; patre excogitare quis filiũ posset Alterum genus est cuius extrema non inuicem habẽt coexigentiã:sic creatura ad creatorem dicitur:cum tamen ipse nullam exigat esse crea turam? Quod enim æternũ est:haud illud coexigit:quod est tpe cir cunscriptum. At uero hoc in genere imaginem contineri liquet. Nõ itaq; ĩmortali & uero deo coeternam esse uti existimarunt oportet. eo rum præterea que ad aliquid sunt fundamẽta & subiecta coeterna sint nequaq̃ opus est:oportere tamen respectus p̃iter pullulare asserimus: Quis enim ambigit Siluium Enea fuisse priorem? Eneam tamen gua tum coeuum esse Siluio patri quis non asserit. Eodẽ pacto posteriorẽ

deo esse creaturam nulla probatione egemus.deum uero ut imagina tum quoddam est.Creaturam haut sub huius relationis tegurio ma nentem preire non concedimus: Tametsi hac sublata ratione: ille æternitate.Hec uero tempore mensuretur.Nec ob id quispiam accidēti uel tempori subiiciatur deus oppinetur:cum actus purus immixtus: & æternus sit.Nostro tamen ab animo sic cōcipiatur:necesse est: cum ea quæ sui puritatem antecellunt:non pure:non simpliciter: sed cōpo site & mixte capiat opus sit.Differamus tandem ad præpotentis dei imaginem creatum esse hominem: ipsum tamen imaginem esse non concedamus:substantiam nanq; accidens:subiectum formam esse nō est excogitandum.Absonum enim existimaret si quis lignum albedi nem diceret:quoniam eadem illud esse affectum constaret.Dico igit sepenumero subiectum pro forma capi:& pro parte totum esse suscipi endum.Eam ob rem si ad dei plasmatum imaginem eius fungat̄ noīe nec oberrat:ut ea tandemq; disputauimus apertius intelligant̄ tripha riam in homine imaginem esse dei conferamus.Primum quidem mo dum:qui respectu diuinarum sumitur personarū antea designauimus Alter est qui naturam & essentiam circumaspicit diuinā:ut sicut unus est deus omnium rerum principium:a quo cetera sunt producta. Ita uno ex homine ceteri traxerunt originem.Et sicut idem immortalis: inuisibilis ubiq; totus nullibi circunscriptus:ubiq; presens:& omnem mundum gubernans:eatenus una est anime essentia in homine inui sibilis:immortalitate prædita:tota in toto: & tota in qualibet huma ni opificii parte:nec in nulla circunscripta portōne. Verum per singu las partes uitam effundens consistit.Tertia demum est que in eo con sistit:ut deum noscat & diligat:& ipsius gesta pro uiribus imitetur sal uatoris:quo eius gratia imperfecte quidem nunc:tunc ad plene refici atur.cum deum facie ad faciem poterit intueri:quando eum sicut nos cet amabit: sicut delectabitur ita quietabitur:sicut quietabitur ita se deo conformem prestabit:& eo quidem usq;:ut ab eius gratia secerni nulla occasione ualebit. Amen.

Ambrosii Choriolani in sacra Theologia professoris Sacri Ordinis fratrum heremitarum Sancti Augustini. Oratio de laudibus eius dem Sancti. Coram Paulo Veneto secundo: Pontifice maximo & cetu Cardineo fœliciter incipit.

Vasi sol refulgēs sic iste refulsit in templo dei: ecclesiastici quinquagesimo.

Ihil profecto in omni natura corporea est: ex quo tot ĩ uniuersa mundi machina effectus: tot rerum uicissitudines: tot deniqꝫ quæ proficiscantur oblectamenta splendoris: quot quidem ex planetarum principe: Et si fas est dicere oculo mundi: & moderatore omnis luminis sole: emanare cōstat Ob eam igitur causam nature indagatores maximi ex omnibus corporibus: quæ uita carent ei tribuere primatum. Sane itaqꝫ fit: ut si ĩ omni hominum genere quispiam inueniatur: qui sic cæteros superet homines: quemadmodum solem cæteris præstare corporibus cernimus. Eum inter animantia: quæ ratione utuntur unicum solumqꝫ predicemus & referamus. Hunc autem splendorem fidei: doctorū principem scientiæ sapientiæqꝫ: quæ iubar splendidissimum omniumqꝫ parentum uirtutum. Aurelium Augustinum esse censeo. Non iniuria igitur sacro sancta Romana ecclesia hanc de ipo laudem hodierna in epistola cecinit. Quasi sol refulgens sic iste refulsit in templo dei. Et quanquam in omni gratiæ sapientiæ sanctimoniæ omniumqꝫ uirtutum genere: sic in eo uehemens splendor extiterit. Vt nulla lingua mortalis: nulla uis naturæ: nulla humani ingenii cælsitudo: nulla demum dicendi ubertas ad eius laudes explicandas referendaqꝫ: præconia satis sit: tamen ne tanti luminis gloriam In hac eius cælebritate silentio prætereamus. Egregiam hanc similitudinem: quæ ei cum Sole: tributa est dumtaxat hoc tempore explicare conabor

Hunc enim singularem: & fere præter consuetudinem orandi hodier na die mihi modum peperi: ne in illum sermonem inciderem: quem octauo iam peracto anno. In conspectu fœlicis recordationis Pii uestris Rererendissimis dominationibus de eodem Augustino Tibure ipse recensui.

Refulsit itaq(ut dicere incipiam)ut sol Augustinus: quoniam sicut solare corpus subito uehementem lucem suam in nostro Emispe rio effundit: ut Ether qui inter nos cœlumq concluditur: mox equæ primo: illuminatus. Nos cursu quottidiano docet. Sic Augustinus cūctis relictis erroribus: sacro facto baptismatis fonte renatus ad dei maiestatem bonitatemq conuersus ita ex templo in alterum uirum mutatus est: ita lucem susceptę fidei suis sanctis operibus repente manifestauit ecclesię: ut uelut cœli tonitrua fulgurq ab oriente ueniens: de suæ uitæ sanctitate & stuporem & admirationem toti orbi terrarū ingessit.

Refulsit ut sol Augustinus: quoniam cen lux illius in simplicibus diafonisq corporibus liberius ac uehementius recipitur: ut stelle: Vitrum. Aer Christallumq testantur. Sic maximi doctoris Augustini doctrina simplicium mentes: initiatos animos: & expurgata corda: mirum immodum mouet irradiat atq inflammat.

Refulsit ut sol Augustinus: quoniam sicut solis oculis egris odio sa est lux: quæ puris est amabilis: sic uita & erudimenta Augustini fidelibus & Catholicis Christianis tanquam cœleste quoddam Munus amori summeq uenerationi erant. In fidelibus autem atq labefactatis erroribus odio atq incredibili displicentiæ habebantur

Refulsit ut sol Augustinus: quoniam sicut Sol tutum peregrinis iter: gratumq præstat opus. Agriculis. Latrocinio uero deditos: cæterosq agentes perperam. Mestitia. Luctu. Pænaq detegendo conficit: Ita præclarum atq singulare in orbe lumen Augustinus. Veraces in Christi fide peregrinos eius sanctis ammonitionibus: pro illorum itineris fatigatione: cœlestis urbis gaudia pollicens solatus est. Quos autem de prauata eorum uoluntate: uirtutibus singlisq bonis operibus destitutos expoliatosq cognouit minis æterni cruciatus terruit &

affecit.

Refulsit ut Sol Augustinus:quoniam sicut tanta luce sol nitet & ualet:ut nullo obiecto fontaliter naturaliterq; patiatur eclypsim. Ita Augustinus tanta diuina gratia fulgebat:ut nullis minis principum nullis obiurgationibus tyrannorum:nullis deniq; contumeliis: atq; persecutionibus hereticorum a protectione fidei & confessione nominis Christi cessare ualuerit.

Refulsit ut Sol augustinus:quoniam sicut oīs tellus solis uirtute fœcunda efficitur singuleq; fiunt(ut Philosophis placet)rerum inferiorum generationes.Ita augustinus tanquā in fide patriarcha summus innumeros Christo genuit filios:totaq; per ipsum fides fœcūda facta est.Peride Diuus Basilius ecclesiam gaudere & letari iubet: quoniam per augustinum omni eius fame sitiq; extincta:suscepta robore sterilitate sublata eius micante splendore ipō marito omnium gentium ac nationum mater euasit.Hanc autem amplissimam tantā patris generationem:non modo sacer ordo noster in toto orbe terrarum diffusus:quem imprimis fundauit:non modo canonicorum: qui regulares appellantur:Diui Dominici.Diue Marie Montis Carmeli. Seruorum.Hieronymi.Cruciferum.Petri de Marrione. Sepulchri Iesu Christi.Grandimontanēsis.Fontis Embrandii.Vallis scolarum Florentii.Vallis caulium.Humiliatorum Sancti Guliermi. Victoris. Sē pignani.Pauli primi heremite.Sancte Trinitatis & redemptionis captiuorum.Sancte Eulalye. Cruciferoꝝ cū stella: Hyerosolimitanoꝝ Georgii Dalsanensium.Sancte Marie Theotonicum.Sancte Marie de Mercede.Militie Iesu Christi:Sancti spiritus in saxia. Sororū Penitentie sancte Marie Magdalene. Clamidatarum:oblatorumq; ordines ac religionen testantur:quæ omnes cum maximis præcellentissimorum uirorum ac sanctarum personarum agminibus eius sub regula degunt & militant.Verumetiam omnes fideles Christiani: qui delitioso pabulo augustini Christo sub principe uiuunt.Eam firmiter: iugiter:indefesseq; profitentur.

Refulsit ut sol augustinus:quoniam sicut sol cūctas resoluit & cō fumit nebulas:sic ingentissimus fidei feruor: & malleus hereticorum

Aurelius Auguſtinus ſingulas caligines: hoc eſt hereſes fugauit: am
mouit:confregit:atq; conſumpſit.Nam ipe hereſim Donatiſtam: he
reſim Florianam:hereſim Calicianorum:hereſim Patricianã:hereſim
Menthagiorum:hereſim Apollinariſtam:hereſim Anthioliomarita
rum:hereſim Arrianorum:hereſim ſabellianam:hereſim Origeniani
ſtam:hereſim Neonitianorum:hereſum Eunominianam:hereſim ebe
tianam:hereſim Fauſtorum:hereſim Aerrianam: hereſim Hebionita
rum:hereſim Fotinam:hereſim Montanam:hereſim Heraclitam:No
uitianam.Bonoſiorum.Circumcilionum.Antromoporphitarũ Ma
nicheam.Hermogenianam.Paulinam.Cathafrigiam.Alogiorũ. Ta
tianam.Priſcillianiſtam.Seuerianam. Iouinianiſtam. Luciferianam :
Aquariorum.Cerdonianorum.Martioniſtam. Sethianã. Arthiochi
tarum.Melchiſedetianam.Apoſtolicam.Caianorum.Angelicam. A
damianam.Archontiatorum.Valentinam.Nazareorum. Cherinthi
anorum.Ophitarum.Carpocatianam.Noſticorum.Nicolaitarũ. Ba
ſilianam.Menandrianam.Simoniacam.Felicianam.Achademicã. Iu
lianam.Maximinam.Eludianorum.Pellagianam.Arabicam.Paterni
anam.Sectagum.Tertullianam.Gnoytarum.Neſtorianam.Aceph a
litarum.Theodoſianorum.Trotoitarum.Pectilianorum.Gallianica
rum.Permenianorum.& aliorum innumerabilium:quos impreſenti
arum intermiſſos faciam perfidias:uerſutias:hereſeſq; deſtruxit.unde
pro illis ammouendis atq; delendis præter diſputationes:præter pro
clamationes:præter illa quæ paulopoſt memorabimus plura q̃ octu
aginta & octo in eos deſtinauit uolumina.Hic Ilarius accelatenſis in
quit.Doctor excellentiſſimus Auguſtinus catholice fidei defenſor:in
diuina meditatione ſemper aſſiduus:metu mortis intrepidus:ſinglos
deſtruxit ſacrilegos:atq; omnes ſuperauit heretitos.Hinc Caſſiodo
rus ait.Beatiſſimus atq; doctorum præcellentiſſimus Auguſtinus he
reticorum debellator:fidelium protector:omnium famoſorum extat
palma certaminum.Hinc Calcedonius fatur. Auguſtinus omnium
monarchia uirtutum in ſancte fidei defenſione pro qua totus ardebat
ſic preualuit atq; profecit:q contra ſingulas nequiſſimorum heretico
rum uerſutias:intrepida mente feruẽtiq; ſpiritu continuum certamen
peragerет.Hinc diuus Hieronimus.Paulinũ. Hinc ſanctus Valerius

Nectarium alloquutur. Quod nisi prepotens atq; pientissimus deus sanctum patrem Aurelium Augustinum: fortunati tempore Nobis cõcessisset ac donasset sanctificatio nostra desolata fuisset: dies festi nostri conuersi fuissent in luctum. Sabbata nostra in obprobrium. Honores & sublimitas nostra in merorem & planctum.

Refulsit ut Sol Augustinus: quoniam sicut p solem tanq̄ luminare maius omnem superiorem inferioremq; machinam cernimus illuminari: sic per scientiam atq; sapientiam Augustini: quicquid cœli terra: inferiq; optinent: quicquid. Angelorum deiq; cõstat arcanum: clare lucideq; reseratum atq; mõstratum est. Nam ipse inferni limbi: purgatoriaq; loca descripsit. Ipse eorum qualitates: penas formas: diuturnitatesq; distixit. Quatenus demones & anime patiantur. Quid acerbius ferant: quid cognoscãt. Quomodo in exteriores tenebras micti dicantur. Quid cuiq; demonum sit collatum officii Quot tormentorum uarietates habeant. Qua uicissitudine. Quo auctore crucientur. Quid eorum uermis qui non morietur. Quid ignis qui nõ cõsumẽs non lucens incendit: cruciat: & inextingnibilis manet absq; fine. Quomodo cum sit corporeus incorporeos affligat spiritus indagauit. qd Habrae sinus: quorum fuerit domicilium quo solamine: quaue spe: spreti uiuebant. Quotum inter inferna optinuerit locum explicauit. Quantus subinde elementaris æthereæq; regionis sit ambitus quãta q; earum diameter metitus est. Terram esse sicut mundi cẽtrum ĩ medio omnium sitam: herbis: floribus: frugibus: arboribus: fluminibus gelidis fontibus: adamãte: agate: allectario: amatisto: optallio: orichemelonite: magnete: ligario: iaspide: carbunculo: topation: berillo: calcedonio: corallo: chrisolito: christallo: chrisopation: & aliis innumeris lapidibus preciosis ornatam efficari ratione mõstrauit: auri: argẽti: oĩumq; mẽtaliũ spẽm: vi originẽq; scrutatus ẽ: seminũ nãm & oĩm aĩantiũ ꝓpetates descripsit. Nã qd uegetatiuũ: qd sensitiuũ: qd scd̄m locũ motiuũ: & ĩtellectiuũ sic diffiniuit: cõscẽdit ꝓfũda maris: & quicquid in illis dictu: aut admiratõe dignum sit cõtemplãs: nullum natalium genus reliquit ignotum. Omnem item multitudinem animalium aut ad uescendum: aut ad cultus agrorum. aut ad uehendum aut ad corpora uestienda institutam: ad eorum Spectatorem direxit.

Volatilium genera: & eorum cantus relatam conditori cœli laudem ostēdit. Fluxus atq; refluxus aquarum:aereos pulsus: agitationē uentorum: terremotuum:sterilitatis pestilentie: tonitruorum fulgorum Omniumq; tempestatum & procellarum:cometarum:hyatuum: Voraginum:& deniq; singularum impressionum causas & effectus docuit. Etherei ignis naturam perspitiens sidera petiit: Et solis & lune: & omnium planetarum atq; signorum motus: defectus: retrogradaciones:uelocitates:coniunctiones:influxus:aspectus: distantias: magnitudines::ortus & occasus:domos:exaltationes:triplicitates:terminos facies sufficientias: & quicquid ad eorum & tocius cœlestis machinæ uel naturam:uel accidentia spectet. Maximus nature indagator augustinus meditatus est:Eam obrem diuus Hieronimus aiebat. augustinus Episcopus uolans per montiū cacumina quasi aquila:ea que sunt in montium radicibus non considerans multa cœlorum spatia: terrarumq; situs:aquarum circulum:claro sermone pronuntiat:Non quieuit mundi peragrare oras:Nam florentis paradisi ligna: & quicquid in eo sublime est totiusq; orbis plagas descripsit. Quot in eis prouintie. Quot ciuitates. Quot flumina: quot. nationes & lingue: quiq; earum mores & consuetudines & leges & instituta. Que ue in illis rerū genera sint enarrauit. Memorauit omnium gētium uiros illustres:& quicquid factum uel gestum ab eis predarum fuerit conscripsit:Omnium insuper artium: atq; disciplinarum egregia documenta dedit. Nam quomodo congrue loquatur grāmaticus. Quomodo persuadeat rethoricus. Quomodo demonstret logicus. Quomodo sonis & cātibus Musicus delectet. Quomodo arismetricus numeret·pspectiuus aspiciat. Geometra mensuret. Philosophus nature pandat arcana. Nauifactiua. militaris:res publica:& singule artes & disciplinæ quomodo regulentur optime tradidit. Quid plura? Nullus status: nulla cōditio: nulla secta: nulla professio: nulla celsitudo: nulla gloria:nulla deniq; hunc fraglantem mundi florem augustinum suauitas uel magnitudo prætenit. Nam quicquid de uirginitate. Quicquid de coniugio. Quicquid de uiduis Quicqud de iudeis. Quicquid de paganis.

Quicquid de cathecuminis. Quicquid de neophitis deifantium ado lofcentum iuuenum: fenumquæ ætate. De præpofitorum atquæ fub ditorum lege. De clericorum: Monachorum: Cenobitarum. Heremi tarum. Canonicorum. Sacerdotum. Præfulum Cardinalium. Regiæ atquæ Imperatorie maieftatis. Et deniquæ maximorum pontificum uita poteftatequæ dici poteft preclare differuit. Quid opus eft uerbis Hic omnem uiam ad profequendas uirtutes ad fugienda uitia aperu it. Nã oibus prudentie: iuftitie: tẽperãtie: fortitudinis: fidei: fpei: cha ritatis: patientiæ hũilitatis penitẽtie. Et deniquæ oim agrediẽdaꝝ uir tutum: non modo uerbis aut fcriptis: Verum etiam fuis fanctiffimis actionibus iter atquæ aditum pandit. Et ut ut fublimia fcandam. Hic mundi creationem. Hominis imaginem. Anime immortalitatẽ. Intellectus uires. Voluntatis affectum prothoplauftorum ftatum eo rundem lapfum: & infqualentem femptibus terram exilium: patriar charum. primatum: Prophetarum arcana Apoftolorum predicatio nes. Martirum tormenta: Doctorum fcientias: & omnium fanctorũ gefta illuminauit. Hic originem: effentiam perfectionem: eorum lo quendi modum & fumendi corpus mutationis locum illuminaciões hyerarchias: ordines: choros unitates: legiones: fedes fpeties: numerũ diftinctionem: fimplicitatem: confirmationem poteftatẽ: offitia: mu tationes atquæ præheminentias angelorum intuitus eft. Hic fummi dei arcani fingula expofuit myfteria. Nam quicquid de eius aduentu quicquid de in carnatione & ortu: quicquid de circumcifione & ado ratione regum. Quicquid de oblatione quadragenaria & difceptati one in templo. Quicquid de baptifmate: ieiunio: transfiguratione ꝓ digiis miraculis: fignis: prædicationibus: paffione morte: refurrectio ne de ad inferos defcenfu: de adepto triumpho: de crebra apparitione de afcenfu in cœlum de iubilo & ftupore angelorũm in illo de adex teram patris feffione: de miffione fpiritus fancti paraditi. De archan

geli tuba. De mundi crematione. De inuocatione eiusdem: De tremē da sententia & postremi iudicii omniumquæ nouissimorum inrefra grabili decreto excogitari posset: hic cœlestis scriba notificauit. Quid moror? patris & filii & spiritus sancti æqualitatem: coeternitatem: co omnipotentiam: maiestatem: gloriam: infinitatem: sapientiam boni tatem: in essentia unitatem: in personis trinitatem: hec celsitudo para disi alte intonuit. Hec aliquando destitit hec seraphica lingua euange lizare. Eundem immortalē præpotentemquæ deum patrem scilicet fi lium & spiritum sanctum illud summum præcellentissimumquæ bo num esse ex quo omnia sunt bona. Hos item omnium beatarum mē tium unicum esse præmium: Vnicam beatitudinem: Vnicam postræ mamquæ omnium bonarum actionum mercedem hec cœlorum tu ba. Cuius clancor in omnes fines terre effusus est cūctis gentibus ex clamare cessauit nunquam. Alia deniquæ eius dicta & gesta quis enar raret? Quippe: ut Vgoni ac possidonio doctoribus quidem egregiis placuit. Tanta dictando priuatim: tanta in ecclesia diuersisquæ locis nunc disputando: nunc legendo Augustinus conscripsit: ut diebus ac noctibus quis eius libros scribere ne dum posset: sed mentitur qui se legisse totum fatetur: quos medius fidius tā mirifice & artificiose cō posuit: ut nemo perspicax ingenio uereatur hunc mundi stuporem & diuine sapientie fontem Augustinum inexplicandarum rerum fa cilitate Platonem: In referandis naturæ Archanis Aristotelem: In af firmandis ueritatibus Claudianum. In persuadendi offitio Ciceronē In ornatu demosthenem. In narrandis historiis Liuium in refellendis alienis Lactantium: In interpretatione Hieronimum. In numero & copia librorum Marcum Terentium Varronem calcidorum: Orige nem & alios demum singulos in singulis superasse. Ob eam rem Ci prianus ait. Sileāt doctores omnes: ubi os mellifluū aperit August.

Ob eã causam possidonius cum ceteros laudaret doctores cecinit. Si Augustinus adest sufficit ipse tibi: O sol refulgens cuncta illuminãs O mentium celsitudo & omnium ingeniorum profunditas. augusti ne. Vnde tuis exuisceribus tam in nauigabile occeanum sapientie de fluxit: unde tibi tanta arcanorum cognitio: ut nihil obscurum: nihil difficile: nihil dubium. nihil demum abditum & opertum esset: quin illud reseraueris atque patefeceris: Profecto nil aliud arbitrandum esse censeo. nisi ꝙ Iesus christus hominis deiq̃ filius uera & æterna sapientia sic in suum te elegerit domicilium: ut omnes ex te scientie ac sapientie fontes scaturirent: quibus omnem uniuersamque mundi machinam irrigares: atque irrigatam in salutem omnium gentium foecundares.

Quid amplius Reuerẽdissimi domini de hac celsitudine paradisi augustino dicam. Refulsit ut sol augustinus: quoniam sicut sol sui magnitudine saturnum uenerem martem cæterosque superiores & inferiores planetas excellit: ita augustinum omnes antique & noue legis uiros sanctos quouismodo superasse nõ ambigimus. Testis est diuus prosper: qui eum hisce uerbis cæteris sanctis præfecit: deus pater per unigenitum filium suum cuncta creauit: & creaturas singulas aliquo gradu perfectionis dotauit: sed beatum augustinum ad imaginem trinitatis creatum adeo sublimauit: alta scilicet intelligentia: memoria lata: uoluntate in flamata: ut nullus excepto filio dei Iesu christo sibi fuerit similis inuentus. Testis est Basilius: qui asseruit eum speculum & normam & extitisse in natura: atque beatum beatorum: sanctæque matris ecclesie præcipuum fundamentum propugnaculum atq̃ splẽdorem: nec non tranquillitatis meridiem: karitatis & feruoris plenitudinem columnam mundi: genus sapientie arcam Noe: antique & noue legis fructum: omnis sanctitatis exemplar fontem uite: lumen orbis: in cuius splendore tota ecclesia irradiatur. lumẽ indeficiens quod cuncta illuminauit. Cunctos illustrauit. Cunctos in tenebris releuasset iacentes asseruit. Testis est Audax doctor ægregius: qui spiritualis uite instauratorem & eterne salutis dispensatorem esse ƥdicauit

Teſtis eſt Remigius:qui cum alios ſanctos ſtellis hunc tantum ſoli comparauit:quoniam ſicut ſtelle inquit lumen a ſole recipiunt ita & cæteri uere Sapientie lumen ab auguſtini fonte eminentiſſimo hauriunt:ipſumq; hauſtum in alios effundunt. Teſtis eſt arabſ Ille auicēna omnium quidem medicorum princeps meritiſſimuſ:qui hunc ſolem tantam poſſidere ſapientiam teſtatus eſt:quanta humane mēti tribui poteſt. Veſtis eſt Paulinus Pontifex:qui cum in omnium minyſteriorum profunditate:uiteq; ſanctitate:eum obtinere primatum admiraretur:quid eo dignū laudis caneret:ſe neſcire profeſſuſ eſt:niſi q cū natura homo eſſet:gratia ſit angelus effectus. Teſtis eſt Seuerus Epiſcopus:qui illud examen fauumq; mellis non quidem mortalibus apibuſ:ſed dīna arte fabricatū dixit:exquo omniū.floꝝ dulcedo:omniū ſaporum ſuauitas: omnium odorum amenitas:omneſq; roris piguedo manaret. Teſtis eſt poſſidonius:qui non modo eum ſingulos Ecclesiæ doctores ſcientia:ingenio moribuſq; uiciſſe:ſed etiā ſuper Cherubin aſcendiſſe:uolaſſeq; ſuper pennas uentorum: dicere ſolitus eſt. Teſtis eſt Voluſianus:qui legi dei deeſſe inquit:quicquid auguſtinū contingerit ignoraſſe. Teſtis eſt anaſtaſius:qui tanti eum fecit ut dicere auſus fuerit.q ſicut ſolis preſentia omnia lumina obumbrantr:ſic auguſtiui ſanctitate:omnium ſeruorum dei & culpabilis & reprehenſibilis appareret. Teſtis eſt uir ſanctus & mediolanenſis antiſtes Ambroſius qui poſtquā de ſacro ſancte baptiſmatis fonte eum regenerauit:tanto ipſum omni genere pietatis imbutum perſpexit:ut diceret ſummi dei maieſtatem ſibi in aram: templum: ſacrificiumq; elegiſſe auguſtinum. Teſtis eſt Flumen illud eloquentiæ Hieronymus:q Eum tanta uirtute in orbe cælebrandum maniſeſtauit:ut Eundem antiquæ rurſum fidei conditorem aſtrueret. Teſtis eſt Sanctus Præſul Valerius: Qui cum Paulino obſtupebat:q in Sancte matris Eccleſiæ tēplo nōdū qſpiā natus eēt cuius aug.pr̄ ac magr̄ dici nō poſſit Teſtis eſt Gregorius Romanorum Pontifex Maximus.qui ſic eum magnifaciebat:ut furfurem egregia ſua opera in comparatōne ſimula

ginis illius cum Innocentio prefecto africe reputaret. Testis est uir p̄ clarissimus Boetius: qui eum hisce laudibus prescripsit. augustinus afer yponie Ciuitatis Episcopus uir eruditione humana & diuine toti orbi clarus:fide integer:uita purus:scripsit quanta nec inueniri possūt Quis ergo glorietur omnia se illius habere? aut quis tanto studio legat:quanta ipe scripsit? Quid pluribus opus ē testibus? Conferamus itaq; (ut alios innumeros silentio tribuam) nullum unq̄ hominum in toto orbe terrarum extitisse:cuius (ut Maffeo Vegio Laudensi etiam placuit) ingenium altius :iudicium nobilius:studium uigilantius: doctrina fœcundior:eloquentia artificiosior:moderatio maior:prumptitudo celerior:copia profusior:memoria capatior:elaboratio operosior:perseuerantia indefatigabilior:exercitatio perseuerantior fuerit: cuius uoces ubiq; locorum exauditas:angeli lætantes:demones cōtremiscentes:mortales obstupescentes:omnes audierunt. Sed ut hæc eius eminentia uobis magis atq; magis p̄luceat. Laudamus abel: quia ī obedientia & martyrio primus fuit. Enoc:quia in eum locum trāsferri meruit unde prothoplaustus fuerat expulsus. Noe:quia secūdus fuit orbis & iustitie reparator. Melchisedech:quia in typo ueri sacrificii primus panem & uinum obtulit. Habraam:quia exilium: peregrinationem multam:circuncisionemq; iussu dei equo animo tulit. Ysaac: quoniam castimonia clarus in figura xp̄i parenti obediēs usq; ad arā sponte sacrificandus accessit. iacob:quia colluctatus cum angelo p̄ualuit & deum facie ad faciē uidit. Loth:qa pie casteq; inter nephariē gētē uixit. iob :qa hūilitate patientiaq; plrima ualuit. Moysen:qa loq̄ns cū deo meruit mādatorū legem impetrare:& dux ppl̄i & ꝓpheta insignis fieri. aaron:qm̄ eius uirga floruit:& sacerdotiū quo ī lege p̄mus functus fuerat:p ordinē generis posteritati sue trāsmisit. iosue: qm̄ eius impio sol in cœlo stetit:donec cepti p̄lii uictoriā assequeret. Sāpsonē:qa fortissimus. Salomonē:qa sapiētissimus. Heliā:qa igneo curru nescius mortis in cœlū ascēdit. Heliseū:qa Naaman syrū mūdauit a lepra:& uidue filiū excitauit ab inferis. Dauid Esaiā. Hiereniā. Danielē cæterosq; ꝓphetas laudamus:qm̄ uates arcani sūmi dei extitere: Iohānē baptistā extollimus:qa cultor fuit heremi:initiū baptismatis & saluatorē idice ꝓmisit Petrꝝ & Paulū apl̄orꝝ p̄ncipes ueneraūr:qa in oēm

terram nomen Christi deferentes multa & grauia tormentorum genera & necem ipsam: alter ense: alter cruce: pertulere. Iohannes euangelista miris attollitur laudibus: quia uirgo uirginis custos fuit: & de sacro dominici pectoris fonte euangelii fluenta bibens diuini uerbi excelsa mysteria intonuit. andream Iacobum: & alios apostolos. & inclitos Christi martyres honoramus & magnificamus: quoniam iussa principum mundiq; gloriam cōtennentes proprium sanguinem pro xp̄i nominis confessione fuderunt. at enim nescio in quo augustinū maiori praeconio efferam. Cum ipse profecto in obedientia praeclarus In humilitate circūspectus. In castitate fortissimus. In sacrificiis deuotissimus. In fide constantissimus. In charitate ignis ardens. In oratione assiduus. In praedicationibus tuba resonans. In fugandis conuincendis deuorandisq; hereticis Leo rugiens. Malleus & gladius ex omni parte acutus. In iusticia splendor. In temperantia exemplar. In disciplinis flagellum. In prudentia speculū. In dandis generandisq; deo filiis pater patrum augustino. Item in contemplatione nemo eleuatior. In affectu martyrii nemo promptior. In substinendis laboribus effundendisq; pro Christi fide sudoribus nemo perseuerantior. In fide morumq; honestate nemo preclarior. In reseruandis arcanis nemo acutior. In referendis antiquitatibus nemo copiosior. In explanandis scripturis nullus uerior. In omni earū sensu nemo diffusior. In agendarum rerum electione nemo solertior. In praeceptis legibus dogmatibus atq; institutis sanciendis nemo discretior. In confessione nominis Christi nemo apertior. In flendis culpis nemo feruētior. In secundis aduersisq; rebus tollerandis quis constantior. In plantandis erigēdisq; ecclesiis quis efficatior? In prodigiis ac miraculis faciendis quis acceptior. In uidēdo deum quis clarior atq; limpidior. In omni eius opere quis perfectior? Quid pluribus moror? Nempe augustinus in omnibus preclarus: in omnibus excelsus: in omnibus singularis: In oībus oī sanctitate splendidus: in oībus deniq; ac p oīa admirabilis. Nam ut alia omittā qs non admiret᷑ q̄ p seip̄m an̄ decimum & octauū annū oēs artes quas liberales uocant p seip̄m nullo tradēte mḡro didicerit? qs nō admiret᷑ q̄ singul' in opibus singul' dicēdi mōis usus fuerit? qs nō admiret᷑: q̄ oībus oīa publice eius pccā legēda reliq̄rit

Quis non admiretur q ex persecutore fidei omnis a Christo ei fuerit fides commissa. In qua quidem commissione sic eam defensauit: sic p rexit: sic roborauit: sic sublimauit: & auxit: ut iure ac merito cantetur: Non est inuentum Augustino similem: qui conseruaret legem excel si: ad Ciuitatem dei amplificare ualeret. O sanctum Robur ecclesiæ. o firmamentum fidei. O calcar uirtutum: flagitiorum flagellum. Here sum malleum. Errorum gladium. Terrorem superborū. O armonia cœlorum. O tuba angelorum. O fulmen tonātis dei. O tam toti mū do necessarium Augustinum. Sane igitur quasi sol refulgens: Sic iste refulsit in templo dei. Quomodo autem refulserit: quibusue modis fulgor. Lux. Splendor. Efficientia: cæterecp solis proprietates ei recte conueniant: satis quo ad potuimus breuiter dilucidecp mōstrauimus quibus sicut Sol inter lucida corpora: sic ipe inter sanctos & potentis simos Christi milites primatum tenet dubitare nemo queat. Quam ob rem diligendus: colendus: obseruandus: inuocandusq nobis est: ut eius ineffabilibus meritis atq interuentione: nos hic prepotens tu eat deus: deniq perhennis nos suæ gloriæ æternos faciat possessores.

Amē.

Finis. Commentariorum super Canone Diui Aurelii Augustini Omnium doctorum parentis: a Reuerendo patre Ambrosio Theo logo Chorolano Ciui Romano uniuersi ordinis Eremitarum Sanc ti Augustini Priore generali editoris & impressoris Rome a Magr̄o Georgio Herolt de Bamberga Diuo Sixto quarto Pon. Maximo se dente. Anno. ix. sui pontificatus: die octaua decembris. Mccccl xxxi.

Regiſtrum foliorum huius libri

Primũ uacat	Enim dñs	Ad cuius	Inuiſibilia	Tota lucet
vita p̄cellẽtiſ.	ſuperabat	autem ps	de prudẽtia	ſed formoſa
philoſophiã	qñ autem	p̄fectio	opus fuerit	me paſcit
qui cum	tamen	tuendum	cidiorum	nomen
augeretq;				
	Alii pedũt	Mẽbri	Exiſtimãt	Confeſſio
Poterat	hic accer	oĩ loco	turpitudo	tentationem
exhortaret̃	q̃ deuouerũt	bilius iud.	quæ ĩæternũ	bellandum
p̄clariſſimo	erga nos	penitentiæ	qñ autem	contra me
de noſtris				
	Eſſe melle	Quo ſub	Subditoꝝ	Cõmentarii
Proximus	faſtidium	tot affecto	iuga boum	tredecimum
adiunxit	qs auditor	culmine	obſeruãda	aliorum
contineri	nõ inuenies	poſtmodũ	ingredi	monumenta
ſucceſſoribus				
	Textus.xxvi.	Quoniã	Aĩalium	Si opus
Textus q̃rtus	ab illo	eorũ qui	meditare	rerum uel
alii facile	carius	infirmos	corripiat	dei ut
ecce q̃ bonũ	regni cœleſ.	uitia	nõ pñt	cõmentarii
ſecundam				
	Eruditiſſimũ	Vincere	Stare	Habere
Parentũ	tiſſimis	textus.xliiii.	q̃ efficax	autẽ uobis
tentationũ	igitur	enim puo	conſtat	proprium
prepoſitum	qa ĩpudicus	ad ſe	ſpectat	
auguſtini				Ambroſii
	Qui cum	Quiſquis	Addat q̃rto	Afer quippe
Vt intelligere.	& aboĩatõi	accidat	ceret	auguſtino
dicentis	præconio	cœleſti	ſummi dei	auguſtius
quia omne	meus ſermo	tit lectões	innumeris	
auſer				Deo eſſe
				hunc enim
				aurelius
				uolatilium